Cat. inscrip. C R Coll. Rom. Societ. Jesu. ·C V*

ANNOTATIONES GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, SECRETARII REGII, IN XXIIII. PANDECTARVM LIBROS,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ad Ioannem Deganaium, Franciæ Cancellarium.

*

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM, 1541.

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, REGIS

Secretarij,in Annotationes ad libros Pandectarum Præfatio, ad illuſtriſsimum uirum Io.Deganaium,Cancellarium Franciæ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QVAE *res mihi in primis exoptanda fuit,uir illuſtriſsime* Ioãnes *Deganai, ea mihi hoc tẽpore ſorte(ut ſpero)fortuna euenit*.Nã *cum abhinc ſeptem plus minus menſes,paulò pòſt quàm tu ad principem iſtum magiſtratũ aſſumptus es, Annotationes quaſdam in* Pandectas *ſcribere cœpiſſem,iam inde in mentem mihi uenit faciendũ omnino mihi eſſe,ut hi noſtri commẽtarioli parum ab autore me futuri plauſibiles, amplum aliquod nomen auguſtumq; præferrẽt exeuntes in publicum:cuius uelut auſpicijs freti, ancipitem iudiciorum aleam ſecurè experirentur.*Hoc *autem me ãnimo agitantem fama recentis tui honoris, qua omnia hic loca publica priuataq; perſonare cœperant,diutius quærere quò mihi erat opus non ſiuit.*E*a uerò ut tũ me admonuit quid mihi agendum eſſet,ita nunc libro iamiam prodituro aduentanti tu* Principi *præcurrens, ſic in hanc urbem in ipſo(ut aiunt)articulo ueniſti, ut non modò oblatũ te mihi,ſed etiam(niſi longe fallor) appoſitum exiſtimare debeam,cui librum meum dicatum,in manum etiam porrigerem primo omnium uidendum.*E*tenim niſi caſus me aliquis necopinantem deiecit, uideor mihi non ſpernendo*

amoris loco apud te pridem, dudum, modo fuiſſe, ac nunc etiam eſſe. Cuius rei documenta haud obſcura dediſti, cum res ita noſtræ tulerunt, tametſi nulla mea in te officia, nulla unquam obſequia conſtitiſſent. Literarũ nonnulla commẽdatione tantum tibi notus eram, cætera prorſus omnia nihil ad te attinens. Verum id extra cauſam eſt. Hoc uerò cauſæ proprium, quòd ea ratio eſt libri noſtri, ut niſi magno aliquo patrocinio defendatur, uix eum ab incendio uindicaturum me ſperem. Magna enim ſimul inuidia, ſimul infamia flagraturũ opinor, niſi tuo paucorumq; teſtimonio excitanda mox à multis inuidia reſtinguatur. Quippe eiuſmodi res dicere aggreſſus ſum, ut ſi doctorũ hominum ſtatera expendantur, nec à leuitate, nec ab inſcitia proficiſci, nec procul à uerò abeſſe uideri poßint: ſin uulgi trutina examinentur, nihil æqui boniq; laturum ex hominum iudicio ſperare me debeam. In quo tamen illud eſt iniquitatis, quòd inter eos quos de cauſa noſtra in conſilium huius libri editione mittimus, ſeſſuros cõplures uidemus, qui ad ſummam ignorantiam inuſtum etiam inexpiabileq; odium literarum meliorum allaturi domo ſunt. In quarũ literarum autoritate cardo dijudicãdæ rei haud dubie uertitur. Quòd ſi ex more fo rẽſium iudiciorum iniquos nobis homines atq; adeò ex profeſſo inimicos ex iudicum albo reijcere poßemus, ingenti ſane fidutia ad iudicium doctorum bonorumq; accederemus. Nunc id non licet, ac nihilo ſecius tamen ſubeundam ſic quoq; aleã putauimus, una maxime re freti, quòd à qua parte ſtetiſſe doctos bonoſq; conſtiterit, ibi calculorum uictoriam eſſe homines utique interpretabuntur. In huiuſmodi enim fere iudicijs appendi ſententiæ, nõ numerari ſolent. Atqui unde tu ſteteris, inde quoq; pleroſq; bonorum ſtaturos eſſe confido.

confido. Nam quæ eſt autoritas non modò magiſtratuum antiſtitis, ſed etiam tua (tecum enim nunc, non cum Cancellario loqui uideor) quotus quiſq; doctiorum in ſententiam tuam tranſire dubitabit? Tuam ego autoritatem appello eius hominis autoritatem, qui per omnes ætatis progreſſus totidem honorum ciuiliũ gradus ſuopte nixu, nullo manum porrigente ſcandens, non antè quàm ad culmen honorum euaſit, ſcandendi finem fecit: ut non fortunæ beneficio, ſed ſuo merito perueniſſe eò credi poſſit. Cuius ea uis fuiſſe ingenij atque animi cernitur, ut quocunq; loco natus eſſet, in quodcunq; tempus incidiſſet, fortunam ipſe ſibi facturus uideretur. Qui cum in reliquis uitæ partibus honoratiſsimos gerendo magiſtratus, tanquam poëta doctus, in primis fabulæ partibus populo perplacuerit, in extremo eodemq; ſummo actu, omnibus animi uiribus effuſis ingentem theatro toto plauſum excitaturus exiſtimetur. Proinde in te uno permultis ſuffragijs periclitari mihi uideor. Quare te alloquens, bonos omneis tecum exorandos habeo, ut ſiqua temere aduerſus receptæ atque adeò ſacroſanctæ hactenus autoritatis ſcriptores dixiſſe primo ſtatim occurſu uidebor, quaſiq; iuriſperitorum maieſtatem ſuggillare uoluiſſe: ea non ex mea fidutia, nimia dicam an incauta? ſed ex rebus ipſis potius nullo receptarum opinionum præiudicio utentes, etiam etiamq; æſtimare in animum inducant: iudiciumq; ad finẽ perlecti libri ſuſtinere, nec magnis autorũ nominibus opponendis, ueritati præſcribere quodã nunc poſtliminio longo interuallo redeunti. Neq; enim me latet quàm ſit arduum uetuſtis nouitatẽ, nouis autoritatẽ, dubijs fidẽ, obſcuris lucem dare. At enim in Catonis reprehenſionem incidi, qui culpã deprecari quàm culpa uacare malui, ut ille quondã

Albinus, qui homo Latinus cum res Romanas oratione Græca ſcriptitaſſet, uenia ſe dignum eſſe cenſebat, ſi quid in hiſtorijs ſuis aut parum compoſite, aut minus elegāter ſcriptum eſſet, ob hoc à Catone deriſus. Sic prouidentioris fuiſſe dicent (ut opinor) æquitatis iniquitatis'ue iudiciorum tanto reatu periculum non facere, quàm nunc ſero errorē facinoris ancipitis deprecari. Hoc in loco cum hærerem, ſubijt illud de Diogene memoriæ proditum à Græcis autoribus. Philippus Alexandri Magni pater cū expeditionem aliquando apparare in Corinthum diceretur, Corinthij prætrepidi, rerumq́; ſuarum ſatagitantes, ad opera certatim incumbere cœperunt: hic arma ſibi cōparans, ille lapides cōgerens, alius muros in altitudinem ſubſtruens, nonnulli propugnacula firmantes, alij aliud agentes, quod ad munitiōes pertineret. Quod eorum ſtudium Diogenes cum cerneret, nihil habens aliud commodius quod ageret (nullus enim ad remp. adminiſtrandam opera eius hominis utendum exiſtimabat) extemplò philoſophico pallio præcinctus, doliū illud ſuum fictile quod gurguſtij uicem præbuiſſe ei dicitur, ſubuoluere, deuoluere, ultro citroq́; uerſare per uicinum urbi collē cœpit. Admirante autem quodam eius amico ac percunctante, Quidnam id agis ô Diogenes? Voluo (inquit ille) ego quoque dolium, ne unus inter tot operi intentiſſimos ceſſator eſſe uidear. Sic & ego cum ocij rationem redendam eſſe cenſerem homini quidem aliqua facultate prædito, aut certe literis his initiato, dolium uoluere inſtitui, ne deſidia aut inertia emarcuiſſe crederer, alijs ad rem attentiſſimis, atque in umbraculis domeſticis animum deſpondiſſe, quod mihi à uiris haud ſpernendis non ſemel obiectum eſt. Id modò periculum eſt ne cum ocij mei rationem

tionem conſtare tibi paucis'que prӕterea uolui, dolium forte fictile ac fragile per loca interim petroſa per'que aſpera imprudens obuoluerim, id eſt, necubi ſtylo indulgens in offenſionem quoque bonorum, eorum'que quibus approbare hoc meum opus uolebam, incautius impegerim, atque ita confractum dolium, librum'que conuicijs laceratum referam: ſpemq; meam irritam & inanẽ euaſiſſe ſentiam: ille ego qui aliquod operӕpreciũ iugi eodemq; ſemeſtri labore feciſſe mihi uidebar. Quod ſi mihi contigerit, Attilianũ illud in me illico paratũ eſſe ſcio. Satius ſiquidem eſſe dictabat Attilius ocioſum eſſe quàm nihil agere, id eſt, quàm inaniter uexari, ut Siſyphus ille in fabulis, uoluens & ipſe ſaxum, ſudans nitẽdo nec proficiens hilum. Sed fortuna quӕ famã rebus preciumq; cõſtituit (ut inquit Curtius) iſtud quoq; uiderit. operã enim tantum prӕſtare ac propoſitum candidũ, nõ etiã euentum iudicij potui. Itaq; ſi mihi fortuna defuerit, nõ tamen ipſe mihi deero. Nec ſi ſecus noſtra interpretentur homines, mœrori propterea me daturus ſum, quaſi oleũ operamq; perdiderim. Sunt enim, ſunt quӕdã quӕ nõ modò alienis, ſed meis etiã amicorumq; ponderibus examinãda ducam, diemq; tandem cõfido tanquã ӕquũ iudicẽ, unde ius ſteterit, inde uictoriam daturam. Antimachus clarus poëta, ut autor eſt Cicero in libro de Claris oratoribus, conuocatis auditoribus cum legeret quoddam ſuum uolumen, omneſq; eũ legentẽ prӕter Platonẽ reliquiſſent, Legam (inquit) nihilominus, Plato enim unus mihi inſtar eſt omnium. Et rectè, inquit Cicero. Poëma enim reconditum paucorum approbationem aſſenſumq; poſtulat. Similiter ego ut tecũ quãplurimos ſcriptis noſtris calculũ candidum adijcere optauerim, ſic ſi id fieri nequit, te certe cũ

uno & altero primæ ſententiæ uiris adeſſe mihi ſperem, omniumq́; inſtar uos eſſe exiſtimem, ut ueluti ſuffragium Mineruæ (ut aiunt) emeritus eſſe uidear. Nihil autē habet nec fortuna tua maius quàm ut poßis, nec mens tua melius, quàm ut uelis, ad ueritatem indagandam (præſertim quod ad res Gallicas attinet) excitare ſtudioſos. Quod uerò ad eos pertinet qui ueritati obſtrepere, ac quo iure quaq́; iniuria tueri male parta animis obſtinauere, nec dedoceri uelle quæ perperam didicerunt, nullus eſt mihi locus ueniæ. Proinde ab huiuſmodi nec ius nec iniuriam deprecor: accipiēdas enim mihi plagas pro re nata uideo. Verum hoc unum ſaltem exorari ſe ſinant, πάταξον οὖν καὶ ἄκουσον, inquit Alcibiades ad Euribiadem ſublato ſcipione loqui eum uetantem, Feri ſane, inquit, & audi. Sic iſti ſane feriant dum audiant. Vulnus etiam recipiam (ut dicitur) ſi modo Marte ſuo plumbeo impugnare me inſtiterint, nec in flammā conijcere inuidiæ concitatæ. Annotationes nunc in quatuor & uiginti libros Pandectarum edidi, in reliquos editurus cum aliquantiſper interquieuero, ſi modò per ocium ac ualetudinem licebit, quæ me hoc inceptum non modo intermittere diu, ſed etiam abrūpere abijcereq́; coēgit. Pariſijs, Pridie Nonas Nouembris, Milleſimo quingenteſimo octauo.

Guliel.

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, REGII SECRETARII, ANNOTATIONES IN LIBROS PANDECTARVM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ex lege I. De iuſtitia & iure.

IVS eſt ars boni & æqui.) *Acurſius hunc locum enarrans, aliud Bonum eſſe cenſet, aliud Aequum: nec ſatis hoc explicat. Nos uerò rem animaduerſione dignam eſſe iudicantes, explicandam latius cenſuimus. Ius eſt (inquit Donatus Grãmaticus) quod omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas eſt, quæ ex iure multum remittit. Terent. in Adelph. Ille ut item me habeat, facio ſedulò, do, prætermitto, non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere. Nõ eſt (inquit Donatus) neceſſe ſæuire patrem: hoc eſt, ſuo iure agere. Et mirè (inquit idem) oſtendit Terentius, ius non niſi neceſsitate eſſe ſeruandum. Inde meo iure, tuo iure, ſuo iure: de qui-*

Ius. Aequitas. Aequum.

bus alibi dicendũ. Iulianus de contractibus bonæ fidei loquens, In his cõtractibus, inquit, alter alteri obligatur de eo quod alterum alteri ex bono & æquo præſtare oportet. Id eſt, nõ de eo ſolo quod cautum eſt. Quod etiam ex bona fide dicitur alibi ab eodem. Paulus, Deſijt enim bonum & æquum eſſe iniuriarũ condemnari eum qui æſtimationem præſtitit. Papinianus, Quæſitũ an ad hæredem neceſſariũ, cum ſe bonis nõ immiſcuiſſet, ſepulchri uiolati actio pertineret? Dixi rectè eum hac actione uti, quæ in bonum & æquum cõcepta eſt: id eſt, ut inquit Accurſius, non ſeruato iuris rigore, ſcilicet quãti æquum eſſe uidebitur. Ariſtoteles lib. v. Ethicorum, de iuſtitia & iure copioſe diſputans, duo hæc tanquã differentia ponit, nõ tanquam genere diuerſa, ius & æquũ bonumq́ue: id eſt, ut ipſe appellat, τὸ κατὰ τὸν νόμον δίκαιον, καὶ τὸ ἐπιεικές. Bonum & æquum, inquit, cum ſit cuiuſdã iuris, ius eſt præſtãtius uel melius: nõ autem ut genus aliud æquũ & bonũ, iure præſtantius eſt. Porro æquũ & bonũ ius eſt, non illud quidẽ lege cõprehenſum, id eſt, legitimũ: ſed legitimi iuris emẽdatio, hoc eſt, ἐπανόρθωμα τοῦ νομίμου. Siquidẽ cum lex poſita ſit in uniuerſum, ſint autem quædam de quibus uniuerſim caueri non poteſt: lex tamen nihilo ſecius in uniuerſum loquitur neceſſitate coacta, tametſi id recte fieri nequit. uidelicet lex id quod plerũq; accidit, amplectitur, errati ipſa ſui cõſcia: quanquã id non legis aut legislatoris, ſed rei ipſius peccatum eſt. Sic enim natura cõparatum eſt, ut omnia quæ aguntur, eodem legis præſcripto cõſtitui non poßint. Idem in III. Polit. Oportet, inquit, leges recte latas ſummã poteſtatem habere: magiſtratũ uerò ſiue unus ſiue plures ſint, eorũ poteſtatẽ habere, de quibus lege caueri ſatis exacte non poteſt. Hac igitur ratione τὸ ἐπιεικές,

Ex bona fide

Bonum & æquum.

Τὸ ἐπιεικές.

ut

ut Ariſtoteles uocat, id eſt, æquum & bonum, emendatio eſt iuris ſcripti, quod ipſe τὸ δίκαιον appellat. quatenus ſcilicet aliter de nonnullis ſtatuit, de quibus lex ferri non potuit in uniuerſum. quod ipſum ut fiat, decreto opus eſt uel plebiſcito. Quippe indefinitarum rerum indefinita & norma eſſe debet: ut quemadmodum in Leſbia ſtructura plumbea norma adhiberi ſolet, quæ ad lapidis formam transformari poßit, & ſubinde immutari: ſic ad huiuſmodi ſpecies rerum, cum uſus uenerit, decreta accommodari oportet legi derogantia. τοῦ γὰρ ἀορίστου ἀόριστος καὶ ὁ κανών ἐστιν, ὥσπερ καὶ τῆς Λεσβίας οἰκοδομῆς ὁ μολίβδινος κανών. πρὸς γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ λίθου μετακινεῖται, καὶ οὐ μένει ὁ κανών, καὶ τὸ ψήφισμα πρὸς τὰ πράγματα. *Quibus uerbis (ſi quidem recte uertimus) Ariſtoteles ſignificat eos iudices quibus ex bono & æquo iudicare, aut legibus, aut moribus licet (cuiuſmodi ſunt ſuprema tribunalia, quæ præſcripto iuris uſquequaq; non aſtricta ſunt, id eſt, quæ interdum pro re nata liberam cauſarum diſceptationem habent) æquo & bono ita uti debere, ut cæmentarij fabri & ſtructores Leſbia norma utuntur. Cum enim cæteri fabri ſoleant ſtructuras ſuas ad normam exigere: Leſbij ſoli plumbeam normam habentes, pro arbitratu ſuo flexibilem & ſubinde mutabilem, ita ad normam ſtructuram ſuam exigunt, ut interdum ſi lapidis natura non facile ad ſtructuram æquabilis peruicerit, normam ad ſtructuram inflectant: & ſtructuræ normam, non normæ ſtructuram accommodent: quò ſcilicet opus ſuum cõſummari poßit: Sic & ſuprema tribunalia interdum non modo iuris præſcriptũ, ſed ne ſuarum quidem ſententiarum præiudicia ſequuntur, prægrauante æqui boniq; lance in perpendendis temporum, perſonarum, locorum, & alijs qualitatibus. Proinde*

Ariſtoteles

Τὸ δίκαιον.

Leſbia ſtructura.

Leſbij fabri.

Epijces. *Ariſtoteles uno uerbo Epijces appellat, quod noſtri æquũ & bonum dicunt, & interdum æquitatem, ut Ariſtoteles* Epijcia. *Epijcian. Male igitur & inſcite Accurſius æquũ & bonum diſtinxit. Hanc Ariſtotelis Epijcian, non iam uul*Epicaia. *gus, ſed etiam literati Epicaiam uocãt. indeq́; uerbũ Epicaizare faciunt, ut proculcatiſsimũ ac maxime protritum (Quis enim non hoc uerbũ identidem in ore habet?) ita à paucis ſatis ut arbitror intellectum. Quod autem epicaizare dicũt, Latine dici debet ex æquo & bono ſtatuere,* Ex bono & æquo arbitrari, &c. *ex bono & æquo arbitrari, cenſere, æſtimare, cõſtituere. quod ſi nobis permittamus uno uerbo dicere, epijcizare* Ἐπιεικίζειν. *dici debet, non epicaizare,* ἐπιεικίζειν *dicitur, & ex fide bona ſtatuere apud antiquos. hinc contractus bonæ fidei dicti, à ſtricti iuris contractibus diſtincti. Ius autem quod* Ἀκριβοδίκαιον. *ſtrictum Iuriſconſulti dicũt, Ariſtoteles* ἀκριβοδίκαιον *uocat, quaſi ius exactius duriusq́; : & qui illud æquitati præferunt, Acribodicæi ab eodem dicũtur, quaſi præduri interpretes iuris, quaſiq́; deterioris iuris ſtudioſi uſurpatoresq́;. Iudicem enim æquũ & bonũ deſcribẽs, qui Epijces ab ipſo dicitur, ita inquit,* ὁ γὰρ τῶν τοιούτων προαιρετικὸς, καὶ πρακτικὸς, καὶ μὴ ἀκριβοδίκαιος ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ ἐλαττωτικὸς καὶ περ ἔχων νόμον βοηθὸν, ἐπιεικὴς ἐστιν. *Vtrunq́; autẽ horũ Cicero in oratione pro Cecinna eleganter deſcripſiſſe paucis uerbis uidetur: Iſtum locũ, inquit, fugis & reformidas, & me ex hoc (ut ita dicam) cãpo æquitatis, ad iſtas uerborũ anguſtias, & ad omnes literarũ angulos reuocas: in his ipſis intercludere uis inſidijs quas mihi conaris opponere. Non deieci, inquis, ſed eieci. peracutũ hoc tibi uidetur. Hic eſt mucro defenſionis tuæ, in eũ ipſum cauſa tua incurrat neceſſe eſt. Verba ſunt Ciceronis refellentis eum qui in cauſa interdicti non ſe ui de fundo deieciſſe Cecinnam,*

nam,qui ad fundum uſq; metu non acceßiſſet: ſed eieciſſe dicebat, quia accedere auſus non eſſet. Ego *enim, inquit* Cicero,*tibi refero,ſi nõ ſum ex eo loco deiectus quò prohibitus ſum accedere: at ex eo ſum deiectus, quò acceßi, unde fugi.* Q*uibus uerbis appoſitißime refelli poſſunt* I*uriſconſultorum recentiorum cauillamenta, qui huiuſmodi uerborũ aucupijs argumẽta ualidißima elicere ſe credunt ad noua quædam iuris dogmata conſtituenda, quaſi unaquæq; ſyllaba iuris & ciuilis & põtificij uim ſuam quãdam certamq; obtineat. Stricti autẽ iuris uocabulũ peculiare eſt* I*uriſconſultorũ,ut & alia pauca.reliqui ſcriptores id ſummũ ius appellãt.*Cicero in 1.*Offic.*E*xiſtunt etiã ſæpe iniuriæ calũnia quadã & nimis callida iuris interpretatione.ex quo illud,Summũ ius, ſumma iniuria, factũ eſt iam tritum ſermone prouerbium.* T*erent.in* Heauton. N*eq; tu ſcilicet eò nũc cõfugias,quid mea? num mihi datum eſt?num illa oppignerare filiam meam me inuito potuit?* V*erum illud* C*hreme dicũt,* I*us ſummũ ſæpe ſumma malitia eſt.* Columel. *lib.*1. *de officio patrisfamilias erga colonũ loquens,*S*ummũ ius,inquit, antiqui ſummã putabãt crucem.*I*nde ſummo iure agere dicebãt, pro eo quod eſt non ex æquo & bono, ſed iniquiore quodam iure & præfracto.*Cicero *pro* C*ecinna,* N*on enim munus laborat* C*ecinna ne ſummo iure egiſſe,quàm ne certũ ius non obtinuiſſe uideatur.* V*ult, inquit* C*icero,* C*ecinna hanc me cauſam uerboſius explicare, nõ quòd euentũ litis timeat, quippe qui certißimo iure nitatur,ſi uti uelit iure ſibi legibus moribuſq; conceſſo: ſed cauſam ſuam iudices uult uobis æquam probari nõ modo certã, & æquitate quoq; non modo iure niti.* I*dem,*N*am cæteri tum ad iſtam orationem decurrunt,cum ſe in cauſa putant habere æquum* &

Strictum ius.

Summum ius.

Summo iure agere.

& bonum quod defendant: ſi contrà uerbis & literis & (ut dici ſolet) ſummo iure contenditur, ſolent eiuſmodi iniquitati boni & æqui nomen dignitatemq́; opponere. Hoc *ipſe alibi ad extrema & inimiciſsima iura decurrere dicit: de eo loquens qui bona ex edicto poßidenda poſtulabat, cum tamen alia uia ſuum ſeruare poſſet.* Et *pro Quintio, Si quid in controuerſiam ueniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur.* Id *eſt, aut inter amicos diſceptandam rem permitteret citra iudicium, & extra cancellos forenſes, aut apud iudicem conceſſo ſibi legibus aut moribus iure uteretur, id eſt, rigore iuris ad extremum non decederet.* Et *ad Atticum lib.* XVI. Ego *ſi me nõ improbiſsimè* Dolabella *tractaſſet, dubitaſſem fortaſſe utrum remiſsior eſſem, an ſummo iure agerem.* Atqui *Ciceronianæ illi ſententiæ in* 1. Offic. *congruit illa* Pauli Iuriſconſul. *ſententia, qui de bono & æquo loquens in tract. de uerborum oblig. lege, Si ſeruum, ita inquit,* In *hoc genere plerunq; ſub autoritate iuris ſcientiæ perniciosè erratur.* Hoc *illud eſt etiam* Solomonis Eccleſiaſtæ VII. Noli *eſſe iuſtus multum, neq; plus ſapias quàm neceſſe eſt,* Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ, καὶ μὴ σοφίζου περισσά. *id eſt, noli eſſe* ἀκριβοδίκαιος, *ut* Ariſtoteles *uocat. Secundum hoc uidetur non cuiuſuis hominis eſſe* ἐπιείκειαν *tractare, quam* Cicero *nunc æquum bonum, nunc æquitatem uocat: ut in* Bruto, Hoc, *inquit, cum ſæpe aliàs, tum apud* Centumuiros *in cauſa* M. Curij *cognitum eſt. ita enim multa* Craſſus *tum contra ſcriptum pro æquo & bono dixit, ut hominem acutiſsimũ* Quintum Scæuolam, *& in iure in quo cauſa illa uerſabatur peritiſsimum, obrueret exemplorum argumentorumq́; copia.* Tranq. *in* Claud. Nec *ſemper præſcripta legum ſecutus, duritiam lenitatemq́; mulctarum*

Intra parietes experiri & diſceptare.

Ἐπιείκεια.

um ex bono & æquo perinde ut afficeretur moderatus
ſt. Nam & ijs qui apud priuatos iudices plus petendo
ormula excidiſſent, reſtituit actiones, & in maiore frau-
le conuictos legitimam pœnam ſupergreſſus, ad beſtias
condemnauit. Quintil. lib. IIII. Quo loco tamen iudicis
natura noſcenda eſt, iuri magis, an æquo ſit appoſitus. Id
eſt, φιλεπιεικὴς. Idem in VI. Narrandum'ne & quo-
modo, iure pugnandum an æquo. Interdum æquũ bonũ
ſine copula dicitur. Cicero in Bruto, Deinde æquum bo-
num, teſtamentorum ſententias uoluntatesq́; tutatus eſt.
Inde illa locutio, æqui boni facio, apud eundem ad Atti-
cum lib. VII. Trãquilliſsimus autem animus meus qui to-
tum illud æqui boni facit. Terentius, Cæterum equidem
iſthuc Chreme æqui boniq́; facio. Liuius, Cæterum ſi uos
nec cura ciuitatis, nec exemplum, nec periculum mouet,
nos æqui boniq́; facimus. Id eſt, non indignamur, æquo
animo ferimus, & bene interpretamur. Et æquum bonũ
impetrare, pro eo quod lingua uernacula dicimus, habere
rationem ab aliquo, id eſt, ius ſuũ obtinere, rem ſuam re-
cipere. Cicero in Philip. II. Igitur à quo uiuo nec præ-
ſens nec abſens quicquam æqui boni impetrauit, apud
mortuum factus eſt gratus. Terentius in Phor. Dic quid
tibi uelis dari in manũ, ut herus deſiſtat his litibus? Nam
ſat ſcio ſi aliquã partem æqui boniq́; dixeris, tria non cõ-
mutabitis hodie uerba inter uos, id eſt (ut uulgus loqui-
tur) ſi ad rationem uenire uolueris. Huius æqui boni uti-
nam tam ſtudioſos non modo cauſidicos, ſed etiam Iuriſ-
cõſultos haberemus, quàm fuiſſe ille putatur Seruius Sul-
pitius, cuius meminit Pomponius in titulo proximo. De
quo in Philip. IX. Cicero ita inquit, Nec uerò ſilebitur
admirabilis quædã & incredibilis & penè diuina eius in
legibus

Marginal notes: Aequum bonum. — Aequi boni facio. — Aequum bonũ impetrare. — Ser. Sulp. laus.

legibus interpretãdis, æquitate explicãdis ſcientia. Omnes qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, ſi unum in locũ conferantur, cum Seruio Sulpitio non ſunt cõparandi. Neq; enim ille magis iuris cõſultus quàm iuſtitiæ fuit. Itaq; quæ proficiſcebantur à legibus & à iure ciuili, ſemper ad facilitatem æquitatemq́; referebat. Neq; conſtituere litium actiones malebat quàm controuerſias tollere. Hactenus ille. Huic ſi ſimiles neoterici Iuriſcõſulti extitiſſent, id eſt, ſi tam æqui boniq́; ſtudioſi quàm iuris ſummi fuiſſent, nec magis ſe iuris quàm iuſtitiæ conſultos uideri & eſſe exoptaſſent: immenſa illa & numeroſa commentariorum iuris uolumina haudquaquam reliquiſſent, materiam & fomitem accendendarum litium: quibus nunc uita paßim flagrat, incendio quidem uix unquam deflagraturo: quippe cauſidicorũ calumniatorumq; commentis quaſi facibus in dies inualeſcentibus, iudicumq́; indulgentia litigioſis non ſatis infenſorum, ueluti aura quadam aſpirante. Eorum uoluminum autores, ſi enumerare ipſi eorum ſtudioſi uelint qui bibliothecas in ſpeciem iuſtæ doctrinæ confertißimas habent, nomenculatore pleriſq; eorum opus ſit. Huiuſmodi librorum bona ex parte ſuperuacaneorum congerie, priſca illa germanaq́; maieſtas iuris prudentiæ obruta eſt: primumq́; circa tempora Alexandri Principis: & ſubinde Iuſtiniani auſpicijs, & Tribuniani ductu atque opera reſtitui inſtaurariq; cœpta eſt uerius, quàm inſtaurata: nunc uerò inſana ſcripturientium eorumq́; ſequacium contentione etiam deleta: utpote cum ſcribentes ſua ſcripta enarrationum uicem obtinere non contenti, citari ſe iam & (ut uerbo iuris utar) laudari pro legislatoribus uelint, ex uotoq; obtinuerint. eorũ uerò ſectatores

In iuris non iuſtitiæ conſultos.

labori

bori ſuo conſulentes, per illa interpretationum uelut tifundia fructum ſe iuris ſtudij percipere gaudeant, in uibus ſpinoſa ſalebroſaq; iuris loca, runcata (ut ita lo= uar) complanataq; ab ipſis iuris magiſtris minore nego io percurrere ſe credant: inconſultos eos fortaſſe putan es qui per confragoſa Pandectarū ſenticoſaq; loca nul= o præſertim quæſitu miſere cōflictentur. id uerò uitæ trā quillioris incommodum, quò minus accideret, ne Iuſtinia nus quidem ipſe uno & altero edicto quamlibet imperio= ſo præſtare poſteritati potuit. Adde conſilia, atq; etiam (ſi dijs placet) cautelas, ut ipſi uocant, id eſt, uafritias me ras & commentitia uerborum aucupia, ſimplicitati uul= gari & probitati ciuili ſæpenumero imponentia, aduoca tis anſam calumniandi præbentia, iudicibus interdum in extricabilia, optimo iuri perſæpe captioſa. quæ tamē nō= nulli palmaria eſſe putant. Nec eos fefellit opinio. nulla enim ſcripta iandiu apud eos qui rempublicam gerunt, plauſibiliora extiterunt, maiuſq; ſtudium ſibi uendican= tia: Proinde Ciceronianum illud ex tertio Officiorū ex= clamare libet, Sed nos ueri iuris germanæq; iuſtitiæ ſoli= dam & expreſſam effigiem nullā tenemus, umbra & ima ginibus utimur: eas ipſas utinā ſequeremur. feruntur enim ex optimis naturæ & ueritatis exemplis. Quantum igi= tur inter iſtos & Caium illum Aquilium intereſſe puta= mus, cuius prudentiam Populus Romanus in cauendo nō in decipiendo perſpexit, ſi Ciceroni credimus: ut qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Romano promptam expoſitamq; habuerit: qui ita iuſtus & bonus uir fuerit, ut natura non diſciplina conſultus fuiſſe uidea tur: ita peritus & prudens, ut ex iure ciuili non ſcientia

Iu cautelas iu ris.

C. Aqlij laus.

b ſolum

ſolum, uerum etiam bonitas nata eſſe uideatur: cuius tantum ingeniũ erat, tam prõpta fides, ut quicquid inde haurires, purum liquidumq́; te haurire ſentires. Sed uereor ne è portu ſtatim egrediens impingam, ut dicitur, qui receptæ autoritatis ſcriptoribus in principio opuſculi mei bellum indicere mediter: continuoq́; adueniens (ut Plauti uerbis utar) pilum reprehenſionis inijciam. Proinde (ut eò reuertamur unde digreßi ſumus) cũ æquum & bonum dicimus, abſolutam bonitatem æquitatemq́; ſignificamus, & iuris (ut ita dicam) medullam germanamq́; iuſtitiam, quam cenſendo aſſequi non cuiuſuis eſt iuriſperiti. Auguſtinus lib. 11. de Ciuitate, An forte populo Romano propterea leges nõ ſunt à numinibus conſtitutæ, quia (ſicut Salluſtius ait) ius bonumq́; apud eos non legibus magis quàm natura ualebat? Bonũ pro æquitate dixit. Inde æquitatem animi dicimus, rectam animi cõſtitutionem, tranquillamq́; affectionem omni indignatione uacantem. εὐγνωμοσύνην Græci uocant. Cicero pro Marcello, Sæpe enim uenit ad meas aures te idem iſtud nimis crebro dicere, Satis te tibi uixiſſe. Hic tu modũ uitæ tuæ nõ ſalute rei pub: ſed æquitate animi definies? Id eſt, putas'ne te propterea ſatis uixiſſe, quòd æquo animo & citra indignationẽ mori potes, & annos præteritos nõ requiris? Idem de Senectute, Quid quòd ſapientißimus quiſq; animo æquißimo moritur, ſtultißimus iniquißimo? Plautus in Aulul. Pol ſi eſt animus æquus tibi, ſatis habes qui uitam colas. Animus æquus eſt in hoc loco moderatus & tolerans & minime querulus in aduerſis. Cicero in Piſonem æquitatem abſolute dixit, Quo quidem in ſpectaculo mira reipub. æquitas erat, uter eorũ periſſet, tanquam laniſta in ciuſmodi pari lucrum fieri putabat. Ex ijs quæ diximus (ut

Aequũ & bonum.

Aequitas animi.

Animus æquus.

mus(ut arbitror)ſatis illa uerba Vlpiani explicata ſunt, Ius eſt ars boni & æqui, & quæ ſequuntur. Circa hoc enim philoſophari(ut uerbo eius utar)hoc eſt,omni animi intentione incumbere,propriũ eſt iuriſconſultorum inſtitutũ. Ex quo colligere poſſumus id quod antè dicebamus, ſtudium nũc iuris prorſus ab antiquo illo uerõq; degenerasse. niſi uerò arbitrabimur philoſophiã,id eſt,ſtudiũ ſapientiæ, quæſtuariã olim fuiſſe:nũmariumq; præmiũ,unicũ laboris ſui finẽ Philoſophos antiquos(quales ſe iuriſconſulti eſſe uolunt)ſibi propoſuiſſe. id quod noſtri temporis ferè iuriſperiti faciunt,qui etiã ut plaudendũ id & laudandũ profiteri ac gloriari ſolent. quod utrũ ita agendum nec'ne Vlpianus cenſuerit,cum ex hoc loco, tum ex illo libri quinquageſimi Digeſtorũ facile intelligi poteſt: cuius hæc uerba ſunt,An & Philoſophi profeſſorũ numero ſint habẽdi?& nõ putem. nõ quia nõ religioſa res eſt, ſed quia hoc primum profiteri eos oportet,mercenariam operam ſe ſpernere. Proinde nec iuris quidem ciuilis profeſſoribus ius dicent. eſt enim res quædam ſanctiſsima ciuilis ſapientia,ſed quæ precio nũmario non ſit æſtimanda. Aut niſi Philoſophos eos eſſe cenſebimus, qui nullas Philoſophiæ partes attigerint,imò qui liberalibus omnibus diſciplinis,id eſt,non quæſtuoſis,ſibi ſuiſq; interdicere ſoliti ſint. deniq; qui ſuæ profeſsionis autores minime omniũ intelligere poſsint. De quibuſdam loquor,non de elegantioribus,qui iam multi extiterunt. Philoſophi ipſius, inquit Cicero libr. 1. de Oratore,qui unus omnia penè profitetur,eſt tamen quædam deſcriptio:ut is qui ſtudeat omnium rerum diuinarum atq; humanarum uim, naturam, cauſaſq; noſſe, & omnem bene uiuendi rationem tenere & perſequi,nomine hoc appelletur. Proptere-

Philoſophari.

Iuris prudẽtia olim non fuit quæſtuaria.

Philoſophi profeſſio.

Iuris prudentia. *ea,inquit Vlpianus, iuris prudentia eſt diuinarum atq; humanarum rerum notitia, iuſti atque iniuſti ſcientia. Quæ uerba Accurſius ſimpliciter & craſſa, ut dicitur,*
Encyclopædia. *Minerua intellexit. Hæc illa eſt encyclopædia, de qua Fabius lib. I. Vt efficiatur,inquit, orbis ille doctrinæ quem Græci encyclopædiam uocant. Inde illud Vitruuij lib. I. Cum autem animaduerterint omnes diſciplinas inter ſe coniunctionem rerum & cõmunionem habere,fieri poſſe facile credẽt. Encyclios enim diſciplina uti corpus unum ex his membris eſt compoſita. Itaque qui à teneris ætatibus eruditionibus uarijs inſtruuntur, omnibus literis agnoſcunt eaſdem notas, communicationemq; omnium diſciplinarum,& ea re facilius omnia agnoſcunt. Hanc Marcus Tullius lib. III. de Oratore, concentum doctrinarum omnium conſenſumq; uocat. Ecquid igitur Philoſophos huiuſmodi eſſe cenſebimus,diſciplinarũ præter unam omnium non modo ignaros,ſed etiam contem-*
Philodici. *ptores? Ego uero φιλοδίκους potius uocitandos cenſuerim, καὶ φιλοκερδεῖς. Quod(ne quis putet de Iuriſperitis in uniuerſum me dixiſſe)de illis intelligi uolo ſiniſtra Miner-*
Miſocali. *ua natis,quos Græci μισοκάλους uocant, omnem literarum elegantiam nitoremq; dicendi peroſos,ab omnibus doctrinis humanioribus abhorrentes, ruſticos, inuenuſtos, illepidos,hircoſos. Qui,niſi ut uillicus allium,ita ipſi barbariem ubiq; ac ſemper oboluerint,decorum illud Accurſianæ ſectæ ſeruare ſe non credunt:homines affectatæ ruſticitatis,qui ne ſic quidem ſatis ſua tueri ſibi uidẽtur.niſi elegantiæ ſtudioſos laceſſant maledictis. Sunt enim,ut dixi,ſunt alij iam non pauciſſimi qui iuris peritiam feſtiuioribus literis & elegantioribus,uelut condiendam putarint:ſunt etiam qui aliarum diſciplinarum cognitione*

[library stamp]

adminiculatiorem eam reddãt, quibus hæc noſtra qualiacunque ſunt legenda edidimus. qui ſi quædam ſcite dicta ſunt, percipere ac probare poterunt: ſicubi in præcipitato opere hallucinati ſumus, ſi ignorantia lapſi (ut nõ uno aut altero in loco facile potuimus) benigne condonare, in ancipitibus boni conſulere, ac candide omnia interpretari didicerunt. Verumenimuero quid de iuris ſtudio cenſeam (quandoquidem id etiam ad hoc noſtrum inſtitutũ pertinet) malo Ciceronis uerbis quàm meis reſpondere: qui in dialogis de Oratore in perſona Lucij Craßi, magni illius oratoris ac iuriſperitißimi, de facilitate perdiſcendi iuris ciuilis in hunc modum loquitur: Omnia enim ſunt poſita, inquit, ante oculos, collocata in uſu quotidiano, in congreßione hominum atq; foro: neq; ita multis literis ac uoluminibus magnis continentur. Eadẽ enim ſunt lata primum à pluribus: deinde paucis cõmutatis uerbis, etiam ab iiſdem ſcriptoribus ſcripta ſunt ſæpius. Accedit uerò quò facilius percipi cognoſciq; ius ciuile poßit (quod minime pleriq; arbitrantur) mira quædã in cognoſcendo ſuauitas & delectatio. Nam ſi quem hæc aliena ſtudia delectant, plurima eſt & in iure ciuili, & in Pontificum libris, & in duodecim tabulis antiquitatis effigies: quòd & uerborũ priſca uetuſtas cognoſcitur, & actionum genera quædam maiorum conſuetudinem uitamq; declarant. ſeu quis ciuilem ſcientiam contempletur, quam Scæuola non putat eſſe oratoris propriam, ſed cuiuſdam ex alio genere prudentiæ, totam hanc deſcriptis omnibus ciuitatis utilitatibus ac partibus duodecim tabulis contineri uidebit: ſiue quem iſta præpotens & glorioſa Philoſophia delectat (dicam audacius) hoſce habet fontes omnium diſputationũ ſuarum qui in iure ciuili & legibus

Iuris perdiſcendi facilitas.

Effigies antiquitatis in xii. tabulis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

cõtinẽtur. Ex ijs enim cũ dignitatẽ maxime expetẽdã eſſe uidemus, tũ uerò & iuſtus ac honeſtus labor honoribus, præmijs, ſplẽdore decoratur. Vitia autẽ hominũ atq; frau des dãnis, uinculis, ignominijs, uerberibus, exilijs, morte mulctãtur: & docemur nõ infinitis cõcertationumq; ple-nis diſputationibus ſed autoritate nutuq; legum domi-tas habere libidines, coërcere omnes cupiditates: noſtra tueri, ab alienis mẽtes, oculos, manus abſtinere. Fremãt o-mnes licet (dicã quod ſentio) bibliothecas mehercule unus mihi uidetur XII. *tabularũ libellus, ſi quis legum fontes & capita uiderit, & autoritatis põdere, & ubertatis utili tate ſuperare. Hactenus ille. Cuius autoritati nemo, niſi im probus derogare fidẽ auſit, qui modo librũ eius de Claris Oratoribus legerit: in quo libro ſic inquit, Ego autẽ iuris ciuilis ſtudio multũ operæ dabã Q. Scæuolæ Publij filio: qui quãquã nemini ad docẽdũ ſe dabat, tamẽ cõſulẽtibus reſpõdẽdo, ſtudioſos audiendo docebat. Idẽ pro Muræna de ſciẽtia iuris loquẽs, Difficilis autẽ res ideo nõ putatur, quoniã perpaucis & minime obſcuris literis cõtinetur. Itaq; ſi mihi uehemẽter occupato ſtomachũ mouerint, tri duo me iuriſcõſultũ profitebor. Quo in loco multa de iu ris ſciẽtia diſſerit, ſed cauſæ inſeruiens: quapropter ille lo cus pondus fortaſſe non habet tantæ autoritatis. Macrob. lib.* III. *Saturn. de lege Licinia loquẽs, Lex uerò hæc, in-quit, paucis mutatis in plerisq; cum Fannia cõgruit. in ea enim ferenda quæſita eſt nouæ legis autoritas, exoleſcen-te metu legis antiquioris: ita Hercules ut de ipſis duode-cim tabulis factum eſt: quarum ubi contemni antiquitas cœpit, eadem illa quæ illis legibus cauebantur, in alia la-torum nomina tranſierunt. Vtinam uerò Cicero ipſe fe-ciſſet id, quod in perſona eiuſdem Craßi loquẽs, cogitaſ-*

Laus xij. tabularum.

Cicero iuris peritiſſimus.

ſe ſe ali-

ſe ſe aliquando dixit, ut iuris ciuilis diſciplinã in artis rationem formamq́; redigeret: Si enim, inquit, aut mihi facere licuerit quod iamdiu cogito, aut alius quiſpiam aut me impedito occuparit, aut mortuo effecerit, ut primum omne ius ciuile in genera digerat, quæ perpauca ſunt: deinde eorum generũ quaſi quædam membra diſpertiat: tum propriã cuiuſq; uim definitione declaret, perfectam quidem artem iuris ciuilis habebit magis magnam atq; uberem quàm difficilem atq; obſcuram. Atq; interea tamen dum hæc quæ diſperſa ſunt coguntur, uel paſsim licet carpentem & colligentẽ undiq; repleri iſta iuris ciuilis ſciẽtia. Nemo autẽ qui Ciceronis libros legerit oratorios & philoſophicos, difficile hoc factũ fuiſſe Ciceroni contenderit. Quid enim nõ explicare potuiſſet illa uis ingenij? quid non illuſtrare ille orationis ſplẽdor? quid deniq; nõ enarrare exuberans illa rerum omnium præſertim politicarum copia? Niſi uerò impar huic oneri ingenium illius fuiſſe credi poteſt, qui uniuerſa philoſophiæ dogmata ſinuoſis diſputationũ mæandris implicita, primus unuſq; à Græcis accepta, miro compẽdio explicata nobis tradidit: homo à foro & Senatu nunquam ferè niſi peregre aut in diſſenſionibus ciuilibus feriatus. Quanam autẽ ratione fieri id potuerit, ipſe his uerbis docet in primo de Orat. quæ quin huc tranſcriberem, tẽperare ipſe mihi nequiui, uſqueadeo & uerbis & re ipſa oblectatus ſum: Omnia, inquit, quæ ſunt cõcluſa nũc artibus, diſperſa & diſsipata quondã fuerunt: in muſicis, & numeri & uoces & modi: in geometria, lineamenta, formæ, interualla, magnitudines: in aſtrologia, cœli conuerſio, ortus, obitus, motuſq́; ſiderum: in grammaticis, poëtarum pertractatio, hiſtoriarum cognitio, uerborum interpretatio, pronunciandi

Ciceronis propoſitum de iure ciuili in artem redigẽdo.

Ciceronis laus.

De artibus.

quidam ſonus:in hac deniq; ipſa ratione dicendi,excogitare,ornare,diſponere,meminiſſe,agere,ignota quondam omnibus & diffuſa late uidebantur. Adhibita eſt igitur extrinſecus ars quædam ex alio genere, quod ſibi totum Philoſophi aſſumunt:quæ rem diuulſam diſſolutamq; cō-

Finis iuris ciuilis.

glutinaret,& ratione quadam conſtringeret. Sit ergo in iure ciuili finis hic legitimæ atq; uſitatæ in rebus cauſisq́; ciuium æqualitatis conſeruatio:tum ſunt genera notanda, & ad certum numerum paucitatemq; reuocanda.

Genus.

Genus autem id eſt quod ſui ſimileis communione quadam,ſpecie autem differenteis,duas aut plures complectitur partes. Partes autem ſunt quæ generibus ijs ex quibus emanant ſubijciuntur. Omnia quæ ſunt uel generum uel partium nomina,diffinitionibus,quam uim habeant,

Diffinitio.

eſt exprimendum. Eſt enim diffinitio earum rerum quæ ſunt eius rei propriæ quam diffinire uolumus, breuis & circunſcripta quædam explicatio.Hiſce ego rebus exempla adiungerē,niſi apud quos hæc haberetur oratio cernerem.Hactenus ille. Nos uerò exempla ab eodem ſumamus ex libro Topicorum:quem librum ad Trebatiū hominem Iuriſconſultum ſcribens,exemplis ex iure ſumptis illuſtrauit:quo uel uno libro documentum ingens dedit ſe ſtudio iuris operā plenam dediſſe. Diffinitiones igitur (ut inquit ipſe)aliæ ſunt partitionum, aliæ diuiſionum.

Partes iuris ciuilis.

Partitionum, cum res ea quæ propoſita eſt quaſi in membra diſcerpitur.ut ſi quis ius ciuile dicat id eſſe quod in legibus, ſenatuſcōſultis,rebus iudicatis, iuriſperitorum auctoritate,edictis magiſtratuum, more, æquitate conſiſtat. Diuiſionū autem diffinitio formas complectitur quæ ſub eo genere ſunt: quod diffinitur hoc modo, Abalienatio eſt eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu,

aut in iure ceßio inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Dicendum quis ſit diffinitionis modus. Sic igitur ueteres Diffinire. præcipiunt. cum ſumpſeris ea quæ ſint ei rei quam diffinire uelis cū alijs communia, eouſq; perſequi, dum propriū efficiatur quod nullam in aliam rem transferri poßit, ut hoc, Hæreditas eſt pecunia quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, nec ea aut legata teſtamento, aut poſſeßione retenta. Gentiles ſunt qui inter ſe eodem nomine ſunt, qui ab ingenuis oriundi ſunt: quorum maiorum Gentiles. nemo ſeruitutem ſeruiuit, qui capite nō ſunt diminuti. Reliqua de genere & forma, id eſt ſpecie, de differentia partitionis & diuiſionis & alia eôdem pertinentia, Cicero ab Ariſtotele accepta, Trebatio amico ſuo tradidit, compēdioſa paraphraſi in Latinum ſermonē uenuſtißime traducta. Quin & Ciceronem librum edidiſſe de iure ciuili in artem redigendo, autor eſt Gellius lib. I. Noctium Attic. qui etiam locum ex eo libro citat. Hoc illud eſt autem quod Pomponius infrà de origine iuris de Quinto Scæuola dixit, qui ius ciuile generatim primus cōſtituit in libros decem & octo redigendo. Proinde ſi quis olim feliciore aliquo ſeculo exiſtat, Bartholo aut alio quopiam primi nominis uiro iuriſperitia non inferior, dialectica atq; inſtrumento omni philoſophico mediocriter inſtructus, orationis facultate Vlpiani aut Iuliani Pauli'ue æmulus, qui Principem noſtro non inferiorem nactus ſit: cuius exemplum atq; autoritatem ſequi, & in cuius leges iurare (ut antiquum uerbū uſurpem) bona pars Europæ nō dubitet: is igitur unus aut plures, ſi præſcriptū illud Ciceronianū, aut aliud nō abſimile imitati, ex quinquaginta Pandectarū libris & duodecim Codicis eorumq; appendicibus, adde etiam ſi placet ex Bartholi, Baldi reli-

De conſtituenda ratione iuris ciuilis.

quorumq́; paucorum ampliſsimi nominis & primariæ au toritatis commentarijs,non iam centrones ut olim. Tribu nianus(uir alioqui doctiſsimus ſui ſeculi,ſi Sudæ credi= mus)ſed iuris artem cõponant,ſanctionesq́; legum, cõſul ta Senatus,edictorũ interpretamẽta, Iuriſconſultorũ pla cita,interpretũ decreta, in mores recepta, æquitate præ= grauantia,omnia nunc naga & ſparſa,ac nulla certæ ar tis ratiõe circũſcripta,ratis,ſixisq́; iuſtæ artis præceptis, quatenus rei natura tulerit, quaſi quibuſdã cãcellis circũ datis cõcludũt.nimirũ res humanæ lõge melius cõſtitutæ uidebũtur.nec(ut nũc)ciuilia iura,quibus homines liber tatis retinẽtiſsimi æquiſsimo animo ſeruiũt,cuiuſuis ſcriptu riẽtis libidini obuia expoſitaq́; erũt, dũtaxat ſi Princeps ille hoc præſtare edicto potuerit,quod Iuſtinianus Augu ſtus nequiuit:id eſt,ut nihil ijs qui ſe iuris profeſſores di= cũt,in eã cõpoſitionẽ ultra ſcholaſticã prælectionẽ liceat. Alioquin quis erit finis litiũ,ſi nulla certa fuerint ſemelq́; recepta iuriſcõſultorũ decreta? Equid autẽ uſqueadeo ſi xũ ratũq́; eſſe poteſt,ut nõ hæc ſiue intẽperantia,ſiue im pudẽtia,ſiue etiã ſcribẽdi quædã libido intẽperijs(ut dici tur)acta,& labefactare facile & ad extremũ conuellere euertereq́; poſsit? Id quod ſi quis iure fieri defenderit, anniuerſarios utiq; nobis Imperatores ingenioſos homi= nes atq; ambitioſos ſuboriri uidebimus,qui alia atq; alia in dies orbi terrarũ iura cõdant, qui præteritorũ ſeculo= rũ conſtanti perſuaſione recepta abrogare audeant, qui leges deniq; figere refigere pro animi ſui libidine nõ du bitẽt:ſicq; res exitũ haud dubie nõ inueniet, cũ ſcribẽtes aucupandæ famæ cupidi(ut eſt humani ingenij natura) dicta maiorum refellere,Pandectarum ac conſtitutionum ſcripta inuertere,diſtorquere,cõtorquere,corrũpere,uim

antiquo=

antiquorũ ſcriptis afferre, uerborũ aucupia, ſyllabarũ tẽdiculas, literarũ decipulas cõminiſci: nihil deniq; non inceptare in animũ induxerint illuſtrandi nonunus ſui gratia. Nam quod adhuc fecerũt faciuntq; permulti recẽtiorum, quid eſt aliud quàm ius ciuile calũniari, uerbaq́; legum captare? id quod Paulus faciendũ eſſe negat in titulo, ad exhibendũ. Sed hoc illud eſt profecto: homines ingenioſi ijdemq; ambitioſiſſimi, ut diximus, indignãtur argumentũ ſibi præreptũ à maioribus oſtentandi ingeniorum ſuorũ, omnemq́; ſcribendi materiã conſumptã eſſe ſummuſſim fremunt ab ijs qui anteuerterunt. Itaq; res eò tandem redigetur ut cenſentes in iudicijs prout his aut illis autoribus addicti fuerint, & (ut ita dicam) in huius aut illius factionis uerba iurauerint, quo iure quaq; iniuria, &, ut Græci dicunt, καὶ δικαίως κ' ἀδίκως, res iudicandas diſtrahant: id quod ſemel tuendum ſuſceperint mordicus retinentes. Adde ſpecioſos prætextus ambitioſorum, ſordidorum, iniquorũ, id eſt, infenſorum iudicum: qui corruptiſſimas ſententias cuiuslibet enarratoris autoritate obiecta, quo magis uulgo inauditi, eo plauſibilioris (ſic enim aſſolet) pertinaciſſime tuebũtur. Hoc autẽ quàm ſit pernicioſum, ex uerbis Ciceronis intelligi poterit: O rẽ præclaram, inquit, uobiſq; retinẽdã iudices. quod enim eſt ius ciuile, quod neq; inflecti gratia, neq; perfringi potentia, neq; adulterari pecunia poſſit? Quod ſi nõ modò oppreſſum, ſed etiã deſertũ aut negligentius aſſeruatũ erit, nihil eſt quod quiſquã ſe habere certũ, aut à patre accepturũ, aut relicturũ liberis arbitretur. Idẽ alibi, Nihil eſt enim in ciuitate tã diligenter quàm ius ciuile retinẽdũ. Etenim hoc ſublato, nihil eſt quare exploratum cuiquam poſſit eſſe quid ſuum, quid alienum ſit: nihil eſt quod æquabile Ius ciuile.

inter omnes, atq; unum aut omnibus eſſe poßit. Hactenus Cicero. *Hunc ſtatum eſſe hodie litium diſceptandarũ nihil ut ſatis certũ eſſe poßit, quis eſt paulò pudentior qui inficiari auſit? utpote cum prudentum reſponſa per ſecula alia atq; alia inter ſe acerrime pugnent.* Id *uerò utrũ autore* Iuſtiniano *faciant, ipſi uiderint, cum eius uerba in* Inſtitutionibus *legerint, ſub rubrica de fideicom. hæreditatibus: ex ſententia, ut uidetur,* Papiniani *ſumpta:* Nobis, *inquit, in legibus magis ſimplicitas quàm difficultas placet. Proinde,* Ius *eſt ars boni & æqui, inquit* Vlpianus: *cuius merito quis nos ſacerdotes appellat.* Nos, *inquit, merito iuris ſacerdotes à quodam dicti ſumus: ſiquidem ſanctißima res eſt ciuilis ſapientia.* Quemadmodum *autem apud antiquos ſacerdotes ſui ſingulis dijs conſecrati erant, qui de futuris atq; agendis conſulentibus reſponſa dabant: ſic uenerandi illi* Iuriſconſulti *omni genere literarum inſtructißimi, gratuitam nõ quæſtuariam iuris prudentiam habentes, in publicum quotidie prodeuntes, unicuiq; ciui conſulendos ſe antiquo inſtituto præbebant: & tanquam oracula iuſtitiæ themidiſq; promebãt: hoc eſt, reſponſa boni & æqui plena.* Vnde *Seruius Sulpitius iuris antiſtes appellatus eſt, autore* Quintiliano: *ut ſacrorum antiſtites antiſtitæq; dicebantur. quomodo &* Plinius *lib.* VII. Platoni, *inquit, ſapiẽtiæ antiſtiti* Dionyſius *tyrannus uittatam nauem miſit obuiam.* Enimuero *Themis apud* Græcos, *id eſt, ius fasq;, dea eſſe credita eſt, autore* Feſto, *quæ ſuaderet hominibus id petere quod fas eſſet: eandemq; eſſe ipſam atq; fas exiſtimabant: unde* Themiſtes *oracula & conſilia conſultaq; & lege ſancita dicũtur* Euſtathio *teſte* Homeri *enarratore, id eſt, ut ipſe inquit,* τὰ μαντεῖα, αἱ βουλαὶ, καὶ τὰ βουλεύματα, καὶ τὰ νομοθετούμενα.

Sacerdotes iuris.

Seruius Sulpitius.

Antiſtites.

Themis.

Fas.

Themiſtes.

κτοίμενα. *Alij themin, uel themiſta (utroq; enim modo dicitur) ius & iuſtitiam eſſe putant: eademq; conſiliorũ oraculorumq; præſidem eſſe. propterea* Homerum θεμιστεύειν *uerbum, quod uaticinari & oracula dare ſignificat, pro leges ferre, iura reddere, accepiſſe* Odyſſeæ *decimo,* θεμιστεύει δὲ ἕκαστος παίδων ἠδ' ἀλόχων, οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσι. **Θεμιστεύω. Δίκη, Dica**

Sed & Δίκη *dea iudiciorum præſes dicitur: quæ dictio etiam ius ſignificat: ob id* Græce *dicta, quia lites & cõtentiones dirimat: eiusq; deæ diaconi & miniſtri,* δικασταὶ, *id eſt, iudices dicuntur, quaſi litium* diremptores. Euſtathius *enarrans illud* Homericum *in pri.* Iliados, Νῦν αὖτέ μιν υἷες Ἀχαιῶν ἐν παλάμαις φορέουσι, δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας πρὸς Διὸς εἰρύαται: *dicens & themin idem eſſe autumat. propterea, inquit,* δικασπόλους, *id eſt, eos qui circa reddẽda iura uerſantur,* Theſmophylacas *eſſe ſignificat, id eſt, legum & inſtitutorũ cuſtodes diuinitus præfectos. Quod munus, inquit, regium eſſe* Homerus *ſignificat: regibus enim ſceptrum nota eſt iuſtitiæ, haſta uerò ſymbolon fortitudinis.* Accurſius *peracute ſane (ut ſolet plerunq;) ſacerdotes hoc in loco abſolute intelligit, nõ iuris ſacerdotes, atq; etiam (ſi dijs placet) ſacerdotes mœrentẽ ad pœnitentiam adhiberi ſolitos, aut, ut ipſe inquit, pœnitentiã dantes: quaſi uerò* Vlpianus *huiuſmodi ſacerdotes nouerit, qui magiſter ſcrinij* Alexãdri Principis *fuit, & in eius conſilio princeps: cum quo etiam* Pomponius, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Calliſtratus, Hermogenes, Venuleius, Celſus, Proculus, Metianus, Triphonius, Modeſtinus, *omnes iuris profeſſores, ſi* Lampridio *credimus, diſcipuli omnes* Papiniani: *qui iuris aſylum dictus eſt, & doctrinæ legalis theſaurus, ut autor eſt* Spartianus *in* Seuero: *ab* Antonio Caracallo *ob id occiſus,*

Δικασπόλοι. Theſmophylaces. Sceptrum. Haſta. Vlpianus & cæteri legiſperiti.

quòd

quòd parricidium eius excuſare noluiſſet. Antonius uerò Pius iuriſperitis uſus eſt Saluio Valente, Voluſio, Metiano, Vlpio, Marcello, & Iaboleno, ut autor eſt Capitolinus. & Scæuola Marco Philoſopho in cõſilio affuit & ſanciẽdis legibus. Adriano autẽ affuerũt antiquiores Iulius Celſus, Saluius Iulianus, Neratius Priſcus. hi autẽ omnes principes Romani, ut eorũ maiores, Chriſtianã religionem non agnouerunt. licet eorũ poſtremus Alexander Chriſtũ & Abrahamũ inter animas ſanctiores in larario coluerit. Similis eſt ignorantia Accurſij uel ſeculi potius Accurſiani, quæ hac ætate ridicula eſt: in lege ultima infrà, de mortuo inferẽdo, ubi Pontificũ Vlpianus meminit, de collegio Pontificũ loquens, à quo ius pontificiũ apud antiquos dictũ, quòd Accurſius ad noſtros Põtifices retulit. Age uideamus (quandoquidẽ hucuſq; prouecti ſumus) quid id ſit quòd ciuilem ſciẽtiam rem eſſe ſanctiſſimam Vlpianus dixerit. Sanctum, inquit Macrobius lib. III. Saturn. eſt interdum quod nec ſacrũ, nec religioſum eſt, ut Trebatius libro Religionũ refert, Sancta ad uos anima atq; iſtius inſcia culpæ Deſcẽdã, inquit Turnus lib. XII. Aeneid. Sanctam, inquit, animã incorruptã uoluit oſtendere. Et illud eiuſdem, Tuq; ô ſanctiſſima coniux Felix morte tua. In quo caſtitatis honorẽ incorruptæ uxoris amplexus eſt. Vnde & ſanctæ leges, quæ pœnæ ſanctiõe corrũpi uetãtur, ὅσιοι dici poteſt. Hæc ille. Eodẽ modo ſanctius ærarium ab antiquis dictum eſt, quod prorſus intactum erat, ex quo nihil promi licebat ob annuas neceſſitates. Liuius lib. VII. ſecundi belli Punici, Cætera expedientibus quæ ad bellum opus erant Coſ. aurũ uiceſimariũ, quod in ſanctiore ærario ad ultimos caſus ſeruabatur, promi placuit. Cicero in Verrem, acti. V. Primũ mihi literas quas,

Alexander imperator Romanus.

Sanctum.

Ὅσιος.

Aerarium ſanctius.

ras quas in ærario ſanctiore cõditas habẽt proſtrunt. De *Syracuſanis loquens.* Et *ad Atticum lib.* VII. *Attulit mãdata ad Conſules ut* Romã *uenirent, pecuniã de ſanctiore ærario proferrent.* Sic *ſanctius ſacrarium* Quintil. *lib.* XI. *Illic fundamenta ſunt, illic opes uelut ſanctiore quodam ſacrario reconditæ,* Ita'ne *uerò res ſanctas ſacerdotibus ſolis attingere nullo reclamante licebit: rẽ uerò ſanctiſsimã ciuilẽ ſapientiã, nulla pecunia (ut inquit* Tullius) *adulterabilẽ, magno uoluminũ numero, ſed certo tamẽ circunſcriptã, edicto imperatorio munitã, ſcripturientis cuiuslibet libidini contrectandam contemerandamq; publicus cõſenſus permittet?* Ego *uerò nõ modo ſanctas leges, ſed etiã ſacroſanctas habẽdas eſſe cẽſuerim, ut ſacroſancti magiſtratus olim dicti ſunt, qui nõ ſine capitali piaculo attingi uiolenter poterant, ut* Tribuniplebis *apud* Romanos *autore* Plinio *lib.* VII. *Liuius lib.* IX. *ab urbe condita,* Tũ Poſthumius *interea,* Dedite, *inquit, prophanos nos quos ſalua religione poteſtis, dedetis deinde & iſtos ſacroſanctos cum magiſtratu abierint.* Idẽ, Pauliſper *intercesſum eſt à* Tribuniſplebis, *pro eo quòd ſpondẽdo pacem ſeruaſſent exercitum populi* Romani, *pœnã nullam meritos eſſe, neq; ad extremũ cũ ſacroſancti eſſent, dedi hoſtibus uiolari'ue poſſe.* Cicero *pro* Cornelio, *Primũ enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plebs'ue ſanxiſſet. deinde ſanctiones ſacrãdæ ſunt aut genere ipſo aut obteſtatione & conſecratione legis aut pœnæ, cũ caput eius qui cõtrà fecit, cõſecratur,* Idẽ *in* Catil. *Quidenĩ expectas? bellũ? quid ergo in uaſtitate omnium tuas poſſeſsiones ſacroſanctas futuras putas? Sacroſanctas, intactas dixit & ab omni iniuria tutas.* Hinc *ſacroſancta poteſtas* Liuio *libro* XIX. *pro tribunitia: & ſacroſanctæ*

Sanctius ſacrarium.

Leges ſanctæ.

Sacroſancti.

Sacroſancta poteſtas.

eccleſiæ à Iuſtiniano dictæ in quibus eſt ius aſyli. Ideo *Principes Romanos legimus tribunitiam poteſtatem aſſumere ſibi ſolitos, ut auguſtiores ſe & ſacroſanctos facerent: id quod in numiſmatis quoq; eorũ extat.* Tranquil. *in Aug. Tribunitiã poteſtatem perpetuam recepit, in qua ſemel atq; iterum per ſingula luſtra collegam ſibi cooptauit. Tacitus libr.* x i i. *Accurrunt patres, decernitur* Othoni *tribunitia poteſtas & nomen* Auguſti, *& omnes* Principũ *honores*. De *hac poteſtate multa* Cicero *lib.* i i i. *de* Legibus. *Maxime igitur oportuit poſt edictum illud* Iuſtiniani *quod extat titulo de ueteri iure enucleando (uulgo nũc ut uideo neglecto, ſed tamen nõ ſpernendo ſi emẽdate legatur) uolumina iuris noſtri tribunitiam poteſtatem accipere: ut omnibus prorſus ſcribentibus nihil in ea licuiſſet, niſi hactenus ut indices rerum tantummodo & titulorum argumenta quædam aſcriberent, quæ* Paratitla, *ut ipſe inquit, dicũtur, quaſi titulis appoſita. ſin ad uiuum reſecare uideor, poſt* Bartholum *certe &* Baldum *attingere ea nulli oportuit licere, ut certa fixaq́; aliquando* Iuriſconſultorum *dogmata eſſent, noſtratibusq́; cum* Tranſalpinis *de iuris tandẽ apicibus conueniret.* Demoſthenes *ille oratorum præſtantiſſimus,* Romanæ *eloquentiæ, id eſt,* Ciceronianæ *exemplar, ut iudicare poſſunt qui orationes utriuſq; non oſcitanter legerunt, in ea oratione quæ* πρὸς λεπτίνην *inſcribitur,* Solonem *cõmemorat inter alia cum legibus ſuis hoc quoq; inſtituiſſe, cũ lex aliqua rogatio'ue ad populum ferretur, ut à legiſlatore primum recitaretur: deinde ut in loco maxime celebri cõſpicuoq́; proſcriberetur ad tertiam concionem uſq; (nõ aliter atq;* Romæ *leges trinundino die promulgari ſolitas eſſe,* Macrobio *referente legimus) inde* Scribæ *ut daretur*

Paratitla.

Demoſthenes.

palàm pro concione legenda, ut ſi quid cuiquam non placeret id in mediū proferret. & ſi ea tum quoque populo placuiſſet, ita demum nomothetis daretur poſtremum exploranda: qui uti eam probaſſent improbaſſent'ue, ita proferretur antiquaretur'ue. Hi autem nomothetæ ex iu- Nomothetæ. *dicum numero deligebantur, ut eam operam populo iurati ipſi nauarent. Sed operæprecium mihi uiſum eſt locū ex oratione eius Latine ut potero uertere, quo res tota melius intelligi poßit. Cum igitur Demoſthenes in illo iudicio legem Solonis Scribæ legendā dediſſet (ut tū moris erat in iudicijs factitari, & fuit poſtea in Romanis) & ille recitaſſet, ita tum ipſe ſubiecit: Intellexiſtis'ne igitur uiri Athenienſes quàm recte atq; ordine leges promulgandas Solon inſtituerit? Iam primum apud uos & quidem iuratos, utpote apud quos alia quoq; & conſtitui & rata haberi ſolent: deinde qui legem tuliſſet antiquæ legi contrariā, hunc abrogandæ antiquæ legis cauſas expromere prius uoluit, tum demum ſuam nouamq; rogationem proferre in medium, hanc cum illa componētem. Hoc ideo, ut una tantum, unoquoq; de negocio lex* Vna uno de negotio lex eſſe debet. *eſſet, nequando uulgus indoctū legum contrariarum diſſidentia conturbaretur. Ita enim demùm legum peritißimis ſpem præcidi poſſe ratus eſt negocium faceſſendi populari ſimplicitati, cum æquabilis facultas omnibus eſſet, & legēdi & perdiſcendi plana & dilucida iura.* ἵν' εἷς ᾖ περὶ τῶν ἑκάστων νόμος, καὶ μὴ τοὺς ἰδιώτας αὐτὸ τοῦτο ταράττῃ, καὶ ποιῇ, τῶν ἅπαντας εἰδότων νόμους ἔλαττον ἔχειν, ἀλλὰ πᾶσιν ᾖ ταὔτ' ἀναγνῶναι, καὶ μαθεῖν ἁπλᾶ καὶ σαφῆ τὰ δίκαια. *His Demoſthenis uerbis ſatis illa Ciceronis congruunt de facilitate perdiſcēdi iuris. Nūc eò res redacta eſt, ut nulla ætas huic ſtudio ſufficiat, ceu uerò ſcita plebis indoctæ, edicta*

Prætoris plerunq; ſemidocti, Principũ ſanctiones & imperia interdum præcipitata, conſulta Senatus nõnunquam ambitioſa, aut per metum Principum extorta, aut per aſſentationem effuſa, aut neceßitate aliqua expreſſa, deniq; ambigua ſæpe iuris prudentiũ reſponſa, id eſt, eorum qui ſuffragatorum precibus aut ſummi beneficij loco à Principe impetrauerant ut iuris prudentes eſſent, & de iure publice reſponſitarent: hæc inquam omnia quaſi Sibyllinorum carminum inſtar ſint, aut oraculorum propheticorum, ac nunquam ſatis enarrata, fœcunda hominũ ingenia & ad omnes diſciplinas (ſi per priſcam iuris facilitatem licuiſſet) uerſatilia, æternum exercere debeant: ut ille quondã ſcriptus, & à tergo necdum finitus Oreſtes. Inde illæ cantatißimæ controuerſiæ de diuiduo & indiuiduo, de ſuitate, de pacto nudo, necdum tot uoluminum textura ueſtito, & aliæ huiuſcemodi ſinuoſißimæ quæſtiones, in quibus tanquam apud Sirenios ſcopulos conſeneſcere claris atq; grandibus ingenijs neceſſe eſt. unde nobis illa malorum Ilias orta, ut eſt in prouerbio: dum res iudicatæ nunquã præiudicatæ ſunt: dum res ſæpe ac diu diſceptatæ ac decretæ, nunquã ſemel decretæ ſunt, anniuerſaria utiq; fœtura ſuborientium aliorũ ſuper alios doctorũ dogmatumq;, et priſca obſoletaq; maiorũ ſcripta poſteris relinquentiũ: deniq; dũ ſinguli iuris apices nõ modo pugnam, ſed etiam bellũ inteſtinũ inter hos illoſq; factioſos ciere poſſunt. Quanã igitur frõte huiuſmodi nõ modo cõmentaria, ſed etiam cõmentitia tuebuntur, qui Neratij dictum illud legerint? In omni parte error, in iure non eodẽ loco quo facti ignorantia haberi debet, cum ius finitũ & poßit eſſe & debeat. An huius tẽporis finita eſſe iura dicere perfricta frõte audebunt, cum iuris profeſſorum interpretamen

Malorum Ilias.

pretamenta citra criticorum cenſuram ius ab autore ſumant? quaſi uerò Pythagoricorũ inſtitutũ in mores orbis terrarũ receptum ſit: de quo Marcus Tullius libro primo de natura Deorum ſic inquit, Nec uerò probare ſoleo id quod de Pythagoricis accepimus: quos ferunt, ſi quid affirmarẽt in diſputãdo, cum ex ijs quæreretur quare ita eſſet, reſpõdere ſolitos, Ipſe dixit (ipſe autẽ erat Pythagoras) tantũ opinio præiudicata poterat, ut ſine ratione ualeret autoritas. Quẽadmodũ igitur Pythagorici αὐτὸς ἔφα dicebãt, id eſt, ipſe dixit: ſic Alexander, ſic Paulus Caſtrẽſis, ſic Fellinus dixit inquiunt: ſic deniq; unus quiuis ex illa turba ſcriptorũ qui luculẽtis priſcorũ conſultorũ ſcriptis Cimmerias (ut dicitur) tenebras multis in locis offuderunt. Proinde cauſa, ut uidetur, non ſatis idonea eſt cur tãtopere ſeſe admirẽtur iſti ſuæq; ſorti gratulẽtur, qui unicam hanc iuris ſcientiã quaſi filiolã exoſculãtur ſuam (id quod Cicero quõdam ad Sulpitium loquens dixit) id eſt, qui præ iſto ſtudio iuris omneis alias diſciplinas deſpectui habere ſolent, tametſi liberas ipſas nomine & ingenuas, attamen inopes (ut ipſi dictitant) nec ut hanc unam iuris ſcientiam ex ſuorum ſpolijs quæſtuoſas, quæ ex ciuilibus tantum ipſa manubijs ornare ſeſe poteſt. Iuriſconſultorum olim ſuperbiam cum ferre non poſſet Caius Princeps, quaſi ſcientiæ eorum omnem uſum aboliturus, ſæpe iactauit ſe hercle effecturum ne quid reſpondere poſſent præter æquum & bonum. quantò minus quorundam noſtri temporis ferenda eſt? qui certe ſi moleſti eſſe pergant, arcem ſe literatorum tenere cenſentes ac dictitantes, ad Fabium eos iudicem haud iniquum certe Iuriſconſultis protinus uocabimus: qui de huiuſmodi loquẽs hominibus ita inquit in primo, Difficultatis patrocinia

Autoritas Pythagorica.

De æquo & bono reſponſitare.

prætextimus ſegnitiæ. neq; enim nobis operis amor eſt: nec quia ſit honeſta & rerum pulcherrima ciuilis ſapientia, petitur ipſa: ſed ad uilem uſum & ſordidum lucrum accingimur. Dicant *ſine humanioribus diſciplinis in foro multi & acquirant, dum ſit locupletior aliquis ſordidæ mercis negociator, & plus uoci ſuæ debeat præco.* Hæc

Matæotechni. *ille.* De*ſinant igitur eorũ improbiſſimi alios habere deſpectui, & quaſi ut Græci uocant* ματαιοτέχνους, *id eſt, inanium artium ſtudioſos, inceſſere iuuenes ingenuos, liberalioribus diſciplinis deditos: qui fructum ſtudiorum ſuorum non ſtipe aduocationum, aut capturis rerum iudicandarum, ſed ex animo ſuo ac contemplatione & ſcientia petunt, perpetuum quidem illum, nec fortunæ ſubiectum.* Ne *igitur nimium ſibi placeant in hoc forenſi plauſu, aut etiam per palatium ultro citro uolitãtes, idem* Fabius *lib.* x i i. *multos ſe cognouiſſe ait, qui tædio laboris quem ad eloquentiam tendentibus, id eſt, rerum omnium politicarum cognitionẽ, perferre neceſſe eſt, con-*

Ad rubricas ſe transferre. *fugerint ad hæc diuerticula deſidiæ: quorum alij ad album ſe ac rubricas tranſtulerunt, & formularij, uel (ut ait Cicero) legulei quidam eſſe maluerunt, tanquam uiliora eligentes ea quorum facilitatem ſequebantur. Cicero pro* Muræna *ad Seruium Sulpitium loquens,* Q*uapropter (inquit) non ſolum illa gloria militaris ueſtris formulis atq; actionibus anteponenda eſt, uerum etiam dicendi cõſuetudo longe & multum iſti ueſtræ exercitationi ad honorem antecellet.* I*taq; multi mihi uidentur initio multo hoc maluiſſe, id eſt, dicendi facultatẽ: pòſt cum id aſſequi non potuiſſent, iſtuc potiſſimum ſunt delapſi, id eſt, legulei ſunt facti: ut aiunt in Græcis artificibus eos*

Aulœdi. Prouerbium. *aulœdos, id eſt, tibicines, eſſe, qui citharœdi fieri nõ poſſunt.*

ſunt. Agedum (quandoquidē hucuſq; præter inſtitutum noſtrum prouecti ſumus) uideamus quæ ſit iſta tantæ operæ ſcientia, quæ propemodum ſola literatos ac doctos uiros in Gallia exiſtimari ac uocitari facit. Marcus Antonius orator ille nobilis apud Ciceronem lib. 1. de Oratore, In oratore autem, inquit, acumen dialecticorum, ſententia philoſophorum, uerba propè poëtarum, memoria Iuriſconſultorum, uox tragœdorum, geſtus penè ſummorum artificum eſt requirendus. Hic ultimas propè partes, id eſt, memoriæ fidutiam Iuriſconſultis tribuit. Fabius, Omne ius, inquit, quod eſt certum, aut ſcripto, aut moribus conſtat. dubium æquitatis regula examinandum eſt. quæ ſcripta ſunt aut poſita in more ciuitatis, nullam habent difficultatem: cognitionis ſunt enim, nō inuentionis. at quæ conſultorum reſponſis explicantur, aut in uerborum interpretatione ſunt poſita, aut recti prauiq; diſcrimine. Vim cuiuſque uocis intelligere aut commune prudentium eſt, aut proprium oratoris. Aequitas optimo cuique notiſſima eſt. Verum hoc iſtis perſuaderi non poteſt, qui leges non ab homine ſcriptas ac conceptas, ſed de cœlo delapſas eſſe credunt, ut Tertulliani uerbis utar. in quibus etiam ſenſus altiſſimos, & qui anagogici, id eſt, abſtruſi dicuntur, reconditos eſſe putant, nec unquam ſatis enarratos. Eorum uerò gloriationis præcipuum literarum meliorum ſtudioſis ſolatium fuerit, iſtam legum ſcientiam non modo ſingulis ſeculis, ſed etiam luſtris interpolabilem eſſe: de qua profecto Plinianum illud ex libro uigeſimonono parodia haud inconcinna uſurpare poſſumus: Mutatur ars, inquit, (de medicina loquēs) quotidie, toties interpolis, & ingeniorum Italiæ flatu impellimur, palamq; eſt ut quiſq; inter iſtos noua cōminiſcendo pol-

Quid in oratore requirendum.

Iuris diuiſio.

De iuris perdiſcendi facilitate.

In leguleos.

Sententia Plinij i leguleos.

leat, imperatorem illico uitæ noſtræ neciſq; fieri: ceu uerò non millia gentium ſine huiuſmodi leguleis degāt, nec tamen ſine legibus. Audiāt igitur homines ſortis ſuæ admiratores, audiant Tertullianū in Apologetico Chriſtianorum ad proceres Romani imperij (quos ipſe legū tutores appellat) ita dicentē, Miramini hominem aut errare potuiſſe in lege condenda, aut reſipuiſſe in reprobanda? Non'ne & ipſius Lycurgi leges à Lacedæmonijs emendatæ tantū autori ſuo doloris inuſſerunt, ut in ſeceſſu inedia de ſemetipſo iudicarit? Non'ne & uos quotidie experimentis illuminātibus tenebras antiquitatis, totam illam ueterem & ſquallentem ſyluam legum, nouis principaliū reſcriptorū & edictorum ſecuribus truncatis & cæditis? Eant igitur nunc iſti, qui omnia ſtudio iuris tribuunt: & ſeſe hominum ſolos hac una peritia iuris beatos & ſapientes & rerum humanarū arbitros, atq; adeò diuinarum eſſe prædicent: dum tamen hoc conſtet, omnium gentium moribus ut nomiſmatū, ſic nomorū, id eſt, legū uſum uarium & identidem mutabilē omni æuo fuiſſe. & has enim & illas temporario principum populorum'ue conſenſu, non ſuapte ui poteſtateq́; ualere. Intolerandus certe eſt ineptiorum quorundam faſtus, qui è ſtudio iuris cū carris librorū redeuntes, uelut Aegyptiorum opibus ſuffarcinati, reliquos omneis literarum ſtudioſos ſicut inanes inopesq́; aſpernātur, uelut ex paleis multis modicam frugem aut etiam nullam colligentes. qui ſi aliquando cogitarent diuitias illas ſuas κεραμέως πλοῦτον, ut dicitur, id eſt, figulinas opes eſſe unico Principis edicto fragiles (quod futurū eſt aliquando ingenti generis humani felicitate) nimirum altiores illos ac ſeſquipedales ſpiritus deponerent. de ineptis loquimur, diſciplinarumq; expertibus. De Pandectis

Tertullianus de legiſperitis

uerò

uerò quid ſentiam, malo alienis uerbis quàm meis dicere. Prodeat igitur aliquis Latinorum æſtimator idoneus. Is erit Laurentius Vallenſis, uir certe cum Latine doctiſsimus, tum uerò alienorum ſcriptorũ iudex ut optimus, ſic minime ambitioſus & ueritatis amantiſsimus: id quod inuidioſum nomen eius uulgo reddidit, ut iam publico conſenſu Latine ignorãtium tanquã iniquus iudex fere reijciatur. Is igitur Laurentius cenſor ac criticus quamlibet etiam moroſus, ut illis quidem uidetur, Elegantiarum ſuarum libro tertio ſic inquit, Relegi proxime quinquaginta Digeſtorũ libros ex pleriſque uoluminibus Iuriſconſultorum excerptos: & relegi cum libenter, tum uerò quadam cum admiratione. Primũ, quòd neſcias utrum diligentia'ne an grauitas, prudẽtia an æquitas, ſciẽtia rerum an orationis dignitas præſtet, et maiori laude digna eſſe uideatur. deinde, quòd hæc ipſa ita in unoquoq; eorum ſunt egregia & perfecta, ut uehementer dubites quẽ cui præferendũ putes. Et paulò pòſt, Quod eo magis, inquit, in Iuriſcõſultis eſt admirandũ, quòd ij inter ſe etiam ſeculis diſtant, licet omnes poſt Ciceronem: ideoq́; quibuſdam in uerbis ab eo differentes, quales omnes uſque à Vergilio atque à Liuio fuerunt. Nam Ser. Sulpitij atque Mutij Scæuolæ nihil extat: ſed alterius Mutij recẽtioris: Et priſci quidem Iuriſconſulti quales quantiq; in eloquendo fuerint, iudicare non poſſumus: quippe quorũ nihil legimus. his autem qui inter manus uerſantur, nihil eſt (mea ſentẽtia) quod addi adimi'ue poſsit, nõ tã eloquẽtiæ (quam quidẽ materia illa non magnopere patitur) quàm latinitatis atque elegantiæ: ſine qua cæca omnis doctrina eſt & illiberalis, præſertim in iure ciuili. Hæc ille: atq; alia eòdem pertinẽtia ſatis liberaliter, nec pro ſolita eius

Vallẽſis laus.

Pandectarum laus.

Barbara uocabula à leguleis recepta. Proſcriptio. Proſcripti. Præconio citati. Repercuſsio. Relatio. Retortio. Deſcribere. Exemplū recognitum.

ſeueritate. Hui inquiunt iſti legulei, quid nobis cum elegantia? nobis tam placent guerra aut treuga & laudum & bannum & banniti & retorquitio: quàm illis bellum & induciæ & arbitriū & proſcriptio & proſcripti aut præconio citati, & repercuſsio uel relatio ac etiā retortio. Antiqui Iuriſconſulti exſcribere ac deſcribere dicunt & exemplum ſumere, nos exemplare dicimus. illi exemplum recognitum, nos exemplatum collationatum. Antiqui & qui Latinè locuti ſunt, conditiones quaſdā arbitrarias & in poteſtate noſtra uel in nobis ſitas dixerunt: nos poteſtatiuas dicimus. illi neceſsitatem quandam præciſam & abſolutam, & quandam conditionalem, id eſt, hypotheticam: nos cauſatiuam. quemadmodum & ſtipulationes alternatiuas dicimus pro diſiunctiuis: & putatiuum pro opinabili: & diſpenſare, pro legibus ſoluere: & caſum legis, pro ſpecie: quo etiam Iuſtinianus ſæpe uſus eſt, quod & thema & propoſitum dicitur à Cicerone & Quintiliano. Inſinuare donationem, pro profiteri: militem, pro equite: recuſare iudicem, pro reijcere: quod & eiurare nonnunquam dicitur. æquum & iniquum iudicem antiqui dicere ſolent: nos ſuſpectum & fauorabilem & non ſuſpectum dicere maluimus: permultaq; huiuſmodi quæ proprium deſtinatumq; uolumen deſiderāt, ut infra triduum pro intra. Sic eſt diſciplina iuris, ut ueutam facere melius & congruētius ſit dicere, quàm in rem præſentem uenire. Deniq; multa Gallice, nec minus uendibiliter inter noſtros dicimus quæ Latine ignoramus. Apageſis iſtas ſermonis lautitias. ſordida nos delectāt uerba & triuialia, atq; etiā in tonſtrinis ſutrinisq; proculcata. Verū illud Laurētij elogiū me impulit ut diligentius Digeſtorū libros legerē. qua in lectione cū multis in locis uolumina

Opinabile. Legibus ſoluere. Species legis. Profiteri donationem. Eques.

Scribendi occaſio.

ipſa

ipſa partim mutilata, partim mendoſa inueni:tum uerò (quod flagitioſius eſſe multo arbitratus ſum) uerba multa non triuialis ſed antiquæ ac probæ monetæ, in alienũ uſũ ignorantia temporũ translata eſſe animaduerti. Ea indignitate permotus, auſus ſum pridẽ incõſultius temereq́; iactare inter amicos, me aliquando factur ũ ut Pãdectæ emẽdatius atq; intelligẽtius legerentur. uidelicet uiribus noſtris necdũ nobis exploratis: nec præſtandæ rei difficultate ſatis excuſſa penſitataq́;. Cuius me incepti cum poſtea perpigeret, triennio partim multa cauſatus, partim peregre agens, liberatũ me iri tandẽ hac moleſtia libẽter mihi perſuadebã: ueluti huius incepti temeritate ſitu quodam obliuionis cõtecta atq; ſepulta. Ecce autem huius negocij ſecurum appellantibus amicis, & tanquam procraſtinati debiti arceſſentibus, ſpontaneæq́; pollicitationis admonitu identidẽ cunctationem meam uellicantibus, eò tum me ſenſi ferocule euectũ, unde pedem proferre pudor uetet, ut inquit ille, continuoq́; aut rem ſuſcipiendam mihi, cui par omnino non eſſem, aut temeritatis manifeſtũ ac confeſſum ludibrio mox omnibus me futurũ. Ibi uerò æſtuantẽ me, et ſententijs alternantẽ impulit amicus quidã meus uir ampliſſimæ curiæ: qui mihi huius incepti non modo autor, ſed etiã efflagitator fuit. Is mihi induſtriæ meæ ſpõſor (ut ita dixerim) apud me fuit. Perpulit enim hoc ſibi me credere, ſi operam enixe nauarẽ, nihil non eiuſmodi euaſurũ quod ipſe facere inſtituiſſem: cauſanteq́; me inuidioſum hunc laborem non gratioſum fore, qui tam ancipitis euentus facinus deſignare nunc auſus eſſem, homo propè nullius in re literaria nominis, ad extremum ſuſceptæ rei euentum fide ſua eſſe iuſſit. Eiuſmodi autem ſponſore nihil non credere uel nominum factitator circunſpectus potuiſſet.

Horat. in arte.

tuiſſet. iam primum præter ſingularem iuris peritiam, do ctrina eſt etiam illa miſcellanea ac politico homini aut ne ceſſaria, aut utili perpolitus, iudicio non mediocri ac ſæpe nobis probato præditus: cui etiam de me plus quàm meo propemodum tribuo. unus eſt deniq; ex paucorũ numero qui non illotis pedibus ad ſtudiũ iuris ciuilis contuliſſe ſe uidẽtur. Accedũt neceßitudinis iura, quæ mihi mul tiplicia cum eo iampridem intercedunt, ne ab eo eludi me uereri ullo modo deberem. Huic *iſtud à me contendenti niſi morem gererem, exiſtimaui (qua eſt ille in ordine ſuo autoritate) non tam id uerecundiæ ac modeſtiæ, quàm ruſticæ ac pertinaci diffidentiæ datum iri.* Itaq; *huius fide periclitandum mihi eſſe ſtatui.* Hæc *fidutia operis, hæc eſt indicatura, ut* Plinij *uerbis utar. proinde perſunctoriam iſtam operam magis quàm iuſtam plenamq; profitemur.* Sed *ne ſic quidẽ, ut intelligo, eorum cachinnos euadam, quibus cum muſis, id eſt, cum humanitate & doctrinæ lepore, nullum eſt commercium, ut* Marcus Tullius *inquit.* Hi *ſanguinem legum quærendum, non artem (ut eorum uerbis utar) arbitrantur: non florem, ſed frugem ſcientiæ conſectandam autumãt: deniq; uerborũ rationem nullam habendam eſſe, dum ſenſus aſſequamur.* Atq; *hæc ita dicunt, quaſi aut uerba rerum imagines eſſe neſciãt & ſenſuum inuolucra, quæ quàm maxime congruenter effingi & accommodare rebus ipſis debent: aut quaſi* Bartholus & Baldus *& reliqui eiuſce ordinis autores quidem illi alioquin ingenioſißimi: ſed quos iſti uerborum contemptores pro numinibus colunt, & quorum ſcripta inter ſacrorum uatum oracula in lararijs (ut ita dicam) habent, uerba non ipſi appendere quaſi ad* Critolai *libram* (Critolai libra.) *ſoleant.* Vt *enim ille quadam animi ſolertia in altera libræ*

ſuæ

ſuæ lance animi bona imponens, in altera corporis & externa, multum admodum propendere illam animi lancem deprehendebat: ſic iſti iuriſperiti unumquodq; uerbum atque adeò ſyllabam in quibus commodum ſit locis ad conſtituenda ſua dogmata, ponderanda ſolerter admonentes, uerborum uires excutere ſe, & ſcrupulari etiam differentia æſtimare credi uolunt. qui tamen præclara illa ſua libra quid in diem addictio diei adiectæ præponderet, perſentiſcere non potuerunt, antequam Laurentius Vallenſis examen libræ ſuæ multo certe exactioris ad lectionem Pandectarum adhibuit. Nec ille autem in his quæ in huiuſmodi aduerſus iſtorum opinionem quantumuis approbata dixit, æquam unquam ſententiam retulit, duntaxat in eorum foro: Nec nos in ijs quæ adhuc diximus, aut poſthac dicturi ſumus aduerſus receptos eorum aliorumq́; errores, quippiam æqui boniq; laturos nos ſperamus: non inter eos modo ad quos ea res pertinet, ſed ubicunq; & apud quoſcunq; res nō artificis ſtatera (ut inquit Cicero) ſed populari trutina examinantur. Videamus tamen refellendis iſtis uerborum contemptoribus magni aliquos nominis autores opponere nec' ne poßimus. Fabius libro XII. Quid? (inquit) non quæſtio iuris omnis aut uerborum proprietate, aut æqui diſputatione, aut uoluntatis coniectura cōtinetur? quorum pars ad rationalem, pars ad moralem philoſophiam redundat. Gellius lib. XI. Labeo (inquit) Antiſtius iuris quidem ciuilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & conſulentibus de iure publice reſponſitauit, cæterarumq; bonarum artium non expers fuit, & in grammaticā ſeſe atq; dialecticam literasq; antiquiores penetrauerat, Latinarum'que uocum origines rationesq; percalluerat: eaq;

præcipue

præcipue ſcientia ad enodandos pleroſque iuris laqueos utebatur. Sic quodã loco Cicero proprietatem ſermonis iuriſcōſultorum peculiarẽ eſſe affirmat. Quod igitur iſti dicunt prudentiam in rerum eſſe cognitione, orationis facultatem nihil ad rem pertinere, uideamus qualiter conſtitui poßit. Marcus Tul. lib. III. de Oratore, de eloquentia loquens, Neq; uerò, inquit, hoc fugit ſapientißimum Regẽ Philippum, qui hunc Alexandro filio doctorẽ acciuerit (de Ariſtotele loquens) à quo eodem ille & agendi præcepta acciperet & loquẽdi. Nunc ſiue quis uolet cum philoſophũ qui copiam nobis rerum orationisq́; tradat, per me appellet oratorem licet: ſiue hunc oratorẽ, quem ego dicã ſapientiam iunctã habere eloquentiæ, philoſophum apellare malit, non impediam: dummodo hoc conſtet, neq; infantiam eius qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat: neq; inſcitiã eius cui res non ſuppetat, uerba non deſint, eſſe laudandam. quorum ſi alterum ſit optandũ, malim equidem indiſertam prudentiam, quàm ſtultitiã loquacem. Idem in Oratore perfecto, Res autem, inquit, ſic ſe habet, compoſite & ornate ſine ſentẽtijs dicere, inſania eſt: ſententioſe autem ſine uerborum & ordine & modo, infantia. Et rurſus alibi, Illud uerius, inquit, neq; quenquã in eo diſertũ eſſe poſſe quod neſciat: neq; ſi id optime ſciat, ignarusq́; ſit facundæ ac poliendæ orationis, diſerte id ipſum quod ſciat dicere poſſe. Phœnix apud Homerũ lib. IX. Iliados ad Achillem loquens, ita inquit, Pater tuus Peleus cũ te primũ ex Phthia patria ad Agamemnonem miſit paruulum adhuc & bellicarum rerum ignarũ, me tibi ideo adiunxit, ut utroq; in genere inſtituendũ te ſuſciperẽ. cenſuit enim te & dicẽdi præcepta accipere debere & agendi, Μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρη-

Infantia & Inſcitia.

κτῆρά τε

κτῆρά τε ἔργων, Doctum uerba loqui, facilemq; in rebus agendis. Ecquid autem turpius dici poteſt quàm infantes eos eſſe qui ſe cõſultos, prudentes, peritos deniq; iuris dici uideriq; postulẽt, dignos etiam ſolos omniũ literatorũ hominum qui rerum humanarũ ac diuinarum arbitrium diſceptationemq; habeant: quiq; uiros principes, & ſupra humanũ faſtigium euectos ſoluere & illigare legibus interpretationibus ſuis poßint? Infantes autem eſſe orationis facultate deſtitutos, Latine loquẽtium cõſenſus præiudicauit. Cicero in Topicis, Cauſa autem efficiens ſic, ut cum quæritur quibus rebus eloquentia efficiatur. De cõmutatione ſic, Poßit'ne eloquentia commutatione aliqua conuerti in infantiam. Et pro Cluentio, Tum uerò ita ſum perturbatus ut omnia timerem. ſi nihil dixiſſem, ne infantißimus: ſi multa in eiuſmodi cauſa dixiſſem, ne impudentißimus exiſtimarer. Et ad Quintum fratrem, Gabinius abſolutus eſt. nihil illo accuſatore Lentulo ſubſcriptoribusq; eius infantius. Non me fugit quid Lactantius libro quinto ſextoq; de eloquentia diſputarit, uir ipſe loquendo lautißimus: ſed nos de latinitate & elegantia & ſermonis puritate loquimur, non de illa diſerta & oratoria eloquentia, quæ iuris ſtudioſis noſtro ſeculo neceſſaria non eſt, tametſi olim Marcus Cato cum in dicendo præſtantißimus, tum iuris fuit idem peritißimus. & Scæuolæ Sulpitioq; cõceſſa eſt etiam facũdiæ uirtus. & Marcus Tullius non modo inter agendum nunquam eſt deſtitutus ſcientia iuris, ſed etiam cõponere aliqua de eo cœperat, ut autor eſt Fabius. & Craſſus apud Ciceronem in primo dialogo de Oratore, Quintus (inquit) Scæuola homo omniũ doctißimus, & diſciplina iuris ciuilis eruditiſſimus, et oratione maxime limatus ac ſubtilis, atq; (ut ego ſoleo

In infantes iuriſperitos.

ſoleo dicere) iuriſperitorum eloquentiſsimus, eloquentiũ iuriſperitiſsimus. Quæ(malùm) eſt igitur iſta tanta in hominibus peruerſitas, ut cum lautam atq; elegantem utendi fruendiq; iuris ſupellectilem habeant, Latinã illam ab Vlpiano, Paulo, Iuliano, reliquiſq; eiuſdẽ notæ Iuriſconſultis relictam, librariorum legentiumq; inſcitia ærugine infeſtatam, eam ut æruginẽ abſtergeri nolint, ſordida etiã ſupellectili hac Gotthica & barbara uti malint? perinde atq; primis illis ſeculis, frugibus iam inuentis nonnulli tunc tam aduerſo genio nati fuiſſe dicũtur, ut glandẽ veſci mallent. id quod inquit Cicero. Noſtro enim ſeculo inſtaurata propemodũ lingua Latina, barbarica permulti nihilo ſecius delectantur. Romanum ſermonem reſpuunt homines palati corruptiſsimi, quanquam pleriq; palatini. Videlicet hoc illud eſt quod idem Cicero libro III. de Orat. inquit, de antiquis iuriſperitis loquens, hominibus undiq; cõſummatiſsimis, Quid enim Marco Catoni præter hanc politiſsimam doctrinam transmarinam atq; aduentitiam defuit? Num quia ius ciuile didicerat, cauſas non dicebat? aut quia poterat dicere, iuris ſcientiam negligebat? aut quia utroq; in genere & laborauit & præſtitit, num propter hanc ex priuatorum negocijs collectã gratiam tardior in rep. capeſſenda fuit? Nemo apud populum fortior, nemo melior Senator, facile optimus Imperator. denique nihil in hac ciuitate diſci ſciri'ue potuit, quod ille non tum & inueſtigarit & ſcierit, tum etiam conſcripſerit. Nunc contrà pleriq; ad honores adipiſcẽdos, ad remp. gerendam nudi ueniunt atq; inermes: nulla cognitione rerum, nulla ſcientia ornati. Sin aliquis excellit unus è multis, effert ſe ſi unum aliquid affert. Poſtremo locus hic poſcit, ut de Pandectarum uocabulo aliquid dicamus.

Pandectæ.

dicamus. Gellius igitur libro XII. *Tullius, inquit, Tyro Ciceronis libertus libros de uarijs ac promiſcuis quæſtionibus compoſuit: Græco uocabulo Pandectas, id eſt, promiſcua & multifaria cōtinentes libros inſcripſit, tanquā omne rerum ac doctrinarum genus continentes. Idem libro ultimo, Sunt, inquit, qui libros ſuos Pandectas, id eſt, omnium receptacula inſcripſerunt. Hanc inſcriptionem Plinius in præfatione inter illecebroſas & magna promittentes numerauit: propter quas (ut ipſe inquit) uadimoniū deſeri poßit. His Pandectis coagmentandis ſeptem & triginta Iuriſconſulti ſymbolas contulerunt: ex quorum uerbis Digeſtorum leges, uelut centones conſarcinatæ ſunt. Harum autem archetypos Florentiæ eſſe putant, quæ Litera Piſana uulgo dicitur: & nos cū Florētia iter Romā faceremus in numero Legationis Regiæ, funalibus eas accenſis non ſine ambitu honoris loco numeroq; uidimus. Quoniam uerò hic Vlipianus ſubiecit hæc uerba, Huius ſtudij duæ ſunt poſitiones: addam quid ſit theſis, id eſt, poſitio. Theſis (inquit Ioannes Grāmaticus, Ariſtotelis interpres) differt ab axiomate: quatenus axioma omnino eſt ἀναπόδεικτον, id eſt, non demonſtrabile: ut ſunt propoſitiones immediatæ, & cōmunes animi conceptiones, quarū mox meminero, quas naturæ ſpōte uel naturali dictamento tenemus, domoq; in ſcholam afferimus. Theſeis uerò, id eſt, poſitiones ex præceptoribus diſcimus in ſingulis diſciplinis. Conuenit autem inter axioma, id eſt, proloquium uel pronunciatum, uel, ut Cicero uertit, enunciatum, & theſim: quòd nec hæc, nec illud demonſtratur: ſed tamen theſeis aliqua exhortatiuncula indigent, ut fidem diſcipulo faciant. ut illa Propoſitio, Omnes à centro ad circuncurrentē lineam æquales eſſe lineas:*

A quot & quibus cōpoſitæ.

Theſis.

Axioma.

Theſeis.

neas:cum axioma omnino ſit indemonſtratum: ut illud, Bis bina eſſe quaterna. Poſitionum igitur huiuſmodi exempla ſunt. Ponit arithmeticus monadem eſſe impartibilem uel inſectilem. Geometres uerò id quod diximus de lineis à centro ad ambitum circuli pertendentibus. Medicus ponit corpora ex elementis quatuor eſſe concreta. Phyſicus omnia naturalia corpora conſtare materia & forma:tum naturam eſſe principium motus atq; quietis.

Hypotheſis. Diuiditur autem theſis in hypotheſim & diffinitionem. Et rurſus hypotheſis, in eam quæ æquiuoce hypotheſis, id eſt, ſuppoſitio dicitur,& in petitionem. Siquidem quæ poſitiones notæ ſunt, quæq; ſimulac à præceptore ponũtur, admittuntur ab auditore, hypotheſeis uocantur: quæ

Petitiones. uerò non uſque adeò notæ ſunt, ſed argumento quodam aſtruuntur antequã fidem faciant, & tamen citra demon-

Αἰτήματα. ſtrationem ſumuntur à præceptore, αἰτήματα dicuntur, id eſt, petitiones uel poſtulata. Quæ rurſus & ipſæ duorum ſunt generum. nam quædam mediocriter notæ ſunt, quædam econtrario: ut uerbi gratia, geometra ponente, Omneis rectos æquales eſſe: auditor ἀγεωμέτρητος, id eſt, ignarus geometriæ, neutrum opinatur, id eſt, nec æquos nec inæquales eſſe. Eodem uerò dicente, Punctum carere magnitudine & eſſe indiuiduum: auditor eſſe opinatur. Eſt autem diffinitio theſis: ponit enim arithmeticus inſectile ſecundum quantitatem eſſe monadem: & nos ponimus hominem animal rationale mortale. Sic igitur Iuriſ-

Poſitio. conſulti ponunt huius ſtudij duas poſitiones. Poſitio interdum naturam cuiuſque rei ſignificat. Quintilianus, Simplices, inquit, uoces poſitione, id eſt, natura ſua conſtant: compoſitæ autem, præpoſitionibus ſubiungũtur, ut innocens. Idem, Quid uerò quæ poſitionis eiuſdem in di-

uerſos

uerſos flexus exeunt, cum Alba facit Albanus & Albenſis? Sunt alia huius uocis ſignificata: ut arſis & theſis apud Diomedem, & apud eundem Quintilianũ theſis & aphæreſis Areopagitæ: theſis & hypotheſis Ciceroni in Topicis: ſed ad rem non pertinent.

Ex eadem lege.

Legem nunc appello caput legis, quoniam ita fert uſus.

Videmus enim cætera quoq; animalia, feras quoq; beſtias iſtius iuris peritia cenſeri. Iuris naturalis uis. *Cenſeri hic qualiter accipiatur non facile dixerim, ne ipſe quidem Accurſius, qui hoc in loco modeſtiſſime tacuit.* Cenſeri. *Cicero pro Archia poëta, Atq; hoc ideo mihi concedendum eſt magis, quòd ex his ſtudijs hæc quoq; cenſetur oratio & facultas, quæ quantacunq; in me, nunquam amicorum periculis defuit. Dicendi, inquit, facultas ex poëtarum lectione cenſetur, id eſt, preciũ & æſtimationẽ meretur, et in primis laudatur. à Græcis* Δοκεῖν *dicitur, quorũ imitatione ita loqui ſolemus.* Δοκεῖν. *Euripides in Hecuba,* Λόγος γὰρ ἔκτ' ἀδοξούντων ἰὼν κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει. *Animalia igitur quædã bruta naturali quadam intelligẽtia prædita, propterea cenſentur, id eſt, admirationi nobis ſunt præ cæteris; ut elephas: de quo Pli. lib. VIII. Maximũ animal eſt elephas proximũq; humanis ſenſibus. id quod ipſe late proſequẽdo docet. Idẽ de tigride, quæ cæteris feris truculenta, atq; ipſa etiã elephanti ueſtigia ſpernens, homine uiſo uel hominis etiam ueſtigio, trãsferre catulos dicitur. Nimirum hæc natura eſt rerum, hæc potentia eius, ſæuiſſimas ferarum maximasq;, quæ nũquam uidiſſent quod debeant timere, ſtatim intelligere cur ſit timendum. Ex his Plinij uerbis dicere poſſumus reuerentiam iure naturali anima-*

lia omnia homini debere & quandam ueluti religionem, ut ſaltem ei decedãt uia: ut ſit illud Geneſeos primo, Dominamini piſcibus maris, & uolatilibus cœli, & uniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram. Quid illud eiuſdem de elephantis? Ipſius, inquit, animalis tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum concurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens, nec niſi laceßiti noceant: non'ne ex iure quodam gentium eſſe uidetur? Et illud de ciconia prouerbio Græco teſtatum, ab Ariſtotele etiam confirmatum, quæ parentes ſenio confectas alere exiſtimatur infantiæ ſuæ uices rependens. unde ἀντιπελαργεῖν uerbum pro eo quod eſt promerentibus gratiam in tempore referre: & Antipelargia huiuſmodi gratiarum relatio, à ciconia dicta, quæ Græce πέλαργος dicitur. inde Pelargici nomi ab Ariſtophane dicti, quaſi Ciconiariæ leges, quibus liberi parentes alere iubentur. id quod in iure quoque noſtro cautum eſt. Ideo in ſceptris regijs antiqui ciconiam ſculpere ſolebant in ſummo: in infimo autem hippopotamum animal improbißimum, ſignificare uolentes iuſtitiæ obnoxiam eſſe uiolentiam, cuius iuſtitiæ ſymbolon eſt ciconia, quæ parentes ſenio confectas alere, humeriſq; geſtare in uolatu creditur. Laurentius tamen hunc locum reprehendit libro quarto Elegantiarum, Ius naturale eſt quod natura omnia animalia docuit. ius eſſe negans appetitum coëundi & procreationem educationemq; liberorum. in quo ſententia mea fallitur, Cæterum quod hic Florentinus iuri gentium tribuit, Cicero in III. Offic. iuris naturalis eſſe tradit, id eſt, ut ne lædamus inuicẽ. ſic enim inquit, Atque etiam ſi hoc natura præſcribit, ut homo homini quicunq; ſit, ob eam cauſam quòd is homo ſit

Ἀντιπελαργεῖν.

Nomi Pelargici.

Hippopotamos.

con-

conſultum uelit, neceſſe eſt ſecundum eam naturam utilitatem omnium eſſe communē. Quod ſi ita eſt, una cōtinētur omnes & eadē lege naturæ. Idq́ ipſum ſi ita eſt, certe uiolare alterum naturæ lege prohibemur. Iuris autem conſulti ius gentium appellant, nō tantum id quod naturale ſecutum eſt, quod argenteo ſeculo natū exiſtimatur, cum cōmercia rerum eſſe cœperūt: ſed illud etiam primariū, quod inter homines ſolos intercedit, de quo Caius in lege Omnes, intellexit: quod naturale dicitur. ut idem libro 1. Tuſcul. Nulla gens, inquit, tam fera, nemo omnium tam immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. multi de dijs praua ſentiunt (id enim uitioſo more effici ſolet) omnes tamen eſſe uim & naturā diuinam arbitrantur. Nec uerò id collocutio hominū aut conſenſus efficit, non inſtitutis opinio eſt confirmata, non legibus: omni autem in re conſenſio omnium gentium lex naturæ putanda eſt. Secundum hæc uerba Ciceronis, notiones in animis noſtris anticipatæ ſunt de iure naturali. quale eſt quod idem in primo de Natura Deorū inquit, in perſona Velleij Epicurei loquēs, Solus enim (inquit) uidit Epicurus primum eſſe deos, quòd in omniū animis eorū notionem impreßiſſet ipſa natura. Quæ eſt enim gens, aut quod genus hominum quod nō habeat ſine doctrina anticipationem quādam deorum, quam appellat Prolepſim Epicurus, id eſt, anteceptam animo rei quandam informationē: ſine qua nec intelligi quicquam, nec quæri, nec diſputari poßit? Et paulo pòſt, Cū enim nō inſtituto aliquo aut lege aut more ſit opinio conſtituta, maneatq́ ad unū omniū firma conſenſio, intelligi neceſſe eſt eſſe deos, quoniam inſitas uel potius innatas cogitationes habemus. Hæ & primæ notiones ab eodem dicuntur: alij præſumptiones

Ius gentium. Ius naturale.

Anticipatio & Prolepſis.

Notiones.

Prænotiones. Præſumptiones. Ennœæ. Αὐτόπιστοι.

nes & prænotiones uocãt, id eſt, ennœas, quas diuus Auguſtinus lib. XII. de Ciuitate, notiones interpretatur, quaſi cõmunes intelligẽtias. αὐτόπιστοι dicũtur, quaſi per ſe fidem facientes ſine argumentis: ut ſuprà dictũ eſt de axiomatis. de quibus idẽ Cicero in pri. de Legibus, Quæq; in

Inchoatæ intelligentiæ. Informationes.

animis, inquit, imprimũtur inchoatæ intelligentiæ, ſimiliter in omnibus hominibus imprimũtur. Informationes etiam dicuntur, ut idem in II. de Natura deorum, Omnibus enim innatum eſt & in animo quaſi inſculptum, eſſe deos: quales ſint, uarium eſt: eſſe nemo negat. Cleanthes quidem noſter quatuor de cauſis dixit in animis hominũ

Επιβολαί.

informatas deorũ eſſe notiones. Appellantur etiã ἐπιβολαί. unde Galenus κατὰ πρώτην ἐπιβολήν, prima animi notione, id eſt, animi adiectione. Iſta igitur ferè quæ iuri naturali aſcribuntur, id eſt, quæ natura docuiſſe nos creditur, uerſantur in ſenſu communi, non illo quidem arbitro & diſceptatore omniũ ſenſuum, & cui ſenſus omnes ancillan-

Principatus animæ.

tur: qui principatus animæ dicitur à Cicerone, & à Galeno τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς in decimotertio Therapeutices, & à Plutarcho in quarto de Placitis philoſophorum. cuius meminit memorabiliter Cicero in ſecũdo de Natura Deorum, & in V. de Finibus, & Themiſtius in tertio de Anima. ſed in illo altero cuius meminit Quintilianus

Senſus communis.

in pri. his uerbis, Senſum ipſum qui cõmunis dicitur, ubi diſcet puer, cum ſe à congreſſu, qui nõ hominibus ſolum, ſed etiam mutis animalibus naturalis eſt, ſegregarit? Et Iuuen. Rarus enim ferme ſenſus communis in illa Fortuna. Seneca, Sic in beneficio ſenſus communis locum, tempus, perſonas obſeruet. A' Græcis κοινὸς λογισμὸς dicitur.

Cõmunis prudentia.

Gregorius, Τίς οὕτως κοινῶν ἔξω λογισμῶν. Similis eſt cõmunis prudentia apud Ciceronem lib. IIII. de Finibus, Et ſi

in

in ipſa, inquit, nauigatione negligētia eius nauis euerſa, maius eſt peccatū in auro quàm palea. omnibus enim artibus uolumus attributam eſſe eam quæ communis appellatur prudentia, quam omnes, qui cuiq; officio præſunt, debent habere. Verum enimuero ad cognationem illam ueniendum, quam Florētinus Iuriſconſultus inter humanum genus intercedere dicit, quam Accurſius homo minime malus ad primum parentem ex hiſtoria Geneſeos refert. Marcus igitur Tullius lib. v. & ult. Finium, Piſonē Academicum his uerbis hac de re diſſerentem inducit, In omni autem honeſto quod per ſe expetēdum dicimus, nihil eſt tam illuſtre, nec quod latius pateat, quàm coniunctio inter homines hominum, & quaſi quædā ſocietas & communicatio utilitatū, & ipſa charitas generis humani: quæ nata à primo ſatu, quo à procreatoribus nati diliguntur, & tota domus coniugio & ſtirpe coniungitur, ſerpit ſenſim foras cognationibus primum, tum affinitatibus, deinde amicitijs, pòſt in ciuitatibus cum ciuibus, & ijs qui publice ſocij atq; amici ſunt, deinde totius cōplexu gentis humanæ: quæ animi affectio ſuum cuiq; tribuens, atque hanc quam dico ſocietatem coniunctionis humanæ munifice & æque tuens, iuſtitia dicitur. cui ſunt adiunctæ pietas, bonitas, liberalitas, benignitas, comitas, quæq; ſunt generis eiuſdem. Atq; hæc ita iuſtitiæ propria ſunt, ut ſint uirtutum reliquarum communia. nam cum ſic hominis natura generata ſit ut habeat quiddam innatum quaſi ciuile & populare, quod Græci politicon appellāt: quicquid aget quæque uirtus, id à communitate, & ea quam expoſui charitate atque ſocietate humana non abhorrebit. Quo in loco, primo ſtatu pro ſatu corrupte uulgo legitur. Idem in pri. de Leg. altiſſime (ut ipſe inquit)

Societas humana.

Charitas humana.

 iuris

iuris principia repetens, ita quodam in loco ait, Omnium autem quæ in hominum doctorũ diſputatione uerſantur, nihil eſt profecto præſtabilius quàm planè intelligi nos ad iuſtitiam eſſe natos. neq; opinione, ſed natura eſſe con ſtitutum ius etiam patebit, ſi hominum inter ipſos ſocietatem coniunctionemq́; perſpexeris. Nihil eſt enim unum uni tam ſimile, tam par, quàm omnes inter noſmetipſos ſu mus. Quòd ſi deprauatio conſuetudinum, ſi opinionum uanitas non imbecillitatem animorum torqueret, & flecteret quocũque cœpiſſet, ſui nemo tam ſimilis eſſet quàm omnes ſunt omnium. Ita quæcunq; eſt hominis definitio, una in omnes ualet: quod argumenti ſatis eſt nullam diſsimilitudinem eſſe in genere. etenim ratio qua una præſtamus belluis, per quam coniectura ualemus, argumẽtamur, refellimus, diſſerimus, conficimus aliquid ac cõcludimus, certe eſt communis, doctrina differens, diſcendi quidẽ facultate par. Idem alibi, Quid eſt autem non dicam in homine, ſed in omni cœlo atq; terra ratione diuinius? quæ cum adoleuit atq; perfecta eſt, nominatur rite ſapientia. Eſt igitur (quoniã nihil eſt ratione melius, eaq́; & in deo & in homine) prima homini cum deo rationis ſocietas. inter quos autem ratio, inter eoſdem etiam recta ratio communis eſt. quæ cum ſit lex, lege quoq; conciliati homines cum dijs putandi ſumus. Inter quos porro eſt communio legis, inter eos communio iuris eſt. quibus autem hæc ſunt inter eos communia, & ciuitatis eiuſdem habẽdi ſunt. Si uerò iiſdem imperijs & poteſtatibus parent, multo etiam magis parent huic cœleſti diſcretioni, mentiq́; diuinæ, & præpotenti deo: unde etiam uniuerſus hic mundus, una ciuitas communis deorum atque hominum exiſtimanda eſt. Idem de igniculis loquens nobis à natura ad

Ratio.

ra ad iuſtitiam cõſectandam datis, corruptela autem malæ conſuetudinis extinctis, Quòd ſi quo modo, inquit, eſt natura, ſic iudicio homines humani (ut ait poëta) nihil à ſe alienum putarent, coleretur ius æque ab omnibus. Quibus enim ratio à natura data eſt, iiſdem etiam recta ratio data eſt. ergo & lex, quæ eſt recta ratio in iubendo & uetando. ſi lex, ius quoque. at omnibus ratio, ius igitur datum eſt omnibus. Recteq́; Socrates execrari eum ſolebat, qui primus utilitatem à natura ſeiunxiſſet. id enim quærebatur caput eſſe exitiorum omnium. unde illa Pythagorica uox τὰ τῶν φίλων κοινὰ, *id eſt, omnia inter amicos communia. ſed locus ille uulgo mutilate legitur.* Ex *prædictis apparet id quod* Vlpianus *inquit, Seruitutem iure gentium ſecundario conſtitutam eſſe, non illo primario, quod naturale dicitur, ab eo (ut* Caius *inquit) quòd naturali ratione inter homines cõſtitutum ſit.* Propterea Auguſtinus *libro* xix. *de* Ciuitate, *ſeruitutem primum culpæ non naturæ impoſitam eſſe dicit: cum* Noë *animaduertens in filium, ſeruire eum fratribus ſuis iuſſit. id quod* Geneſ. *nono memoriæ etiam proditum eſt. Seruitutem iuſtam interdum atque etiam utilem eſſe ipſe eodem libro demonſtrare contendit.* Ius *autem gentium* Liuius *libro* v. *ab urbe condita, ius humanum appellat, de* Gallis *loquens: quo modo &* Vergilius: *Si genus humanum & mortalia temnitis arma.* Sunt *& iura bellica. unde illa* Camilli *uerba apud* Liuium *ad proditorem puerorum magiſtrum,* Non *ad ſimilem tui nec populum nec imperatorem ſceleſtus ipſe cum ſceleſto munere ueniſti. nobis cum* Faliſcis, *quæ pacto fit humano, ſocietas non eſt: quam ingenerauit natura utriuſque, eſt eritq́;. Sunt & belli ſicut & pacis iura, iuſteq́; ea nõ mi-*

Ius. Seruitus. Ius gentium & humanum.

nus quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non *aduerſus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur, ſed aduerſus armatos.* Inde illa nobilis cõtrouerſia apud Fabium Quintilianum in quinto, capite de argumentis, de iure belli, apud Amphictyonas commune Græciæ cõſilium agitata: Atque hæc in uniuerſum dicta ſint uſq; ad legem, Ex hoc iure gentium.

Amphictyones.

Ex l. Ius ciuile.

Ius ciuile. Ius ciuile eſt quod neq; in totum à naturali iure receſdit, neque per omnia ei ſeruit. Hoc dictum quomodo intelligi debeat, nos Ciceronis uerbis demõſtrare poſſumus. Is enim lib. III. de Finibus ſic inquit, Quemadmodũ igitur membris utimur priuſquam didicimus cuius ea utilitatis cauſa habeamus: ſic inter nos ad ciuilem communitatem coniuncti & conſociati ſumus: quod ni ita ſe haberet, nec iuſtitiæ ullus eſſet nec humanitati locus. Et quo modo hominum inter homines iuris eſſe uincula putant, ſic homini nihil iuris eſſe cũ beſtijs. Præclare enim Chryſippus, cætera nata eſſe hominum cauſa, eos autem communitatis & ſocietatis ſuæ, ut beſtijs uti ad utilitatem ſuã poſſint ſine iniuria. Quoniamq; ea natura eſſet hominis, ut cum genere humano quaſi ciuile ius intercederet: qui id conſeruaret, eum iuſtum: qui ui ageret, eum iniuſtum fore. Sed quemadmodum theatrum cum commune ſit, recte tamen dici poteſt eius eſſe eum locum quem quiſq; occuparit: ſic in urbe mundo'ue communi non aduerſatur ius quo minus ſuum quidq; cuiuſq; ſit. Ariſtoteles lib. v.

Diuiſio iuris. Ethicorum, Ciuilis autem iuris, inquit, partim naturale eſt, partim legitimum ſiue legale. Naturale ubiuis gentium eandem uim habet, nec hominum opinione conſtitutum eſt. Legitimum ab initio quidem nihil refert hoc

modo

modo uel ſecus: poſt poſitionem uero tum demum refert. quo iure nituntur omnia rationem ſciti decretiq́; habentia. τοῦ δὲ πολιτικοῦ δικαίου, τὸ μὲν φυσικόν ἐστι, τὸ δὲ νομικόν. φυσικὸν μὲν, τὸ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν, καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή. νομικὸν δὲ, ὃ ἐξ ἀρχῆς μὲν οὐθὲν διαφέρει οὕτως ἢ ἄλλως, ὅταν δὲ θῶνται, διαφέρει. *Ipſe uerò iuris originem omnifariamq́; rationem ſubtiliſsime ſcrutatus ac compendioſe omnia explicans, in hanc propemodum ſententiam inquit, Iuſtitiæ particularis & iuris quod ab ea proficiſcitur, genus unũ eſt quod in diſtributionibus uerſatur, aut honoris, aut pecuniarum, aut cæterarum rerum quæ diſtribui inter eos poſſunt qui eiuſdem ciuitatis cõſortes ſunt. in ijs enim & æquam & inæquabilem partem inuicem ferre poſſumus. Aliud autem genus eſt commercijs emendandis corrigendisq́; comparatum. Commercia porro duorum generum* Commercia. *ſunt: quædam enim uoluntaria, quædam non uoluntaria ſunt. Voluntaria ut emptio, uenditio, mutuũ. ob id uoluntaria dicta, quòd eorum principium in arbitrio noſtro ſitum eſt. At eorum quæ non uoluntaria ſunt, partim clandeſtina ſunt, ut furtum, adulterium: partim uiolenta, ut uerbera, uincula, raptus. Enimuero diſtributiuum ius con* Ius diſtributiuum. *feſſum eſt apud omnes pro dignitate cuiuſq́; ſtatui oportere: quod ius ab eo* τὸ κατ' ἀξίαν *appellatur, de quo in ter* Τὸ κατ' ἀξίαν δίκαιον. *tio etiam Politicon iurè diſputat de æqualitate ciuili loquens. uerum in eo pugna eſt, quòd Democratici, id eſt,* Democratici. *populari inſtituto uiuentes, dignitatem in libertate conſtituunt: Oligarchici, id eſt, paucorũ ſtatu gaudentes, di* Oligarchici. *gnitatem partim in cenſu & facultatibus ponunt, partim in generis nobilitate: Ariſtocratici uerò, id eſt, optimatiũ* Ariſtocratici. *ſtatum fouentes, uirtute dignitatem metiuntur. Proinde ius in proportione cõſtitutum eſt. Proportio enim quam*

ipſe analogiam uocat, æqualitas eſt rationis, quæ conſiſtit minimum in quatuor. Diuiduntur enim & quæ diſtribuuntur, & quibus diſtribuuntur. Itaq; ius huiuſmodi inter quatuor minimum intercedit, quæ analogia geometrica uocatur, in qua contingit totum ad totum ita ſeſe habere ut utrunq; ad utrunq;, hoc eſt, utrunq; ad alterum. Eſt autem hæc proportio biulca & interrupta, id eſt, non continua, hoc modo: ut A *ad* B, *ſe habet, ſic* C *ad* D. *Sit igitur exempli gratia ſuper* A, *Lucius Craſſus orator, uel Scæuola Iuriſconſultus æqualis eius: quorum alter diſertorum conſultiſſimus, alter conſultorum diſertiſſimus fuit, ſi Ciceroni credimus. ſit autem ſuper* B, *Paulus Caſtrēſis aut quiuis alius ex illa Gottica gente, quorum nemo non infantiſſimus in uerbis etiam iuris fuit: aut contrà logodædalus aliquis (ut Plato ſophiſtas appellabat) uerborum funditator inanis, qui uenuſtatem uerborum, non ſenſuum acumen conſectetur, aut qui orationis concinnitatem potius quàm pondera ſententiarum præſtare poſſit, ut uno uerbo dicam, loquendi peritus, ciuilium rerū ignarus. ſit rurſus ſuper* C, *magiſtratus aliquis ampliſſimus, ut apud nos cancellariatus, aut etiam ſtipendium primarium, & (ut ita dicam) talentarium.* D *uerò honor aliquis infimi ſubſellij, aut ſtipendium ſeſquilibre, atq; etiam (ſi dicere liceat) triobolare. Dico igitur, quam rationem habet* A *ad* B, *id eſt, culmen illud doctrinæ & eruditio numeris omnibus ſcientiæ humanioris abſoluta, ad illam aut prudentis infantiam, aut loquacitatem inſcij: eandem habere* C *ad* D, *hoc eſt, honorum ſummum faſtigium & primarium ſtipendium, ad populare munus & gregarium ſtipendium. & permutatim, ut ſe habet* A *ad* C, *id eſt, uir primi nominis ac meriti ad primarium*

Analogia geometrica.

Logodædali uerborum funditatores.

rium honorem: ſic B *ad* D,*id eſt,homo infrioris aut etiã poſtremæ notæ ad plebeium præmium, duntaxat ſi iure diſtributiuo uti uolumus:quod* Ariſtoteles *analogum eſſe* **Ius analogum.** *affirmat,id eſt, proportione conſtitutum.quo iure in diſtributione malorum omnia uice uerſa ſpectanda ſunt.* Q*uod autem præter hanc analogiam, inquit* Ariſtoteles,*diſtributum fuerit, non ius,ſed iniuria erit,cum ſæpe poſteriores bonorum partes ferant quibus priores iure debentur: contraq́; malorum priores,quibus conueniunt poſteriores.* Q*uòd ſi ita eſt(ut omnino certe eſt) hoc genus iuris rariſsime moribus uſurpatur.* N*ulla enim iſonomia,id eſt,æquabilis bonorum honorumq́; diſtributio, in* **Iſonomia.** *qua omnia omnibus paria ac demenſa reſpondent (ut inquit* M*arcus* T*ullius) in regno quærenda eſt: in quo & honores, & opes & omnino præmia uirtutis, arbitrio non dico unius, id eſt,* Principis *(æquiſsimo enim animo ferendum illud eſſet)ſed unius aut alterius,qui maioribus fatus ſupprincipes aut etiam* Seiani *(ut ita dicam)* Principis *euaſerunt: aut qui quouis aulico artificio principibus obrepſerunt,non tam diſtribuuntur quàm dilapidantur, atq; etiam interdum turpi dinundatione indignis deferuntur.* Vt *enim ambitioſiſsimus quiſque partis cuiuſdam reipublicæ gubernacula arripuit, ita cohortem ſibi protinus amicorum clientiumq́; cooptat: quos ad* Principem *redempta commendatione inſinuatos, ſicq́; ad uaria munia diſtributos, tanquam uicarios habet, tuendarumq́; partium ſuarum inſtitores: ſemel ipſi obſtrictos inſinuationis auctoramento.* Q*uare eximios ſæpe uiros in ordinem(ut dicitur) coactos conſeneſcere uidemus, niſi tædio inuiſæ in aula uirtutis, atque aliorum exemplis edocti, beatis illis aulicis ſeſe mancipio dederint*

(ut ita

(ut ita dicam) quaſiq́; grauitatis ac cõſtantiæ maieſtatem in eorum aſſentationem proſtituerint. deniq́; (ut planè dicam) niſi uirtutis faſces inaneis, fortis fortunæ ſummiſerint impotentiæ. contraq́; nebulones quoſdam & leuiſsimos homines, aut ignaros, & (ut uocabulo Græco dicitur) analphabetos, nec literarum, nec nandi peritos: ſed qui uenditare ſeſe belliſsime cuiq́; in aula præpollenti didicerint, uirtutis præmia obtinere, inſolenti confidentia: ueluti magnis ſuis meritis è numero (ut dicitur) exẽptos. Genius hic eſt ferè æternus regni, ne forte ſeculi noſtri infelicitati detur: & alioquin, ut inquit Lucanus,

Analphabeti.

Sceptrorum uis tota perit, ſi pendere iuſta
Incipit, euertitq́; arces reſpectus honeſti.

Fortaſſe tamen hoc principe meliora iamiam omnia apud nos futura ſpondere nobis debemus: ſiquidem non paucos iam paucis annis uidimus primarios uiros, ac de literis literatisq́; optime meritos, ſola nominis ac famæ meritorumq́; commendatione, recta (ut conſtanter creditur) citraq́; ullam ſuffragatorum redemptionem, in Regis gratiam inſinuatos, Principis utiq́; uoluntati in deferẽdis primis honoribus, aulicorum quoq́; uotis certatim aſtipulantibus. Præterita igitur & quæ plerumq́; fiunt, hic excutimus, futura uerò meliora mox ſperamus. Verum ad id quod inſtat reuertamur. Alterũ eſt genus iuris quod Diorthoticon ab Ariſtotele dicitur, quaſi emendatiuum: quod in commercijs uerſatur, & à diſtributiuo differt. Illud enim diſtribuendis communibus bonis comparatũ eſt ſecundum analogiam prædictam, quæ geometrica dicitur à mathematicis. Hoc autem ius quod in commercijs ſpectatur, æqualitate quidem ius eſt & inæqualitate iniuriũ: ſed alia proportione conſtituitur, quæ arithmetica dicitur.

Diorthoticon.

tur. Etenim nihil refert ſiue uir bonus uirum prauum circumſcripſerit, ſiue bonum prauus: aut ſiue uir bonus adulterium admiſerit, ſiue improbus: ſed damnum tantum aut noxa in hac ſpecie refert, in qua iudicis partes ſunt inæqualitatem ad æqualitatem reducere: cum ſcilicet ab eo qui plus æquo per circunſcriptionem tulit, mulcta inflicta lucrum aufert. tunc enim, dimenſa noxa, una pars damnum, altera lucrum uocatur: ut lucrum (licet nomine nõ admodum proprio) dicatur eius eſſe qui noxam aut damnum dedit: damnum autem eius qui accepit. ſic damnum & lucrum minoris ac pluris uicem obtinent: medium autem æqualitatis. Plus igitur boni & minus mali lucrũ eſt: & uice uerſa damnum. In hac proportione tria conſiderantur, duo extrema, maius & minus: medium, ius emendatiuum correctiuumq́; : quod mediũ eſt damni & lucri, quæ ſunt extrema. Cum igitur de hoc iure ambigitur, ad iudicẽ itur. ad iudicẽ autem ire, ad ius eſt ire. Iudex enim quaſi animatum ius eſt, ut Græce δίκαιον ius, & dicaſtes iudex dicitur. Propterea quidam, inquit Ariſtoteles, Meſodicos iudices uocant, quaſi medijurios, à medio ac iure compoſito uocabulo: quoniam qui medium conſequi potuerunt, ij ius ſuũ obtinere uidentur. Ideo, inquit, dicæon dicitur quaſi dichæon, hoc eſt, bipertitũ: & iudex Dicaſtes quaſi dichaſtes, hoc eſt, bipertiens. Porrò quemadmodũ in geometrica proportione & iure diſtributiuo quatuor eſſe cum minimum neceſſe eſt, ſic & in hoc iure commerciario & in hac proportione arithmetica & continua: ſed ita ut in hac medium bis aſſumatur, hoc modo, ut A *ad* B, *ſic* B *ad* C, *bis enim aſſumitur* B. *& ideo cõtinua hæc proportio dicitur, non ut illa interrupta, ut unum bis ſumptũ duorũ loco eſt. Quo modo igitur ſe habet* A *ad* B,

Iudex ius animatum eſt.

Medijurij.

Μεσόδικοι.

Arithmetica proportio.

id eſt

id eſt, æquo maius ad æquum: ſic ſe habet æquum, id eſt, iuſtum, ad id quod iuſto æquoq; minus eſt. Eſt itaq; medium iuſtum iusq;, quo plus boni minusq; mali, quæ lucri nomine uocantur: & plus mali minusq; boni, quæ damni, ad æqualitatem reducuntur. Quomodo autem id fiat, Ariſtoteles lineari figura demonſtrat, qui iuſtum diſtributiuum, διανεμητικὸν appellat, ἀλλακτικὸν uerò id quod nos cõmerciarium. Plutarchus in VIII. Sympoſiacon, Lycurgus autem, inquit, arithmeticam proportionem Lacedæmone eiecit, ut democraticam & turbæ accommodatam: pro eaq; geometricam introduxit, ut optimatum uitæ & regno iuſto congruentem atq; decentem. quippe illa numero æqualitatem, hæc proportiõe quod dignitas poſcit, tribuit. nec omnia ſimul miſcet, ut inſignis ſit diſcretio bonorũ & malorum. Deinde ſubdit, ταύτην ὁ θεὸς ἐπάγει τὴν ἀναλογίαν τοῖς πράγμασι δίκην καὶ νέμεσιν προσαγορευομένην, καὶ διδάσκουσαν ἡμᾶς τὸ δίκαιον ἴσον, ἀλλὰ μὴ τὸ ἴσον ποιεῖσθαι δίκαιον. Hanc, inquit, analogiam & proportionem deus rebus admouit, iuſtitiam & nemeſim appellatam, cuius magiſterio ius æquum docemur, non etiam æquum, ius facere oportere. Eſt & aliud ius ab eodem Ariſtotele commemoratũ, quod ἀντιπεπονθὸς dicitur, & Latine Talio. cuius iuris aſſertores fuiſſe Pythagoreos, iusq; Rhadamãthi uocitare ſolitos eſſe ait, uerſu Græco dictitantes,

Ius diſtributiuũ. Cõmerciariũ. Διανεμητικὸν. Ἀλλακτικὸν.

Ἀντιπεπονθὸς. Talio.

Εἴ κε πάθοι τά κ᾽ ἔρεξε, δίκη τ᾽ ἰθεῖα γένοιτο.

Ius rectum fuerit ſi factis perferat æqua.

Hoc genus iuris Ariſtoteles ipſe improbat. Ait enim nec legitimo iuri, nec ei quod in ciuilitate uerſatur, id eſt, in communione, conuenire, nec diſtributiuo nec emendatiuo, de quibus ſuprà diximus. quod ipſe rationibus demonſtrat. In communionibus tamen commercialibus ius talionem

nem continere perhibuit, duntaxat per analogiam, non per æqualitatem, κατ' ἀναλογίαν καὶ μὴ κατ' ἰσότητα, *ut cum ſutor & ſtructor inuicem aliquid faciunt artificij ſui, ut ſutor calceum, ſtructor domum, & itidem de cæteris artificijs, in quibus omnibus talio illa per analogiã, inquit, interuenit. Sed uno aliquo opus eſt quo omnia dimetiamur ut ad æqualitatem reducantur. Hoc autem reuera eſt indigentia, qua ipſa commercia uniuerſa continentur. Quippe ſi nullius rei indigerent homines, aut non ſimiliter indigerent, aut commercium non eſſet, aut certè nõ idem eſſet. Itaq; nomiſma ueluti pro indigentia hominum inſtituto ſucceßit, quod hominibus inter ſe intercederet, inde nomen ſortitum, quòd lege, id eſt, nomo Græce, non autem natura originem habeat. unde numus Latine uidetur quaſi nomus dictus. Hoc etiam dictum Ariſtoteles forma quadam mathematica demonſtrat, ut ferè ſolet ea quæ tractat, quantum per naturam rerum licet, ſcientificè & mira arte explicata tradere. Talionis pœna* XII. *tabulis conſtituta erat: ſed poſtea Prætorij iuris clementia reuocata eſt. ut docet Gellius lib.* XIX. *Noctium Attic. Cauſas autem reuocandæ duas præcipue aßignat, legis incommoditatem, & rependendæ pœnæ, id eſt, retaliandæ difficultatem, ut latius ipſe docet. Nec mirum tamẽ Talionem iure* XII. *tabulis conſtitutam eße, cum diuina etiam lege inductam legamus. Exodi* XXI. *& Deuteronomij* XIX. *de pœna ſycophantiæ & calumniæ, Non miſereberis eius: ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente exiges. Quintilianus in* VIII. *Eſt & quod appellatur à nobis* Νόημα, *qua uoce intellectus accipi poteſt. ſed hoc nomine donarunt ea quæ non dicunt, uerum intelligi uolunt: ut in eum quẽ ſæpius à ludo rede-*

Numus.

Talio.

Νόημα.

*redemerat ſoror, agentem cum ea talionis, quòd ei polli-
cem præcidiſſet, eras dignus ut haberes integram manũ.
ſic enim auditur ut depugnares. Vbi ludum pro gladiatu
ra Quintilianus intelligi uoluit. Sunt & alia genera iu-*
Patricon. *ris ab Ariſtotele poſita. ut ius paternum, quod patricon,*
Deſpoticon. *ut herile, quod deſpoticon ab eo dicitur: quod ciuile non
eſt, ſed ciuilis iuris ſimile. cuius dicti hanc rationem aſſi-
gnat, Mancipium enim & liberi quãdiu à patre per æta-
tem nõ recedunt, tanquam pars eius ſunt. Atqui nemo in-
ferre iniuriam conſulto ſibi ipſi creditur: nemo igitur in
ſeſe iniurius: ita nec iniuria nec ius eſt duntaxat ciuile. In-
ter uirum uerò & uxorẽ ius magis intercedere ait quàm
inter patrem & liberos, aut dominum & mãcipium. hoc*
Oeconomicõ. *autem œconomicon à domeſtica diſpenſatione & conſti
tutione familiari dicitur, alterum & ipſum à ciuili iure.
In tertio uerò Politicon, œconomicon magiſtratũ appel-
lat, id eſt, οἰκονομικὴν ἀρχὴν, poteſtatem illam qua uir uxo
ri, liberis, &. omni familiæ præeſt: pudendo eorum more,
qui uſqueadeo uxorij ſunt (ne dicam ignaui) ut domi ſuæ
priuati ſint, & uxoriæ poteſtati pareant, cum foris magi
ſtratus gerant, & uiris imperare ſe dignos eſſe cenſeant.*
In gynæcocratumenos. *quos Ariſtoteles in ii. Politicon γυναικοκρατουμένους appel*
Gynæcocratia & eius leges. *lat, id eſt, in uxorio imperio uiuẽtes: quorum ſtatus γυναι-
κοκρατία dicitur ea forma qua ariſtocratia: qui etiam ſen-
tentia noſtra ochlocratia propriè dici poteſt: hoc eſt, tur
bulentus ſtatus, cum legibus illis gynæcocraticis parendũ
eſt, Hoc uolo, ſic iubeo, ſit pro ratione uolũtas. &, -Cla-*
Iuuenal. ſat. 6. *mes licet & mare cœlo Confundas, homo ſum. &, Nil
unquam inuita donabis cõiuge, uendes, Hac obſtante ni-
hil, nihil hæc ſi nolet emetur. Hæc dabit affectus, ille ex-
cludetur amicus Iam ſenior. Propterea idẽ Ariſtoteles in
eodem*

in eodem II. *de his loquens ita inquit*, καί τοι τί διαφέρει γυναῖκας ἄρχειν, ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι; ταὐτὸ γὰρ συμβαίνει. *id eſt, Quanquam quid referre putamus mulieres'ne magiſtratus gerant, an magiſtratus gerentes mulieribus pareant? idem enim utrobique accidit. Ideoq́; Lacedæmoniorum politiam improbãdam eſſe tradidit, quòd magna ex parte muliebri imperio regeretur. Idem etiam multas gentes bellatrices & militariter uitam traducentes ultra Celtas, in* γυναικοκρατίᾳ *uiuere tradit. Itaque inquit ſcitum illud fabulamentum uidetur eius qui Martem cum Venere illaqueaſſe primus dicitur. huiuſmodi enim uiri in Venerem maximè proni muliebri imperio regi ferè nati ſunt.* Ἄλλως τε κἂν τυγχάνωσι γυναικοκρατούμενοι καθάπερ τὰ πολλὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολεμικῶν γενῶν ἔξω κελτῶν. *Plinius libro* VI. *Gynæcocratumenos appellat populos quoſdam Amazonum uicinos, bello ab Amazonibus uictos: ex eo ſic dictos, quòd uictricibus obſequantur ad procreandam eis ſobolem. Hæc eſt ſumma ut arbitror Ariſtotelicæ ſentẽtiæ de iuris multifariẏ explicatione, cum eo quod antea diximus de æquo & bono & iure duriori. Quæ quoniam nobis ad hunc titulum maximè pertinere uiſa ſunt, quàm potuimus breuiſſimè ac explanatiſſimè ex autoris eius copia in Latinum ſermonem tranſtulimus.* Gynæcocratumeni.

Ex eadem lege in fine.

Vt apud Græcos, &c. Locus hic mutilatus eſt: aſcribenda enim ſunt hæc uerba, τὸ μὲν ἄγραφον, τὸ δὲ νομικόν. *Ariſtoteles in* VIII. *Ethicorũ,* Καθάπερ τὸ δίκαιόν ἐστι διττόν, τὸ μὲν ἄγραφον, τὸ δὲ κατὰ νόμον. *Et in tertio meminit,* τῶν νόμων τῶν κατὰ τὰ γράμματα, καὶ τῶν κατὰ τὰ ἔθη. *Plato li.* VII. *de Legib.* ἄγραφα νόμιμα *appellari à quibuſdam dicit ius non ſcri-*

ptũ, οὓς πατρίους, φησὶ, νόμους ἐπονομάζουσιν. Quas patrias, in=quit, leges cognomento uocitant. Idẽ paulo pòſt tria ge=nera ponẽs, νόμους, ἔθη, ἐπιτηδεύματα, id eſt, leges, mores, in=ſtituta, Πᾶσι γὰρ τούτοις φησὶν ἡ πόλις ξυνδεῖται. ἄνευ δὲ ἀλλήλων ἑκάτερα τούτων οὐκ ἐστὶ μόνιμα, Omnibus his, inquit, pariter ciuitas indiget. utraque autem ſine alteris ſtabilia eſſe ne=queũt. Mores et inſtituta quaſi pro uno poſuit: propter=ea utraq; dixit de duobus loquens. Inſtituti autem exem=plũ eſt apud eũdẽ alibi in eodẽ libro, Totam enim noctẽ, inquit, ſopiri ciuẽ unum in republica, nec familiæ ſuæ pri mum experrectum uideri, & ex lecto ſurgere, turpe eſt: ſiue id lex, ſiue inſtitutum potius uocandum eſt. Quemad modum & matremfamilias ab ancillis excitari, nec ipſam potius ancillis anteuertere ex ſomno expergiſcẽtẽ. Quin tilianus lib. III. Afferunt (inquit) laudem liberi parenti=bus, urbes conditoribus, leges latoribus, artes inuentori=bus, necnon inſtituta quoq; autoribus: ut à Numa tradi=tũ deos colere, à Publicola faſces populo ſubmittere. In=ſtitutum igitur eſt ius non ſcriptum, quod tamen certum autorem habet, id eſt, magnum aliquem autorem, quem reliqui imitari non erubeſcant. Quale eſt Publicolæ illud factum, cuius meminit Liuius in primo: Qui faſces primus populo ſummiſit. Inſtituere etiam aliquid, eſt autorem quaſiq; conditorem alicuius rei fieri, exemplumq́; poſteri tati relinquere, ut idem Quintilianus, Et ſi quod eſt (in=quit) exemplum deforme poſteris traditum, quale libidi=noſus uir Perſes in muliere Samia inſtituiſſe auſus dici=tur. Sunt & exempla crebra apud Ciceronem, de moris ſignificatione. Macrobius libro III. Saturn. Varro (in=quit) morem eſſe dicit in iudicio animi, quem ſequi debeat conſuetudo. Sed Iulius Feſtus de uerborum ſignificatio=

Inſtitutum.

Inſtituere aliquid.

nibus,

nibus, Mos eſt (inquit) inſtitutum patrium pertinens ad religiones ceremoniasq́; maiorum. Quod dictum idem Macrobius latius exequitur. Ex cuius uerbis apparet, morem obſeruationem quandam eſſe, non lege, ſed iudicio & opinione confirmatam. Inde illa locutio, more maiorum, nata. Cicero libro II. de Oratore, Me pro meo ſodali qui mihi liberûm loco more maiorum eſſe deberet, & pro mea omni fama fortunisq́; decernere. Cicero hoc in loco morem pro obſeruatione poſuit, quodamq́; hominum grauiorum placito, non lege, non neceſsitate confirmato: ſcilicet ut Quæſtor Prætori liberûm loco eſſet. De qua re in Diuinatione loquens ita inquit, Sic enim à maioribus noſtris accepimus, Prætorem Quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere: nullamq́; iuſtiorem cauſam neque grauiorem neceſsitudinis poſſe reperiri, quàm coniunctionem ſortis, quàm prouinciæ, quàm officij, quàm publicam muneris ſocietatem. quamobrem ſi iure poſsis eum accuſare, tamen cum is tibi parentis numero fuiſſet, id piè facere non poſſes. Verba ſunt Ciceronis ad Quintum Cæcilium, utētis præſcriptione illa, quòd eū, qui parētis ei loco, more, id eſt, obſeruatione maiorum eſſet, citra impietatem accuſare nō poſſet. Idem in Verrem Act. II. hoc idem morem & inſtitutum uocat, quod uulgò nūc dicimus Laudabilem conſuetudinem. Etenim ſi perturbare, inquit, omnia, ſi permiſcere uolumus, totam uitam periculoſam infeſtamq́; reddemus. ſi nullam religionem ſors habebit, nullam ſocietatem coniunctio ſecundæ dubiæq́; fortunæ, nullam autoritatem mores inſtitutaq́; maiorum. Paulus in hoc titulo, Vbicunque Prætor ſalua maieſtate imperij ſui, ſaluoq́; more maiorum ius dicere cōſtituit, rectè ius appellatur. Terentius, Quàm mul

Mos.

More maiorum.

Saluo more maiorum.

ta iniuſta ac praua fiunt moribus? Id eſt, quàm multa iniu ſte fieri hominum obſeruatione comparatum eſt? Liuius lib. VI. ſecundi belli Punici, Tribuni pl. appellati cum lege, negarunt ſe in mora eſſe quo minus quod ei more maiorum permiſſum eſſet, ſeu legibus ſeu moribus mallet anquireret. Quintilianus de argumentis loquens, Præterea quæ legibus cauta ſunt, quæ perſuaſione etiam, ſi non omnium hominum, eius tamen ciuitatis aut gẽtis in qua res agitur, in mores recepta ſunt: ut pleraque in iure non legi bus ſed moribus cõſtant. Inde moribus agere. Cicero pro Cecinna, Ibi tum Cecinnam poſtulaſſe ut moribus deductio fieret. Id eſt, ut de poſſeſſione deduceretur eo modo qui à maioribus obſeruatus eſſet. Vlpianus, Moribus apud nos receptum eſt, ne inter uirum & uxorem donationes ualerent. Et Pomponius, Hoc ius (inquit) moribus nõ legibus introductũ eſt. Inde in iure, ius moribus receptũ, & ius moribus conſtitutum legimus.

Moribus & In mores recepta.

Moribus agere.

Ius moribus conſtitutum.

Ex lege Iuſtitia.

Iuſtitia.

Iuſtitia eſt conſtans & perpetua uoluntas ius ſuum unicuiq; tribuens. Hoc à Cicerone ſumptum uidetur in V. de Finibus: quo in loco de ortu humanæ charitatis loquẽs, ita ſcribit, *Quæ animi affectio ſuum cuiq; tribuens: atque hanc quam dico ſocietatem coniunctionis humanæ munificè et æquè tuẽs, iuſtitia dicitur.* Plato in III. Reip. τὸ δίκαιον ἂν εἴη, inquit, τὸ προσῆκον ἑκάστῳ ἀποδιδόναι, τοῦτο δὲ ὁ σιμωνίδης ὠνόμασεν ὀφειλόμενον. in Politico autem iuſtitiam *eſſe inquit,* τὰ δίκαια καὶ ὅσια διανέμειν ὀρθῶς πᾶσι. *Ariſtoteles duplicem iuſtitiam ponit in quinto Ethicorum: unam, quæ uirtutes omneis complectitur: alteram, quæ una uir tutum eſt, de quo hic loquitur Iuriſconſultus: Iuſtitia enim, inquit, uirtus eſt perfecta duntaxat relata ad alium: ideoq;*

ideoq; optima omnium eſt uirtutum, heſpero etiam lucife roq; admirabilior, numeros omnes uirtutis complexa. Quippe multi in proprijs uirtute uti potuerunt, nihil quod uitio uerti poßit admittentes: at uerò in ijs quæ cũ alijs tranſigẽda ſunt, non item. Itaq; ſcitum illud Biantis eſt dictum, Ἀρχὰ τὸν ἄνδρα δείξει: Id eſt, Principatus uirum demõſtrabit. ad alterum enim & iam in communione ma giſtratus. Proinde una omnium uirtutum iuſtitia alienum bonum eſſe uidetur, quoniam ad alium pertinet: nec ipſa uirtutis tantum pars eſt, ſed tota ipſa uirtus eſt, ut uice uer ſa iniuſtitia non uitij pars, ſed tota uitio conſtans. Lactantius lib. VI. Diuinarũ inſtitut. Quantum autem à iuſtitia recedat utilitas, populus ipſe Romanus docet: qui per feciales bella indicendo, & legitimè iniurias faciendo, ſemperq; aliena capiendo rapiendoq;, poſſeßionem ſibi totius orbis comparauit. Verũ hi ſe iuſtos putãt, ſi nihil cõtra leges ſuas faciãt: quod etiam timori aſcribi poteſt, ſi præſentium pœnarum metu ſceleribus abſtineant. Sed cõcedamus ſanè ut id natura, uel (ut ait Philoſophus) ſua ſponte faciant, quod legibus facere coguntur: num idcirco iuſti erunt qui parent inſtitutis hominum, qui aut ipſi errare aut iniuſti eſſe potuerunt? Sicut illi XII. tabularum conditores, qui publicæ utilitati pro conditione temporũ ſeruierunt. Aliud eſt igitur ciuile ius, quod ubiq; pro moribus uariatur: aliud uera iuſtitia, quam uniformem ac ſimplicem propoſuit omnibus deus. Idem libr. V. figmentum illud poëticũ enarrans de iuſtitia de terris excedente quæ aureum ſeculum commutauit, memorabilia quædam de iuſtitia dixit. Auguſtinus lib. XIX. de Ciuitate, hæc uerba enarrans, Ius ſuum unicuiq; tribuere: Iuſtitiæ, inquit, munus eſt ius ſuum unicuiq; tribuere. unde fit in homine iu-

ſtus quidam ordo naturæ, ut anima ſubdatur deo, animæ caro, ac per hoc deo anima ipſa & caro. Iuſtitiæ imaginem Gellius libr. XIII. ex Chryſippi Stoici libro quodam tranſcripſit his uerbis, Facit Chryſippus imaginem iuſtitiæ, fieriq́; ſolitam eſſe dicit à pictoribus rhetoribusq́; antiquioribus ad hunc ferme modum: Forma atque filo uirginali, aſpectu uehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilis neque atrocis, ſed reuerendæ cuiuſdam triſtitiæ dignitate. Ex imaginis autem iſtius ſignificatione intelligi uoluit iudicem, qui iuſtitiæ antiſtes eſt, oportere eſſe grauem, ſanctum, ſeuerum, incorruptum, inadulabilẽ, contraq́; improbos nocenteſq́; immiſericordem atque inexorabilem, erectumq́; & arduum & potentem, ui & maieſtate æquitatis ueritatiſq́; terrificum. Hæc à Græcis Dice dicitur præſertim poëtis, unde Dicaſtæ iudices dicti, ut ante diximus, & δικαιοσύνη. De hac Heſiodus in Ergis cũ multos uerſus, tum uerò hos ſcripſit,

Iuſtitiæ imago.

Iudicis perſona.

Dice.

Ἡ δ' ἐτε παρθένος ἐςὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαῦα.
Κυδνήτ' αἰδοίη τε θεοῖς οἳ Ὄλυμπον ἔχουσι.
Καί ῥ' ὁπότ' ἄν τις μιν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων,
Αὐτίκα πὰρ Διὶ πατρὶ καθεζομένη κρονίωνι
Γηρύετ' ἀνθρώπων ἄδικον νόον, ὄφρ' ἀποτίσῃ
Δῆμος ἀτασθαλίας βασιλέων, οἳ λυγρὰ νοεῦντες
Ἄλλῃ παρκλίνωσι δίκας σκολιῶς ἐνέποντες.

Hæc, inquit, Dice uiſenda Iouis filia eſt uirgo dijs etiam ipſis cœleſtibus ueneranda: quam ſi quis obliquo iudicio læſerit, ſpreta ſtatim apud Iouem patrem queribunda aſſidẽs, humanarum mentiũ iniquitatem incuſat: idq́; ideo, ut principum iniquitates populares pœnis expient, qui ſubdola ipſi mente tranſuerſa iudicia rapientes, iura perperam

peram reddere ſoliti ſunt. Hos uerſus ſic Latinos fecimus,

Nata Iouis ſummi eſt ueneranda deis quoq; uirgo
Cœlicolis auguſta Dice: quam ſi quis iniquo
Iudicio inceßit temerarius, illicet acris
Aßidet ante Iouem, queribundo protinus ore
Humanæ mentis fraudes expoſtulat, ipſe
Vindicet in populos regum ut facta improba, qui fas
Atq; nefas miſcent reddentes turbida iura.

Homerus Iliados x v i. *huius deæ uim ingentem eſſe ait: cuius etiam indignationem in iudicijs ſpretæ, magnis terrarum cladibus expiari ſolere. Sudas de hac loquens, Heſiodus (inquit) uirginē & incorruptam eſſe hanc deam dicit cum alio omni modo, tum uerò cubili ueneréo: uidelicet ſignificans ius nullo pacto adulterandum eſſe, non gratia, non ſtupro, non alia quauis cauſa. Hanc autem colentibus deam, tellurem quidem fruges multiplici fœnore reddere, mare uerò omnia quæ parere ſolet ſuppeditare. Demoſthenes uero in Ariſtogitonē duas iudiciorum præſides facit, hanc & Eunomiam. ſic enim inquit ad iudices loquens,* Πάντα οὖν τὰ τοιαῦτα ἔθη παριδόντας τήμερον, ὀρθῶς δεῖ δικάσαι, τὴν τὰ δίκαια ἀγαπῶσαν Εὐνομίαν περὶ πλέιστου ποιησαμένους, ἣ πάσας καὶ πόλεις καὶ χώρας σώζει. καὶ τὴν ἀπαραίτητον καὶ σεμνὴν Δίκην, ἣν ὁ τὰς ἁγιωτάτας ἡμῖν τελετὰς καταδείξας Ὀρφεύς, παρὰ τὸν τοῦ Διὸς θρόνον φησὶ καθημένην, πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾷν. ἣν εἰς ἑαυτὸν ἕκαστον νομίσαντα βλέπειν, οὕτω ψηφίζεσθαι δεῖ, φυλαττόμενον καὶ προορώμενον μὴ καταισχῦναι ταύτην ἧς ἐπώνυμός ἐστιν ὑμῶν ἕκαστος ὁ ἀεὶ δικάζειν λαχών, τὰ πάντα τῶν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει καλὰ καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα φυλάττων. *Nos igitur huiuſmodi inſtituta tranſmittentes recte atque ordine iudicare par eſt, Eunomiam illam iuris amantißimam urbium regionumq; columen imprimis*

colentes: ſimul inexorabilem illam auguſtamq́; Dicen, quam Orpheus ipſe qui ſacratiſsimarũ nobis cerimoniarum autor fuit, aſſeſsitantem Iouis ſolio, humanos omneis actus perluſtrare oculis ait. Hanc quaſi uos omnes (ſeſe quiſque) intueri putantes ſic oportet cenſere in iudicijs, idq́; etiam etiamq́; uidere, ne quid eidẽ pudendum admittatis. cuius gentilis eſt unuſquiſque ueſtrum iudicandi locum quocunque tempore ſortitus, ſi modo iuſti & honeſti, utilitatis q́; politicæ rationem uſquequaque habuerit. Hactenus ille. Qui iudices iuris & iuſtitiæ gẽtiles, id eſt, cognomines propterea appellat, quòd à Dice dicaſtæ, ut à iure iudices dicuntur.

Ex lege priore de origine iuris.

Illotis manibus. Illotis pedibus.

Illotis (ut ita dixerim) manibus protinus materiam interpretationis tractare. Illotis manibus hoc in loco ſignificat abrupte & nulla præfatione rem ipſam protinus aggredi, imparatis adhuc audientium animis. Simile eſt illotis pedibus apud Gellium lib. I. Nunc autẽ iſti qui repente pedibus illotis ad philoſophos diuertunt, non eſt hoc ſatis quòd ſunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμυθοι, ἀγκωμέτητοι, ſed legẽ etiam dãt qua philoſophari diſcant. Hic à Sympoſio Platonis incipere geſtit, propter Alcibiadæ comeſſationem: ille à Phædro, propter Lyſiæ orationem. Macrobius libro I. Satur. Copiam (inquit) rerum in Vergilio pedibus illotis prætereunt. id eſt, immaturi Vergilianæ lectioni rerũ copiam percipere non poſſunt. Lucianus, οὐ μὴν ἀνίπτοις γε ποσίν, τὸ τοῦ λόγου, πρὸς ταῦτα ἥξειν. id eſt, Nec tamen illotis pedibus (ut eſt in prouerbio) ad hoc ſtudium uenit, id eſt, præproperus & imparatus. Caius autẽ illotis manibus dixit, cum de contrectatione loqueretur, quæ manuum eſt. Gellius pedibus dixit, quia diuertendi uerbo uti uolebat,

lebat, ut Macrobius prætereundi, & Lucianus ueniendi. Hic hic, amabò, hic dicant nobis legulei iuuenes, nonnulliq́; homines iuriſperiti, humanitatis (ut ipſi dictitāt) contemptores: ut uerò nemo non intelligit, eius rei quam ſibi mala iam doctrina imbutis deſperandam prorſus ſentiunt, non ab re inimici atq; obtrectatores: utrum ſe illotis pedibus ad ſtudium iuris ueniſſe negare ipſi audebūt? ferè enim hodie qui & foro & iuris ſcholæ deſtinati ſunt, ut triennio aut ſummum quadriennio quolibet ſub præceptore rudimenta grammaticæ poſuerunt, continuo ad ſtudium iuris non tam tranſeunt quàm proſiliunt, ἐν πίθῳ κεραμείαν μανθάνειν ἀξιοῦντες, ut eſt in Græco prouerbio, id eſt, à dolio fingendo figulinam auſpicandam eſſe cenſentes. diſciplinarum illi quidem, &, ut ita dicam, ſeuerior ū grauiorumq́; ſtudiorum incunabula lucrifacere maxima quæq; protinus aggrediendo exiſtimantes. ſed toto (ut dicitur) cœlo errantes: qui tot tantarumq́; rerum copiam ſine mediocri antiquitatis cognitione capere ſe poſſe tradentibus Accurſianis ſperent: quiq́; ſanctiſsimam iuris ciuilis ſcientiam illotiſsimis ſeſe manibus contaminare non ſentiant. Tute uerò literarū ſtudioſus & intelligens quid cum biſce hominibus agas, qui rerum diuinarum humanarumq́; ſcientiam, atq; omnem omnino prudētiam, cancellis illis forenſibus (ut inquit Cicero) circunſcriptā eſſe putant? Alij indolem multarum rerum capacem nacti, & naturali impetu literas meliores appetentes, ubi primoribus labris guſtare eas cœperunt, non dico medio è curriculo, ſed à carceribus etiam ipſis protinus reuocātur, reclamātibus parentibus atq; amicis, & ohe ac ſatis ſuperq; uix re bene cœpta dictitantibus. quæſtuoſa enim iam ſtudia capeſſenda: & quod eſt apud Satyricum, rubras leges

Prouerbium.

maiorum perlegendas. Ita quintum poſt annum non iam Papinianiſtas ſed Papiniaſtros uidemus, atq; etiam uelut ſomno beatos ac Papinianos effectos. Quanquam ſi uere exiſtimare uelimus, quotus iam quiſq; eorum iuriſperitus fieri cupit? plēriq; enim formularij fieri cōtenti, nō etiam iuriſconſulti, iuris ciuilis finem non legitimæ atq; uſitatæ in cauſis rebusq; ciuium æqualitatis conſeruationem eſſe putant, ſed aut ſordidam meritoriæ & ueluti proſtantis uocis altercationem, aut ſtyli mercenarij ſaccularium illā operam. Neq; id ideo dicimus, quaſi omnes huius inſtituti homines una pertica (ut dicitur) metiri nos uelimus. quoſdam enim nouimus & grauiter & ingenue aduocationum officia præſtantes. quorū partim eo nomine magnam gloriam adepti, ad primarios ordines euaſerunt, partim in eodem uitæ inſtituto permanentes, eo nominis peruenerunt, ut è limine egredientes conſultorum litigatorumq; frequentiam ueluti ſalutatorum habeant, magnasq; neceßitudines officioſis patrocinijs aduocationibusq; conquiſiuerint. nunc etiam uidemus clariorum hic aduocatorū ordinem ſeminarium eſſe, ut ita dicam, amplißimæ curiæ. Verum boneſtatis horum ſplendor, ſordibus eorum obruitur qui ſe capturis ex profeſſo etiam mācipauerunt: quæ multo maxima pars eſt huius generis, nō iam honorarium aduocationis comiter accipientes, ſed operarum mercedem chartulatim æſtimantes, efflagitantesq; parum liberaliter. Horum illud inuentum haud ſanè ingenuum; literis trientalibus δικολογίας, *id eſt, iudiciales cauſificationes ſcribendi, ſeſquipedalibus uerſuum interſtitijs, credo ut clarius iudices poſſent iuſtitiam eorū utraq; litigatorum cernere. In uniuerſum autem qui hunc finem profeßionis ſuæ non modo non negant, ſed etiam*

Prouerbialiter.

gloriabundi

gloriabundi prædicant, quonam modo iuris ſe ciuilis ſtudioſos eſſe defendent, cum omnia ſua cauſa faciant nō ciuium: ut in quadam epiſtola Cicero iocabundus ad Trebatium ſcripſit iuriſconſultum.

Ex l. poſteriore de origine iuris.

Qui fuit illis temporibus quibus Superbus Demarati Corinthij filius. Demarati filius. *Hac in loco hallucinatus eſt Pomponius, aut error eſt audaculi cuiuſpiam emendatoris. Non enim Tarquinius Superbus Demarati filius fuit, ſed Tarquinius Priſcus, ut ex Liuio conſtat libro* I. *ab urbe condita. Cicero lib.* V. *Tuſcul. Demaratus, inquit, Tarquinij Regis noſtri pater tyrannum Cypſellum quòd ferre nō poterat, fugit Tarquinios Corintho, & ibi fortunas ſuas conſtituit. Plinius lib.* XXXIIII. *Demaratū, inquit, Tarquinij Priſci Romani regis patrem. Quod uerò hic dicitur de legibus Curiatis, ita intelligendum, ut lex Curiata dicatur à Curiatis comitijs, ut Centuriata lex à Cēturiatis.* Lex curiata & centuriata. *De quibus Gellius libro* XIIII. *& Cicero lib.* III. *de Legibus, & in Orationibus non ſemel. Sequitur paulo pòſt, Hermodorū quendam Epheſium exulātem in Italia. Hic ille eſt Hermodorus qui propter leges latas, Epheſo exulare iuſſus eſt. ad quem ſcribens Heraclitus Epheſius cognomento Scotinus, ita inquit,* ἴσασί με ἑρμόδωρε συντεχνιτεύοντά σοι τοὺς νόμους, κἀμὲ ἐλάσαι βούλονται. *Quibus uerbis innuit ſe ob id in exiliū actū, quòd conſiliū cōmunicaſſet cū Hermodoro in ferēdis legibus. cū tamen Laërtius ſcribat rogatū fuiſſe ab Epheſijs ut leges ipſis ferret, idq́; facere recuſauiſſe propterea quòd aſſueti iam eſſent prauis moribus & inſtitutis. dicit tamen ipſe ſe inuiſum eſſe ſuis ciuibus ob id quòd* ἀγέλαςος *eſſet, nēpe quaſi ob miſanthropiā id faceret,* ἐγνώκασι τὸν μὴ γελῶντα, καὶ πάντας

μισεῖ=

μισθυσγωποιῶντα ἐξιέναι τῆς πόλεως. *Cicero autem lib.* v. *Tuſcul. ob aliam cauſam in exilium eum actum eſſe ſcripſit. Eſt, inquit, apud* Heraclitum *phyſicū de principe* Epheſiorum Hermodoro, *uniuerſos ait* Epheſios *eſſe morte mulctandos, quòd cū ciuitate expellerēt* Hermodorū, *ita locuti ſunt,* Nemo *de nobis unus excellat. Sed ſi quis extiterit, alio in loco & apud alios ſit. Ipſe autē* Heraclitus *ita ſcribit,* ἑρμόδωρος ἐλαύνεται νόμους γράφων, ἡράκλειτος ἐλαύνεται ἀσεβείᾳ. *Sed* Cicero *cum* Laërtio *itidem ferme retulit, qui de hoc ita ſcribit,* καθάπτεται δὲ τῶν ἐφεσίων, ἐπὶ τῷ τὸν ἑταῖρον ἐκβαλεῖν ἑρμόδωρον, ἐν οἷς φησίν, ἄξιον ἐφεσίοις ἡβηδὸν ἀποθανεῖν πᾶσιν, καὶ τοῖς ἀνήβοις τὴν πόλιν καταλιπεῖν, οἵτινες ἑρμόδωρον ἑωυτῶν ὀνήϊστον ἐξέβαλον, λέγοντες, ἡμέων μηδὲ εἷς ὀνήϊστος ἔστω. εἰ δέ τις τοιοῦτος, ἄλλῃ τε καὶ μετ᾽ ἄλλων. *Itidem etiā* Strabo *lib.* x i i i i. ἄξιον ἐφεσίοις ἡβηδὸν ἀπάγξασθαι, οἵτινες ἑρμόδωρον ἄνδρα ἑωυτῶν ὀνήϊστον ἐξέβαλον. φάντες ἡμέων μηδεὶς ὀνήϊστος ἔστω. εἰ δὲ μὴ ἄλλῃ τε καὶ μετ᾽ ἄλλων. *Vnde autem, inquit,* Romanis *leges quaſdam conſcripſiſſe.* Plinius *libro* x x x i i i i. *Fuit &* Hermodori Epheſij *ſtatua in comitio, legum quas* Decemuiri *ſcribebant, interpretis, publicè dicata.*

Ex eadem lege.

Gn. Flauius. — *Gnæus* Flauius *Scriba ſurreptum librum populo tradidit.* Meminit *huius hiſtoriæ* Liuius *libro* i x. *ab* Vrbe *condita circa finem. De hoc* Flauio Cicero *pro* Muræna,

Faſtorū diuulgatio. — *Poſſet agi lege nec'ne, inquit, pauci quondam ſciebāt. Faſtos enim uulgo non habebant. Erant in magna potentia qui conſulebantur: à quibus etiam dies tanquam à* Chaldæis *petebantur. Inuentus eſt Scriba quidam,* Gnæus Flauius, *qui cornicum oculos confixerit, & ſingulis diebus ediſcendos faſtos populo propoſuerit, & ab ipſis cautis*

Iuriſ-

Iuriſconſultis eorum ſcientiam cõpilarit. Valerius libro 11. cap. 1. Ius ciuile per multa ſecula inter ſacra cærimoniasq́; deorum immortalium abditum, ſolisq́; põtificibus notũ, Gnæus Flauius libertino patre genitus & Scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis Curulis, uulgauit, & faſtos penè toto foro expoſuit. Cornicum oculos configere (ut id obiter dicamus) Cicero in exẽplo ſuperiori pro eo poſuit quod eſt callidos & uerſutos homines uerſutia & calliditate ſupplantare & eluctari. Vt enim clauus clauo truditur, ſic uafritia uafer, & ars eluditur arte. Vnde Ariſtoteles in Politicis, Καὶ χρήσιμοι δὲ πόνηροι ἐς τὰ πόνηρα. ἥλῳ γὰρ ὁ ἧλος, ὥσπερ ἡ παροιμία. *Vtiles, inquit, improbi ad improba tranſigenda. clauus enim clauo, ut eſt in prouerbio. Cicero pro Flacco, Hic Hercule cornici oculum (ut dicitur). nam hũc Hermippum hominem eruditum ciuem ſuum, cui debebat eſſe notiſsimus, percuſsit. eius enim fide pecuniam ſumpſit à Fuſijs. Ac ſi diceret, ueteratorem & peraſtutum hominem ueteratoria fraude ſubuertit. Huic non abſimile eſt quod Plautus ſublinere os appellare ſolet, ut in Aulul. Fidei cẽſebam maximã multò fidẽ eſſe, ea ſubleuit os mihi peniſſime. Tracta locutio à genere ludi, quo dormientibus ora fuligine inficiuntur. Hanc Ciceronis locutionem Hieronymus in præfatione Paralipomenon imitatus eſt his uerbis, Nunc uerò cum pro uarietate regionum diuerſa ferãtur exemplaria, & germana illa antiquaq́; trãslatio corrupta ſit atq; uiolata, noſtri arbitrij putas, aut è pluribus iudicare quid uerum ſit, aut nouum opus in ueteri opere condere, illudentibusq́; Iudæis cornicum oculos configere: id eſt, materiam eludendi noſtri Iudæis præripere, qui cum ſe credant ſolos habere literarum ſacrarũ ueritatem,*

Cornicũ oculos configere.

Sublinere os.

ludibrio

ludibrio nos habent propter uulgatas trãslationes. Vti*nam uerò prodeat nobis ſuperſtitibus* Tribonianus *alter qui cornicum oculos iuriſconſultis noſtri temporis configat, id eſt, qui tot uoluminũ aceruos, quot nc* Ptolemæi *quidem bibliotheca caperet, certo quodã numero circunſcribat: ſed ita ut ad uiuum reſecet, ne æternum hoc tædiũ perferamus hominum ineptorum, qui citandis* Bartholo, Baldo, Alexãdro, Panormitano, Barbatio, *collectimq́; cæteris iuris interpretibus, cum dominij etiam (ſi dijs placet) præfatione, arcem ſe doctrinæ tenere indoctis ſtupentiq́; turbæ perſuaſerunt: ſolosq́; ſe dignos eſſe qui* Principi *maria ac terras populosq́; regenti in conſilio adeſſe, aut regendæ reipub. præfici debeant: tametſi nulla alia diſciplina, nulla rerum cognitione inſtructi.* Quibus *ubi* Bartholum *&* Baldum *ademeris, ad infantiam redactos ne hiſcere quidem uidebis.* De *inſolentibus nunc loquor & ineptis, non de ijs qui ſolidioris doctrinæ conſcientia huiuſmodi ineptias oſtentationũ peroſi, nihil non opportune ac grauiter plenis è pectoribus promunt.*

Ex eadem lege.

E*t ita factum eſt ut inter plebiſcita & legẽ ſpecies cõſtituendi intereſſet, poteſtas eſſet eadẽ.)* Quo *modo locus hic intelligi debeat,* Gellius *lib.* XIIII. *docet his uerbis.* Tribuni *autem neq; aduocant* Patricios, *neq; ad eos referre de ulla re poſſunt.* Ita *ne leges quidem proprie, ſed* Plebiſcitum. *plebiſcita appellantur, quæ* Tribunis *ferentibus accepta ſunt. quibus rogationibus antea* Patricij *non tenebantur, donec* Quintus Hortenſius Dictator *eam legem tulit, ut eo iure quod plebs ſciuiſſet, omnes* Quirites *tenerentur.* Liuius *lib.* III. Omnium *primum cum uelut in cõtrouerſo iure eſſet, tenerentur'ne patres plebiſcitis, legem* Cen*turiatis*

turiatis comitijs tulere, ut quod tribuni plebis iuſsiſſent, populus teneret. qua lege tribunitijs rogationibus telum acerrimum datum eſt. Eſt *igitur plebiſcitum quod nulla autoritate patrum conſtitutum eſt.*

Ex eadem lege.

Nouiſsime *ſicut ad pauciores uiros iuris conſtituendi uia tranſiſſe rebus ipſis dictitatibus uidebatur.)* Via *interdum docendarũ rerum rationem ſignificat.* Cicero in Partitionibus, *Quid? diffinitionis quæ ratio & quæ uia?* Et de Claris oratoribus, *Nam antea neminem ſolitum uia nec arte, ſed accurate tamen & de ſcripto pleroſq; dicere.* A' *Græcis methodus dicitur, quod uerbum* Theodorus *uiam rationemq; docẽdi tranſtulit.* Quintilianus *duas grammaticæ partes facit, methodon & hiſtoriam:* Methodon *appellans quam* Cicero *uiam, artem, & rationem uocat. ſic enim inquit lib. 1.* Inſtit. Et *finitæ quidem ſunt partes duæ, quas hæc profeſsio pollicetur, id eſt, ratio loquendi & enarratio autorum: quarum illam, methodicen: hanc, hiſtoricen uocant.* Idem *alibi methodon, breue dicẽdi cõpendium uertit, quaſi breuẽ uiam qua quãcelerrime ad peritiã euadimus.* Cicero de Finibus, *Artes etiam ipſas propter ſe aſſumẽdas putamus, tũ quia ſit in ijs aliquid dignũ aſſumptione, tũ quòd cõſtent ex cognitionibus, & cõtineant quiddã in ſe ratione conſtitutũ & uia.* De *hac uia* Quintilianus *in ſecũdo de libris* Technicorũ *loquẽs,* Sed *adiuuatur his quoq; ars dicẽdi, ſi tamen rectã uiã, nõ unã orbitã mõſtrent: à qua declinare qui crediderit nefas, patiatur neceſſe eſt illam per funes ingrediẽtiũ tarditatem.* Quo *in loco elegãti metaphora* Quintilianus *uſus eſt.* A' *methodo* Methodici *dicti ſunt, qui rationẽ artis & diſcẽdi cõpendia ſequũtur.* Quo *nomine uocauerũt*

Via. Methodus. Methodici.

ſe quidam

ſe quidã medici illius Theſſali diſcipuli, ut autor eſt Galenus lib. v. Therapeuticæ, qui nec uſum experimentaq́; ſecuti, ut empirici: nec indicationes & naturæ cognitionem, hoc eſt, euidẽtium abditarumq́; cauſarum notitiam, ut inquit Celſus: ut qui rationales dicuntur, cum nullum tertium ſit aut reliquum inſtrumentũ quo medicina tractari exceriq́; poſſit: dignos tamen ſe cenſuerũt qui methodici uocarentur, quaſi uiam & rationem artisq́; compendia commenti & ſectantes: quos ipſe Galenus ἀμεθοδώτατοι *appellat, id eſt, maxime omnium amethodos, hoc eſt à uia & ratione docẽdi diſcendiq́; abhorrẽtes quaſiq́; auios.* μεθοδικὴ *enim* αἵρεσις*, ut inquit Galenus, omnia dogmata medicinæ corrupit. De hoc Theſſalo methodicorum principe Plinius libro* x x i x. *ita inquit,* Eadem ætas

Amethodi.

Neronis principatu ad Theſſalum tranſiliuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnis æui medicos perorantem. Hic tanta arrogantia fuit, ut iatronicen ſeſe inſcripſerit, quaſi medicorum uictorem. Galenus lib. i x. *eiuſdem Therapeu. primum ſe dicit medicinã uia & ratione tractaſſe, quod ipſe* μεθόδῳ θεραπεύειν *appellat. quam tamen uiam Hippocratem primũ ſecuiſſe dicit: ſed uiam ab eo ſectam à ſe ueluti ſtratam eſſe. Vnde librum ſuum methodon therapeuticam nominauit. Duas enim partes omnis artis & ſcientiæ facit, methodon & aſceſin, id eſt, uiam & exercitationem. Neque enim poſſumus, inquit, alicuius nobis artis ſcientiam comparare, niſi & commentationum in uniuerſum uiam quandam pernouerimus, & artis meditationẽ per ſingulorum exẽpla exercuerimus,* Εὖ εἰδότες ὡς οὐκ οἷόν τ' ἐστὶ τέχνας οὐδὲ μιᾶς ἐπιστήμην κτήσασθαι, χωρὶς τοῦ μέθοδον μέν τινα διὰ τῶν καθόλου λεγομένων θεωρημάτων, ἄσκησιν δὲ διὰ τῶν ἐν μέρει λαμβάνειν

Theſſalus.

Iatronices.

ἑτάδεν παραδειγμάτων. Idē in lib. περὶ ὅρων, *id eſt, de finitionibus, treis ſectas medicinæ ponēs,* Μεθοδικὴ, *inquit,* ἐστὶ λόγος ἀπὸ φαινομένων ὁμώμενος, καὶ ἀδήλων κατάληψιν ποιούμενος. *hoc eſt, Methodice eſt ratio, quæ ab apparentibus deprehēdit occulta: ut ſi ſudores ſunt, etiam pori ſunt. ſudor enim res eſt euidēs: meatus autem eſſe ſudoris, res eſt abdita. Celſus lib.* I I I. *Medicinā ita finiūt, quaſi uiā quādā, quā methodicē Græci uocant: eorūq; quæ in morbis cōmunia ſunt, contemplatricē eſſe contendūt. ac neq; rationabilibus ſe, neq; experimēta rerū ſectantibus annumerari uolūt: cum ab illis eo nomine diſſentiant, quòd in coniectura rerū latentium uolunt eſſe medicinam: ab his, quòd parum artis eſſe in obſeruatione experimentorum credunt. Ad ſummam* μέθοδος *à Græcis dicitur quaſi perſecutio & ueſtigatio diſciplinæ quam diſcere uolumus. Plato lib.* I I I I. τῆς πολιτείας, καὶ εὖγε ἴσθι ὦ γλαύκων, ὡς ἡ ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιούτων μεθόδων οἵαις νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρώμεθα, οὐ μή ποτε λάβωμεν. ἀλλὰ μακροτέρα καὶ πλείων ὁδὸς ἡ ἐπὶ τοῦτο ἄγουσα μέθοδον. *Ariſtoteles ſæpe pro tractatu & libro dicit, ut in* V I. *Politicon,* καθάπερ *(inquit)* εἴρηται ἐν τῇ μεθόδῳ τῇ πρὸ ταύτης. & μεθοδεύω *inter alia hoc quoq; ſignificat, uia et methodica ratione curo. Gal. in ulti. Therape.* κολλώματα ὀνομάζουσι τὰ κατὰ χεῖλος ἢ πτερύγιον ἢ οὖς ἐλλείποντα. μεθοδεύεται γάρ πως καὶ ταῦτα.

Ex eadem paulo pòſt.

Itemq; ut eſſent qui ædibus præeſſent, in quas omnia ſcita ſua plebs deferebat, & reliqua. Liuius lib. I I I. *ab Vrbe cond. Inſtitutum eſt etiam ab iiſdem Conſulibus, ut ſenatuſcōſulta in ædem Cereris ad Aediles plebis deferrētur, quæ antè arbitrio Conſulū ſupprimebantur nuntiabanturq;. Leges igitur & plebiſcita & ſenatuſcōſulta ad* Aediliū cura.

curam Aedilium pertinebant: poſtea tamen hæc cura ad ærarium tranſlata eſt, ut alibi uidebimus.

Ex eadem lege.

Hi appellabantur Quæſtores parricidij. Parricidium quo modo hic intelligendum ſit, docet Feſtus his uerbis,

Parricidij Quæſtores. Parricida.

Parricidij Quæſtores appellabantur qui ſolebant creari cauſa rerũ capitaliũ quærendarũ. Nã parricida nõ utiq; is qui parentẽ occidiſſet, dicebatur, ſed qui qualencunque hominẽ, hoc eſt, nõ tantũ πατροκτόνος καὶ πατροφόνος, ſed etiã μιαιφόνος. Sic autẽ fuiſſe indicat lex Numæ his compoſita uerbis, Si quis hominẽ liberũ morti ſciens duit, parricida eſto. Tranquillus in Cæſare, Pœnas facinorum auxit: & cũ locupletes eo facilius ſcelere ſe obligarent, quòd integris patrimonijs exulabant, parricidas (ut Cicero dixit) bonis omnibus, reliquos dimidia parte mulctauit. Vbi parricidas pro homicidis accipiendum. Parricida, inquit Priſcianus, tam à pari quàm à patre deduci poteſt.

Ex eadem lege.

Et cũ placuiſſet leges quoq; ferri, ut omnes magiſtratus ſe abdicarent, quod decemuiri conſtituti uno anno, et reliqua. In hoc paragrapho multa uerba deprauata ſunt, pro cuius intelligẽtia, repetenda à Liuio hiſtoria. Is igitur lib. III. ſic inquit, Anno trecenteſimo altero q̃ Roma condita erat, iterum mutatur forma ciuitatis ab Conſulibus ad Decemuiros, quemadmodũ à Regibus antè ad Conſules uenerat. Trãslatio imperij minus inſignis, quia non diuturna mutatio fuit. læta enim principia magiſtratus eius nimis luxuriauere: eo citius lapſa res eſt, repetitumq; duobus uti mandaretur Conſulum nomen imperiumq;. Idem alibi, Opinio etiam ſine autore exierat, non in præſentis modo temporis eos iniuriam conſpiraſſe, ſed

Decemuiri,

fœdus

fœdus clandeſtinum inter ipſos iureiurando ictum ne comitia haberent: perpetuoq; Decemuiratu poſſeſſum ſemel obtinerent imperium. Idem alibi, Iam redierant Legati cum Atticis legibus. Eo intentius inſtabant Tribuni ut tandem ſcribendarum legum initium fieret. Placet creari Decemuiros ſine prouocatione, & ne quis eo annó magiſtratus eſſet. Legendum igitur magiſtratu non magiſtratus: ut paulo infrà, Sufficere magiſtratus, non magiſtratibus, hoc eſt, ſubſtituere. Et, quoad Decemuiri: non quòd aut quia, ut Accurſius credidit. hoc ſenſu, latum eſt ad populum à Tribunis ut populus ſciſceret iuberetq; omnes qui cũ imperio eſſent, magiſtratu ſeſe abdicare: ut decemuiri legibus ferendis crearentur, & ne quis illo anno magiſtratus præter Decemuiros eſſet. Dicimus enim abdicare ſe magiſtratu, ut abire magiſtratu. Abdicare ſe magiſtratu.
Liuius, Valerius curia egreſſus Dictatura ſe abdicauit. Idem, Factum ſenatuſcõſultũ, ut Decemuiri primo quoq; tempore magiſtratu ſe abdicarent. Hoc in loco perquàm ſcite Accurſius, Latum eſt, inquit, ad populũ, hoc eſt, dictum inter prudentes. Si tam lotis manibus Accurſius tractanda iuris interpretum ſcripta, q̃ Caius (ut ſuprà uidimus) cenſuiſſet, profecto haud huiuſcemodi compluribus nugis pulcherrimã hanc legẽ inquinatã nobis reliquiſſet.
Ferre ad populum legislator tum dicitur, cũ legẽ in mediũ profert, unde legislator dicitur. Ferre ad populũ Græci Εἰσφέρειν *dicũt, quaſi afferre in medium. unde* Ἀντεισφέρειν, *legẽ legi contrariã ferre, quod tum fiebat cũ legẽ aliquã abrogari uolebãt, quod et* Παρεισφέρειν *dicitur. Demoſthenes* πρὸς Λεπτίνην, Ἀναγνώσεται τὸν νόμον ὑμῖν ὃν παρεισφέρομεν γράψαντες ἀντὶ τοῦδε. *Quo in loco multa de ferẽdis legibus dicit. Rogare etiã legislator dicebatur, unde rogatio*

Ferre ad pop. Εἰσφέρειν. Ἀντεισφέρειν. Παρεισφέρειν. Rogare.

Plebiſcitum. Scire, ſciſcere.

dicta. Plebs uerò ſciſcere dicebatur: hoc eſt, ſtatuere decernereq́;. unde plebiſcitum, quod Græce ψήφισμα *dicitur, ut ſæpe apud Ciceronem legimus. Legis, rogationis, plebiſciti, & aliorum uerborum ſi quis differentiam noſſe cupit, uideat Gellium libro* IX.

Referre ad Senatum.

Referre de re aliqua ad Senatum Conſules & ij quibus Senatum cogere licebat, dicebantur, cum rem in Senatu agitandam decernēdamq́; proponebant, rogantes Senatorū ſentētias: cuius exempla apud Liuium ſcatent. hoc Græci χρηματίσαι περὶ τοῦδε *dicunt, cuius exempla apud Ariſtotelem in Politicis. Vulgo dicimus ponere rem in deliberationem curiæ.*

Χρηματίζειν.

De more ferēdarum legum.

De more ferendarum olim legum Cicero pro Flacco, O morē, inquit, præclarum diſciplinamq́; quam à maioribus accepimus, ſi quidem teneremus; ſed neſcio quo modo iam de manibus elabitur. Nullam enim illi noſtri ſapientiſſimi & ſanctiſſimi uiri uim concionis eſſe uoluerunt. Quæ ſciſceret plebs aut quæ populus iuberet, ſummota concione, diſtributis partibus tributim & centuriatim, deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis autoribus, re per multos dies promulgata & cognita, iuberi uetariq́; uoluerunt.

Curiatæ leges. Centuriatæ leges.

Erant autem leges quædam Curiatæ à curiatis comitijs dictæ, id eſt, tributim coactis: quædam Centuriatæ à cēturiatis comitijs, id eſt, centuriatim ex cenſu & ætate diſtributis. de quibus multa Cicero de lege Agraria contra Rullum, & lib. III. de Legibus. Centuriatæ autē leges maioris autoritatis erant, quaſi plenis iuſtisq́; comitijs perlatæ. Ideoq́; gloriatur Cicero centuriata ſe lege ab exilio reuocatū eſſe. Vnde in oratione quam de reditu ſuo inſcripſit, Quid deniq́;, inquit, illo die, quem P. Lentulus mihi fratriq́; meo liberisq́; noſtris natalē cōſtituit non modo ad noſtrā, uerū ad ſempiternā memoriam

tem-

temporis? quo die nos comitijs centuriatis (quæ maiores iuſta dici haberiq; uoluerũt) accerſiuit in patriam: ut eæ dem centuriæ quæ me Conſulem fecerant, Conſulatũ meũ comprobarent. Quo die quis ciuis fuit qui non nefas eſſe putaret quacunque aut ætate aut ualetudine eſſet, non de ſalute mea ſentẽtiam ferre? Idem pro Publio Sextio, Cur cum de capite ciuis, & de bonis proſcripti ferretur: cum & ſacris legibus, & XII. tab. ſancitum eſſet ne'ue priuilegium irrogari, ne'ue de capite niſi comitijs centuriatis rogari, nulla uox eſt audita Conſulum? Et paulo pòſt, Tum princeps rogatus ſententiã Cotta, dixit nihil de me actum eſſe iure, nihil more maiorũ, nihil legibus, nõ poſſe quenquã de ciuitate tolli iudicio: de capite non modo ferri, ſed ne iudicari quidem poſſe, niſi centuriatis comitijs. His uerbis ſignificatur non cenſeri iudicium eſſe populi, niſi tum demum cũ centuriatis comitijs coactus eſt. ideóq; ſe indemnatum à P. Clodio Tribunoplebis pulſum eſſe in exilium colligit, priuilegio de ſe lato comitijs non centuriatis. Priuilegium enim appellat legem de proſcriptione ſua latam, quaſi legem de priuo homine latam, ut Gellius docet in nono Noctium Attic. & ipſe Cicero lib. III. de Legibus. Leges quædam Conſulares erant, quædam Tribunitiæ, ut idem de lege Agraria, Leges enim ſunt ueteres, neq; eæ conſulares (ſi quid intereſſe arbitramini) ſed tribunitiæ nobis maioribuſq́; noſtris uehementer gratæ atq; iucundæ. Tribunitiæ leges plebiſcita proprio uocabulo dicuntur. Conſulares uero abſolutè leges uocantur. Tribunus ſacroſanctus magiſtratus erat, ut alibi diximus. Plebeius tamẽ, cuſtos & præſes libertatis, ut inquit Cicero in eadẽ oratione. Quãta autẽ populi poteſtas fuerit in legibus & rogandis & abrogãdis, docet Appianus in eo

Comitia centuriata.

Priuilegium.

Leges.

Tribunus ſacroſanctus magiſtratus.

libro qui Libycus *inſcribitur,ubi de* Scipionis Conſulatu *loquitur:&* Liuius *lib.*1.*de interregno loquēs,* Cū *ſenſiſſent,inquit, ea moueri patres, offerendū ultro rati quod amiſſuri erant, ita gratiā ineunt ſumma poteſtate populo permiſſa,ut nō plus darent iuris q̄ detinerent.*Decreuerūt *enim ut cū populus* Regem *iuſsiſſet,id ſic ratū eſſet,ſi patres autores fierent.* Hodieq; *in legibus magiſtratibusq; rogādis uſurpatur id ius. ui enim adempta, priuſquā populus ſuffragiū ineat,in incertum comitiorū euētum patres autores fiunt.* Meminit *huius rei &* Cicero *in* Bruto.Vnde Fabius *apud eundē* Liuiū *lib.*VIII.*ita inquit ad* Papyriū Dictatorē,Tribunoſplebis *appello,& prouoco ad populū,eumq; tibi fugiēti exercitum tui, fugienti* Senatus *iudiciū iudicē fero.qui certe unus plusquā* Dictatura *tua poteſt, polletq;, uidero ceſſurus'ne prouocationi ſis,cui* Rex Romanus Tullius Hoſtilius *ceſsit.* Hactenus *ille. Summa autē illa populi poteſtas ad* Principes Romanos *monarchiæ tēporibus delata eſt,ut inquit* Iuſtinianus *in* I. Inſtitutionum.Vnde Iuuenalis,*Satyra* X.

–Iampridem ex quo ſuffragia nulli
Vendimus,effugit curas:nam qui dabat olim
Imperiū,faſces,legiones,omnia,nūc ſe Continet.

Ex eadem paulo pòſt.

*Vindicias filiæ ſuæ à ſe abdicaſſe, uel ut in quibuſdam legitur,abdixiſſe.*Cenſeo *legendum abiudicaſſe.*Eſt *enim abiudicare,iudicio auferre: ea forma dictū qua abiurare.* Liuius *lib.*IIII. *in principio,* Læti *ergo audiuere patres* Ardeatium *populū ob iniuriam agri abiudicati defeciſſe.* Cicero *de lege* Agraria,Iudicauit Alexandriā *regis eſſe, à populo* Romano *abiudicabit.* Et *pro* Cecinna,Hoc *iudicat,cum is qui in ſeruitute iuſta fuerit, cenſu liberetur,*

Abiudicare.

cum

eum qui cum liber eſſet cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatē abiudicaſſe. Quod aūt de ſeceßione hic dicitur hiſtoria nota eſt apud Liuiū duas ſeceßiones fuiſſe. Prioris meminit lib. II. quā in Auentinū factā eſſe dicit: per quā populus à patribus extorſit, ut duo Tribuni plebeij crearētur ſacroſancti, quibus auxilij latio aduerſus Conſules eſſet. Poſterioris meminit in III. quā in ſacrū montē factam eſſe dicit, per quā tribunitiā poteſtatem repetijt populus, prouocationemq́; per Decemuiratū adēptā: & alia quædam. unde Cicero in III. de Legibus, Cōceſſa, inquit, plebi à patribus tribunitia poteſtate arma ceciderūt, reſtincta ſeditio eſt. inuentū eſt temperamētū quo tenuiores cū Principibus æquari ſe putarunt. de Tribunitia poteſtate loquens. Hanc poſteriorem ſexageſimo anno poſt reges exactos factā fuiſſe teſtis eſt idē lib. II. de Finibus. Verūenimuero quod hic de uindicijs dicitur, latius enarrādum eſt, tametſi Accurſius mire id interpretetur, ut alia permulta in hac lege: ſed ita ut nuſquā hæſitantiā hominis reprehēdere poßis, ita certus uſquequaq; ſecuruſq́; enarrationum ſuarū fuit, ſic explorata omnia nobis compertaq́; tradidit, ut etiā illud fabulamentū circulatoriū de Græco exploratore qui Romā à Græcis miſſus erat, quiq́; trinitatis myſterium fortuita geſticulatione ſignificaſſe dicitur, pro uerißima hiſtoria commemorare ſuſtinuerit, aut etiam crediderit. Ex quibus atq; huiuſcemodi nugis eius intelligere facile poſſumus, nec hiſtoriarū notitiā ipſum nec annalium habuiſſe, nec qui quoque tempore aut iuriſconſulti, aut legislatores, aut Imperatores, aut qui quibuſq; æquales fuerint, quicquam pēſi habuiſſe. Quod ſi ita eſt (ut certe eſt) quonam modo ipſe in tanta iuris per alia atque alia ſecula uarietate, certus eſſet ſenten-

Deceßio populi.

Accurſiana ignorantia.

tiæ potuit? multæ enim antinomiæ diſſolui & explicari ſine eius rei cognitione nequeunt, quam Accurſius ignorauit. quod eò certe pernicioſius eſſe iudicãdum eſt, quòd ſequaces ferè ſuos (quæ bona pars eſt interpretum iuris) in eoſdem errores iurare (ut ita dicam) haud dubitanter impulit. id quod ſemel atque in uniuerſum dicendum habuimus, ne aut ſingula commenta hominis aut ariolamẽta reprehendere nobis neceſſe ſit, aut incuriæ præuaricationis'ue opinionem ſubire, ſi tædio plerunq; poſthac in huiuſmodi conniuebimus. id quod dictum oportuit, non ob hominis reprehendẽdam ignorantiam, alioquin laude ingenij, ut ea ætate, non fraudandi: ſed ob eorum ſtultitiam, qui ipſum ut magnum autorem laudant earum rerum quarũ inſcius plane fuit. Vindiciæ. *Vt autem ad Vindicias ueniamus, Liuius libro* III. *de filia Virginij loquens, ita inquit, Hanc uirginem adultam, forma excellentem Appius amore amens, precio ac ſpe pellicere adortus, poſteaquã omnia pudore ſepta animaduerterat, ad crudelem ſuperbamq; uim animum conuertit. Marco Claudio clienti negotium dedit ut uirginem in ſeruitutẽ aſſereret, neq; cederet ſecundum libertatem poſtulantibus uindicias: quòd pater puellæ abeſſet, locum iniuriæ eſſe ratus. Item paulo pòſt, Aduocati puellæ cum Virginium reip. cauſa abeſſe dixiſſent, biduo adfuturum ſi nunciatum ei ſit: iniquum eſſe abſentem de liberis dimicare: poſtulant ut rem integram in patris aduentũ differat: lege ab ipſo lata uin-* Vindiciæ ſecũdum libertatẽ poſtulatæ datæq́. *dicias det ſecundum libertatẽ. Vindicias ſecundũ libertatẽ dare & Liuius & Pomponius intellexerũt, decernere ut interim dum pater puellæ accerſitur, dumq; ipſa ſtatus ſui quæſtionẽ patitur, in poſſeßione ipſa ſui ac libertatis eſſet. Vt uindicias poſtulare ſecundũ libertatẽ, pro eo quod*

eſt poſtulare ut interim libertate potiretur. Quod autẽ ſequitur de Bruto qui uindicias ſecundũ libertatẽ dixiſſet in perſona Vindicis Vitelliorum ſerui, Vindicij non uindicis legendum eſt, ex eodem Liuio libro 11. Præmium, inquit, indici pecunia ex ærario, libertas & ciuitas data. Ille primum dicitur uindicta liberatus: quidam uindictæ quoq; nomen ab illo tractum putant. Vindicio illi nomen fuiſſe. poſt illum ſeruatum ut qui ita liberati eſſent, in ciuitatem accepti uiderẽtur. Itidem Plutarchus in Publicola, Reſtat ut uideamus quo modo uindicias Brutus ſecundum libertatem in perſona ſerui dediſſe dicitur Vindicij. Hoc igitur ex Plutarcho requirendum: nam Liuius tacuit, qui tamen nõ Vitelliorũ ſeruũ ſed Aquiliorũ fuiſſe dicit, niſi ſit erratum apud Plutarchum, ut facile reor. Sic igitur idem autor in Publicola inquit, Aquilij mollitie Collatini Conſulis confirmati, petierunt ad reſpondendum tempus, Vindicium ſeruum ſibi reddi iubentes, nec apud accuſatores aſſeruari. Inclinante ad hæc Conſule, dimittẽteq; hac conditione concionem, Valerius turbæ permixtũ hominem non poterat dimittere, neq; populum dimißis proditoribus abirẽ ſinebat. Ad poſtremum cum inieciſſet in hos manus, Brutum implorabat, Collatinum clamitans rem indignam facere, ſi impoſita collegæ neceßitate occidendi liberos; æquum ipſe duceret fœminis per gratiam proditores patriæ & hoſtes concedere. His permoto uehementer Conſule, & comprehendi Vindicium iubente, lictores repulſa turba ceperunt hominem: conãtibuſq; eripere incuſſerunt uerbera. At amici Valerij repugnantes aderant, populuſq; Brutum adeſſe iubebat. Ex his uerbis apparet Brutum quodam modo uindicias ſecundum libertatem dixiſſe, ex eo quòd Vindicium bene de rep. me-

*ritum,interea dum Vitellij cauſam maieſtatis dicerent,in manum ac poteſtatem inſenſiſsimorum dominorum ob accuſationem,excarnificandum tradi non ſiuit, quod Collatinus collega permuſerat.. Vindiciarum nomen non à Vindicio,ut Accurſius putauit,ſed à uindicando tractum eſt : id quod ex Liuio intelligi ſatis poteſt, Appius, inquit, cum uirginem non defendi ab Icilio, ſed inquietum hominem locum ſeditionis quærere diceret, non præbiturum ſe illi eo die materiam,ius eo dixiſſe non dictur**ũ**, neq; decretum interpoſiturum, à Marco Claudio petitur**ũ** ut decederet iure ſuo,uindicariq; puellam in poſterum diem pateretur. Vindicari puellam Liuius pro uindicias puellæ ſecundum libertatem dari dixit, hoc eſt, aſſeri interim in libertatem,& in poſſeßione libertatis eſſe uſq; in poſterum diem. Idem paulo pòſt, Ita uindicatur Virginea ſpõdentibus propinquis. Vindicias hodie recredentiam uocamus,quod ex uerbis Aſconij Pædiani in Verrinas Ciceronis intelligere poſſumus. Lis uindiciarum eſt,inquit, cum litigatur de ea re apud Prætorem cuius incertum eſt quis debeat eſſe poſſeſſor. & ideo qui eam tenet, ſatiſdat pro præde litis uindiciarum aduerſario ſuo, quo illi ſatiſfaciat nihil ſe deterius in poſſeßione facturum de qua iurgium eſſet:rurſus ſponſione ipſe prouocatus ab aduerſario certæ pecuniæ aut æſtimationis, quam amittat ni ſua ſit hæreditas de qua contendit. Prædes ergo dicuntur ſatiſdatores locupletes pro re de qua apud iudicem lis eſt, ne interea qui tenet,diffidens cauſæ,poſſeßion**ẽ** deteriorem faciat, tecta diſsipet, excidat arbores, & culta deſerat. Hæc uerba apud Aſconium uulgo adeo deprauata leguntur,uix ut intelligantur. Cicero in Prætura urbana, Si habuiſſet,inquit, iſte edictum quo ante iſt**ũ** & poſtea*

Vindiciæ unde. Vindicari in poſterũ diem. Vindiciæ. Recredentia. Prædes.

omnes

omnes habuerunt Prætores,poſſeßio Minutiæ genti eſſet data.Si qui teſtamento ſe hæredem eſſe arbitraretur quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem: aut prædes litis uindiciarum cum ſatis accepiſset, ſpõſionem ficeret: ita de hæreditate certaret.Hoc opinor iure & maiores noſtri & nos ſemper uſi ſumus. Quæ uerba Pædianus expo nens ita inquit,Aut peteret ut poſſeſſor eſſet, aut acciperet ab aduerſario ſatis pro præde litis uindiciarũ,& ipſe ſponſionem ficeret,& ita de hæreditate certaret. Fortaſſe autẽ non prædes apud Ciceronem,ſed præde legendũ eſt, hoc modo, Aut præde litis uindiciarũ cũ ſatis accepiſſet. ſic erit ſenſus congruentior.Ex ſupradictis ſatis (ut opinor) apparet uindiciarum litem eam eſſe qua controuerſæ rei poßeßionem fidutiariã petimus, interea dum lis de re ipſa,aut de poſſeßione diſceptatur, quam recredẽtiam dicimus.Huiuſmodi enim poſſeßio,quam Pædianus intelligi ex Cicerone uoluit,non iuſta & abſoluta eſt poſſeßio, ſed fidutiaria & ueluti depoſitaria, ut hæc noſtra recredentia rationibus reddendis & fructibus eſt obnoxia.Fidutiariam autem appello quam ſub manu regia poßidere uocant,quaſi fide data acceptam,à fidutia tamen dictã,ut ſtatim uidebimus. Liuius lib.11.de bel.Maced. Nabidi eã tyranno uelut fidutiariam dare optimũ uiſum,ut uictori ſibi reſtitueret: ſiquid aduerſi accidiſſet, ut ipſe haberet. de Corintho loquẽs quam Philippus Nabidi ea lege dederat, ut ſi uictor ex bello rediſſet, Nabis ei reſtitueret. Sic Cæſar libro 11.de bello ciuili, Neq; ſe ignorare quid ſit officium Legati,qui fidutiariam operam obtineret.Legatum pro Vicario, id eſt,locum tenente(ut uulgi uerbo utar)intelligẽdũ, quem propterea fidutiariam operã obtinere dixit,quia redeunte Imperatore aut Cõſule cedere

Vindiciarũ lis.

Fidutiaria poſſeſſio.

Legatus.

Fidutiaria opera.

eum

eum oportet. Curtius etiam eodem modo uſus eſt. Inde fi-
Fidutiarius hæres. *dutiarius hæres ab Iaboleno uocatus eſt fideicommiſſa-*
rius, in l. Seius. ad Trebel. Verū enimuero fidutia & ſpō-
ſio in ſuperioribus exemplis poſita, haud dubie uerba iu-
ris, in Pandectis tamen noſtris nuſquam in ſignificatione
propria ſumpta, quod equidem meminerim, admonuerūt
nos ut nonnulla uerba iuris quæ apud autores quidem
Latinos reperirentur, in Pandectis autem noſtris nuſquā
comparerent, nec in XII. libris Codicis, nec in quatuor
Inſtitutionum Iuſtiniani, nominatim citata ad hunc locū
accerſeremus, & ueluti ad iudicium iuris ſtudioſorum ſi-
ſteremus. Tribonianus enim & qui cum eo operam con-
ſarcinandis his libris nauauerunt, immenſam illam libro-
rum multitudinem, inclementiorum medicorum more, ad
uiuum reſecantes, acciſas nobis Pandectas uerius quàm
compendioſas dederunt. Nimia enim religione uerentes
ne de fece (ut dicitur) XII. tab. hauſiſſe uiderētur, id eſt,
de priſca nimis & obſoleta antiquitate, dum de liquido
tantum & nitido promere uerba iuris interpretationesq́;
inſtiterunt, aridiora fortaſſe uolumina, nec ſitim quorun-
dam explentia reliquerunt. De uindicia iam dictum eſt.
Sponſio. *meminit & Gellius libro XIX. Spōſio genus erat actio-*
nis apud antiquos, cui ſimilis erat apud Athenienſes πα-
Paracatabole. *ρακαταβολὴ. Cicero in Verrem Acti. IIII. Quid cum pa-*
làm Syracuſis maximo conuentu te audiente P. Rubrius,
Q. Apronium ſponſione laceſsiuit, ni Apronius dictitaret
te ſibi in decumis eſſe ſocium? Hæc te uox non perculit?
non perturbauit? ſedaſti etiam lites illorum, & ſponſio
illa ne fieret laboraſti. Idem, Sponſio eſt ni te Apronius
in decumis ſocium eſſe dicat. Prouincia tua eſt, abs te iudi-
cium poſtulatur. Fiebat autem ſponſio interpoſita ſtipu-

latione certæ pecuniæ, quam perderet is qui ſponſione uinceretur: & corã recuperatoribus aut alio iudice diſceptabatur. Erat *autem decima pars rei controuerſæ in cauſis priuatis: in publicis autẽ quinta apud* Græcos, *autore* Polluce *& alijs ſcribentibus:hoc eſt,* τὸ ἐπὶ δέκατον τοῦ τιμήματος τῆς δίκης, *pœna ſcilicet temere litigantium.* Valerius *lib.* II. *Pertinacius,inquit,progreſſa cõtẽtione,* Valerius *ſponſione* Luctatium *prouocauit, nõ ſe petiturum trium phũ, ni ſuo ductu* Punica *claßis eſſet oppreſſa.nec dubitauit reſtipulari* Luctatius. Itaq; *iudex conuenit inter eos* Attilius Calatinus.Hactenus *ille. Prouocans igitur ſponſione ita dicebat, Spondeo me tantam pecuniã daturũ,ni, & reliqua.* Prouocatus *autem cõtrà reſtipulabatur. Simile eſt illud* Ciceronis *in* III.*Offi.* Fimbriã Cõſularem *audiebam de patre iudicẽ* Marco Luctatio *fuiſſe equiti* Romano *ſane honeſto,cũ is ſponſionem feciſſet,ni uir bonus eſſet.* Idem *in* Verrem, Cum *eodem* Apronio *poſtea* Scãdilius *eques* Romanus *eandẽ ſponſionẽ de ſocietate fecit, quam* Rubrius *facere uoluerat. inſtitit,oppreßit. facta eſt ſponſio ſeſtert. quinq; milibus. cœpit* Scandilius *recuperatores aut iudicem poſtulare. Sed ubiq; apud* Ciceronẽ *in pro ni legitur.* Fiebat *autẽ ſpõſio plerunq; in interdictis: id quod oſtendit* Quintilianus *in* VII.Quoties *autẽ,inquit,poterimus,efficiẽdum eſt,ut de re quoq; beneſentiat iudex:ſic enim iuri noſtro libentius indulgebit,ut in ſponſionibus quæ ex interdictis fiũt,etiã ſi nõ proprietatis eſt quæſtio, ſed tantũ poſſeßionis,tamen non tantũ poſſediſſe nos,ſed etiam noſtrã poſſediſſe dicere oportebit.* Exẽplũ *ſponſionis eſt apud* Ciceronem *in oratione pro* Cecinna, Erat *enim* Cecinna *de fundo ui armata deiectus,propterea* Prætor *interdixerat de ui,id eſt,interdicto unde ui cõ-* Sponſio in interdictis.

cesso

ceſſo iuſſerat Ebutiũ, qui uim fecerat, reſtituere Cecinnã in poſſeßionẽ. Cum autem Ebutius Prætoris ſe edicto ſatisfeciſſe diceret, Cecinna autem ſe plane reſtitutũ eſſe negaret, facta eſt ſpõſio ni Cecinna reſtitutus ex edicto Prætoris eſſet. Verba autem Ciceronis appoſuimus, quo res tota melius percipi poßit. Cum igitur Cicero uim illatam Cecinnæ iudicibus ſponſionis expoſuiſſet, ita demũ ſubdidit, His rebus ita geſtis P. Dolabella Prætor interdixit, ut eſt cõſuetudo de ui hominibus armatis ſine ulla exceptione: tantũ ut unde deieciſſet reſtitueret. Reſtituere ſe dicit. ſpõſione uobis iudicandũ. Idem circa finem, Negas deiici niſi qui poßideat. Oſtendo ſi ſine armis coactis ue hominibus deiectus quiſquã ſit, eũ qui fateatur ſe deieciſſe, uincere ſponſionem, ſi oſtẽdat eũ nõ poſſediſſe. Negas deiici niſi qui poßideat. Oſtẽdo ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui poßit oſtẽdere nõ poſſediße eũ qui deiectus ſit, condẽnari tamen ſpõſionis neceſſe eſſe, ſi fateatur eſſe deiectũ. Qui autẽ totã illam orationẽ legerit, & intellexerit, ſatis ut arbitror intelliget quid ſit ſponſio. Intendebatur autẽ hæc actio interdũ contra improbe aliquid negantes: ſicq; aut ſuſcipere ſponſionẽ aut fateri cogebantur. Liuius de Appio Claudio loquẽs, qui Virginij filiam in ſeruitutẽ ex libertate addixerat. Proinde ut ille ſæpius atq; iterum prouocet, ſic ſe iterum ac ſæpius iudicem illi ferre, ni uindicias in ſeruitutem ab libertate dederit. Si ad iudicẽ non eat, pro damnato in uincula duci iubere. Verba ſunt Trib. plebis. Erant enim uerba ſponſionis, Iudicẽ tibi fero, ni, & reliqua. Plautus, Cedo quicum habeam iudicem, ni dolo malo inſtipulatus ſis, ni'ue nondum ſiem quinq; & uiginti annos natus. Verba ſunt loquentis ad ſeruũ. Sunt & alia exempla apud Liuium & Ciceronẽ.

Vindicias in ſeruitutẽ ab libertate dare.

Iudicem ferre.

Cedo iudicem

Hæc

Hæc autem actio ex ſponſo uocabatur: ut apud eundem pro P. Quintio, quam orationẽ habuit ipſe apud Caium Aquilium nobilem Iuriſconſultum ſponſionis iudicẽ, Spõſionem, inquit, Quintius facere maluit: fecit. te iudicẽ Cai Aquili ſumpſit: ex ſponſo egit. in hoc ſumma iudicij cauſaq́; conſiſtit. Sponſio autem erat, Ni bona ſua ex edicto publico Burrieni dies xxx. poſſeſſa non eſſent. Proinde ſponſio acceßio interdum erat & appẽdicula interdicti. Vt uerbi gratia, hodie ſi iudex edixerit de poſſeßiõe deiectum in primis reſtituendũ: & reus quidem dicat ſe omnia impleſſe: actor uero neget plane ſe reſtitutũ: liticula quædã ſuboritur. Quod uero Papinianus lib. xx. Digeſt. dicit, Si quis ſponſionis cauſa annulos acceperit, nec reddidit, uictori præſcriptis uerbis in eum actio cõpetit. Alterius generis ſponſio eſt, id eſt, quæ pignoribus depoſitis ludicra plerunq́; eſſe ſolet, quam nemo non nouit: quo modo etiam accipitur in l. Rebus. de aleæ luſu. Huius exemplũ eſt memorabile apud Pliniũ lib. ix. ubi de unionibus loquitur, quos Cleopatra una cœna abſumere uoluit, ut ſponſionem cum Antonio factam ipſa uinceret. Vſus eſt etiã metaphoricos lib. vii. de Aſclepiade medico loquẽs: Sponſione, inquit, facta cum fortuna, ne medicus crederetur, ſi unquam inualidus fuiſſet. Vulgo dicimus, deponam in pœnam tantam aut tantam: uel ſic, deponã in pœnã, uel pignoris loco paciſcar ut ne unquam medicus exiſtimer, ſi unquã inualidus fuero, id eſt, ut indignus medici appellatione iudicer. Fidutiæ exemplum eſt apud Ciceronẽ in Topicis, Si tutor fidẽ præſtare debet. ſi ſocius. ſi cui mandaris. Si qui fidutiam acceperit, debet etiam procurator. Fidutiam hic Cicero inter bonæ fidei cõtractus nominauit. Idem lib. vii. epiſtolarũ ad Trebatium Iuriſcõſultũ,

Actio ex ſpõſo.

Sponſio.

Sponſionem facere.

Deponere in pœnam.

Fiducia.

Fidutiam accipere.

Sed

curam Aedilium pertinebant: poſtea tamen hæc cura ad ærarium tranſlata eſt, ut alibi uidebimus.

Ex eadem lege.

Hi appellabantur Quæſtores parricidij. Parricidium quo modo hic intelligendum ſit, docet Feſtus his uerbis, Parricidij Quæſtores appellabantur qui ſolebant creari cauſa rerũ capitaliũ quærendarũ. Nã parricida nõ utiq; is qui parentẽ occidiſſet, dicebatur, ſed qui qualencunque hominẽ, hoc eſt, nõ tantũ πατροκτόνος ϗ πατροφόνος, *ſed etiã* μιαιφόνος. *Sic autẽ fuiſſe indicat lex Numæ his compoſita uerbis, Si quis hominẽ liberũ morti ſciens duit, parricida eſto. Tranquillus in Cæſare, Pœnas facinorum auxit: & cũ locupletes eo facilius ſcelere ſe obligarent, quòd integris patrimonijs exulabant, parricidas (ut Cicero dixit) bonis omnibus, reliquos dimidia parte mulctauit. Vbi parricidas pro homicidis accipiendum. Parricida, inquit Priſcianus, tam à pari quàm à patre deduci poteſt.*

Parricidij Quæſtores. Parricida.

Ex eadem lege.

Et cũ placuiſſet leges quoq; ferri, ut omnes magiſtratus ſe abdicarent, quod decemuiri conſtituti uno anno, et reliqua. In hoc paragrapho multa uerba deprauata ſunt, pro cuius intelligẽtia, repetenda à Liuio hiſtoria. Is igitur lib. III. ſic inquit, Anno trecenteſimo altero q̃ Roma condita erat, iterum mutatur forma ciuitatis ab Conſulibus ad Decemuiros, quemadmodũ à Regibus antè ad Conſules uenerat. Trãslatio imperij minus inſignis, quia non diuturna mutatio fuit. læta enim principia magiſtratus eius nimis luxuriauere: eo citius lapſa res eſt, repetitumq; duobus uti mandaretur Conſulum nomen imperiumq;. Idem alibi, Opinio etiam ſine autore exierat, non in præſentis modo temporis eos iniuriam conſpiraſſe, ſed

Decemuiri.

fœdus

fœdus clandeſtinum inter ipſos iureiurando ictum ne comitia haberent: perpetuoq́; Decemuiratu poſſeſſum ſemel obtinerent imperium. Idem alibi, Iam redierant Legati cum Atticis legibus. Eo intentius inſtabant Tribuni ut tandem ſcribendarum legum initium fieret. Placet creari Decemuiros ſine prouocatione, & ne quis eo annó magiſtratus eſſet. Legendum igitur magiſtratu non magiſtratus: ut paulo infrà, Sufficere magiſtratus, non magiſtratibus, hoc eſt, ſubſtituere. Et, quoad Decemuiri: non quòd aut quia, ut Accurſius credidit. hoc ſenſu, latum eſt ad populum à Tribunis ut populus ſciſceret iuberetq́; omnes qui cũ imperio eſſent, magiſtratu ſeſe abdicare: ut decemuiri legibus ferendis crearentur, & ne quis illo anno magiſtratus præter Decemuiros eſſet. Dicimus enim abdicare ſe magiſtratu, ut abire magiſtratu. Abdicare ſe magiſtratu. *Liuius, Valerius curia egreſſus Dictatura ſe abdicauit. Idem, Factum ſenatuſcõſultũ, ut Decemuiri primo quoq; tempore magiſtratu ſe abdicarent. Hoc in loco perquàm ſcite Accurſius, Latum eſt, inquit, ad populũ, hoc eſt, dictum inter prudentes. Si tam lotis manibus Accurſius tractanda iuris interpretum ſcripta, q̃ Caius (ut ſuprà uidimus) cenſuiſſet, profecto haud huiuſcemodi compluribus nugis pulcherrimã hanc legẽ inquinatã nobis reliquiſſet.*

Ferre ad populum legislator tum dicitur, cũ legẽ in mediũ profert, unde legislator dicitur. Ferre ad populũ Græci Εἰσφέρειν *dicũt, quaſi afferre in medium. unde* Ἀντεισφέρειν, *legẽ legi contrariã ferre, quod tum fiebat cũ legẽ aliquã abrogari uolebãt, quod et* Παρεισφέρειν *dicitur. Demoſthenes* πρὸς Λεπτίνην, Ἀναγνώσεται τὸν νόμον ὑμῖν ὃν παρεισφέρομεν γράψαντες ἀντὶ τοῦδε. *Quo in loco multa de ferẽdis legibus dicit. Rogare etiã legislator dicebatur, unde rogatio*

Ferre ad pop. Εἰσφέρειν. Ἀντεισφέρειν. Παρεισφέρειν. Rogare.

dicta. Plebs uerò ſciſcere dicebatur: hoc eſt, ſtatuere decernereq́;. unde plebiſcitum, quod Græce ψήφισμα dicitur, ut ſæpe apud Ciceronem legimus. Legis, rogationis, plebiſciti, & aliorum uerborum ſi quis differentiam noſſe cupit, uideat Gellium libro IX. Referre de re aliqua ad Senatum Conſules & ij quibus Senatum cogere licebat, dicebantur, cum rem in Senatu agitandam decernẽdamq́; proponebant, rogantes Senatorũ ſentẽtias: cuius exempla apud Liuium ſcatent. hoc Græci χρηματίσαι περὶ τοῦδε dicunt, cuius exempla apud Ariſtotelem in Politicis. Vulgo dicimus ponere rem in deliberationem curiæ. De more ferendarum olim legum Cicero pro Flacco, O morẽ, inquit, præclarum diſciplinamq́; quam à maioribus accepimus, ſi quidem teneremus: ſed neſcio quo modo iam de manibus elabitur. Nullam enim illi noſtri ſapientiſſimi & ſanctiſſimi uiri uim concionis eſſe uoluerunt. Quæ ſciſceret plebs aut quæ populus iuberet, ſummota concione, diſtributis partibus tributim & centuriatim, deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis autoribus, re per multos dies promulgata & cognita, iuberi uetariq́; uoluerunt. Erant autem leges quædam Curiatæ à curiatis comitijs dictæ, id eſt, tributim coactis: quædam Centuriatæ à cẽturiatis comitijs, id eſt, centuriatim ex cenſu & ætate diſtributis. de quibus multa Cicero de lege Agraria contra Rullum, & lib. III. de Legibus. Centuriatæ autẽ leges maioris autoritatis erant, quaſi plenis iuſtisq́; comitijs perlatæ. Ideoq́; gloriatur Cicero centuriata ſe lege ab exilio reuocatũ eſſe. Vnde in oratione quam de reditu ſuo inſcripſit, Quid deniq́;, inquit, illo die, quem P. Lentulus mihi fratriq́; meo liberisq́; noſtris natalẽ cõſtituit non modo ad noſtrã, uerũ ad ſempiternã memoriam tem-

Plebiſcitum.
Scire, ſciſcere.
Referre ad Senatum.
Χρηματίζειν.
De more ferẽdarum legum.
Curiatæ leges.
Centuriatæ leges.

temporis? quo die nos comitijs centuriatis (quæ maiores iuſta dici haberiq́; uoluerũt) accerſiuit in patriam: ut eæ=dem centuriæ quæ me Conſulem fecerant, Conſulatũ meũ comprobarent. Quo die quis ciuis fuit qui non nefas eſſe putaret quacunque aut ætate aut ualetudine eſſet, non de ſalute mea ſentẽtiam ferre? Idem pro Publio Sextio, Cur cum de capite ciuis, & de bonis proſcripti ferretur: cum & ſacris legibus, & XII. tab. ſancitum eſſet ne'ue pri=uilegium irrogari, ne'ue de capite niſi comitijs centuria=tis rogari, nulla uox eſt audita Conſulum? Et paulo pòſt, Tum princeps rogatus ſententiã Cotta, dixit nihil de me actum eſſe iure, nihil more maiorũ, nihil legibus, nõ poſſe quenquã de ciuitate tolli iudicio: de capite non modo fer=ri, ſed ne iudicari quidem poſſe, niſi centuriatis comitijs. His uerbis ſignificatur non cenſeri iudicium eſſe populi, niſi tum demum cũ centuriatis comitijs coactus eſt. ideoq́; ſe indemnatum à P. Clodio Tribunoplebis pulſum eſſe in exilium colligit, priuilegio de ſe lato comitijs non centu=riatis. Priuilegium enim appellat legem de proſcriptione ſua latam, quaſi legem de priuo homine latam, ut Gellius docet in nono Noctium Attic. & ipſe Cicero lib. III. de Legibus. Leges quædam Conſulares erant, quædam Tri=bunitiæ, ut idem de lege Agraria, Leges enim ſunt uete=res, neq; eæ conſulares (ſi quid intereſſe arbitramini) ſed tribunitiæ nobis maioribusq́; noſtris uehementer gratæ atq; iucundæ. Tribunitiæ leges plebiſcita proprio uoca=bulo dicuntur. Conſulares uero abſolutè leges uocantur. Tribunus ſacroſanctus magiſtratus erat, ut alibi diximus. Plebeius tamẽ, cuſtos & præſes libertatis, ut inquit Cice=ro in eadẽ oratione. Quãta autẽ populi poteſtas fuerit in legibus & rogandis & abrogãdis, docet Appianus in eo

Comitia centuriata.

Priuilegium.

Leges.

Tribunus ſacroſanctus magiſtratus.

libro qui Libycus inſcribitur, ubi de Scipionis Conſulatu loquitur: & Liuius lib. 1. de interregno loquẽs, Cũ ſenſiſſent, inquit, ea moueri patres, offerendũ ultro rati quod amiſſuri erant, ita gratiã ineunt ſumma poteſtate populo permiſſa, ut nõ plus darent iuris q̃ detinerent. Decreuerũt enim ut cũ populus Regem iußiſſet, id ſic ratũ eſſet, ſi patres autores fierent. Hodieq; in legibus magiſtratibusq; rogãdis uſurpatur id ius. ui enim adempta, priuſquã populus ſuffragiũ ineat, in incertum comitiorũ euẽtum patres autores fiunt. Meminit huius rei & Cicero in Bruto. Vnde Fabius apud eundẽ Liuiũ lib. VIII. ita inquit ad Papyriũ Dictatorẽ, Tribunoſq́ plebis appello, & prouoco ad populũ, eumq́; tibi fugiẽti exercitum tui, fugienti Senatus iudiciũ iudicẽ fero. qui certe unus pluſquã Dictatura tua poteſt, polletq́;, uidero ceſſurus'ne prouocationi ſis, cui Rex Romanus Tullius Hoſtilius ceßit. Hactenus ille. Summa autẽ illa populi poteſtas ad Principes Romanos monarchiæ tẽporibus delata eſt, ut inquit Iuſtinianus in I. Inſtitutionum. Vnde Iuuenalis, Satyra X.

—Iampridem ex quo ſuffragia nulli
Vendimus, effugit curas: nam qui dabat olim
Imperiũ, faſces, legiones, omnia, nũc ſe Continet.

Ex eadem paulo pôſt.

Vindicias filiæ ſuæ à ſe abdicaſſe, uel ut in quibuſdam legitur, abdixiſſe. Cenſeo legendum abiudicaſſe. Eſt enim **Abiudicare.** *abiudicare, iudicio auferre: ea forma dictũ qua abiurare. Liuius lib. IIII. in principio, Læti ergo audiuere patres Ardeatium populũ ob iniuriam agri abiudicati defeciſſe. Cicero de lege Agraria, Iudicauit Alexandriã regis eſſe, à populo Romano abiudicabit. Et pro Cecinna, Hoc iudicat, cum is qui in ſeruitute iuſta fuerit, cenſu liberetur,*

eum qui cum liber eſſet cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatẽ abiudicaſſe. Quod aũt de ſeceßione hic dicitur hiſtoria nota eſt apud Liuiũ duas ſeceßiones fuiſſe. Prioris meminit lib. II. quã in Auentinũ factã eſſe dicit: per quã populus à patribus extorſit, ut duo Tribuni plebeij crearẽtur ſacroſancti, quibus auxilij latio aduerſus Conſules eſſet. Poſterioris meminit in III. quã in ſacrũ montẽ factam eſſe dicit, per quã tribunitiã poteſtatem repetijt populus, prouocationemq́; per Decemuiratũ adẽptã: & alia quædam. unde Cicero in III. de Legibus, Cõceſſa, inquit, plebi à patribus tribunitia poteſtate arma ceciderũt, reſtincta ſeditio eſt. inuentũ eſt temperamẽtũ quo tenuiores cũ Principibus æquari ſe putarunt. de Tribunitia poteſtate loquens. Hanc poſteriorem ſexageſimo anno poſt reges exactos factã fuiſſe teſtis eſt idẽ lib. II. de Finibus. Verũenimuero quod hic de uindicijs dicitur, latius enarrãdum eſt, tametſi Accurſius mire id interpretetur, ut alia permulta in hac lege: ſed ita ut nuſquã hæſitantiã hominis reprehẽdere poßis, ita certus uſquequaq; ſecurusq́; enarrationum ſuarũ fuit, ſic explorata omnia nobis compertaq́; tradidit, ut etiã illud fabulamentũ circulatoriũ de Græco exploratore qui Romã à Græcis miſſus erat, quiq́; trinitatis myſterium fortuita geſticulatione ſignificaſſe dicitur, pro uerißima hiſtoria commemorare ſuſtinuerit, aut etiam crediderit. Ex quibus atq; huiuſcemodi nugis eius intelligere facile poſſumus, nec hiſtoriarũ notitiã ipſum nec annalium habuiſſe, nec qui quoque tempore aut iuriſconſulti, aut legislatores, aut Imperatores, aut qui quibusq; æquales fuerint, quicquam pẽſi habuiſſe. Quod ſi ita eſt (ut certe eſt) quonam modo ipſe in tanta iuris per alia atque alia ſecula uarietate, certus eſſet ſenten-

Deceßio populi.

Accurſiana ignorantia.

tiæ potuit? multæ enim antinomiæ diſſolui & explicari ſine eius rei cognitione nequeunt, quam Accurſius ignorauit. quod eò certe pernicioſius eſſe iudicãdum eſt, quòd ſequaces ferè ſuos (quæ bona pars eſt interpretum iuris) in eoſdem errores iurare (ut ita dicam) haud dubitanter impulit. id quod ſemel atque in uniuerſum dicendum habuimus, ne aut ſingula commenta hominis aut ariolamẽta reprehendere nobis neceſſe ſit, aut incuriæ præuaricationis'ue opinionem ſubire, ſi tædio plerunq; poſthac in huiuſmodi conniuebimus. id quod dictum oportuit, non ob hominis reprehendẽdam ignorantiam, alioquin laude ingenij, ut ea ætate, non fraudandi: ſed ob eorum ſtultitiam, qui ipſum ut magnum autorem laudant earum rerum quarũ inſcius plane fuit. Vt autem ad Vindicias ueniamus, Liuius libro III. *de filia Virginij loquens, ita inquit, Hanc uirginem adultam, forma excellentem Appius amore amens, precio ac ſpe pellicere adortus, poſteaquã omnia pudore ſepta animaduerterat, ad crudelem ſuperbamq; uim animum conuertit. Marco Claudio clienti negotium dedit ut uirginem in ſeruitutẽ aſſereret, neq; cederet ſecundum libertatem poſtulantibus uindicias: quòd pater puellæ abeſſet, locum iniuriæ eſſe ratus. Item paulo pòſt, Aduocati puellæ cum Virginium reip. cauſa abeſſe dixiſſent, biduo adfuturum ſi nunciatum ei ſit: iniquum eſſe abſentem de liberis dimicare: poſtulant ut rem integram in patris aduentũ differat: lege ab ipſo lata uindicias det ſecundum libertatẽ. Vindicias ſecundũ libertatẽ dare & Liuius & Pomponius intellexerũt, decernere ut interim dum pater puellæ accerſitur, dumq; ipſa ſtatus ſui quæſtionẽ patitur, in poſſeſſione ipſa ſui ac libertatis eſſet. Vt uindicias poſtulare ſecundũ libertatẽ, pro eo quod*

Vindiciæ. Vindiciæ ſecũdum libertatẽ poſtulatæ datæq;.

eſt poſtulare ut interim libertate potiretur. Quod autē ſequitur de Bruto qui uindicias ſecundū libertatē dixiſſet in perſona Vindicis Vitelliorum ſerui, Vindicij non uindicis legendum eſt, ex eodem Liuio libro 11. Præmium, inquit, indici pecunia ex ærario, libertas & ciuitas data. Ille primum dicitur uindicta liberatus: quidam uindictæ quoq; nomen ab illo tractum putant. Vindicio illi nomen fuiſſe. poſt illum ſeruatum ut qui ita liberati eſſent, in ciuitatem accepti uiderētur. Itidem Plutarchus in Publicola, Reſtat ut uideamus quo modo uindicias Brutus ſecundum libertatem in perſona ſerui dediſſe dicitur Vindicij. Hoc igitur ex Plutarcho requirendum: nam Liuius tacuit, qui tamen nō Vitelliorū ſeruū ſed Aquiliorū fuiſſe dicit, niſi ſit erratum apud Plutarchum, ut facile reor. Sic igitur idem autor in Publicola inquit, Aquilij mollitie Collatini Conſulis confirmati, petierunt ad reſpondendum tempus, Vindicium ſeruum ſibi reddi iubentes, nec apud accuſatores aſſeruari. Inclinante ad hæc Conſule, dimittēteq; hac conditione concionem, Valerius turbæ permixtū hominem non poterat dimittere, neq; populum dimiſſis proditoribus abirē ſinebat. Ad poſtremum cum inieciſſet in hos manus, Brutum implorabat, Collatinum clamitans rem indignam facere, ſi impoſita collegæ neceſſitate occidendi liberos; æquum ipſe duceret fœminis per gratiam proditores patriæ & hoſtes concedere. His permoto uehementer Conſule, & comprehendi Vindicium iubente, lictores repulſa turba ceperunt hominem: conātibusq; eripere incuſſerunt uerbera. At amici Valerij repugnantes aderant, populusq; Brutum adeſſe iubebat. Ex his uerbis apparet Brutum quodam modo uindicias ſecundum libertatem dixiſſe, ex eo quòd Vindicium bene de rep. me-

omnes habuerunt Prætores, poſſeßio Minutiæ genti eſſet data. Si qui teſtamento ſe hæredem eſſe arbitraretur quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem: aut prædes litis uindiciarum cum ſatis accepißet, ſpõſionem faceret: ita de hæreditate certaret. Hoc opinor iure & maiores noſtri & nos ſemper uſi ſumus. Quæ uerba Pædianus expo nens ita inquit, Aut peteret ut poſſeſſor eſſet, aut acciperet ab aduerſario ſatis pro præde litis uindiciarũ, & ipſe ſponſionem faceret, & ita de hæreditate certaret. Fortaſſe autẽ non prædes apud Ciceronem, ſed præde legendũ eſt, hoc modo, Aut præde litis uindiciarũ cũ ſatis accepiſſet. ſic erit ſenſus congruentior. Ex ſupradictis ſatis (ut opinor) apparet uindiciarum litem eam eſſe qua controuerſæ rei poßeßionem fidutiariã petimus, interea dum lis de re ipſa, aut de poſſeßione diſceptatur, quam recredẽtiam dicimus. Huiuſmodi enim poſſeßio, quam Pædianus intelligi ex Cicerone uoluit, non iuſta & abſoluta eſt poſſeßio, ſed fidutiaria & ueluti depoſitaria, ut hæc noſtra recredentia rationibus reddendis & fructibus eſt obnoxia. Fidutiariam autem appello quam ſub manu regia poßidere uocant, quaſi fide data acceptam, à fidutia tamen dictã, ut ſtatim uidebimus. Liuius lib. 11. de bel. Maced. Nabidi eã tyranno uelut fidutiariam dare optimũ uiſum, ut uictori ſibi reſtitueret: ſiquid aduerſi accidiſſet, ut ipſe haberet. de Corintho loquẽs quam Philippus Nabidi ea lege dederat, ut ſi uictor ex bello rediſſet, Nabis ei reſtitueret. Sic Cæſar libro 11. de bello ciuili, Neq; ſe ignorare quid ſit officium Legati, qui fidutiariam operam obtineret. Legatum pro Vicario, id eſt, locum tenente (ut uulgi uerbo utar) intelligẽdũ, quem propterea fidutiariam operã obtinere dixit, quia redeunte Imperatore aut Cõſule cedere

Vindiciarũ lis.

Fidutiaria poſſeſſio.

Legatus.

Fidutiaria opera.

eum

eum oportet. Curtius etiam eodem modo uſus eſt. Inde fidutiarius hæres ab Iaboleno uocatus eſt fideicommiſſarius, in l. Seius. ad Trebel. Verùenimuero fidutia & ſpõſio in ſuperioribus exemplis poſita, haud dubie uerba iuris, in Pandectis tamen noſtris nuſquam in ſignificatione propria ſumpta, quod equidem meminerim, admonuerũt nos ut nonnulla uerba iuris quæ apud autores quidem Latinos reperirentur, in Pandectis autem noſtris nuſquã comparerent, nec in XII. libris Codicis, nec in quatuor Inſtitutionum Iuſtiniani, nominatim citata ad hunc locũ accerſeremus, & ueluti ad iudicium iuris ſtudioſorum ſiſteremus. Tribonianus enim & qui cum eo operam conſarcinandis his libris nauauerunt, immenſam illam librorum multitudinem, inclementiorum medicorum more, ad uiuum reſecantes, acciſas nobis Pandectas uerius quàm compendioſas dederunt. Nimia enim religione uerentes ne de fece (ut dicitur) XII. tab. hauſiſſe uiderẽtur, id eſt, de priſca nimis & obſoleta antiquitate, dum de liquido tantum & nitido promere uerba iuris interpretationesq; inſtiterunt, aridiora fortaſſe uolumina, nec ſitim quorundam explentia reliquerunt. De uindicia iam dictum eſt. meminit & Gellius libro XIX. Spõſio genus erat actionis apud antiquos, cui ſimulis erat apud Athenienſes παρακαταβολή. Cicero in Verrem Acti. IIII. Quid cum palàm Syracuſis maximo conuentu te audiente P. Rubrius, Q. Apronium ſponſione laceſsiuit, ni Apronius dictitaret te ſibi in decumis eſſe ſocium? Hæc te uox non perculit? non perturbauit? ſedaſti etiam lites illorum, & ſponſio illa ne fieret laboraſti. Idem, Sponſio eſt ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat. Prouincia tua eſt, abs te iudicium poſtulatur. Fiebat autem ſponſio interpoſita ſtipulatio

Fidutiarius hæres.

Sponſio.

Paracatabole.

latione certæ pecuniæ, quam perderet is qui ſponſione uinceretur: & corã recuperatoribus aut alio iudice diſceptabatur. Erat autem decima pars rei controuerſæ in cauſis priuatis: in publicis autẽ quinta apud Græcos, autore Polluce & alijs ſcribentibus: hoc eſt, τὸ ἐπὶ δέκατον τοῦ τιμήματος τῆς δίκης, pœna ſcilicet temere litigantium. Valerius lib. II. Pertinacius, inquit, progreſſa cõtẽtione, Valerius ſponſione Luctatium prouocauit, nõ ſe petiturum trium phũ, ni ſuo ductu Punica claßis eſſet oppreſſa. nec dubitauit reſtipulari Luctatius. Itaq; iudex conuenit inter eos Attilius Calatinus. Hactenus ille. Prouocans igitur ſponſione ita dicebat, Spondeo me tantam pecuniã daturũ, ni, & reliqua. Prouocatus autem cõtrà reſtipulabatur. Simile eſt illud Ciceronis in III. Offi. Fimbriã Cõſularem audiebam de patre iudicẽ Marco Luctatio fuiſſe equiti Romano ſane honeſto, cũ is ſponſionem feciſſet, ni uir bonus eſſet. Idem in Verrem, Cum eodem Apronio poſtea Scãdilius eques Romanus eandẽ ſponſionẽ de ſocietate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. inſtitit, oppreßit. facta eſt ſponſio ſeſtert. quinq; milibus. cœpit Scandilius recuperatores aut iudicem poſtulare. Sed ubiq; apud Ciceronẽ in pro ni legitur. Fiebat autẽ ſpõſio plerunq; in interdictis: id quod oſtendit Quintilianus in VII. Quoties autẽ, inquit, poterimus, efficiẽdum eſt, ut de re quoq; beneſentiat iudex: ſic enim iuri noſtro libentius indulgebit, ut in ſponſionibus quæ ex interdictis fiũt, etiã ſi nõ proprietatis eſt quæſtio, ſed tantũ poſſeßionis, tamen non tantũ poſſediſſe nos, ſed etiam noſtrã poſſediſſe dicere oportebit. Exẽplũ ſponſionis eſt apud Ciceronem in oratione pro Cecinna, Erat enim Cecinna de fundo ui armata deiectus, propterea Prætor interdixerat de ui, id eſt, interdicto unde ui cõceſſo

Sponſio in interdictis.

Hæc autem actio ex ſponſo uocabatur: ut apud eundem pro P. Quintio, quam orationē habuit ipſe apud Caium Aquilium nobilem Iuriſconſultum ſponſionis iudicē, Spōſionem, inquit, Quintius facere maluit: fecit. te iudicē Cai Aquili ſumpſit: ex ſponſo egit. in hoc ſumma iudicij cauſaq; conſiſtit. Sponſio autem erat, Ni bona ſua ex edicto publico Burrieni dies xxx. poſſeſſa non eſſent. Proinde ſponſio acceſſio interdum erat & appēdicula interdicti. Vt uerbi gratia, hodie ſi iudex edixerit de poſſeſſiōe deiectum in primis reſtituendū: & reus quidem dicat ſe omnia impleſſe: actor uero neget plane ſe reſtitutū: liticula quædā ſuboritur. Quod uero Papinianus lib. xx. Digeſt. dicit, Si quis ſponſionis cauſa annulos acceperit, nec reddidit, uictori præſcriptis uerbis in eum actio cōpetit. Alterius generis ſponſio eſt, id eſt, quæ pignoribus depoſitis ludicra plerunq; eſſe ſolet, quam nemo non nouit: quo modo etiam accipitur in l. Rebus. de aleæ luſu. Huius exemplū eſt memorabile apud Pliniū lib. ix. ubi de unionibus loquitur, quos Cleopatra una cœna abſumere uoluit, ut ſponſionem cum Antonio factam ipſa uinceret. Vſus eſt etiā metaphoricos lib. vii. de Aſclepiade medico loquēs: Sponſione, inquit, facta cum fortuna, ne medicus crederetur, ſi unquam inualidus fuiſſet. Vulgo dicimus, deponam in pœnam tantam aut tantam: uel ſic, deponā in pœnā, uel pignoris loco paciſcar ut ne unquam medicus exiſtimer, ſi unquā inualidus fuero, id eſt, ut indignus medici appellatione iudicer. Fidutiæ exemplum eſt apud Ciceronē in Topicis, Si tutor fidē præſtare debet. ſi ſocius. ſi cui mandaris. Si qui fidutiam acceperit, debet etiam procurator. Fidutiam hic Cicero inter bonæ fidei cōtractus nominauit. Idem lib. vii. epiſtolarū ad Trebatium Iuriſcōſultū,

Actio ex ſpōſo. Sponſio. Sponſionem facere. Deponere in pœnam. Fiducia. Fidutiam accipere.

Sed

Sed quonam modo ius ciuile defendes, cũ omnia cauſa tua facias nõ ciuium? ubi porro erit illa formula fidutiæ, Inter bonos bene agier oportet? Quis eſt enim qui facit nihil niſi ſua cauſa? Verba ſunt iocantis cum Trebatio Ciceronis. Boëthius in IIII. *commentario* Top. Fidutiam, *inquit, accepiſſe dicitur cuicunq; res aliqua ea lege mancipatur, ut mancipanti aliquando remancipet. Veluti ſi quis tempus dubium timens, amico potentiori fundũ mancipet, redditturo cum tempus illud dubiũ præterierit. Hæc mancipatio fidutiaria nominatur, idcirco quòd reſtituendi fides interponitur. Conferantur hæc uerba Boëthij cũ exemplis præcedentibus, & facile intelligetur fidutiã bonæ fidei contractum atq; etiã optimæ fidei fuiſſe. Sic intelligendus locus Ciceronis pro Flacco, Pecuniam adoleſcentulo grandi fœnore, fidutia tamen accepta, occupaſti. Hanc fidutiam cõmiſſam tibi tenes hodie ac poßides, cum tu teſtem ſpe recuperandi fundi paterni uenire ad teſtimonium dicendum coëgiſti. Pecuniam, inquit, fœneratitiã à te ſumpſit adoleſcens, ob eamq; fundum tibi fidutiarium dedit, id eſt, fidutiaria mancipatione. Hoc cõtractu hodie quidam utũtur qui uectigalia certæ ſummæ in fundis, & poſſeßionibus comparant, quas rentas uocant, quaſi reditus. Quod ut conditione meliore faciant, fundos mancipari ſibi iubent, tam diu fruendos quoad uectigalia & pẽſiones redimantur. Omnino fidutiariam mancipationem uel uenditionem, uenditionem hodie uocamus ſub redimẽdi redhibẽdiq; lege factam. Ex hoc contractu naſcebatur actio fidutiæ, ut eſt apud Ciceronẽ in* III. *de natura Deorum, Inde tot iudicia (inquit) de fide mala, tutelæ, mãdati, pro ſocio, fidutiæ. Reliqua huius fidutiæ quædã in iure ueſtigia adhuc extant, ſed obſcura & parum impreſſa: ut*

[Margin: Mancipare. — Fidutiaria mãcipatio. — Fidutiam committere.]

cum

cum fidutiariæ tutelæ in inſtitutionibus iuris, & contra-
ctæ fidutiæ fit mẽtio. Ex *quibus nihil datur, quod in me-*
diũ adducere poßimus: niſi intelligamus patrẽ ita eman-
cipare filium, ut retineat manus iniectionẽ cum libuerit:
& propterea ad eũ legitima emãcipati filij deferatur hæ-
reditas: ut non plane manumißi, ſed quaſi adhuc ſui, pro-
pter naturã cõtractus fidutiæ. Ex*preßius eſt illud* Iabole
ni ſupradictũ, & aliud Vlpiani *in l.* Certi, *de rebus credi*
tis. Q*uibus in locis fidutiaria hæreditas pro fideicõmiſſa* Fidutiaria
ria ponitur. M*ãcipatio porro q̃d ſit, idẽ* Boëthius *cõmẽta* hæreditas.
rio III. *docet: Mãcipatio, inq̃t, imaginaria quædã uẽdi-* Mancipatio
tio eſt, quod ipſum ius propriũ eſt Romanorũ *ciuiũ.* Et
res ita agitur, adhibitis non minus q̃ quinq; teſtibus ciui-
bus R*omanis puberibus, & eo qui libripẽs dicitur: is qui* Libripens.
mancipiũ accipit, æs tenens ita dicit, Hunc *ego hominem*
ex iure Q*uiritium meum eſſe aio, iſq; mihi emptus eſt hoc*
ære æneaq; libra. D*einde ære percutit libram, idq; æs dat*
ei à quo mancipium accipit quaſi precij loco. I*nde manci* Mancipare.
pare pro uendere. Cic. Phil. II. T*um iſte uenditum atque*
mancipatum T*ribunatũ conſilijs noſtris oppoſuit.* Man-
cipatum emphaticos dixit plus quàm uenditum. Q*uinti-*
lianus in VI. R*equirebat* C*raſſus ubi eſſent eæ poſſeßio-*
nes, omneis autem illas Brutus *uendiderat, & cum pater-*
na manciparet prædia, turpis habebatur. Dicitur *& hoc*
emancipare. unde illa emancipatio cuius meminit Iuſtinia Emancipare.
nus in II. I*nſtit. in titulo de teſtamẽtis.* T*ranquillus in* O-
thone, C*uidam etiam de parte finium cum uicinio litigan*
ti adhibitus arbiter, totum agrũ redemit emancipauitq;.
I*d eſt, ſuum iam factũ mancipio tradidit illi.* P*linius in e-*
piſtolis lib. VII. N*ã pro quingẽtis milibus nummũm, quæ*
in alimenta ingenuorũ ingenuarũq; promiſerã agrum ex

meis longe pluris actori publico mancipaui, eundemq; uectigali impoſita recepi. Plinius mācipare non pro uendere poſuit, ſed pro alienare. Cũ enim uellet uectigal publice donare in alimẽta puerorũ: id eſt, rentam cõſtituere, ut uerbis uulgi loquar, fundum ſuum imaginaria uẽditione reip. donauit, & ſubinde eundẽ factum uectigalem recepit. Idem ad Traianũ epiſt. IIII. quæ uulgo nõ extat, Nã fundos, inquit, emancipauit, & cætera quæ in mãcipatione implenda ſolent exigi, cõſummauit. Inde mãcupi emptio. Plinius lib. XXXIII. Populus Romanus ne argento quidẽ ſignato ante Pyrrhũ Regẽ diuictũ uſus eſt. Libralis & dipondius appendebatur aſsis, unde adhuc expenſa in rationibus dicũtur. Quin & militum ſtipendiórũ, hoc eſt, ſtipis põderãdæ penſatores Libripẽdes dicũtur. Qua cõſuetudine in ijs emptionibus quæ mãcupi ſunt, etiã nũc libra interponitur. Inde etiam in mancipatum dare. Plinius lib. IX. de unione loquẽs, Et hoc tamen æternæ propè poſſeſsionis eſt, ſequitur hæredẽ, in mancipatũ uenit ut prædium aliquod. Abalienationis autẽ duo genera Cicero ponit, hoc modo, Abalienatio eſt eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſsio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Quæ uerba enarrans Boëthius ita inquit, Omnes res quæ abalienari poſſunt, id eſt, quæ à noſtro dominio ad alterius trãſire poſſunt, mancipi dictæ ſunt. Et ea abalienatio per quandã nexus fiebat ſolennitatem. Nexus autẽ quod & nexum genere neutro dicitur, eſt quædã iuris ſolennitas, quæ fiebat eo modo quo in Inſtitutionibus Caius exponit. Deinde ſubdit ea quæ de mãcipatione diximus. Huius nexus meminit Iuſtinianus in l. unica, Cod. de uſu cap. transformanda. nec alibi in iure legiſſe memini. Idem paulo pòſt, Ceſsio uero in iure tali fiebat

Mancupi emptio.

Expenſa.

Libripendes.

In mãcipatum dare & uenire.

Abalienationis genera.

Res mancipi.

Nexus.

Ceſſio.

bat modo, ut idem Caius ſecundo commentario expoſuit: Apud magiſtratum populi Romani, uel apud Prætorem uel Præſidem is cui in iure ceditur, rem tenens ita uendicat, Hūc ego hominem ex iure Quiritum meum eſſe aio. Deinde poſtquam hic uendicauerit, Prætor interrogat eū qui cedit, an contrà uindicet, quo negante aut tacente, tūc ei qui uendicauerit eam rem addicit, idq́; legis actio uocabatur. Res igitur quæ mancipi ſunt aut nexu, ut dictū eſt, abalienabantur, aut in iure ceſſione. At ſi ea res quæ mancipi eſt, nulla ſolennitate interueniente tradatur, abalienari nō poteſt, niſi ab eo cui traditur uſucapiatur. Sui iuris autem cæteræ res, nec mancipi uocabantur. Iure autem ciuili fieri aliquid niſi inter ciues Romanos nō poteſt: propterea Cicero inquit, Inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Item de aruſpicum reſponſis, Multæ ſunt domus P. C. in hac urbe: atq; haud ſcio, an pene cūctæ iure optimo, ſed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure autoritatis, iure mancipij, iure nexi. Item pro Cecinna, Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, ut non ſuſtulerit eorum nexa atq; hæreditates. Et pro Muræna, Quòd ſi in rebus repetendis quæ mancipi ſunt, is periculum præſtare debet, qui ſe nexu obligauit: profectò etiam rectius in iudicio Conſulis deſignati, is potiſſimum Conſul qui Cos. declarauit, autor beneficij populi Rom. defenſorq́; periculi eſſe debebit. Var. li. 11. de Re ruſt. de paſtoribus loquens, In emptionibus, inquit, dominium legitimum ſex ferè res perficiunt: ſi hæreditatem iuſtam adijt: ſi, ut debuit, mancipio ab eo accepit à quo iure ciuili potuit: aut ſi ei in iure ceſſit cui potuit cedere, & id ubi oportuit: aut ſi uſucepit: aut ſi è præda ſub corona emit, tum'ue cū in bonis ſectione'ue cuius publice uænit (in horū autem emptione ſolet accedere

Res nec mancipi.

peculium) aut ſi excipietur, ſtipulatio intercedere ſanum eſſe, furtis noxiſq; ſolutum: aut ſi mancipio non detur, du
Mancipio dare. pla promitti, aut ſi ita pacti, ſimpla. Mãcipio dare, eſt ne xus ſolennitate abalienare, ita ut rem omnino accipientis faciamus. Ea uero mancipia quæ ſub corona aut in ſectio nibus, id eſt, proſcriptorũ hominum auctionibus uænibãt, mancipio non dabãtur, ſed periculo ac fortunis (ut uulgo loquimur) ementis accipiebantur. quod cum ex loco Var ronis ſupradicto intelligimus, tum uero Gellius ſcriptum
Pileati ſerui. reliquit libro VII. his uerbis, Pileatos ſeruos uænum ſolitos ire, quorum nomine uenditor nihil præſtaret, Cælius Sabinus iuriſperitus ſcriptum reliquit. Cuius rei cauſam eſſe ait, quòd huiuſmodi cõditionis mancipia inſignia eſſe in uendendo deberent, ut emptores errare & capi non poſſent: neq; lex uẽdẽdi opperiunda eſſet, ſed oculis perciperent quodnam eſſet mancipiorũ genus. ſicut antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta uænibant, &
Sub corona uænire. iccirco dicebantur ſub coronis uænire. Nam ut ea corona ſignum erat captiuorum uænalium, ita pileus impoſitus demonſtrabat eiuſmodi ſeruos uænundari, quorum nomine emptori uenditor nihil præſtaret. Plautus in Perſa, Iſte qui tabellas affert adduxit ſimul forma expetenda liberalem mulierem, furtiuã, adductam ex Arabia penitiſſima. Eam te uolo accurare ut iſtic uæneat: ac ſuo periculo is
Mãcipio promittere. emat qui eam mercabitur, mancipio neq; promittet, neq; quiſquam dabit. Verba ſunt epiſtolæ adulterinæ & circũueniendo Lenoni à Toxilo ueteratore ſeruo confictæ. Et paulo pòſt reſpondet Leno, Nihil mihi opus eſt litibus neq; trichis quamobrem ego argentum numerem foras, niſi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio? Et paulo pòſt mercator ſubditititius à ſeruo ueteratore fraude

de alligatus in tradenda Lenoni puella ita inquit, Prius dico, hanc mancupio nemo tibi dabit. Ex quibus ſatis ap*paret mancipio dare eſſe rem ita dare, ut euictionem præſtaturos nos ſpondeamus.* Et *mancipio accipere ea lege emere.* Mancipium *enim dominiū & poſſeßionem ſignificat, uel dominij traditionem.* Cicero *in primo de* Oratore, *Cum enim* Marius *Cratidianus ædes* Auratæ *uendidiſſet, neque ſeruire quandam earum ædium partem in mancipij lege dixiſſet, defendebamus quicquid fuiſſet incommodi in mancipio: id ſi uenditor ſciſſet neque declaraſſet, præſtare debere.* Quo *quidem in genere* Bucculeius *homo neque meo iudicio ſtultus, & ſuo ualde ſapiens, & à iuris ſtudio nōn abhorrens, ſimili quodam modo nuper errauit.* Nam *cum ædes* Lucio Fuſio *uenderet, in mancipio lumina uti tum eſſent, ita recepit.* In *mancipio, id eſt, ædium dominio transferendo cedendoq́;.* Vnde Marcus *Curius* Ciceroni *libro* VII. *epiſtolarū, Si uales, bene eſt: ſum enim* χρήσει μὲν *tuus,* κτήσει δὲ Attici *noſtri.* Ergo *fructus eſt tuus, mancipiū illius.* Vſu *quidem (inquit) tuus ſum, poſſeßione uero* Attici. Mancipium *autem pro iure dominij poſuit, quod ab uſu diſtinguitur.* Vnde *Brutus ad* Ciceronem, Quærenda *eſſe arma putaſti quibus dominari prohiberetur* Antonius, *ſcilicet ut illo prohibito rogaremus alterū qui ſe in eius locum reponi pateretur? an ut eſſet ſui iuris ac mancipij reſpublica? niſi forte non de ſeruitute, ſed de conditione ſeruiendi recuſatum eſt à nobis.* Sui *mancipij rempublicam dixit* Brutus, *quæ nullius dominio ſubiecta eſſet antequam ſcilicet* Auguſtus *imperium occupaſſet.* Mancipium *igitur &* κτῆμα *ſignificat, id eſt,* ἀνδράποδον, & αἰχμάλωτον, *hoc eſt, hominem in bello captum & ſeruituti mancipatum: &* κτῆσιν, *id eſt,*

Mācipio accipere.

Mancipium.

Epiſtolæ Curij ad Ciceronem locus.

Sui mancipij eſſe.

Significata mācipij.

Κτῆμα.

Κτῆσις.

eſt, dominij comparationem, poßidendiq́; ius: atq; etiam
Δεσποτεία. *δεσποτείαν, id eſt, dominium: & χείρωσιν, id eſt, mancipa-*
Χείρωσις. *tionem.* Propterea *uaria ac multa exẽpla collegimus.* Lu-
cretius lib. III. *Sic aliud de alio nunquam deſiſtet oriri:* Vi-
taq́; mancipio nulli datur, omnibus uſu. Id *eſt, nulli ita da-*
tur ut propriam ac perpetuam habeat. Mancipium Lati-
ne dici debet proprie id quod ſæſinam lingua uernacula
dicimus, & mancipare ſæſire, cum ſcilicet aliquem rei ſi-
bi titulo iuſto quæſitæ poſſeßorem efficere uolumus: ut in
illo Pliniano, Fundos *emancipauit, & cætera quæ in e-*
mãcipatione exigi ſolent, cõſummauit. Id *eſt, ut nunc lo-*
quimur, dominio & poſſeßione ſe deueſtiuit deſæſiuitq́;.
Huiuſmodi moris antiqui ueſtigia adhuc uiſuntur, cũ no-
tarij publici hodie quoq; in ſyngraphis uenditionũ oppi-
gnerationumq́; aſcribunt, uenditorẽ oppigneratorem'ue
fundo ſe diſpoliaſſe, & huiuſmodi uerba eôdem pertinen-
tia. Mancipare *igitur fundum eſt mancipio alicui dare.*
Emancipare. E*mancipare autem è mancipio ſuo emittere & alteri poſ-*
ſidẽdũ permittere. Ex *ſupradictis (ut arbitror) ſatis intel-*
ligitur quid ſibi uelint illa uerba mãcipi & nec mancipi
in Codice Iuſtiniani *de uſucapiõe trãsfor.* Age *uideamus*
quid ſit quod Gellius *li.* IIII. Noctiũ Atticarũ *ait,* Pellicẽ
autem appellatam Seruius Sulpitius *ait in libro de doti-*
In mancipio mariti eſſe. *bus, probroſamq́; habitam eſſe, quæ iuncta cõſuetaq́; eſſet*
cum eo in cuius manu mancipioq́; alia matrimonij cauſa
foret. Boëthius *igitur in* II. Topicorum *comment.* Tri-
bus, inquit, modis uxor habebatur, uſu, farre, emptione.
Sed confarreatio ſolis Pontificibus *conueniebat.* Quæ *au-*
In manum conuenire. *tem in manum per coëmptionem cõuenerant, hæ matreſ-*
familias uocabantur. Quæ *uero uſu uel farre, minime.*
Coëmptio *uero certis ſolennitatibus peragebatur, & ſe-*

ſe

ſe coëmendo inuicem interrogabant. Vir ita, An ſibi mulier materfamilias eſſe uellet? Illa reſpondebat, uelle. Mulier, An ſibi uir paterfamilias eſſet? Ille uelle reſpondeat. Itaque mulier uiri conueniebat in manum, & erat materfamilias uiro loco filiæ. Quam ſolennitatem in ſuis Inſtitutionibus Vlpianus poſuit. Hæc ille. Cicero in Topicis, Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à uiro, ſi ei uiro materfamilias eſſet: ſi ea in manum non conuenerit, nihil debetur. Genus eſt enim uxor, eius duæ formæ. una matrumfamilias, hæ ſunt quæ in manum conuenerunt: altera earum quæ tantummodo uxores habentur, qua in parte cum fuerit Fabia legatum non debetur. Sulpitius igitur eam quæ in manum conuenerat, in manu mancipioq; mariti eſſe dixit, id eſt, iuſtam eſſe matremfamilias, eamq; concubinam quæ cum uiro huiuſmodi uxoris conſueſſet, iuſtam pellicem eſſe. Eſt enim pellex proprie quæ cum eo conſueta eſt qui uxorem habet. Quæ cum cœlibe conſueſcunt, non pellices ſed pallacæ dicuntur uerbo Græco Plinio & reliquis. quanquam pellices apud Curtium errore librariorum aut etiam emendatorum legatur. Gellius lib. XII. Idonei, inquit, uocum enarratores tradiderunt matronã dictam eſſe proprie quæ in matrimoniũ cum uiro conueniſſet, quòd in matrimonio maneret: etiam ſi liberi nõdũ nati forẽt: dictamq; eſſe ita à matris nomine nõ adepto iam, ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendo: unde ipſum quoq; matrimoniũ dicitur. Matrẽ autẽ familias eſſe appellatã eam ſolã quæ in mariti manu mancipioq;, aut in eius cuius maritus manu mancipioq; eſſet. quoniam non in matrimoniũ tantũ, ſed in familiã quoq; mariti & in ſui hæredis locũ ueniſſet. Secũdũ hoc moribus noſtris uxores & matronæ

Vxor materfamilias.

Vxor non materfamilias.

Iuſta pellex

Pallaca.

Matrona.

Vxor matrona & materfamilias.

matronæ & matresfamilias ſunt, quæ cõſortes non modo lecti genialis, ſed etiam bonorum fortunarumq; ſunt, quod non eſt in ijs locis quæ iure ſcripto reguntur. Hacte*nus de mancipio mancipandoq; & nexu & reliquis.*

Ex iure manu conſertum.

Tranſeundum ad alia, quorum in primis occurrit, Ex iu*re manu conſertum, quod uerbum eſt antiqui iuris.* Varro *libro ſecũdo de* Lingua Latina, *Conſerere manũ dicimus cum hoſte, inde ex iure manu conſertum uocant.* Quid ſit *autem manu conſertum,* Gellius *libro* xx. *docet; cuius uerba huc pauca tranſcripſimus. de uindicatione enim loquẽs, id eſt, rei uẽdicatione quæ olim in præſenti ex* xii. *tab. iure fiebat, ita inquit,* Sed *poſtquam* Prætores *propagatis* Italiæ *finibus latis iuriſdictionibus negocijs occupati, paciſci uindiciarum dicendarum cauſa longinquas res grauabantur, inſtitutum eſt contra* xii. *tabulas tacito conſenſu, ut litigantes non ex iure apud* Prætorem *manum conſererent, ſed ex iure manu conſertum uocarent, id eſt, alter alterum ad conſerendam manum in rem de qua ageretur, uocaret.* Atque *profecti ſimul in agrum, terræ aliquid ex eo uti unam glebam, in ius in urbem ad* Prætorem *deferrent, & in ea gleba tanquam in toto agro uindicarent.* Cicero *pro* Muræna *formulæ uerba huiuſmodi fuiſſe ait,* Fundus *qui eſt in agro qui* Sabinus *uocatur, meus eſt. eum ego ex iure meum eſſe aio.* Ibi *ego te ex iure manu conſertum uoco.* Hæc *erant uerba eius q uindicabat.* A' *quo uero uindicabatur, eius hæc erant uerba,* Vnde *tu me ex iure manu cõſertum uocaſti, inde ibi te ego reuoco.* Idem *de* Oratore *lib.* i. *metaphoricos hac locutione uſus eſt in perſona* Scæuolæ, Quod *uero, inquit, in extrema oratione tua* Craſſe, *quaſi pro tuo iure ſumpſiſti, oratorem in omnis ſermonis diſputatione copioſiſſime*

In gleba uindicare.

copioſißime uerſari poſſe, hic niſi in tuo regno eſſemus, non tuliſſem:multiſq; præeſſem qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure manu conſertum uocarent, quòd in alienas poſſeßiones tam temere irruiſſes. Agerent enim tecum lege primũ Pythagorei omnes atq; Democriti, cæteriq; in ſuo genere phyſici:uindicarentq; ornati in dicendo & graues, quibuſcum iuſto ſacramento cõtendere non licet. Aut interdicto (inquit Scæuola) tecum philoſophi illi cõtenderent, utpote à poſſeßione diſciplinarum, quæ propriæ ſunt eorũ, deiecti: quippe quas tu uniuerſas oratoriæ facultati tribuis (Dixerat enim Craſſus oratoris eſſe proprium de re quacunq; propoſita copioſißime dicere) Aut ex iure te manu conſertum uocarent, id eſt, uindiciarum litem tibi intenderent, illarum diſciplinarum facultatem poſſeßionemq; ſibi ſcilicet uindicantes aſſerenteſq;. Inde illa uerba Scipionis ad Annibalem apud Liuium lib. x. de ii. bel. Punico, Quod ad me, inquit, attinet, & humanæ infirmitatis memini, & uim fortunæ reputo: & omnia quæcunq; agimus, ſubiecta eſſe mille caſibus ſcio. Cæterum quemadmodum ſuperbe & uiolenter me facere faterer, ſi priuſquam in Africam traieciſſem, de tua uoluntate cedentem Italia & impoſito in naues exercitu, ipſum uenientem ad pacem petendam aſpernarer: ſic nunc cum propè manu conſertum reſiſtantem ac tergiuerſantem in Africam attraxerim, nulla ſum tibi uerecundia obſtrictus. Sic, ut opinor, melius legitur, quàm manu conſerta. Quorum uerborũ huiuſmodi eſt ſenſus, non antè tu Annibal ad pacem, quàm nunc petis, adduci potuiſti, quàm ego te ex Italia reuocatum, de patria tua in Africa dimicare coëgi, & quaſi te in Africa manu conſertum uocaui. quam ſcilicet ita nunc nobi Romaniſq;

maniſq; uindico, ut tu dudũ Italiam tibi & populo Carthaginienſi uindicabas. Annibal enim ad tuendũ patriam frendens fremensq; (ut idem Liuius inquit) alijs ſuper alios nuncijs reuocatus erat. Sed quod in illo Scæuolæ

Sacramento iuſto contendere. *exemplo dicitur iuſto ſacramento cõtendere, uerbum eſt & ipſum iuris. Cicero pro Milone, Eum deniq; cui nulla lex erat, nullum ius ciuile, nulli poſſeßionũ termini: qui non calumnia litium, non iniuſtis uindicijs ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat. Clodius, inquit, nõ iam aliquo iuris colore quæſito alienas inuadebat poſſeßiones, ut calumniatores & litigioſi ſolent: ſed ui armata apertáq;, & tanquam hoſtili*

Vindiciæ. Sacramentum. *prælio. Ex quibus uerbis apparet uindicias & ſacramẽtum, & uindicationis formulam, qua in iure manu cõſertum uocabant, ſimiles quodammodo inter ſe ac cognatas actiones formulaſq; fuiſſe. Quanquam in alijs quoq; litibus ſacramenti formula locũ etiam haberet: ut idem pro domo ſua ad Pontifices, Maiores, inquit, noſtri etiam ſi Decemuiri ſacramentũ in libertatem iniuſtum iudicaſſent, tamen quotieſcũq; uellet quis, hoc in genere rem iudicatam referre, poſſe uoluerũt. Valer. lib. VII. cap. VII. Nam L. Sextilius & P. Pompilius quos Marcus Ancus ſanguine ſibi coniunctos, eadem ex parte qua Tullianũ hæredes fecerat, ſacramento cum adoleſcentulo contẽdere auſi non ſunt: tametſi præcipuis eo tẽpore Pompeij uiribus ad defendendas tabulas teſtamenti inuitari poterant.*

Sacramentum. *Et rurſus cap. VIII. Aphronia tum cum ſorore ſacramẽto contendere noluit. Sacramentum autem non abſimile fuiſſe ſponſionis ex Varronis uerbis intelligi poteſt libro ſecundo de lingua Latina: Et qui enim petebat, inquit, & qui inficiabatur, de alijs rebus utriq; quingentos æris ad*

ad pontem deponebant, de alijs item rebus certum numerum aſſium. Qui iudicio autem uicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat, uicti ad ærarium redibant, id eſt, uictus ea pecunia quam depoſuerat, mulctabatur in pœnam iniuſtæ litigationis, quæ ærario cedebat. Sacramentum igitur à ſacro dictum, quod de ponte (ut arbitror) intelligendum. Valerij enarrator hoc apud Valerium nõ intellexit, quemadmodum nec apud Ciceronem. Pœnales igitur lites erant ſacramentum & ſponſio. Iuſto autem ſacramento cũ Pythagoreis & Democriticis de phyſiologia & reliquis philoſophiæ inuentis cõtendere oratori non licere dixit Scæuola, propter præſtantiam ingenij eorum hominum qui fundatores autoresq; fuerunt magni nominis ſectarum, quibuſcum ſacramento & uindicatione contendendo de phyſicæ ſpeculationis explicationisq; profeßione, nullus ſanè orator litem uincere poſſet: uel propter tanti nominis præiudicium, uel quia impudentiæ daretur, ſi quis illis uiris doctrinarum poſſeßione non cederet, qui nomina ſua profeßione earum rerum uſq; adeo illuſtrarũt. Non admodum abſimile ſupradictis eſt in rem præſentem uenire. Cicero libro v. de Oratore, An uerò ſi de re ipſa, ſi de finibus cum in rem præſentem nõ uenimus, ſi de tabulis & præſcriptionibus cõtrouerſia eſt, neceſſario perdiſcimus? Idem in 1. Officiorum, Vt ſi cõſtitueris te cuipiam aduocatũ in rem præſentem uenturum, atq; interim grauiter filius ægrotare cœperit, nõ ſit contra officiũ non facere quod dixeris. In rem præſentẽ olim tum ueniebãt, cũ locũ oculo ac digito deſignare uolebant: ut hodie cũ aut iudex pronũciat, aut inter litigãtes cõuenit, agrũ quem cõtrouerſum facere uolumus, aut reo deſignari, aut teſtibus per inquiſitorem demonſtrari

Iuſto ſacramento contendere.

In rem præſentem uenire.

certis

certis finibus circunſcriptum: uidelicet ut ille deliberare de re controuerſa poßit, cedere nec'ne uindicanti debeat, hi ut certi ſint teſtimonij ſui. Qua in re certe facilis eſt impoſtura, niſi litigatores inuicem intenſißime ſibi caueant ubi aut de re aut de finibus controuerſia eſt, uiſiq; ſunt ſæpißime qui abſente altero litigatore in rem non controuerſam doloſe teſtes perducerent, inquiſitori iudicibusq; ac teſtibus bellißime imponētes. uulgo nunc ueutā [Veuta.] *facere iuriſperiti quaſi* Latinæ *uocis inopia uocant, quod in rem præſentem perducere dici debet.* Plinius *libro* III. [In rem præſentem perducere.] *epiſt.* Nō *potui te magis in rem præſentem perducere: id eſt, nō potui planius omnia ut acta ſunt ſcribere, ut perinde omnia teneres atq; ſi in re præſenti fuiſſes.* Quintilia*nus in* IIII. *de narratione loquens,* Multum *cōfert adiecta ueris credibilis rerum imago, quæ uelut in rem præſentem perducere audientes uidetur.* Et in VI. *de affectibus,* Quarum *rerum, inquit, ingens plerunq; uis eſt, uelut in rem præſentem animos hominum ducētium, id eſt, rerum geſtarum tantam fidem facientium & repræſentationem, quantam uiſus & oculus faciunt: hoc eſt, ut uulgo loquūtur, rei inſpectionem per figuram facientium. quod nos* Latine *dicere poſſumus imaginario uiſu rem ipſam repræſentare, imaginariam rei præſentiam iudicibus ſiſtere, imaginaria repræſentatione in rem præſentem iudices perducere: ut fit interdum, cum aut ruſticorū prædiorum ichnographia, aut urbanorum pegmata quædam ligneola, aut ſimulachra ædium chartacea in iudicum cōſpectum afferuntur.* [Imaginaria rei repræſentatio.] Figuram *nunc facere loci conuentam inter partes appellant: hoc eſt, de qua inter actorem & reum cōuenerit in re præſenti adhibito pictore.* Dicebāt *etiam in re præſenti conſtituere, cū quid ſtatui tranſigiq;* [In re præſenti conſtituere.]

non

non poſſe niſi in loco ipſo ſignificabăt, ut ſit hodie in his actionibus quas Cridas parlamentaris (ſi dicere liceat) latinitas appellat, aut in diplomatibus illis aut reſcriptis quas querelas dicimus, à quibus interdictæ retinĕdæ poſſeßionis auſpicari ſolemus, & in huiuſmodi rebus alijs quæ non niſi in locis ipſis explicari diſceptari'ue ſolent. Idem Quintilianus in VII. *Quare plurima petamus à nobis, & cum cauſis deliberemus, cogitemusq́; homines antè inueniſſe artem quàm docuiſſe. Illa enim potĕtißima eſt, quæq́; uere dicitur totius cauſæ diſpoſitio, quæ conſtitui niſi uelut in re præſenti non poteſt. Et in* IX. *Occaſionibus utendum, & cũ re præſenti deliberădum. Sunt & illa uerba iuris, uadari, uadimonium promittere, uadimonium obire, uadimonium deſerere, uadimonium differre, ad uadimonium occurrere. Vadimonium, eſt ſponſio ſiſtendi in iudicio. Varro lib.* III. *de lingua Latina, Vas, inquit, dictus eſt qui pro altero uadimoniũ promittebat. Inde uadari uerbum pro uadimonio obſtringere. Cicero pro Quintio, Debere tibi dicis Quintiũ, procurator negat. uadari uis, promittit. in ius uocas, ſequitur. iudicium poſtulas, non recuſat. quid aliud ſit abſentem defendi ego non intelligo. Plautus in Aulul. de ſene præparco loquĕs, Pulmentum pridem ei eripuit miluus, homo ad Prætorem plorabundus deuenit, infit ibi poſtulare, plorans, eiulans, ut ſibi liceret miluum uadarier. Idem in Curgul. Vbi tu es qui me conuadatus es uenerijs uadimonijs? Vbi tu es qui me libello uenerio citaſti? Ecce me ſiſto. ades contrà. ſiſto ego tibi me, & mihi cõtrà itidem te ut ſiſtas ſuadeo. Verba ſunt amicæ ad amatorem adoleſcentem. Inde uadimonium promittere. Cicero in Verrem, Act.* IIII. *Iam uerò illud contra omnia iura Siculorum quæ habent à*

Cridæ.
Querelæ.
Cũ re præſenti deliberare.
Vadimonium promittere, &c.
Vadimonium.
Vadari.
Conuadari.
Veneria uadimonia.
Vadimonium promittere.

Senatu populoq́; Romano, ne extra ſuum forum uadimonium promittere cogantur, ſtatuit iſte ut arator decumano quò uellet decumanus uadimonium promitteret. ut hic quoq; decumano cum ex Leontino Lilybæum *uſq; aliquem uadaretur, ex miſeris aratoribus calumniandi*

Ἀναδέχεσθαι δίκην.

quæſtus accederet. A' Græcis *Ἀναδέχεσθαι δίκην dicitur, &*

Ἐγγυᾶσθαι.

Ἐγγυᾶσθαι apud Demoſthenem. *hoc eſt, iudiciū recipere & ſponſorum fide promittere.*

Vadimonium obire.

Vadimonium obire *eſt ad diem ſe ſiſtere, unde obitum uadimonium.* Cicero *pro* Quintio, *Vadimonium mihi non obijt quidam ſocius & affinis meus, quicum mihi neceßitudo uetus, controuerſia de re pecuniaria recens intercidit: poſtulo'ne à Prætore ut eius bona mihi poßidere liceat?* Idem, *Qua tibi hora uadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſilium cœpiſſe hominis propinqui fortunas euertendi. Ex quibus uerbis & alijs in eadem oratione ſatis apparet magnam mulctam fuiſſe olim deſerti uadimonij, id eſt, nō obiti.*

Caput. Fortunæ.

De capite enim & fortunis Quintij *ſe dicere* Cicero *in oratione teſtatur, id eſt, de exiſtimatione & fama facultatibusq́;. Petebat enim* Neuius *aduerſarius, ut ei ex edicto bona poßidere liceret, ideo quòd* Quintius *uadimonium non obierat. Hoc enim contra contumaces decerni ſolet iure ciuili. Vnde* Cicero, *Ad hæc extrema, inquit, & inimicißima iura decurrebas, ut nihil in poſterum quod grauius aut crudelius facere poſſes reſeruares?*

Bona ex edicto poſsidere.

Quo in loco Cicero copiosè docet *quid ſit bona ex edicto poßidere: cuius rei multa in iure mentio.*

Ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν δίκην, & εἰς τὴν κυρίαν. Φυγοδικεῖν.

Obire uadimonium Græci *Ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν δίκην dicunt, & Ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν κυρίαν, id eſt, occurrere ad uadimonij diem. quo* Tranquillus *in Calig. uſus eſt.* Demoſthenes *κατὰ Μειδίου identidem utitur. Vadimonium deſerere ab illis Φυγοδικεῖν*

dicitur, & Καταλείπειν τὴν δίκην. Hoc autem non niſi iuſtiſſima cauſa & maximè ſontica fiebat. Propterea Plinius in præfatione, Inſcriptiones, inquit, propter quas uadimonium deſeri poſſit. Id eſt, feſtiuiſſimas & magna multaq; promittentes, ita ut uel uadimonium propter eorum librorum recitationem deſeri poſſit. Iuuenalis ſimili ferme modo differre uadimonium dixit, quod iudicum erat, nec niſi magnis ex cauſis fiebat, ut in luctu publico & ubi iuſtitium indicebatur & huiuſmodi cauſis: Si magna Aſterij cecidit domus, horrida mater, Pullati proceres, differt uadimonia Prætor. Vadimonium deſertum Ἐρήμη δίκη dicitur à Demoſthene ſæpiſſimè. unde uno uerbo eremodicium dicitur, quod in titulo de minoribus infrà, & Cod. de iudicijs, hermodicium corruptè legitur. Eſt enim Δίκη Græce cauſa & iudicium Latine. Cicero in Verrem action. IIII. Scribitur Heraclio dica. Primo mirantur omnes improbitatem calumniæ: deinde qui iſtum noſſent partim ſuſpicabantur, partim uidebant adiectum eſſe oculum hæreditati. Interea dies aduenit quo die ſeſe ex inſtituto ac lege Rupilia dicas ſortiturum Syracuſis iſte edixerat: id eſt, ſortitione cauſas cogniturum. Terentius, Si tu illam attigeris ſecus quàm dignum eſt, dicam tibi impingam grandem. Dicitur hoc à Iuriſconſultis dictare actionem. Paulus in l. non diſtinguemus. de arbitris. Dicitur & iudicium dictare in l. ſi ſeruus. de noxalibus acti. Tranquil. in Vitel. formulam intendere dicit, Cum libertino cuidam acerbius debitum repoſcenti iniuriarum formulam, quaſi calce ab eo percuſſus intendiſſet. Λαγχάνειν δίκην à Græcis dicitur, quaſi ſortiri iudiciū. Sorte enim cognoſcendarū cauſarū diem capiebāt autore Seruio lib. VI. Aeneid. in illū locum Verg.

Καταλείπειν τὴν δίκην.
Vadimonium deſerere.
Differre uadimonium.
Ἐρήμη δίκη.
Eremodicium.
Dica.
Dicam impingere.
Dictare actionem.
Formulam intendere.
Λαγχάνειν δίκην.

Verg. Nec uerò hæ ſine ſorte datæ, ſine iudice ſedes. *cuius moris reliquias lingua uernacula retinet: reſortiri enim in curiam eos dicimus, qui curiam appellant, hoc eſt, quorum prouocationes in curia diſceptantur.* Eſt autem ἐρήμη δίκη ὅταν μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος καταδικασθῇ. Latine etiã

Indicta cauſa.
Ἐρήμην καταδικασθῆναι.

indicta cauſa dicitur. unde indicta cauſa damnari, id eſt, per cõtumaciam, ut nunc loquimur, ἐρήμην καταδικασθῆναι, quod compendio loquendi dicitur, ἀντὶ τοῦ ἐρήμην δίκην καταδικασθῆναι, autore Euſtathio. Cicero lib. I. de Legibus, *Num iccirco iuſta lex illa quam Interrex noſter tulit, ut Dictator qui eſſet, quem uellet ciuiũ indicta cauſa impune poſſet occidere?* Id eſt, non auditũ & indefenſum. Qui locus corruptè uulgo legitur. Curtius libro VII. de Calliſthene loquens, *Itaq; nullius cædes maiorem apud Græcos Alexandro excitauit inuidiam, quàm quod præditum optimis moribus artibusq; nõ tantum occiderit, ſed etiam*

Ἀκρίτως.

torſerit indicta quidẽ cauſa. Id eſt, ἀκρίτως, quo Iſocrates utitur. Cicero in Verrem Act. III. *Num per deos immortales quid intereſt, utrum Prætor imperet, uiq; cogat aliquem de ſuis bonis decedere? an huiuſmodi iudicium det, quo iudicio indicta cauſa fortunis omnibus euerti neceſſe*

Vadimonium miſſum facere.

ſit? Sunt & exempla apud Liuium. Vadimoniũ miſſum facere, eſt uadimonij obligationem remittere cõdonareq;. Cicero, *Qui quo tempore primum agere cœpit, in uadimonijs differẽdis tẽpus omne cõſumpſerit, qui poſtea ua-*

Vadimonio obſtricti.

dimoniũ miſſum fecerit, & reliqua. Vadimonio obſtricti hodie dici poſſunt qui ob crimina in iudicium uocati, ab iudicibus (ut fit) impetrauerunt ut aut ſua aut ſponſorum fide dimittantur, ea lege ut in diem certum aut quãdocunq; iudici uiſum fuerit ad iudicium ſiſtantur: quos

Ἐξηγγυημένοι.
Vades.

elargitos uocãt, id eſt, ἐξηγγυημένους. Vades ſponſores in re

capitali

capitali dicuntur, autore Feſto. Cicero in Officijs lib. III. *de duobus Pythagoreis loquens, Cum is qui morti addi-ctus eſſet, paucos ſibi dies commẽdandorum ſuorum cauſa poſtulauiſſet, uas factus eſt alter eius ſiſtendi, ut ſi ille non reuertiſſet moriendum eſſet ſibiipſi. Liuius lib.* v. *ſecundi belli Punici, Tribuni omiſſa mulctæ certatione rei capitalis diem Poſthumio dixerũt, ac ni uades daret, prehendi à uiatore, atque in carcerem duci iuſſerunt. Poſthumius uadibus datis non affuit. Vadari etiam dicere poſſumus pro citare perſonaliter (ut nunc loquimur) affuturum. Sunt & alia uerba iuris, ut bona prædia, & prædibus prædijsq́; cauendũ. Cicero in Prætura urbana de ſartis tectis loquens, Vbi illa conſuetudo in bonis prædibus prædijsq́; uendendis omnium Cõſulum, Cenſorum, Prætorum, Quæſtorum denique, ut optima conditione ſit is cuia res ſit, cuium periculum? Excludit eum ſolum cui propè dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat. Locatur opus id quod ex mea pecunia reficiatur. Ego me refecturum eſſe dico: Probatio futura eſt tua qui locas, Prædibus & prædijs populo cautum eſt. Quæ uerba enarrans Aſconius, Bona, inquit, prædia dicuntur bona ſatiſdationibus obnoxia, ſiue ſint in mancipijs, ſiue in pecunia numerata. Prædia uerò domus & agri. Hæc autem omnia uenduntur, ſi rationi publicæ locator ſartorum tectorum non reſponderit. Tu autem Verres, inquit, cum ego ſim obnoxius & prædibus, id eſt, fideiuſſoribus, & prædijs appoſitis, non mihi exactor es operis, ſed dominus uoluntatis: qui non ſinis me optima mea conditione id quod uolo de redemptione agere, cum periculum ſit meum, non reipublicæ. Prædes igitur homines ſunt fideiuſſores, quorum res bona prædia nunc uno nomine dicuntur.*

Vadari.

Bona prædia.

Prædibus & prædijs cautũ.

Prædia.

Prædes.

Bona prædia.

cuntur. Hactenus ille. Liuius libro II. *ſecundi belli Punici de Cannenſibus captiuis loquens, Ibi cum ſententijs uariaretur, & alij redimendos de publico, alij nullam publicam impenſam faciendam cenſerent, nec prohibendos ex priuato redimi, ſi quibus argentum in præſentia eſſet: alij dandam ex ærario mutuam pecuniam, prædijs prædibusq́; cauendum populo cenſerent, & reliqua. Varro,*

Præs & uas. *Sponſor, inquit, & præs & uas neque ijdem: neque res quibus inſedere ſimules. Itaque præs eſt qui à magiſtratu interrogatur in publicum ut præſtet, à quo cum reſponderit, dicitur præs. Vas appellatus eſt qui pro altero uadimonium promittebat. Præs eſt (inquit Feſtus) qui populo ſe obligat interrogatus à magiſtratu. Idē alibi mācipem etiam prædem dici ait, quia tam debet, inquit, populo præſtare quod promiſit, quàm is qui pro eo præs factus eſt. Cicero epiſtolarum libro* II. *Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ, ut & mihi & populo cautum ſit ſine uecturæ periculo. Gellius libro* VII. *Si Lucius Cornelius Scipio Aſiaticus collegæ arbitratu prædes dabit, collegæ ne eum in uincula ducat*

Prædes. *intercedemus. Prædes hodie ſunt qui ſponſores reip. uel Principi facti ſunt pro ijs qui pecuniam publicam diſpēſant, quos receptores uocant, eorumq́; bona prædia dici poſſunt, id eſt, ut Græci dicunt* ἐχέγγυα. *Ii etiam qui publicanos in locationibus uectigalium aut eorum fideiuſſores locupletes affirmant (quod idoneos & ſufficientes teſtificari uocāt) prædes dici propterea poſſunt, quòd*

Receptores. Ἐχέγγυα.

Supprædes. *locupletes eos eſſe ipſi præſtare debent. Supprædes autem dici debent quos cōtraplegios uocant. Prædes etiam interdum pro bonis prædijs accipiūtur. Cicero in Antoniana* II. *Et domi quidem cauſam amoris habuiſti, foris*

etiam

etiam turpiorem, ne Lucius Plancus prædes tuos uende-ret. Id eſt, bona tua ſponſioni obnoxia. Liuius etiam uſus eſt libro V. *circa finem. Poſſumus etiam hic prædes pro ſponſoribus intelligere quodam loquendi ſchemate non inuenuſto, ut ſit prædes uendere ſponſorum bona prædia auctioni addicere. Idem* Cicero *ad* Atticum *libro* VI. *metaphoricôs uſus eſt: Itaque, inquit, iraſcatur quũ uolet, patiar,* τὸ γὰρ εὖ μετ' ἐμοῦ, *præſertim cum ſex libris tanquam prædibus me ipſum obſtrinxerim, quos tam ualde probari tibi gaudeo.* Bene(inquit Cicero) *mecum agitur. Itaque ſemel ſtatui nihil contra honeſtatem agere, ad quam perpetuo amplectendam, ſex illis libris de republica ſcriptis me obſtrinxi reipublicæ, tanquam ſponſoribus datis. Cadere cauſa dicebant eum qui plus petebat, quanquam mendoſè à cauſa cadere in* IIII. *Inſtitutionum Iuſtiniani legatur.* Cicero *de* Oratore *libro* I. *Ridens & ſtomachans* Scæuola *cum* Hypſeus *maxima uoce plurimis uerbis à* Marco Craſſo Prætore *contenderet, ut ei quem defendebat, cauſa cadere liceret.* Gnæus *autem* Octauius *homo* Conſularis *nõ minus longa oratione recuſaret ne aduerſarius cauſa caderet. Quibus uerbis inſcitia duorum oratorum reprehenditur, qui iuris ciuilis ignorantia non intelligebant quid eſſet cauſa cadere.* Quintilianus *libro* VII. *Eſt enim certa ſeruitus ad certa ſe uerba aſtringendi. idq́; faciendum in libro* Ciceronis *de* Oratore *uetat* Marcus Antonius. *Nam eſt etiã periculoſum, cum ſi uno uerbo ſit erratum, tota cauſa cecidiſſe uideamur.* Dicitur *& cadere formula.* Idem *in tertio, Neque ignoro multa transferri, cum in omnibus ferè cauſis in quibus cecidiſſe quis formula dicitur, hæ ſint quæſtiones, an huic, an cum hoc, an hac lege, an apud hũc, an hoc tẽpore liceat agere.*

Cauſa cadere.

Cadere formula.

h 2 Tran-

Formula excidere.

Iudiciũ & arbitrium.

Tranquillus excidere formula dixit. Id Cicero pro Roſcio Comœdo, *locum in iudicijs habuiſſe,non in arbitrijs dicit,cuius hanc rationem affert:Iudicium enim eſt pecuniæ certæ,arbitrium incertæ. Ad iudicium enim hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus: ad arbitrium hoc modo adimus,ut neque nihil, neque tantum quãtum poſtulauimus conſequamur. Cæterum(ut obiter hoc dicamus)eſt apud Ciceronem loco ſuprà citato unius ambitus ſententia ſatis (ut uidetur) obſcura: & uariè etiam locus ille legitur.* In *libro autẽ quo plerunque uſus ſum qui* Mediolanenſis *eſt editionis, ita locus legitur: Quid in his paucis diebus, non'ne nobis in tribunali* Quinti Pompeij Prætoris Vrbani *familiaris noſtri ſedentibus,homo è numero diſertorum poſtulabat, ut illi unde peteretur,uetus atq; uſitata exceptio daretur,cuius pecuniæ dies fuiſſet? Quod petitoris cauſa comparatũ eſſe non intelligebat. ut ſi ille inficiator probaſſet iudici antè petitam eſſe pecuniam, quàm eſſet cœpta deberi,petitor rurſus cum peteret, exceptione excluderetur, quòd ea res in iudicium antea ueniſſet. Ad quorum uerborum intelligentiam, unam tantum particulam immutandã cẽſeo:uidelicet ut,cõiunctionem loco poſteriore poſitam,ut ſit,*Poſtulabat *ut illi unde peteretur,uetus atq; uſitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuiſſet. quod petitoris cauſa comparatum eſſe non intelligebat:ne ſi ille inficiator,& reliqua, hoc eſt,* ἵνα μὴ. *His enim uerbis Cicero ſignificare inſcitiam patroni cauſæ uoluit, qui iuris ciuilis ignarus minimè percipiebat id ab actore ſtare quod pro reo ipſe in medium afferebat: nempe illam exceptionis conceptionem, cuius pecuniæ dies fuiſſet.* Id *adeo ſic cognoſcere poſſumus. Eſto ut petitor actionem ſibi dari à Præ-*

à Prætore popoſciſſet: iudiciumq́; conſtitui ſtipulatæ in diem pecuniæ, aut teſtamento legatæ: ſed præmaturè & ante diem. Is *autem unde petebatur, id eſt, reus, ut ea præſcriptione uti inſtitiſſet, quòd dies aut pecuniæ promiſſæ, aut ex teſtamento debitæ nondum exiſſet, hoc eſt,* ὑμέρας οὔπω ἐξηκούσης. *In hac ſpecie nullus dubitat quin actor ſummoueri ſupradicta præſcriptione ita potuerit, ut actionem intendere inuito defenſore cum effectu non potuerit. Quippe dies actionis ceſſerat quidem ille ab initio ſponſionis, aut ab adita ab hærede hæreditate, ſed non uenerat tamen. Quod patronus ſtatim apprehendit, exiſtimans ſe præclarè cauſam defenſoris agere. Sed ea ratione eueniebat, ne petitor cauſa caderet, hoc eſt, actionis commodo mulctaretur. Ridet igitur ignorationem iuris Cicero in cauſidico rei, qui nondum didicerat quid eſſet cauſa cadere. & cum à reo ſtaret, actoris tamen cauſam magis quàm rei adiuuabat, hac exceptione abſurdè uſurpata. Quippe ſi id quod magna contentione petebat impetraſſet, id è re aduerſarij, id eſt, petitoris tandem futurum erat, cum petitoris actio eo nomine depulſa quòd eius dies nondũ ueniſſet, ſalua & integra ipſi actori mãſiſſet in diem exiturum. Quare ſi patronus iuris et actionum ciuilium intelligens fuiſſet, nunquam id commiſiſſet, ut experienti actori ante litem cõteſtatam eam exceptionem obieciſſet, cuius ea uis eſſet ut litis ingreſſum ita impediret, ut in aliud tempus reijceret. Sed petitor iuris ſupradicti ignarus, actionem in iudicium deducendo & litem eius conteſtando ſentẽtiam aduerſam tuliſſet: & eam actionem nihilominus in iudicium deducendo conſumpſiſſet. Etenim ea controuerſia non dubie ſecundũ reum erat iudicanda ex actionum formula à iure* XII. *tabula-*

 rum

rum introducta, quo iure ſtatutũ erat eos petitores cauſa cadere, qui ante diem exeuntem agebãt, quod plus eſt petere tempore. Id uerò ideo fiebat, quòd obligatio parens eſt actionis. at uerò ex obligatione in diẽ certum reiecta, actio ſtatim concipitur, nõ etiã naſcitur: immo uerò obligatio ipſa in diem, concepta tantum eſt, non etiam nata. Quare actionem peperiſſe ante ſuum natalem dici nõ poteſt. Quòd ſi lite planè conteſtata, reoq́; ob id abſoluto ab inſtantia, id eſt, ἀπὸ τῆς ἐνστάσεως ἀπαλλαχθέντος, actor iterum poſt diem demum exeũtem agere eadem ex cauſa inſtitiſſet: exceptione protinus rei iudicatæ reiq́; finitæ excluderetur. Semel enim perempta obligatio denuo renaſci nõ poteſt, niſi ex noua ſtipulatione, aut alia ex cauſa quæ parere obligationem actionemq́; poſſet. Huic ſententiæ non obſtat quod de plus petentibus in Inſtitutionibus iuris ſcriptum eſt: ut cauſa cecidiſſe cõtinuo uideatur is qui uel re, uel tempore, uel aliàs plus petiiſſet. Non enim eam ob rem quis cõtendere poteſt, eam exceptionem cuius pecuniæ dies fuiſſet, petitoris cauſa comparatam eſſe olim non potuiſſe. Siquidem aliud eſt litem oblato libello conteſtatam eſſe, remq́; in conflictum deductam eſſe diſceptatione controuerſiæ: qua ratione conſumitur omnis totaq́; cum eius matre obligatione actio: & aliud actionem à Prætore iudiciumq́; dandum poſtulare, quod Prætor dare petitori ante diem non poterat recuſante aduerſario. Nam qui ab experiundo ſic ſummotus erat, iterum agens poſt diem exeuntem, integram actionem habebat: ut cui opponi præſcriptio peremptæ actionis, ſed reiectæ tantum poſſet. contra quam uiciſſim excipere & præſcribere illis uerbis poterat, cuius pecuniæ dies exiiſſet. id quod ea uerba Ciceronis declarant, Ne ſi ille inficiator, &

quæ

quæ ſequuntur. Ipſa porrò exceptionis uerba, Cuius pecuniæ dies fuiſſet, antiquam elegantiam referunt duodecim tabularum iuriſq́; quod ab ipſis manauit: formáq́; priſcam in exemplaribus aſſeruauerunt. Erat autem introducta pro petitore aduerſus inficiatorem reum exceptione ſeſe ſummi iuris tuentem, τοῦ διώκοντος δίκην ἀνθυποφέροντος τῇ τοῦ φεύγοντος παραγραφῇ, τὴν δὴ τὴν ἀντιπαραγραφὴν, quam replicationem appellant, οὗ δὴ ἀργυρίου ἡ ἡμέρα ἐξήκει. Erat enim hic ordo in hac ſpecie, petitori cui prætor recuſante reo ante diem iudicium denegauerat, Heus tu, referre quæſtionem iudicatæ rei aut pecuniæ non potes. Non licet denuo experiri cũ actio ſit extincta, & tu cauſa cecideris. nequicquam igitur agis. Verum ſic excipienti reo, occurrere petitor his uerbis poterat, & ut Græci dicũt, ἀνθυπογράφεσθαι, retorta exceptione & quaſi eius acie replicata, Quòd tu finitæ litis quæſtionem referri non poſſe ais, eius demum pecuniæ uerum eſt, cuius pecuniæ dies fuiſſet. ubi petendæ genitiuus ſubintelligendus eſt. Finitam litem hic intelligo, non eam quam Græci εὐθυδικίαν uocant, quaſi rectum iuſtumq́; pecuniæ iudicium: ſed παραγραφῆς δίκην, hoc eſt, translationem temporis, quæ rhetoribus translatiua cauſæ conſtitutio dicitur. Hæc eſt mea de inſigni loco Ciceronis ſententia libro 1. de Oratore: de qua ne dubitem, locus in 11. Rhetoricôn efficit. quo in loco de trãslationibus loquẽs, quæ à iuriſconſultis exceptiones & præſcriptiones uocãtur (à nobis declinatorij fines, & fines non procedẽdi) ita inquit, Atq; in noſtra quidem conſuetudine multis de cauſis fit, ut rarius incidant translationes. nam & prætorijs exceptionibus multæ excluduntur actiones: & ita ius ciuile habemus conſtitutum, ut cauſa cadat is qui non

quemadmodum oportet egerit. Quare in iure plerunque uerſantur. ibi enim & exceptiones poſtulantur: & certo quodam modo agendi poteſtas datur: & omnis cõceptio priuatorũ iudiciorũ conſtituitur. Quibus Ciceronis uerbis intelligimus, cum omnem translatiuam cauſæ conſtitutionem, tum temporis exceptionẽ ac diei nondũ exeũtis, rarò incidere ſolitã in iudicijs Romanis. Idq́; ideo rarò accidere, quòd & petitiones & exceptiones à Prætore conſtituebãtur ante ipſa iudicia, & formulam ſuam ex ipſius decreto accipiebãt. Quare, inquit ille, in iure plerunque uerſantur, id eſt, in prætoria diſceptatione: hoc enim ius Ciceroni nõ dubiè ſignificat. Iudicia autem duorum generum Cicero intellexit, publica rerum capitaliũ: & priuata, quæ nos ciuilia uocamus. & plerunq; à prætore, iudicibus ab eo datis, mandabantur, id eſt, recuperatoribus. Comperendinare. Ampliare. *Comperendinare ampliareq́;, uerba & ipſa iuris nuſquam ut arbitror in iure leguntur. Valerius libro* VIII. *Lucius Scipio Aemilianus Cottam apud populum accuſauit, cuius cauſa grauiſsimis teſtimonijs erat confoſſa, ſepties ampliata, & ad ultimũ octauo iudicio abſoluta eſt. Quia homines uerebantur ne præcipue accuſatoris amplitudini damnatio eius donata exiſtimaretur.* Amplius pronuntiare. *Dicitur & amplius pronuntiare. Cicero in prætura urbana, Verum ut opinor Glaucia primus tulit ut comperendinaretur reus; antea uel iudicari primo poterat, uel amplius pronuntiari. Vtram igitur putas legem molliorem? Opinor illam ueterem qua uel cito abſolui uel tarde condemnari licebat. Idem paulo pòſt, Puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſsima cauſam dicere: accuſabo, reſpondebis: teſtibus editis, ita mittam in conſilium, ut etiam ſi lex ampliandi faciat poteſtatem, tamen iſti turpe exiſtiment*

ſtiment

ſtiment non primo iudicare. Primo pro prima actione dixit. Mittere uerò in conſilium quid ſit, nos paulo pòſt oſtẽdemus. Verba autem Ciceronis interpretans Aſconius, Ante legem, inquit, Glauciam de comperendinatione, aut ſtatim ſententia dicebatur ſi abſoluendus eſſet reus, aut amplius pronunciabatur ſi uideretur eſſe damnãdus, cum dixiſſet iudex, Nõ liquet, hoc eſt, obſcura cauſa eſt. Itaq; ea pars interpoſita dilatione dicebat in cuius peroratione uidebatur obſcuritas. Comperendinatio uerò utriusq; partis recitatio eſt. Alij ſic adnotant, Comperẽdinatio eſt ſecunda actio. Item, Comperendinatio eſt ab utriſq; litigatoribus inuicem ſibi denunciatio in perendinum diem. Idem paulo pòſt, Cum autem, inquit, omnino ſuadebatur iudicibus bona cauſa, abſoluebant eam: ſi mala, non ſtatim damnabant, ſed hac excuſatione parcebãt. Nam cum cõdemnandi nota eſſet C, litera, abſoluendi A, ampliandi ſignum N L dabant: quod ſignificabat nõ liquere. Vnde ampliatio naſcebatur. Idem in Diuinatione, In cauſis, inquit, maioribus iudices uniuerſi in ciſtam tabulas ſimul conijciebant ſuas, inſculptas literas habentes abſolutionis ſiue cõdemnationis, cum de alicuius capite agebatur, N & L, ampliationis. his enim literis ſignificabant non liquere. Tabulas iudicum Aſconius tabellas cereas intelligit, quibus ſententias ferebant. Erant enim ſentẽtiæ nõ uocales, ſed tabellariæ. Omnia autem hæc apud Aſconiũ mendoſiſſime leguntur, uix ut ſenſus elici poſſit. Quantum tamen intelligi poteſt, ampliationem nõ multum differre à comperendinatione colligimus. Ampliatio numerum certum actionum non habebat, ut ex illo Valerij loco ſupradicto intelligimus. & ex Liuio comperendinatio iteratam actionem in tertium diem, id eſt, perendinum

[Margin notes: Comperẽdinatio. — C. A. N L. — De more iudiciorum. — Tabulæ iudicum. — Sentẽtiæ tabellariæ. — Ampliatio & cõperẽdinatio.]

Perendie. ſignificare uidetur. Hoc eſt enim perendie quod Græci
Μεταύριον. μεταύριον dicunt, quaſi poſtcraſtinum. Cicero, Scies
Perẽdinus dies. igitur cras aut ad ſummum perendie. Inde perendinus dies uerbum olim iuriſcõſultorum. Vnde illud Ciceronis pro Muræna, Iam illud mihi mirum quidem uideri ſolet, tot homines tam ingenioſos per tot annos etiam nunc ſtatuere non potuiſſe utrum diem tertium an perendinum, iudicem an arbitrum, rem an litem dici oporteret. de Iu-
Perẽdinus dies. riſconſultis loquens. Perendinus dies hodie dici poteſt cum iudex ſtatuit aut inter partes conuenit, ut omne in-
Apud acta. ſtrumentum litis apud acta utrinq; proferatur intra triduum, hoc eſt, ut ſacculi apud graphiarium deponantur.
Lis cõperẽdinata, quæ & res comperendinata dicitur. Tunc enim lis & res comperendinata eſt, quaſi iudex poſt tertium diem, aut etiam die tertio ſententiam laturus ſit. Eſt enim comperendinatio mutua denunciatio (inquit Aſconius) in perendinum diem, uidelicet ne alter litigatorum fugitator fortaſſe cauſari poſſit, cum in rem præſentem uentum eſt, ſe imparatum ueniſſe. Cuiuſmodi eſt illa denunciatio qua litigatores in parlamento noſtro utuntur cum audientiam à Præſidibus, aut diploma quoddam regium impetrarunt, ne alter ignorantiam excuſare poſſit, ſi ex tempore reſpondendum ſit. Ab ea autem ſignificatione qua comperendinare procraſtinare eſt, & diem de die ducere, comperendinati
Comperendinatus reus. rei dici poſſunt in cauſis criminalibus, quos curia dimiſſos ſide ſua eſſe uoluit, hoc eſt, quos ſuæ ipſorum cuſtodiæ commiſit, ut aut urbem carceris loco iuſti habeant, aut priuatam aliquam domum, ut fit interdum ex perſonarum dignitate & genere cauſarum. Comperendinatio enim etiam multorum interdum dierum erat, ut ex Ciceronis uerbis intelligere licet in prætura urbana: De-

inde

inde reliquis diebus (inquit) his criminibus, his teſtibus & urbanis & prouincialibus ſic obrutus atque oppreſſus eſt, ut his diebus ludorum interpoſitis, nemo illum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret. Dicitur & comperendinatus pro comperendinatione. Cicero in eadem pratura urbana, Adimo enim comperẽdinatum, quod habet lex in ſe moleſtißimum, bis ut cauſa dicatur. Comperendinati autem ideo dici poßunt, quia non planè abſoluti ſunt, ſed ueluti uadimonio quodam obſtricti, uel quia nondum comperta ſatis crimina, uel quia nondum ſe innocentes approbauerunt. Comperendinatos uidemus interdum qui criminum poſtulati ſuffragatorum opera iterum & ſæpius ampliari primum ſolent, donec recentium criminum inuidia ſenſim deflagrare poßit, deinde quouis modo in centeſimum annum comperendinari. Quos etiam cernere eſt damnationum fulmine afflatos in tenuiores iacto, cum eorundem criminum affines ſint, priſcos tamen ſpiritus reſumere. Hos cum in publicum homines inferre ſeſe uident, oculisq́; innocentium incurrere, abrupta ſua uincula ſecum trahere putant. Nam luctata canis nodum abripit, attamen illi Cum fugit à collo trahitur pars longa cathenæ. Ampliati uerò ſunt quorum damnatio differtur, aut quia coràm ſiſtendi teſtes ſunt, & cum illis committendi, aut quia nondum planè liquet aut de crimine, aut de pœnæ modo. Non liquere de cauſa dicebant, quando probationes & argumenta non ſatis erant idonea ad dijudicandam cauſam. Gellius libro decimotertio, Vt abſoluerem tamen inducere in animum non quiui: & propterea iuraui non liquere; atque ita iudicatu illo ſolutus ſum. Comperendi

Ampliati rei.

Non liquere.

Comperendinatorum exemplum eſt apud Ciceronem in Verrem Actione v. Videte, inquit, hominis amentiam. poſteaquam eſt comperendinatus, cum iam pro damnato mortuoq́; eſſet, ludis Circenſibus apud Siſennam primarium uirum cum eſſent triclinia ſtrata, argentumq́; expoſitum, contemplari unumquodq; ocioſe & conſiderare cœpit. Mirari ſtultitiam alij, alij amẽtiam. Cui comperẽdinato cum multi teſtes dixiſſent, quicquam illorum ueniret in mentem? Comperendinatũ Verrem, id eſt, qui in ſecundam actionem impetrauerat iudicium differri, Cicero damnatum inuidioſe appellat, propter ingentia criminum teſtimoniaq́; prementia, & præiudicia ab ipſo multis rebus de ſe facta, utpote qui accuſatus repetundarum, quòd Siciliam prouinciam argenteis uaſis cælatisq́; ſpoliaſſet, tamen temperare ſibi apud Siſennam nequiuiſſet, quin cupiditatem illam prænimiam cælatæ ſupellectilis, ingenitam ſibi proderet. Ampliatorum apud eundẽ exemplum eſt in oratione pro Cecinna his uerbis, In eundem quid dicam? niſi id quod negare non poßit, ueniſſe in cõſilium publicæ quæſtionis, cum eius conſilij iudex non eſſet: & in eo conſilio cum cauſam non audiſſet, & poteſtas eſſet ampliandi, dixiſſe ſibi liquere, dum incognita re iudicare uoluiſſet, maluiſſe condemnare quàm abſoluere. Ab eiuſmodi iudiciorum more dictum eſt illud eiuſdem in oratione pro Milone cum de Põpeio loqueretur, qui illi quæſtioni iudicioq́; præfuerat. Vidit, inquit, in confeßione facti, iuris tamen defenſionem ſuſcipi poße. Quod niſi uidißet poße abſolui eum qui fateretur, cum uideret nos fateri: nec quæri unquam iußißet, nec nobis tam ſalutarem hanc in iudicando literam quàm illam triſtem dedißet.

Salutaris litera A.

Salutaris litera à Cicerone dicitur A, *quæ abſolutionis*

nota

nota erat, ut triſtis c, quæ condemnationis. Sic Perſius Sa tyr. IIII. Græcorum morem tangens, Triſtis litera C.

Et potis es nigrum uitio præfigere theta.

Nigrum theta mortiferum dixit. Significabat enim thanaton, id eſt, mortem, cuius eſt prima litera th. Dabantur autem tabellæ ternæ iudicibus ab eo qui iudicio præerat, Quæſitorq́; dicebatur abſolutionis, cõdemnationis, ampliationis, ut autor eſt Aſconius. Cæterum mittere in cõſilium, eſt dimittere iudices ad ſententiam dicendam ubi orator dixerat, Dixi, autore Aſconio. Cicero pro Cluentio, Cur Stalenum cum in conſilium iretur, Cluentius & Cannutius abeſſe patiebantur? & cum in conſilium mittebant, Stalenum iudicem, cui pecuniam dederant, non re quirebant? Oppianicus quærebat? Si hoc eſt, inquit, uerũ quòd Cluentius & Cannutius iudicium corruperint, quo modo id explicari poteſt, quòd cum iudices ipſi in conſilium mitterent, id eſt, cum iudicium iam expectare ſe dicerent dicendi finem facientes, non requirebant Stalenũ unum iudicum quem conſtat redemptorem totius corruptionis fuiſſe: ſed facilè patiebantur illũ abeſſe, non autem Oppianicus qui erat Cluẽtij aduerſarius. Mittere in cõſilium hodie dicere poſſumus eos qui à iudicibus poſtulant, ut ex tempore ius dicatur, ut fit in Parlamento plerunq;, cum aduocati ex actionibus ſuis perpetuis, aut etiã ex altercationibus ius reddi ſibi poſtulant ex ſentẽtia curiæ: quo tempore iudices aſſurgente Præſide capita conferentes de lite, aut poſtulatis, uel ex tempore ſtatuunt, uel iuris diſceptationẽ eſſe pronunciant, & conſilio agitandam. Inde illud Plinij in Panegyrico ad Traianum, Alij, inquit, ſe ſuperſtites reipublicæ optabãt faciebãtq́;, tibi ſalus tua inuiſa eſt, ſi non ſit cum reipublicæ ſalute coniuncta.

Theta. Tabulæ ternæ iudicum. Quæſitor. Mittere in conſilium. Dixi. Mittere in conſilium.

cõiuncta. Nibil pro te pateris optari, niſi expedit optantibus: omnibusq́; annis de te in conſilium deos mittis, exigisq́; ut ſententiam ſuam mutent, ſi talis eſſe deſieris qualis electus es. Sed ingenti conſcientia Cæſar paciſceris cum dijs, ut te ſi mereberis ſeruent, cum ſcias merearis'ne neminem magis quàm deos ſcire.

Emendatus locus Plin.

Quo in loco præpoſtere legitur ne merearis. Hunc tamen locum interpres uir alioqui doctus, nec mediocri diligentia præditus ſecus interpretatus eſt. Eſt enim hæc Plinij ſententia, Nuncupationem uotorum quæ quotannis pro ſalute & incolumitate Principis fieri ſolet, tu his uerbis Cæſar concipi iubes, Si bene rempublicam, exq́; omnium utilitate rexeris. Digna, inquit, uota quæ ſemper ſuſcipiantur ſemperq́; ſoluantur. Quotannis dijs ipſis, inquit, tanquam iudicibus calculum de te permuttis, an dignus ſis incolumitate.

Calculum permittere.

Mittere in conſilium iudices à Græcis Ἐπιτρέψαι τὴν ψῆφον *dicitur: id eſt; calculum permittere.* Προθεῖναι ψῆφον, *cenſendi poteſtatem facere, & calculum proponere: quo Demoſthenes utitur,* ψῆφον ἐπαγαγεῖν. *Thucydides,* ψῆφον ἐπήγαγον τοῖς ξυμμάχοις πᾶσιν. *Id eſt, cenſere eos iuſſerũt, & ut nunc loquimur, opinari. Galenus in primo Therapeutices,* τούτους εἰς τὸ συνέδριον συνάγαγε δικαστάς. *Et rurſus,* καὶ καθίζεις μὲν ἐν τοῖς μεθόδοις σου βιβλίοις δικαστὰς τοὺς ἄλλους. *Qui loquẽdi modi eundẽ ferme intellectũ habent. Id eſt, mittere in conſilium, cenſendi poteſtatem facere, calculum permittere, calculum porrigere, calculũ proponere. Quæ de ijs litigatoribus dici poſſunt, quibus hoc inter ſe cõuenit, ut proceſſus in ſtatu iudicetur, ut uerbis noſtris utar. Solent enim in actis teſtari ſe iam nihil morari iudices quò minus ex inſtrumento litis apud acta prolato ſententiam dicant,*

Ἐπιτρέφειν τὴν ψῆφον.

Προθεῖναι ψῆφον.

Ἐπαγαγεῖν ψῆφον.

Cenſere, opinari.

Συνάγειν δικαστὰς, & καθίζειν.

Calculum porrigere & proponere.

Cenſendi poteſtatem facere.

dicant. Iudices autẽ ipſi in conſiliũ ire dicuntur, cum aut capita cõferunt, aut in interiore conſilio inſtrumenta litis percenſere aggrediuntur, cum litis proceſſus in medium poſitus eſt. Cicero pro eodem Cluentio, In conſilium erant ituri iudices trigintaduo, ſententijs decem & ſex abſolutio confici poterat. Idem, Itum eſt in conſilium, omnibus ſententijs præter unam, quam ſuam Stalenus eſſe dicebat. Scamander prima actione condemnatus eſt. Verum ut obiter nonnulla quoque dicamus, conſtituere iudicium dicebant, & conſtituere quæſtionem, quod uulgo euacuare finem non procedendi dicunt, aut non recipiendi. Cicero in Partitionibus, Atque etiam ante iudicium de conſtituendo ipſo iudicio ſolet eſſe contentio, cum aut ſit'ne actio illi qui agit, aut iam'ne ſit, aut num eſſe deſierit, aut illa'ne lege, his'ne uerbis ſit actio, quæritur: quæ etiam ſi antequam res in iudicium uenit, aut concertata, aut dijudicata, aut confecta non ſunt: tamen in ipſis iudicijs permagnum ſæpe habent pondus. Concertata dixit, quod debatuta, quaſi depugnata dicimus. Dijudicata, quod appunctata. Confecta, quod euacuata. Idem, Quare de conſtituendis actionibus, accipiẽdis ſubeundisq; iudicijs, de excipienda iniquitate accuſationis, quia hæc generis eius ſunt, ut ante iudicium tractanda uideantur, & reliqua. Quintilianus quæſtionem pro iudicio dicere ſolet. Conſtituere uerò diſceptationẽ, id eſt ferè quod accordare ſcripturas dicunt. Cicero in ijſdem Partitionibus, Ex rationis autem, & ex firmamẽti conſultatione, & quaſi concurſu quæſtio quædam exoritur, quam diſceptationẽ uoco: in qua quid ueniat in iudicium, & de quo diſceptetur, quæri ſolet. Idem, Diſceptatio autem cum eſt conſtituta, propoſitum debet eſſe

In conſiliũ ire.

Conſtituere iudicium & quæſtionem.

Res cõcertata.
Dijudicata.
Confecta.

Quæſtio.
Conſtituere diſceptationem.

eſſe oratori, quò omnes argumentationes repetitæ ex in-
Sũma quæſtio. *ueniendis locis conijciantur. Summam autem quæſtionẽ*
dicebant, quod nunc principale punctum dicimus: cuius
acceßiones ſunt reliquæ quaſi liticulæ. Quintilianus lib.
III. *Quæſtio latius intelligitur omnis de qua in utramq;*
partem, uel in plures dici credibiliter poteſt. In iudiciali
autem materia dupliciter accipiẽda eſt: altero modo quo
dicimus multas quæſtiones habere controuerſiã, quo etiã
minores omnes complectimur. altero, quo ſignificamus
ſummam illam in qua cauſa uertitur: de hac nunc loquor,
ex quo naſcitur ſtatus, an factum ſit, an rectè factum ſit.
Caput. *Vocatur autem & caput ab eodem. Idem in* VII. *Itaq;*
inferiora quoq; ſcrutabimur, quæ tractata faciliorẽ nobis
Tractare. *iudicem in ſumma quæſtione facient. Tractare Quinti-*
lianus ubiq; uocat, quod attingere noſtri in foro dicunt:
Tractatus. *qui etiam rei tractatum uocat, cuius exemplum inferius*
ſubijciemus. Iuuenalis Satyra VII. *Quis color, & quod*
ſit cauſæ genus, atq; ubi ſumma Quæſtio, quæ ueniant di
Cõſtituere ſtatum cauſæ. *uerſa parte ſagittæ, Scire uolunt omnes. Conſtituere au-*
tem ſtatum cauſæ iudex dicitur, cum aut iuris diſceptatio
nem eſſe pronunciat, aut facti. Cum igitur ſignificare uo
lumus nos appunctatos eſſe contrarios, ut in foro loquun
tur, Latine dicere debemus ſtatum cauſæ coniecturalem
Cauſam iuridicialiter inficialiterq; conſtituere. *aut inficialem eſſe, cauſamq; inficialiter aut coniectura-*
liter conſtitutam eße. Cum autem iuris diſceptatio eſt, iu-
ridicialis ſtatus eſt, & cauſam dicemus iuridicialiter con-
ſtitutam eſſe. Quintilianus in III. *Huic diuerſa ſententia*
eorum fuit, qui duos quidem ſtatus eſſe uoluerunt, unum
inficialem, alterum iuridicialem. Inficialis eſt quem nos di
cimus coniecturalem, cui ab inficiando nomẽ alij in totũ
dederunt: alij in partem, quia accuſatorẽ cõiectura, reum
inficiatione

inficiatiõe uti putauerũt. Iuridicialis eſt qui Græce δικαιολογικὸς dicitur. Hactenus ille. Eſt tamẽ ſtatus tertius finitiuus, atq; etiã plures ſecũdũ antiquos, ſed nihil ad rẽ pertinent quam agimus. Firmamentum autem & continens cauſæ dicitur Latine, quod punctum litis deciſorium uocant. Quintilianus in III. Συνέχον autem quod continẽs alij, firmamentum alij putant, Cicero firmiſsimã argumentationem defenſoris, & appoſitiſsimam ad iudicationem. Quibuſdã id uidetur eſſe, poſt quod nihil quæritur: quibuſdam id quod ad iudicationem firmiſsimum affertur. Meminit & Cicero in libro Partit. Cardinem autẽ cauſæ in aliquo ponere dicebant, quod nunc dicimus accipere ius per hoc uel illud. Quintilianus in V. Illud hoc loco monere inter neceſſaria eſt, nulla eſſe firmiora, quàm quæ ex dubijs facta ſunt certa. Cædes à te facta eſt, cruentam enim ueſtem habuiſti. Non eſt tam graue argumentum ſi fatetur, quàm ſi conuincitur. Nã ſi fatetur, multis ex cauſis potuit cruenta eſſe ueſtis: ſi negat, hic cauſæ cardinem ponit. In quo ſi uictus fuerit, etiam in ſequentibus ruit. non enim uidetur in negãdo mentiturus fuiſſe, niſi deſperaſſet id poſſe defendi ſi confiteretur. Et lib. XI. Negligentium (inquit) oratorũ nihil refert ubi litiũ cardo uertatur, dũ ſint quæ extra cauſam ex perſonis, ac cõmuni tractatu locorũ occaſionem clamãdi largiantur. Dicitur & ſummã totius litis conſtituere. Idem lib. VII. Sed nõnunquam etiam reus hic totius ſummam conſtituit, ſi exhæredatum à ſe filium pater teſtatus fuerit elogio, propterea quòd is meretricẽ amauerit. Nam omnis hic quæſtio, an huic delicto pater debuerit ignoſcere. & Centũuiri tribuere debeant ueniam. Rem controuerſam dicebant, quam nos contentioſam uocamus. Et qua de re agitur, pro

Δικαιολογικὸς.

Firmamẽtũ & continens cauſæ.

Firmiſſima argumenta.

Συνέχον.

Cardinẽ cauſæ ponere.

Litium cardo.

Summam totius litis cõſtituere.

Res controuerſa.

Qua de re agitur.

tur,pro eo quod nos dicimus,hoc de quo nũc quæſtio eſt. Id eſt,quod maximè iudicandum eſt,ut Græci appellant

Τὸ κρινόμενον. τὸ κρινόμενον. *autor* Cicero *in Topicis.* Conſtituere *etiã*

Conſtituere iudicium. *iudiciũ dicebãt,quod nunc facere ſuper re aliqua inſtantiam unã,& proceſſum ſuper ea facere.* Hoc *eſt,eam rem ita in iudiciũ deducere,ut de ea re iudicandũ ſit,& ſententia ferẽda.* Idem *lib.* III. *Diuerſum his genus quod dicitur cõparatiuũ,cuius rei tractatus in parte cauſæ*

Tractatus. *frequẽs eſt,ut cum apud Cẽtumuiros poſt alia quæritur & hoc,uter dignior hæreditate ſit.* Rarũ *eſt autẽ ut in foro iudicia propter id ſolum conſtituãtur,ſicut diuinationes quæ fiunt de accuſatore cõſtituendo,& nõnunquã inter*

Forum. *delatores uter præmiũ meruerit.* Forum *autem appellat* Quintilianus,*in quo iudicia publica exercebãtur.* Cicero *in* Verrem *acti.* III. *Amici recuſare ne quod nouum iudiciũ,neq; ipſius cognitio illo abſente de exiſtimatione*

Dare actionẽ. *eius cõſtitueretur.* Dicitur *& dare actionẽ iudex,quãdo actorẽ ad intendendã actionẽ admittit.* Item *in eadẽ,* Si

Dare iudiciũ. *quis eum pulſaſſet,edixit ſe iudiciũ iniuriarũ non daturũ: quicquid ab eo peteretur, iudicẽ de ſua cohorte daturũ.*

Recuſare. *ipſi autẽ nullius rei actionẽ ſeſe daturũ.* Recuſare *dicebant,quod pragmatici dicunt tendere ad finẽ nõ procedendi.* Idem *pro* Cluen. *Aulus Cluẽtius eques* Romanus *cauſam dicit ea lege,qua lege* Senatores,*& hi qui magiſtratum habuerunt,ſoli tenentur. mihi per eum recuſare, & in arce legis præſidia cõſtituere defenſionis meæ non licet.* Id *eſt,nõ uult me præſcribere accuſatori ſe hac lege non teneri,ſi ſuo iure uti uelit.* Eſt *enim recuſare,accuſationẽ actionemq; depellere.* Ponitur *& pro eo quod debatuere dicimus.* Idẽ *pro* Quintio,*Dolabella* Prætor *iniuriã facere fortiſſimè perſeuerat;aut ſatiſdare,aut ſponſionem*

ſionem iubet facere, & inter eas recuſantes noſtros ad=uocatos acerrimè ſubmoueri. Altercari etiã hoc dicitur. Idem in Bruto, de Craſſo loquens, Hic in altercando (inquit) parem inuenit neminẽ. Et paulo pòſt de L. Phi=lippo, Summa ei libertas in oratione, multæ facetiæ, ſatis creber in reperiendis, ſolutus in explicandis ſententijs. Erat in primis (ut tẽporibus illis) doctrinis Græcis inſtitu tus, in altercando cum aliquo aculeo & maledicto face=tus. Altercatio quæ à Græcis διαδικασία dicitur, à con=tinua oratione differt, cuius præcepta Quintilianus lib. VI. poſuit: Bonus (inquit) altercator uitio iracundiæ ca=reat. Nullus enim rationi magis obſtat affectus, & fert extra cauſam, & plerunq; difformia conuicia facere ac mereri cogit, & ipſos nonnunquã iudices incitat. Et pau lo pòſt, Sunt enim quidã præduri in hoc oris, ut obſtre=pant ingẽti clamore, & medios ſermones intercipiãt, & omnia tumultu cõfundant, quos ut non imitari, ſic acriter propulſare oportebit, & ipſorũ improbitas retũdenda, & iudices uel præſidẽtes magiſtratus appellãdi freque=ter, ut loquẽdi uices ſeruentur. Refellere teſtimonia & teſtes & tabulas dicebant, quod contradicere & repro=chiare dicimus. Cicero pro Flacco, Nam aut oratio teſtiũ refelli ſolet, aut uita lædi. Qua diſputatione orationem refellam eius qui dicit dedimus? nihil amplius niſi in ho=minẽ dicendũ eſt. Trãquillus in Auguſto, Teſtẽ ſe in iudi cijs & interrogari & refelli æquiſſimo animo patieba=tur. Dicitur & eleuare. Quintilianus lib. v. Ex inartifi=cialiũ probationũ genere ſunt præiudicia, rumores, tor=menta, tabulæ, iuſiurandũ, teſtes, in quibus pars maxima cõtentionũ forenſiũ cõſiſtit. ſed ut ipſa carẽt arte per ſe, ita ſummis eloquẽtiæ uiribus & eleuanda ſunt plerunq;

Altercari.

Altercatio. Διαδικασία.

Refellere te=ſtes, tabulas, &c.

Eleuare teſti=monia.

Eleuare. *& refellenda. Eleuare enim eſt uilem leuemq; uerbis demonſtrare. Valerius lib. VIII. Cæterum gloria'ne ab ijs quidem, qui contemptum eius introducere conãtur, negligitũr: quoniam quidem ipſis uoluminibus nomina ſua diligenter adijciunt, ut quod profeſſione eleuãt, uſurpatione memoriæ conſequantur.* Eleuant (inquit) id eſt, aſpernandum dicunt. Vtitur hoc ſæpiſſimè Liuius. Refutare. Reprehẽdere. Refutare etiam dicitur & reprehendere. Cicero in Vatinium teſtẽ, *Nemo enim horum te ita refutandũ, ut grauem aduerſarium: aut ita rogandum, ut religioſum teſtem arbitrabatur.* Subleuare teſtimonio. Subleuare autem teſtimonio dici debet, quod exonerare uulgo dicimus. Idem pro Cluentio, *Pater adoleſcentis quem propter animi dolorẽ pertenuis ſuſpicio potuiſſet ex illo loco teſtem in Aulum Cluentium conſtituere, is hunc ſuo teſtimonio ſubleuat.* Idẽ pro domo ſua, *Quid cum Gabinio Syria dabatur, Macedonia Piſoni, ut tibi omnia permitterent, te adiuuarent, tibi manum, copias, tibi ſuos paratos Centuriones, tibi pecunias, tibi familias compararent, te ſuis ſceleratis concionibus ſubleuarent?* id eſt, defenderent, & tibi ſuffragarentur, & pro te orationem haberent & teſtimonio ſuo tuerentur. Premere teſtimonio. Huic contrariũ eſt Premere. Plinius lib. v. epiſto. *Legati Vincentinorum nõ modo non preſſerunt eum, uerumetiam ſubleuauerunt.* De Nominato loquens, qui præuaricationis accuſatus in Senatu fuerat. Contradictorum diſſolutiones. Quas uulgo ſaluationes uocamus, contradictorum diſſolutiones dici debent. Quintilianus in quarto, *Quæ probationum ſit fides ſeu propoſita confirmanus, ſeu contradicta diſſoluimus.* Eleuare. Interdum eleuare pro noſtro ſaluare dici poteſt. Idem in eodem, *Verbis eleuare quædam licebit: luxuria hilaritatis, auaritia parſimoniæ, negligentia ſimplicitatis nomine lenietur.*

Suble-

Subleuare etiam dici poteſt:ut Cicero in Tuſculan.*lib.* Subleuare.
IIII.*Cum multa in conuentu collegiſſet in Socratem Zo*
pyrus,qui ſe naturam cuiuſq; ex forma perſpicere profite
batur,deriſus eſt à cæteris qui illa in Socrate uitia non
agnoſcerent:ab ipſo autem Socrate ſubleuatus eſt, cũ il=
la ſibi ſigna ineſſe,ſed ratione à ſe deiecta diceret. Iudi Iudicatum facere.
catum facere uocabant,quod furnire ad ſententiam no=
ſtrates dicũt. Cicero pro Flacco,I*taq;* Recuperatores *cõ*
tra iſtum,rem minimè dubiam prima actiõe iudicauerũt,
cum iudicatum nõ faceret, additus Hermippo, *& ab hoc*
ductus eſt. Q*uo uerbo uſus eſt* Celſus *in* l.*ulti.infrà,*Si *cer*
tum petatur. V*erbum eſt* XII.*tabularum, ut ex* Gellio *ap*
paret libro. XIX.*Prima actione* Cicero,*pro in re præſen* Prima actiõe. Superior & inferior cauſa.
ti dixit:hoc eſt,eo ipſo in campo,ut noſtri loquuntur: Su
periorem cauſam dicebant,pro eo quod nũc dicimus cau=
ſam iure communi fundatam,uel ius apparentius.cuius cõ
*trariũ inferiorem cauſam uocabant.*Idem pro Quintio,
Ac *ſi cauſa pari* Quintius *diſcedere inferior uideretur,ta*
men eſſet non mediocriter conquerendum: nunc in cauſa
ſuperiore ne ut par quidẽ ſit poſtulat,inferiorem eſſe pa=
titur,duntaxat uſq; eò ne cum bonis fama fortuniſq; o=
mnibus Neuij *cupiditati crudelitatiq; dedatur.*Idẽ in Bru
to,de Leontino Gorgia,Protagora,Hippia, *alijſq; ſophi*
ſtis loquens, Hi*(inquit) alijq; multi temporibus eiſdem*
docere ſe profitebantur arrogantibus ſane uerbis,quem=
admodum cauſa inferior (ita enim loquebantur)dicendo
*fieri ſuperior poßit.*Hoc à Græcis dicitur τὸν ἥττονα λόγον Ἥττονα λόγον &c.
κρείττονα ποιεῖν.Dicebant *& pro teſtimonio dicere, quod*
nunc dicimus deponere. Idem pro Archia, E*go uerò ſi* Pro teſtimonio dicere.
quid eiuſmodi dixi,neq; cognitum cõmemoraui,neq; pro
teſtimonio dixi,& illa oratio potius temporis mei quàm

Reuocare teſtes. *iudicij & autoritatis fuit.* Reuocare teſtes, *quod reco-lere dicimus.* Et *cum elogio mittere reum, id eſt, cum*
Mittere cum elogio. *oneribus & informationibus, ut Martianus in l.* Diuus, *de cuſtodia & exhibitione reorum.* Elogium *enim teſti-*
Elogium. *monium eſt de aliquo :* Ἀνάκρισις *Græce dicitur.* Decer-
Decernere quæſtionem. *nere quæſtionem, pro eo quod nunc dicimus ordinare ut fiat informatio, & ut contra delinquentes procedatur.* Cicero pro Milone, *Comprehenſus eſt in templo Caſto-ris ſeruus* P. Clodij, *quem ille ad* Pompeium *interficien-dum collocauit. Extorta eſt confitenti ſica de manibus. Caruit foro poſtea* Pompeius, *caruit Senatu, caruit pu-blico. Num quæ rogatio lata? num quæ noua quæſtio*
Decernere ut legibus quæratur. *decreta eſt? Dicitur & decernere ut legibus quæratur.* Idem in eadem, *Quòd ſi per furioſum illum* Tribunum *Senatui quod ſentiebat perficere licuiſſet, nouam quæ-ſtionem nunc nullam haberemus.* Decernebat *enim ut ue-teribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur.*
Quærere. Quærere *enim eſt informationem facere, & legibus uin-dicare.* Idem, *Tulit enim de cæde quæ in* Appia *uia fa-cta eſſet, in qua* Publius Clodius *occiſus fuit. Quid ergo tulit? Nempe ut quæreretur. Quid porro quærendum eſt? factum'ne ſit? at conſtat. A' quo? at patet.* Sena-*tus autem raro quæſtionem de aliquo crimine habendam decernere ſolebat. Erant enim iudicia legibus certis con-ſtituta, de quibus aliquando uidebimus ſi locus inciderit. In cauſa autẽ Miloniana decreta eſt quæſtio: propterea in ſuperiori exẽplo* Cicero *quæſtionis nouæ meminit. Ab*
Quæſtio. *iſta quærendi ſignificatione quæſtio pro iudicio publico*
Quæſitor. *accipitur: unde iudex quæſtionis,* Prætor *dicebatur: idem*
Prætor, iudex quæſtionis. *qui & Quæſitor, qui iudicijs publicis præerat, ut docet* Aſconius. Martianus *in lege* 1. *ad legem* Cornel. *de ſi-carijs,*

tarijs, Qui'ue magiſtratus iudex'ue quæſtionis ob capitalem cauſam pecuniam acceperit, ut publica lege reus fieret. Quem locum an Accurſius intellexerit, Accurſiani uiderint. Quærere, iudicum eſt & magiſtratuum: Inquirere, aliorum. Cicero in Diuinatione, Itaque cum ego diem inquirendi in Sicilia perexiguam poſtulauiſſem, inuenit iſte qui ſibi in Achaiam biduo breuiorem poſtularet. Vnde & Inquiſitor apud eundem. Erat autem Cicero accuſator Verris idemq́; inquiſitor. Lactantius, Tantaq́; eſt autoritas uetuſtatis, ut inquirere in eam ſcelus eſſe dicatur. Liuius Anquirere dicit uerbo priſco, quod Cicero quærere. Vnde apud eum ſæpe pecunia anquiſitum legimus, id eſt, concluſum pro mulcta uel emenda. & Anquirere capite, pro criminaliter contra aliquem procedere. Diſquiſitionem autem uocabant iudicium per opiniones, ut nunc loquimur, cum opinionem uel ſententiam omnes rogantur. Liuius, Sed non quid ego fecerim, in diſquiſitionem uenit, ſed quid iſti pati debuerint: id eſt non rogantur ſententiæ de me. Idem, Nec tamen à Dictatore comitia ſunt habita, quia uitio'ne creatus eſſet in diſquiſitionem uenit. Tranquillus in Cæſare, Primo Præturæ die Catulum de refectione Capitolij ad diſquiſitionem populi uocauit. Idem in Nerone, ad diſquiſitionem Senatus uocare dixit. Decernere quæſtionem hodie aliter uſurpamus, de torquendis reis loquentes. Cicero in Verrem, Reus, inquit, ad cauſam dicendam admiſſus. Pro eo quod nunc dicunt, audietur in defenſionibus ſuis. Conferre pedem antiqui dicunt quod nos ad punctum uenire dicimus: & iungere, quod non faciunt fugitantes litigatores. Cicero pro Plancio,

[Margin notes: Quærere. Inquirere. Inquiſitor. Anquirere. Diſquiſitio. Decernere quæſtionem. Admitti ad cauſam dicendam. Cōferre pedē.]

Non poſſum magis pedem conferre, ut aiunt, aut propius accedere. Quid taces? quid diſsimulas? quid tergiuerſaris? Proferre. *Proferre, quod nos producere dicimus, id eſt, apud acta deponere. Idē in Verrem actione quarta, Scio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe: & poſſeſsiones hæreditatum non ſecundum eos qui proferrent, ſed ſecundum eos qui dicerent teſtamentum factum, dediſſe.* Producere. *Producere autem de teſtibus dici debet, non de litis inſtrumento.* Inſtrumentum litis. *Inſtrumentum autē litis à Quintiliano dicitur, quod nos productionem uocamus.* Præcidere. *Præcidere Latine dicendū, quod uulgus quotare appellat, id eſt, deſignare quotum quenq; articulum, quotum quodq; caput oppugnare uelit litigator, ne in uniuerſum admiſſus liceter tergiuerſari, & idētidem euariare poſsit, Cicero in Acade. Stoicis placet peccata eſſe paria. at Antiocho hoc uehementiſsimè diſplicet. Liceat tandem conſiderare utram ſententiā ſequar. Præcide, inquit, ſtatue quid libeat: id eſt, ſignanter & præciſè deſume. Tracta à fabris metaphora, qui id quod abſcindere uolunt, ducta linea præcidūt: uel ab ijs qui ex re cōmuni partem ſibi eligūt prius ſignantes, poſtea deſectam auferentes.* Præcidere. *Præcidere igitur eſt non ſimpliciter & in uniuerſum aliquid dicere, ſed deſignatè & præciſè, quod* Ἀφορίζειν. *Græci ἀφορίζειν dicunt.* Confuſa teſtimonia & ſuffragia. *Confuſa teſtimonia Latine dicenda ſunt, quas turbas uocamus, quaſi turmatim teſtificantium teſtimonia, Liuius libro XVI. Iuſsi deinde inire confuſum ſuffragium, ad unum omnes non centuriæ modo, ſed etiam homines P. Scipioni imperium eſſe in Hiſpania iuſſerunt. Formulam etiam dicendum, quod nos ſtylum uocamus. Cicero de opti. genere oratorum, Et ad quā eos dicendi formulam reuocent, intelligant. Vnde formularij dicti à Fabio in XII. quorum alij ad rubricas, uel ad*

album

album ſe tranſtulerunt: & formularij, uel (ut ait Cicero) legulei eſſe maluerunt. Subſcribere dicebant quod nunc adiungere ſe dicunt. Subſcribendi igitur facta poteſtas dicendum, quod nunc dicunt, dictum eſt quòd adiungere ſe poterit. Cicero in Prætura urbana, Ei qui iſtius Quæſtor fuiſſet, & ab iſto læſus inimicitias iuſtas perſequeretur, nõ modo deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem cum id poſtularet, fecerunt poteſtatem. Hoc etiam à Cicerone dicitur, accedere ad cauſam, & deſcendere in cauſam, & incumbere in eandem cauſam, & dimittere ſe in cauſam. Cæterũ ſubſcribere aliter accipitur ab Vlpiano in l. ulti. de priuatis delictis, ideo alibi latius explicandum. Apponere ſibi præuaricatorem dicebant, pro eo quod dicimus, curauit ſe per tertium adiornandum uel inquietandum, ut colluderet ſcilicet. Idem in Antoniana ſecunda, Iam uereor Patres Conſcripti, ne quod turpiſsimum eſt, præuaricatorem mihi appoſuiſſe uidear. Dicebant etiã ius poſtulare eum qui requæſtam rationabilẽ facere nũc dicitur. Idem in eadem, Ius poſtulabas. ſed quid ad rem? plus ille poterat. Et ſublata interceſsione, quod nunc nõ obſtante oppoſitione dicimus. Idem in eadem, Cum auſpicid Augur, interceſsionem Conſul ſuſtuliſſes. Et lib. III. de Legibus, Nihil eſt enim exitioſius ciuitatibus, nihil tã contrarium iuri & legibus, nihil minus ciuile & humanum, quàm compoſita & cõſtituta rep. quicquam agi per uim: parêre iubet lex interceſſori, quo nihil præſtantius: impediri enim bonam rẽ melius, quàm cõcedi male. Et paulo pòſt, Interceſſor rei malæ ſalutaris ciuis eſto. À Græcis Διαπογία dicitur. Vnde cedere interceſsioni dicebant, ut cedere prouocationi, id eſt, nõ procedere ultra & admittere oppoſitionem. Quod autem nunc dare congediũ dicimus,

Formularij. Legulei. Subſcribere. Accedere ad cauſam, &c. Apponere ſibi præuaricatorem. Ius poſtulare. Sublata interceſſione. Interceſſor. Διαπογία. Cedere interceſſioni.

Eximere ex reis. *dicimus, illi eximere ex reis dicebant, in criminalibus cauſis ſcilicet. Idem in Verrem acti.* III. *Etenim ſi poſſet reus abſente accuſatore damnari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum ac prædonũ ac tua tela ueniſſem. quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit cum periculo capitis, ob eam cauſam ne tu ex reis*

Eximere de reis. *eximerere, ſi ego non affuiſſem ad diem.* Et *act.* V. *Condonare* Diodorum *non audet: abſentẽ de reis eximit.* Sic

Eximere ex ærarijs. *eximere ex ærarijs, eſt cõdonare mulctam, id eſt, quod dicimus quictare emendã. Idem in ſecundo de* Oratore, *Is enim qui te ex ærarijs exemit, luſtrum cõdidit, & taurũ immolauit: tanta ſuſpicio eſt, ut religione ciuitatem obſtrinxiße uideatur* Mummius *noſter, quòd* Aſcellum *ignominia leuarit:* Aſcellus *enim ille uocabatur.*

Eximere noxæ. Eximere *noxæ, eſt gratiam criminis facere, hoc eſt, remißionem dare.* Liuius *lib.* VIII. *ab Vrbe cond.* Bene *habet (inquit Dictator)* Quirites *: uicit diſciplina militaris: uicit populi maieſtas: non noxæ eximitur* Fabius, *qui contra edictum imperatoris pugnauit, ſed noxæ damnatus donatur populo* Romano, *donatur* Tribunitiæ *poteſtati, precarium non iuſtum auxiliũ ferenti.*

Eximere notæ. Eximere *notæ, remittere infamiam.* Gellius *lib.* IIII. *Sed cum ille deieraſſet inuitißimum ſeſe oſcitatione uictum, teneriq; eo uitio quod oſcedo dicitur, notæ iam deſtinatæ exemptus eſt à* Cẽſoribus.

Legitimi dies. Legitimos dies dicebãt, *quas nunc dilationes ordinarias uocamus.* Ex Cicerone & *Aſconio in prætura urbana.*

Ius ſuũ obtinere & retinere. Τυγχάνειν τῶν δικαίων. Τὸ δίκαιον ἔχειν. Ius *ſuum obtinere non poſſe dicebãt eum quem nunc iuſtitiam habere uel cõſequi non poſſe dicimus. ab* Iſocrate & Demoſthene τυγχάνειν τῶν δικαίων *dicitur: à* Demoſthene *etiam* τὸ δίκαιον ἔχειν. *Cicero in eadẽ, Hic* Philodamus *poſtquam ius ſuum obtinere non potuit, ut humanitatem*

manitatem conſuetudinemq́; ſuam retineret, laborabat. Alibi ius ſuum retinere dixit, in eundem actione IIII. Hoc edicto non Siculi, ſed iſti ipſi equites Romani *qui ius ſuum retinere ſe contra Apronium poſſe erant arbitrati, ſplendidi homines & alijs Prætoribus gratioſi, uincti Apronio traditi ſunt. Rem uel cauſam ad exemplum pertinentem uocabant, quam nunc materiam conſequentiæ importantiæq́; dicunt. Plinius ad Traianum epiſtola uigeſimaprima, Quid ergo debeam ſequi rogo domine ſcribas, præſertim cum pertineat ad exemplum. Idem alibi ad Geminium lib.* IX. *referre exempli pro eodem ferme dixit. Conſtitutam diem dicebant, quam nunc præfixam aut aßignatã dicunt: & ſtatos dies, quos nunc ordinarios. & Edere, quod nunc per ſcriptũ dare, uel per declarationem dicũt. & Amittere è manibus, pro uacuare manus & ſe deſæſire. Idem in eadem, Tamen hoc nouum genus iniuriæ ferre nemo poſſet, te cum tuos omnes fructus publicano tradidiſſes, & rem de manibus amiſiſſes, tum bona tua repetere ac perſequi iudicio. Idem in* V. *Num te cum pluribus confirmaſſes redditurum, poſteaquam Cordius pro teſtimonio dixit te ſibi reddidiſſe, finem retinendi feciſti? quòd intellexiſti te præda de manibus amiſſa teſtimoniũ tamen effugere non poſſe. Amittere alioquin dimittere ſignificat. Terentius in Phor. Nunc amitte quæſo hunc. Idem, Ego in eum infelix incidi locum, ut neq; eius ſit mihi amittendi nec retinendi copia. Circunducere edictum dici debet, quod nunc lingua uernacula rebatuere defectum appellat, quo uerbo Vlpianus uſus eſt in leg. Et poſt edictũ, de iudicijs. Quod nunc dicimus defenſor ex parte ſua poterit informare: illi dicebant, Reus teſtimoniũ denũciare poterit & inquirere.*

Res & cauſa ad exẽplũ pertinens.

Exempli referre.

Dies cõſtituta.

Dies ſtati.

Edere.

Amittere è manibus.

Amittere.

Circunducere edictum.

Reum teſtimoniũ denũciare.

inquirere. Plinius libro VI. *epiſt. Addidit etiam petendū à Conſulibus ut referrent ſub exemplo legis ambitus de lege repetund. an placeret in futurum ad eam legem adijci, ut ſicut accuſatoribus inquirendi teſtibusq́; denunciandi poteſtas ea lege eſſet, ita reis quoque fieret: de quo uerbo alibi dicendum eſt. Quam nunc qualitatem procedendi in litibus dicimus, Latine perſona dicitur.* Cicero pro Plancio, *Multosq́; menſes à capite meo non diſceſſit abiecta quæſtoria perſona, comitisq́; ſumpta.* Quintilianus in IIII. *In epilogo uero licet totos effundere affectus, & fictam orationem induere perſonis.* Idem alibi, *Declamaturus autem poſitas in affectibus cauſas proprijs litigatoris perſonis debet induere.* Vnde *ferre alienam perſonam,* Liuius in III. *ab Vrbe condita dixit: &* Plinius *in epiſtolis, pro aſſumere qualitatem, ut forenſes loquuntur.* Hæc habui nunc obiter quæ dicerem ad inſtaurationem latinitatis pertinentia, quod ad mores noſtros attinet: dicemus & alia nonnulla ſparſim prout locus quiſque popoſcerit, & in mentem nobis uenerit. Nunc longius quàm inſtitueramus euagati eò tandē reuertamur unde digreſſi ſumus. *Cernere hæreditatem dicebant, pro adire, autore* Feſto. Cicero ad Atti. lib. VI. *Quare adiunges Aufidium noſtrum hominem ſemper amantē me, nunc credo eò magis quòd debet etiam fratris Appij amorem erga me cum reliqua hæreditate creuiſſe.* Et lib. XI. *Literas tuas accepi pridie nonas Feb. eoq́; ipſo die ex teſtamento creui hæreditatem, id eſt, adiui: eſt enim accuſatiui caſus.* Idem ad Dolabellam, *A te autem peto, ut me hāc quaſi falſam hæreditatē alienæ gloriæ ſinas cernere.* Vtitur & Liuius lib. III. *ſecūdi bel.* Punici. *Sic accipitur in l.* Cretionū, *de iure deliberādi, in cod.* Iuſtiniani. *Videamus*

Inquirere. Teſtibus denunciare.

Perſona.

Ferre alienam perſonam.

Cernere hæreditatem.

mus quid apud antiquos iuriſcōſultos gētilitas fuerit. Cicero in Topicis, Gētiles ſunt, inquit, qui inter ſe codē nomine ſunt, qui ab ingenuis oriundi ſunt, quorum maiorū nemo ſeruitutem ſeruiuit, qui capite non ſunt diminuti. Nihil enim uideo ad hanc definitionem Scæuolam Pontificem addidiſſe. Gentiles ſunt (inquit Boëthius) qui eodem nomine inter ſe ſunt, ut Bruti, ut Scipiones. quòd ſi ſerui ſunt, nulla gentilitas eſſe poteſt. quòd ſi libertinorū nepotes eodem nomine nūcupentur, gentilitas nulla eſt: quoniam ab antiquitate ingeniorum gentilitas dicitur. quòd ſi rurſus in familia gentis ſuæ non manſerint, gentiles iam eſſe non poſſunt. Fuit autē ius gentilitatis, ut ius ſtirpis apud antiquos. Vnde Cicero libro 1. de Oratore, Quid qua de re inter Marcellos & Claudios patricios Centumuiri iudicauerunt? cum Marcelli Auli liberti filij ſtirpe, Claudij patricij eiuſdem hominis hæreditatē gente ad ſe diceret rediiſſe: nō'ne in ea cauſa fuit oratoribus de toto ſtirpis ac gentilitatis iure dicendum? Simile illud eiuſdem pro Cornelio Balbo, Simul illud, inquit, neſciebat, prædiorum nullam eſſe gentem. emptionibus ea ſolere ſæpe ad alienos homines, ſæpe ad infimos, non legibus tanquam tutelas peruenire. Inde illud prouerbiale apud antiquos, Ad agnatos & gentiles eſt deducendus. Varro lib. 1. rerum ruſti. de uitibus loquens, Duo in primis ſpectaſſe uidentur Italici homines in colendo, poſſent'ne fructus pro impenſa ac labore reddere: & utrum ſaluber locus eſſet, an non: quorum ſi alterutrum decollat, & nihilominus uult colere, mente eſt captus, atq; ad agnatos & gentiles eſt deducendus. Columella lib. 1. Portius quidē Cato cenſebat in emendo agro inſpiciendoq; præcipue duo eſſe conſideranda, ſalubritatem cœli & ubertatem loci;

Gentilitas.

Gentiles.

Gentilitas unde.

Gentilitatis ius.

Ad agnatos & gentiles deducendi.

Decollare pro fallere.

loci:quorum ſi alterutrum deeſſet,& nihilominus uellet incolere,mente eſſe captum,atq; cum ad agnatos & gentiles deducendum. Quum igitur furere hominem ſignificare uolebant,ad agnatos & gentiles deducendum dicebant. Vnde Iuſtinianus libro I. Inſtitutionum, *Furioſi quoque & prodigi licet maiores uigintiquinque annis ſint, in curatione ſunt agnatorum ex lege* XII. *tabu.* Tria igitur hæc erant iura apud antiquos, agnationis, gentilitatis, ſtirpis. Papinianus, de probationibus, *Quoties quæritur, genus uel gentem quis haberet nec'ne:eum probare oportet.* Sed nobiliorum fuiſſe uidetur gentilitas, ut ex illa definitione Ciceronis apparet, eorum ſcilicet qui imagines generis ſui proferre poterant. Inde Tranquillus in Veſpaſ. *Flauia gens,inquit, obſcura illa quidem,ac ſine ullis maiorum imaginibus,ſed tamen reipublicæ nequaquam pœnitenda.* Vnde imagines pro nobilitate generis accipi ſæpe ſolent. Cicero de lege Agraria ſignificare uolens ſe nouum hominem, id eſt, nulla generis nobilitate commendabilem, Conſulem tamen factum, ita ad populum inquit, *Quemadmodum cum petebam nulli, me uobis autores generis mei commendarunt: ſic ſi quid deliquero, nullæ ſunt imagines quæ me à uobis deprecentur.* Idem in Piſonem, *Obrepiſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum, quarum ſimile nihil habes præter colorem.* Fumoſas imagines appellauit Cicero antiquiſsimi generis ſtemmata: ut legi omnino debeat apud Iuuenalem, *Fumoſos equitum cum Dictatore magiſtros.* Hoc autem ius quæſiuiſſe ſe ab Aedilitate geſta his uerbis refert Cicero ultima in Verrem acti. *Ob earum rerum laborem ac ſolicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in Senatu ſententiæ*

Furioſi. Prodigi.

Gentilitas & agnatio.

Imagines.

Nouus homo.

Fumoſæ imagines.

ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines, ad memoriam poſteritatemq́; prodendam. Ex quo loco apparet ex honoribus geſtis imagines familiarum comparari, aut etiam retineri ſolitas eſſe. Vnde in principio legis Agrariæ, Eſt hoc in more poſitum Quirites inſtitutoq́; maiorum, ut ij qui beneficio ueſtro imagines familiæ ſuæ conſecuti ſunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficij ueſtri cum ſuorum laude cōiungant. Qua in oratione nonnulli aliquādo digni maiorū loco reperiuntur. Pleriq; autem hoc perficiunt, ut tantū maioribus eorū debitum eſſe uideatur, unde etiam quod poſteris ſolueretur, redundaret. Illam autem orationem de lege Agraria Cicero cum in Conſulatu eſſet, ad populum habuit. Qui autem ius gentilitatis & maiorum imagines nullas habebant, ij terræ filij, & à ſeſe orti, & homines noui uocitabantur: quibus locutionibus Cicero non ſemel uſus eſt: ut libro ſeptimo epiſtol. Cornelius quidem tuus familiaris ſummo genere natus, terræ filius. Summo autē natus genere per Ironiam ab eo dictum eſt. Perſius, Preſto eſt mihi Manius hæres, Progenies terræ. Et Iuuenalis, Vnde fit ut malim fraterculus eſſe Gigantum. Lactantius libro 1. Inſtitutionum de Saturno loquens, cœli & terræ filio, Quæramus ergo, inquit, quid ueritatis ſub hac figura lateat. Minutius Felix ſic argumentatus eſt, Saturnum, cum fugatus eſſet à filio, in Italiamq́; ueniſſet, cœli filiū dictum, quòd ſoleamus eorum, quorum uirtutem miremur, aut eos qui repentine aduenerint, de cœlo cecidiſſe dicere. Terræ autem, quòd ignotis parentibus natos terræ filios nominemus. Hæ imagines Stemmata etiam uocabantur: ut in illo Satyrici loco, Stemmata quid faciunt?

Terræ filij. A ſeſe orti. Homines noui.

Terræ progenies. Fraterculus gigantum.

Cœli filij.

Stemmata.

faciunt? Verbum eſt Græcum, quemadmodum & genea=logia. Cerea autem erant ſimulachra per armaria diſpo=ſita: unde illud eiuſdē, Tota licet ueteres exornent undiq; ceræ Atria, nobilitas ſola eſt, atq; unica uirtus. Tranquil lus in Galba, Neroni Galba ſucceßit, nullo gradu contin gens Cæſarū domū: ſed haud dubie nobilißimus, magnaq; & ueteri proſapia, ut qui Imperator in atrio ſtēma pro=poſuerit, quo paternā originē ad Iouē, maternā ad Paſi phaēn Minois uxorē referret. Mos autē fuit olim Romæ, ut imagines maiorum in funeribus ducerentur ad gentili tatem oſtendendā: id quod Cicero oſtendit in ſecundo de Oratore, Brute quid ſedes? quid anum illam patri nun=ciare uis tuo? quid illis omnibus quorum imagines duci uides? quid maioribus tuis? De anu Iunia agnata Bruti loquens, quæ funere efferebatur. Et pro Milone, Nec ue ro non eadem ira deorū hanc eius ſatellitibus iniecit amē tiam, ut ſine imaginibus, ſine cantu ac ludis, ſine exequijs, ſine lamentis, laudationibus, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici ſolent, amburere tur etiam abiectus. Quo in loco cæremonias omnes fu=nerum Cicero ſtrictim enumerauit. Plinius libro triceſimo quinto, Apud maiores, inquit, in atrijs imagines erāt quæ ſpectarentur: expreßi uultus ſingulis diſponebantur ar=marijs, ut eſſent imagines quæ comitarentur gentilitia fu nera, ſemperq; defuncto aliquo totus aderat familiæ eius qui unquam fuerat populus. Stemmata uero lineis diſcur=rebant ad imagines pictas. Tablina uero codicibus imple bantur & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. Aliæ in foribus & circa limina animorum ingentiū ima=gines erāt, affixis hoſtium ſpolijs, quæ nec emptori refrin gere liceret, quæ etiam dominis mutatis domus ornamen=

ta

Imagines maiorum in funeribus.

Funerum cæremoniæ.

Stemmata.

Tablina.

ta erant. Hactenus Plinius. Pro iis (ut opinor) poſteriora tempora inſignia gentilitia habuerunt, quæ arma uulgo uocãtur. quæ ipſa quoque primum ut ſimule eſt ueri, uirtutis præmia fuerunt, ac rerum præclare geſtarum decora. Quæ tamen geſtantium nonnulli hodie atque etiam pleriq; moribus ac uitæ inſtituto hoc certe perficiunt, ut tantum maioribus eorum honoris debitum eſſe uideatur, unde etiam quod poſteris ſolueretur redundaret, ut Cicero ſuprà de imaginibus dixit. Verumenimuero huiuſmodi imaginum iura ac nobilitatis inſignia dãnatione reorum amittebantur: id quod Cicero docet his uerbis in oratione pro Sylla, Nam ipſe quidem ſi erit ueſtro iudicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ ſolatia reliquæ uitæ quibus lætari & perfrui poßit? Domus erit credo exornata, aperientur maiorum imagines, ipſe ornatum & ueſtitum recuperabit. Omnia iudices hæc amiſſa ſunt: omnia generis, honoris, nominis inſignia atque ornamenta unius iudicij calamitate occiderunt. Fuerat autem Sylla antea ambitus damnatus, qua damnatione omnia hæc amiſerat. tunc autem altero crimine repetebatur. Plinius libro IX. epiſt. Subitas imagines appellat nobilitatem parum antiquam, ſed repentè fortunæq; beneficio quæſitam. Quo modo noſtris temporibus multi extiterũt ignotis natalibus orti, qui ne auum quidem aut etiam patrem ciere aut poſſent, aut auderent: qui ſubitarijs Principum beneficijs & aulicorum ſuffragationibus ſupra ciuile faſtigium euecti, ingentium ſplendidarumq; gentilitatum fundamenta iecerunt: partim eorum tantis ornamentis digni, partim indigniſsimi: quæ magna eſt multitudo. Sic uero illa ſtatuit rerum humanarum arbitra, uaga, inconſtans, incerta, indignorumq; fautrix, à pleriſq;

Inſignia gentilitia, uulgo arma.

Subitæ imagines.

Fortuna.

k riſq;

riſq; etiam cæca exiſtimata, & quæ in tota ratione morta lium ſola utranque paginam facit: ſed quæ tamen deorum cultu iampridem exploſo una omnibus horis, omnium ore colitur, fidei iã numine uirtutiſq; neglecto. Plinius igitur ad proſocerum libro IX. epiſtol. Neque ardentius tu pronepotes quàm ego liberos cupio. quibus uideor à meo tuoq; latere pronam ad honores iter, & audita latius nomina, & non ſubitas imagines relicturus. naſcãtur modò, & hunc noſtrum dolorem gaudio mutent. Verum hæc epiſtola & aliæ non paucæ in codicibus impreſſis non leguntur. nos integrum ferme Plinium habemus, Primum

Iucundus. apud Pariſios repertum opera Iucundi ſacerdotis, hominis antiquarij architectiq; nobilis. Non temere igitur lin

Gentiles. gua uernacula Gentiles homines pro nobilibus appellat, quaſi ingenuos ab origine gẽtis, & quorum maiores ſeruitutem nullam prorſus ſeruierunt: uidelicet ab aſcripti-

Aſcriptitij. tijs & conditione quadam obnoxijs diſtinguere eos uo-

Villani. lens, qui ob id eadẽ lingua Villani dicuntur, quòd uillæ (unde uillici dicti) aſcripti, & colonariæ conditioni addicti, aut ipſi ſint, aut eorum maiores fuerint. quarum rerũ ueſtigia non obſcura multis in locis extant. quod tamen nomen loquentium inſcitia in cõtumeliam iam uertit. Vil

Villanus. Vilis. lanum enim & uilem uernacula ſimplicitas confundit. Dicemus & nonnihil ad hoc pertinens de libertinis & ingenuis. Dicẽtur & alia fortaſſe ad antiquitatis iuris cognitionem pertinentia, ut quiſque locus dicendi nobis anſam præbuerit, & dicendorum admonuerit.

Ex eadẽ l. paulo pòſt, de Trib. mili.

Interdum XX. fuerũt, interdum plures.) Lego, ſeni fuerunt. Liuius lib. IIII. ab urbe cond. Feruicerunt igitur ut

Tribuni militum. Tribunorum militum potius quàm Conſulum comitia haberentur.

berentur. haud dubij quin ſex locis (tot enim iam creari licebat) & plebeij crearentur. Idem lib. v. *Comitia utriuſque populi longe diuerſa ratione facta ſunt.* Romani *auxere* Tribunorum *militum cõſulari poteſtate numerum, octo (quot nunquam antea) creati.* Veientes *contrà tædio annuæ ambitionis* Regẽ *creauere.* Deinde lib. vi. *ad conſularia comitia reditum eſſe ait.* Fuerunt & Tribuni *militares in legionibus, ſed alterius erant generis, nec conſulari poteſtate: de quibus idẽ* Liuius *lib.* ix. *Duo imperia eo anno dari cœpta per populum, utraq; pertinentia ad rem militarem.* Vnum, *ut* Tribuni *militum ſenideni in quatuor legiones à populo crearẽtur: quæ antea perquàm paucis ſuffragio populi relictis locis* Dictatorum & Conſulũ *ferme fuerant beneficia.* Alterum, *ut* Duumuiros *nauales, & reliqua.* Hi *à* Græcis Chiliarchi *dicuntur, pro quo* Hieronymus Tribunum Exodi xviii. *dixit.* Id *eſt, mille uiris præfectum & decem* Centurionibus. *Fuit enim hic ordo caſtrenſis, ut miles* Cẽturionis, Centurio Tribuni, Tribunus Legati, Legatus Conſulis, Magiſter *equitũ* Dictatoris *pareret imperio: ut autor eſt* Liuius *lib.* viii. *ab* Vrbe *cond.* Hunc *autem errorem ſic irrepſiſſe exiſtimo. cum enim ſeni hoc modo ſcriptũ librarij reperiſſent* vi. *cum* ni *ſyllaba ſuprapoſita, ita ut* v, & i, *ſex facerent, &* ni *ſuperpoſitum eſſet: exiſtimauerunt uiceni legendum eſſe, literas numerales pro ſyllaba accipientes.* Tribuni *militũ fortaſſe dici hodie poſſunt quos* Mareſchalcos *uocamus, aut certe præfecti militum.*

Chiliarchi. Ordo caſtrẽſis. Miles. Centurio. Tribunus. Legatus. Conſul. Magiſter equitum. Dictator. Tribuni. Præfecti militum.

Ex eodem §.

Populiq; *conſenſu partim in carcere necati, ita rurſus reſpublica ſuũ ſtatũ recepit)* Deſunt *hic haud dubie* iiii. *uerba.* Addo *igitur, partim in exilium acti. nunquã enim* Partim.

hæc particula partim non geminata reperitur. Cicero in II. de Oratore, Sed eorũ partim in pompa, partim in acie illuſtres eſſe uoluerũt. Idem, Eorum partim ita leuia ſunt ut contẽnenda ſint, partim etiã ſi quid habeąt adiumenti, ſunt nonnunquam eiuſmodi, ut inſit in ijs aliquid uitij. Hoc etiam in Liuio intelligi poteſt. Is enim refert ex Decemuiris Appium & Oppium in uincula coniectos ſpontanea morte iudicium præueniſſe, eorum autem collegas exilij cauſa ſolum uertiſſe. Apud autores autem Latinos multa ſunt huiuſmodi librariorum hallucinatione mutila ta loca, cum duo inciſa membra'ue ab eadem dictioue incipiunt, & aberrante librarij oculo alterum omittitur.

Ex paulo pòſt.

Tunc ut aliquos plures patres haberet.) Lego aliquot ſeptimo caſu, id eſt, aliquot magiſtratibus. Liuius li. VI. in fine, Ita ab diutina ira in concordiam redactis ordinibus, cum dignam eam rem Senatus cenſeret eſſe, ut ludi maximi fierent, & dies unus ad triduum adijceretur, recuſantibus id munus Aedilibus plebis, conclamatum à patricijs eſt iuuenibus, ſe id honoris deorum immortalium cauſa libenter acturos ut Aediles fierent. Quibus cum ab uniuerſis gratiæ actæ eſſent, factum Senatuſconſultum, ut duos uiros Aediles ex Patribus dictator populum rogaret. Idẽ libro VII. Annus hic inſignis nouis duobus magiſtratibus Prætura & curuli Aedilitate: hos ſibi Patricij quæſiuere honores pro conceſſo plebi altero Conſulatu. Plutarchus in Mario, Poſt Tribunatum, inquit, maiorem Aedilitatem petiuit. Duo enim erant ordines Aedilium. Alter, in quo ipſi Aediles in iure dicendo ſellis incuruos pedes habentibus utebantur: & hic nomen magiſtratus retinebat. Alterum popularem magiſtratũ appellabant. Eodem die

Aediles curules.

Aedilium ordines duo.

de utroq; comitia habebantur. Curules à curru prima bre ui ſcribendum, ut diſertus à diſſero, & ligula à lingua, oſella ab offa, & mamilla à mamma. De plebeia Aedilitate Iuuenalis, Et de menſura uis dicere, uaſa minora Frangere pannoſus uacuis Aedilis ulubris. De patricia Cicero in Verrem, actione ultima, Nunc ſum deſignatus Aedilis. habeo rationem quid à populo Romano acceperim. Mihi ludos ſanctiſsimos maxima cũ cærimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos: mihi Floram matrem populo plebiq; Rom. ludorum celebritate placandã: mihi ludos antiquiſſimos qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq; eſſe faciendos: mihi ſacrarum ædium procurationem: mihi totam urbem tuendam eſſe commiſſam. Ob earum rerum laborem & ſolicitudinem, & reliqua, quæ ſuprà tranſcripſimus de gentilitate loquentes. Inde illa uerba XII. tabularum, Suntoq; Aediles curatores urbis, annonæ, ludorumq; ſolennium, olliſq; ad honoris amplioris gradum is primus aſcenſus eſto. Curules.

Ex eadem lege.

Deinde cũ eſſet neceſſarius magiſtratus qui haſtæ præeſſet, Decemuiri litibus iudicandis conſtituti ſunt.) Lego Centumuiri. Centumuiralia iudicia à Centumuiris ſunt dicta. nam cum eſſent Romæ XXXV. tribus, quæ & curiæ ſunt dictæ, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui Centumuiri appellati ſunt: & licet quinq; amplius quàm centum fuerint, tamen quò facilius nominarentur, Centumuiri ſunt dicti. Autor Feſtus. Haſtæ autẽ omnino legendum eſt, licet Accurſius aliter ſentiat. Eſt enim haſta centumuiralis idcirco dicta, quòd Centumuiri haſta in foro ſuo poſita iudicabant. Vnde Tranquillus in Centumuiri. Tribus Romæ XXXV. Curiæ. Haſta. Centumuiralis haſta.

Aug. Autor & aliarũ rerum fuit: in quis ne acta Senatus publicarentur: ut cura ærarij à Quæſtoribus urbanis ad Prætorios Prætores'ue tranſiret: ut Centũuiralẽ haſtam, quã Quæſtura functi cõſueuerãt cogere, Decẽuiri cogerẽt. Nec tamen ex uerbis Trãquilli iure quis contenderit

Decemuiri.

Decẽuiri hoc in loco recte legi. Centũ enim uiri litibus iudicandis cõſtituti ſunt, cogendis uerò Centũuiris Decemuiris, qui etiã fortaſſe ex eorũ numero erant. Nos alibi latius de Centũuiris dicemus. Enimuero quod de Centumuiris Feſtus ait, qui cum centũ & quinq; eſſent, id eſt, ter trigintaquinq;, centũ tamen appellantur propter numeri integritatẽ appellandiq; compendium. ſimile eſt illi de ſeptuaginta interpretibus, autore Auguſtino lib. XVIII. *de Ciuit. dei. Cum enim duo & ſeptuaginta eſſent, utpote ex ſingulis tribubus ſeni, ſeptuaginta tamẽ interpretes appellati ſunt. Cui loquẽdi cõſuetudini cõtrarius error irrepſit*

Septuaginta interpretes & diſcipuli.

Lucæ locus.

Lucæ XIIII. *de duobus & ſeptuaginta diſcipulis domini noſtri, Poſt hæc autẽ deſignauit dominus & alios ſeptuaginta duos. Et aliquãto pòſt, Reuerſi ſunt autẽ ſeptuaginta duo cũ gaudio.* Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ κύριος καὶ ἑτέρους ἑβδομήκοντα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ. *Septuaginta Græce utrobiq; legitur. Nec uero ignoro homines undiq; reclamitaturos, utpote opinione præſumpta*

Hieronymi nõ eſt noui teſtamenti tralatio.

autoritatis tantæ interpretis (quẽ ipſi falſò Hieronymum fuiſſe credunt) receptæq; iã tot ſeculorum conſenſu huius noſtræ interpretationis, quam ut ſacroſanctã attingi non poſſe ſine ingenti piaculo multi uociferãtur. Quod uero ad me attinet, ſacroſanctã prorſus Lucæ hiſtoriam puto, qui ipſe Græce ſcripſit. Hanc autẽ noſtram permultis in locis ab illa matrice ſua degenerantẽ oſtendere facile poſſim, ſi tamen ueritatem audire quoquo modo ſibi perſuaſerint.

rint. Sed ſic eſt ingenium eorũ quibus in erroribus parentum conſeneſcere cõtigit, ut ne ſi ſolẽ quidem in manibus geſtes (ut Firmianus inquit) fidem doctrinæ rectiori commodent. Laurentius Vallenſis plurimas interpretis noui teſtamenti hallucinationes haud aſpernandas adnotauit, edito de hoc opere, in quo moroſiuſcule minima quæque perſequitur. Nos uero alias non paucas præterea obſeruauimus quas ille prætermiſit, animaduerſione ut exiſtimauimus dignas, in hoc ipſo etiam Luca non indignas notatu: ſed non eſt hoc tempus eas percenſendi, nec inſtitutũ noſtrũ. Vt tamen ſpecimen aliquod earũ præbeam, iã primum uideamus procœmiũ eiuſdem, an recte traductum ſit, immo an omnino ſenſus conſentaneus ex eo elici poſſit. quod idem Lucas ſcriptũ ita reliquit, ut nos in exemplari Græco legimus uiſendæ antiquitatis, quod eſt apud diui Victoris ad urbẽ: Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ἔδοξε κἀμοὶ παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοὶ γράψαι κράτιστε Θεόφιλε, ἵνα ἐπιγνῷς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν. *Quæ uerba nos ita uerti potuiſſe ad uerbũ ſenſumq́; arbitramur, Quandoquidẽ multi aggreſſi ſunt enarrationẽ aſtruere de rebus inter nos compertiſſimis, quẽadmodũ tradidere nobis qui ſpectatores ipſi fuerũt iã inde ab initio miniſtriq́; ipſius uerbi, certum eſt & mihi aſſectatori pridem omniũ aſſiduo, deinceps tibi ſcribere optime Theophile, ut agnoſcas eorũ ſermonũ certitudinẽ in quibus ipſe inſtitutus es. Verbũ autem hic pro filio dei intelligẽdũ Laurẽtius Valla recte cẽſuit, nõ pro ſermone, ut interpres trãſtulit, qui huius procœmij ſenſum nõ percepiſſe mihi certe uidetur, quod alioquin nõ cuiuis eſt facile*

Laurentius Valla.

In tralatiõe noui teſtamẽti errata.

Lucæ locus.

Laurētius Valla Græce non tam doctus ꝙ Latine.

intellectu. Quòd ſi Laurentius tam Græce doctus fuiſſet quàm Latine acutus fuit, non hunc locum (ut opinor) intactum præteriuiſſet. Se autem Lucas propterea idoneum fuiſſe teſtatur, qui euangelicam hiſtoriam ſcriberet, quòd diligenter ſectatus ſit & audierit diſcipulos Chriſti, qui oculati teſtes rerum eius geſtarum fuerūt, auritiq; uerborum. Multa ſunt ualida argumenta hāc interpretationem

Hierony. nō eſſe interpretationem noui teſtamenti quam habemus.

Hieronymi non eſſe, ſed nullum maius quàm iudicium eorum qui ſtylum eius nouerūt. Hic autem noſter, ut nō indoctus fuit, ſic ſæpe oſcitator deprehenditur: atque etiam nonnunquam latinitati uim affert, dū ſchemata Græca pugnante Latinorum idiomate reddere totidem uerbis nititur. Quale eſt illud eiuſdem Lucæ XIX. Videns ciuitatem fleuit ſuper illam dicens, Quia ſi cognouiſſes & tu, & quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi, nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis: ὅτι εἰ ἔγνως καὶ σὺ, καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου, νῦν δὲ ἐκρύβη. Qui locus uerti ſic dilucide & recte (ut arbitror) potuit, Quòd ſi cognouiſſes & tu, & in hoc ſaltē die tuo ea quæ ad pacem tuā pertinebant, nunc autem abſcondita ſunt, & reliqua. Hoc ſenſu, O ſi agnouiſſes tu quoq; ſalutare tuum, quàm bene olim tecum ageretur? quàm fœlix futura eras? Eſt enim oratio defectiua, qualis eſſe ſolet hominis miſericordia doloreq; affecti: cuius hic ſenſus, Iudæos cæcitate mira tempus aduentantis gratiæ non intellexiſſe, immo poſt aduentum inter eos uerſantem gratiā non agnouiſſe, quam pacem ipſe uocat, maxime Iudæorū gratia cœlo demiſſam.

Gratia. Pax.

Vnde paulo pòſt, tempus uiſitationis ſuæ non cognouiſſe eos dixit. Quem locum Lyranus non intellexit: nec mirū, cū ex illis uerbis ſenſus elici uix poſſit. Interpres enim nimiū fidus, ut inquit Horatius, dum uerba totidem adnu-

Interpretis officium.

merare

merare Latina Græcis uerbis uoluit, ſententiæ pondus ſæpe non retinuit. Quo in genere in multis locis iuris perniciosè erratum eſt. Tribonianus enim ea quæ à Iuriſconſultis Græce ſcripta inuenit, eodem ſermone tranſcripſit. Indoctiore uero ſeculo quodam cũ pauci iam Græce ſcirent, in Latinum Græca illa uerſa ſunt, ſed ab ijs qui nec Græce, nec Latine ſatis ſcirent. Huius generis eſt bona pars tituli de excuſationibus, & multa Pandectarum loca. Nec maior fuit ſolertia in multis legibus Codicis, quas ſtylus facile prodit. Eiuſdẽ Lucæ XV. Proferte ſtolam primam, & induite illam, & inducite uitulum ſaginatum. Ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, *uerti ſic debuit, Proferte uel promite ſtolam illam primam.* Ἐξενέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, *Educentes uitulum illum ſaginatilem. Non enim de quacunq; ſtola, uel de quolibet uitulo in genere, ſed de certa quadam ueſte & de certo quodam uitulo, quaſiq; in delicijs habito, & quo dominus oblectabatur, intelligendum: ut ex ui articuli Græci conſtat ijs qui Græce intelligunt. Cui ſimile eſt illud Ioan. I. Propheta es tu? reſpondit, Non. Et paulo pòſt, Et confeſſus eſt quia non ſum Chriſtus. Sic autem uerti debuit, Ille'ne propheta es tu?* Ὁ προφήτης εἶ σύ; *Vergilius, Tu'ne ille Aeneas? &, Non ſum ego ille Chriſtus. Non enim Ioannes negare potuit ſe eſſe prophetam, ſed ſe non maximum illum eſſe prophetam, & Chriſtum illum uaticinijs prophetarum decantatiſſimum, cuius eſſet tanta expectatio. Hæc autẽ ſine emphatica dictione prolata, quæ per articulum Græce ſignificatur, ſenſum congruentem non habent. Quid illud eiuſdem Lucæ XIII. de ficu, Dimitte illam & hoc anno, & ſi quidem fecerit fructum: ſin autẽ, in futurum ſuccides eam. Non'ne mutilatũ uidetur ijs qui*

Tribonianus.

Lucæ locus.

Articuli Græci uis.

Ioan. locus.

Lucæ locus.

Græce non legerunt? cum tamen ad uerbum traductũ ſit, Κἂν μὲν ποιήσῃ καρπόν, εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν. Hunc locũ ſic uertiſſem, Et *ſi quidẽ fecerit fructum, ſinas eam uiuere: ſin ſecus, in futurum ſuccidas eam.* Eſt enim

Anantapodoton.

ſchema Græcũ quod Anantapodoton *dicitur* Atticæ *linguæ propriũ, oratio ſcilicet uno mẽbro defecta. quo ſchemate* Ariſtophanes *in* Pluto *uſus eſt,* Κἂν μὲν ἀποφήνω μόνην ἀγαθῶν οὖσαν αἰτίαν ἐμὲ ὑμῖν, δι' ἐμέ τε ζῶντας ὑμᾶς. εἰ δὲ μή, ποιεῖτον τοῦθ' ὅ τι γ' ἂν ὑμῖν δοκῇ. V*bi* ἐάσατε, *id eſt, ſinite me abire, ſubintelligendũ.* Hoc *tamen ſchemate* Cicero *in fine* Bruti *uſus eſt de oppreſſa republica loquẽs:* E *quidẽ, inquit, etſi doleo me in uitam paulo ſerius, tanquã in uiam ingreſſum, priuſquã confectũ iter ſit, in hanc reipub. noctem incidiſſe, tamen ea conſolatione ſuſtentor, quam tu mihi* Brute *adhibuiſti tuis ſuauiſſimis literis: quibus me forti animo eſſe oportere cenſebas, quòd ea geſſiſſem, quæ de me tacente ipſa loquerentur, mortuoq́; uiuerent: quæ ſi recte eſſet ſaluti reip. ſin ſecus, interitu ipſo teſtimonium meorũ in rep. conſiliorũ darent.* Quo *in loco præpoſtere uulgo legitur mortuo uiuerentq́;, pro mortuoq́; uiuerent.*

Emendatus locus Ciceronis.

In *quibus uerbis quæ mutilata eſſe aliquãdo credidimus, quatuor hæc uerba ſubintelliguntur, perpetuã mihi gloriam cõpararent, ante hãc particulã ſin ſecus. quanquã ſi legatur ſalute in ablatiuo, plena erit oratio, quod magis probandũ eſt, ut quidem diſtinguamus pòſt uerbũ eſſet, ſi recte eſſet,* εἰ εὖ εἶχεν. Hoc *autẽ ſchema tribus modis uſurpatur, in principio, in medio, & in fine, ut docet interpres* Ariſtophanis. In *illo autẽ loco* Lucæ, *& in hoc* Ciceronis, *in medio eſt anantapodoton.* Exẽplum *autẽ eius quod fit à fine, inuenimus & apud eundẽ lib.* VII. *epiſt. ad* Attic. Reſponſa *Pompeij grata populo, & probata*

concioni eſſe dicuntur. Ita putaram. Quæ quidē ille ſi repudiarit, tacebit: ſi acceperit. Vtrū igitur mauis inquies? Reſpōderem ſi quemadmodū parati eſſemus, ſcirē. Quorum uerborū hæc ferme ſentētia eſt. Cæſar in bello ciuili ad Pompeiū *& ad Senatū* Legatos *miſerat.* His Pōpeius *pacis conditiones tulit ad Cæſarē referendas, quod factū* Pompeij *gratū populus habuit, ut in cōcione declarauit: hoc autem ita futurū* Cicero *præuidiſſe ſe dicit.* Si igitur (inquit Cicero) *Cæſar conditiones latas non acceperit, nihil reſpondebit, ſed rem armis geret: ſin acceperit,* Legatos *iterum mittet. Quam clauſulam aut aliam non abſimilem* Cicero *figurate reticuit.* Non *igitur uitio dandū eſt interpreti quod ad hunc locū pertinet. figuram enim Græcā imitandam eſſe iudicauit. eiuſdē modi fortaſſe illud eſt in epiſt.* Diui Petri *priore, cap.* II. ὑμῖν οὖν ἡ τιμὴ, τοῖς πιστεύουσιν. ἀπειθοῦσι δὲ. Alioqui *conſtructio eius loci explicari non poteſt.* Vobis *autē honor qui creditis, contumacibus autē, uel non credētibus autē. ubi* αἰσχύνη *uel* ἀτιμία, *uel quid ſimile ſubintelligitur.* Hoc *autē uerboſius fortaſſe dixi: ſed res mihi digna cognitione uiſa eſt.* Nos *enim aliquando (ut diximus) in huiuſmodi locis hæſimus.* Alibi *hic noſter interpres intelligentia (ut uidetur) lapſus eſt eiuſdem* Lucæ *cap.* XII. Vidcte *& cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiuſquam uita eius eſt ex ijs quæ poßidet,* Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας. ἐπεὶ οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ. Vbi *pulcherrima ſentētia inepto uerborū inuolucro ſepulta mihi uidetur & obruta.* Videte *(inquit dominus noſter) & cauete ab acquirēdi cupiditate, ſiquidē nō in redundando cuiquā ipſi uita eſt ex facultatibus ſuis.* Significare *autem his uerbis uoluit uitam hominis non in*

Lucæ locus.

Erratum in ſententia.

eo ſitam eſſe uel eo ſubnixã, quo facultates eius iuſtam & ſufficientem ſortem exuperãt, & quo per interuerſas res alienas auctiores factæ ſunt. Πλεονεξία enim quo uerbo Lucas uſus eſt, non quãuis auaritiam ſignificat, ſed affe=ctionem illam animi circunſcribendi auidã, & ex cõmu=ni aceruo pleniores ſibi partes deſumere paratam. Omni autem auaritia in Græco nõ legitur. Eôdem pertinet illa Heſiodi celebris ſententia, Νήπιοι, οὐκ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός, Stulti, inquit, neſciunt quãto plus dimidium ſit to=to. Nam illud in eodem cap. Ignem ueni mittere in ter=ram, & quid uolo niſi ut accẽdatur? Græce aliter legitur, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη; Et quid uolo ſi iam accenſus eſt? Vitium hoc fuit exemplaris, quod interpres ſecutus eſt. Sed iam ſatis ſuperq; de his diximus, quæ certe deſtinatã ſibi ocioſamq; diſputationem deſiderant. Hæc enim pau=ca ex multis in manus inciderũt ex uno tantum Euange=liſta, quæ tamen Laurentius nõ attigit, tametſi ex profeſ=ſo id aggreſſus: qui niſi huius inſtituti inuidiam omnem ad ſeſe pertraxiſſet, nos uerbũ de hac re facere haudqua=quam auderemus. tametſi res eſt multis iam in hac etiam urbe nota, aut certe æſtimabilis, id eſt, literarũ Græcarum ſtudioſis, ne nos impoſturã forte facere inter neſcios lin=guæ peregrinæ his adnotandis uideamur.

Pleonexia.

Lucæ locus.

Ex eadem lege in §. Et hæc omnia.

Qui Præfectus olim conſtituebatur.) Legendum for=taſſe conſtituebat urbem. Hunc autẽ præfectum urbis Au=guſtus primum inſtituiſſe uidetur ex Tranquillo in Au=guſto, Quoq; plures partem adminiſtrandæ reipub. ca=perent, noua officia excogitauit, curã operum publicorũ, uiarum & aquarũ, aluei Tyberis, frumenti populo diui=dendi, præfecturã urbis. De Præfecto autem Latinarum

Præfectus Latinarum.

Gellius

Gellius libro XIII. *Præfectum urbi Latinarum cauſa relictum Senatum habere poſſe Mutius negat, quoniam nec Senator quidem ſit, neq; ius habeat ſententiæ dicendæ. Marcus autem Varro & Atteius Capito, ius eſſe Præfecto Senatus habendi dicunt. Idem alibi Varro eos ponit, per quos more maiorũ Senatus haberi ſoleret, eosq; nominat Dictatores, Conſules, Prætores, Trib. pleb. Interregem, Præfectum urbis. Ex his uerbis Gellij, Præfectus urbis & Latinarum idem fuiſſe uidetur. De ferijs Latinis Macrobius lib.* I. *Conceptiuæ, inquit, feriæ ſunt quæ quotannis à magiſtratibus uel ſacerdotibus concipiuntur in dies certos uel incertos, ut ſunt Latinæ, Semẽtinæ. Idẽ, Quare nec Latinarũ tempore quo publicæ quondam induciæ inter Romanũ populũ Latinosq; firmatæ ſunt, inchoari bellũ decebat. Senſus eſt igitur, ut arbitror, Præfectum urbis olim conſtituendæ urbi creatum eſſe, deinde Latinarum cauſa plerunq; creari ſolitum: quod obſeruabatur quotãnis. Quod autem hic de quæſtionibus publicis dicitur à Sylla inſtitutis, id Cicero ita ſcribit in Bruto de Carbone oratore loquẽs, Hic optimus illis temporibus eſt habitus, eoq; forũ tenẽte plura fieri iudicia cœperunt. nam & quæſtiones perpetuæ hoc adoleſcente cõſtitutæ ſunt, quæ antea nullæ erãt. Lucius enim Piſo Trib. pleb. legẽ primus de pecunijs repetũdis, Cẽſorino & Manilio Cõſulibus, tulit. Quæſtiones hic pro iudicijs publicis intelligi debent, quemadmodum ſuprà ſatis diſſeruimus.*

Senatus per quos haberi poterat.

Præfectus urbis.

Latinæ feriæ.

Quæſtiones perpetuæ.

Ex eadem lege. §. Fuit poſt.

Quem populus Rom. Sophyn appellauit.) Legendũ Sophon. Sophi dicti ſunt nõ modo ſapientes, quales ſeptẽ illi æquales qui ἑπτὰ σοφοὶ, *id eſt, ſeptem ſapientes dicũtur, ſed etiã docti & acuti. Vnde antiqui cũ aliquem laudare uolebant,*

Sophi.

uolebant,Sophon appellabãt. Hinc illud Plinianũ in epiſtolis,Sequuntur auditores actoribus ſimiles, cõducti & redẽpti mãcipes:cõuenitur à cõductis & redẽptis,in media baſilica tam palã ſportulæ quàm in triclinio dãtur:ex iudicio in iudiciũ pari mercede tranſitur, unde iam non

Σοφοκλεῖς. Laudicœni.

inurbane Σοφοκλεῖς ἀπὸ τοῦ σοφοὶ καλεῖσθαι *dicũtur.* Iiſdẽ *Latinum nomen impoſitũ eſt* Laudicœnis. *& tamen creſcit in dies fœditas utraq; lingua notata.* Actores *cauſarũ (inquit* Plinius) *ſportularũ mercede laudatores ſibi redimebãt:qui orãtibus ſucclamarẽt ſophos,id eſt,ſcitus, uel ſcite potius,circunflexa poſteriore ſyllaba* σοφῶς, *ut cũ dicimus ſcite aliquid dictum, id eſt, docte & acute.* Ex quo Sophocleis Græco *uocabulo dicti ſunt illi,&* Latine Laudicœni,*hoc eſt,cœna pacta laudari ſeſe iubẽtes.* Inde *illud* Martialis,*Grande ſophos,id eſt,magna uoce acclamatũ.*

Σοφός. Σοφῶς. Sophocleis.

Et paulo poſt,de Marco Portio.§. Sed plurimi filij eius.

Cato.

Cato unicum filiũ ſuperſtitem reliquit. Plurimi *igitur libri intelligẽdũ,nõ plurimi filij. Hic eſt ille* Cato *elogio* Liuiano *clarus, lib.* IX. *de bello* Macedonico, & Marci Tullij *lib.* I.*de* Oratore.

Ex l.eadem.§.Etiam Lucius Craſſus.

Lucius Craſſus,& Quintus Scæuola.

Hunc Cicero *ait* Iuriſconſultorũ *diſertiſsimum.* De *quo &* Quinto Scæuola *idem in* Bruto *ita inquit, Noli, inquã,Brute exiſtimare his duobus quicquã fuiſſe in noſtra ciuitate præſtantius.Nã cũ conſtet (ut antè dixi) cõſultorũ alterũ diſertiſsimũ, diſertorũ alterũ conſultiſsimũ fuiſſe:ſic in reliquis rebus diſsimiles erãt inter ſeſe,ſtatuere ut tamen nõ poſsis utrius te malles ſimiliorem.* Craſſus *erat elegãtium parciſsimus,* Scæuola *parcorũ elegantiſsimus.* Craſſus *in ſumma comitate habebat etiam ſeueritatis*

ſatis,

ſatis, Scæuolæ multa in ſeueritate non deerat tamen comitas. Cicero igitur non Publiū Mutium Iuriſconſultorum diſertißimum dixit, ſed Quintū Mutium huius filiū, cuius meminit Pomponius ſequenti §. Ita hallucinatus uidetur Pōponius hoc in loco: Nam ſi de Craſſo intelligas, eōdem reuoluere: fuit enim diſertorum conſultißimus, nō diſertißimus conſultorum.

Et paulo poſt, de Seruio Sulpitio.

In cauſis orādis primū locū, aut pro certo poſt Marcū Tulliū obtineret.) Lego, aut certe, pro aut ſaltē: quæ locutio frequētior eſt apud doctos, quàm ut egeat nūc exēplo: unū tamen nūc ſubit Ciceronis in Bruto, Quo enim, inquit, uno uincebamur à uicta Græcia, id aut ereptū illis eſt, aut certe nobis cōmunicatum. de eloquentia loquens. Aut certe.

Ex eadem, paulo pòſt.

Cumq́; eū ſibi reſpondiſſe de iure.) Aut ſenſus nullus erit, aut reſpōdentē legendū. De hoc Seruio & Cicerone Brutus ad Ciceronē ita inqt in Bruto Ciceronis, Mihi & tu uideris tātū iuris ciuilis ſcire uoluiſſe, quātū ſatis eſſet oratori: & Seruius eloquētiæ tātū accepiſſe, ut ius ciuile facile poſſet tueri. Et paulo inferius Cicero ad Brutū, Sic enim, inquā, Brute exiſtimo, iuris ciuilis magnū uſum, & apud Scæuolā, & apud multos fuiſſe: artē in hoc uno, qđ nunquā effeciſſet ipſius iuris ſcientia, niſi eā præterea didiciſſet artē, quæ doceret rem unā uniuerſam tribuere in partes, latentē explicare definiendo, obſcurā explanare interpretādo, ambiguā primū uidere, deinde diſtinguere, poſtremo habere regulā qua uera & falſa iudicarētur: & quæ quibus propoſitis eſſent, quæq́; nō eſſent cōſequētia. Hic enim attulit hāc artē omniū artiū maximā, quaſi lucē ad ea quæ cōfuſe ab alijs aut reſpōdebātur aut agebātur.

Dialecticæ laus. Dicendi peritia.

Dialecticam mihi uideris dicere, inquit. Recte, inquam, intelligis: ſed adiunxit etiam & literarum ſcientiam & loquendi elegantiam, quæ ex ſcriptis eius, quorum ſimilia nulla ſunt, facilime perſpici poteſt, & reliqua quæ proſequitur Cicero, his conſentanea quæ à Pomponio dicũtur. Vtinam uero tres nunc Seruios haberemus pro ſexcentis iſtis Accurſianis, id eſt, tres ueros, iuſtos, germanosq́;, & (ut ita dicam) maiorum gentium Iuriſconſultos, omnium diſciplinarum politicarum cognitione inſtructos, pro ſpurijs & degeneribus, & conſultorum nomen emẽtitis: illorum tamen iandiu ſuccidaneis. Huic Seruio Sulpitio in legatione defuncto Cicero ſtatuam pro roſtris ponendam à Senatu impetrauit, habita oratione illa quæ Philippica nona dicitur, in quam multa de Sulpitij laudibus congeßit.

Legulei carpũtur.

Philippica nona.

Ex eadem, de Cicerone.

Sane, non ſatis cũ ſuperlatiuo. Commendatio orationis pro Ligario.

Et eius extat oratio ſatis pulcherrima.) Lego non ſatis, ſed ſane, uel omnibus quæ uidi exemplaribus refragãtibus. Trãquillus in Cæſare, Cũ Ptolemæo rege à quo ſibi tendi inſidias uidebat, bellum ſane difficilimũ geßit. Satis autem particula cũ ſuperlatiua ſignificatione dißidet. Et alioquin nõ pulcherrima tantũ, ſed etiã quàm pulcherrima oratio illa dici debuit, à Quintiliano maxime cõmendata. Admirari enim nõ ceſſat ille quoſdam orationis eius locos, ut illum, Quid enim Tubero tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat, & reliqua. Et rurſus illũ, Quid autem agimus Tubero? Et ita illum, Suſcepto bello Cæſar, geſto iam ex magna parte, & reliqua. De hac oratione apud Plutarchum in Tullio ita legimus, In cauſa Quinti Ligarij, quæ apud Cæſarem Dictatorem acta eſt, fertur Cæſar ita animatus fuiſſe, ut Ligarium omnino pro con=

Cæſar.

condẽnato haberet: & cũ Cicero deſenſurus uenit, dixiſſe ad amicos, Reũ quidẽ damnare certiſſimũ eſt, nihil tamen prohibet Ciceronem audire. Verùm idẽ ille qui hoc dixerat, mox agente Oratore, propoſitũ damnandi tenere nõ potuit. Prudẽtiſſima enim & artificioſa oratio cũ gratia & plenitudine ad aures eius perueniens, tam uarie mentẽ eius affecit, ut ſæpe uultũ coloremq́; mutaret. Vbi uero ad cõmemorationẽ pugnæ deuenit, cum in accuſatorẽ acriter cõuerſus illa uerba dixit, Quid enim Tubero, tuus ille gladius, & reliqua: eo iſta dicente, Cæſarem ita extra ſe poſitum & mente alienatum ferunt, ut toto corpore excuſſo, libellos quos manu tenebat, abijceret: deniq; ui coactus contra propoſitum animi reum abſoluit. Idem de Tuberone, Sermone etiã antiquo uſus affectauit ſcribere. Melius in quibuſdam libris non uſus, ſed uerſus legitur. Verſus autem intelligẽdi XII. tabul. Huiuſmodi enim uerſibus compoſitæ erant, Orationis uis. Verſus xij. tabul.

Iuris diſceptator qui priuata iudicet iudicari'ue iubeat Prætor eſto.

Iuris ciuilis cuſtos eſto. Huic poteſtati parento.

Quotcunque Senatus creuerit populus'ue iuſſerit, tot ſunto.

Vnde Cicero lib. II. de Oratore, Diſcebamus enim pueri XII. ut carmẽ neceſſariũ, quas iã nemo diſcit. Duodecim autẽ loquẽdi cõpẽdio appellabãtur leges XII. tab. ut hoc in loco Ciceronis. Et alibi apud eũdẽ, Iam cætera in duodecim, minuẽdi ſunt ſumptus lamẽtationesq́; funeris, trãſlata de Solonis fere legibus. Huiuſmodi aũt uerſus nõnulli erant obſcuri propter uerborum antiquitatem, ut ille, XII. Duodecim.

Mulieres genas ne radunto, ne'ue leſſum funeris ergò habento. Leſſum eiulatio funebris.

Antiquarij. *Antiquarij autem homines dicti ſunt qui uoces priſcas & iam diu deſitas curioſe conſectantur, quo uerbo Trãquillus uſus eſt. hos Græci* φιλαρχαίους *appellant.* Huiuſmodi *ſcriptores noſtra memoria quidam extiterunt uſq; adeo in hoc uitio immodici, ut interpolandam linguam priſcam ſuſcepiſſe uiderentur. Quo nomine Tyberius ab Auguſto ſæpe reprehenſus eſt. de quo ita inquit Suetonius, Sed nec Tyberio parcit, exoletas interdum & reconditas uoces aucupanti. Marcum quidem Antonium ut inſanum increpat, quaſi ea ſcribentem quæ mirentur potius homines quàm intelligant, Antiquarium quendam his uerbis Fauorinus apud Gellium reprehendit libro 1. Curius (inquit) & Fabritius, & Coruncanus antiquiſsimi uiri plane ac dilucide cum ſuis fabulati ſunt, neq; Auruncorum aut Sicanorum, aut Pelaſgorum qui primi coluiſſe Italiam dicuntur, ſed ætatis ſuæ uerbis loquebantur. tu autem perinde quaſi cum Euandri matre iam loquare, ſermone multis annis iam deſito uteris, quòd ſcire atque intelligere neminem uis quæ dicas, &c. Antiquarij etiam dicuntur antiquitatis nondum exoletæ ſtudioſi peritiq;, quorum ſcripta iucunda quadam rediuiuaq; interdũ antiquitate ueluti diſtincta ſunt. Qualis fuit olim Salluſtius, & noſtro tempore Theodorus Gaza doctorum elogijs eo maxime nomine commendatus. Propterea Quintilianus libro 1. Verba (inquit) à uetuſtate repetita non ſolum magnos aſſertores habent, ſed etiam afferunt orationi maieſtatem. Nam & autoritatem antiquitatis habent, & quia intermiſſa ſunt, gratiam nouitati ſimilem parant. Sed opus eſt modo. Et paulo poſt, Ergo ut nouorũ optima erunt maxime uetera, ita ueterum maxime noua. Iuuenalis, Ignotosq; mihi tenet antiquaria uerſus.*

Verba exoleta fugienda.

Antiquarij.

Salluſtius.

Theodorus Gaza.

Ex eadem, de Maſſurio Sabino.

A Tyberio Cæſare hoc tamen illi cōceſſum erat.) Hic *locus in omnibus, quæ uidi, exemplaribus parum emēdate legitur.* Ego uero *ſic legendum arbitror, A Tyberio Cæſare hoc tum illi cōceſſum erat, & ut obiter hoc quoque ſciamus.* Et *paulo pòſt de* Labeone, Labeo *ingenij qualitate & fidutia doctrinæ, qui & cæteris operis ſapientiæ operam dederat.)* Lego, Vt *qui cæteris temporibus.* Ingenij *autem qualitate corruptum eſſe puto, fortaſſe pro facilitate.* Et *paulo pòſt de* Diuo Adriano, *Cū ab eo uiri prætorij peterent, ut ſibi liceret de iure reſpōdere: reſcripſit eis, non hoc peti, ſed præſtari ſolere: & ideo ſi quis fidutiā ſui haberet, delectari ſe, populo ad reſpondendum ſe præpararet.* Hunc *locum* Accurſius *intelligendum putauit, ut hoc peti à principe honeſte non poſſit, licet à* Principe *honeſte concedatur.* Ego *uero hoc dictum apophthegmaticum eſſe puto: hoc ſenſu, ut* Adrianus *dicat, nōn ſe id expenſum beneficijs, ſed acceptum potius ferre ſolitum eſſe.* Hoc *eſt, non exiſtimare ſe beneficium ijs conferre qui indulto ſuo de iure reſponderent, ſed ab eis accipere, ut quorum opera maxime delectaretur. Siquidem* Spartianus *de eo ita inquit,* Omnes *profeſſores & honorauit & diuites fecit, licet eos quæſtionibus ſemper agitauerit.* Poteſt *autē & commode ſic intelligi,* Non *hoc petendum eſſe à* Principe, *ſed efficiendum eſſe.* Hoc *enim præſtare ſignificat.* Cicero *in tertio* Officiorum, *Sin autem dictum eſt nō omne præſtandum, quod dictum nō eſt, id præſtandum putas? id eſt, Si etiam non omnia implenda efficiendaq́; ſunt, quæ in uenditione dicta ſunt.* Præſtare *enim perficere eſt.* Quintilianus, Præſtare. *Quanuis nō tam me uinceret præſtandi quod exigebatur*

fidutia,quàm negandi uerecundia. Senſus eſt igitur, Non *oportere ueniam à Principe peti publice reſpōſitandi,ſed impetrādæ ueniæ ipſi ſatis eſſe documentum ſui dare, induſtriæq; ſuæ unumquenq; eouſq; ſpecimen edere, ut uideatur præſtare implereq; id munus poſſe.* Proinde *ſi quis ea fidutia fretus eſſet,in medium prodiret.* Cicero *lib.* III. *de* Oratore *in perſona Craßi loquens,* E *quidem ſæpe audiui de patre & de ſocero meo, noſtros quoque homines qui excellere ſapientiæ gloria uellent,omnia quidem quæ tum hæc ciuitas noſſet,ſolitos eſſe complecti.* Meminerāt *enim Sextum* Helium,Marium *uero* Mālium, *nos etiam uidimus tranſuerſo foro ambulātem:quod erat inſigne eū qui id faceret, facere ciuibus omnibus conſilij ſui copiam.*

Iuriſconſulti copiam ſui faciebant.

Ad *quos olim & ita ambulantes , & in ſolio ſedētes,domu ſic adibatur, ut non ſolum de iure ciuili ad eos, uerum etiam de filia collocanda,de fundo emendo,de agro colēdo, de omni denique aut negotio , aut officio referretur.* Hæc *fuit* P. *Craßi illius ueteris,hæc* Titi Coruncani, *hæc Scipionis prudentißimi hominis ſapientia,ut ad eos de omnibus diuinis atq; humanis referretur:ijdemq; & in Senatu,& ad populum,& in cauſa amicorum,& domi & militiæ cōſilium ſuum fidemq; præſtabant.*

Præſtare fidē, & culpam,&c.

Præſtare *interdum accipitur à iuriſperitis , pro exitum rei in ſe recipere uel alienæ culpæ diſpendium uelle luere: ut præſtare euētum,præſtare promiſſum alienum.* Sic Cicero *ad* Vatinium,*de ſeruo* Dionyſio,*Si me amas,confice : quācunque fidem dederis,præſtabo.* Idem *de* Oratore,Perge *uero Craſſe:iſtam enim quā uereris,ego præſtabo:id eſt,ego in me recipio. hoc Græce* ἐγγυᾶσθαι *dicitur.* Demoſthenes,

Ἐγγυᾶσθαι.

τῶν κρίνων ἐποίησα τοῦ κήρυκος ἐρωτῶντος Αἰσχίνη, τίς ἀγορεύειν βούλεται, οὐ τίς αἰτιάσασθαι περὶ τῶν παρεληλυθότων, οὐδὲ τίς ἐγγυᾶσθαι

τὰ

τὰ μέλλοντα ἰσῶσ. Id eſt, præſtare rerum futurarum euentum. Dicitur & Αναδίχεσθ. Αναδίχεσθ.

Ex lege ſecunda, de Legibus.

Lex eſt cui omnes homines, & reliqua.) Hæc uerba in antiquis exemplaribus nō leguntur, ſed lacuna relicta eſt textu Græco implēda, quemadmodum & in multis Pandectarum locis. pleriq; autem eiuſmodi ſunt, ut expleri nō poßint, cum ab autoribus qui hodie extant, repeti nequeant. Hic uero locus facile reſtitui poteſt ex Demoſthene, cuius hodie orationes extāt numero ſupra ſexaginta. Hic eſt ille Demoſthenes orator nobilis, qui bonam partē orbis gloria ſui nominis impleuit. Is igitur in oratione quæ in Ariſtogitonem prior inſcripta eſt, ita inquit, καὶ τοῦθ' ἐστὶ νόμος ᾧ πάντας προσήκει πείθεσθαι διὰ πολλά, καὶ μάλισθ' ὅτι πᾶς ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν. δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων. πόλεως δὲ συνθήκη κοινή, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν πόλει. Id eſt, Lex, cui omnes homines obtemperare cōuenit, cū ob alia multa, tum uel eo maxime, quòd lex omnis inuentū quidē ac munus deorū eſt, decretū uero hominū prudentium. ad hæc flagitiorū conſultorū incōſultorumq; emendatio. cōſpirantis deniq; ciuitatis conuentū, ad cuius præſcriptum omnes in ciuitate agentes, uitā inſtituere pār eſt. Ariſt. libro III. Politicôn, Καὶ ὁ νόμος συνθήκη, καθάπερ ἔφη Λυκόφρων ὁ σοφιστής, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ' οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθοὺς καὶ δικαίους τοὺς πολίτας. Lex eſt, inquit, cōſenſus, ut Lycophron Sophiſta dixit, Sponſor inuicē iuris inter ciues, ſed qui ciues bonos iuſtóſq; efficere non poßit. Cicero libro III. de Legibus, Lex eſt, iuſtorū iniuſtorumq; diſtinctio, ad illā antiquißimā & rerū omniū principē expreſſa naturā, ad quā leges hominū dirigūtur: quæ ſupplicio

Demoſthenes.

Lex.

improbos afficiũt, & defendunt & tuentur bonos. Idem *lib.*1. Lex *eſt ratio ſumma, inſita à natura, quæ iubet ea quæ facienda ſunt, prohibetq́; contraria.* Eadẽ *ratio cum eſt in hominis mente confirmata & confecta, eſt lex.* Itaq; *arbitrantur prudẽtiam eſſe legem, cuius ea uis ſit ut recte facere iubeat, uetet delinquere.* Eamq́; *rem illi Græco putant nomine à ſuum cuiq; tribuendo appellatam, ego noſtro à legendo.* Nam *ut illi æquitatis, ſic nos delectus uim in lege ponimus.* Et *paulo pòſt, Sed quoniam in populari oratione omnis noſtra uerſatur oratio, populariter interdum loqui neceſſe erit: & appellare eam legem quæ ſcripto ſancit quod uult aut iubendo aut uetando. Conſtituẽdi uero iuris ab illa ſumma lege capiamus exordium, quæ ſeculis omnibus antè nata eſt quàm ſcripta lex ulla, aut q̃ omnino ciuitas conſtituta.* Lex (inquit Cicero) *à Græcis* νόμ☧ παρὰ τὸ νέμω, *id eſt, à tribuo dicta eſt, Latine à legẽdo.* Inde Εὐνομία *dicta quaſi recta iuris legumq́; cõſtitutio: quo nomine dea illa uocatur, quam* Demoſthenes *alteram iudiciorum præſidem facit, ut ſuperius diximus.* Et Εὔνομοι *populi dicuntur qui recta legum inſtitutorumq́; ratione utuntur.* Hac *ut uidetur* Eunomia *Gallia non regitur: in qua multa flagitiorum impunitas, & rara præmia uirtuti. ubi nulla arx bonis munita, nulla perfugia improbis obſtructa. ubi tanta calumniarum licentia, tam ambagioſi litium anfractus. ita iuris reddendi ratio conſtituta, ut modeſtiſſimo cuiq; & innocentia prædito ius ſuum obtinere plerunque non liceat: aut certe in illis mæandris fòrẽſibus hærere, in labyrinthoſis dilationum ſinibus cõſeneſcere: ueteratorias pragmaticorum impoſturas, plurima iudicum faſtidia faſtuſq́; quorundam perpeti, mille indignitates deuorare neceſſe ſit.* Quas *tot tantasq́; mole-*

Lex unde dicta.

Eunomia.

Eunomi.

Pragmaticorũ impoſturæ.

ſtias

ſtias ut quiſq; optimi eſt ſtomachi, id eſt, æquißimi animi, ita ægerrime concoquit. Eſt ſane cur hoc illi querantur, quibus in forenſi piſtrino molam uerſare aliquãdiu contigit: quod ut uir bonus ac ſtudioſus faciat, ne Crœſi quidem fortunam mereat. Tametſi conſilium hic anceps, neque, ſi maxime cupias, hoc loco deprehenſus, facile te explicare hinc poßis. Litium fugitantem te oſtẽderis? omnis undiq; uicinia quaſi ex cõpoſito negotium faceſſere tibi adorietur. Agellum tuum improbe uindicanti de iure tuo litiũ tædio deceſſeris? iamiam de latifundijs, mox de focis & lare familiari dimicãdum tibi erit. Rurſus litigioſis & improbis cornua obuerteris: ad hanc fori moleſtiam aliquandiu deuorandam animum induxeris? ſalus tibi multa tranquilliori uitæ atque etiam poſtremũ dicenda. Ad unã te pugnam aut alteram æternæ pacis deſiderio confirmaueris? bellum æternum alijs ſuper alia prælijs conſertum, nec rei tuæ familiari incruentus habebis. In hoc enim certamine ut prælio ſæpe (nec id tamen citra puluerem ſudoremq́;, ut aiunt) ſic bello nunquam uincitur. Siquidem cauſæ alijs ſuper alias ſententijs confoſſæ (quaſq́; tu iugulatas putes) reſtibili fertilitate multiplicato reuiniſcunt, iuraq́; damnata & conficta, aduocatorum ſolertia quaſi recidiua pullulãt. Proinde aut Autolyci tibi uicini expectandi, aut dicarum mucrones iugiter intentãdi, & ſæpe digladiandum. Sic enim moribus receptum eſt, ut patrimoniorum ueluti redundantem ſanguinem forenſis illa exorbeat non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo. Id eſt, litium ducendarum neceßitas, alendiq́; ordinis hominum controuerſijs uictitantium. Poſitis autem hinc & inde calculis, ſi recte rationaberis, ancipitem rationem inuenies. Vtrum enim conſilium ceperis, ex re

In dyſnomiam Franciæ.

Litiũ miſeriæ.

Autolyci.

utraq; (ut arbitror) parem in fraudem incides. Hoc autem *uitium nō tam unius aut alterius prouinciæ eſt, quàm tēporis & ætatis, cui cauſam dederunt & materiam tot uolumina iuris enarratorum & interpretum, in perniciem ipſa & captionem māſuetorum ac ſimplicium hominum excogitata.* Hæc igitur eſt illa quæ ab eadem origine δυσνομία dicitur, peruerſa iuris legumq; conſtitutio, Eunomiæ è regione poſita. quam Heſiodus poëta Atæ, id eſt, offenſionis & noxæ cōtubernalē appellat, δυσνομίην ἄτην τε συνήθεας ἀλλήλῃσιν. Aten autem, id eſt, noxam, dæmonem eſſe humano generi noxium, Homerū exiſtimaſſe conſtat, hoc carmine libri noni Iliados, Φθάνει δέ τε πᾶσαν ἐπ' αἶαν, βλάπτουσ' ἀνθρώπους, Graſſatur (inquit) Ate per uniuerſam terram hominibus infeſta. Hanc Aten dæmonē eſſe humano generi infenſum & aduerſarium qui diabolus dicitur, autor eſt Sudas. Ατη (inquit) ὁ διάβολος ὁ ἀντικείμενος. Eius autē lapſum è cœlo Homerus lib. XIX. Iliados deſcribit,

Iuris uolumina in perniciē ſimplicium.

Dyſnomia.

Ate.

Ατη.

Ate de cœlo deturbata.

Diabolus.

Αὐτίκα δ' εἷλ' Ἄτην κεφαλῆς λιπαροπλοκάμοιο
Χωόμενος φρεσὶν ᾗσι, καὶ ὤμοσε καρτερὸν ὅρκον,
Μήποτ' ἐς Οὔλυμπόν τε καὶ οὐρανὸν ἀστερόεντα
Αὖτις ἐλεύσεσθαι Ἄτην ἣ πάντας ἀᾶται.
Ὣς εἰπὼν ἔρριψεν ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Χειρὶ περιστρέψας, τάχα δ' ἵκετο ἔργ' ἀνθρώπων.

Quos uerſus ſic Latinos fecimus:

Protinus abripuit ſpecioſis crinibus Aten
Iuppiter, adiuratq; inſtinctus ſanctius ira,
Haud iterum poſthac ſtellantis culmina cœli
Scanſuram eſſe deam, quoniam eſſet noxia cunctis.
Ilicet hoc dicto ſuperis ibi feruidus Aten
Sedibus exturbat, mortalia lapſa laceſſit.

Propterea Beſſario lib. III. in calumniatorem Platonis,

de

de Platone & Ariſtotele loquens, Luciferũ uero (inquit) ſua culpa eiectum in terram execrandumq́;, illi quoq; dixerat ab Homero ſuo theologo. qui ſiue beneficio quodam naturæ, ſiue Moſis Prophetæ ſcriptis, carmine ſuo expoſuerat lapſum Luciferi, quam ille Aten appellat. Quàm male igitur cum ijs agi populis exiſtimandum eſt qui dyſnomia reguntur, Atæ, id eſt noxæ, contubernali? Solon qui ſapiens unus ex ſeptem, & legum ſcriptor ſolus ex ſeptem fuit, is remp. duabus rebus contineri dixit, præmio & pœna, ſi Ciceroni credimus in quadam ad Brutum epiſtola. Propter quod Democritus duos eſſe omnino deos cenſuit, pœnam & beneficium, ut autor eſt Plinius lib. 11. naturalis hiſtoriæ, Quonam modo igitur Galliam, & multas Chriſtiani nominis prouincias, recte atq; ordine conſtitutam habere remp. ciuilemq́; defendemus, in quibus (ut reliqua nunc mittamus) primorũ ordinum ſacerdotia, id eſt, doctrinæ uirtutisq́; præmia, in homines interdum Latine infantiſſimos non ſingula, ſed bina, terna, & plura congeri uerius quàm conferri uidimus, quoſdam tam ſtolidos, tam inerteis, tam literas uirtutemq́; peroſos, tanta morum nequitia (nihil enim ſignificantius dicere poſſum) ſeneſcendo obbruteſcentes, ut facile animam illis pro ſale datam eſſe à naturæ munere credas: ideo tantum ſcilicet ne putreſcerent, ut de ſuibus animali ſtolidiſſimo dictitatum eſt: qui certe non tam his honoribus ornati quàm obruti olim eſſe uidentur iniquis oneribus. Quid aliud tandẽ ipſi quàm terræ inertia pondera (ut inquit Homerus) nunquam nonnihil agentes. Vt uno uerbo abſoluam, ſponſi Penelopes, magno fortunæ crimine oculis hominum incurrentes? Qui cum ipſi ad Pontificatus non uenerint, ſed uel obrepſerint, uel irruperint:

Luciferi lapſus.

Solonis reſp.

Dij Democriti.

In indignos ſacerdotio.

Anima quibuſdam pro ſale.

perint: tamen ſe nobis colēdos inter digniores obijciunt, ſacroſanctos ſeſe, & delicias CHRISTI, & reuerendos, & (quod ſæpe cachinnos excitauit) patres à grauitate morum appellitantes. idq; ipſum etiam credere conniuentibus oculis inſtituto publico cogimur. Sunt quorum humeris iſta ſedeant inquis? ſunt certe, iiq; nō pauci, quos ab iſta turba dignitas oris eximit, & morum modeſtiæq; maieſtas. Alioquin quî fieri poſſet, ut primaria illa dignitas tandiu ſacroſancta eſſe poſſet? Sed hoc non eſt in pluribus: & futurum mox uidemus, ut quorundam indignitate honoratiſſimus ordo in ordinem cogi poſſit. Honeſtiorū igitur intereſt tantam indignitatem non ſileri. Quorūdam enim tenebræ totius ordinis ſplendori officiunt. Age uerò ut hoc etiam miſſum faciamus, quonā modo præterea adminiſtrandæ reipublicæ noſtræ rationem tueri poſſumus quaſi rectè inſtitutam? Etenim ſi Ariſtoteli credimus lib. IIII. Politicorū, duplex eſt Eunomia, una quidem recta iuris cōſtitutio, altera uerò rectè iuri cōſtituto obtemperatio. Neq; enim ſatis eſt bene inſtitutā poſitamq; eſſe rationē reipublicæ, niſi & hoc omnibus perſuaſum ſit, inſtitutioni tali omnino parendū eſſe. Διὸ μίαν μὲν εὐνομίαν ὑποληπτέον εἶναι τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις. ἑτέραν δὲ τὸ καλοὺς κεῖσθαι τοὺς νόμους οἷς ἐμμένουσιν. Nos uerò nec rectè ſatis inſtitutā ciuilitatis rationē habemus, quatenus etiam per monarchiam licet, ut ſuprà diximus, nec ſi quæ leges noſtræ cōmode poſitæ ſunt (ut certè iamdiu permultæ ſunt) parēdū eis hoc tēpore cenſemus. Quotus enim quiſq; eſt, qui modò in aula interiore alicuius ſit nominis, aut etiam ex eorum gente, qui in aula præpotentes ſunt, qui non ſe dignū cenſeat, quē propter leges & cōſtitutiones quantumuis graui ſanctione munitæ, uiolari debeāt? Cum tamen (ut

Eunomia duplex.

men(ut Cicero inquit in oratione pro Cluentio) mens & animus & conſiliũ & ſententia reipublicæ poſita ſint in legibus. Et ut corpora noſtra ſine mente: ſic reſpublica ſine lege, ſuis partibus ut neruis ac ſanguine & membris uti non poteſt. Legum miniſtri, magiſtratus. Legũ interpretes, iudices. Legum deniq; idcirco omnes ſerui ſumus, ut liberi eſſe poſſimus. Enimuerò eam demũ bene regi rẽpublicã credẽdũ eſt, in qua qui gubernacula ſummæ rei tenent, excutere nouerũt quem cui potiſſimũ muneri præfici par ſit, ut inquit Perſius, Dignoſcere cauti Quid ſolidũ crepet & pictæ tectoria linguæ. Alioqui ſi res ex cuiuslibet potentis ſententia ſtatuatur, in conſilium interdũ adhibẽtur homines aut ueteratores, aut nebulones, aut redempti etiam laudatores: nõnulli uſquead eo aut effuſi aut præpoſteri, ut uel muſcã leoninis laudibus obruere ſe nõ ſentiant, ut inquit Firmianus: aut ut Clytæmneſtram etiã Buſirimq; laudare, Socratem uituperare nõ dubitent, ut Polycrates quondam fecit. Cæterum & hæc & alia adminiſtrãdæ reipublicæ errata, quæ noſtra memoria Gallicã rempublicam fœde diuexauere, feliciore aliquo principatu, atq; adeò hoc ipſo, quo nunc regimur, emendatum iri ſpes eſt. Indicia enim iam multa, nec ea obſcura ab aula affulſerunt aduentantis iamiam melioris æui, ſi modo diuina benignitas reipub. Principem, Principi mentem iſtam ad extremum ſeruauerit, atq; menti iſti Principis aulicum iſtud conſilium non defuerit. Vnum eſt omnino uitium inexpiabile, & (ut ita dixerim) deploratum, ita multos magnosq; aſſertores habet, & in dies ſerpit, ut ea ſolent ulcera quæ Chironia à Galeno & Cacoëthe dicuntur. Id uero quale quantumq; ſit, Iſocratis uerbis intelligi poterit in ea oratione quæ inſcribitur

Legum præſtãtia.

Chironiæ ulcera.

Cacoëthe.

Areopagitarũ conſilium.

Areopagiticus, cuius ego locum quēdam Latinum ut potui feci. De Areopago enim loquēs (de quo alibi uidēdū) in hāc propemodū ſententiam inquit, Maiores autem noſtri Areopagiticū conſiliū Athenienſiū moribus ad omnē modeſtiam cōponēdis cum imperio & poteſtate praeeſſe uoluerunt, haud dubiè exiſtimantes longe illos falli, qui apud eos demū populos optimos eſſe uiros arbitrantur, apud quos leges exquiſitiſſima ſcribentium diligentia latæ ſint, id quod ſi admittatur, nihil iam obſtiterit quominus ſimiles moribus omnes Græciæ populi euadant, utpote cum ſcriptas leges in omnes protinus populos propagari exemplarium traducibus facile ſit. Sed enim illi non ex hiſce inuētis incrementa uirtutis proficiſci, ſed ex uitæ quotidianæ potius inſtitutis exiſtimarunt. Quippe multitudinem ſimulem euadere his moribus neceſſe eſt, quibus moribus ſinguli inſtituti ſunt. Nam quod ad legum multitudinē atq; exactiorem circa eas diligentiā attinet, indicium certè hoc ipſum eſt parum bene cum ciuitatibus illis agi. Multitudinē enim legū ueluti cancellos quoſdam flagitijs hominū circundatos exiſtimari neceſſe eſt. Atqui ciuitates recta reip. ratione conſtitutas, haudquaquā porticus ſcriptarū legum plenas habere, ſed in animis potius cōdita iura tenere expedit. Neq; uerò decretorū redundāti copia, ſed compoſitione morū præclare urbes, cōmodeq; habitantur. Homines enim perperā educati, iura qualibet exactè perſcripta facile præuaricari poterunt. rurſusq; rectè homines inſtituti, uel deterius poſitis acquieſcere facilè ſibi perſuaſerint. Επεὶ τά γε πλήθη καὶ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων σημεῖον εἶναι τοῦ κακῶς δικεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτὴν, ἐμφράγματα γὰρ αὐτοὺς ποιουμένους τῶν ἁμαρτημάτων πολλοὺς γίνεσθαι τοὺς νόμους ἀναγκάζεσθαι. δεῖ δὲ τοὺς εὖ πολιτευομένους, οὐ τὰς στοὰς ἐμπιμπλάναι

De multiplici & exacta commētatione circa interpretationem legum.

De multis legū uoluminibus.

πιμπλάνια γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. Ex his (ut opinor) tanti autoris uerbis intelligimus Eunomiam, id eſt, rectam feliceműq; iuris conſtitutionem, haud immenſis innumeriſq; librorum uoluminibus cōſtare, ſed emēdata potius ratione uitæ publicè tranſigendæ. Quãta igitur humani generis pernicie poſteriorũ deteriorumq́; ſeculorũ moribus receptũ eſſe arbitramur, ut cuiuis (qui modo ſe profeſſorem iuris dicere poßit) liceat per publicam cõniuentiã leges nobis alias atq; alias quotidie ferre, & ueluti terræ, mari, populis imperitare? Id eſt enim nimirum ad Pandectas & reliqua Imperatorũ Põtificumq́; monumenta per ſe ſatis numeroſa uolumina, ſexcenta certatim uolumina cõmentariorũ cõmentitiorumq́; adeo addidiſſe, quæ iam in eã ipſa autoritatẽ uenerint, ut pro legibus decretiſq; citentur. Vſqueadeo nihil intemerabile, nihil ſacroſanctũ ingenia ſcripturientia duxerũt, ne Iuſtiniano quidẽ in Codice ſuo imperatoria poteſtate ſeueriſsimè interminãte altero etiam edicto, quod màximè mireris ne reclamãte quidẽ diſſentienteq́; Accurſio. Proinde Iuſtinianus cum Triboniano (atq; etiã cũ Paulo, Vlpiano, & reliquis illis iuris cõdendi proceribus, qui ex officina Papiniani tanquã ex equo illo Troiano prodierũt) ſi qua fortè ad eum fama huius indignitatis peruenit, nimirum nunc miſer exclamat ut Stentora uincere poßit, aut potius quantum Gradiuus Homericus, exclamat inquam ſatyricũ illud, Tenet inſanabile multos Scribẽdi cacoëthes. Hoc igitur malum, id eſt, praua pertinaxq́; ambitio, quæ animis iuriſperitorũ noſtri temporis, ac memoriæ auorumq́; inſedit, non aliter domari quaſi ulcus cacoëthes poteſt, quàm ſi ferro cautere'ue percutiatur, id eſt, ſi ad uiuum uſq; reſecetur: aut paulo clementius, ut certũ nec

Librorum iuris multitudinẽ obeſſe.

nec magnum numerum interpretum iuris utriuſq; habeamus, reliquorum planè autoritas abrogetur: uel etiã ut uolumina ipſa Vulcano conſecrentur. Sic enim ut arbitror Iuſtiniani iuriſq; conditorũ manibus belliſsime parentari poteſt, qui tam ipſe imperia ſua pro nihilo duci utiq; indignatur, quàm hi ſcripta ſua lamentantur commentitijs ſcriptis fœdari: ſimul humaniorum diſciplinarum autoribus honos haberi, quorũ iſti ſcripta eorumq; ſequaces, homines in uniuerſum Mineruæ craßioris, nihil ad uitã degendam pertinere arbitrantur, ut parũ quæſtuoſa, idq; ipſum palàm dictitare non dubitant, ut eſt ruſticitatis impudẽtia. Sed enim tranſuerſum me rapi quodam ueritatis aquilone ſentio: cum tamen huius noſtri operis inſtitutũ poſcere uideretur, ut blãdioris cuiuſdam oratiõis fauonio uelorum ſinus orationis panderem. Certè præter inſtitutum aura quadam indignationis ſolicitante prouectus, nimium me à portu emerendi fauoris receßiſſe uideo. Neq; tamen odimus quenquàm, nec inuiſos nos cuiquã uiciſsim eſſe putamus. Verum hæc atq; alia non minora reipublicæ ulcera uiderint ij aliquando, ad quos reipublicæ cõſtituẽdæ cura pertinet: quæ tamen attingi à quolibet nõ debẽt. manus enim quaſdam Chironias atq; Pæonias poſcunt.

Naturæ lex. Aeterna lex. Summa lex.

Vt ad rem reuertamur, quod theologi legem naturæ uocant, Cicero ſummam legem uocauit in loco ſuperius dicto, alibi autẽ legem æternã, his uerbis, Hanc igitur uideo ſapiẽtißimorũ fuiſſe ſententiam, legem neq; hominũ ingenijs excogitatam, nec ſcitum aliquod eſſe populorũ, ſed æternum quiddam quod uniuerſum mundum regeret imperandi prohibendiq; ſcientia. Ita principem legem illam & ultimam mentem eſſe dicebant omnia ratione aut uetantis aut prohibentis dei, ex qua illa lex quam huma-

no ge

no generi dij dederant, rectè eſt laudata. Eſt enim ratio menſq; ſapientis ad iubendum & ad terrendum idonea. Laudata pro uocata à Cicerone dictum eſt uerbo iuris, de quo alibi dicendum. Laudatum. Lex naturæ. *Noſtri igitur philoſophi legem naturæ appellant rationem communem cultum unius dei dictantem, hominumq; inuicem charitatem, quam in communem ſenſum, id eſt, notiones anticipatas cadere uolunt, ut alibi diximus. Cicero ſummam & æternam legem appellat prudentiam illam, rationemq; cõmunem naturæ humanæ ingenitam, quaſi particulam quandam diuinitatis: quæ ſectandæ nobis autor eſt iuſtitiæ, auerſandæq; iniuſtitiæ. Mentem enim mundi Stoici* Πρόνοιαν, *id eſt, prouidentiam appellauerunt, quem deum eſſe putabant, ut docet Cicero libro* Pronœa. Mens mundi. *II. de natura Deorum. Vnde Quintilianus de eo loquens Prouidentiam ferè dicit, ut in primo, Oratione, inquit, nihil præſtantius homini dedit Prouidentia. Et alibi de Cicerone loquens, Dono quodam Prouidentiæ genitus, in quo omnes ſuas uires eloquentia experiretur.* Prouidentia. *Ex ea autem mente quæ & prouidentia dicitur, animos humanos defluxiſſe aiebant, quaſiq; deſtillaſſe. Vnde Iuuenalis Satyra XIIII.*

Senſum ex cœleſti demiſſum traximus arce:
Cuius egent prona & terrã ſpectantia. mundi
Principio indulſit communis conditor illis
Tantum animas, nobis animum quoq;, mutuus ut nos
Affectus petere auxilium & præſtare iuberet.

Ex lege tertia.

Iura conſtitui oportet ut Theophraſtus ait in ijs quæ entonyma frequẽter accidunt.) Nos cũ eſſemus Florẽtiæ, Pãdectas Piſanas (quas archetypos eſſe putãt) in palatio Pandectæ Piſanæ.

uidimus,

uidimus,ſed raptim & quaſi per tranſennam, ut dicitur, prætereuntes. Has ſi aliquot diebus ocioſe nobis tractare licuiſſet, pauca ut exiſtimo loca non intellecta reliquiſſemus. tametſi lectu ſint perdifficiles, literis iam multis in locis exoleſcentibus uerbiſq; non interpunctis. In his autem hunc locum ita ſcriptũ legimus: Iura conſtitui oportet (ut dicit Theophraſtus) in his quæ ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidunt, non in ijs quæ ἐκ παραλόγου, id eſt, in ijs quæ plerũq; accidunt, nõ in ijs quæ necopinato, uel præter hominum opinionem. Huc pertinet Solonis illud dictum, cuius meminit Cicero in oratione pró Roſcio Amerino: Solon, inquit, cum interrogatus eſſet cur nullum ſuppliciũ conſtituiſſet in eum qui parentem necaſſet, reſpondit, id ſe neminem facturum putaſſe. Dicitur ſapienter feciſſe, cum de eo nihil ſanxerit, quod autem commiſſum non erat, ne non tam prohibere quàm admonere uideretur.

Iura in quibus conſtituenda.
Solonis prudẽtia.
Parentem necare.
Lex de quibus ferenda.

Ex lege, Legis uirtus.

Legis uirtus.

Legis uirtus hæc eſt, imperare, uetare, permittere, punire. Quintilianus in VII. Lex, inquit, omnis aut tribuit, aut adimit, aut punit, aut iubet, aut uetat, aut permittit. Quod autem ſequitur, Iura non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtituuntur, ſumptum id eſt ex duodecim, ubi ſic cauebatur, Priuilegia ne irroganto. Quæ uerba Cicero libro III. Legum referens ita inquit, Tum leges præclariſſimæ de duodecim tabulis translatæ duæ. quarũ altera tollit priuilegia, altera de capite ciuis rogari, niſi maximo comitio, uetat. Maiores enim in priuatos homines ferri leges noluerunt (id eſt enim priuilegium) quo quid eſt iniuſtius? cum legis hæc uis ſit ſcitum & iuſſum in omnes, ferri de ſingulis centuriatis comitijs uoluerunt. Deſcriptus enim populus cenſu, ordinibus, ætatibus, plus

Iuſſum.

adhibet

adhibet in ſuffragium conſilij, quàm fuſè in tribus conuocatus. Sed hæc uerba corruptè uulgo legũtur, ut pleraq; in illis libris. Gellius libro I X. Neq; de imperio Cn. Pōpeij, neq; de exitu Ciceronis, neq; de Publij Clodij, neq; alia id genus populi plebis'ue iuſſa leges uocari poſſunt. Nō ſunt enim generalia iuſſa, neq; de uniuerſis ciuibus, ſed de ſingulis concepta. Quocirca priuilegia potius uocari debent, quia ueteres priua dixerunt, quæ nos ſingula dicimus. Cicero in Paradoxo IIII. Sed quid ego communes leges profero, quibus omnibus es exul? Familiariſſimus tuus Cornificius de te priuilegiũ tulit, ut ſi in opertum bonæ deæ acceßiſſes, exulares. Idem pro domo ſua, Quo iure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indemnati tuliſti, uetant leges ſacratæ, uetãt duodecim tabularum leges priuatis in hominibus irrogari: id eſt enim priuilegiũ. Ex ſupradictis apparet nos non ſatis intelligere quid ſit priuilegium, qui nihil aliud eſſe credimus quàm prærogatiuam & Principum indultum. Idem de proſcriptione ſua loquens, Licuit tibi ferre non legem, ſed nefarium priuilegium. Priuilegia igitur, id eſt, leges ad priuos homines ſingulosq; pertinentes, non niſi centuriatis comitijs irrogari poterant, quæ Cicero libro de Legibus ſupradicto Magna comitia appellat. Enimuero ad hunc titulum pertinere illud Liuianum arbitror libro IIII. de bello Macedonico: Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt: id modò quæritur, ſi maiori parti & in ſummam prodeſt. Si quod cuiq; priuatim officiet ius, id deſtruet ac demolietur: quid attinebat uniuerſos rogare leges, quas mox abrogare in quos latæ ſunt, poßint? Verba ſunt Catonis legem Oppiam tuentis. Contra quem Valerius Tribunus plebis ita inquit, Ego enim quemadmo-

Priuilegium. Priuum.

Priuilegium.

Centuriata comitia.

Magna comitia.

dum ex ijs legibus, quæ non in tempus aliquod; ſed perpetuæ utilitatis cauſa in æternum latæ ſunt, nullam abrogari debere fateor, niſi quam aut uſus coarguit, aut ſtatus aliquis Reipublicæ inutilem fecit: ſic quas tempora aliqua deſiderauerunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipſis mutabiles eſſe uideo. Quæ in pace latæ ſunt, plerunque bellum abrogat: quæ in bello, pax: ut in nauis adminiſtratione alia in ſecunda, alia in aduerſa tempeſtate uſui ſunt.

Ex lege, Non poſſunt.

Si quis omnes ſpecies quæ hac lege comprehendi poſſunt, ſcire cupit, legat Quintilianum libro VII. *ubi de ſyllogiſmo & ratiocinatione loquitur.*

Ex l. Fraus, & quod diſtat uerb. ab intel.

Petrus Crinitus. *Cum aliquando apud Petrum Crinitum Florentinum eſſemus hominem & comitate & doctrina ſingulari præditum, cuius nunc liber de Honeſta diſciplina, alijq́; ſuauiſſimi in manibus habentur, inter contrectandos nonnullos eius libros in quaternionem incidimus manu Politiani ſcriptum: in quo annotationes paucula erant, conſulta (ut uidebatur) obſcuritate congeſtæ, ut ſi fortè interciderent, à nullo legi poſſent. ſic enim erat ingenium hominis. pleræq; tamen frigidæ ſcrupuloſitatis & contemnendæ. Has cum celeri lectione per Criniti facilitatem ſaltuatim percurrere nobis licuiſſet (Strati enim frænatiq́; equi ad ueſtibulum nos expectabant, & ille me amicitiæ cauſa ad manſionem primam deducturus erat) unum tantùm & alterum locum, quæ ad hoc noſtrum inſtitutum pertinerent, memoriæ mandauimus: quorum hic unus erat. Sic autem Politianus legebat ex Pandectis Piſanis, Et quod diſtat ῥητὸν ἀπὸ διανοίας, hoc diſtat fraus, & reliqua.*

& reliqua. Id eſt, quod diſtat dictum à ſententia. Sic autem eſſe ab Vlpiano ſcriptũ facile mihi perſuadeo, quandoquidem in antiquo exemplari tria illa uerba deſunt.

Ex lege, Princeps.

Princeps legibus ſolutus eſt. Ariſtoteles libro III. Politicôn, huius dicti rationem memorabilem afferre mihi uidetur. Eſt enim is autor qui res omnes ratione & uia ſcientificè tractare ſolet: eas etiam quæ ſui natura artificioſè tractari non poſſe uidebantur. Is igitur in eo libro in hanc propemodum ſententiam inquit, ſi tamen rectè uertimus, In republica autem optime conſtituta is demum ciuis eſſe dici debet, qui & regere & regi, & uoluntate & aptitudine ad uitam paratus eſt ſecundum uirtutem agendam. Agedum ſit aliquis unus, aut uno etiam plures (pauciores tamen quàm ut ciuitatis numerum implere poßint) tanto cæteris uirtutis exuperantia præſtantes ſi plures ſint, aut præſtans ſi unus ſit, reliquorum ut uniuerſorum uirtus cum illius aut illorum non ſit comparabilis: dico, inquit, huiuſmodi uiros non iam ciuitatis partem exiſtimandos eſſe. quippe iniuriam illis haud dubiè factum iri credendum eſt, ſi æquas ferre partes digni ipſi uidebuntur, tanto cæteris inæquales uirtute ciuiliq; facultate. Huiuſmodi enim quaſi deum quendam cenſeri inter homines par eſt. Proinde legum quoq; lationem inter æqualeis neceſſe eſt eſſe & genere & facultate ciuili. In illos autem huiuſcemodi nulla eſt prorſus legislatio: quippe qui ipſi lex ſint. quàm enim ridiculum fore putemus eum qui legem de huiuſmodi ferre aggrediatur? Quare ciuitates illæ, quæ populari imperio adminiſtrantur, non aliam ob cauſam Oſtraciſmon excogitauerunt, utpote quæ omniũ maximè rerum publica

Princeps legibus ſolutus. Ariſtotelis laus.

Legislatio.

publicarum ciuilem conſectentur æqualitatem. Etenim *qui apud eas plus æquo præualere cæteris aut opibus aut neceßitudinibus numeroſis, aut ciuili facultate uidentur, ſolum eos uertere exilij cauſa ad certum quoddam tẽpus adigunt.* Ἀδικήσονται γὰρ ἀξιούμενοι τῶν ἴσων, ἄνισοι τοσοῦτον κατ᾽ ἀρετὴν ὄντες, καὶ τὴν πολιτικὴν δύναμιν. ὥσπερ γὰρ θεὸν ἐν ἀνθρώποις εἰκὸς εἶναι τὸν τοιοῦτον. ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ τὴν νομοθεσίαν ἀναγκαῖον εἶναι περὶ τοὺς ἴσους καὶ τῷ γένει καὶ τῇ δυνάμει. κατὰ δὲ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος. αὐτοὶ γάρ εἰσι νόμος. καὶ γὰρ γελοῖος ἂν εἴη νομοθετεῖν τις πειρώμενος κατ᾽ αὐτῶν. καὶ τὰ λοιπά. Quid ſit autẽ Oſtraciſmus, id eſt, Athenienſium exilium, docet planè Plutarchus in Ariſtidis uita.

Oſtraciſmus.

Enimuero *quod Ariſtoteles de æqualitate generis dicit inter ciues, uidendũ quò pertineat, ne nimiũ ſibi iſti placeant Cecropidæ: qui beatos ſeſe putãt eſſe nobilioresq́; Codro, ſi holoſericati & machærophori conſpiciantur, reiecta in humerũ ueſte ſubnixi, graſſantes magis quàm ingredientes, interim proterue obuium quenq; protrudentes, quibus ad nobilitatem facere uidetur præter literarum omnium ingnorantiã & odium, prædictis etiam reſpondens & conſentanea uerborũ improbitas, quaſiq; caſtrenſis uel aulica potius eloquẽtia: ſed quæ proteruiſſimum quenq; maximè deceat, inter modeſtas aures ipſa putidißima. Ariſtoteles igitur lib.* IIII. Politicôn, *Cũ tria ſint, inquit, quæ de æqualitate ciuili contendant, libertas, opulentia, uirtus* (*Nam quartũ quod uocant generis nobilitatẽ, ex duobus concretũ eſt.* Eſt *enim generoſitas opes cum uirtute uetuſtæ*) *cũ igitur tria hæc de æqualitate cõtendãt, manifeſtum eſt duorũ mixturam, id eſt, opulentorũ atq; inopum, ciuilitatẽ eſſe dicendam: trium uerò Ariſtocratian, id eſt, optimatiũ ſtatum.* Idem lib. III. Εὐγένεια γάρ ἐστ

Ciuium inter ſe æqualitas.

Holoſericati. Machærophori.

Nobiles carpuntur.

Nobilitas.

Εὐγένεια.

γάρ ἐστιν ἀρετὴ γένους. *Generoſitas enim, inquit, uirtus eſt generis. Age cum quinq; ſint genera regni, quintum genus eſt quod* παμβασιλεία *dicitur, quaſi dicas regnum numeris omnibus dominationis abſolutum: cuiuſmodi erant Reges, Principes Romani Vlpiani tempore, nihil iam priſcæ ciuilitatis retinētes, omnia arbitrio ſuo ſtatuentes: ut & nunc Reges noſtri ſunt qui omnia in poteſtate habēt, quiq; (ut Homericus ille Iupiter) quo quo ſeſe uerterint, omnia circumagunt, nutu etiam ſolo omnia quatientes: deniq; humani Ioues (ut inquit Plautus in Caſina) ſed qui tamen hominum more emoriantur. Hoc autem regni genus eſt inquit Ariſtoteles, cum unus omnium poteſtatem habet tum communium, tum publicarum rerum, non aliter atq; ciuitas una, aut populus unus habent. Hæc autem ſpecies quinta, œconomica eſt ratione inſtituti. Vt enim œconomia regnum eſt domeſticū, ſic regnum œconomia eſt ciuitatis aut populi unius aut plurium, id eſt, domeſtica diſpenſatio. Propterea reges Perſarum nō reges, ſed tyranni eſſe cenſebantur, qui populos ſibi ſubditos ſeruos eſſe exiſtimabant, non liberûm loco familiæq; habendos. Plutarchus,* καίτοιγε πρόσθεν βασιλεὺς πάντας ἡγεῖτο δούλους πλὴν τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, ἧς μάλιστα δεσπότης ὤφειλεν εἶναι.

Pambaſilia. Reges Galliæ. Ioues humani. Oeconomia. Perſarum tyranni.

Ex ſupradictis igitur demonſtrari poteſt (ut arbitror) Principem non modò legibus eſſe ſolutum, id quod Vlpianus dixit, ſed etiam legibus non teneri. Iam primū cum leges ferri debeant in homines genere facultateq; omni politica æquales, nec legibus teneantur, qui multò cæteros rebus his præſtare uidentur, reges autem generoſitate, id eſt, opulentiæ antiquitate, & claritate nataliū nemo omniū æquare poßit aut cōtendat, uirtute verò & animi & corporis, omniq; morū maieſtate humanum captū

Princeps legibus non tenetur.

 modumq;

modumq́; excedere, heroasq́; æquare aut debeant, aut credantur: manifeſtum eſt legibus in ciues, id eſt, in populum latis ſacroſanctos homines non teneri, auguſta illa dignatione eximios. Ad hæc cum nullum ius ciuile inter patrem & liberos, & inter dominum & familiam intercedat, ut Ariſtoteles docet libro v. Ethicorum, & nos alibi diximus: ſit autem eadem ratio inter Principem & populum, ſatis (ut arbitror) effectum eſt id quod efficere meditabamur: Auguſtum & principem non modò legibus ſolutum eſſe, ſed etiam non teneri. Id quod de Auguſta dici eadem ratione non poteſt. Verba Ariſtotelis de regno ſubiecimus, quæ ſuperius Latina fecimus, ut fidem ipſe dicti noſtri faciat, Πέμπτον δ' εἶδος βασιλείας, ὅταν ᾖ πάντων κύριος εἷς ὤν, ὥσπερ ἕκαστον ἔθνος καὶ πόλις ἑκάστη τῶν κοινῶν, τεταγμένη κατὰ τὴν οἰκονομικήν. ὥσπερ γὰρ ἡ οἰκονομικὴ βασιλεία τῆς οἰκίας ἐστίν, οὕτως ἡ βασιλεία πόλεως καὶ ἔθνους ἑνὸς ἢ πλειόνων οἰκονομία. *Plutarchus,* ἐν τῷ πρὸς ἡγεμόνα, *Verius autem quis dixerit magiſtratus ſummos & principes dei miniſtros eſſe in procuratione hominũ & ſalute, ut quæ bona generi humano diuinitus dantur, ea ipſi partim diſtribuant inter homines, partim aſſeruent. & quod Polemo, inquit, amori tribuebat, ut iuuentutis cura adminiſtrationeq́; fungeretur, hoc iuſtitiæ et principibus uiris tribuendum eſt potius in conſeruatione uitæ tutelaq́; hominum. Aether, inquit, terrã undiq; complexu ſuo uſquequaque ambiens, ſeminum principia demittit hominibus commoda. terra autem ea emittit. at hæc augentur imbribus & uentis, aſtriſq́; fouentur & luna. ui autem ſolis eadem omnia exornantur, qui etiam ipſe omnibus amoris incitamenta immiſcet ad ſpecies perpetuandas. tantorum porrò bonorum diuinorũ taliumq́; nullus eſſet hominibus*

fructus

fructus uſusq́; commodus & rectus, ſine lege, ſine iuſtitia, ſine principe: ἀλλὰ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἃ θεοὶ χαρίζονται δώρων καὶ ἀγαθῶν οὐκ ἔστιν ἀπόλαυσις οὐδὲ χρῆσις ὀρθὴ, δίχα νόμου καὶ δίκης καὶ ἄρχοντος. *Deinde hæc ſubdit, Iuſtitia igitur finis eſt legis, lex autem officium eſt principis. At princeps ipſe imago eſt dei, qui omnia rectè ordineq́; conſtituit. Conuenit hoc cum præcepto apoſtoli ad Romanos decimotertio,* πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. *Plutarchus tamen alibi in eodem tractatu ita inquit,* τίς οὖν ἄρξει τοῦ ἄρχοντος; ὁ νόμος, ὁ πάντων βασιλεὺς θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, ὥς φησι Πίνδαρος. *Quis igitur principi princeps erit? nempe lex, quæ omnium regina eſt mortalium atque immortalium, ut inquit Pindarus. Quæ uerba conſentanea eſſe uidentur cum lege Digna uox. Cod. de legibus. Sed quã legem Plutarchus principi imperitantem dixerit, ex ijs quæ ſequuntur intelligemus.* οὐκ ἐν βιβλίοις ἔξω γεγραμμένος, οὐδέ τισι ξύλοις, ἀλλ' ἔμψυχος ὢν ἐαυτῷ λόγος, ἀεὶ συνοικῶν καὶ παραφυλάττων, καὶ μηδέποτε τὴν ψυχὴν ἐῶν ἔρημον κηδεμονίας. *Lex (inquit) principis imperatrix erit: non illa quidem aut in libris extrinſecus ſcripta, aut in tabulis. Sed animata intus in ipſo ratio, ſem per cum eo cõuerſans, eiuſdemq́; obſeruatrix. Quæq́; eius animam nunquã ſinit tutela ſui eſſe uacuam. Hactenus de principe legibus ſoluto, eiusq́; ſolutionis ratione. Legibus ſoluere, id eſt, quod nũc diſpenſare uocamus. Liuius lib. x. ab Vrbe Cond. Fabius legẽ recitari iuſsit, qua intra decẽ annos eundem Conſulẽ refici non liceret. Vix præ ſtrepitu audita lex eſt, Tribuniq́; plebis nihil id impedimẽto futurũ aiebãt, ſe ad populũ laturos ut legibus ſolueretur. Idẽ li. ix. de bello Macedonico, Pars Tribunorũ pleb. negare rationẽ habendã eſſe, quòd duos ſimul unus magiſtratus* Legibus ſoluere.

m 4 *præſertim*

præſertim curules neq; capere poſſet, neque gerere. Pars legibus ſolui eum cenſere. Vtitur & Tranquillus in Cæſ. & Cicero in Philip. 11. Aſconius in orationem pro Cornelio, In omnibus, inquit, Senatuſcõſultis, quibus aliquem ſolui legibus placebat, adijci erat ſolitum, ut de ea re ad populum ferretur. ſed paulatim ferri erat deſitum: resq; iam in eam conſuetudinem uenerat, ut poſtremo ne adijceretur quidem in Senatuſconſultis de rogatione ad populum ferenda. eaq; ipſa Senatuſconſ. per pauculos admodum fiebant. Actum deinde ea de re in Senatu eſt magnis cõtentionibus, cum Cornelius ita ferre rurſus cœpit, ne quis in Senatu legibus ſolueretur, niſi ducenti affuiſſent. Soluere igitur canonibus dicendum pro diſpenſare, quod & gratiã canonis legiſq; facere dici poteſt. Vlpianus hic ſolutũ eſſe legibus accepit, pro eo quod eſt nõ teneri. quo uerbo Iulianus lege ſequenti uſus eſt, & antiqui ſæpe uſi. Cicero Philip. x 1. Ille homo ſummo ingenio, ſumma potentia, qui ex Aedilitate Conſulatum petit, ſoluatur legibus, quamuis leges eum non tenent: Verba ſunt ironica ſignificãtia hominem perditiſſimum & exlegem, Quoniam uerò multa in legibus ſequentibus de conſuetudine dicũtur, libuit huc tranſcribere uerba quædam Quintiliani. Hic enim de conſuetudine ſermonis loquens ita inquit, Conſtituendum igitur in primis idipſum quid ſit, quod conſuetudinem uocemus: quæ ſi ex eo quod plures faciunt, nomen accipiat, periculoſiſſimum dabit præceptum non orationi modò, ſed quod maius eſt, uitæ. unde enim tantum boni ut pluribus quæ recta ſunt, placeant? Et paulo pòſt, Nam ut tranſeam quẽadmodum uulgo imperiti loquuntur, tota ſæpe theatra & omnem circi turbam exclamaſſe barbare ſcimus. Ergo conſuetudinem ſermonis

[Margin notes: Soluere canonibus. — Legibus nõ teneri. — Gratiam canonis legiſq; facere. — Conſuetudo.]

ſermonis uocabo conſenſum eruditorum, ſicut uiuendi conſenſum bonorum. Quod autem Vlpianus in fine huius tractatus dicit, Totum autem ius, & reliqua: plenum id non uidetur. Melius & plenius Quintilianus in quinto, Nam ferè, inquit, uerſatur ratio faciendi circa bonorum adeptionem, incrementum, conſeruationem, uſum, malorum euitationem, liberationem, imminutionem, conuerſionem.

Ex lege ſecunda, De ſtatu hominum.

Ac pòſt de cæteris ordinē edicti perpetui ſecuti.) Aſconiusin orationē pro Cornelio de maieſtate ita inquit, Aliā deinde legem Cornelius, etſi nemo repugnare auſus eſt, multis inuitis tulit: ut Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent. Quæ res gratiam ambitioſis Prætoribus, qui uarie ius dicere ſolebant, ſuſtulit. Cicero uero in Prætura urbana Verri obijcit criminosè, quòd multa contra morem maiorum in edicto ſuo propóſuerit, quòd etiam interdùm ex edicto ſuo ius non dixerit. Idem in eadem, Qui plurimum, inquit, tribuunt edicto Prætoris, edictum legem annuam eſſe dicūt, tu edicto plus cōplecteris quàm lege. Si finem edicto Prætoris afferunt Calendæ Ianuariæ, cur non initium quoq; edicti naſcitur à Calendis Ianuarijs? An in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus eſt, in illum quo Prætor alius fuit, regredietur? Ne igitur iuris dicendi ratio arbitraria Prætoribus eſſet, & pro eorum libidine ſubinde mutabilis, lata lex eſt de edictis perpetuis. Edictum autem perpetuum poſtea ſcripſit Saluius Iulianus temporibus Adriani Principis, autore Eutropio. Hoc autem Accurſius non intellexit, ut ex gloſſemate eius apparet ſuper uerbo perpetui.

Edictum prætorium.

Edictum perpetuum.

Ex l. Vulgo concepti. De ſtatu homin.

Qui & Spurij appellantur.) Plutarchus in Probl. de
Spurius. hoc uocabulo loquens ita inquit, Spurius primum nomen
eſt apud Romanos; ut Sextus & Decimus & Caius. Pri=
ma autem nomina non tota ſcribunt: ſed aut una litera, ut
T. Titum: aut duabus, ut Gn. Gneum: aut tribus, ut Sex.
Sextum, & Ser. Seruiū. Sic Spurius, Sp. ſcribebatur. eos
Apatores. autē qui ſine patre erāt, qui Ἀπάτορες Græce dicūtur, ſ &
p deſignabant, quaſi ſine patre. Hoc errore factū, ut ſpu=
rij ſine patre dicerētur. Hæc ille. Cæterū quos uulgo ba=
Adoptare. ſtardos uocamus, interdū ſpurij dici poſſūt, interdū nō poſ
Nothus. ſunt, ut hi quos Principes agnoſcere ſolēniter ſolēt, qua=
ſiq; adoptare, quod uulgo aduouere dicimus. Nothi enim
Νόθος. uerbo Græco appellātur, nō ſpurij. Quintil. lib. III. No=
thus ante legitimum natus, legitimus filius ſit: poſt legiti=
mum natus, tantum ciuis. Et paulo poſt, Nothum qui non
ſit legitimus, Græci uocant, Latinum rei nomen, ut Cato
Nothia. quadā quoq; oratione teſtatur, non habemus. ideóq; uti=
mur peregrino. Nothia Græci appellant neutro genere
& numero plurali eam partem quæ ex bonis paternis le=
ge Athenienſiū nothis dari poterat. Hinc factum ut Græ
ci nothū appellēt quicquid nō legitimū eſſe uolūt, nec ue=
rum, ut νόθον ἀττικισμὸν dicūt, nō uerū ſchema Atticū, ſed
adulterinum ſpuriumq; contrà γνήσιον ἀττικισμὸν dicunt,
ueram, germanam, legitimamq; Atticorū elegātiam ſigni
Spuria cogitatio. ficantes. Beſſario ſpuriam cogitationem appellat, quam
Notha cogitatio. Græci nothen dianœan dicunt, quaſi ſpurius Latine ſit
Spurij uerſus. nothus: ut ſpurios uerſus dicimus, non quòd nullum au=
torem quaſi patrem habeant, ut nōnulli putant, ſed quòd
Græci huiuſmodi uerſus νοθεύοντας appellant, quaſi adul=
Beſſario. terinos. Plato igitur autore Beſſarione (aut eo potius ui=
ro Latine

ro Latine doctiſſimo qui auſpicijs eius Latinũ illũ librum fecit)materiam elamẽtarẽ,id eſt,hylen primam informem, Hyle.
ex qua elementa diſcreta ſunt, cogitatione tantum ſpuria Ὕλη.
intelligi poſſe ait.hoc eſt,materiã tantum, abſtracta omni forma,diuiſione,figura,magnitudine,quæ apta ſit omnes has & huiuſmodi qualitates recipere. Quia enim nõ per formæ innixũ ac firmitatẽ,ſed per negationem ſequeſtrationemq; formarũ omniũ,quaſi uacillante cogitatione materia intelligitur, ideo cogitatione ſpuria dicitur comprehendi. Nam ea quæ per habitũ & formã fit,legitima cogitatio eſt. Legitima cogitatio.
Ariſtoteles autẽ per analogiam,id eſt,proportionem hãc intelligentiam fieri perhibuit,quod idem late explicat. Spuria cogitatio νόθος λογισμὸς *dicitur. Philoponus in pri. Poſteriorum analyt.* διόπερ καὶ ἡ ὕλη τῷ ἑαυτῆς λόγῳ ἄγνωστος, ὡς ἀνείδεος, νόθῳ δὲ λογισμῷ ληπτή, ὥς ὁ Πλάτων φησί. Spuria cogitatio. Notha ratiocinatio. Νόθος λογισμός.
Id eſt, Itaq; materia ſua ac propria ratione incognita,ut quæ forma careat, ſpuria cogitatione utiq; cõprehendi poteſt,ut inquit Plato. Hîc adde quòd eſt quædam ratiocinatio, nec recta nec ingenua,quæ à Græcis ἀργὸς λογός, *à Cicerone iners dicitur, ut in libro de Fato: Si fatum tibi eſt ex hoc morbo conualeſcere,ſiue tu adhibueris medicũ,ſiue non,conualeſces. Item ſi fatum eſt tibi non conualeſcere,ſiue medicũ adhibueris,ſiue nõ,non cõualeſces,& alterutrũ fatum eſt. Medicum ergo adhibere nihil attinet. Recte genus hoc interrogationis ignauum atq; iners appellatũ eſt:quòd omnis è uita tollatur actio: hac ratione licet etiã immutare,eadẽ manẽte ſentẽtia.ſiue adhibueris medicũ,ſiue nõ,cõualeſces:ſi quidẽ ex æternitate uerũ fuit & fatũ hoc,ex hoc morbo cõualeſces.id quod cõtra eos ualet,qui fato omnia fieri cõtendunt, aut deſtinationis diuinæ neceſſitate. Hac enim ratiocinatione fieri*

poteſt,

poteſt,ut conſertis manibus homines quidam manere exitum fati ſibi perſuaſerint.

Ex lege quarta, De adoptionibus.

Actio legis. *Magiſtratū apud quem legis actio eſt.) Accurſius exiſtimauit legis actionem legitimos actus ſignificare, qui uoluntariæ iuriſdictionis ſunt, ut emancipatio & huiuſmodi. Nos autem aliter exiſtimamus.*

Lege agere. *Lege agere uerbum eſt iuris antiqui. Cicero pro Muræna de Gn. Flauio, qui Apij Claudij librum uulgauit, Poſſet agi lege nec'ne, pauci quondam ſciebant. faſtos enim uulgo non habebant. erant in magna potentia qui conſulebātur, à quibus etiam dies tanquam à Chaldæis petebātur. Inuentus eſt ſcriba Gnæus Flauius, qui cornicum oculos confixerit, & ab ipſis cautis Iuriſconſultis eorum ſcientiā compilarit. Itaq; irati illi quòd ſunt ueriti ne dierum ratione peruulgata & cognita, ſine ſua opera lege poſſet agi, uerboſa eadem compoſuerunt, ut in omnibus rebus ipſi intereſſent. Liuius de eodem in nono, Ciuile ius repoſitum in penetralibus Pontificum euulgauit, faſtosq; circa forum in albo propoſuit, ut quando lege agi poſſet, ſciretur. Inde legis actiones, quarum meminit Pomponius ſuprà, De origine iuris.*

Legis actiones. *Magiſtratus igitur apud quē legis actio eſt, magiſtratus is eſt, qui plenam iuriſdictionē habet & ordinariā, apud quem experiri omni actione aduerſus unūquemq; poſſumus. Valerius lib. VII. Egregia Piſonis Præfecti urbis conſtitutio. cum enim ad eum Terentius ex octo filijs quos in adoleſcentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exhæredatum ſequerelam detuliſſet, bonorum adoleſcentis poſſeſſionē ei dedit, hæredesq; lege agere paſſus nō eſt. Lege agere dixit, pro bonorū poſſeſſionē ſecundum tabulas petere, uel ex teſtamēto agere.*

Terentius,

Terētius, Vna iniuria eſt tecum. DEM. *Lege agito ergo. Id eſt, ſcribito mihi dicam. Cicero in Ver. Quis unquam iſto Prætore Chelone inuita lege agere potuit? Id eſt, iure legibus conſtituto certare. Erant enim certis legibus iudicia cōſtituta. Liuius de Campanis loquens, Fuluius acceptas literas neq; reſolutas, cum in gremio repoſuiſſet, præconi imperauit, ut lictorē lege agere iuberet. Id eſt, ut ex officio ſuo ageret, & ſententiam in dānatos exequeretur,* τῷ νόμῳ χρῆσθαι ἐκέλευσε. *Idem, Lictor uiro forti adde uirgas: & in eum primum lege age. Inde legibus interrogari apud eundem Liuium. Valerius lib. III. aliter accepit. Deligatis ad palum hoſtibus, literas à Patribus Cōſcriptis nequicquam Capuanis ſalutares accepit. In ſiniſtra enim manu ſicut erāt traditæ repoſuit, ac iuſſo lictore lege agere, tūc demum aperuit poſtquā illis obtemperari non poterat. Lege agere pro uinctos uirgis cædere, & deinde ſecuri ferire poſuit, exequendo ſcilicet ſententiā quam eis tulerat: quod uulgo dicimus expletare. id eſt, implere explereq; iuſſum iudicis, & ultrà progredi, hoc eſt, nō credere interceßioni. In ſuperioribus autē exēplis lege agere pro eo accipitur, quod uulgo dicimus facere uel edere petitionem. Cicero in primo de Oratore, Alter plus lege agendo petebat, quàm quantum lex in XII. tabulis permiſerat: quod cum impetraſſet, cauſa caderet. Idem, Cum egiſſet lege in hæreditatē paternam teſtamēto exhæres filius: quæſitum eſt de iure ciuili, poſſet'ne paternorum bonorū exhæres eſſe filius. Lege agere Tullius pro actionem & querelam inofficioſi intendere dixit.*

Interrogari legibus.

Lege agere.

Ex l. Arrogato, eodem titulo.

Spado arrogando ſuum hæredem accreſcere poteſt.) Legendum accerſere, id eſt, aſciſcere, uel arceſſere, quod idem

Accerſo. Arceſſo.

idem eſt. Valerius lib. IIII. Vt nimia pietate cauſam ſibi mortis arceſſeret. Id eſt, aſciſceret, attraheret.

Ex l. Intantum, De rerum diuiſione.

Cenotaphium. *Cenotaphium Accurſius male pro loco intelligit ad ſepeliendum parato. Eſt enim Cenotaphium imaginariũ ſepulchrum, quale Vergilius deſcribit libro III. Aeneidos, Cuius loci meminit hic Martianus,*

Solennes tum forte dapes & triſtia dona
Libabat cineri Andromache, maneſq; uocabat
Hectoreum ad tumulum, uiridi quem ceſpite inanem,
Et geminas cauſam lachrymis ſacrauerat aras.

Honorarius tumulus. *Quo loco Seruius tumulũ inanem Cenotaphium eſſe dicit. Græce κενὸς inanis dicitur, & τάφος ſepulchrũ, unde nomen compoſitum. Suetonius honorarium tumulum appellat in Claud. Cæterum, inquit, exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem deinceps ſtato die quotannis miles decurreret, Galliarumq; ciuitates publicè ſupplicarent. Quibus uerbis ſignificat cenotaphiũ Druſo in Germania extructum, cum corpus eius Romam deuectum eſſet. Sic uocari poſſunt hodie funerum expoſitorum imagines, quas repræſentationes in anniuerſarijs exequijs uocamus.*

Ex l. Sanctum, eodem hoc titulo.

Sanctum. *Sanctum dictum eſt à ſagminibus. Sagminum exemplum eſt apud Liuium lib. I. Iubes'ne me rex cum patre* Sagmina. *patrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege, Sagmina, inquit, rex te poſco. Rex ait, Puram tollito. Fecialis ex arce graminis herbam puram attulit. poſtea regem interrogauit, Rex facis'ne me tu regium nunciũ Populiq; Romani Quiritiũ, uaſa comiteſq; meos? Rex reſpondit, Quod ſine fraude mea Populiq; Romani Quiritiũ fiat, facio.*

facio. Hactenus Liuius. De ſagminibus Plinius lib. XXII. Hæc etiam herba uerbenaca uocatur Latine, à Græcis ἱεροβοτάνη dicta. Id eſt, ſacra herba, ut idem Plinius docet lib. XXV. Κηρύκεια autẽ dicũtur à Græcis, quæ Latine caducea dicũtur, quibus Græci utebãtur, ut inquit Martianus. Ceryx enim caduceator eſt. Noſtrates autẽ caduceatores ſpintere hodie utuntur, quæ armilla etiam dici poteſt, blaſonum lingua uernacula uocant: in prælijs autem utuntur paludamento, quod eos uelamentum ſacroſanctos (ut ita dicam) facit. Id eſt, ab omni uiolentia tutos, uulgo cotta armorum uocatur. In caduceo autem ſerpẽtes inuicem complexi inſculpebantur, quale illud Mercurij pictum uiſitur, cuius meminit Plinius libro XXIX. naturalis hiſto. & Macrobius libro I. Saturnalium.

Verbenaca. Cerycia. Ceryx. Paludamentũ. Caduceum.

Ex l. ſequenti. §. primo.

Solent qui à religione locum illum liberare uolunt, ſacra inde euocare.) Quid ſit ſacrorum euocatio, & quo modo fieri olim ſolita ſit, ſi quis ſcire cupit, uideat Macrobium lib. III. Saturnal. capite VIII. ubi de euocatione deorum larium loquitur ex urbibus, quas Romani capere expugnatione inſtituerant. illic enim uidebit uerba ſolennia, quibus Romani loca profana reddere ſe exiſtimabant. Apud Liuiũ autẽ lib. V. ab urbe condita, Dictator è Veijs deos euocans, tuo ductu inquit Pythice Apollo, tuoq́; numine inſtinctus pergo ad delendũ urbem Veios, tibiq́; hinc decimam partem prædæ uoueo: ſimul Iuno Regina quæ nunc Veios colis, precor ut nos uictores in noſtram tuamq́; mox futuram urbem ſequare, ubi te dignum amplitudine tua templum accipiat.

Euocatio deorum.

Ex l. ultima, de Senatoribus.

Senatores autem accipiendum eſt eos eſſe, qui à Patricijs &

Conſulares. *cijs & Conſulibus.*) Legēdum *Cōſularibus.* Id eſt, ijs qui aliquando Conſulatum geſſerūt. Hic locus nos admonet, ut de Senatu Senatoribusq; latius (quatenus memoria ſup petet) diſſeramus, cū propterea quòd res alioqui cognitu digna eſt, nec cuilibet obuia, tū uel eòmaxime quòd eā opinionē inualuiſſe uidemus, curiā noſtrā ſupremā inſtar eſſe Senatus Romani Cētumuiralisq; iudicij, uidelicet cētenariā & ipſam, cōnumeratis omnibus ſuis partibus, idq; affirmantē magno aſſēſu audiuimus haud ita pridē aduocatum quendā primi nominis, cū cauſam non ignobilem in curia ageret celeberrimo cōuentu. In qua nunc hæreſi noſtratium pleroſq; eſſe uideo, loquēdi quoque omniū ferme uſu pleniſſimè id atteſtāte. Huius autem erroris (ut aliorum multorū quibus nunc hallucinamur) fundamēta iecit Accurſius digna (propè dixerim) flagris ignorātia an potius confidentia: nam uenia ignorantiæ illis ſeculis indulgēda eſt. Is in titulo de petitione hæreditatis & De liberis præteritis, Cod. & in l. Qui repudiantis, infrà, De inofficioſo teſt. alijsq; in locis conſtanter hoc affirmauit.

Senatus Pariſienſis.

Vt autem hanc opinionem multorum ad hoc æui ſeculorum perſuaſione confirmatam, quaſiq; penitus fibratam cōuellamus, aut certè labefactemus, altius res ipſa tota repetenda eſt. Iam primum igitur conſtat Senatum à Romulo primum inſtitutum fuiſſe, uel hoc Liuij teſtimonio, Cum iam uirium haud pœniteret, conſilium deinde uiribus parat, centum creat Senatores: ſiue quia is numerus ſatis erat, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari Patres poſſēt. Patres certè ab honore, Patricijq; progenies eorum appellati. Hæc ille de Romulo loquens. Hic Senatus paulo pòſt in duas uelut factiones maiorum ſcilicet minorumq; gentium, & ex centenario ducenarius factus.

Senatus Ro. Inſtitutio.

Senatores. Romæ centū.

Maiorū minorumq; gētium Senatores.

Idem

Idem de Tarquinio Priſco loquens, Ergo uirum cætera egregium, ſecuta quam in petendo habuerat etiam ambitio eſt. Nec minus regni ſui firmandi, quàm augendæ reipublicæ memor, centum in Patres legit, qui deinde minorum gentium ſunt appellati: factio haud dubia Regis, cuius beneficio in curiam uenerant. Idem de Tarquinio Superbo eius filio loquens, His muliebribus inſtinctus furijs Tarquinius, circumire & prehenſare minorum maximè gentiũ Patres, admonere paterni beneficij, ac pro eo gratiam repetere. Tacitus libro XI. de Claudio Principe loquens, Hiſdem diebus in numerum patriciorum aſciuit Cæſar uetuſtiſſimum quenque è Senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum quas Romulus maiorum, & Lucius Brutus minorum gentium appellauerant: exhauſtis etiam quas Dictator Cæſar lege Caſſia, & Princeps Auguſtus lege Senia ſublegere. Ex his apparet Patricios dictos eſſe nobiles Romanos, qui à primis Senatoribus oriundi erant. Patricij. *Suetonius in Auguſto, Ea gens, inquit, à Tarquinio Priſco Rege inter Romanas gentes allecta in Senatum, mox à Seruio Tullio in patricias traducta, procedente tempore ad plebem ſe contulit, ac rurſus magna ui per diuum Iulium in patriciatum redijt. Non omnes autem patricij Senatores erant, ut idem* Patriciatus. *alibi oſtendit. In locum, inquit, Tribuni plebis fortè demortui candidatum petitorem ſe oſtendit, quanquam patricius necdũ Senator. Patriciatus hic alius eſt prorſus ab illo patriciatu antiquitati incognito, cuius meminit Iuſtinianus in titulo de Conſul. lib. XII. Cod. Cuius nulla prorſus apud antiquiores ſcriptores fit mentio. De qua dignitate Sudas, Πατρίκιος ὁ πατὴρ τοῦ κοινοῦ. Patricius, inquit, pater eſt communis reipublicæ. Hi autem in prima digna-* Πατρίκιος. Patricius.

tione erant ſupremi conſilij eodem autore. Accurſius hæc duo confundens libro I. *Inſtitut.in titulo de iure naturali, ubi patriciorum & plebis Iuſtinianus meminit, Hi, inquit, erant patres Imperatoris. Sed uidendum de hac appellatione maiorum minorumq́; gentium. Cicero libro* I. *Tuſcul. Si uerò ſcrutari uetera, & ex ijs ea quæ ſcriptores Græciæ prodiderunt eruere coner, illi ipſi maiorum gentium dij qui habentur, hinc à nobis profecti in cœlum reperientur. Cicero metaphoricôs maiorum gentium deos appellat eos, qui cœleſtes habiti ſunt ſemper, qui ſelecti dicti ſunt ab antiquis: quos etiam Auguſtinus libro* VII. *de Ciuitate dei, deos præcipuos & ſelectos appellat his uerbis, Fieri enim poteſt ut ſaltem deos ſelectos atque præcipuos, quos Varro uolumine complexus eſt ultimo, quiſquam colendo propter uitam, quæ non æterna eſt, opinetur. Hi* XX. *numero fuerunt,* XII. *mares, octo fœminæ, ut idem latiſſimè exequitur. Et libro* IIII. *Quis enim ferat, inquit, quòd neq; inter deos Conſentes, quos dicunt in conſilium Iouis adhiberi, nec inter deos, quos ſelectos uocant, felicitas conſtituta eſt? Minorum autem gentium dij ſecundum hoc dicebantur aſcriptitij quidam & allecti in deorum numerum, qui ex hominibus diuinos honores meruerant, ut illi Senatores qui à Tarquinio in Senatum (ut ſuprà diximus) allecti ſunt, minorum gentium Senatores dicebantur. De his autem duobus deorum generibus ſic in l.* XII. *tabularum cauebatur, Diuos & eos qui cœleſtes ſemper habiti ſunt colunto, & illos quos in cœlum merita uocauerunt, Herculem, Liberum, Aeſculapium, Caſtorem, Pollucem, Quirinum. Idem Cicero in Acad. Zenoni, & reliquis ferè Stoicis æther uidetur ſummus deus, mente præditus,*

Dij maiorum gentium & ſelecti.

Conſentes.

Dij minorum gentium, qui & aſcriptitij.

*prædituſ, quo omnia regantur. Cleantheſ, qui quaſi ma-
iorum eſt gentium Stoicuſ, Zenonis auditor, ſolem do-
minari & rerum potiri putat. Cicero maiorum gentium
Stoicos appellat eos, qui ueri legitimiq́; Stoici ſunt, quiq́;
fundamenta Stoicæ ſectæ iecerunt, ut Zeno primuſ, &
poſt eum Cleanthes. Nam fuerũt & alij poſtea, ut Chry-
ſippus qui à præceptore ſuo Cleanthe diſſentire cœpit.
Hæc Tarquinij iam dicta inſtitutio fecit ut interdũ Sena
tores conſcripti uocarentur. Plutarchus in Romulo, Ipſi
autẽ Romani, inquit, Patres Conſcriptos id collegiũ ap-* Patres Conſcripti.
*pellant. quod nomen & dignitatis plurimũ & inuidiæ mi
nimũ præ ſe fert. Sed ab initio tantùm Patres dicti: poſtea
aſcriptis in eum ordinem pluribus, Patres Conſcripti uo-
cati ſunt. Vnde Feſtus, Patres dicti ſunt, inquit, qui
ſunt patricij generis: Conſcripti, qui in Senatu ſunt ſcri-
ptis adnotati. Allecti etiam dicebantur eodem autore,* Allecti.
*qui propter inopiam ex equeſtri ordine in Senatus ſunt
numerum aſſumpti. Vnde illud Tranquilli in Cæſare,
Peregrinis in Senatum allectis libellus propoſitus eſt, ne
quis Senatori nouo curiam monſtrare uelit. Hodie au-
tem allecti aſcriptitijq́; uocari poſſunt Latine in col-* Aſcriptitij.
*legijs magiſtratuum, qui uulgo creati & extraordinarij
uocitantur, ut nonnulli ſunt hodie inter rationales &* Rationales. Ratiociniorũ præfecti.
*præfectos ratiociniorum, quos clericos magiſtrosq́; com
putorum appellamus. Hi autẽ aſcripti allectiq́; à Græcis
παρεγγεγραμμένοι dicuntur. Itaque Lucianus hos deos
ἐγγεγραμμένους appellat, quos Cicero maiorum gentium* Dij aſcriptitij.
*uocitauit, quaſi iam inde ab initio in deorum albo con-
numeratos. Παρεγγεγραμμένους uerò Herculem, Liberum,* Παρεγγεγραμμένοι.
*Ganymedem, quos etiam Μετοίκους uocat, quaſi incolas
aduenasq́; deos, hoc eſt, aſcitos, aſcriptitios, adoptiuos.*

Ἐγγεγραμμένοι.
Μέτοικοι.

De Apolline enim loquens ita inquit, ἐγγεγραμμένος εἰς τὸ δώδεκα ληξιαρχικόν. Id eſt, ſcriptus in duodecim deorum albo. Erat autem unus in Senatu, qui Princeps Senatus dicebatur.

Princeps Senatus.

Plutarchus in Aphricano, Sequentes, inquit, Cenſores alij atque alij Principem Senatus Aphricanum legerunt. Quod genus honoris ijs tantùm deferri conſueuit, qui autoritatem & gloriam maximis in rempublicam meritis præſtantiſsimisq; rebus geſtis eſſent cõſecuti.

De autoritate Senatus.

Quanta autem autoritas Senatus fuerit, licet ex Liuio intelligere libro 1. ab urbe cond. Cum ſenſiſſent, inquit, ea moueri Patres, offerendum ultrò rati quod amiſſuri erant, ita gratiam ineunt ſumma autoritate populo permiſſa, ut nõ plus darent iuris, quàm detinerent.

Senatus autoritas in futurum accommodabatur.

Decreuerunt enim cum populus Regem iuſſiſſet, id ſic ratum eſſe, ſi Patres autores fierent. hodieq; in legibus magiſtratibusq; rogandis uſurpatur. Id enim ius ui adempta, prius quàm populus ſuffragium ineat, in incertum comitiorum euentum Patres autores fiũt.

In incertum euẽtum autores fieri.

Cicero huius rei meminit in oratione pro Plancio. Apud eundẽ Liuiũ lib. 4. de bello Macedonico ita inquit Tyrannus Lacedæmonius ad Quintium populi Romani Imperatorem, Vos à cenſu equitem, à cenſu peditẽ legitis, & paucos excellere opibus, plebem ſubiectam eſſe illi uultis: noſter legum lator rempublicam in paucorum manu eſſe noluit, quem uos Senatum appellatis, nec excellere unum aut alterum ordinem in ciuitate.

Autoritas Senatus.
Maieſtas populi.

Autoritas autem Senatus, & maieſtas populi dicebatur. Cicero Pilip. III. Tantus autem conſenſus municipiorum coloniarumq; prouinciæ Galliæ, ut omnes ad autoritatem huius ordinis maieſtatemq; populi Romani defendendam conſpiraſſe uideantur.

Maieſtas læſa.
Autoritas imminuta.

Inde læſæ maieſtatis & imminutæ autoritatis crimina, de quibus alibi dicendum. Senator, nomen

mẽ ordinis erat, nõ magiſtratus. Tres enim erant ordines Romæ, ſenatorius, equeſtris, & plebeius. Ab Ariſtotele τάξεις dicuntur. Plinius libro XXXIII. Sed annuli planè medium ordinem, tertiumq; plebi & patribus inſeruere, ac quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum, diuo Auguſto decurias ordinante maior pars iudicum in ferreo annulo fuit, iiq; non equites, ſed iudices uocabantur: equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum. His uerbis ſignificat Plinius equeſtrem ordinem annulum aureum pro inſigni habere cœpiſſe, ut diſtingueretur à plebe. Equites etiam iudices uocabãtur, quia iudicum decuriæ ex equeſtri ordine deligebantur: ut uidebimus fortaſſe in lege ultima, De muneribus & honor. §. Iudicandi quoque neceßitas. Tranquillus in Cæſare, Ludis Decius Laberius Eques Romanus mimum ſuum egit, donatusq; quingentis ſeſtertijs & annulo aureo, ſeſſum in quatuordecim ex ſcena per orcheſtram trãſijt. Laberius, inquit, poëta cum in ſcena poëma quod compoſuerat egiſſet, donatus eſt ordine cenſu & dignitate equeſtri. Annulus aureus inſigne erat ordinis equeſtris. Cenſus autem equeſtris quadraginta ſeſter. Hîc etiam ordo ius habebat ſpectandi in quatuordecim ordinibus theatri. Id eſt, quatuordecim gradibus, ut Senatorius ordo in Orcheſtra ſpectabat. Iuuenalis Satyra XIIII. Effice ſummam Biſſeptem ordinibus, quam lex dignatur Othonis. id eſt, quadringẽta ſeſter. Et paulo pòſt, Sume duos equites, fac tertia quadringenta. Id eſt, opta tibi duplicem triplicemq; cenſum equeſtrem. Ex equeſtri autem ordine ad Senatorium tranſitus erat. Vnde Alexander Imperator Romanus dicere ſolebat, ſeminarium Senatorum equeſtrem

Tres ordines Romæ.
Τάξεις.
Annulo aureo inſignitus.
Equeſtris ordo.
Equites, Iudices.
Annulus aureus.
Cenſus equeſtris.
Orcheſtra.
Quadringẽta.
Ex equeſtri ordine ad Senatorium tranſitus.

Latuſclauus. Lunatus calceus.

locum eſſe. Senatorij ordinis inſigne latuſclauus erat, & calceus lunatus: qui tamen communis nobilitati fuiſſe putatur. Iuuenalis de Quintiliano, Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ. Cicero Philip. XIII. Eſt etiam Aſinius quidam Senator uoluntarius lectus ipſe à ſe: apertam curiam uidit poſt Cæſaris mortem: mutauit calceos, pater conſcriptus repente factus eſt: id eſt, lunatos calceos ſumpſit.

Laticlauium. Ius annulorũ. Calcar aureũ.

Latuſclauus, quod laticlauium etiam dicitur, pro Senatoria dignitate ponitur, ut ius annulorum aureorum pro equeſtri ordine, & hodie calcar aureum. Inualuit tamen error ut iuriſperiti militem pro equite dicant, cum nuſquam in iure legatur.

Miles. Eques.

Miles enim tam caligatum gregariumq́; peditem ſignificat, quàm equo militantem & honoratum. Miles enim à togato, &, ut recentiores loquuntur, à pagano diſtinguitur. Plinius, Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe, ut ſemel cœperant eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis Senatum tantum. Quanquam & hoc ſero, uulgoq́; purpura latiore tunicæ uſos inuenimus etiam præcones.

Tunica.

Tunicæ purpuram Plinius latumclauum uocauit. Tranquillus in Auguſto, Sumenti uirilem togam tunica laticlaui reſuta ex utraque parte ad pedes decidit. Fuerunt qui interpretarentur non aliud ſignificare, quàm ut is ordo cuius inſigne id eſſet, aliquanto ei ſubijceretur.

Laticlaui. Clauus. Laticlauium. Tunica.

Aliqui clauum ſimpliciter appellant, ut Lampridius in Alexandro, qui etiam laticlauium uocat. Tunica autem ueſtis eſt cui toga ſuperinduitur: noſtri ſericum uel ſetam uocant lingua uernacula. Quintilianus libro IX. Cui laticlaui ius non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infra genua paulum, poſterioribus ad medios poplites uſque perueniant. Nam infrà, mulierum

eſt:

eſt: ſuprà, Centurionum. Vt purpuræ rectè deſcendant, leuis cura eſt: notatur interim negligentia. Latum habentiam clauum modus eſt, ut ſit paulum cinctis ſubmiſsior. Ipſam togam rotundam eſſe & apte cæſam uelim. Ex dictis apparet Latumclauum tunicam fuiſſe purpura prætextam, latiorem tunica uulgari longioremq́;, ac diſcinctam, cui toga ſuperinduebatur, ut tunicæ. Plinius in epiſtol. Ego latumclauum à Cæſare noſtro, ego quæſturam impetraui. Latumclauum, inquit, id eſt, ſenatoriam dignitatem. Herodianus de Plautiana libro III. Siquidem latumclauum perpetuo habebat, atque in ſecũdis conſularibus numerabatur. Enſem præterea geſtabat, cæteraq́; omnia ſupremæ dignitatis inſignia. Laticlaui perpetuo geſtandi autoritas inter primas dignitates habebatur Herodiani tempore: ut ipſe autor eſt libro tertio. A' Græcis πλατύσημος ἐσθής dicitur: quaſi ueſtis lato ſigno diſtincta ab alia. Herodotus ἠμφίεσό τε τὴν πλατύσημον ἐσθῆτα, καὶ ἐν τοῖς δευτέροις ὑπατευόντων ἐτέτακτο. Hæc de latoclauo ſemel dicta ſunt: ne ſicubi in Pandectis hoc uerbum occurrerit, dicendum iterum habeamus. Hæc autem inſignia in luctu publico deponebantur. Liuius libro IX. de Caudina pace loquens, Extemplo ſine ulla publica autoritate conceſſum in omnem formam luctus eſt. Tabernæ circa forum clauſæ, iuſtitiumq́; in foro ſua ſponte cœptum prius quàm indictum. Laticlaui, annuli aurei poſiti, penè exercitu ipſo mœſtior ciuitas eſſe. Ordo ſenatorius ampliſsimus ordo uocitabatur. Cicero pro domo ſua ad pontifices, Quid cum ſenatum pro me non modò propugnare ampliſsimum ordinem: ſed etiã plorare & ſupplicare mutata ueſte prohiberẽt, ne tum quidem uis erat?

Latuſclauus.

Πλατύσημος ἐσθής.

Latus clauus.

Luctus publicꝰ forma.

Ampliſſimus ordo.

Et de prouincijs conſ. *Reduxit me cum illo in gratiam ordo ampliſſimus, & ordo is qui eſt & publici conſilij & meorum omnium conſiliorum autor & princeps.* Itidem

Maieſtas. *ſæpe* Liuius. Et *Paulus in l.* Nutu. *de lega. tertio.* *Maieſtatem eius ordinis dignationemq́; Liuius his uerbis ſignificauit de* Alexandro *Magno loquens,* *Victus ne eſſet con-*

Senatus. *ſilijs iuuenis unius (ne ſingulos nominē) Senatus ille, quē qui ex Regibus conſtare dixit, unus ueram ſpeciem Romani Senatus cepit.* *Nunc uidendum de legendis Senato-*

Senatorum lectio. *ribus. Hi igitur plerunq; à Cenſoribus legebantur, à quibus & Senatu interdum mouebantur.* Liuius *tamen libro*

Cenſor. III. *ſecundi belli* Pu. *Dictatorem, inquit, qui Cenſor antè fuiſſet, uetuſtiſſimusq́; ex ijs, qui uiuerent, Cenſorijs eſſet, creari placuit qui Senatum legeret. Et paulo pòſt, de* Buteone *loquēs, qui ob id Dictator creatus erat, Nam neq; Senatu quēquam ſe moriturū dixit ex ijs, quos* C. Flaminius *&* L. Aemilius *Cenſores in Senatū legiſſent (trāſcribi tamen recitariq́; iuſſerunt) ne penes unum hominem iudicium arbitriumq́; de fama ac moribus Senatoris fuerit, & ita in demortuorum locum ſubiecturum, ut ordo ordini, non homo homini prælatus uideretur. Recitato ueteri Senatu inde primum in demortuorum locū legit, qui poſt* L. Aemilium *&* C. Flaminium *Cenſores Curulem magiſtratum cepiſſent, necdū in Senatum lecti erant, ut quiſq; eorum primus creatus erat. Tum legit qui Aediles, Tribuni, Prætores, Quæſtores'ue fuerant. Tū ex ijs qui ſpolia ex Romano hoſte fixa domi haberent, aut ciuicam coronam accepiſſent. Ita cētum ſeptuagintaſeptem cum ingenti approbatione hominum in Senatum lectis extemplo ſe magiſtratu abdicauit.* Cicero *in* Verrem *actione* III. *Decreuit Senatus honorifico Senatuſconſulto, ut Ha-*

leſinis

leſinis Claudius pulcher Prætor de Senatu cooptando leges conſcriberet C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis qui tum erant, de eorum ſententia leges Haleſinis dedit: in quibus multa ſanxit de ætate hominum, ne quis minor XXX. *annis natus, de quæſtu, quem qui feciſſet, ne legeretur, de cēſu, de cæteris rebus. Cenſus Senatorius duplex quàm equeſtris erat, atq; etiã ſub Auguſto triplex.* Cenſus Senatorius.
Tranquillus in eodem, Senatorium cenſum ampliauit, ac pro octingentorum milium ſumma duodecies ſeſtertium taxauit, ſuppleuitq́; non habentibus. Et Senatores igitur & equites, ex quibus iudices fiebant, à cenſu ſumebantur ætate poſteriori: quod Plinius lib. XIIII. *his uerbis reprehendere uidetur, Poſteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit. poſtquam Senator cenſu legi cœptus, iudex fieri cenſu, magiſtratum ducemq́; nil magis exornare quàm cenſus, peſſum ire uitæ precia, omneſq́; à maximo bono liberales dictæ artes in cõtrarium cecidere. Varia autem ratio legendi Senatus fuit diuerſis tẽporibus. Tranquillus in Auguſto, Senatorum affluentem numerum deformi & incõdita turba (Erant enim ſupra mille, & quidam indigniſſimi, & poſt necem Cæſaris per gratiam & præmium allecti, quos abortiuos uulgus uocabat) ad modum priſtinũ & ſplendorem redegit, duabus lectionibus: prima, ipſorum arbitratu quo uir uirum legit: ſecunda, ſuo & Agrippæ. Quoſdam ad excuſandi ſe uerecũdiam compulit, ſeruauitq́; excuſantibus inſigne ueſtis & ſpectandi in orcheſtra epulandiq́; publice ius. Idem in Claudio, Latumclauum (quamuis initio affirmaſſet non lecturum ſe Senatorem, niſi ciuis Romani abnepotem) etiam libertini filio tribuit: ſed ſub cõditione, ſi prius ab equite Romano adoptatus eſſet, ac ſic quoq;* Senatus legendi ratio.

n 5 repre-

reprehenſionem uerens etiam Appium Cæcum Cēſorem generis ſui proautorem, libertinorum filios in Senatum allegiſſe docuit. ignarus temporibus Appij & deinceps Libertini. *aliquandiu libertinos dictos non ipſos qui manumitterentur, ſed ingenuos ex ijs procreatos. Ex quibus uerbis apparet Libertinos aliter olim accipi ſolitos quàm nunc in iure ſcriptum ſit. Vnde Liuius libro x. in perſona P. Decij loquens contra nobilitatem, An unquam fando audiſtis patricios primo eſſe factos, non de cœlo demiſſos? Sed qui patrem ciere auumq́; poſſent, id eſt, nihil aliud* Ingenui. *quàm ingenuos: Conſulem iam patrem ciere poſſum, auumq́; iam poterit filius meus. Inſtar eſt huius hodie quod locorum quorūdam moribus receptum eſt, ut ne iuſta nobilitas eſſe cenſeatur, niſi in pronepote & deinceps eius qui natalibus reſtitutus eſt. Idq́; ad ea quæ de gentili*- Natalibus reſtituere. *tatis iure diximus, haud dubie pertinet. Natalibus autem* Natalium reſtitutio. *reſtituere hodie nobilitare uocamus: & nobilitationem, natalium reſtitutionem. Verbum eſt in iure frequens. Dicitur autem natalibus reſtitui non modò libertus, ut patronatus obſeruantia liberetur, ſed etiam plebeius cum ad nobilitatem aſciſcitur, quamuis antea nunquam inter nobiles fuerit. Cuius rei rationem hanc eſſe exiſtimo, quòd* Gentiles. *gentiles de quibus multa diximus, ab eis diſtinguūtur, qui ingenuitatem intactam illibatamq́; non habent, ſed aliqua conditione obnoxiam: cuiuſmodi ſunt plebeij omnes qui ipſi maiores'ue eorum ſeruitutem aliquam ſeruierūt. Propterea igitur natalibus reſtitui dicuntur qui ad nobilitatem uocantur, quaſi abſterſa natalium plebeiorum ſordida conditione, & in priſcam, communemq́; ab initio generi humano ingenuitatem, repoſitis illis qui hoc beneficio affecti ſunt. Plinius ad Traianum, Poſtulantibus*

quibuſdam

quibuſdam ut de agnoſcendis liberis reſtituendisq́; natalibus, ſecundum epiſtolam Domitiani ſcriptam Minutio Ruſſo, & ſecundum exempla Proconſulum ipſe cognoſcerem, reſpexi ad Senatuſconſultum pertinens ad eadem genera cauſarum. Ius autem annulorum donare apud antiquos erat id ferme quod equitem facere dicimus. Tranquil. in Cæſ. Promiſſumq́; ius annulorum cum milibus quadringenis fama diſtulit: id eſt, diuulgauit. Idem in Vitel. Prouincia deinde accepta Aſiaticum manumiſit: ac primo imperij die aureis donauit annulis ſuper cœnam, cum mane rogantibus pro eo cunctis deteſtatus eſſet ſeueriſſime talem equeſtris ordinis maculam. Vtriuſq; autem horum meminit Vlpianus in l. Sed ſi hac, infrà, De in ius uocando. ubi maius eſſe docet natalibus reſtitui, quàm iure annulorum donari. Dignitas autem equeſtris quæ hodie à Regibus & Regum legatis aut exercituum Præfectis donatur, decus eſt militiæ, licet & in togatos etiam confertur. Inſtar autem eſſe uidetur antiqui moris. Torques enim aurei militibus ob rem ſtrenue geſtam donari ab Imperatoribus ſolebant: unde torquati dicti, qui duorum generum erant, ſimplares duplaresq́;. Vegetius libro ſecundo, Torquati, inquit, duplares, torquati ſimplares erant, quibus torquis aureus ſolidus uirtutis præmium fuit. quem qui meruiſſet, præter laudem interdum duas conſequebatur annonas. duplares duas, ſimplares unam. Torquati tamen hodie uocitari debent equites, qui uulgo cochleati dicuntur, quos Rex noſter geſtamine ſuo regioq́; inſigniuit: ordinem regium geſtare dicuntur. Collegium eſt & ſodalitas, cuius princeps caput eſt, torque ſunt illi conchulato inſignes, quem diebus ſolennibus collo circundant, à diuo Michaële

Ius annulorum donare.

Torques.

Torquati.

Collegium.

Michaël, numẽ ſodalitium. chaële denominati, quem pro ſodalitio numine colunt. Maximus quiſque procerum in eam cohortem cooptari ſolet. Vidimus aliquando ex eo numero unum moueri grauiſſimi criminis reum: qui de collegij ſententia exautoratus, curiæ deditus eſt ad pœnam, quam curia

Chryſomalli. ſtatuiſſet crimini. Duces Burgundiæ Chryſomallon cohortem inſtituerunt aureo uellere inſignem. Reges Angliæ procerum ſodalium cohortem periſcelide donant.

Periſcelide donati. Vt ad Libertinos redeamus, Liuius libro IX. autor eſt

Libertinorum allectio. luctu publico teſtatam Appianæ Cenſuræ indignitatem, qui libertinos in Senatum allegerat, Cæterum, inquit, Flauium Aedilem dixerat forenſis factio Appij Claudij Cenſura uires nacta, qui Senatum primus libertinorum filijs lectis inquinauerat. & poſteaquam eam lectionem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus erat quas petierat opes urbanas, humilibus per omnes tribus diuiſis forum & campum corrupit: tantumq́; Flauij comitia indignitatis habuerunt, ut pleriq; nobilium aureos annulos & phaleras deponerent. Mouebantur autem Sena-

Cenſores Senatu mouebant Senatores. tores Senatu à Cenſoribus, qui etiã ipſi ordinibus omnibus notas ignominiæ inurere poterant. Liui. lib. XXIX. Cẽſores Marcus Portius & Lucius Valerius metu mixta expectatione Senatum legerunt: ſeptem mouerunt Senatu, ex quibus, unum inſignem & nobilitate & honoribus L. Quintium Flaminium Conſularem: Patrum memoria, inquit, inſtitutum fertur ut Cenſores motis è Senatu aſcriberent notas. Catonis & aliæ quidem acerbæ orationes extant in eos, quos aut ſenatorio loco mouit, aut quibus equos ademit. Longe grauiſſima in L. Quintium oratio eſt, quaſi accuſator ante notam non Cenſor poſt notam uſus eſſet, retinere Quintium in Senatu ne frater quidem

Titus

Titus Quintius, ſi tum Cenſor eſſet, potuiſſet. Aſconius in Diuinationem Ciceronis de notis Cenſorijs loquens ita inquit, Regẽdis moribus ciuitatis Cenſores quinto quoq; anno creari ſolebant. Hi prorſus ciues ſic notabãt, ut qui Senator eſſet, eijceretur Senatu: qui eques Romanus, equum publicum perderet: qui plebeius, in cæritum tabulas referretur & ærarius fieret, ac per hoc non eſſet in albo centuriæ ſuæ, ſcilicet ad hoc ut eſſet ciuis, ſed tantũmodo ut pro capite ſuo tributi nomine æra pẽderet. Hoc igitur tam triſte ſeuerumq; nomen populus Ro. ſic oderat, ut intermiſſum eſſet per plurimos annos tẽpore Ciceronis, quod tamẽ Cicero propter infamiã corruptorũ iudiciorũ dicit in illa oratione plebẽ ipſam quæ antè recuſabat, expoſcere. De qua Cenſura idẽ pro Cluẽtio ita inquit, Hic primũ illud cõmune proponam, nũquã animaduerſionibus Cẽſorijs hãc ciuitatẽ ita cõtentã, ut rebus iudicatis fuiſſe. Et rurſus, Cenſores deniq; ipſi ſæpenumero ſuperiorũ Cenſorũ iudicijs (ſi iſta iudicia appellari uultis) nõ ſteterũt. atq; etiã ipſi inter Cenſores ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modò reprehendat, ſed etiam reſcindat: ut alter de Senatu mouere uelit, alter retineat, & honore ampliſsimo dignũ exiſtimet: ut alter in ærarios referri aut tribu moueri iubeat, alter uetet. Aſconius uero in orationem eiuſdem in L. Piſonem multas leges pernicioſas P. Claudiũ in Tribunatu ſuo Piſone & Gabinio Conſulibus tuliſſe dicit. in quis & illam, ne quem Cenſores in Senatu legendo præterirent, ne'ue qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus & utriuſq; Cenſoris ſententia damnatus eſſet. Vnde Cicero in iam dicta oratione pro Cluẽtio, Videte, inquit, quid agatis, ne unũquemq; noſtrũ Cenſoribus in poſterũ

Cenſores.

Aerarius.

Cenſoria iudicia.

poteſtatem

poteſtatem regiam permittatis: ne ſubſcriptio cenſoria nõ minus calamitatis ciuibus, quàm illa acerbiſſima proſcriptio poſſit afferre: non cenſorium ſtylum, cuius mucronẽ multis remedijs maiores noſtri retuderunt, æque poſthac atq; illum gladium dictatorium pertimeſcamus. Hæc & alia inibi Cicero multa ad eleuandum cenſorij iudicij põdus cõmentus eſt, cauſæ tum inſeruiens. Itaq; in Lucium Piſonem ueluti palinodiam caneret, *Centũ prope annos, inquit, legem* Heliam & *Fuſiam tenueramus, quadringẽtos iudicium rationemq; Cenſoriam. Quam poteſtatem minuere (quò minus quinto quoq; anno de moribus noſtris iudicaretur) nemo tam effuſe petulans conatus eſt. Hæc ô carnifex in gremio ſunt ſepulta Cõſulatus tui.* Liuius lib. IIII. ab urbe cond. Cenſores ægre paſſi, Mamercum, quòd magiſtratũ populi Rom. minuiſſet, tribu mouerunt, octuplicatoq; cenſu ærarium fecerũt. Hæc de Cẽſura cenſorijsq; notis obiter dicta ſint, atq; etiam de ærarijs: quod uerbum frequens apud ſcriptores antiquos à paucis ſatis intelligitur. Apud Græcos ſimiles erant qui

Ἐγγεγραμμένος ἐκ ἀκροπόλει.

In ærarios relati.

In arcem relati.

Ὀφλόντες.

Κατάδικοι.

Ἐξημιωμένοι.

Ex ærarijs eximere.

Cenſorum animaduerſio.

ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπόλει ideo dicebantur ex more Athenienſium, quia in arcẽ relata eorũ nomina eſſent. ut enim Latine in ærarios relati dicuntur, ſic illi in arcem relati erãt. qui & ὄφλοντες dicũtur, & κατάδικοι, & ἐξημιωμένοι, qui ignominia interim notati erant, quoad iudicatum facerent. Hoc eſt, omnia ex ſententia perſoluerẽt. Et quemadmodum noſtri eximere ex ærarijs dicebãt, cum aliquẽ hac ignominia leuabant: ſic illi ἐξ ἀκροπόλεως ἐξαληλιμμένους uocabant: hoc eſt, ex arce expunctos, id quod ex Demoſthenis oratione in Ariſtogitonem & Libanij argumento intelligere licet. De huiuſmodi Cenſorũ animaduerſionibus Gellius lib. IIII. ita inquit, Si quis agrum ſuum

paſſus fuerat ſordeſcere, eumq́; indiligenter curauerat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat, ſiue quis arborem ſuam uineamq́; habuerat derelictui, non id ſine pœna fuit: ſed erat opus cenſorium cēſoresq; ærarium faciebant: item ſi quis eques Romanus equū habere gracilentum aut parū nitidū uiſus erat, impolitiæ notabatur: quaſi tu dicas incuriæ. Sunt & alia exempla apud eundem eodē lib. cap. ultimo. Videamus de cōuocando habendoq́; Senatu. Gellius lib. XIII. *ex libro quodam Varronis enumerat eos magiſtratus, per quos more maiorū Senatus olim haberi ſolitus eſt, eosq́; nominat Dictatorem, Conſules, Prætorem, Trib. pleb. Interregem, Præfectū urbi: neq; alij præter hos ius fuiſſe dicit faciendi Senatuſconſulti. Quotieſcūq; uſu ueniſſet ut omnes iſti magiſtratus Romæ eſſent, tum quo ſuprà ordine ſcripti eſſent, qui eorū prior alijs eſſet, ei potiſſimum Senatum conſulendi ius fuiſſe. Addit deinde extraordinario iure Tribunos quoq; militares qui pro Conſulibus fuiſſent, item Decemuiros quibus imperium conſulare tum eſſet, item Triumuiros reipublicæ conſtituendæ cauſa creatos, ius conſulendi Senatum habuiſſe. Senatus autem habebatur aut legitimus, aut indictus. Capitolinus in Gord. Non legitimo, inquit, ſed indicto Senatus die Conſul iam domi conuentus, cū Prætoribus, Aedilibus & Tribunis in curiam uenit. Legitimus Senatus ſtatis diebus habebatur. Tranquillus in Auguſto Sanxit, inquit, ne plus quàm bis in menſe legitimus Senatus ageretur: ſcilicet Calendis & Idibus, ne'ue Septembri Octobri'ue menſe ullos adeſſe alios neceſſe eſſet quàm ſorte ductos, per quorum numerū decreta confici poſſent. Spartianus in Adriano, Senatui legitimo, cum in urbe uel iuxta urbem eſſet, ſemper interfuit.*

Senatus cōuocandi ratio.

Senatum cōſulendi ius.

Senatus legitimus & indictus.

Edictus

Edictus, indictus Senatus.

Νόμιμος ἐκκλησία.

Σύγκλητος.

Concio legitima & conuocata.

Edictus autem uel indictus erat qui ob negocia incidentia repentè indicebatur. Idem in Caſ. Poſtquam Senatus Idibus Martijs in Pompeij curiam edictus eſt, facile tempus & locum prætulerunt. Sic apud Athenienſes νόμιμος ἐκκλησία *dicebatur* ἡ κυρία καὶ ὡρισμένη τρὶς τοῦ μηνός. Σύγκλητος δὲ ἡ ἐξαίφνης γινομένη διά τι κατεπεῖγον. *Legitima cõcio dicebatur fixa ſtataq́; concio, quæ ter in mẽſe habebatur. Cõuocata autẽ & indicta quæ repẽtè noua quadã de cauſa fiebat. Autores Sudas & interpretes Demoſthenis in oratione* περὶ παραπρεσβείας, *enarrãtes illud* ἐφοβοῦντο ὅτι μὴ ἐξαίφνης ἐκκλησία γένηται. *Appianus lib. 1. de bel. Ciuilibus, Cõſulũ alter Opimius nomine, ut in trepidatione mos eſt, nõnullos cũ armis in Capitoliũ feſtinare iubet, Senatũq́; per præconem conuocari. Cæterum Gellius autor eſt iuſtum Senatuſconſultum eſſe non poſſe, niſi quod in loco per Augures cõſtituto quod templum appellaretur, factũ eſſet. Propterea & in curia Hoſtilia & in Pompeia, & pòſt in Iulia cum profana ea loca fuiſſent, templa eſſe per Augures conſtituta, ut in ijs iuſta Senatuſconſulta more maiorum fieri poſſent. Scriptumq́; Varronem reliquiſſe non omneis ædes ſacras templa eſſe: Senatuſconſultũ autem ante exortum aut poſt occaſum ſolem factum, ratum non fuiſſe. Opus etiam cenſorium feciſſe exiſtimatos per quos eo tempore Senatuſconſ. factum eſſet. Immolareq́; hoſtiam prius, auſpicariq́; debere qui Senatum habiturus eſſet. De rebus quoq́; diuinis prius quàm humanis ad Senatum referendum eſſe. Tum porro referri debere aut infinite de republica aut de ſingulis rebus finite. Senatus autem conſulta duobus modis fiebant, aut per diſceßionem, inquit, Gellius, ſi conſentiretur, aut ſi res dubia eſſet, per ſententias ſingulorum exquiſitas.*

Senatuſconſulti legitimi locus & tempus.

Tran=

Tranquillus in Tiberio, Cum Senatuſconſultum per diſceſſionem fortè fieret, tranſeuntem eum in alteram partem in qua pauciores erant, ſecutus eſt nemo. Cicero Philip. III. *Cum de repub. relaturus fuiſſet, allato nuncio de legione quarta, mente concidit, effugere feſtinans, Senatuſconſultũ de ſupplicatione per diſceſſionem fecit: cum id factum eſſet antea nunquam. Idem in ulti. In has ſentẽtias meas ſi Cõſules deſignati diſceſſionem facere uoluiſſent, omnibus iſtis latronibus autoritate ipſa Senatus iampridem de manibus arma cecidiſſent. Gellius libro* III. *de Pedarijs Senatoribus loquẽs, Non pauci ſunt, inquit, qui opinantur Pedarios Senatores appellatos qui ſententiam in Senatu non uerbis dicerent, ſed in alienam ſentẽtiam pedibus irent. Quid igitur cum Senatuſconſultũ per diſceſſionem fiebat, non'ne uniuerſi Senatores ſentẽtiam pedibus ferebant? Et paulo pòſt, Marcus Varro, inquit, in Satyra quæ Hippocyon dicitur, equites quoſdã dicit Pedarios appellatos, uideturq́; eos ſignificare, qui nõdum à Cenſoribus in Senatum lecti, Senatores quidem nõ erant: ſed quia honoribus populi uſi quidem erant, in Senatum quidem ueniebant, & ſententiæ ius habebant. Nam & Curulibus magiſtratibus functi qui nõdum à Cenſoribus in Senatum lecti erant, Senatores non erãt: & qui in poſtremis ſcripti erant, non rogabantur ſententias, ſed quas principes dixerant, in eas diſcedebant. Hoc ſignificabat edictum quo nunc quoque Cõſules cum Senatores in curiam uocant, ſeruandæ conſuetudinis cauſa translatitio utũtur. Verba edicti ſunt hæc, Senatores quibusq́; in Senatu ſententiam dicere licet, & reliqua. Translatitium edictum Gellius appellat ex antiqua cõſuetudine deſumptum, quomodo & Cicero appellauit in Prætura urbana.*

Senatuſconſul. per diſceſsionẽ.

Diſceſsionẽ facere.

Pedarij Senatores.

Non omnibus Senatoribus dicendæ ſentẽtiæ ius erat in Senatu.

Translatitium edictum.

na. His autem Gellij uerbis facile intelligimus non fruſtra ab Vlpiano hoc in loco præfinitam circunſcriptamq́; Senatorum appellationem eſſe. Cicero ad Atticum lib. I. Cum eſt actum, neque animaduerſum eſt, & raptim in eam ſententiam Pedarij cōcurrerunt. Inde illa locutio, In ſententiam ire, & pedibus in ſententiam ire. Liuius libro V. Primores patrum cenſuere non expectandum iuſtum tempus comitiorum, ſed exemplo nouos Tribunos militum creandos eſſe, qui à Calendis Octobribus magiſtratum occiperent. In quam ſententiam cum pedibus iretur, cæteri Tribuni militum nihil contradicere. At enimuero Sergius Virginiusq́;, propter quos pœnitere magiſtratuum eius anni Senatū apparebat, primo deprecari ignominiam, deinde intercedere Senatuſconſulto. Idem libro IX. Cum omnes laudibus modo proſequentes uirū in ſentētiam eius pedibus irent, tentata pauliſper interceßio eſt à Lucio Liuio & Quinto Melio Trib. Plinius libro II. epiſtol. Sed cum fieret diſceßio qui ſellis curulibus aſtiterant, in Cornuti ſententiam ire cœperunt. Tum illi qui ſe collegæ adnumerari patiebantur, in diuerſum tranſierūt. Cicero Philip. XI. Dixit tamen ſi quis eorum qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſentētiam dixiſſet, in eam ſe iturum. Nos hodie id ad idem dicere uocamus. Quod ignari ignauiq́; aut aſſentatores plerunque factitare dicuntur: graues etiam uiri interdum faciunt, ſi res ita popoſcerit. Hoc autem Tranquillus in Auguſto eleganter & breuiter expreßit, Sentētias, inquit, de maiore negotio nō more atque ordine, ſed prout libuiſſet perrogabat. ut perinde quiſque animum intēderet, ac ſi cenſendū magis quàm aſſentiendum eſſet. Plinius in Panegy. de Domitiani temporibus loquens, At quis antea loqui, quis hiſcere audebat,

In ſentētiā ire.

Facere diſceſſionem.

bat, præter miſeros illos qui primũ interrogabantur? cæteri quidem defixi & attoniti, ipſam illam mutam ac ſedentariam aſſentiendi neceßitatem, quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebãtur? unus ſolusq; cenſebat quod ſequerentur omnes, & omnes improbarent, in primis ipſe qui cenſuerat. Verba ſunt Plinij *ſignificantis tyrannicam uiolentiam Imperatoris, in cuius ſententiam omnes ire cogebantur. Eſt igitur cenſere quod uulgo opinari uocant. Id eſt, ſententiam ſuam explicata ratione approbare audientibus. Idem in epiſt. Iam cenſendi tempus dixit Domitius Conſul deſignatus. Gellius tamen libro* XIII. *docet nullum fuiſſe Senatuſcõſultum in quo diſceßio non eſſet neceſſaria.* De ordine uero *rogandarum ſententiarum quem Auguſtum non ſeruaſſe Tranquillus dixit, idem Gellius lib.* IIII. *ita inquit, Ante legem quæ nunc de Senatu habendo obſeruatur, ordo rogandi ſententias uarius fuit. Aliàs primus rogabatur qui à Cenſoribus princeps in Senatum lectus erat: aliàs qui deſignati Conſules erant: Quidam è conſulibus ſtudio aut neceßitudine aliqua adducti, quem ijs uiſum erat honoris gratia extra ordinem ſententiam primã rogabant. Obſeruatum tamen cum extra ordinem fieret, ne quis quenquam ex alio quàm Conſulari loco ſententiam primum rogaret. Hactenus Gellius. Licebat autem per legem de Senatu habendo, rationem ſententiæ ſuæ Senatores cẽſentes expoſcere. id quod ex his Plinij uerbis intelligi poteſt ad Valerianum lib.* V. *epiſt. Abſolutus eſt reus ſententia deſignati Conſulis Afranij Dexteri. Aſſenſerunt omnes præterquam Licinius: is inter dicẽdum ei aduocatione per quinquennium cenſuit. Et quanuis neminem autoritate traxiſſet, conſtanter in ſententia manſit*

Cenſere. De rogandis ſententijs. Lex de Senatu habendo.

qui etiam Dexterum, qui primus diuerſum cẽſuerat, perlata lege de Senatu habendo, iurare coëgit è repub. fuiſſe quod cenſuiſſet. Cui quanquam legitimæ poſtulationi à quibuſdam reclamatum eſt, exprobrare enim cẽſenti ambitionem uidebatur. Sed priuſquam ſententiæ dicerentur, Nigrinus Tribu. pleb. recitauit libellum diſertum et grauẽ, quo queſtus eſt uenire aduocationes, uenire & præuaricationes, in lites coiri, & gloriæ loco poni ex ſpolijs ciuium magnos & ſtatutos reditus. Recitauit capita legum, admonuit Senatuſconſultorum, & reliqua quæ Plinius de mercenarijs aduocationibus exequitur, aduocatus ipſe memoriæ ſuæ celebratiſſimus. In rebus uero momentoſis aut ad exemplum pertinentibus, Senatores non minus centum Senatuſconſultum facere poterant, ut uidetur ex Liuio lib. IX. de bel. Maced. de Bacchanalibus loquẽte, Si quis, inquit, tale ſacrum ſolenne & neceſſarium duceret, nec ſine religione ac piaculo ſe dimittere poſſe, apud Prætorem ut profiteretur, Prætor Senatum conſuleret. Si ei permiſſum eſſet, cum in Senatu centum nõ minus eſſent: ita id ſacrum faceret. Aſconius tamen Corneliũ Ciceronis tempore legẽ tuliſſe dicit, ne quis in Senatu legibus ſolueretur, niſi ducẽti affuiſſent; quæ ſine tumultu acta res eſt. Nemo enim negare poterat pro autoritate Senatus eſſe eam legem. Verum duo Senatuſcõſulta uno die nõ fiebant: id quod innuit Capitolinus in Maximino bis uerbis de Gordiano loquẽs, Hic annũ agens ætatis quartumdecimum ſtatim raptus eſt, & nouo genere Senatuſconſulti, cum eodem die Senatuſconſultum factum eſſet, inductus in curiam Cæſar eſt appellatus. Quo modo autẽ Senatores in Senatum ire cogerentur, Cicero Philip. prima docet, Quid autem, inquit, erat cauſæ cur in Senatum heſterno

Senatorum ad Senatuſconſ. faciẽdũ numerus.

Duo Senatuſcõſulta uno die non fiebant.

Senatus coactio.

heſterno die tam acerbè cogerer? ſolus'ne aberam? an non ſæpe minus frequentes fuiſtis? an ea res agebatur, ut etiã ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam etiam cauſam Appium illum & ſenem & cæcum delatum eſſe memoriæ proditum eſt. De ſupplicationibus referebatur, quo in genere Senatores deeſſe non ſolent. Coguntur enim non pignoribus, ſed eorum quorum de honore agitur gratia. Quod idẽ fit cũ de triũpho refertur. Ita ſine cura Conſules ſunt, ut penè liberum ſit Senatori non adeſſe. Et paulo pòſt, Quis autem unquam tanto damno Senatorẽ coẽgit? aut quid eſt ultra pignus aut mulctã? Verba ſunt Ciceronis conquerentis iniuriam Antonij Conſulis, qui non contentus pignoribus captis aut mulcta dicta, cogere in Senatum uenire Ciceronem minatus eſt etiam frequentiſſimo Senatu cum fabris ſe uenturum ad diſturbandã ſubuertendamq; domũ eius. Idem lib. III. de Oratore, de iurgio Philippi Conſulis in Senatu & L. Craßi magni illius oratoris loquens, Hic cum homini & uehemẽti & diſerto & in primis forti ad reſiſtẽdum Philippo, quaſi quaſdam uerborum faces Craſſus admouiſſet, non tulit ille, & grauiter exarſit, pignoribusq; ablatis Craſſum inſtitit coërcere. Pignora autem capere uel auferre eſt, quod nũc dicimus captionem bonorum. Coërcere igitur pignoribus captis Cicero dixit, quod nos cogere per bonorũ captionẽ dicimus. Demoſthenes Ἀψαϑαι τῶν κτημάτων *dicit, quaſi manũ facultatibus inijcere. quod etiã Græce* τῶν ἐνεχύρων λαμβάνεϑαι *dicitur, hoc eſt, pignora capere. Gellius libro* VII. *pignoris capionem hinc eſſe dictam ab antiquis affirmat ut uſucapionẽ. Præhendere uero eſt apud eos id quod nos corpore præhẽdere dicimus: cuius exemplũ ſta-*

Pignora capere & auferre.

Pignoris capio.

Præhendere.

Cenſere Senatores quo modo cogebãtur.

tim ſubijciemus. Quibus autẽ modis Senatores in Senatũ uenire, iiſdem etiã cenſere cogebãtur, niſi Tribuni intercederẽt. Liuius lib. VIII. *ſecũdi belli Punici, Itaq; Quintus* Fuluius *poſtulauit à Conſule ut palàm in Senatu diceret, permitteret'ne patribus ut de prouincijs decernerẽt: ſtaturusq; eo eſſet quod cenſuiſſent? an ad populũ laturus? Cũ Scipio reſpõdiſſet ſe quod è repub. eſſet eſſe facturũ: tum* Fuluius, Non ego, *inquit, ignarus quid reſpõſurus facturus'ue eſſes, quæſiui, quippe cũ præ te feras tẽtare magis quàm conſulere Senatũ.* Itaque *à uobis Tribuni pl. poſtulo, inquit, ut ſententiam mihi ideo non dicẽti, quòd ſi in meam ſententiam diſcedatur, nõ ſit ratũ habiturus* Conſul, *auxilio ſitis.* Inde *altercatio orta, cum* Con*ſul negaret æquum eſſe, quo minus ſuo quiſq; loco Senator rogatus ſententiam diceret:* Tribuni *decreuerunt, Si* Cos. *Senatui de prouincijs permittit, ſtari eo quod Senatus cenſuerit, nec de ea referri ad populũ patiemur: ſi nõ permittit, qui de ea re ſententiã recuſabit dicere, auxilio erimus. Cõſul diem ad colloquendum cum collega petijt. Poſtero die permiſſum Senatui eſt. Prouinciæ ita decretæ.*

Præhenſio Senatoris.

Prehendi uero Senatores iuſſu Cos. poterãt. Valerius *libro* V. L. *uero* Philippus *Conſul aduerſus eundem ordinẽ libertatem exercere non dubitauit: nam ſegnitiam pro roſtris exprobrãs, alio ſibi Senatu opus eſſe dixit: tantumq; à pœnitentia dicti abfuit, ut etiam* L. *Craſſo ſummæ dignitatis & eloquẽtiæ uiro id in curia grauiter ferenti manum inijci iuberet.* Ille *reiecto lictore,* Nõ *eſt, inquit, mihi* Philippe *Conſul, quia nec ego tibi Senator ſum.* Id *eſt, quia dixiſti te alium Senatum quærere.* Gellius *lib.* IIII. *Capito* Atteius *in libro quem de officio Senatorio compoſuit, ſcriptum hoc reliquit,* Caius *Cæſar, inquit,* Con-

ſul

ſul Marcum Catonem ſententiam rogauit. Cato rem quã conſulebatur, quoniam nõ è repub. uidebatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendæ longa oratione utebatur, eximebatq́; dicendo diem. Erat enim ius Senatori, ut ſententiam rogatus, diceret antè quicquid uellet alîus rei & quoad uellet. Cæſar Conſul uiatorem uocauit, cumq́; cum finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem duci iußit. Senatus conſurrexit & proſequebatur Catonem in carcerem. Hac, inquit, inuidia facta Cæſar deſtitit, & mitti Catonem iußit. Hactenus ille. Quid ſit autem prehẽdere, & qui magiſtratus prehenſionem, quiq́; uocationem habuerint, & qui utrunque, aut etiam neutrum, idem Gellius libro XIII. *docet: Vocationẽ, inquit, habent Conſules & cæteri qui habent imperium. prehẽſionem Tribuni ple. & alij qui habent uiatorem. neque uocationem neque prehenſionem, ut Quæſtores & cæteri qui neque lictorem habent neque uiatorem. Qui uocationem habeñt, ijdem prehẽdere, tenere, abducere, poſſunt: qui autem iure prehendi, is etiam in uincula duci poteſt. Sed quærentibus nobis, inquit, quam ob cauſam Tribuni qui haberent ſummam coërcendi poteſtatem, ius uocandi nõ habuerint: illud occurrit, quòd Tribuni ple. antiquitus creati uidentur non iuri dicendo, nec cauſis querelisq́; de abſentibus noſcendis, ſed interceßionibus faciẽdis, quibus præſentes fuiſſent, ut iniuria quæ coràm fieret arceretur, ac propterea ius ad ſe uocãdi ademptum: quoniam ut uim fieri uetarent, aßiduitate eorum & præſentium oculis opus erat. Labeo igitur Antiſtius legum morumq́; Populi Rom. peritißimus, per uiatorem Tribunorum ple. uocatus, eodem Gellio autore, reſpondit, ius eos non habere, neque ſe, neque alium quenquam in cauſa*

Libertas dicendi in Senatu.

Vocationẽ & prehenſionem habentes magiſtratus. Tribuni pleb.

uocandi, cum moribus maiorum Trib. ple. prehenſionem haberent, uocationem non haberent. Poſſe igitur eos uenire & prehendi ſe iubere, ſed uocandi abſentem ius non Inijcere manū. *habere. Inijci autem manum Valerius in ſuperiore exēplo pro prehendi dixit. licet inijcere manum proprie ſit uerbo antiquo iuris, quoties nulla iudicis expectata autoritate, rem nobis debitam aut etiam noſtram uendicamus: quo modo uſus eſt Quintilianus in* VII. *his uerbis, Aut alteri enim, aut inuicem de iure fit controuerſia: ut in re tali, patri in filium, patrono in libertum manus iniectio ſit:* Manus iniectio. *liberti hæredem ſequantur. Liberti filium quidā fecit hæredem, inuicem petitur manus iniectio: et patronus negat ius patris illi fuiſſe, quia ipſe in manu patroni fuerit. In eadem ſignificatione uſus eſt Vlpianus in l. Sed ſi hac, De in ius uocando. Et Paulus in l. penul. De ſeruis exportandis. Inijcere manum Latine dici debet quod lingua uernacula ſæſire appellamus. Vergilius, Iniecere manū Parcæ. Sic dominus in prædiū (ut nunc dicitur) feudariū, hoc eſt, beneficiarium manū inijcere ſolet. Hoc Græci* τὴν χειρὸς ἐπιβολὴν *appellant. Inijcitur etiam manus in aliquem, uel in eius bona, uel merces aliquas, quando inde ille abire, uel res inde moueri autoritate aliqua uetantur, quod nos arreſtare dicimus. Plinius ad Traianū epiſtola* LVI. *hoc uerbo* μεταφορικῶς *uſus eſt, Itaque & quieti eius inieci manum, & exegi ut me in Bithynia conſilio inſtrueret. quod ille amiciſſime & ſenectutis et ocij ratione poſtpoſita & iam fecit & facturus eſt. Quæ uerba corruptiſſime uulgo leguntur. Ocioſum (inquit Plinius) Nymphidium nactus, continuo nauare mihi operam coēgi, quaſiq; uſui meo uendicaui ut me cōſilijs ſuis adiuuaret. Recētiores nullo antiquo exemplo inijcere manum, pro uim*

afferre

afferre dicũt: quod Latine afferre manus uel etiam inferre dicitur. Quo utroq; Auguſtinus lib. I. de Ciuitate dei utitur. Lactantius libro III. Inſtitut: Multi ergo ex ijs qui æternas eſſe animas ſuſpicabantur, tanquam in cœlum migraturi eßent, ſibi ipſi manus intulerunt, Cleanthes & Chryſippus & Zeno & Empedocles. Cæterum intercedere Senatuſcõſulto Tribuni pleb. poterant, ut ex Liuiano illo exemplo intelligere licet, & ex Tacito libro XX. Cum rogarent, inquit, ſententias Cõſules, Vulcatius Tertulinus Trib. pleb. interceßit, ne quid ſuper tanta re Principe abſente ſtatueretur. Gellius lib. XIII. Varro, inquit, de interceßionibus ſcripſit, dixitq; intercedendi ne Senatuſconſultum fieret, ius fuiſſe ijs ſolis qui eadem poteſtate qua ij Senatuſconſultum facere uellent maiores'ue eſſent. Qui autẽ hi fuerint, nos ſuprà eodem Gellio tradente uidimus. Valerius libro II. cap. I. Illud quoq; memoria repetendum eſt, quòd Tribunis ple. intrare curiã non licebat: ante ualuas autem poſitis ſubſellijs decreta Patrum attentißima cura examinabant, ut ſiqua ex ijs improbaſſent, rata eſſe non ſinerent. Itaq; ueteribus Senatuſconſultis, T, litera ſubſcribi ſolebat, eaq; nota ſignificabatur illa Tribunos quoq; cenſuiſſe. Qui quãuis pro commodis ple. excubabant, inq; imperijs compeſcendis occupati erãt: inſtrui tamen ea argenteis uaſis & annulis aureis publice præbitis patiebantur, quo talium rerum uſu autoritas eſſet ornatior. Eſt autem interceßio id quod oppoſitionem uocamus. Liuius libro 5. ab Vrbe cond. Camillus plebẽ ſceleris palàm arguere, quæ iam in ſuos uerſa non intelligeret ſe prauo iudicio de Tribunis interceßionem ſuſtuliſſe, quòd interceßione ſublata Tribunitiam poteſtatem euertiſſent. Idem libro III. Tribunitium auxilium & prouocatio=

Afferre & inferre manus.

Intercedere Senatuſconſ. Tribuni poterant.

Interceſſio.

Interceſſio Tribunitia.

Tribunitiũ auxilium & prouocatio.

cationem duas arces libertatis tuendæ appellat, appellabantur enim Tribuni contra uim magiſtratuum. unde in XII.*tab.Plebes,quos cõtra ſe auxilij ergò decem creaßit, Tribuni eius ſunto. Quodq́; hi prohibeßint,quodq́; plebem rogaßint,ratum eſto.* Plutarchus *in Problematis autor eſt moribus* Romanorum *conſtitutum eſſe, ut domus*

Tribunorũ domus apertæ.

Tribunorum noctu ne clauderentur,ſed interdiu noctuq́; indigenti cuiq; eorum auxilio paterent, quaſi portus quidam & præſidium periclitantium. Maiores *enim cõmunem Tribunum eſſe uoluerunt, & tanquam aram omnibus acceßibilem. proinde honore quidẽ ſacroſanctos eos eſſe uoluerunt,nec ſine inexpiabili ſcelere uiolabiles.* Ma*xime autem populares eos faciebat, ſi nihil ſupra plebeiã ſortem ſeſe extollerent, ſed ſpecie & cultu & omni uiuendi ratione in ordinem ſe cogerent,* ὅθεν οὐδὲ οἰκίας αὐτοῦ κλείεσθαι νενόμισται θύραν, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ἀνέῳγε καὶ μεθημέραν, ὥσπερ λιμὴν καὶ καταφυγὴ τοῖς δεομένοις, ὅσῳ δὲ μᾶλλον ταπεινοῦται τῷ σχήματι, τοσούτῳ μᾶλλον αὔξεται τῇ δυνάμει, κοινὸν γὰρ αὐτὸν ἀξιοῦσι τῇ χρείᾳ καὶ πᾶσιν καὶ ἐφικτὸν, τῇ δὲ τιμῇ ποιοῦσιν αὐτὸν ἱερὸν καὶ ἅγιον καὶ ἄσυλον. *Plinius libro* I. *epiſtolarũ, Ipſe cum Tribunus eſſem, abſtinui cauſis agendis. Primum,quod deforme arbitrabar,cui aſſurgere,cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus ſedentibus ſtare: & qui iubere poſſet tacere quemcunq;,huic ſilentium clepſydra indici: & quem interfari nefas eſſet,hunc conuitia audire.* His *uerbis ſignificatur magnam uim fuiſſe interceßionis Tribunitiæ: de qua Cicero nonnihil libro* III. *de*

Obnunciatio Augurum.

Legibus. *Quo modo autem interceßioni Tribunitiæ parendum erat, ſic etiam obnunciationi Augurum, de qua* Cicero *de* Diuinatione *lib.*I.*&* Plutarchus *in* Craſſo,*&* Aſconius *in orationem* Ciceronis *in* Piſonem, *Sed nihil*

nunc

nuuc ad rem. Si quis autem in Senatu loqui uellet ſententiam non rogatus, ueniam à Cos. petebat. unde Capitolinus in Maximo, Poſt hæc, inquit, tacentibus cunctis cum Maximus qui & natu grandior erat, & meritis & uirtute ac ſeueritate clarior, dicere ſententiam cœpiſſet, qua oſtenderet duos Principes eſſe faciẽdos: Vectius Sabinus ex familia Vlpiorum rogato Conſule ut ſibi dicere atq; interfari liceret, ſic orſus eſt. Licebat etiam Senatoribus uenia prius petita eos qui in Senatum inducebantur, interrogare. Liuius lib. xx. *de Legatis Carthaginienſium loquens in Senatum admißis, Cum more, inquit, tradito à Patribus, poteſtatem interrogandi ſi quis quid uellet Legatos, Prætor feciſſet, Senioresq; qui fœderibus interfuerant, alia alij interrogarent: nec meminiſſe ſe per ætatem (etenim omnes ferme iuuenes erant) dicerent Legati: conclamatum ex omni parte curiæ eſt, Punica fraude lectos qui ueterem pacem repeterẽt, cuius ipſi non meminiſſent. De Senatu Senatoribusq; in duodecim tab. ita cautũ erat,* De Senatu. *Omnes magiſtratus iudicium auſpiciumq; habento, exq; ijs Senatus eſto. Eius decreta rata ſunto, is ordo uitio uacato. Cæteris ſpecimẽ eſto. Senatori qui nec aderit, aut cauſa, aut culpa eſto. Cauſas populi teneto. Quæcunq; in populo, quæcunq; in Patribus agentur, modica ſunto. Erat autem autoritas in Senatu, & poteſtas in populo, ut autor eſt Cicero lib.* III. *de Legibus. Vnde Senatus cẽſere, & populus iubere dicebatur. Liuius lib.* VII. *de bel. Maced. Senatus eã pacẽ ſeruãdã cenſuit, & paucos poſt dies populus iußit. Cicero libro ſupradicto, Senatori, inquit, iuſſa tria ſunt. ut adſit, nã grauitatẽ res habet cũ frequẽs ordo eſt. ut loco dicat, id eſt, rogatus. ut modo, ne ſit infinitus. Nã breuitas nõ modo Senatoris, ſed etiam oratoris magna*

Autoritas Senatus.
Poteſtas populi.
Cenſere Senatus eſt, ut iubere, populi.
De officio Senatoris.
De breuitate cenſendi in Senatu.

magna laus in ſententia. nec eſt unquam longa oratione utendum, niſi ubi ſpectante Senatu (quod fit ambitioſe ſæpiſsime) nullo magiſtratu adiuuãte tolli diem utile eſt. aut cum tanta cauſa eſt, ut opus ſit oratoris copia, uel ad hortandum, uel ad docendum, quorum generum in utroq; magnus noſter Cato eſt. Quodq; lex addit, cauſas populi teneto, Senatori neceſſarium noſſe remp. idq; late patet. Quid habeat militum, quid ualeat ærario, quos ſocios reſp. habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quisq; ſit lege, conditione, fœdere, tenere conſuetudinem decernendi, noſſe exempla maiorum. Ex his Ciceronis uerbis & illis XII. tabularum ſatis (ut arbitror) apparet litium cognitionem & iudicandi neceßitatem non fuiſſe muneris Senatorij. tametſi Decuriæ iudicum ex Senatu aliquãdo ſumebantur, ut ex equeſtri ordine: ut alibi uidebimus ſi locus inciderit. Verum quod Cicero de tollenda die dixit in exemplo proximo, uideamus quid ſignificet. Cicero igitur ad illud XII. tab. reſpiciẽs, *Quicunq; in Patribus agentur modica ſunto, Senatori modicè dicendũ ait, niſi ſi fortè è repub. eſſe putarit, ut longiore oratione utatur.* Quod tum demum erit, cum res in Senatu decernenda, orationis copia aut ſuadentis aut docentis indiget, aut cum ita tempus tulerit, ut mora decernendæ rei quærenda ſit: id quod tum uſu uenit, cum pernicioſæ alicui relationi nullus interceſſor magiſtratus impræſentiarum inueniri poteſt. Tunc enim tolli diem dicendo neceſſe eſt, quod & eximi diem frequentius dicitur: ut in illo exemplo Gellij ſuperius tranſcripto de Catone, quem Cæſar ob id prehendi iuſſerat. Huius autem hiſtoriæ meminit Plutarchus in Cæſare. Pompeius enim referebat de prouincia Galliarum & Illyrici in quinquennium Cæſari decernenda.

Senatori quæ cognoſcenda.

Iudicum Decuriæ unde.

Dies tollenda.

Diem tolli. Diem eximi.

Quam

Quam relationem reip. pernicioſam ut diſcuteret Cato, diem dicendo eximebat. Id eſt, prælonga oratione cenſendi tẽpus conſumebat de induſtria. Liuius libro v. ſecundi belli Punici, Interim publicani Caſcæ inſtare ut diem conſilio eximeret, Idem libro I. ab urbe cõd. Tarquinius monitus à proximis ut purgaret ſe quòd id tẽporis ueniſſet, diſceptatorẽ ait ſe ſumptũ inter patrẽ & filium, cura recõciliandi eos in gratiam moratũ eſſe: & quia ea res exemiſſet illum diem, poſtero die acturum quæ conſtituiſſet. Græcis ἐκκρούειν τὸ πρᾶγμα τῷ χρόνῳ dicitur, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν τῷ λέγειν κατατρίβειν. τὸν χρόνον ὑποτέμνεσθαι. τὴν ἡμέραν ὑφαιρεῖν. ἢ καταναλίσκειν. Cicero Philip. VI. *Succurrendũ eſt* Decio Bruto. *omnes undiq; copiæ colligendæ. horam eximere ullã in tali ciue liberãdo ſine ſcelere non poſſumus. Vbi corrupte exhibere in impreßis libris legitur. Inde* Eximere actionem. *eximere actionem iudex dicitur ab Vlpiano in titulo, Ex quibus cauſis maiores, cum per dilationem eius effectũ eſt ut iam agi lege nõ poßit: & actio exempta, cũ iam deſijt agi poſſe. Neq; uero omittendum illud quod apud Macrobiũ legimus libro I. Satur. Mos antea fuit, inquit, Se-* Prætextati filij cũ Senatoribus in curiã ibant. *natoribus in curiam cum prætextatis filijs introire. Cum igitur in Senatu res maior quæpiam conſultaretur, eaq; in diem poſterum prolata eſſet, placuit ut hanc rem ſuper qua tractauiſſent, ne quis enunciaret priuſquam decreta eſſet, & reliqua, quæ ille de Papyrio puero memorabilis indolis proſequitur. Tranquillus in Auguſto, Liberis Senatorum, quo celerius reipublicæ aſſueſcerent, protinus uirilem togam latum clauum induere & curiæ intereſſe permiſit. Prætextati autem pueri dicebãtur qui prætex-* Prætextati. Bulla. *ta adhuc & bulla utebantur, quod fiebat uſq; ad annum* Toga. *decimumſeptimum: quo tempore togam uirilem ſumebãt*

depoſita

depoſita prætexta puerili, ut meminit Cicero in Procœmio Anni prętextę. *Lælij. & nos alibi dicemus.* Hinc *anni prætextæ à* Plinio *libro* XXXIII. *pro annis pueritiæ: & ætas prætextata* Prætextati mores. Gellio *libro* I. Noctium *Atticarum: & mores prætextati* Feſto *in integris codicibus, &* Macrobio, *&* Iuuenali, *Sic prætextatos referunt* Artaxata *mores.* Quod *tamē uerbum diuerſißime ab autoribus* Latinis *accipitur.* Hoc *autem uerbum, ſi intellexiſſet* Accurſius, *locum illū in quarto* Inſtitutionum *in titulo* De iniurijs. *§.j. non tam inepte enarraſſet, Siue quis matrēfamil. aut prætextatū prætextatam'ue aſſectatus fuerit.* De *pretextatis pueris* Iuuenalis *Satyr.* x. Nec *prætextatum rapuit* Nero *loripedem* Prætextatæ puellæ. *uel Strumoſum.* Prætextatæ *etiam puellæ dicebantur à* Prætextatus ſermo. *prætextis quas nubentes deponebant.* Feſtus *in integris codicibus,* Prætextatum *ſermonem, inquit, ab eo dictū putant, quòd prætextatis nefas ſit obſcœno uerbo uti.* Alij *dici putant, quòd nubentibus depoſitis prætextis à multitudine puerorum obſcœna clamentur.* Ideoq; *prætextatum ſermonem appellabant qui nihil obſcœnitatis habet.* Contra *hanc tamē* Feſti *opinionem* Tranquillus, Gellius, Macrobius, Aſſectari prætextatum. *prætextatum ſermonem acceperunt, pro eo qui apertè rem obſcœnam ſignificat.* Aſſectari *autem prætextatum aut prætextatam à* Iuſtiniano *dictum eſt in loco prædicto, pro eo quod eſt pudorem pueri ingenui aut puellæ ſugillare, & notam infamiæ tanquam ſcorto maſculo fœmininoq; inurere.* Solent *enim hodie quoq; perditißimi homines, dum ſugillare uolunt puellæ aut ma*De ſenatuſconſul. *tronæ opinionem, improbiore petulantia in publico eis adambulare, quaſi ſcortum ad locum conſtitutum aſſe*Senatuſcōſulta ſtatim ad Aediles, &c. *ctantes.* Sed *nec illud ſilentio prætereundum, quòd* Se*natuſconſulta olim ſtatim ut facta erant, ad* Aediles *ple-*

bis

bis deferebantur, nec ultra in poteſtate Senatus erant. Liuius libro III. Inſtitutum etiam ab iiſdem Coſſ. ut Senatuſconſulta in ædem Cereris ad Aediles plebis deferrentur. quæ antè arbitrio Coſſ. ſupprimebantur nunciabanturq́. Poſtea autem Senatuſconſ. ad ærarium deferri inſtitutum, ubi & leges in æs inciſæ erant, autore Cicerone Philip. quinta his uerbis, Neq́; ſolum commentarijs commẽtitijs, chirographisq́; uænalibus innumerabilis pecunia congeſta in illam domum eſt, ſed Senatus etiam conſulta pecunia accepta falſa referebantur. Syngraphæ obſignabantur. Senatuſconſulta tanquam facta ad ærarium referebantur. Tranquil. in Aug. Autor eſt Iulius Marathus ante paucos quàm naſceretur menſes, prodigiũ Romæ factum publice, quo denunciabatur Regem populo Romano naturam parturire: Senatum exterritum cẽſuiſſe ñe quis eo anno genitus educaretur. eos qui grauidas uxores haberent, quòd ad ſe quiſq́; ſpem traheret, curaſſe ne Senatuſconſultum ad ærarium referretur. Verũenim uero quædam more maiorum, à Senatu, non etiam à populo conſtituebantur. Cicero in Vatinium, Ne hæc quidem Senatui relinquebas, quæ nemo unquam ademit, ut Legati ex eius ordinis autoritate legerẽtur. Adeóne tibi ſordidum conſilium publicum uiſum eſt: adeò afflictus Senatus, ut non nuncios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici conſilij autores, non miniſtros muneris prouincialis Senatus more maiorũ deligere poſſit? Eripueras Senatui prouinciæ decernẽdæ poteſtatem, Imperatoris deligendi iudiciũ, ærarij diſpenſationẽ: quæ nunquã ſibi populus Rom. appetiuit, qui nunquã hæc à ſummi cõſilij gubernatiõe auferre conatus eſt. Cõtrà lib. XII. de leg. ex lege XII. tab. ita inqt, Creatio magiſtratuũ,

Senatuſconſ. ad ærarium deferebantur.

Senatus populus.

iudicia

iudicia populi, iuſſa, uetita cum ſuffragio quum ſciſcen-tur, optimatibus nota, plebi libera ſunto. Senatus uerò nihil niſi referentibus Conſulibus, aut ijs quibus Senatū habere cogereq́; licebat, decernere poterat. Id quod oſtēdit Cicero in oratione de reditu ſuo, *his uerbis.* At pro me ſu*periores* Cōſules *ſemper ut referretur, efflagitati ſunt: ſed ueriti ſunt ne cauſa gratiæ facere uiderentur, quòd alter mihi affinis erat, alterius cauſam capitis receperam. Qui prouinciarum fœdere iritati, totum illum annum, quereelas Senatus, luctum bonorum, Italiæ gemitū pertulerunt,* Vnde *paulo pòſt addit, Cum Senatus equites Rom. flere pro me ac mutata ueſte uobis ſupplicare edictis atq; imperijs uetarentur.* Et *rurſus alibi, Pro me præſente Senatus, hominūq́; præterea uiginti milia ueſtē mutauerunt. Quibus uerbis Cicero ſignificat Senatum & equites luxiſſe exilium ſuum, & populo ſupplicaſſe pro reditu ſuo, ſed imperio Conſulum hoc facere inhibitos poſtea deſijſſe.* Nam *& poſtulata prouincialium Conſulibus edebātur, ut de ijs ad populum referrent: &, ut inquit* Tacitus, *aditum patrum præberent.* Idem *in* Verrem *actione* III. Dixit *præterea teſtimonium tota Sicilia, quæ in communibus poſtulatis ciuitatum omnium Conſulibus edidit: rogare ſe atq; orare* Patres *Conſcriptos, ut ſtatuerent ne abſentium reorū nomina reciperentur.* Legimus *& apud* Liuium *poſtulantes prouinciales interdum à Senatu ad populum reiectos. ut lib.* VII. *ab urbe cond. Legatos* Cæritum, *& lib.* IX. *Legatos Samnitiū: ſed utriq; deprecaturi ad Senatū uenerant. Senatui etiā nō licebat iniuſſu populi de ciue Rom. ſtatuere: id quod oſtendit Liuius lib.* VI. *ſecundi bel. Pun. apud quem eo in loco Attilius Regulus in conſilio ita inquit, Per Senatum agi de Campanis,* qui

De relatione Conſulum.

Prouincialium poſtulata conſulibus edebantur, ut de ijs ad populum referrent.

Senatus populus.

Senatui non licebat de ciue Romano ſtatuere.

qui ciues Rom.*ſunt,iniuſſu populi non uideo poſſe.* Idq; *& apud maiores noſtros in Sutrianis factum eſt cum defeciſſent.ut* M.*Antiſtius* Trib.*ple.prius rogationem ferret,ſciretq; plebs uti Senatui de Sutrianis ſentētiæ dicendæ ius eſſet.Itaque cenſeo cum Tribuniſ plebis agendum eſſe,ut eorum unus pluresue rogationem ferant ad plebem, quo nobis ſtatuendi de Campanis ius fiat. Attilius* Trib.*pleb.ex autoritate Senatus plebem in hæc uerba rogauit,& reliqua.Nec ſilentio prætereundum, quòd ſententiæ de ſcripto interdū à cenſentibus dicebantur in Senatu.Id quod ex Cicerone intelligere poſſumus, Philippica x. Is enim Fuſij Caleni ſententiam reprehendens ita inquit,* Hoc uerò Q. *Fuſi ſine offenſione noſtræ amicitiæ, ſicut tecum aut à te diſſentiens Senator, quæro.ita enim dixiſti(& quidem de ſcripto)literas Bruti rectè atq; ordine ſcriptas uideri. quod quid eſt aliud quàm librariū Bruti laudare non Brutum? Oſtendit id etiam quadam ad Plancum epiſtola idem autor his uerbis libro* x. *Id ex ipſo Senatuſconſulto poteris cognoſcere, ita eſt enim perſcriptum,ut à me de ſcripto dicta ſententia eſt, quam Senatus frequens ſecutus eſt ſummo ſtudio. Tranquillus de Auguſto, Nam deinceps neque in Senatu,neque ad populum,neque apud milites locutus eſt unquam,niſi meditata & compoſita oratione, quāuis non deficeretur ad ſubita extemporali facultate. ac ne periculum memoriæ adiret, aut ediſcendo tempus abſumeret,inſtituit recitare omnia.* Recitare,*inquit,id eſt,legere & de ſcripto dicere.Plinius in epiſt. Hortaris ut orationem amicis pluribus recitem, quāuis uehementer dubitē. Neq; enim me præterit actiones quæ recitantur, impetum omnem caloremq; ac propè nomen ſuum perdere.Idem, Recitantium uerò præcipua*

Sententiæ recitabantur interdum à cenſentibus.

Recitare.

pronunciationis adiumenta,oculi, manus præpediuntur.

Pronunciare. *Quibus uerbis apparet pronũciare eos qui memoriter dicunt:recitare uerò qui de ſcripto. Sic accipitur libr.* VII. *Codicis in titulo* De *ſententijs ex periculo recitandis.*V*bi tamen periculo corrupte legi facilius eſt intelligere,quàm quo modo emendari debeat comminiſci.* D*icimus enim de*

De ſcripto & ex ſcripto recitare.

*ſcripto recitare & ex ſcripto.*L*iuius li.* IIII. *de bel.* M*aced.*P*rima oratio fuit omnia permittentis arbitrio* R*omanorum.deinde cum ea uana & ſine effectu nihil proficerent,eò deductæ res ut his conditionibus, quæ ex ſcripto paucis antè diebus editæ erant,induciæ fierent.*T*ranquillus in* C*laudio,*D*e quodam negocio,& ita ex tabella pronunciaſſe dicitur,ſecundum eos ſe ſentire qui uera propoſuiſſent.*I*dem alibi è libello dixit:*S*ermones,inquit,cũ ſingulis atq; etiã cum* L*iuia ſua grauiores,nõ niſi in ſcriptis & è libello habebat.* L*egendum igitur fortaſſe de ſententijs ex breuiculo recitandis.* P*ronunciare autem uerbum eſt iuris in alio ſignificatu,pro eo quod eſt expreſſe et nominatim prædicere perfariq; ex bona fide in rebus cõtrahẽdis.*V*lpi.in l.prima* D*e* A*edilitio edicto, ſæpe in ea ſignificatione uſus eſt:& in l.* Q*uòd ſi nolit,* Q*ui mãcipia uendunt,nationem cuiuſq; in uenditione pronunciare debent.*H*oc* G*ræci* ἐκφωνεῖν *dicunt.*V*ſus eſt &* S*cæuola in titulo* D*e euicti.&* C*icero in* III.O*ffic.*I*gitur* C*ato iudex ita pronunciauit,*C*um in uendendo eam rem ſciſſet & nõ pronunciaſſet,emptori damnum præſtari oportere.* H*oc etiam nũcupare dicitur.*I*dem in eodem,* N*am cũ ex* XII. *tab.ſatis eſſet ea præſtare, quæ eſſent lingua nuncupata: quæ qui inficiatus eſſet,dupli pœnam ſubiret:à* I*uriſconſultis etiam reticentiæ pœna eſt cõſtituta.* Q*uicquid enim eſt in prædio uitij,id ſtatuerunt,ſi uenditor ſciret, niſi nominatim*

Sẽtẽtiæ ex breuiculo recitandæ.

Pronunciare.

Ἐκφωνεῖν.

Nuncupare & nuncupatum teſtamentum.

minatim dictum eſſet, præſtari oportere. Hactenus ille. Eſt enim nuncupare non ſcripto, ſed uerbo cauere uel dicere, quod Græci ὑπαγορεύειν dicitur. Vnde teſtamẽtum nuncupare dictum eſt. Plinius libro XIIII. *de ebrietate loquens, Alij teſtamenta ſua nuncupant: alij mortifera loquuntur, rediturasq́; per iugulum uoces non continent.* Iuſtinus *libro* XXXIIII. *de Perdica loquens, Nam etſi non uoce nuncupatus hæres, iudicio tamen electus uidebatur.* Iulia*nus in l. Si ita, De bonorum poſſ. ſecundum tab. Teſtamentum, inquit, in tabulis ſibi fecit: filio autem impuberi per nuncupationem ſubſtituit. Et ibidem* Iuriſconſ. *ſcriptum hæredem à nuncupato diſtinguit. Sic nuncupata uoluntas dicitur à* Iuſtiniano *uel* Triboniano *in titulo* De teſtamẽ*tis, in fine. Et nuncupata uota* Liuio *&* Trãquillo *&* Va*lerio.* Liuius *li.* VIII. *ab urbe: Haud ab re eſſe duxi, uerbis quoq; ipſis ut tradita nuncupataq́; ſunt, referre. Moris uero non fuiſſe ut Senatus reos iudicaret, uel ex uerbis* Cice*ronis intelligi poteſt, qui in* Verrem *acti. ulti. ad iudices repetundarum loquens ita inquit, Quò confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe deniq; ut uiuere uelint, tenebuntur, ſi uos eos deſeritis? ad Senatum deuenient, qui de Verre ſuppliciũ ſumat? non eſt uſitatum, non eſt Senatorium. ad populum* Rom. *confugient? facilis eſt cauſa populi. legem enim ſociorum cauſa iuſsiſſe, & eius legis cuſtodes ac uindices præpoſuiſſe dicet. Hic locus eſt igitur unus quò perfugiant, hic portus, hæc arx, hæc ara ſociorũ. Senatuſconſultorum formam exactam ſi quis uidere uelit, adeat* Ciceronẽ *in* Phili. III. V. *&* IX. *Illic enim Senatuſconſulta à* Cicerone *perſcripta uiſuntur: ex qbus unius formulã exẽpli gratia trãſcripſimus, in laudem* Cæſaris *(qui poſtea* Auguſtus *dictus eſt) cenſente* Cicerone *facti, Hoc*

ὑπαγορεύειν.

Nuncupata uoluntas.

Senatum non iudicaſſe reos.

Senatuſconſ. forma.

autem, inquit, tempore ita cenſeo decernendum, quod Caius Cæſar Caij filius, Pontifex, Proprætor, ſummo reip. tempore milites & ueteranos ad libertatem populi Rom. cohortatus ſit, eosq́; conſcripſerit. Deinde enumeratis omnibus eius in rempu. meritis ita ſubdit, *Ob eas cauſas Senatui placere Caium Cæſarem Caij filium, Pontificem, Proprætorem, Senatorem eſſe, ſentẽtiamq́; Prætoris loco dicere, eiusq́; honoris rationem quæcunq; appetet ita haberi, prout haberi liceret, ſi anno ſuperiore Quæſtor fuiſſet.* Quibus uerbis & tota illa oratione Cicero Senatoriã dignitatem Cæſari, & dicendæ ſententiæ locum amplum impetrauit. Id eſt, Prætoris loco, ut perinde haberetur, ac ſi Quæſturam iuſtamq́; Præturam geßiſſet. Hic fuit, ut arbitror, ſtatus, hæc conditio priſci illius Senatus Senatorumq́; ſub imperio populi: cuius quanta olim fuerit maieſtas, cum ex ijs quæ dicta ſunt intelligi, tum uerò uel uno Liuij exemplo liquere poteſt. Is enim lib. III. de Cincinnato loquens, qui abſens Dictator in maximo diſcrimine reip. creatus erat, inquit, *Operæprecium eſt audire qui omnia præ diuitijs humana ſpernunt, neq; honori magno locum, neq; uirtuti putant eſſe, niſi effuſè affluant opes. Spes unica imperij Rom. quatuor iugerum colebat agrũ, quæ prata Quintia uocantur. Ibi à Legatis ſeu forſan foẽdiens palo innixus, ſeu cũ araret, operi certe (id quod conſtat) aggreßi intentus, ſalute data inuicem redditaq́;, rogatus ut (quod bene uerteret ipſi reiq; pub.) mandata Senatus audiret: admiratus rogitansq́;, Satis'ne ſalua eſſent omnia? togam propere proferre è tugurio iubet, qua ſimul abſterſo ſudore ac puluere uelatus proceßit, Dictatorem eum Legati conſalutant.* A Cæſare autem Dictatore oppreſſa repub. languere Senatus autoritas, ac deinde poſt Auguſtum

Maieſtas priſci Senatus.

Dictator.

Auguſtum interire etiam cœpit, cum unius iam arbitrio omnia regerentur. Quo demum tempore mutari Senatoria munera cœpta ſunt. non enim Senatus in mandandis exercitibus, in prouincijs decernendis, in legationibus dimittendis admittendisq́;, in conſtituenda republica occupatus ultrà fuit, ſed in adulationem Principum conuerſus, inſontes ſontesq́; nullo diſcrimine cõdemnare, ſæuientibus Principibus damnatos permittere, flagitioſiſſimos ciues in gratiam Principum ex reis eximere, ac Principibus condonare: innocentiſſimis hominibus negocium faceſſere, delatoribus fauere: Principum deniq; impotentiſſimis factis ſubſcribere, autoremq́; ſe præbere, premente ſeruitute coactus eſt. Tunc Senatorij muneris cœpit eſſe reorum iudicatio. Accuſationes enim apud Senatum ex eo tempore factas legimus. Tranquillus de Caligula, Solebat etiam proſperis oratorum actionibus reſcribere, & magnorum in Senatu reorum accuſationes defenſionesq́; meditari. Idẽ de Domiti. Quoſdam maieſtatis reos in curiam induxerat. & cum dixiſſet experturum ſe illa die quàm charus Senatui eſſet, facilè perfecerat, ut etiã more maiorum puniendi condemnarẽtur. De quo tempore Plinius in epiſt. ita inquit, Perſpeximus curiam, ſed curiam trepidam & elinguem, cum dicere quod uelles periculo ſum, quod nolles miſerum eſſet. Et ibidem, Priorũ, inquit, tẽporum ſeruitus, ut aliarũ optimarum artium, ſic etiam iuris Senatorij obliuionẽ quandã & ignorantiã induxit. Idem Trãquillus autor eſt Neronem inter alia hoc quoque inſtituiſſe, ut omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent. Iudices etiam à Senatu peti poſtea cœperunt Domitiani inſtituto, eodem autore. Autor, inquit, Tribunis plebis fuit Aedilem ſordidum repetundarum accuſandi,

Quãdo primũ inclinari Senatus autoritas cœperit.

Senatui quãdo adempta poteſtas.

Accuſationes reorum in Senatu.

Appellationes à iudicibus ad Senatum.

cuſandi, iudiceſq́; in eum à Senatu petendi. Plinius ad Arrianum libro 11. epiſtolarum, Marius Priſcus accuſantibus Afris, quibus pro Conſule præfuit, omiſſa defenſione iudices petijt. Ego & Cornelius Tacitus adeſſe prouincialibus iuſſi, exiſtimauimus fidei noſtræ conuenire, notum Senatui facere exceſſiſſe Priſcum immanitate & ſæuitia, crimina quibus iudices dari poſſent, cum ob innocentes condamnandos interficiendoſq́; pecunias accepiſſet. Reſpōdit Frōto, deprecatuſq́; eſt ne quid ultra repetundar ū legē quereretur. Ex his Plinij uerbis facile intelligimus iudices à Senatu peti ſolere qui certo ac ſtatuto iudicio inquirerēt in reos, id eſt, qui repetundarū lege, uel maieſtatis, uel alia quærerent. Id eſt, quæſtionem haberent: de quo uerbo ſatis alibi diximus. Iis autem iudicibus ex legis præſcripto iudicare neceſſe erat, nec legitimam pœnam excedere. Cum uero maiora crimina uidebantur, quàm ut conſtituta pœna ordinariaq́; in reos animaduerteretur, tum demum Senatus ipſe in reos inquirebat, quippe qui nullius legis præſcripto aſtringeretur.

Iudices à Senatu petebantur.

Quærere.

Iudices ex legis præſcripto iudicare oportebat.

Curia Pariſienſis.

Quo modo hodie curia noſtra centenaria, cuius ſumma ſecundum Principem omnium cauſarum eſt cognitio, liberam habere criminum inquiſitionem, nec certa legis formula illigatam creditur: duntaxat quòd ſine fraude ſacerdotalis iuris fiat. de profanis enim cauſis loquimur. Multa autē ad hoc pertinentia ex illo loco Plinij intelligere licet. in queis illud memorabile, Dixi (inquit Plinius) horis penè quinque miſſus deinde Senatus & reuocatus in poſterum. neque enim iam inchoari poterat actio, niſi ut noctis interuentu ſcinderetur. Poſtero die dixit pro Mario Saluius Liberalis, uir ſubtilis, acer, diſertus. huius actionem ueſpera incluſit, non tamen ſic ut abrumperet. Itaque

Memorabile de Senatus cognitione.

quæ in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc i-*pſum pulchrum* (inquit Plinius) *& antiquum, Senatum nocte dimitti, triduo uocari, triduo contineri.* Vtinam *in hac noſtra curia, id eſt, in* Parlamento *ita factitari inſtitutum eſſet, præſertim in his cauſis quæ certum priuatumq́; accuſatorem habent, & iniuriæ ſuæ uindicem, quæq́; legitimo ordine agitatæ hinc accuſatorem, illinc defenſorem admittunt.* Criminum *enim inuidia quæ recenti accuſatione calere ſolet, & ad animaduerſionem uindicationemq́; iudicũ animos perpellere, comperendinata re (ut aſſolet) forenſi artificio, refrigeſcit. etenim longa die accuſatorum iuſta ira relangueſcit, & lachrymæ iudicum exareſcunt, qui prius uiduarum orborumq́; calamitati ingemiſcere uidebantur.* Quòd *ſi moribus noſtris comparatum eſſet, ut accuſationes defenſionesq́; probationibus ac teſtimonijs inſtructæ in iudicium afferrentur, ſicq́; præſentanea cognitione continuaq́; diſceptatione dijudicarentur, profecto audaciſſimis ac confidentiſſimis hominibus impunitatis ſpes præciſa eſſe uideretur.* Vt *ad rem reuertamur,* Senatus *cognitio certæ legi aſtricta non erat.* Quintilianus *libro* III. *de controuerſijs loquens ſimplicibus & coniunctis,* Vna *controuerſia eſt per ſe furti: per ſe adulterij: plures autem eiuſdem generis, ut in pecunijs repetundis: aut diuerſi, ut quis ſacrilegij & homicidij ſimul accuſetur. quod nunc in publicis iudicijs non accidit: quoniam* Prætor *certa lege ſortitur.* Principum *autem &* Senatus *cognitionibus frequens eſt & populi fuit.* Hæc *uerba* Quintiliani *cum illis* Plinij *cõgruunt de iudicibus, qui certæ formulæ aſtricti erãt: non autẽ* Senatus, *quomodo nec* Princeps *nec olim populus, in cuius locũ* Princeps *ſucceſſit.* Idẽ *lib.* VII.

Criminales cauſæ nõ differendæ.

Senatus cognitio legi certæ non fuit aſtricta.

Princeps in populi locum ſucceſſit.

de qualitate loquens, Cum de pœna iudicium eſt, à parte eius qui cauſam dicit, aut defenſio eſt criminis, aut immunutio, aut excuſatio, aut (ut quidam putant) deprecatio. Et paulo pòſt, Vltima eſt autem omnium deprecatio, quod genus cauſæ plerique negarunt in iudicium unquam uenire. Quin Cicero quoque pro Quinto Ligario hoc teſtari uidetur cum dicit, Cauſas Cæſar egi multas, & quidem tecum dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum. certè nunquam hoc modo, Ignoſcite iudices, errauit, lapſus eſt, non putauit: ſi unquam poſt hæc, & cætera. In Senatu uerò & apud populum, & apud Principem, & ubicunque iuris clementia eſt, habet locum deprecatio. In qua plurimũ ualet ex ipſo qui reus eſt hæc tria in uita præcedere: ſi innocens, ſi bene meritus, ſi ſpes in futurum innocenter uicturi, & in aliquo uſu futuri. Idem alibi, Apollodorus quoque ἀντικατηγορίαν duas eſſe controuerſias dixit, & ſunt re uera ſecundum forenſe ius duæ lites. Poteſt tamen hoc genus in cognitionem uenire Senatus aut Principis. Eſt autem anticategoria recriminatio, ſiue ut idem libro III. interpretatur, mutua accuſatio: cuius genera duo. Alterum quo litigatores idem crimen inuicem intentant: alterum quo aliud atque aliud. Non abſimile huic genus eſt, quod ἀντέγκλημα dicitur, de quo idẽ in VII. ita inquit, de aſſumptiua defenſione loquens, In hoc genere fortiſſimum eſt, ſi crimen cauſa facti tuemur. qualis eſt defenſio Oreſtis, oratio Milonis. Antenclema dicitur, quia omnis noſtra defenſio conſtat eius accuſatione qui uindicatur. Occiſus eſt, ſed latro. Execatus, ſed raptor. Hactenus ille. Vbi fortaſſe exectus aut excæcatus legendum. Eſt autem antenclema contraria inſimulatio & recriminatio, quaſiq; criminis relatio. Autor eſt etiam

Deprecatio

In quibus cognitionibus iuris eſt clementia.

Deprecatio.

Ἀντικατηγορία.

Anticategoria.

Ἀντέγκλημα.

Capitolinus Marcum Philoſophum, qui in iure Antoninus appellatur, Senatum multis cognitionibus ad ſe pertinentibus iudicem dediſſe. Pœnales porrò prouocationes ad Senatum fuiſſe inſtituto Neronis Principis, Tacito tradente, comperimus. ſic enim inquit libro XIIII. *Auxit Patrũ honorem, ſtatuendo ut qui à priuatis iudicibus ad Senatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui Imperatorem appellauere: nam antea id uacuum ſolutumq́; pœna fuerat. Non igitur ſine exẽplo eſt antiquo, quòd prouocatores apud nos mulctæ periculum faciunt. Quod etiam à recentioribus principibus conſtitutum eſt, ut uidere licet in l. Ab executione, Cod. de appel. Priſcis uerò Romanorum temporibus prouocatio à magiſtratibus ad populum erat lege à Publicola perlata, ut autor eſt Liuius lib.* II. *ab urbe cond. Illud uerò cognitu dignũ, Romanis principibus morẽ olim fuiſſe, ut abeuntes redeunteſq́; peregre, Senatum oſcularentur: id quod ex Tranquillo intelligimus, qui in Nerone ita inquit, Multas nec dubias ſignificationes ſæpe iecit, ne reliquis quidem ſe parſurũ Senatoribus, eumq́; ordinem ſublaturum quandoq; è repub. ac prouincias & exercitus equitibus Romanis ac libertis permiſſurũ. Certè neq; adueniens neq; proficiſcens quẽquam oſculo impertiuit: ac ne reſalutatione quidem. Illud non omittendum quod Tacitus lib.* XI. *memoriæ prodidit, Cum de ſupplẽdo Senatu agitaretur, primoreſq́; Galliæ, quæ Comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanã pridem aſſecuti, ius adipiſcendorum in urbe honorum à Claudio Principe expeterent, primi Hedui Senatorum in urbe ius adepti ſunt. Datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorũ fraternitatis nomen cũ populo Ro. uſurpant. Memorabile*

Antoninus qui & Marcus Philoſophus.

Prouocationes pœnales ad Senatum factæ.

Oſculandi Senatus conſuetudo principibus ſuis.

Galli Senatoria dignitate Ro. donati.

Hedui Galli fratres Ro.

Memorabile factum.

etiam illud eiuſdem Principis factū. famoſus enim probris quonā modo Senatu depelleret anxius, mitē & recens repertam quandā ex ſeueritate priſca rationē adhibuit, monendo ſecum quiſq; de ſe cōſultaret, peteretq; ius exuendi ordinis, facilem eius rei ueniam, & motos Senatu & excuſatos ſimul, propoſiturum, ut iudicium Cenſorum, ac pudor ſponte cedentium permixti ignominiam mollirent. Addendum etiam illud Plinij Iunioris dictum, de quodam Senatuſconſulto, aut quadam Senatus ſententia loquentis, quod quam'ue ſibi non probari ſignificans. Sed hoc pluribus, inquit, uiſum eſt: numerantur enim ſententiæ, non ponderantur. Nec aliud in publico conſilio poteſt fieri, in quo nihil tam inæquale eſt, quàm æqualitas ipſa. Nam cum ſit impar prudentia, par omnium ius eſt. Idem libro nono ad Ariſtonem (ſed in epiſtola manu ſcripta quæ uulgo non reperitur, ut & aliæ non paucæ) de iure Senatorio loquens ita inquit, Erat autem antiquitus inſtitutum, ut à maioribus natu non auribus modo, uerumetiam oculis diſceremus, quæ facienda mox ipſi ac per uices tradenda minoribus haberemus. Inde adoleſcentuli ſtatim caſtrenſibus ſtipendijs imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum ſequuntur aſſueſcerent. Inde honores petituri aſſiſtebant curiæ foribus, & conſilij publici ſpectatores antequam conſortes erant. Suus cuiq; parens pro magiſtro, aut cui parens non erat, maximus quiſq; & uetuſtiſſimus pro parente. Quæ poteſtas referentibus, quod ius cenſentibus, quæ uis magiſtratibus, quæ cæteris libertas. Vbi cedendum, ubi reſiſtendum, quod ſilentij tempus, qui dicendi modus, quæ diſtinctio pugnantiū ſententiarum, quæ executio prioribus aliquid addentiū. In eadem autem epiſtola Plinius multa de

[Margin notes: Numerabātur ſententiæ. — De iure Senatorio. — Adoleſcentes quomodo inſtituendi. — Locus ex epiſtola Plinij, quæ uulgo nō legitur.]

de iure Senatorio dixit, quæ quoniam longum eſſet huc transferre, & alioqui corrupta multis in locis inuenimus, ideo quàm potuimus breuiſsimè atq; explicatiſsimè rei ſummam collegimus. Qui diuerſa igitur in Senatu cenſebant, in diuerſa diſcedebant. Inde in ſententiam pedibus ire, de quo antea latiſsimè diximus. Referebatur, inquit, in Senatu de libertis Afranij Dexteri Conſulis, incertum ſua an ſuorum manu, ſcelere an obſequio peremptí. Hos aliquis, ego (ſed nihil refert) poſt quæſtionem ſupplicio liberandos, alius in inſulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum ſententiarum tanta diuerſitas erat, ut non poſſent eſſe niſi ſingulæ. Quid enim commune habet occidere & relegare? Non hercule magis quàm relegare & abſoluere. Quanquam propior aliquanto eſt ſententiæ relegãtis quæ ſoluit, quàm quæ occidit: utraq; enim ex illis uitã relinquit, hæc adimit. cũ interim & qui morte puniebãt, & qui relegabãt, unà ſedebãt, & tẽporaria ſimulatione cõcordiæ diſcordiã differebãt. Ego poſtulabã, ut tribus ſentẽtijs cõſtaret ſuus numerus: nec ſe breuibus inducijs duæ iũgerẽt. Volebã (inquit Plinius) æquũq; eſſe cẽſebã, ut diſceſsio in treis partes fieret, ne duæ ſimul ad tẽpus iũctæ occidẽtiũ ſcilicet & relegãtiũ, tertiã, id eſt, noſtrã abſoluẽtiũ pcrimerent, & ita liberti ſecũdo certamine morte aut relegatione periclitarẽtur, nulla iã abſolutionis ſpe reliqua. Exigebã ergo, inquit, ut qui capitali ſupplicio afficiẽdos putabãt, diſcederẽt à relegãte, nec interim cõtra abſoluentes mox diſſenſuri cõgregarẽtur: quia paruulũ referret an idẽ diſpliceret, qbus nõ idẽ placuiſſet. Illud etiã permirũ mihi uidebatur, eum quidẽ qui libertos relegãdos, ſeruos ſupplicio afficiendos cẽſuiſſet, coactũ eſſe diuidere ſententiã:

Diſcedere in diuerſa.

In ſententiam pedibus ire.

hunc

hunc autem qui libertos morte mulctaret, cum relegante numerari. Nam ſi oportuiſſet diuidi ſententiā unius, quia res duas comprehendebat: non reperiebam quemadmodū poſſet iungi ſententia duorū tam diuerſa cenſentium. Et paulo pòſt, Fingamus treis omnino iudices in hāc cauſam datos eſſe. horum uni placuiſſe perire libertos, alteri relegari, tertio abſolui. utrum'ne ſententiæ duæ collatis uiribus nouiſsimam periment, an ſeparatim unaquæq; tantūdem, quantū altera ualebit? nec magis poterit cum ſecūda prima cōnecti, quàm ſecunda cū tertia? Igitur in Senatu quoq; numerari tanquā contrariæ debent, quæ tanquam diuerſæ dicuntur. Quòd ſi unus atq; idem & perdendos cenſeret & relegādos, num ex ſententia unius & perire poſſent & relegari? num deniq; una omnino ſentētia putaretur, quæ tam diuerſa coniungeret? Quemadmodū igitur cum alter puniendos, alter cenſeat relegandos, uideri poteſt una ſententia quæ dicitur à duobus, quæ nō uideretur una ſi ab uno diceretur? Quid? lex non apertè docet dirimi debere ſententias occidentis & relegātis? cum ita diſceſsionem fieri iubet, Qui hæc ſentitis, in hāc partē: qui alia omnia, in illam partem ite qua ſentitis. Et paulo pòſt de cōparatione ſentētiarum loquens per Anthypophoram ita inquit, At enim futurū eſt, ut ſi diuidātur ſententiæ interficientis & relegātis, præualeat illa quæ abſoluit. Quid iſtud ad cēſentes? quos certè nō decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat quod eſt mitius. Oportet tamen eos qui morte puniunt, & qui relegant, abſoluentibus primum, mox inter ſe comparari. Scilicet ut in ſpectaculis quibuſdam ſors aliquem ſeponit ac ſeruat, qui cum uictore contendat: ſic in Senatu ſunt aliqua prima, ſunt ſecunda certamina, & ex duabus ſenten-

De diuidendis ſententijs.

tijs

tijs eam quæ ſuperior exierit, tertia expectat. His *uerbis ſignificat* Plinius *ſententias morte & relegatione mulctantium, ſingulas, id eſt, diuiſas, cum abſoluentium comparari debuiſſe, ut ſi ipſæ numero præualerent, & uincerent abſoluentium ſentẽtiam, inter ſe poſtea eædem altero certamine compararentur.* Et aliquanto pòſt, Optimũ *quidem, inquit, quod poſtulabã.* Nibilominus *tamen quæro an poſtulare debuerim.* Quemadmodũ *abſtinuit is qui ultimum ſupplicium ſumendum eſſe cenſebat.* Neſcio *an iure, certè æquitate poſtulationis meæ uictus omiſſa ſententia ſua acceſſit releganti, ueritus ſcilicet ne ſi diuiderentur ſententiæ (quod alioqui fore uidebatur) ea quæ abſoluẽdos eſſe cenſebat, numero præualeret.* Etenim *lõge plures in hac una, quàm in duabus ſingulis erãt.* Tum *illi quoq; qui autoritate eius trahebantur, tranſeunte illo deſtituti, reliquerunt ſententiam ab ipſo autore deſertam: ſecutiq; ſunt quaſi transfugam quem ducem ſequebãtur.* Sic *ex tribus ſententijs duæ factæ, tenuitq; ex duabus altera, tertia expulſa, quæ cum ambas ſuperare non poſſet, elegit ab utra uinceretur.* Quibus *uerbis ſignificatur tres autores trium fuiſſe ſententiarum, in quorum ſententias trifariam itum fuerat.* Tres *autẽ diſceſſiones ad duas rediſſe, cum ultima ad ſecundã ſe contuliſſet, ſecumq; ſequaces ſuos traxiſſet.* Cicero pro Milone, *Quòd ſi per furioſum illum* Tribunũ Senatui, *quod ſentiebat, perficere licuiſſet, nouam quæſtionem nũc nullam haberemus. decernebat enim ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur.* Diuiſa *ſententia eſt poſtulante neſcio quo (nibil enim neceſſe eſt me omnium flagitia proferre) ſic reliqua autoritas Senatus inepta interceſſione ſublata eſt.* Quæ *uerba* Aſconius *explanans ita inquit,* Diuidere ſententiam.

Cum

Cum aliquis in dicenda ſententia duas pluresúe res cõplectitur, & ſi non omnes eæ res probantur, poſtulat ut diuidantur. Id eſt, *ut de rebus ſingulis referatur*. Nonnunquam autem Senatuſconſulta inconſultius facta contrarijs Senatuſconſultis antiquabantur, ut ex Cicerone ad Atticum libro I. facilè conijcimus his uerbis, *De Sicyonijs (ut ſcripſi ad te antea) non multum ſpei eſt in Senatu. Nemo eſt enim iam qui queratur. Quare ſi id expectas, longum eſt. Alia uia, ſi qua potes, pugna; cum actum eſt, neq; animaduerſum eſt ad quid pertineret, & raptim in eam ſententiam pedarij concurrerunt. Inducendi Senatuſconſulti maturitas nondum eſt, quòd neque ſunt qui querantur, & multi partim maliuolentia, partim opinione æquitatis delectantur.* Inducere Cicero pro obliterare abrogaréque dixit uerbo Iuriſconſultis uſitato. Liuius libro uigeſimonono, *Vectigalia ſummis precijs ultro tributa Cenſores locauerunt. Quas locationes cum Senatus precibus & lachrymis uictus induci iuſsiſſet, Cenſores edicto ſummotis ab haſta, qui ludificati priorem locationem fuerant, omnia eadem paulo imminutis precijs locauerunt.* Inducere ſententiam aut decretum uulgo ad nihilum ponere dicimus, quo modo & circunducere edictum, de quo alibi diximus. Eſt enim inducere propriè ductio per ceras ſtylo, tegere & interlinere, & memoriam ſcriptorum obliterare. Poſtremo Senatus (ut Senatum miſſum iam faciamus) his uerbis à Coſſ. dimittebatur, *Nihil iam uos moramur Patres Conſcripti.* Autor Capitolinus. Hic adnotabimus quòd cauſæ Senatorum in prouincijs ortæ, Romam interdum reijciebantur à Præſidibus & Proconſulibus. Cicero hoc his uerbis oſtendit libro XIII. epiſt. ad Ser. Sulpitiũ ſcribens,

Senatuſconſulta antiquabantur interdum.

Inducere.

Inducere ſententiam aut decretum.

Circunducere.

Senatus dimiſſio.

Illud

Illud præterea ſi non alienum dignitate tua putabis eſſe, feceris mihi pergratum, ſi qui difficiliores erunt, ut rem ſine controuerſia confici nolint: ſi eas quando cum Senatore res eſt, Romã reieceris. Verumenimuero quod Senatus Romæ, hoc ferme fuit Γερουσία Spartæ, id eſt, Lacedæmone: ipſa quoq; à ſenibus dicta, qui Græce γέροντες dicuntur. De qua Cicero in Catone ita inquit, *Cõſilium, ratio, & ſententia niſi eſſent in ſenibus, non ſummũ conſilium maiores noſtri Senatum appellaſſent.* Apud Lacedæmonios quidem ij qui ampliſsimũ magiſtratũ gerũt, ut ſunt, ſic etiã appellantur ſenes. Interpres Demoſthenis in orationem quæ πρὸς Λεπτίνην inſcribitur, Geruſia, inquit, magiſtratus apud Lacedæmonios, ad quem ij demum euadunt, qui integritate uitæ & uenerãda ſenectute cæteris præſtare uidentur. Demoſthenes ipſe de Spartanorũ republica loquẽs, ἐπειδ᾽ ἄν τις εἰς τὴν καλουμένην γερουσίαν ἐγκριθῇ, παρασχὼν ἑαυτὸν οἷον χρή, δεσπότης ἐστὶ τῶν πολλῶν. ἐκεῖ μὲν γάρ ἐστι τῆς ἀρετῆς ἆθλον τῆς πολιτείας κύριον γενέσθαι μετὰ τῶν ὁμοίων. Vt enim aliquis in eam quæ Geruſia dicitur cooptatus eſt, ſi modò eum ſe quem decet præſtiterit, ita dominus eſt multitudinis. Siquidẽ apud eos uirtutis præmium eſt reipublicæ gubernacula cum ſimilibus ſui pro poteſtate tenere. Ariſtoteles libro ſecundo Politicôn Geruſiam apud Lacedæmonios, id eſt, in Geruſiam cooptari, uirtutis præmium eſſe ait. Quod tamen inſtitutum reprehenſione nõ carere putat, quòd & perpetuus ille eſt magiſtratus, & cauſæ dicendæ immunis. Si enim, inquit, illi uiri numeris omnibus æqui boniq; conſummati eſſent, ſi tanta quanta ſatis eſt, ad uiros probos efficiendos doctrina prædi ti, fortaſſe hoc eorum inſtitutum è republica eſſe contendere quiſquam, haud immerito poſſet. tametſi rurſus

Γερουσία.

Γέροντες.

Geruſia, uirtutis præmium.

rurſus illud controuerſum eſt, quoad quis uixerit, ingentium controuerſiarum diſceptatorē perpetuum cum poteſtate eſſe. Quippe ut corpori, ita animo ſua quoq; ſenectus eſt. Cū uero iis rebus ita inſtituti ſint, ut ne legislator quidē ipſe ſatis dignos crediderit, qui nullis legibus quaſi uiri boni aſtringerentur: nimirū non tutum tantarum eos rerū perpetuo cōpotes eſſe. Enimuero multa & ſordidè & ambitioſè adminiſtrare ueriſimile eſt eos, qui ad huiuſmodi magiſtratū adoptati ſunt: ut qui cauſæ dicendæ uſquequaq; immunes ſint, καίτοι τό γε διὰ βίου κυρίους εἶναι κρίσεων μεγάλων, ἀμφισβητήσιμον. ἔστι γὰρ ὥσπερ καὶ σώματος, καὶ διανοίας γῆρας. *Et paulo pòſt,* φαίνονται δὲ καὶ δωροδοκούμενοι καὶ καταχαριζόμενοι πολλὰ τῶν κοινῶν οἱ κεκοινωνηκότες τῆς ἀρχῆς ταύτης. διόπερ βέλτιον αὐτοὺς μὴ ἀνευθύνους εἶναι. νῦν δ' εἰσί. *Eôdem pertinet illud Platonis in Legibus,* δικαστὴν δὲ ἀνυπεύθυνον οὐδένα δικάζειν, *Nullū, inquit, omnino iudicem iudicare oportet cauſæ dicendæ nō obnoxium. Eſt autē nunc*

Cauſam dicere.

Κρίνεσθαι. *cauſam dicere, quod Græci tum* κρίνεσθαι, *tum* εὐθύνεσθαι *di-*

Εὐθύνεσθαι. *cunt, hoc eſt, iudiciū ſubire, & culpas fraudeſq; iudiciorū ſuorum actorumq; præſtare. Hoc nunc Iuriſperiti nullo*

Rationem magiſtratus geſti repoſcere. *antiqui iuris exemplo ſyndicari uocāt. Quod Cicero rationem uitæ & magiſtratus geſti repoſci uocāt: & edere & exponere quod in magiſtratu quiſq; geſſerit: quod olim fiebat apud Cenſores. Dici etiam poteſt repetundarum pecuniarum iudicio ſubiici. hoc eſt,* εὐθύνας διδόναι. *Nam* εὐθύνας ὄφλειν *uel* ὠφληκέναι *eſt dānatum eſſe repetū-*

Anypeuthyni. *darum, apud Aeſchinē & Demoſthenē. Inde* ἀνυπεύθυνος *magiſtratus dictus: &* ἀνεύθυνος, *qui cauſæ dicendæ aut immunis eſt, aut quouis modo eximitur: ut qui abolitionē apud nos à Principe impetrauerunt. Moribus tamen noſtris contra duorum philoſophiæ antiſtitum autoritatem*

receptum

receptum eſt, ut ſummorum tribunalium iudices perpetuos cauſæq; dicendæ ſecuros habeamus, etiam ſingulos, nedum conſeſſus totos. Quanquam conſtitutione Philippi Regis cognomēto Pulchri ſtatutum eſſe legimus, ut in eos qui conuentus Parlamenti peragerent, tertio quoque anno cum tardiſſime inquireretur. Sed priſcam ſeueritatē poſterior ætas non tulit. Ecce autem (quod pene præterij) Senatus quoque muliebris in ordinem incurrit, muliebriaq; itidem Senatuſconſulta præteriri ſe non ſinunt. Senaculum. Senatus muliebris. Lampridius in Heliogab. *Fecit & in colle Quirinali Senaculum, id eſt, mulierum Senatum, in quo antè fuerat conuentus matronalis ſolennibus duntaxat diebus.* Muliebria Senatuſconſulta. *Facta & Senatuſconſulta ridicula de legibus matronalibus, quæ quo ueſtitu incederent, quæ cui cederent, quæ pilento, quæ equo ſagmario, quæ aſino ueherentur, quæ carpento mulari, quæ boum, quæ ſella ueherētur. utrum pellicea, an oſſea, an eborata, an argentata. et quæ aurum uel gemmas in calciamentis haberent.* Huius rei meminit & Vopiſcus in Aureliano. σάγμα, *ſagma onus eſt iumenti clitellarij, & ipſæ clitellæ. Vnde Sagmarij equi & muli. Vtinam Pariſijs huiuſmodi Senatum, aut certè Senatuſconſulta haberemus, quæ de noſtris matronis ſtatuerent, quæ cuique cedere, quæ cuique dux, aut comes eſſe deberet, quid geſtare, quid indui, quid amiciri, quid'ue cingi unamquamque deceret, ut quotidianis illis ſimultatibus, atque etiam interdum digladiatiunculis muliebribus ciuitas noſtra defungeretur.* Illud *ſilentio non prætereundum, fuiſſe & Senatuſconſulta, quæ tacita dicebantur: quæ neceſſitates publicæ apud ueteres repererunt, ut ſi fortè aliqua uis immineret, quæ cogeret Senatum humilia capere conſilia, uel aliqua conſtituere, quæ* Senatuſconſulta tacita.

non prius oportere dici quàm effici: uel ſi nollent ad amicos aliqua permanere, Senatuſconſultum tacitum fieret: ita ut non ſcribæ, non ſerui publici, non cenſuales illis actibus intereſſent: Senatores exciperent, Senatores omnium officia cenſualium ſcribarum'que implerent, ne quid fortè proderetur. Autor Capitolinus in Gordiano. *Cuius inſtar eſt quod hodie in curia ſumma mente retentum dicunt, uel arcanum regeſtum.* Videamus de Centumuiris.

Centumuiralia iudicia.

Centumuiralia iudicia, inquit Feſtus, *à Centumuiris dicta ſunt. Nam cum eſſent Romæ trigintaquinque tribus, quæ & curiæ ſunt dictæ, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicãdum, qui Centumuiri appellati ſunt. Et licet quinque amplius quàm cẽtum fuerint, tamen quò facilius nominarentur, Cẽtumuiri ſunt dicti.* Cicero lib. 1. de Oratore, *Nam uolitare in foro, hærere in iure, ac Prætorum tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire: in quibus ſæpe non de facto, ſed de iure atque æquitate certetur: iactare ſe in cauſis Centumuiralibus, in quibus uſucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, nexorum, mancipiorũ, parietum, fluminum, ſtillicidiorum, teſtamentorum ruptorum aut ratorum, cæterarumq; rerum innumerabiliũ iura uerſentur: cũ omnino quid ſuum, quid alienum, quare denique ciuis aut peregrinus, ſeruus aut liber quiſpiam ſit, ignoret, inſignis eſt impudẽtiæ.* Trãquillus in Veſpaſ. *Litium ſeries ubique maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis intercapedine iuriſdictionis, accedentibus nouis ex conditione tumultuq; temporum, ſorte elegit per quos rapta bello reſtituerentur. quiq; iudicia Centumuiralia, quibus peragendis uix ſuffectura litigatorum ætas uidebatur, extra ordinem dijudicarent,*

redi-

redigerentq́; ad breuiſsimum numerum. Hactenus ille. *Simile autem id eſt Veſpaſiani inſtitutum, atque ſi hodie uiros quoſdam induſtrios Princeps ſpiritu diuino inſtinctus ex centenariæ curiæ numero, aut etiam aliunde deligendos curet, qui illos ſacculorum aceruos, aut apud actuarios publice, aut apud unumquenque iudicum priuatim non tam aſſeruatos magna ex parte, quàm abſtruſos, atque etiam in conditorio obliuionis ſepultos, in lucem proferant, à blattisq́; uindicent, & minutulas cauſas ducenarias fortaſſe, aut trecenarias, aut cuiuſcunque modi commodum uideatur extra ordinem, id eſt (ut nunc loquimur) per commiſſarios dijudicent. Maiores uerò cauſas, aut etiam ad exemplum pertinentes (quas conſequentiæ uocamus) frequenti curiæ reſeruent, rectè atq; ordine iudicandas. Quod ſi aliquando fiat, ærumna illa antelucana atque etiam diſpendio porrigendorum tot libellorũ ſupplicum litigatores mox defungentur, haud dubia cartbariorum iactura in poſterum.* Idem in *Domit.* Ius *diligenter & induſtriè dixit. plerunque & in foro pro tribunali extra ordinem ambitioſas* Centumuirorum *ſententias reſcidit.* Plinius *libro* 11. *epiſtolarum,* Diſtringor Centumuiralibus *cauſis, quæ me exercent magis quàm delectant. Sunt enim pleræque paruæ, & ex illis raro incidit uel perſonarum claritate, uel negotij magnitudine inſignis. Ad hoc pauci quibuſcum iuuat dicere. Cæteri audaces atque etiam magna ex parte adoleſcentuli obſcuri, ad declamandum huc tranſeunt, tam irreuerenter & temere, ut mihi* Attilius *noſter expreſſe dixiſſe uideatur,* Sic *in foro pueros à* Centumuiralibus *cauſis auſpicari, ut ab* Homero *in ſcholis.* Erant *autem* Centumuirales *cauſæ in duas haſtas diuiſæ, auto*re Quin-

Memorabile inſtitutum.

Actuarij.

Centumuirales cauſæ.

re Quintiliano libro v. cap. de præiudicijs. Tranquillus in Auguſt. Autor etiam fuit ut cura ærarij à Quæſtoribus urbanis ad Prætores Prætorios'ue tranſiret. ut Centumuiralem haſtam quam Quæſtura functi conſueuerant cogere, Decemuiri cogerent. Valerius lib. VII. Notæ inſaniæ Tuditanus teſtamento filium inſtituit hæredē. quod Titus Longus ſanguine ei proximus, haſtæ iudicio ſubuertere fruſtra conatus eſt. magis enim Centumuiri quid ſcriptum eſſet in tabulis, quàm quis eas ſcripſiſſet, cōſiderandum exiſtimauerunt. Auctus eſt autem poſtea Centūuirorum numerus manente tamen ſemper nomine, diuiſusq; in quatuor conſilia. Plinius libro VI. epiſt. Fœmina ſplendide nata, nupta Prætorio uiro, exhæredata ab octogenario patre intra undecim dies, quàm ille nouercam ei amore captus induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum & octoginta (tot enim quatuor conſilijs cōſcribuntur) His autem præerat Prætor, ut ex eodem intelligimus libro V. his uerbis, Hoc facto nepotis cōmotus Prætor qui Centumuiralibus præſidet, deliberaturus an ſequeretur exemplum, inopinatum nobis ocium dedit. Quo in loco falſi ſunt, qui locum illum Plinij de iudicum Decurijs intellexerūt, quaſi eadem eſſent conſilia Centumuiralia, & Decuriæ iudicum qui in foro iudicabant. Erant autem Centumuirorum conſilia quatuor in quadam baſilica inter ſe uſqueadeo proxima, ut actiones unius tribunalis ab alio exaudiri poſſent, ut ex eodem Plinio libro II. intelligimus. Quintilianus libro XII. de Trachallo loquens, Certè, inquit, cum in Iulia baſilica diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia ut moris eſt cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent, & auditum eum & intellectum, & quod agen-

Centumuiralium haſtæ.

Centumuiri aucti numero.

Prætor Cētūuiris præſidebat.

Iudicum Decuriæ. Centumuiralia iudicia.

Tribunalia Cētumuiralia.

gentibus cæteris contumelioſum fuit, laudatum quoq; ex quatuor tribunalibus memini. Hanc autem rationem *iudiciorum* Romanorum *fuiſſe arbitror, ut cauſæ priuatæ, quæ certam formulam haberent, quales* Ciceró *libro* 1.*de* Oratore *enumerauit, à* Centumuiris *iudicarentur:*Publi*ca uerò iudicia apud conſilium iudicum agitarentur: quos* Prætor *ſortiebatur ſubſortiebaturq;, ut alibi uidimus. qui peculiari nomine iudices uocabantur,in* Decurias *diſtributi. quorum iudicium fori appellatione apud antiquos intelligitur,ut in illo exemplo* Ciceronis *ſuprà ſcripto,& apud* Quintilianum *in* III.R*arum eſt autem,inquit, ut in foro iudicia propter id ſolum conſtituantur, ſicut diuinationes quæ fiunt de accuſatore conſtituendo.* Pr*ætor uerò in ijs ferè quæ imperij ſunt, occupatus eſſet, in ſortiendis iudicibus, in quæſtionibus habendis,in conſtituendis iudicijs (*Dicebatur *enim quæſitor à quærendo,de quo ſatis antea diximus)in bonorum poſſeſsionibus dandis, in cautionibus decernendis, & huiuſmodi alijs: atque interdum in ſartis tectis exigendis.* Valerius *libro* V.T*am admirabilis ſpectaculi nouitas ab ipſo custode ad* Triumuirum, *à* Triumuiro *ad* Prætorem, *à* Prætore *ad conſilium* Iudicum *perlata, remiſsionem pœnæ mulieri impetrauit.* Triumuiri *capitales erant,quorum interuẽtu in facinoroſos animaduerti ſolitum erat.* Prætor *conſilium iudicum cogebat, qui propterea iudex quæſtionis uocabatur: quo uerbo* Martianus *uſus eſt in lege prima in principio,* Ad legem Corneliam de ſicarijs. Iudices *autem præſente* Prætore *præſidenteq; ſententias ferebant tabellares, non uocales.* Conſulum *uerò munera quæ fuerint, partim ex ijs quæ ſuprà diximus, partim ex* Taci*to libro* XIII.*intelligere poſſumus:*Conſulum,*inquit,tribuna-*

Publica iudicia.

Iudices. Forum.

Prætoris iuriſdictio.

Triumuiri capitales.

Prætor, iudex quæſtionis.

Tabellares ſententiæ.

Conſulum munera.

bundalibus Italiæ & publicæ prouinciæ aſſiſterent, illi patrum aditum præberent, ſe mandatis exercitibus conſulturum. Verba ſunt Neronis in auſpicatu imperij formam ſibi futuri Principatus præſcribentis: *Conſules, inquit, Italiæ & prouincijs publicis ius dicent. Ego priuatis principalibusq; prouincijs, ac mihi mandatis exercitibus cōſulam.*

Imperij munera. Conſularis cognitio.

Reliqua etiam munera quæ poſtea imperij fuerunt, Conſules olim obibant. Conſularis enim cognitio ſumma cognitio uocabatur. Quintilianus in III. *Non debes apud Prætorem petere fidei commiſſum, ſed apud Cōſules. maior enim Prætoria cognitione ſumma eſt.*

Summa cognitio. Epilogus. Centumuiralis curia.

Hæc habui quæ de Senatu Centumuirisq; dicerem, cum ijs quæ obiter dicenda mihi uiſa ſunt. Ex quibus nemini non apparet Senatum & Centumuirale iudicium non idem, ſed diuerſa prorſus conſilia fuiſſe: quod tamen bona uenia Accurſianorum dictum ſit. ſupremāq; curiam noſtram non rectè Senatum uocitari, Senatumq; ordinis magis nomen fuiſſe ab initio, quàm collegij aut Decuriæ. Nec tam Centumuiralis iudicij inſtar eſſe curiam noſtram quàm uocitari poſſe, ad iudicum numerum uocabulo congruente. Cæterum ut nullam propemodum ſimilitudinem Senatus niſi fortuitam in curia noſtra Centenaria extare contenderim: ſic res eius iudicatas conſultasq; & cōſtitutas, & autoritate et exemplo & præiudicio inſtar eſſe Senatuſconſultorum, haud dubitanter affirmauerim: duntaxat quod ad eos populos pertinet, qui intra terminos ditionis eius concluduntur, quæ ſanè pleraque Gallia eſt.

Senatus ordinis nomen.

Areopagus.

Age iam uideamus de Areopago, quem Iuuenalis curiam Martis appellat. Libanius igitur qui argumenta orationum Demoſthenis compoſuiſſe creditur, in eam orationem quæ κατ' Ἀνδροτίωνος inſcribitur,

bitur, duo Athenis conſilia fuiſſe tradit, quas βουλὰς *ap-pellant. Vnum perpetuum, quod de cædibus iudicabat & huiuſmodi rebus, in eo loco qui Areopagus dicitur, quaſi uicus Martis: Alterum quotannis mutabile, quod rempublicam conſtituebat, & quingenarium uocabatur. Tres autem erant inter hæc duo differentiæ. quarum prima ſecundaq; iam dictæ. Tertia quòd quingenarium certo ac ſtatuto numero hominum conſtabat: Areopagiticum uerò non item. Magiſtratus enim illi qui Nouemuiri dicebantur, aut etiam Sexuiri, id eſt, Theſmothetæ, prout alij alio modo tradunt, in Areopagi cõſilium quotannis adoptari ſolebant: proptereaq; Areopagitæ certo numero circunſcribi non poterant. Theſmothetarum autem magiſtratus apud Athenienſes annuus erat. Hi antequam ad magiſtratum illum aſſumerentur, de omni retrorſus uita acta cauſam dicere ſolebant, & (ut ita dicam) de moribus actionibusq; ſuis in diſquiſitionem uocari, iudiciorumq; aleam ſubire. Quòd ſi ne ſic quidem ullam dedecoris labem perpetua innocentia contraxiſſe uidebantur, tum demum ad magiſtratum illum Theſmotheſiæ aſſumebantur. Deinde anno uertente magiſtratus geſti denuo cauſam dicentes, ſi tum quoque innocentes uſquequaque apparuiſſent, ad Areopagiticum conſilium conſcribebantur. Areopagitæ uero, inquit, interdum in ſummo reipublicæ diſcrimine ad adminiſtrationem reipublicæ euocabantur. Sudas autem Areopagitas & ſicarios iudicare, & rempublicam grauiſſimè adminiſtrare ſolitos eſſe ſcribit. Cur autem Areopagus dictus ſit, diuus Auguſtinus docet libro octauo de Ciuitate dei, capit. decimo. Stephanus* περὶ πόλεων *Areopagum promontorium Athenis fuiſſe dicit, in quo iudicia necis ferro fa-*

Bulæ Athenienſium.

Quingenaria curia.

Nouemuiri. Sexuiri.

Theſmothetæ.

Areopagitæ.

ro factæ exercerentur. Lucianus in Anacharſide, & Pollux libro VIII. *de uocabulis, Areopagū tradunt cædis & uulneris conſulto illatorum iudicia factitaſſe, & incendij & ueneficij, duntaxat exitiabilis. ternis autem deinceps diebus in menſes ſingulos iudicare ſolitum.* Id eſt, *tertio & quarto Calendarum, ac pridie Calendarum, idq́; ſubdiali in loco. Cicero libro primo de Officijs. Quamuis enim Themiſtocles iure laudetur, & ſit eius nomen quàm Solonis illuſtrius, citeturq́; Salamis clariſſimæ teſtis uictoriæ, quæ anteponatur conſilio Solonis ei, quo primum conſtituit Areopagitas, non minus præclarum hoc, quàm illud iudicandum eſt. Illud enim ſemel profuit, hoc ſemper proderit ciuitati: hoc conſilio leges Atheniēſium, hoc maiorum inſtituta ſeruantur. Et Themiſtocles quidem nihil dixit in quo ipſe Areopagum adiuuerit: at ille uerò potuit dicere uerè à ſe adiutum Themiſtoclē. Eſt enim bellum geſtum conſilio Senatus eius, qui à Solone erat conſtitutus. Idem in ſecūdo de Natura Deorū, Quēadmodum ſi quis dicat Atheniēſium rempub. conſilio regi, deſit illud Areopagi: ſic cum dicimus prouidentia mūdum adminiſtrari, deeſſe arbitror deorum. Valerius libro* II. *Athenarum ſanctiſſimum conſilium Areopagus quid quiſq; Athenienſium ageret, aut quonam quæſtu ſuſtentaretur, diligētiſſimè inquirere ſolebat, ut homines honeſtatem uitæ, rationem memores reddendam eſſe, ſequerentur.* Areopagitarum iudiciū memorabile memoriæ proditum eſt, *cuius meminit Quintilianus libro* V. *Nec mihi, inquit, uidentur Areopagitæ cum damnauerunt puerum coturnicum oculos eruentem, aliud iudicaſſe, quàm id ſignum eſſe pernicioſiſſimæ mentis, multisq; malo futuræ ſi adoleuiſſet. Iudicium capitis apud Areopagum primū factum*

Areopagitarū iudicia memoratu digna.

factum teſtis eſt Plinius *libro* VII. *Memorabile & illud quòd apud* Areopagitas *oratoribus non licebat affectus mouere, quibus iudicum animi à ueritatis luce ſæpenume ro abducuntur.* Idē Quintilianus *lib.* VI.*ubi de epilogo loquitur,* Athenis,*inquit, affectus mouere per præconem prohibebatur orator.* Philoſophos *minus miror, apud quos uitij eſt loco affici.* Nec *boni mores uidentur, ſic à uero iudicem auerti, nec conuenire bono uiro uitijs uti.* Neceſſario *tamē affectus fatebuntur,ſi aliter obtineri uera & iuſta,& in commune profutura non poſſunt.* Lucianus *in* Anachar.*de* Areopago *loquens,* Ἢν δέ τις ἢ φροίμιον εἴπῃ πρὸ τοῦ λόγου ὡς εὐνουστέρους ἀπεργάσαιτο αὐτοὺς, ἢ οἶκτον ἢ δείνωσιν ἔξωθεν ἐπάγοι τῷ πράγματι, οἷα πολλὰ ῥητόρων παῖδες ἐπὶ τοὺς δικαστὰς μηχανῶνται, προσελθὼν ὁ κῆρυξ κατεσιώπησεν εὐθὺς, οὐκ ἐῶν ληρεῖν πρὸς τὴν βουλὴν, καὶ περιπέττειν τὸ πρᾶγμα ἐν τοῖς λόγοις, ὡς γυμνὰ τὰ γεγενημένα οἱ Ἀρεοπαγῖται βλέποιεν. Quòd *ſi quis in auſpicāda oratione procemium ad conſiliandos eorum animos,aut commiſerationem exaggerationem'ue extrinſecus ductam agendæ cauſæ accommodaret, qualia multa machinamenta oratorum natio capiendis iudicum animis comminiſci ſolet, extemplo præco prodiens tacere eum iubebat, nō ultrà ſinens inaniter uerba fundere, uerborumq́; inuolucris qua de re agitur implicare,ut nuda apertaq́; ipſa facta cernere* Areopagitæ *poſſent.* Propterea Quintilianus *libro* x.*de* Demoſthenis,Ciceroniſq́; *comparatione loquens,* Salibus *certè, inquit, & commiſeratione, qui duo plurimum affectus ualent,uincimus.* Et *fortaſſe epilogos illos mos ciuitatis abſtulerit.* Lex,*inquit, aut inſtitutum* Athenienſium Demoſthenis *orationibus commiſerationem & amplificationē abſtulit, duo acerrima tela artis oratoriæ.* Et *libro* II.

Affectus nõ mouebãtur ab oratoribus coram Areopagitis.

Epilogi.

Eloquētia pulſa Lacædemone.

Orādi poteſtas Athenis reciſa.

eloquentiam ait[1] Lacedæmoniorũ ciuitate expulſam, Athenis uerò ueluti reciſam orandi poteſtatem, ubi orator mouere affectus uetabatur. Idem Lucianus in Hermotimo, de recte iudicando loquens ita inquit; Μήτε ἡλικίαν τοῦ λέγοντος ἑκάστου, μήτε σχῆμα, ἢ δόξαν ἐπὶ σοφίᾳ αἰδούμενον. ἀλλὰ κατὰ τοὺς Ἀρεοπαγίτας αὐτὸ ποιοῦντα, οἳ ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ δικάζουσιν, ὡς μὴ ἐς τοὺς λέγοντας, ἀλλ᾽ ἐς τὰ λεγόμενα ἀποβλέποιεν, Nec ætatem dicentis, nec habitum, nec in philoſophiæ ſtudijs

Areopagitæ nocte iudicabant.

existimationem uereri: ſed Areopagitarũ morem in eo imitari: qui nocte & in tenebris ideo iudicare ſolent, ne ad dicentes reſpicere poſsint, ſed ad ea quæ dicuntur. Iſocrates in Areopagitico de Areopago loquens in hãc propemodum ſententiam, inquit, Maiores autem noſtri uſq; eo ſtudioſi temperantiæ fuerunt, ut cõſilium illud Areopagiticum moribus hominum componendis publice præfecerint. In cuius numerum cooptari ſolis illis ſperare licuit, qui claris natalibus orti, uirtutis ac modeſtiæ documenta permulta honeſtate uitæ dederant. Ex quo tandem factum, ut cõſeſſus ipſe totius Græciæ haud immerito longe ſit præſtantiſsimus, Οὕτω γὰρ οἱ πρόγονοι ἡμῶν περὶ τὴν σωφροσύνην ἐσπούδαζον, ὥστε τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἐπέστησαν ἐπιμελεῖσθαι τῆς εὐκοσμίας, ἧς οὐχ οἷόν τε μετασχεῖν πλὴν τοῖς καλῶς γεγονόσι, καὶ πολλὴν ἀρετὴν καὶ σωφροσύνην ἐν τῷ βίῳ ἐνδεδειγμένοις, ὥστε πάντων αὐτὴν εἰκότως διενεγκεῖν τῶν ἐν τοῖς Ἕλλησι συνεδρίων. Addit autem idem autor & unum iudicio noſtro memorabile. Tantũ priſcos illos Areopagitas monumẽtũ uirtutis ac cõtinentiæ ſuæ illo in loco poſteritati reliquiſſe, ut etiam ſuo tempore, quo iam mores antiquos multum degeneraſſe cõqueritur, obſeruatũ eſſet eos, qui

Areopagitarũ integritas.

moribus alioquin intolerandis antea fuiſſe uidebantur, ſi quouis modo fortè ad Areopagiticũ conſiliũ obrepſerãt,

tum

tum demum temperare ſibi ſolitos eſſe, & tanquam loci genio afflatos ex ingenio ſuo migrare, ut Plauti uerbis utar, malleq́; inſtitutis tāti cōſilij, quàm inſitis ſibi uitijs, aut etiam ingenitis inſiſtere. Vtinam benignitate diuina in ampliſſima curia noſtra, in omnibusq́; alijs curijs ac cō ſilijs noſtris ſimilis aliquis genius exiſtat me ſuperſtite. Areopagitæ autem taciti iudicabāt, ut inquit Macrobius: quod Demoſthenes κατὰ Μειδίου κρύβδην ψηφίζεσθαι *uocat. Latine tabellaris ſententia dicitur. Qualis etiam erat iudicū Romanorum in iudicijs publicis. In tabellis enim iudices ſententiam ſuā ſcribentes in urnam mittebant, ita ut alter alterius & omnes omniū ſententiā ignorarēt. Cum enim certa lege conſtitueretur à Prætore iudiciū, ut ſuprà perſtrinximus, abſoluēdus uno uerbo reus, aut dānandus, aut certe ampliādus erat, ſi de cauſa nō liquebat. Demoſthenes ad iudices loquēs,* Οὐ γὰρ ἡ κρύβδην ἐστὶν ἡ ψῆφος, λήσεται τοὺς θεούς. *Neq; uero, inquit, ſi occulta eſt ſentētia, idcirco deos latebit. Antiqui cū Areopagitā dicebāt, omnibus numeris grauitatis & ſeueritatis perfectū iudicē ſignificabāt, aut etiā cenſentē & cōſiliariū. Cic. ad Atticū lib. 1. Romanæ autem res ſic ſe habēt: Senatus* Ἀρειόπαγος, *nil ſeuerius, nil fortius, & reliqua. Idē alibi de Clodiano iudicio loquēs, Clamare præclari Areopagitæ ſe nō eſſe uēturos, niſi præſidio conſtituto referretur ad conſilium. Areopagitæ, inquit, id eſt, ſeueriſſimi ac innocentiſſimi iudices. Sequitur enim, Vigintiquinq; iudices ita fortes tum fuerūt, ut ſummo propoſito periculo uel perire maluerint, quàm perdere omnia. XXXI. fuerunt quos fames magis, quàm fama commouerit. Prouerbiale autem eſt apud Græcos* Ἀρεοπαγίτου σιωπηλότερος, *id eſt, Areopagita ſubticentior. De homine dictum qui arcanum optimè nouit continere, & linguæ ſuæ imperitare. Alciphron in epiſtolis,*

Tabellaris ſententia.

Κρύβδην ψηφίζεσθαι.

Iudicia publica

Areopagita ſubticentior.

γένου μοι τὰ νῦν Ἀρεοπαγίτου σιγανώτερος, *Eſto mihi nunc Areopagita conticentior.* Id eſt, *uide ut quàm maximè conſileſcas.* Agedum *cuiusnam potiſsimum ſupradictorũ cõſiliorũ, aut inſtar, aut ſimulem eſſe curiam noſtram centenariam, id eſt, parlamentarẽ & cẽtũuiralem dicemus?* Nẽpe *Areopagi, niſi fallor, etſi nõ uſquequaq;.* Vt enim Areopagitæ *criminibus primum dijudicandis inſtituti, & cædibus uindicandis, regendisq;* Athenienſium *moribus, ad rem tamen publicam adminiſtrandam interdum aduocabantur: ſic curia hæc noſtra utrunq; munus amplectitur cum opus eſt.* Rurſus *ut populo ſciſcente aliquid (unde plebiſcita dicta)*Senatum *autorem fieri oportebat, quod nũc uerbo Græco homologare dicimus(ſic enim legi debet, l.* Ne *in arbitris, Cod. de arbitris)ita* Principum *cõſtitutionibus, ut uim ſanctionum habeant, & huiuſmodi actus ad remp. pertinentibus, autorem curiam fieri hodie neceſſe eſt, eaq́; in curia promulgari.* Et ut Senatus Romani *cognitiones nulla certa lege, aut formula illigatæ erant: ſic curiæ noſtræ liberam diſceptationẽ rerũ iudicandarũ ac maximã ſecũdum* Principem*(quatenus ditio eius patet, id eſt, tota pene* Gallia*)nemo hodie negauerit.* Liberam *diſceptationẽ uoco, quam facultatem iudicãdi ſecũdũ conſcientiã uulgo dicimus. Sunt enim liberæ quædã diſceptationes, ſunt & legitimæ, quæ & legitima iudicia dicũtur, id eſt, iuri ſcripto, aut moribus recepto aſtricta.* Cicero *in* Partitionibus, Nam *quæ motu animi & perturbatione facta ſine ratione ſunt, ea defenſiones contra crimẽ in legitimis iudicijs non habent, in liberis diſceptationibus habere poſſunt.* In Topicis *autem legitimas diſceptationes appellat, quas hic legitima iudicia dixit.* Liberæ *autem diſceptationes erant, ut olim apud populũ, ſic poſtea* apud

Cõparatio curiæ Parlamentaris cũ Areopago.

Plebiſcita.

Homologare.

Ὁμολογεῖν.

Diſceptationes liberæ & legitimæ.

Legitima iudicia.

apud Principem & in Senatu. Quintilianus de defenſiōnũ generibus loquẽs, Vltima eſt, inquit, deprecatio, quod genus pleriq; negauerunt in iudicium uenire. In Senatu uero & apud populum & ubicunq; iuris clementia eſt, habet locum deprecatio. Conſtantinus igitur ſublato iam Senatu, & Imperio Bizantium tralato, merito ad præfectum Prætorij ſcripſit, Inter æquitatem iusq; interpoſitã interpretationem ſolis nobis & oportet, & licet inſpicere. In ſuprema autem curia noſtra (quam & ampliſsimã uocitare ſoleo, exemplo antiquitatis, quæ ampliſsimum ordinem pro Senatu dictitabat, ad maieſtatem dignationemq; ordinis reſpiciens, non ad numerum, qui ordinum omniũ minimus erat) in ea igitur curia in qua ſumma iuriſdictionis Gallicæ, atq; etiam iuridicialis imperij ſita eſt, omnia ineſſe mihi uidentur, quæ & in Senatu & in Centumuiratu, & in Areopago erant, duntaxat quod ad iuriſdictionẽ imperiumq; iuridiciale attinet. Quod de uniuerſa curia intelligi uolo, quæ omnibus ſuis aduocatis, partibus, aut certè membris in corpus plenum coijt, ut in cauſis actibusq; arduis, aut maioribus ſolet. Maieſtas uerò populi apud Romanos dicebatur, & autoritas Senatus. Populus ſciſcere ſolebat & iubere, Senatus cenſere & autor eſſe. Illa igitur popularia ad Principẽ lege Regia delata ſunt: hæc Senatoria ad curiam translata eſſe creduntur. In hac Præfecti prouinciolarũ ac iuridici quos Balliuos, Seneſcallos, & huiuſmodi nominibus uocamus, in leges iurare ſolent. In huius acta referri diplomata regiaq; beneficia ſolent, ut perpetua eſſe poſsint, ac nunquã antiquabilia. Huius autoritate rata irritaue Principum acta, ne ipſis quidẽ recuſantibus fiũt. Vna hæc curia eſt, à qua ſibi ius dici Principes legibus ſoluti ciuili animo ferant,

Ampliſsimus ordo. Curia ampliſſima.

Maieſtas populi.

Autoritas Senatus.

Populus ſciſcere, Senatus cenſere ſolebat.

quam

quam autorem fieri ſacrandis promulgandisq; ſanctionibus ſuis uelint. Cuius cõſilij cenſuræ, cõſtitutiones ſuas eximi, edictaq; ſua nolint, immo cuius decretis huiuſmodi ſua acta conſecrari æternitati uelint, id quod Senatui Romano Probus Imperator honoris ingentis loco indulſit. Huius deniq; autoritate res iudicatæ, præiudicatæ in omne æuum credũtur. Poſtremo huius opinio tanta eſt iam apud omnes, quãta Pythagoræ apud Pythagoricos fuit. eius enim decreta ius ab autore ſumunt. Tantum opinio præiudicata maieſtatis eius ualet, ut nullus non ſatis eſſe putet dicere, Curia ipſa ita cenſuit. Ipſa autem eſt curia ampliſſima, ut ipſe olim Pythagoras erat. Porro ut Centumuiri in quatuor conſilia diſtributi erant tanquam in quatuor membra: ſic curia noſtra duabus Decurijs conſtans, ſacerdotum ſcilicet & profanorum, in tria aut etiã quatuor tribunalia diuiſa eſt, quas claſſes propriè appellare poſſumus. Primum illud ac ſummum tribunal omnibusq; patens, Parlamentum peculiari nomine olim appellatum eſt: reliqua ſua nomina habent inquæſtas maiores minoresq; & requæſtas, non temere impoſita uocabula, ſi quis antiquitatem ſcrutetur. Nihilo ſecius tamen curiæ huius noſtræ originem à conuentibus iuridicis manaſſe, haud dubia coniectura crediderim, quorum multa mentio apud antiquos extat. Cæſar lib. 5. belli Gallici, Cæſar conuentibus Galliæ peractis in Illyricum proficiſcitur. Idem libro VII. Quieta Gallia Cæſar (ut inſtituerat) in Italiã ad conuentus peragẽdos proficiſcitur. Tranquillus, Trãſijt in citeriorem Galliam, conuentibusq; peractis Rauennæ ſubſtitit. Plinius libro III. de Betica loquens, Iuridici conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubenſis, Aſtygitanus, Hyſpalenſis. Vnde uerbum conuenire. Idem, Carthaginem

[Margin notes: Curiæ cẽtenaria. — Claſſes. — Parlamentum. Inquæſtæ. Requæſtæ. — Eiuſdem origo ex cõuentibus iuridicis. — Conuenire.]

ginem conueniunt populi LXII. *exceptis inſularum inco*
lis. Nos id hodie reſortiri appellamus, ab antiqua fortaßè Reſortiri. Sortes iudiciorum.
conſuetudine: Cauſæ enim ſortibus ex urna ductis cogno
ſcebantur. Vnde illud Vergilianum, Nec uerò ſine ſorte
datæ ſine iudice ſedes: Quæſitor Minos urnã mouet. Vel
à Græcis id translatum, qui λαγχάνειν δίκας *dicunt. Idem*
Plinius, Tarracone diſceptant populi XLIIII. *id eſt, con=* Diſceptare.
ueniũt. Et libro V. *Pergamea uocatur eius tractus, ad eã*
conueniunt Mygdones, Moſini, aliæq; in honore ciuita=
tes. Huiuſmodi conuentuum hodie ueſtigia expreßißima
extant nonnullis in locis, quos dies magnos uocant. His Dies magni.
intereſſe conuentibus olim Principes præeßeq; ſolebant,
propterea indictiui erãt, nec loco, nec tempore ſtati. Quã
rationem fuiſſe conſeſſus Parlamenti facilè eſt conijcere.
Vagam certè fuiſſe conſtat, quaſiq; prætorianum Princi
pis conſilium. Quemadmodum etiam Traiani Adrianiq;
tẽporibus, & antiquis illis ſeculis hunc morem fuiſſe tra=
dente Spartiano accepimus, ut cum Romani Principes
cauſas cognoſcerent, Senatores equiteſq; Romanos in
conſilium adhiberent, ſententiaſq; ex omnium opinione Conſilium
ferrent. Et Alexandrum Cæſarem autore Lampridio nu= Alexandri
meroſißimum conſiliũ ſecum habuiſſe legimus, in quo Iu= Imperatoris.
riſconſulti non pauciores uiginti fuerunt, in queis Fabius
Sabinus, Cato tẽporis ſui dictus: Domitius Vlpianus, &
Iulius Paulus, qui uertices legum dicti ſunt: Pomponius le
gum peritißimus, Alphenus, Florentinus, Africanus, Mar
tianus, alijq; permulti iuris ipſi profeſſores, diſcipuliq;
Papiniani, qui iuris aſylum uocitatus eſt. ſine quorũ cœ=
tu nullã unquã cõſtitutionẽ ſacrauit, nullã legem ſanxit,
de re nulla grauiore ſtatuit: ſed ita ut iretur per ſentẽtias
ſingulorũ, ac ſcriberetur quid quiſq; dixißet, dato ſpatio
ad

ad diſquirendum, cogitandumq́; priuſquam dicerent, ne immeditati de rebus ingentibus dicere cogerētur: eoq́; cē ſentium numero, qui Senatuſconſultum conficere poſſet. Quo modo igitur antiquiores illos Imperatores conſiliū ſibi comparauiſſe grauiſsimorum doctiſsimorumq́; uirorum nouimus, ſic noſtrates Principes olim centenariū illud conſilium iuſtituiſſe cenſuerim, ex omnium ordinum hominibus profeſsionumq́; coactum. Indeq́; illos quos Pa-

Pares Franciæ. *res Frāciæ dicimus, quaſi Duodecimuiros reipublicæ cō ſtituendæ, ad eum numerū adhibitos eſſe, ſenos ipſos Pon-*

Patricij. *tifices ducesq́; militares: quos ego patricios eſſe cenſeo, id eſt, ut Sudas inquit,* πατέρας τοῦ κοινοῦ τοὺς ἐν τῇ κορυφαίᾳ τοῦ συγκλήτου βουλῆς τελοῦντας ἀξίᾳ, *Patres cōmunis reipublicæ, qui in ſuprema dignitate indictiui conſilij eſſe cenſentur, quaſiq́; conſilij principalis uertices: ab ijs fortaſſe Regibus inſtituti, qui ipſi Imperatores quoq́; fuerunt. Quare*

Patres. *Iuſtinianus Patres eos ab Imperatore delectos eſſe ait quaſi reipublicæ patronos tutoresq́;. Patriciatus autem erat culmen honorū Iuſtiniani tempore, ut ex ipſius uerbis intelligimus in l. Nemini, De Conſulibus, lib. XII. His autem olim indultum ut dominia quædam, & primores*

Ius patriciale. *poſſeſsionum dignitates iure patriciali obtinerent: quas eodem iure ad poſteros tranſmitterent. Comperimus tamen huiuſcemodi patricios, pares'ue apud alias etiam gētes creari ſolitos eſſe. Anno milleſimo ducēteſimo uiceſimoquarto, Ioannes quidam Nigellanus fœminam quandam Flandriæ Comitem à duobus equitibus citandam ad curiam regis curauit, quòd diceret ſe ius ſuum apud eam*

Ius ſuum obtinere. De defectu iuris appellare. *obtinere non potuiſſe, uel lege agere nequiuiſſe, de defectu iuris appellare uòcant. ſic enim in antiquis commentarijs legimus. Comes cum Pariſios ad iudicium ueniſſet, ubi*

ubi cauſa illa agitata eſt,cum aliud quiddã refellendo uadimonio dixit,tum illud etiam cauſata eſt,prouocatorem Pares ſuos habere in Flãdria,per quos ſe iudicari petere illum debuiſſe in curia Comitis. Ille ad hæc dicere,Comitem ſe ſemel iniquam ei iudicem præbuiſſe,id quod reuincere ipſe paratus erat.quare ad eius curiã ultrà reijci, ſe haud dubie non debere.Secundũ quem,ad ultimũ,iudiciũ datũ eſt,pronunciatumq́; patricios Franciæ(ſic enim appellare libet)illius cõtrouerſiæ diſceptatores fore. Cũ interim inter patricios Franciæ,ac primores Regiæ miniſtros altera lis ſuborta eſt(Hi ſunt Cancellarius,Magiſter equitum,Camerarius uel ſummus admiſsionalis,& pincerna maximus, ſiue ille potius à cyathis uocari debet,qui Græce οἰνοχόος *dicitur.quos uno uerbo miniſteriales hoſpitij appellatos eſſe uideo)His ſe ad iudicium patriciorũ cum patricijs inſtituto patriciali adhibendos eſſe contẽdentibus:Illis iudicia patriciorũ ſolis ſibi uindicãtibus.Pronũciatũq́; tandẽ ſecundũ miniſtros Regiæ, iudicandis patricijs primores Regiæ miniſtros moribus Franciæ adhiberi ſolitos eſſe, adhibitumq́; iri. In quo quidem iudicio prius illud,ut diximus,notandũ,patricioſos quoſdam,aut certè patriciaſtros in Flandria creatos olim fuiſſe.Deinde illos qualeſcunq; patricios,non pares Comitis, ſed pares Nigellani appellari,uidelicet quaſi pares inter ſe dicãtur,ut municipes,ut populares,ut tribules. Quod ſi in noſtris admittamus,pares certè patricios non eſſe neceſſario dicemus, ſed ueluti ſodales, & eiuſdem collegij,pariq́; iure utẽtes,quaſiq́; pari iure beneficia à patrono obtinẽtes:id quod ſatis ex uſibus feudorum intelligitur,qui iuris ciuilis quaſi appẽdices cenſentur. Parium autem Franciæ ſimilitudo quaſiq́; exem-*

Primores Regiæ miniſtri.

plar eſt apud Homerum lib. Odyſ. VIII, *His uerbis Alcinoo Phæacum rege loquente,*

Κέκλυτε φαιήκων ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες.
Δώδεκα γὰρ κατὰ δῆμον ἀριπρεπέες βασιλῆες.
Ἀρχοὶ κραίνουσι, τρισκαιδέκατος δ' ἐγὼ αὐτός.

Quid ni igitur eos quaſi δωδεκαπρώτους *duodecim primos olim uocatos eſſe cenſeamus? Primatus enim uocabulum ſatis ad linguæ uernaculæ dictionem accedit: ut fuiſſe exiſtimemus* XII. *proceres: quaſi Regis in conſilijs rei ſummæ agitãdis perpetuos aſſeſſores, duodecimq́; potentatus appellatione primatuũ inſignitos. Ac ne ſic quidẽ tamẽ hæc dignitas à patriciatu diſſerre admodum uidebitur. Indidẽ etiã illas diſtinctas eſſe exiſtimarim ſacerdotũ profanorumq́; Decurias, quos clericos laicosq́; appellãt. Quanquã etiã legimus in antiquis certiſſimæ fidei libris, anno* M. *ducẽteſimo nonageſimoquarto, & rurſus trecẽteſimoſexto regnãte tum Philippo cognomento Longo, hunc ſtatum curiæ fuiſſe, ut iudices trifarij generis eſſent in primo tribunali, quod Parlamentum peculiariter dicitur, Antiſtites, id eſt, prælati (à quibus prælatorũ camerã interim illud tribunal uocitatã eſſe inueni) Primores nobilium, id eſt, barones, Iuriſperiti aut literati potius, qui clerici laiciq́; uocãtur. Hi autem poſtremi antiſtitibus & proceribus unà cum Cancellario, ut parendũ haberent in diſceptãdis cõtrouerſijs & iure dicẽdo, atq́; in omni negotio tranſigendo, quod ad curiæ diſceptationẽ pertineret. Illi uerò ut terni utroq́; ex ordine eſſent, ac per ſingulos tamen res tranſigi poſſet. Primo enim in loco binis creatis, bini alteri ſubſtituti erãt, & his iterũ tertij ſubſidiarij ueluti ſuccẽturiati: nequãdo illud tribunal moderatoribus careret, quos Præſides appellamus. In mentione*

Summũ tribunal curiæ centenariæ.

tamen

tamẽ curiæ antiqui cõmentarij, quos unũ & alterũ uenerãdæ antiquitatis, atq; etiam plures uidi, nuſquam (quod equidẽ meminerim) Pariũ meminerũt. Hoc loco *prætermittendum non uidetur, quòd in conſtitutione quadam anni* M. *ducenteſimi nonageſimiquarti à* Rege *(niſi fallor)* Philippo *cognomine* Pulchro *ſacrata, caput unum uerbis uernaculis in hanc ſententiam legimus,* Quod *ſi ij iudices qui in maximo tribunali erunt, ſententijs ſuis diuerſa cenſuerint,* Principes *aut* Præſides *curiæ (hi autem ſunt antiſtites & primores nobilium) ex maioris partis ſentẽtia rem decernere ac pronunciare debebũt, aut etiã ex potioris, ſi quando ex cenſentiũ grauitatẽ & meritis, aut ex rerũ decernendarũ qualitate eis ita uidebitur.* Ex *quibus uerbis intelligimus perpetuum hunc morem non fuiſſe numerandarum ſententiarum.* Vtrum *autem præſtare uideatur, nos in medio iandiu poſitũ relinquimus.* De *quo tamen* Plinius *ad* Adrianũ *ita inquit, de quodam Senatuſconſulto loquẽs, quod ipſe magnopere improbãdum cenſebat:* Sed *hoc, inquit, pluribus uiſum eſt.* Numerantur *enim ſentẽtiæ, non ponderãtur.* Nec *aliud publico conſilio poteſt fieri, in quo nihil tam inæquale, quàm æqualitas ipſa.* Nam *cum ſit impar prudẽtia, par omniũ ius eſt.* Eadem *conſtitutione cautum eſſe cõperimus (quod minime crederẽt iſti, qui omnia in ſcientia iuris ponunt) ut tertiũ genus iudicũ in eo tribunali ex profanis ſacerdotibusq; conſtaret.* Profani *autem partim ex equitibus, id eſt, equeſtri ordine præditis militibus, partim ex promiſcuo genere hominum aſſumerentur.* Quos *omnes nominatim ibidem adnumeratos legimus, titulis eorum atque appellationibus nihil literaturæ præferentibus, niſi humanioris fortaſſe & ueluti miſcellaneæ : qualis*

Cõſtitutio Philip. Pulchri.

Interdũ ſententiæ non numero, ſed põdere ualebant.

in nonnullis eſt hodie talarem ueſtitum nõ geſtantium,& qui in ordine togatorum nõ cenſentur. Sacerdotes uerò legimus non ſuis nominibus,ſed ſacerdotiorum aſcriptos, archidiaconos,decanos,& alijs ſacerdotiorũ nuncupationibus. Eôdẽ pertinet quod alio capite eiuſdem cõſtitutionis cauetur(ne quippiã forte cõminiſci aut cauſari hic quiſquam poßit)id eſt autẽ huiuſmodi, Vt diſceptãdis prouinciarũ iuridicialiũ cauſis(Sic enim nunc nobis uiſum eſt appellare quas iuris ſcripti prouincias uulgo uocamus)tres à Præſidentibus ex numero conſidentium deligantur apprime literati,præſertim ubi de criminibus agetur. Alio rurſus capite ſancitũ,Vt Principes aut Præſides Parlamenti, id eſt, antiſtites & primarij nobiles, qui quãdocunq; in curia aderunt,de cõſiliarijs uel cõſidentibus potius ſtatuant,qui ad quodq; munus obeũdum mitti potißimũ debeant,qui in primo tribunali cõſideãt, qui ad dijudicandas cauſas iuridicialium locorũ,& quæ iure ſcripto reguntur, delegari debeant: qui audiendis poſtulationibus præficiantur. Hic mihi Satyricum illud ſuccurrit,Quondam hoc indigenæ uiuebãt more. Aureo (inquit Iuuenalis)ſeculo antequam illa deorũ superorũ inferorumq; turba figmentis poëticis inuenta eſſet, cum nulladum inferorum ſupplicia eſſe putarẽtur, id eſt,cum nulladum pœnarum terricula ſceleratis obiecta eſſent, humanũ genus innocentißimam uitam duxiſſe perhibetur. Cum nondum,inquit,aliquis ſortitus triſte profundi Imperium,aut Sicula toruus cum coniuge Pluton: Nec rota,nec furiæ,nec ſaxum,aut uulturis atri Pœna,ſed infernis hilares ſine Regibus umbræ: Improbitas illo fuit admirabilis æuo:Nunc ſi depoſitũ nõ inficietur amicus, Prodigioſa fides. Eodẽ autẽ modo nobis quoq; dicere in mentem

mentem uenit: antiquioribus illis ſeculis florente tamen hoc regno (quod ex nomiſmatis antiquis apparet auro obryzo percuſsis) ſimplicem & facilem iuris reddẽdi rationem, rarasq; lites nec diuturnas (ut nunc) aut etiã ſeculares fuiſſe, quum nondũ iſta turba interpretum iuris rempublicam inuaſiſſet, necdũ ſciẽtia iuris latiſsimè, atq; etiam in infinitũ patere crederetur, ſed æquum bonumq; & iudex prudens integritate, atq; innocentia præditus (quæ temporum ipſa magis quàm hominũ fuiſſe uidetur. Vbi enim tum peccandi locus illa rei forenſis cõſtitutione?) inſtar ſexcentorũ uoluminũ eſſent. Nunc uerò quò res reciderit, nemo quidem non uidet: ſed omnes dicere muſſant. Aequi boniq; nomẽ & maieſtas apud nos obſoleuit, ſuccidaneaq; alia habemus præclara uocabula cauillamentorũ, quas cautelas iuris uocãt, uolumina certè, ſi uerũ fateri uolumus, titiuilitio non emenda, ut utar Plautino uerbo. Quòd ſi aliquando in hanc cauſam unus & alter incubuerit eorũ ad quos Galliæ nomophylacia delata eſt, id eſt, legum morumq; regimen & tutela: & qui primos ordines in re iudiciaria ducunt, qui capita uulgo iuſtitiæ dicuntur: haud dubiè hoc inceptum omnes boni plauſu uotisq; proſequentur. Nec tantæ tantiq; nominis prouinciæ autoritati, id eſt, Franciæ ſubſcribere finitimæ nationes, atq; etiã ulteriores dubitabunt. Nam quis iſtam tãdem iuriſdicẽdi rationẽ improbare non poſsit, cum nemo quantũuis litium fugitans, ſatis circũſpecte litem, aut intẽdere iam, aut depellere poſsit, in tãta opinionũ diſcrepãtia? ubi nemo tam iure lapſus eſt, quin anſam faceſſendi negotij apprehendere poſsit, aut prætextũ abnegandi crediti, aut cauillandi nominis cõminiſci: atq; ita ut biennũ, atq; etiã triennũ fruatur in improbitate ſua, ut ſæpe

Multiplices legũ cõmentarij, litiũ materia.

Nomophylacia.

uictores litium uideamus Cadmeam,ut aiunt,uictoriam retuliſſe ſeſe querẽtes:id eſt,plus damni quàm lucri in uictoria cepiſſe,non abſimiles Pyrrho,qui cum bis Romanos ingenti ſuorum ſtrage uiciſſet, Næ,inquit,ſi tertiam uictoriam habuerimus,funditus perijmus, ἐὰν ἔτι μίαν ἔφη μαχὴν Ῥωμαίους νικήσωμεν, ἀπολώλαμεν. *Experti enim norunt quãti hodie litigare liceat. Verùm ab iſto ulcere manus abſtinere identidem nequeo,quod certè niſi manu ualida & Pæonia ad uiuum, ut alibi diximus,reſecetur, exacerbari magis tactu quàm cõpeſci, aut leniri continget.proinde ad id quod inſtat,reuertamus potius. Enimuero curiam noſtrã nec ſtatariam nec perennem fuiſſe,ſed conuentuũ modo indictiuã,nec loco nec tempore ſtatam, nemo niſi in rebus Frãcicis peregrinus ambigit.Anno M. ducenteſimo quingenteſimooctauo iudiciũ peractũ fuiſſe in monumẽtis noſtris extat,in Parlamẽto ad natalẽ diuæ dei genitricis habito de Comitatu Clarmontenſi. Contẽdebant autẽ de eo cum Rege Pictauenſis & Andegauẽſis Comites. In eoq; iudicio affuiſſe Regem cum conſilio regio,affuiſſe etiã epiſcopos Remẽſem,Rotomagenſem, Trecẽſem,aliosq; non paucos epiſcopos abbatesq;, & maximum fratrum prædicatorum:ad hæc magiſtrũ militum quem Conſtabulariũ dicimus, Comites ac primores nobilitatis,conſiliariosq; permultos tum ſacerdotes,tum profanos. Duo autẽ tum quotannis Parlamenta cogebãtur,ad natalẽ purificationemq; diuæ dei genitricis. Quo modo & duo quæ dicuntur Scacaria apud Normanos, ad Paſchæ & ad diui Michaëlis. Anno autẽ M. ducenteſimo triceſimo, eodem,ut opinor,Rege utrobiq; imperitante,id eſt,Ludouico nono qui inter diuos relatus eſt, iudicium caſtrenſe Enceniaci coactum eſt.In quo archiepiſcopus*

Curia olim nõ ſtataria,ſed indictiua erat.

epiſcopus Senonenſis, epiſcopi Pariſienſis & Carnutē=ſis: Comites Flandriæ, Campaniæ, Niuernenſis, Bleſien=ſis, Carnutenſis, Vindocinenſis, Matthæus quidam ma=giſter militum, Vicecomes Bellomontanus, aliiq; nobiliū primores equitesq; eo quo enumerauimus ordine in eo decreto inſcripti: quorum etiam ſignis obſignatum de=cretum illud fuit, Comitem Britanniæ quæ eſt in continē=ti, tutelam Britanniæ ab uxore, ut arbitror, ad eum dela=tam commiſiſſe, præſente & uidente Rege pronunciaue=runt. Id eſt (ut uerbis noſtris loquar) Ballium Britanniæ amiſiſſe. Exautoratiq; eo decreto ad unum & religione ſoluti Britanniæ Aremoricæ proceres ac nobiles, qui ipſi ſe eo nomine ſacramento obſtrinxerant, id eſt, fide bene=ficiaria ſoluti. Anno etiam M. trecenteſimo uigeſimo conſtitutum eſſe inuenimus, ut bina Parlamenta quotan=nis haberentur. Quo tempore Parlamentum Tholoſa=num ea lege decretum eſt, ſi id Tholoſanis è re ſua eſſe uideretur. Ex quo autem perennis curia eſſe cœpit, mul=to tempore anniuerſario Principis edicto poſtridie di=ui Martini inſtauratitiam fuiſſe nemo eſt qui ignoret. Quoad haud ita pridem indulgentiorum conniuentia Principum perpetuus ille magiſtratus, nedum perennis eſſe cœpit: etiamſi quotannis diplomate nonnunquam ut fama eſt inſtaurari, hodie quoque, in more ſit curiæ. Pro=inde ſimile ueri eſt curiam hanc noſtram (id quod antè diximus) à conuentibus illis ortam, quos celeberrimos Principes agitare ſolebāt, eosq; Principes qui eam inſti=tuerunt, quiq; inſtitutam auxerūt, ornaueruntq;, hoc ma=xime uoluiſſe, ampliſſimam eam curiam cauſarumq; omne genus diſceptatricem iuſtam ac legitimam eſſe. Atque ideo ex iuris omnis hominibus conſultis ciuilis, pontificij, Parlamentum Tholoſanum.

 militaris,

militaris, atque adeò rerum omnium politicarum, illum ueluti chorum iudicum concinna mixtura uiſendum inſtituiſſe. Vrgente porro cauſarum multitudine, & rerum commoditate poſcente, hoc (ut ita dicam) corpus in membra quædam diſtractũ eſſe, quas claſſes proprie appellare Decuriasq; *poſſumus, cameras appellãt, nomine olim indito à locis ſeßionũ concameratis. Hæ tres primum fuerunt. Vna in maximo tribunali cõſtituta, quod* Parlamẽtum *olim peculiariter ab actionibus altercationibusq; aduocatorum appellatum eſſe uideo: Altera in ſecundo conſilio, quod ab iudicandis inquiſitionibus nomẽ accepit. Quæ ipſa rurſus conſtitutione* Philippi *cognomento* Longi, *anno* M. *trecẽteſimo uiceſimo, menſe* Februario, *urgente cauſarum multitudine in duas claſſes ſubdiuiſa eſt. iis autẽ uiceni homines diſtributi, octoni iudices, duodeni relatores, id eſt, reportatores appellati, quos etiam renunciatores Latine dicere poſſumus, cauſarumq; expoſitores. Horum enim munus erat inquiſitiones iudicibus renunciare. nunc munus promiſcuum factum eſt renunciandi iudicandiq;.* Eiuſdem *Principis conſtitutione anno* M. *trecenteſimo ſextodecimo, quo tempore nondum* Rex Philippus *idem, ſed rector tantum erat, triginta in prima claſſe iudices fuiſſe uideo, eorumq; principẽ* Cancellarium *fuiſſe. In ſecunda, iudices binos epiſcopos abbatesq;, ac cum his tredecim alios renunciatores octo.* Epiſcopi *fuerũt* Mimatenſ. & Sueßionenſ. *abbates diuorum* Dionyſij & Germani *ad urbem. Alia deinde conſtitutione cum religio Principibus inceßiſſet deſtineri* Antiſtites *munere iudicãdi, quo minus libere diuino cultui uacarent, exacti ſunt curia, & ad obſequium diuinũ ablegati, præter unicum abbatẽ diui* Dionyſij: *cautumq; ne*

Decuriæ & claſſes.

Parlamentum.

Inquiſitionum conſilium.

Relatores. Renũciatores.

Cancellarius.

Sacerdotes & epiſcopi curia electi.

nc ultrà in curiam aſciſcerentur, eorumq́; in loco Cancellarius cum uno ex aulicis primarijs ſuffecti. Nunc nu*merus legitimus eſt octogenarius: cui accedunt octo magiſtri libellorum, qui in primo tribunali ſedēdi ius habēt, inter* Præſides *&* Conſiliarios. *Centenarium numerum explent* x i i. *primi uel* Patricij*: ſeni antiſtites & proceres, in quo numero allectos, qui interdū aſcribuntur, non adnumero. Adhibitos etiam comperi nobili illa conſtitutione* Philippina *anno* M. *trecenteſimo ſecundo obſeruatores curiæ ex aulico comitatu, binos antiſtites proceresq́;, qui ueluti exploratores aßidui induſtriæ & ſeueritatis eius eſſent: interceſſores etiam futuri, ſiquādo quid decerneretur quod uel è dignitate curiæ, uel è repub. non uideretur.* Hos *nomophylacas proprie appellare poſſumus, ut paulo pòſt docebimus.* Quod *quidem inſtitutum proximus principatus approbauit.* Multa *autē alia eōdē pertinentia conſulto præterimus, quæ hic commemorare non neceſſe habuimus.* Multa *ſunt enim quæ huius temporis cōditio haudquaquam ferre poſſe uideatur.* Quicquid *igitur ſuprà de curia diximus, de ea ſublimitate & amplitudine, auguſtaq́; illa maieſtate intelligi uolumus, ad quā memoria noſtra curia, aut certe patrum noſtrorū, indulgentia* Principum *euaſit.* Si *quando autem una claßis ad calculorū æquilibrium deuenit, id eſt, ad ſententiarū parem utrinq; numerū, duo de maioribus curiæ, quaſi ſententiarum autores mittūtur ad alteram claſſem relaturi, qui ſuæ uterq; factionis ſententiam tueantur.* Quo *facto altera illa claßis in conſiliū mittitur, ut rei ambiguæ colophonē imponat: id eſt, ut diſſentiēdi inter eos finem faciat, & ultimū calculū ac totius rei definitiuum adijciat. id lingua forenſis quaſi æquationem ſententiarum dirimere*

Philippina cōſtitutio.

Colophonem imponere.

mere appellat. Hoc enim uerbo propriè in re ſignificanda uti poſſumus. quod ut obiter dicatur, Colophona, inquit Feſtus, dicunt, cum quid finitum eſſe ſignificatur. Hoc autem ex more Ionum populorũ tractum eſt, ut inquit Lecapenus Græcus autor. Siquidẽ XII. urbes Ioniæ conuenire olim ſolitæ dicuntur ad id conſiliũ quod Panionion dicebatur, de rebus communibus commentaturæ diſceptaturæq́;. quo in loco ſi forte totidẽ utrinq; calculis diuerſa cenſuerant, aduocatis tum Colophonijs, rem ita componebant, ut in utrius partis ſentẽtiam irent Colophonij, illinc uictoria calculorum eſſet. A' quo more in prouerbium uenit τὸν κολοφῶνα ἐπιτιθέναι, id eſt, colophona imponere, uel colophonem addere, hoc eſt, ultimum & potẽtiſſimum ſuffragium adijcere, quaſiq́; ultimã manũ imponere, poſtquam nihil ultrà hæſitandum ſit. Plato in ſecundo de Legibus circa finem hoc uerbo uſus eſt, pro eo quod eſt ſermonẽ claudere ac finem diſſerendi facere, ultimamq́; cõmentationẽ quaſi ultimã manum adhibere, ἐπὶ τοίνυν τῆς μέθης χρέᾳ τὸν κολοφῶνα πρῶτον ἐπιθῶμεν. Et rurſus, κολοφῶνα ἐπὶ τῷ περὶ οἴνου λόγῳ ῥηθέντι ἀρκῶ. Tertia claſſis eorum eſt qui requæſtarũ, id eſt, libellorũ ſupplicũ magiſtri dicuntur: de quibus mox dicendum. Nunc etiam quarta atq; adeò quinta adiecta eſt corũ, qui cauſas perſonalium actionum atq; interdictorum retinẽdæ poſſeſſionis hominibus priuilegio præditis iudicant. Id eſt, qui aut in muneribus publicis occupati ſunt, aut qui fori priuilegium à Principe impetrauerunt, ut permulta ſodalitia. hi autem delegatam iuriſdictionẽ habent, nec de prouocatione iudicant, neq; de iniuriarum actionibus, neq; de ui illata, niſi hæ actiones in interdictorum controuerſias inciderint, aut in actionum perſonalium. Nouimus

Colophonem addere. (margin note beside "na imponere, uel colophonem addere")

Priuilegio prædit. (margin note beside "ſionis hominibus priuilegio præditis")

& ab

& ab antiquis Principibus aliud eſſe conſilium inſtitutum, quod ſtrictum iam inde appellatur: nos aulicum & interius conſilium appellare & ſelectum poſſumus, ex propinquis & neceſſarijs & interioribus amicis Principis proceribus & antiſtitibus cum Cancellario conſtitui ſolitum, certo tamen numero circunſcriptum. Alibi magni conſilij monumēta antiqua meminerunt: ad quod ex Parlamēto aliquot aſſumi ſolitos eſſe legimus, ita ut promiſcuam operam nauarent, & in curia, & in magno conſilio. Nonnullis autē tēporibus ſtrictū & magnū conſilium idem fuiſſe deprehēdi, niſi fallor. hodie alia eſt ratio. Poſtremo addenda & alia duo capita. Eorū prius eſt ex cōſtitutione anni M. ducen. nonag. quarti. Eſt autē eiuſmodi, Sancitū præterea & ſtatutum, ut Princeps Præſidensq; Parlamēti de conſidētibus in eo iudicibus ſtatuāt, qui cuiq; muneri obeūdo deligi potiſſimū debeāt. Qui in maximo conceſſu retineri, qui ad iuriſdictionem ex iuris præſcripto exercendam deſtinari, qui poſtulationibus quotidianis uacare debeant. de reliquis item ſacerdotibus profanisq; in conſilium Regis allectis, & Rex & Præſidentes ſtatuant, ita ut eorum opera utantur ijs rebus diſceptandis conſtituendis'ue, quæ ubiuis locorum in regno aliæ atq; aliæ extiterint, ſi ita eis uideatur: id eſt (ut uulgo dicimus) ad eas res quæ quotidie de nouo emerſerint. Alterum caput eſt conſtitutionis Philippinæ in hanc propemodum ſententiam: Sanximus etiam ſtatuimusq;, ut iudicia, areſta, ſententiæ, quæq; à curia noſtra, quæq; à communi conſilio noſtro exierint, rata ſint omnino, ijq; ad quos ea res pertinebit, exequi ea poſſint prouocatione ſublata. Quòd ſi quid in ijs extiterit uel ambiguitatis uel erroris, quod modò momentum aliquod

Aulicum & interius conſiliū.

Magnum conſilium.

Strictum conſilium.

Cōſtitutio Philippina.

aliquod habere uideatur, uolumus & ſancimus, ut eorum enarratio, emendatio, interpretatio, atq; etiam ſi opus ſit inductio, ad nos ac conſilium noſtrum cõmune ad maiorem'ue partem eius pertineat. Quæ tamen omnia cum ingenti animaduerſione, nec iniuſſu noſtro, nec citra reſcriptum noſtrum fieri uolumus iubemusq́;. Ex his, ut arbitror, apparet antiquiores illos Principes noſtros numeroſa ſibi conſilia ampliſsimaq́; inſtituiſſe, à quibus curiã noſtram ampliſsimam ortam eſſe diximus. Sed ita ut eam nõ membrum ab eo uelut corpore auulſum eſſe dicas, ſed ueluti robur conſilij delectum: reliquos uero conſiliarios qui ad curiæ numerũ conſcripti non eſſent, partim eximios quoſdam fuiſſe quaſiq́; extraordinarios, qui latera Principis cingerent, & ab eo pedem latum non diſcederent: partim ſubſidiarios & (ut ita dicam) ſuccẽtuarios, ſicubi ad uarios euentus opus eſſet. Eius autẽ curiæ ſen-
Arreſta. tentiæ arreſta uulgo dicuntur, cum areſta fortaſſe per unũ R dici debeant, quo uerbo Græcè placita ſignificãtur. Cuius me uerbi dudum Paulus Aemilius admonuit, Gallicarum hiſtoriarum ſcriptor: quæ quidem cum hæc ſcriberem, in magna expectatione inter noſtrates erant.
Decretum. Placitum. Placitum autẽ Latine & decretum dicitur, quod Græce
Δόγμα. Ψήφισμα. Αρεστόν. dogma & pſephiſma & areſton dicitur. Plinius de Theſſalo Methodicorũ principe, *Eadem, inquit, ætas Neronis principatu ad Theſſalum tranſiliuit, delentẽ cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnis æui medicos perorantem.* Placita Plinius appellat maxime ratas opiniones medicorum, ſentẽtiasq́; conſtantes inter medicos
Αφορισμοί. de ratione medicinæ: quales ſunt aphoriſmi Hippocratis. Vt igitur populi ſcita, & ſenatuſconſulta, ſic curiæ no-
Placere. ſtræ areſta, id eſt, placita intelligere poſſumus. Nã placere uerbo

uerbo pro decernere & ſtatuere Senatuſconſulto, antiqui utebantur: ut apud Ciceronem legimus in Philip. v. De exercitu C. Cæſaris ita cenſeo decernendum, Senatui placere militibus ueteranis, eorumq; liberis militiæ uacationem eſſe. Et Philip. III. Senatui placere, ut C. Panſa A. Hircius Coſſ. deſignati, & reliqua. Addendum & illud corollarij nomine, fuiſſe & celeberrimum conuentum Amphictyonũ, quem Plinius lib. xxxv. publicum Græciæ concilium appellat. De quo Sudas & Arpocration in gloſſematis ita tradunt: Amphictyones conſeſſus quidã fuit Græcus, ad Thermopylas cõuenire ſolitus, ab Amphictyone Deucalionis filio ſic dictus, qui & ipſe populos cum regnaret, ad conuẽtus conuocaſſe dicitur. Hi autẽ erant numero XII. Iones, Dores, Perrhæbi, Bœotij, Magnetes, Achæi, Phthiotæ, Meliẽſes, Dolopes, Aenianes, Delphi, Phocẽſes. Alij quòd accolæ Delphorũ eſſẽt, Amphictyonas dictos putãt. Amphictyones enim Græcè uicini dicuntur. Legimus apud Demoſthenẽ, Ariſtidẽ ut pro communi cauſa diceret Athenienſium nomine apud Amphictyonas patronum, id eſt, ſyndicum eſſe miſſum. Inde illa nobilis controuerſia, declamatoria tamen, apud Amphictyonas Quintiliano referente agitata: Alexãder cũ Thebas euertiſſet, inuenit tabulas quibus centũ talẽta mutua Theſſalis dediſſe Thebanos continebatur. Has quia erat uſus cõmilitio Theſſalorum, donauit ultro. Poſtea reſtituti à Caſſandro repoſcũt Thebani Theſſalos. Apud Amphictyonas igitur centum talenta & crediſſe eos cõſtat & non recepiſſe. Lis ex eo pẽdet quòd Alexãder ea Theſſalis donaſſe dicitur. Conſtat quoq; illud, non eſſe ijs ab Alexandro pecuniam datam. In qua controuerſia multa de iure belli diſputantur. Sed apud Amphictyonas

Amphictyones.

Σύνδικος. Nobilis cõtrouerſia.

ctyonas uel potẽtiſsima æqui tractatio eſt. Strabo lib. IX. *de Delphico tẽplo loquens, quod ipſe* τῆς ἑλλάδος ἐν μέσῳ πως εἶναι τῆς συμπάσης. *Id eſt, In medio quodãmodo uniuerſæ Græciæ eſſe dicit, quæq́; intra Iſthmum, quæq́; extra eſt, & terræ umbilicũ appellari, id eſt,* τῆς γῆς ὀμφαλὸν καλεῖσθαι. *Cum huiuſmodi autem, inquit, cõmoditas circa Delphos eſſet, eò facile conueniebant finitimi maxime, ex quibus Amphyctionicũ conſiliũ conſtitutũ eſt: quod & de rebus inter eos cõmunibus cõſilia agitaret, & tẽpli curã ſuſciperet communem, utpote in quo pecuniæ permultæ & donaria recondita eſſent, cum cuſtodiæ magnæ, tum uerò ſacrificiorũ indigentia. Acriſius uerò, inquit, eorum qui poſteritatis memoriæ traditi ſunt, primus inſtituiſſe putatur ea quæ ad Amphictyonum conſilium pertinent, urbesq́; deſtinaſſe huius conſeſſus participes. Iusq́; ſuffragij illis dediſſe, huic per ſe, illi autẽ cõmuniter cum altera uel etiã cum pluribus. Demonſtraſſe etiã Amphictyonicas cauſas quæ à ciuitatibus inter ſe diſceptarentur. Poſt quem etiã aliæ deinceps multæ cõſtitutiones factæ ſunt, quoad tandem inſtitutũ illud diſſolutũ eſt. Fertur autem* XII. *primũ ciuitates eò conuenire ſolitas, ſingulasq́; Pylagoram mittere, cum bis quotannis conuẽtus cogeretur: uere ſcilicet & autumno. poſtea autem & plures conuenerunt ciuitates. Pylagoræ Cereri immolabant. ad Pylas autem conueniebant, quæ & Thermopylæ dicuntur.*

Vmbilicus terræ.

Πυλαγόρας.

Pylæ. Thermopylæ.

Ex titulo, De officio Proconſulis.

Sed non poteſt qui apud alterũ nomina ediderit, apud alterum manumittere.) Accurſius nomina interpretatur probationes cauſarũ. Cum edere nomen ſit curare nomẽ inſcribendũ, & ueluti eius nomẽ profiteri in actis quem manumiſſuri ſumus: id quod fiebat ante cognitionem

Conſulis.

Conſulis. Edere nomina hodie dicere poſſumus eos prouocatores, qui apud acta curiæ præſentari dicuntur. Hoc autē etiā dare nomē dicitur, ut dare nomē militiæ in l. iij. infrà, De re militari, Qui poſt deſertionē in aliā militiam nomen dederunt, legi'ue ſe paſſi ſunt, & reliqua. Liuius lib. v. Omniū primū Tribunis militū fuit delectū haberi. Nec ſeniores modo conſcripti, ſed ſeniores etiam coacti nomina dare, ut urbis cuſtodiā agerent. Inde illa locutio, ad nomina reſpōdere. Idem lib. vii. Acerbitas in delectu non damno modo ciuiū, ſed etiā laceratione corporū læta, partim uirgis cæſis qui ad nomina non reſpondiſſent, partim in uincula ductis, inuiſa erat. Id eſt, qui non comparuiſſent, ut uerbis noſtris loquar. Et mittere ad nomē. Quintilianus in Declama. (ſi tamē is eſt autor) Ad nomē mittere filios parētes feſtinarūt, quāuis aſperrimo bello, ut ſub te ponere rudimenta militiæ cōtingeret. Inde etiā nomen accipere, pro eo quod uulgus dicit, recipere ad monſtram, quod & rationem habere dicitur. Liuius lib. vii. ſecundi belli Punici, Itaq; ſi ſuum nomen Dictator acciperet, ſe comitijs interceſſuros Tribuni dixerunt: ſi aliorū præterquā ipſius ratio haberetur, comitijs ſe morā non facere. Idem lib. iiii. Vicerunt patres, quia plebs patricijs ſeu hunc ſeu illum delatura honorem, fruſtra certare ſuperſedit. Et Principes plebis ea comitia male habant, quibus non haberetur ratio ſui, quàm quibus ut indigni præterirentur.

Edere nomina.

Dare nomen.

Ad nomina reſpondere.

Mittere ad nomen.

Nomen accipere.

Rationem alicuius habere.

Ex titulo, De officio Præfecti Præt.

Breuiter cōmemorare, & reliqua.) Nugatur hoc in loco Accurſius, ut ferè in ijs locis ſolet quæ ab antiquitate repetēda ſunt, utpote qui diuinaci cōiectura potius quàm rerum cognitione fretus nihil ferme intactum relinquere

inſtituerit

De Dictatura. inſtituerit. Nos autem de Dictatura duo tantum dicenda putauimus: unũ quod Plutarchus in Fabio memoriæ prodidit.

Dictator. Fabius, inquit, Dictator deſignatus, magiſtrũ equitum L. Minutiũ dixit: à Senatuq; petijt, ut equo ſibi uti Dictatori liceret. Non enim antea equitare Dictatori fas erat, ſed per quandam ueterem legem prohibitum fuerat. ſiue quòd maiores uires ineſſe pediti, ac pedes manumq; cõſerere arbitrarẽtur, ac propter hoc Imperatorẽ in legione permanere oportere, nec locũ deſerere: ſiue quoniã ad alia omnia tyrãnica magnaq; ſit potẽtia magiſtratus ille, ut in hoc appareret Dictatorem uolẽte populo indigere. Alterũ eſt ex eodẽ in Probl. Dictator, inquit, creatus omniũ magiſtratuũ imperiũ inhibet, ad ſeſeq; transfert,

Tribuni pleb. præterquã Tribunorũ pleb. Hi enim ſoli Dictatore creato non ceſſant. Οὐδὲ γὰρ παύονται Δικτάτωρος αἱρεθέντος οἱ δήμαρχοι, ἀλλὰ πᾶσαν ἀρχὴν ἐκείνου μετατιθέντος εἰς ἑαυτὸν, αὐτοὶ μόνοι διαμένουσιν. Hic creari niſi ſilentio noctis non poterat, ut autor eſt Liuius libro IX. Dicebatur autem à Conſule, ut ipſe magiſtrũ equitũ dicebat. Noctis, inquit,

Dicere Dictatorem. ſilentio (ut mos eſt) Fabius L. Papyriũ Dictatorem dixit. Cæterũ Dictatura poſt mortẽ Cæſaris Senatuſconſulto ſublata eſt in perpetuũ. Cicero in Philipp. I. Ad ſingulare etiam Marci Antonij factum feſtinat oratio. Dictaturam quæ uim iam regiæ poteſtatis obſederat, funditus è republ. ſuſtulit. De qua ne ſententias quidem diximus: ſcriptum Senatuſconſultum quod fieri uellet attulit. Quo recitato, ſummo ſtudio autoritatem eius ſecuti ſumus, eiq; ampliſsimis uerbis per Senatuſconſultum gratias egimus. Lux quædam uidebatur oblata, non modo regno quod pertuleramus, ſed etiam regni timore ſublato, magnumq; pignus ab eo reipubl. datum ſe liberam

ciuitatem eſſe uelle, quod Dictatoris *nomē,quod ſæpe iuſtum fuiſſet, propter perpetuæ* Dictaturæ *recentem memoriam funditus ex* Republica *ſuſtuliſſet.* Regnū *appellat* Cicero *perpetuam* Cæſaris Dictaturam,*quæ inuidioſiſsimum nomen* Dictaturæ *reddidit.* Idem, Maximū *autem illud quòd* Dictaturæ *nomen ſuſtuliſti.* Hæc *inuſta eſt à te,à te inquam mortuo* Cæſari *nota ad ignominiam ſempiternam.*Vt *enim propter unius* M.Manlij *ſcelus decreto gentis* Manliæ *neminem* Patricium *licet* M.Manlium *uocari:ſic tu propter unius* Dictatoris *odium nomen* Dictatoris *funditus ſuſtuliſti.*De *præfectura* Pretorij Tranquillus *in* Tito,Profecturam *quoq;,inquit,ſuſcepit,nunquam ad id tēpus niſi ab equite* Ro. *adminiſtratam.*Vnde Plinius *in præfatione ad eundem* Titum *loquēs,* Et *quod his,inquit,nobilius feciſti, dum illud patri pariter & ordini equeſtri præſtas præfectus* Prætorij *eius.* Quibus *uerbis* Plinius *ſignificat & equeſtrem ordinem & præfecturam* Prætorij Titum *ingenti honore affeciſſe, cum præfectus patris ſui* Veſpaſiani *& dici & eſſe uoluit: quod antè equeſtris tantum ordinis munus fuerat,non etiam* Senatorij.Præfectus *autem* Prætorij *à cohorte* Prætoria *dictus eſt.* Apud *antiquos enim cohors quædam erat quæ* Prætoria *uocabatur, quæ* Conſuli *aut* Prætori *in prouincia præſto ſemper erat,quaſiq; latuseius cingebat.*Cicero *ad* Quintum *fratrem* Aſiæ Proconſulem *libro* I. Quos *uerò aut ex domeſticis conuictoribus, aut ex neceſſarijs apparitoribus tecum eſſe uoluiſti, qui quaſi ex cohorte* Prætoria *appellari ſolent:horum non modo facta,ſed etiam dicta omnia præſtanda tibi ſunt.* Itaque *quod* Cicero *cohortem* Prætoriam *in* Prætura *urbana dixit,* Aſconius Conſulares *comites interpretatur,* Veteres *enim, inquit,*

M.Manlius.

Præfectura Prætorij.

Prætor.
Prætorium.

omnem magiſtratum cui pareret exercitus,Prætorem appellauerunt: unde & Prætorium, tabernaculum eius: & in caſtris porta Prætoria,& hodie quoq; præfectus Prætorio. Hactenus Aſconius. Cum igitur imperiū Romanū ad monarchiā deuenit,Principes Romani equitem unum Romanum Prætoriæ cohorti aut cohortibus etiam præfecerunt,& Prætorio ſuo,id eſt, aulæ, quam lingua uulgaris hoſpitium Regis appellat:unde præfectus Prætorio hodie dici poteſt qui magnus magiſter hoſpitij dicitur: nam eum Græci ἔπαρχον αὐλῆς *uocant, multum tamen ab antiquo differens.Hunc autem antiqui Principes potentia militari ſecundum ſibi eſſe uoluerunt: qualis Burrus primus (ut arbitror) Neroni fuit:de quo Tacitus libro* VIII. *ita inquit,Ibatur in cædes, niſi Afranius Burrus & Anneus Seneca obuiam iſſent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ & pari in ſocietate potentiaq; concordes, diuerſa arte ex æquo pollebant. Burrus militaribus curis & ſeueritate morū, Seneca præceptis eloquentiæ & comitate honeſta.Idem de morte eius loquens ita inquit lib.* XIIII. *Ciuitati grande deſiderium eius manſit propter memoriam uirtutis,& ſucceſſorum:alterius ſegnem innocentiam, alterius flagrantiſſima flagitia & adulteria. Quippe Cæſar duos Prætorijs cohortibus impoſuerat, Feniū Ruffum ex uulgi fauore, qui rem frumentariā ſine quæſtu tractabat:OffoniūTigillinum,ueterē impudentiā atq; infamiam in eo ſecutus. Præfecturam igitur Prætorij Titus ampliorem honoratioremq; reddidit, ut Plinius in exemplo ſuperiore inquit.Plinius uero iunior in Panegy. Traiani uerbis loquens ita inquit, Ego quidem in me, ſi omnium utilitas ita poſceret, etiam præfecti manum armaui;Tangēs hiſtoriā huiuſmodi à Dione cōmemoratam,*

Traianus

Traianus cum præfectum Prætorij cingulo donaret, di= gnitatis eius inſigni, ita dixiſſe ad eum fertur, Accipe hūc enſem, & ſi quidem recte atq; è Repub. imperauero, pro me: ſin ſecus, in me utere. Huius magiſtratus meminit Lā= pridius in Alex. à quo dignationē eius auctam eſſe refert. Ab alijs autē atq; alijs Principibus auctiorē in annos atq; etiā in dies factam eſſe ex multis iuris locis conijcere poſ= ſumus. Huius autē in Francia inſtar eſſe magis quàm ſimi= lem Cancellariatū, haud ab re (ut arbitror) dici poteſt. A' quibus autem initijs ad quātum faſtigium euectus ſit, ne= mo mediocri rerum noſtrarū cognitione imbutus neſcit. Verū eius aliud exemplar apud Platonem reperiſſe mihi uideor idq; expreſſum, nō adumbratū. Plato igitur in eo libro qui Minos uel de lege inſcribitur, Minoëm ab Ho= mero tradit, laude longe omnium præſtantiſſima inter o= mnis heroas laudatū eſſe. De Creta enim loquēs nonaginta urbibus inſigni, earum unā Gnoſſum urbem ingentē eſſe ait, in qua Minoëm regnaſſe, Iouis cōſuetudine ac collo= quio nouē annos uſum. Hoc enim ſignificat, inquit, illud carmen, Ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής, *Nouennis regnauit cū Ioue cōmentatus. Quod ſic dicere poſſumus, Ter tribus his annis regnauit cū Ioue ſuetus. Propterea, inquit, mira laus hæc exiſtimanda eſt, & ſupra quam ni= hil omnino dici cogitari'ue poſſit, non modò Iouis eſſe fi= lium, ſed etiam unum omnium ab Ioue inſtitutum. Nam quod Heſiodus de eodem loquens inquit,*

Ζηνὸς ἔχων σκῆπτρον, τῷ καὶ πολέων βασίλευεν.

Sceptra Iouiſq́; tenens, queis urbibus imperitabat.

Nihil aliud intelligi uoluit quàm Iouis habens diſcipli= nam qua Cretenſium urbibus moderabatur. Hunc igitur Minoëm Plato regendo regno ſuo Rhadamanthi opera

Traiani memorabile uerbum.

Cācellarius in Francia.

Plato.

Minos.

uſum eſſe, in hanc propemodum ſententiam commemo=
Rhadamãthus. *rat:Enimuero,inquit,* Rhadamanthus *ut uir quidem bo=*
nus erat,ita artis Regiæ *numeros haud omnes perdoctus,*
Regiæ *tamen artis(ipſe baſilicã uocat)adminiſtram quã=*
dam operam egregie nauare didicerat,ab ipſo Minoë *iu=*
dicijs præfectus, quare etiam iudex bonus dici uulgo me=
Nomophylax. *ruit.* Hoc *enim nomophylace,id eſt,præſide cuſtodeq́; le=*
gum Minos *utebatur in urbe* : Taloë *uerò extra urbem*
Talos. *utebatur.* Hic *enim* Talos *ter in ſingulos annos regionẽ*
paßim obibat, cuſtodiæ legum intentus, æreasq́; legum
tabulas pagatim circunferens. Verba *ipſa* Platonis *ſub=*
iecimus, Ῥαδάμανθυς δὲ ἀγαθὸς μὲν ἦν ἀνὴρ, ἐπεπαίδευτο μέντοι
οὐχ ὅλην τὴν βασιλικὴν τέχνην, ἀλλ' ὑπηρεσίαν τῇ βασιλικῇ ὅσον
ἐπιστατεῖν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ὅθεν καὶ δικαστὴς ἀγαθὸς ἐλέχθη εἶ=
ναι. νομοφύλακι γὰρ αὐτῷ ἐχρῆτο ὁ Μίνως κατὰ τὸ ἄστυ. τὰ δ' ἐκα=
τὰ μὲν τὴν ἄλλην τῷ Τάλῳ, ὁ γὰρ Τάλως τρὶς περιῄει τοῦ ἐνιαυ=
τοῦ κατὰ τὰς κώμας φυλάττων τοὺς νόμους ἐν αὐταῖς, ἐν χαλκοῖς
γραμματίοις ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους. Ariſtoteles *autẽ*
lib. I I I I. Polit. *autor eſt in quibuſdã rebuſpublicis* Græ=
Πρόβουλοι. *ciæ probulos & nomophylacas inſtitutos fuiſſe, qui eas*
rogationes quæ ad populum ferendæ eſſent, præiudicio
quodam diſceptarent examinarentq́;, nequando forte po
pulus contrarium quippiam legibus; aut quod è Repub.
non eſſet,ſciſcere iubereq́; poſſet. Hi *autem nomophyla=*
ces Athenis *(ut apud* Sudam *legimus) faſciolis albis pro*
redimiculis uti ſolebant in ſpectaculis, è regione ſedentes
nouem magiſtratuũ, qui Reipub. *gubernacula tenebant:*
cogentes magiſtratus omnia recte atq; ordine & ex præ
ſcripto legum agere. In *concionibus uerò cum probedris*
cõſidere ſoliti, interceſſuri ſi quis rogationẽ promulga=
tionem'ue quãpiam ferret aut contra inſtituta patria, aut
quæ è

quæ è Repub. è dignitate'ue eius futura nõ uideretur. Pro- hedri autẽ dicebãtur quaſi præſides, magiſtratus quidam primi ſubſellij, quibus cæteri omnes ſedendi loco cedebãt, Ἠνάγκαζον δὲ τὰς ἀρχὰς χρῆσθαι τοῖς νόμοις, καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐκάθηντο μετὰ τῶν προέδρων, κωλύοντες ψηφίζειν ὅ τι παράνομον εἶναι δόξειε καὶ ἀσύμφορον τῇ πόλει. *Eadẽ pene Pollux lib. VIII. de nomophylacibus dicit. Cicero lib. III. de Legibus, Legũ, inquit, custodiã nullã habemus. Itaq; hæ leges ſunt quas apparitores noſtri uolunt, à librarijs petimus, publicis literis conſignatã memoriã publicam nullã habemus. Græci hoc diligẽtius, apud quos nomophylaces creantur. Nec ij ſolum literas (nam id quidem & apud maiores noſtros erat) ſed etiã facta hominũ obſeruabant, ad legesq́; reuocabãt. Si huiuſmodi magiſtratibus Francia recte atq; ordine uteretur, mores certe & inſtituta noſtra, iusq́; omnino moribus noſtris introductum receptũq́; (quas conſuetudines dicimus) non tam incerta obſcuraq; eſſent quàm ipſa eſſe non pridem deprehenſum eſt. Nondũ enim multis cõuentibus actis conſtitui potuerunt. adeò ad hoc tẽpus tantum aduocatis ac pragmaticis in iura nõ ſcripta licuit, quàm in iura ſcripta iuris profeſſoribus. id quod antea ſatis liberiusq́; paulo (ut arbitror) diximus. Neq; enim ignoro, ſiquãdo libellus hic noſter exierit, & aliquo forte rumore Accurſiani reſcierint nos in hac doctorũ hominũ eſſe hæreſi (Accurſianos nunc appello iſtos nõ tã ingenioſos quàm fuit Accurſius aut Bartolus alijq́;, ut ita dicam, maiorũ gentiũ Accurſiani, uiri haud dubie induſtriæ ſingularis, ſi in meliora tẽpora incidiſſent, temporũ enim ignorãtia magis, quàm ſua lapſi ſunt: ſed iſtos ſtupidiores, qui homines Latine neſcientes autores ſuos, latiniſsima Pandectarum ſcripta optime interpretari po-*

Prohedri. Πρόεδροι.

Nomophylaces.

Cõſuetudines.

Accurſiani.

tuiſſe conniuentibus oculis credi uolunt) Si igitur iſti, quoquo modo reſciuerint, nos hæc & huiuſmodi de numinibus ſuis dixiſſe (neq; enim noſtra legent quæ intellecturi non ſint) id eſt, ſi à politioribus iuris aut peritis aut ſtudioſis (quales iam multi ſunt) audierint nos hæc ſcripſiſſe, cōtinuo agmine facto in nos, gladiatorio, ut aiunt, animo inuaſuros eſſe ſuſpicor. Noſtra autem nunc uoco quæ ex alijs accepta, noſtra fortaſſe fecimus, ſi quidem recte & concinne ſuo quidq; loco accōmodauimus. Amentata enim tela, ut dicitur, ſuggerentibus magni nominis autoribus, nullo aut paruo negocio accipientes, haud incommode fortaſſe in iſtos cōtorſimus. Neq; uerò eo ingenio uideri nos uolumus, ex quo ueluti fonte huiuſcemodi multa manaſſe credi poßint. Abundeq́; eſſe nunc putamus ſi claßicorum autorum, primæq́; autoritatis antiquorum dicta quaſi pluuias aquas colligentes, ingenij noſtri ariditatem aliena ubertate adiuuimus. Verumenimuero iſti qui in ſuorum dicta inquirere nefarium eſſe putant, nunquam (ut arbitror) collato pede nobiſcū manus conſerere audebunt: ſed mißilibus, id eſt, arreptis ex triuio macelloq́; conuicijs, ut quodq; atrocißimum in buccam quaſi ad manus uenerit, depugnabunt. Quorum & ſi maledicta non magis me lædere poſſunt quàm aquæ pluuiæ fungū: ne tamen bellicum cecinijſe uidear, eos oro obteſtorq́; eorum æquißimos, ut ne prius dictis noſtris obſtrepere in animum inducant, quàm ea ſemel attentius auſcultauerint. Tum demum ſi intellecta diſplicebunt, ignorantiæ ſane aut tarditatis me damnent. Modo ne hoc elogium addant, quòd diſciplinæ ſuæ antiſtitibus nō credere ſuſtinuerim: aut quòd deorum ſuorum Ioui (doctorum enim ſuorum Idolum Accurſium appellant) conuicium fecerim, ideò temeritatis

temeritatis eſſe me aut etiam maieſtatis damnandum. Neque enim Pythagorica eorum lege teneor, ut omnia credere ipſo dicente, id eſt, Accurſio debeam. Accurſium tamen auſcultare ubique, & pleriſq; etiam in locis auſcultare Accurſio ſoleo, id eſt, ubi Vlpianum & alios iuriſperitorum proceres nō modo ipſe auſcultaſſe, ſed etiam exaudiſſe uidetur. Proinde niſi me priſcorum magis propugnatorem quàm recentium, id eſt, ſuorum impugnatorem audierint (ſi tamen aures audiendi habent) cauſam haud dico quin de me excarnificando animis ſuis obſequantur. Quòd ſi cominus ipſi pugnare aduerſis gladijs in animum induxerint, næ homines ipſos inermes, aut armis certe nec ualidis nec fulgentibus munitos, ab elegantioribus eiuſdem iuris ſtudioſis iam diu deſtitutos, ſuo etiam gladio iugulare poſſumus, id eſt, edicto Iuſtiniani (ut alibi diximus) non uno ſed altero. Id eſt autem huiuſmodi, Noſtram autem conſummationem quæ deo annuente componetur, Digeſtorum ſeu Pandectarum nomen habere uolumus, nullis Iuriſperitis in poſterum auſuris commentarios illi applicare, & ſupradicti Codicis compendium confundere: quemadmodum & antiquis temporibus factum eſt, cum per contrarias interpretantium ſententias totum ius penè conturbatum eſt. ſed ſufficiat per indices tantummodo & titulorum ſubtilitatem quæ paratitla Græcè dicuntur, quædam admonitoria eius facere. Paratitla Iuſtinianus ſummas rerum appellat titulatim appoſitas, quales extant Azonis: indices autem ἐλέγχους. Hoc in loco Accurſius iſtorum Plato ingenua ſimplicitate manus (ut aiūt) dedit, faſſus ipſe nec ſua, nec aliorū gloſſemata iure ſcripta defendi potuiſſe cōtra Imperatoris edictum. Iuſtiniani autem autoritatem,

Edictum Iuſtiniani contra enarratores.

Paratitla.

reſellere, aut quoquo modo eleuare, homini quidem qui ſe iuris ſtudioſum profiteatur, non minus inter iſtos impro=
Axiomata. *bum eſſe putatur, quàm inter philoſophos axiomata quæ dicuntur, negare: & propoſitiones quaſdam indemõſtra= biles, quæ in communi ſenſu conceptuq́; uerſantur. Vt ſi quis lineam longitudinem ſine latitudine neget eſſe, aut ſuperficiem longitudinem & latitudinẽ ſine altitudine, & huiuſmodi alia. Perfricent igitur iſti frontem, & Iuſti niani imperium negligendum eſſe, aut quoquo modo re= fellendum dicere audeant, & una eademq́; opera totam iuris ciuilis autoritatem ſubuertant: aut etiam Accurſium diſciplinæ ſuæ antiſtitem ignauè manus dediſſe conten= dant. iam certe in hoc certamine, cuius inſolentes nos ſu= mus, herbam eis porrigemus: tametſi non ad exteriorem nunc ſermonem loquimur, qui autoribus Ariſtotele & Themiſtio omnia aſſerere atq; infic iari poteſt, & ne axi= omata quidem quæ proloquia dicuntur, ore fateri cogi=*
Interior & exterior ſermo. *tur: ſed ad interiorem illum (ut ipſi uocant) ſermonem quaſi ad æquum iudicem, qui interior eſt ſenſus & mẽtis conceptus, qui & proloquijs & rebus demonſtratis con= tumaciter obſiſtere nequit. De quo Ariſtoteles in priore poſteriorum Analyticon,* Οὐ γὰρ πρὸς τὸν ἔξω λόγον ἡ ἀπό= δειξις, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐν τῇ ψυχῇ· ἐπεὶ οὐδὲ συλλογισμός, ἀεὶ γὰρ ἔστιν ἐνστῆναι πρὸς τὸν ἔξω λόγον, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἔσω οὐκ ἀεί. *Non enim, inquit, ad exteriorem ſermonem demonſtratio eſt, ſed ad eum qui eſt in anima, quando ne ſyllogiſmus qui= dem obſiſtere quiuis poteſt ſemper exteriore uerbo, in= teriore uero non item ſemper. Hæc autem cum ſint eiuſ= modi (ingenuè enim fatebimur) uertere tamẽ ſtylum non ſemel in animo nobis fuit, cepitq́; me impetus hæc ipſa interlinendi quæ in offenſionẽ multorum incurſura uide= bantur.*

bantur.ne id quidem modò, ſed etiam laborem hunc ſeme ſtrem aut paulo ampliorem perdendi,ne me Antaccurſios ſcripſiſſe homines cauillárentur. Neq; enim is ſum qui no minus mei illuſtrandi cupidus,innoteſcere uel indigno aliquo facinore, uel hominum offenſione ſuſtineam. Ibi me anxiū animi uelut genij duo (Philepijciæ Philalethiæq; nomina fuere) oculis meis obuerſantes, altrinſecus certatimq; adhortari inſtiterunt,ſpondentes quicquid candido propoſito animi inſtituiſſem, id non poſſe ad extremum (tametſi interim euariare contigerit) nō bene ac feliciter uertere. Itaq; quod felix fauſtumq; eſſet, pergerem, & deo diuiſq; bene iuuātibus, huic qualicunq; incepto ultimam manum adderem. Philepijcia æqui boniq; ſtudium profitetur: Philalethia præ ſe fert ueritatis amorem. His autoribus (id quod cautiores nō ſolent) periclitari quàm hærere malui, aut iam orſa retexere. Ne igitur religione me obſtringerem, humanorum iudiciorū aleam ſane ancipitem ſubeundam mihi putaui. Quanquam etiam non tam periclitari me puto,quàm accipiendam plagam omnino mihi uideo. Scio certe utcunq; bonorum iudicia mihi ceſſerint, male me ab iniquis auditurum, atq; eo maxime nomine,quòd homo Pariſienſis,aliquid in literis promittere audeam, præſertim nulla doctrina fretus peregrina, ut qui domi tantum literis operam mihiq; ſoli dederim. Sed quid cum illis agas qui ea quæ ex Græcis feci,ab alijs libris compilaſſe me dictitarunt, qui tamen nuſquam extant? Hi ſunt qui alienam induſtriā ex ſua inertia metiri ſoliti ſunt. quorū ego maleuolentiam impudentiorem adhuc putaui, quàm ut ei reſpondendū haberem. Bonorum tantum iudicium formido, quibus utinam ipſis ita libeat primum exporrecta fronte libellum hunc noſtrum exci-

Philepijcia. Philalethia.

Φιλεπιείκεια. Φιλαλήθεια.

Budæus literis ſibi ſoli operā dedit.

pere, ut nullius odio aut offenſione adducti ad eum ſcribendum acceßimus: deinde ſi quod dictum noſtrum ut nouum & inauditum explodendum mox eis uideatur, id nõ antè damnare quàm diligentius æſtimauerint. Philippus Alexandri Magni pater cum cauſam Machætæ cognoſcẽs dormitare uideretur, nec ſatis animaduertere quæ ille pro ſuo iure diceret, ad extremum Machætam damnauit: quo uociferante ac prouocare ſe dictitante, Philippus ira percitus, Ad quem tandem? inquit. Ibi uero Machætas, Ad te, inquit, ipſum ô bone rex ſiquando experrectus animum aduerteris, ἐπὶ σὲ ὦ βασιλεῦ αὐτὸν, ἐὰν ἐγρηγορὼς καὶ προσέχων ἀκούῃς. *Sic ego ſi à bonis & doctioribus nunc damner nouitate rerum me premente, & reprehenſionis licentia ad eoſdem prouocaturum me conteſtor, cum res primo occurſu duras, iterata lectione æſtimatas, exoleſcẽte ſenſim nouitatis & audaciæ inuidia, molleſcere ſenſerint. Vt enim in rebus expendendis neceſſe eſt lancem ponderibus impoſitis peſſum ire, ſic animus hominum cogitur perſpicuis dictis cedere, ueritati uerò poſtliminio redeunti, & parum alioqui plerunq; gratioſæ, obfutura eſt fortaſſe producentis in medium inſolentiæ ſimulis fidutia. Si igitur nomophylaces Athenienſium ſimiles haberemus, profectò leges moresq́; & inſtituta cum certa fixaq́;, tum uerò uoluminibus haud ita multis contenta teneremus: nulliq́; literato iuris finiti ignorantiam excuſare uerecunde liceret. Nunc uerò quotus quiſq; iuris etiam cõſultus, conſultor tamen eſſe in ſuſcipiendis litibus erubeſcit? nec id magnopere mirandum. Quis enim ſecurus eſſe eius rei poteſt, quæ nulla certa ratione conſtat, ſed in arbitrio ſita eſt hominum alia atque alia in dies comminiſcentium? Verum iſta ſunt ſcilicet alimenta litium, id eſt,*

Iudicium non præcipitandũ.

eorum

rorum hominum pabulum, qui rationes ſuas in ſpolia ciuilia conieccrunt: quæ tertia propè pars eſt nunc hominum qui aliquo nomine eſſe cenſentur. Cancellarius igitur in Francia, cuius id munus, eæ primæ ſunt partes, uidere ut nulla Principis conſtitutio, nulla ſanctio, nullum diploma, nullum reſcriptum, nulli codicilli regij, non è republica atq; etiam è dignitate Reipublicæ principaliq; exeant. Cuius cenſuræ aut ſtylo Principum maieſtas acta ſua eximi nunquam uoluit. Denique qui Principis præſentis uicarius, & peregre agēte Principe Interrex quodam modo eſſe cenſetur, iure ac proprie (ut arbitror) nomophylax, id eſt, legum præſidium, iuris aſylum (id quod de Papiniano quondam dictum eſt) morū inſtitutorumq; ueterum ara, æqui boniq; columen appellari poteſt, atq; etiam eſſe debet. Id quod etiam credere me cogit conſenſus ferè hominum inſtitutumq; quoddam quaſi per manus traditum, caput eum ac uerticem iuſtitiæ appellantium. Antiquiſſimum autem eſſe magiſtratum ex uetuſtis monumentis apparet. Comperi anno M. *centeſimo undecimo, Stephanum quendam Cancellarium diplomati regio ſubſcripſiſſe, à Ludouico rege cognomento Craſſo monachis diui Dionyſij indulto. Legi et multo antiquius diploma Caroli cuiuſdam, in quo uerba hæc addita erant, Gauzelinus notarius uice Rogerij archiepiſcopi ſummiq; Cancellarij recognouit, indictione octaua anno uigeſimooctauo regnante Carolo rege glorioſo. Videtur autem fuiſſe Carolus ille magnus. Anno etiam milleſimo centeſimo quinquageſimoſeptimo, Hugonem alterum Cancellarium ſubſcripſiſſe comperi diplomati cuidam, quo Ludouicus, qui Pius cognomento dictitatus eſt, ius regaliorum antiſti Aurelienſi remiſit, quatenus ad ſupel*

Lites, procuratorum pabulū.

Cancellarij partes.

Nomophylax.

lectilem

*lectilem elegantiorem & inſtrumētum fundorum epiſco-
palium attinet. Aliumq́; item Bartholomæum anno cen-
teſimo quadrageſimoſeptimo eiuſdem generis beneficio*
Regalia. *principali ſubſcripſiſſe.* Regalia *autem (ut obiter id di-
catur) plurali numero in antiquis monumentis uocitari
ubiq; uideo, quam regaliam numero ſingulari uulgo nūc
appellamus, uerbo ab errore uſurpato.* Regalia *enim neu
tro genere ut dicatur* Latinitas *expoſcit,* Græcorū *more*
Euangelia. *qui euangelia neutro genere & pluraliter dicunt ſacri-
ficium & ſupplicationes, quæ pro iucundo nuncio decer
ni conſueuerunt, uel etiam mercedem allati iucundi nūcij.*
Cicero ad Atticū, *O ſuaues duas epiſtolas quibus euan-
gelia deberi fateor.* Plutarchus *in uita* Demoſthenis, Εὐθὺς
οὖν ἔθυον εὐαγγέλια, Athenienſes, *inquit, audita* Philippi
morte euangelia ſacrificauerunt. Iſocrates *in* Areopag.
Εὐαγγέλια δὲ δὶς ἢ τρὶς τεθύκαμεν, Ob *iucundum huius rei
nuncium iterum & tertio ſacrificia & ſupplicationes*
Supplicationes. *decreuimus.* Apud *nos hodie ſtruūtur pyræ, id eſt,* πυρκαϊαὶ
decernuntur, & ſupplicationes indicuntur. Vlpianus *in*
Pyræ. *l.* Falſus, De *furto,* §. Qui *alienum quid.* Ergo *ſi ea quæ*
Πυρκαϊαί. *dicunt* Græci εὐαγγέλια *petat, id eſt, mercedem pro rei in-*
Μήνυτρα. *uentæ aut repertæ nuncio.* Exiſtimo *tamen* μήνυτρα *legen-
dum, hoc eſt, indicij præmiū.* Huius *enim uocabuli tenuia*
Nutricia. *quædam ueſtigia in antiquiſsimo exemplari inueni.* Simi-
le eſt nutricia in titulo, De *uarijs & extraordinarijs co-
gnitionibus, circa finē, quæ* Græcè τρόφια *dicuntur, id eſt,*
Τρόφια. *nutricis merces.* Et *nicecteria pro præmio uictorū, & pro*
Niceteria. *ſacrificio uel epulo uictoriæ gratia facto, quod etiā* ἐπι-
Νικητήρια. Ἐπινίκια. νίκια *plurali numero dicitur.* Iuuenalis, Et *ceromatico*
Regalia. *fert niceteria collo.* Lucianus, καὶ ἐπινίκια ἔθυον. Regalia
*igitur dicenda ſunt cū ius illud utendi fruendi ſignificare
uolumus,*

uolumus, quod rex in bonis & patrimonijs noſtratium pontificum habet, interim dum alter in locum demortui ſubſtituitur & admittitur & iureiurando in uerba Principis adigitur, quod nunc ſacramentum fidelitatis appellamus. Hoc autem ſacramento rogare Quintilianus appellat. Quod ius regaliorum maximũ olim fuiſſe, ac quod magnopere fiſcum adiuuare poſſet, ex antiquis monumẽtis apparet. Quod autem hodie hoc nomine uocatur, non tam inſtar eſt antiqui quàm ueſtigium, quaſiq; quoddam monumentum. Sed ex hoc diuerticulo in uiam redeundũ. Cancellarij nomen apud nos uereor ut iam cõſentaneum tantæ rei eſſe poßit. Nam ut eſt hoc tẽpore ἀξίωμα, *id eſt, dignatio ac maieſtas huius honoris, tenuis hæc appellatio atq; apud alias gentes proculcata, ſignificatum ſuum ſuſtinere ac perferre non poteſt. Latinum certe nomen non eſt, niſi fortaſſe credimus à cancellando (quod nec ipſum ſatis Latinum eſt) Cãcellarium dictum. Atqui ne ijs quidem ſeculis quæ hoc uerbum genuerũt, ſatis feſtiuum nomen fuit Cancellarij. Diploma quoddam legimus Comitis Viromanduani, in quo addita uerba hæc erant, Ego Cancellarius ſcripſi ac ſubſcripſi. Fuit autem apud alios honoratioris ſcribæ nomen qui Græcè Archigrammateus dicitur, ut quidam tradiderunt, quaſi Princeps ſcribarum. Apud nos uerò iam inde ab initio magnum huic magiſtratui honorẽ habitum eſſe, præter ea quæ diximus, etiã ex eo conijcere poſſumus, quòd anno milleſimo ducenteſimo uiceſimoquinto, Guarinus quidam antiſtes Siluanectenſis geßiſſe cum magiſtratum traditur: uir magni nominis illo ſeculo, ut conijcere licet. Cuius commentarios ſui ac ſuperioris æui uidimus, uel collectanea quædam potius, regnante Philippo ſecundo (qui Auguſti cognomentũ meruit)*

In uerba Principis adigi.

Sacramento rogare.

Cancellarij appellatio.

Archigrammateus.

meruit) congeſta:quo tempore nondum ille Cancellarius erat. Ex *quibus multa antiquitatis coniectura nec dubia fieri poteſt. Antea autem,id eſt,ab anno milleſimo centeſimo nonageſimoquinto interregnum diuturnum Cancellariatus fuiſſe uidetur:diuq; nullus Cancellarius in demortui locum ſuffectus eſt. In codicillis enim regijs illis temporibus indultis additum ferè legimus, uacante Cancellaria,regnante tum Philippo Auguſto, qui annis quatuor & quadraginta imperitauit. Anno autem milleſimo trecenteſimo uiceſimo conſtitutione Philippina interdictum eſſe comperi conſiliarijs Parlamenti, ut ne ab urbe abnoctarent, duntaxat quo minus omnibus conſeßibus curiæ intereſſent, citra commeatum aut regium aut Cancellarij, cum Principe curiæ, qui tum ſupremus appellabatur. Nunc uero cum in curiam ampliſsimam arbitratu ſuo ingredi Cancellario licet, tum uerò à principe curiæ primo ei loco ceditur,quaſi magiſtratuum omnium antiſtiti. Nec me tamen præterit in celeberrimo trium ordinum conuentu (quos ſtatus dicimus) uno uerbo fortaſſe Panceltion appellare poſſumus ea forma qua antiqui Panionion dixerunt, & Panætolion,id eſt, uniuerſæ Ioniæ Aetoliæq; concilium: cuius meminit Liuius libro 1. de bello Macedonico. In eo igitur concilio nouimus magiſtratum militum, id eſt,Conſtabularium,Principis ubique Legatum in re quidem militari, primo loco inter magiſtratus ſediſſe proximeq; cum Cancellarium. Sed illius iam magiſtratus nomen ſublatum eſſe uidetur, quo tandiu reſpublica caruit. Itaq; Cancellariatus ſummum eſt hodie honorum faſtigium, ultra quod nihil ſperare licet, homini quidem priuato & togato, quaſique quoddam ſumma quæque ambientis animi ſolſtitium.*

Interregnum. Cācellariatus.

Abnoctare nō licet conſiliarijs Parlamēti.

Princeps curiæ.

Cancellarius Trium ordinū conuentus.

Panceltion. Panionion. Panætolion.

Cancellarius qualis eſſe debeat.

Ab eo

Ab eo iam progreſſus nullus, ſed qui ſe porrò commoue-rit, regredi tantùm poteſt. Reſtat ut ibi conſiſtere, nec de gradu (ut dicitur) deijci feliciſſimum eſſe putetur. quæ enim progredi nequeunt, ruina quadam retro ferè re-uoluuntur. Proinde hunc qui norma eſt omnium iura red-dentium, qui in omni ferme parte cõſtituendæ Reipubli-cæ Principis uicem implere aut certe obtinere creditur. Cuius ore facundi reges moribus noſtris eſſe ſolent: cuius oculis uelut emiſſitijs circunſpicere omnia ac perluſtrare creduntur, ne quid uſquam ſubſultet non ſuo loco poſitũ: cuius auribus, ut dicitur, perpurgatis plenam ac iuſtam o-peram poſtulatoribus dare didicerunt. Qui caput eſt ſan-ctioris interiorisq́; conſilij (Sanctius nunc appello con-ſilium τὴν ἀπόλεκτον βουλὴν, quod à noſtris ſtrictum appel-latum eſſe dixi: quo nomine Liuius libro v. de bel. Ma-ced. Aetolorum conſilium appellauit ex delectis atque eximijs uiris conſtans: quos Apolectos appellabant) Hunc deniq; qui, ut ita dicã, promus condus clementiæ be-nignitatisq́; principalis factus eſt, id eſt, qui illius æqui-tatis officinæ, quam Cãcellariam dicimus, liberam admini-ſtrationem habet: qui morum legumq́; regimen perpe-tuum recepiſſe uidetur (quod munus primus omniũ Au-guſtus Imperator Romanus accepiſſe ſibi delatum, non ipſe ſumpſiſſe dicitur) Hunc inquam tot nominibus exi-mium, multiplicis ac uariæ prudentiæ fiducia ſubnixum eſſe neceſſe eſt. In hoc uno acumen dialecticorũ, ſentẽtias philoſophorum, uerba oratorum, memoriam Iuriſcõſul-torum, ingenium Portianum pariter ad omnia uerſatile, acre, impigrum, indefeſſum eſſe oportet. Hunc omnia quæ ætas iſta capit, complecti & perdiſcere cõuenit. quæ modò ad inſtituendum excolendum'que politicum uirum

Sanctius conſilium.

Apolecti.

Officina æquitatis.

Magiſtratus à gerēte uel ignominiā accipit uel decus.

ualeăt. Huic omnis antiquitatis memoria,& publici iuris autoritas,& regendæ Reipublicæ ratio & ſcientia, tanquam muneris huius materies quædam ſubiecta eſſe debent,quaſiq; in numerato condita.Hunc deniq; id autoritatis eſſe oportet, cui omnes magiſtratus honorum ſuorum faſces ſubmittere non indignentur.Permultum enim intereſt quis à quo magiſtratus geratur. Etenim idem honor pro maieſtate contemptu'ue gerentis nunc ſublimis & eximius eſſe:nunc,ut ita dicam,in ordinem coactus eſſe uidetur. Quantos enim ex quantulis magiſtratus factos uidimus interdum gerentium eos uirorum claritate? & uice uerſa in ordinem redactos eorundem obſcuritate? Cæterorum magiſtratuū imperium ſuis ac certis finibus circunſcribitur: ſub huius iure imperioq; omnes noſtræ prouinciæ ſunt, ut olim omnes erant Romanæ ſub Conſulis.Itaq; domum eius totius imperij Gallici conciliabulum quoddā atq; adeò oraculum eſſe par eſt,ueluti quandam iuris æquitatiſq;,ut diximus, officinam. Eius ianuam ac ueſtibulū omni poſtulanti, omnibus horis patere, nulli tamen hiare,id eſt,à nullo quicquā poſcere oportet.Immo uerò non claudi,ut Romæ olim Tribunorū (ſi Plutarcho autori grauiſſimo credimus)ueluti perfugium ac portum diſiectis, & leges iuraq; implorantibus quæ ipſe tuenda ſuſcepit,ut diximus, aram atq; aſylum ijs qui contra uim aut improbitatē ius ſuum obtinere nequeūt. Hunc deniq; qui tantam, tam auguſtam perſonam ab optimo Principe impoſitam ſibi ſuſtineat,omnibus numeris grauitatis, conſtantiæ,ſeueritatis,prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, integritatis abſolutum eſſe uirum undecunq; doctum,undique placentem, omnium deniq; horarum magiſtratum eſſe oportet. Earumq; rerum ſeueritatem multis condimentis

mentis humanitatis comitatisq́; commitigare. Non pridem *enim atque adeò haud ita dudum uidimus quem de cœlo, ut aiunt, detraxit tetrica quædam præduraq́; ſeueritas: id eſt, cuius præſtãtiſsimas uirtutes, & alioqui in primis cõmendabiles, ſubinuiſas mox, nec ſatis populares reddidit truculẽtia quædam uultuum & ſermonis.* Nec *tamen hæc omnia ad Stoicorũ normam exigimus, ut eum prudentem quæramus qui nondum inuentus ſit, quaſiq́; mathematicum quoddam ſpecimen, quod nondum natura ediderit: id eſt, quod intelligentia percipi, non oculis uideri poſsit: & cui uel* Ligurino Momo, *ut eſt in prouerbio, ſatisface re uideatur.* Eſt *enim, eſt quatenus uenia præſtãtiſsimis animis dari poſsit, ſi (ut ſunt humana) uitiolũ aliquod natu ræ obrepſerit.* Nec *rurſus ex quolibet ligno, ut aiũt,* Mer*curius fingitur.* Hũc *igitur eũ eſſe uolumus, in quẽ bonorum ſuorum ſinum natura mira benignitate effuderit: qui (ut ita dicam) magiſtratui, non qui magiſtratu donatus eſſe uideatur. cuius uita cenſura ſit, ut inquit* Plinius, *eaq́; perpetua, ad quam cæteri magiſtratus dirigantur, ad quã ij conuertantur quibus nõ tam imperio opus eſt quàm exemplo.* Cuius *tot tãtæq́; ſint animi dotes, ut cuius eſſe plurimæ maximæq́; uidentur, profectitiæ illæ quidem & dominicæ, quas gratias uulgo uocant, non hominum peculiares.* Atqui *eum qui heroico quodã animo præſtare hæc omnia & poſsit & uelit, peſsime de ſeſe mereri neceſſe eſt, perpetuumq́; ſibi amœnioris uitæ atque omnis hilarioris conuictus exilium conſciſcere, ſola innocẽtiæ conſcientia gloriaq́; uirtutis contentum (* Quis *enim aut quando eo loco poſitus feriari uoluptarijs rebus poſsit?)* Quod *qui ſibi facere imperauerit, næ ille in cœlum laudibus ferendus eſt.* Neque *uerò periculum erit (ut arbitror) ne*

Mathematicũ naturæ ſpecimen.

Dotes animi.

t tanti

Gloria in uirtute.

tanti non eſſe hoc præmium uideatur uiro ad ueram germanamq́; gloriam nato : quæ ipſa in ſola uirtutis commendatione à ſapientibus ſita eſſe creditur. Ea eſt autem conſentiēs laus bonorum, incorrupta uox bene iudicantium de excellente uirtute. Ea uirtuti reſonat tanquam imago, ut inquit Marcus Tullius. Hic eſt enim unus omnium magiſtratus, cuius res in utranque partem geſtæ minime in tenebris latere aut quoquo modo abditæ eſſe poßint. Quippe qui in luce occidentis, in oculis clariſsimæ omnium prouinciæ, id eſt, Galliæ, in auribus tot tantarumq́; gentium ſit poſitus, id eſt, finitimarum nobis, aut etiam ad quas fama noſtri peruenit. Eſt igitur, eſt plane cur homini ab amœnitatibus uitæ & feſtiuiore uictu non abhorrenti, emigrandum ex ingenio ſuo ſit (ut dicitur) eſt cur alius, ut ita dicam, induendus homo ſit. Qui ſi ſe ueluti in medio ampliſsimi imperij theatro poſitū, omnibus conſpicuum eſſe ſecum reputauerit, ad ſpectaculum coëuntibus non modò indigenis, ſed finitimis etiam & ulterioribus, nimirum nullum habitum abſurdum, nullum motum inconcinnum, nullum flexum indecorum ediderit. Antigonus Rex cum filium Demetrium cum magnis copijs ad liberandam ſeruitute Græciam mitteret, dixiſſe fertur (autore Plutarcho) gloriā rerum egregie geſtarum è Græcia, tanquam è ſpecula ignem, per orbem terrarum conſpicuam emicare. Haud alio modo famam rerum in aula geſtarum, ut è ſpecula prænuncios ignes quoquouerſus latiſsime pertinere dixerim. Huic porrò non modò optimatibus atque ſibi, id eſt, conſcientiæ inſeruiendum eſt: & ſibi & muſis canendum, ut dicitur, ſed etiam populo & ſcenæ, id eſt, multorum exiſtimationi, quantum per naturam rerum licet. Arduum ſane opus & alioquin

alioquin etiam intractabile, ſeuerum & popularem eſſe. Supercilium aduerſus delicta aulicorum diſtringere. Impotentiſſimis cœptis quorundam opibus atque aulicis factionibus præpollentium obſiſtere. Principem ira nonnunquam aut alio uehementiore affectu percitum demitigare, & (ut uerbo Ciceronis utar) molli articulo tractare. caute & circunſpecte fortẽ & intrepidũ, cum opus eſt, ita eſſe ne fortitudo in neruũ erũpat, ut inquit Comicus. ne ſi immani illa & Stoica integritate utatur, nec unquã procellis tẽporum cedendũ eſſe putet, extẽplò à gubernaculis deiectus reip. nauẽ turbinibus factionum auferẽdam relinquat, ueluti è littore publicum naufragium ſecuris oculis inſpectaturus. poſtremo in comitatu regio philoſophicum animum, integrum ac ſartum, ut dicitur, & tectum ab inſidijs aſſentatorum, ab obreptionibus uerſutorum, à formidine potentiorum aulica terricula nonnunquam intentantium, conſeruare. Mira enim blandimenta genuit aulici uictus ratio, quibus præſtantiſſima etiam uirtus ſæpe conſopita cõniuere uiſa eſt. Adde quòd (ut inquit Brutus) durior eſt conditio ſpectatæ uirtutis quàm incognitæ. Benefacta enim ab ea pro debitis exiguntur: quæ aliter eueniunt, ut decepti infeſto animo reprehendimus. Vna ad hoc cautio, ut arbitror, ſi unde ſurrexerit aſſidue meminiſſe, unde caſurus ſit ſi ſibi ignoſcere cœperit, animo præſentiſcere poſſit. Sed uereor ne qui littus legere ſcribendo inſtitueram, interim rerum dulcedine captus, auferri me in altum non ſentiam. Cautius enim, ut arbitror, feciſſem, ſi Timãthis nobilis pictoris exẽplũ ſecutus eſſem. Qui (ut Plinius, Fabiusq; tradiderũt) cum in tabula Iphigeniæ immolatæ, Agamẽnonis patris dolorem exprimere penicillo arbitratu ſuo nõ poſſet, uelauit caput eius,

ut quàm maximum mœrorẽ uniuſcuiuſq; animo æſtimandum relinqueret: ſic ego fortaſſe ea quæ ſtylo aſſequi nequeo, melius uelo quodam ſilentij contexiſſem.

Ex titulo, De offico Præfecti urbis.

Forum ſuariũ. *Et ideo forum ſuarium.)* *Forum ſuarium, inquit, Varro lib. I. de lingua Latina, in quo ſues uenduntur: ut boarium, in quo boues: & piſcarium olitoriumq́;, in quo piſces oleraq́;. ſicut forum cupedinis, in quo cupedinarij negociantur. Quæ omnia, inquit, in unum locum cõtracta, poſtquam ædificatus eſt locus, appellantur macellum.* Macellum. Forum cupedinarium. *Forum cupedinarium Pariſijs Coſſonaria uocatur, ubi lepuſculi, cuniculi, perdices, phaſiani, & aliæ id genus deliciæ epularum ueneunt.*

Ex titulo, De officio Quæſtoris.

Quæſtores. *Ex Quæſtoribus quidam ſolebant prouincias ſortiri.)* *Quæſtoris appellatio apud antiquos latiſſime patebat. Tacitus lib. XI. Iiſdem Conſulibus publius Dolabella cenſuit ſpectaculũ gladiatorũ per omnes annos celebrãdum pecunia eorum qui Quæſturam adipiſcerentur. Apud maiores uirtutis id præmium fuerat, cunctisq; ciuium, ſi bonis artibus fiderent, licitum petere magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin prima iuuẽta Conſulatus ac Dictaturas inirent. Sed Quæſtores Regibus etiã tum imperãtibus inſtituti ſunt, manſitq́; Conſulibus poteſtas deligendi, donec eũ quoq; honorem populus mãdaret. creatiq́; primũ Valerius Poſthumius, Aemilius Mamercus, anno LXIII. poſt Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negocijs duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum uectigalibus. Pòſt lege Syllæ uiginti creati ſupplendo Senatui, cui iudicia tradiderat.*

*tradiderat. Et quãquam equites iudicia recuperauiſſent, Quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec ſententia Dolabellæ uelut uænundaretur. Ex his uerbis apparet Quæſtores uarij generis fuiſſe. Ii igitur quos Vlpianus dicit prouincias ſortiri ſolitos, comitandæ rei militari primum creati fuerunt. cum Imperatoribus enim populi Romani mittebantur, id eſt, cum Conſulibus & Prætoribus, ad adminiſtrandam rem pecuniariam, & prædam ac manubias in rationes publicas referendas, ut uidere eſt apud Liuium multis locis. Pro ijs habemus hodie theſaurarios bellicos. Propterea magna eſſe neceßitudo putabatur inſtituto antiquorum Quæſtori cum Imperatore ſuo: cum quo communem prouinciam ſortitus erat, & diſcrimina bellica obibat. Cicero in Diuinatione, Sic enim à maioribus noſtris accepimus, Prætorem Quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere: nullam neque grauiorem, neque iuſtiorem cauſam neceßitudinis poſſe reperiri, quàm coniunctionem ſortis, quàm prouinciæ, quàm officij, quàm publicam muneris ſocietatem. Quamobrem ſi iure poßis eum accuſare, tamen cum is tibi parentis numero fuiſſet, id piè facere non poſſes. Meminit etiam in libris de Oratore, & Plinius ad Fundanum libro IIII. epiſtolarum. Quẽadmodũ autẽ in caſtris Prætoriũ dicebatur Prætoris tabernaculum: ſic etiam Quæſtorium Quæſtoris. Liuius libro X. Itaq; captũ Quæſtorium, Quæſtorq́; ibi Panſa occiſus. Cicero pro Plancio, Theſſalonicam me in Quæſtorium perduxit. Hi autem Quæſtores, lictores & ueſtem & inſignia quæſtoria habebant: quod Cicero ibidẽ oſtendit his uerbis, Nam ſimul ac me Dyrrhachium attigiſſe audiuit Plancius, ſtatim ad me lictoribus dimißis, in*ſignibus

Varia genera Quæſtorum.

Neceſſitudo Quæſtoris prouincialis cum Prætore aut Conſule.

Prætorium.

Quæſtorium.

ſignibus abiectis, ueſte mutata profectus eſt. Et paulo *poſt,* Vi *me inquam* Plancius *& complexu ſuo retinuit, multosq; menſes à capite meo nõ diſceſſit, abiecta Quæſtoria perſona comitisq; ſumpta. Quibus uerbis exprimitur affectus* Plancij *exilio* Ciceronis *amici condolentis. Aſconius in Diuinationem, Hæc erat, inquit, prima Senatoris adminiſtratio, Quæſtorem fieri: & in prouincia curam gerere publicæ pecuniæ in uſus diuerſos erogandæ.* Inde *Cicero in Prætura urbana,* Ne *diutius teneam, inqt, pecunia attributa numerata eſt: profectus eſt Quæſtor in prouinciam: uenit in Galliam expectatus ad exercitum conſularem cum pecunia. Qui autem* Vrbani *Quæſtores erant, ij ærarium curabant, eiusq; pecunias expenſas, & acceptas referre in tabulas publicas conſueuerant. Pro ijs Præfectos ratiociniorum habemus, quos magiſtros computorum dicimus.* Valerius *libro* 11. *cap.* 111. *de lege triumphi loquens, Cæterum ne tam præclara lex cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta eſt: quam* L. Marius *&* M. Cato Trib. *ple. tulerunt. Pœnam enim* Imperatoribus *minatur, qui aut hoſtium occiſorum in prælio, aut amiſſorum ciuium falſum numerum literis Senatui auſi eſſent referre, iubetq; eos cum primum urbem intraſſent, apud Quæſtores* Vrbanos *iurare de utroque numero uere ab ijs Senatui eſſe ſcriptum. Hi autem Quæſtores ſigna ex ærario promebant exeuntibus ad bellum Cõſulibus aut alijs* Imperatoribus. *autor* Liuius *libro* VII. *Iis ærarij curam Auguſtus abſtulit.* Tranquillus *in eodem* Aug. *Autor etiam fuit, ut cura ærarij à Quæſtoribus urbanis ad* Prætorios *Prætores'ue tranſiret.* Tacitus *in* XIII. *de* Nerone *loquens, Deinceps curam tabularũ publicarum à Quæſtoribus ad Præfectos tranſtulit,*

Quæſtores Vrbani.
Præfecti ratiociniorum.
Memorabilis lex.

tranſtulit, uariè habita ac ſæpe immutata eius rei forma. Nā Auguſtus permiſit Senatui deligere Præfectos. Deinde ambitu ſuffragiorū ſuſpecto, ſorte ducebātur ex numero Prætorum qui præeſſent: neq; id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius Quæſtores rurſus impoſuit: iiſq; ne metu offenſionum ſegnius conſulerent, extra ordinem honores permiſit. Sed deerat robur ætatis eū primum magiſtratū capeſſentibus. Igitur Nero Præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit.

Quæſtores ærarios hodie uocare poſſumus eos, quos mul- Quæſtores ærarij.
ctarum, id eſt, emendarum receptores uocant. unde homi- Homines ærarij.
nes ærarij, de quibus alibi diximus, qui à Græcis Ὀφλόντες
dicuntur, & Ἐζημιωμένοι. *Tacitus lib.* XIII. *Cenſuit Piſo* Ὀφλόντες. Ἐζημιωμένοι.
deſignatus Conſul, ne mulctam à Tribunis dictam Quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menſes referrent: medio temporis contradicere liceret: deq; eo Cōſules ſtatuerent. Apud antiquos Quæſtores ærarij, qui & Quæſtores urbani dicebantur, munera multa obibāt, pro quibus nūc Præfectos ratiociniorum, ut diximus, & receptores mulctarios habemus, diuerſiſſima nunc munera. Erat enim alia prorſus ratio apud eos ærarij adminiſtrādi atq; nūc apud nos. Pecunia enim publica uno in loco cōdita erat, quod ærariū dicebatur, quā Tribuni æra- Aerarium.
rij cū opus erat, promebant. Nunc autē priuatim aſſeruatur, priuatimq; ratio eius conſtat. quo fit ut ærariū noſtrū diſperſum in poteſtate ſit paucorū. Hæc autē quæ antea de antiquitate Romana diximus, quæq; poſthac dicturi ſumus, de tēpore aut reipublicæ Romanæ, aut monarchiæ eius intelligi uolumus, quæ Conſtātinū Principē anteceſſit. Quæ enim in nouiſſimis libris Codicis leguntur, nihil Codicis libri à Græcis, &c.
ferè antiquitatis redolent: à Græcis enim ſumpta ſunt,

t 4 &

& ob id magna ex parte non intelliguntur autorum eius temporis penuria. Cæterum Imperatores exercituum ex prouincijs decedentes, rationes ſuas ad ærarium refere bant, id eſt, computos reddebant, ut nunc loquimur. Cicero in Piſonem, Rationem ad ærarium retuli continuo Cæſar, ſicut lex tua iubebat, neq; alia ulla in re legi tuæ parui. Quas rationes ſi cognoris, intelliges nemini plus q̃ mihi literas profuiſſe. Ita enim ſunt perſcriptæ ſcitè & literatè, ut ſcriba ad ærarium qui eas retulit, perſcriptis rationibus ipſe caput ſiniſtra manu perfricans, commurmuratus ſit: ratio quidem hercle apparet, argentum decoctũ, οἴχεται. Quem locum nos (ut arbitror) primum reſtituimus. In omnibus enim exemplaribus legitur argẽtum & edoctum tetechæ. Verba ſunt Plauti in Trinummo à Cicerone per Parodian in orationem illã ſuam traducta, hoc ſenſu, ratio quidem comparet, ſed reliqua non extant. οἴχεται oechetæ, abijt, exceſſit, non extat. Verba ſunt enim Piſonis ex prouincia reuerſi ſignificantis rationes ſe optimè confeciſſe, ſed reliqua conſumpſiſſe: ita ſecum rationibus paria facere non poſſe, ut Columellæ uerbo utar. Erat autem ærarium in æde Saturni, ut autor eſt Macrobius in 1. Saturn. Cuius rei hanc rationem affert, Aedem uerò, inquit, Saturni Romani ærariũ eſſe uoluerunt, quòd tempore quo incoluit Italiam, fertur in eius finibus nullũ eſſe furtum commiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cuiuſquam priuatum, Nec ſignare ſolũ, aut partiri limite campum Fas erat: in medium quærebant omnia. Meminit & Plutarchus in Probl. Eò autem Senatuſconſulta deferebantur. Trãquillus in Claudio, Collegio Quæſtorum pro ſtratura uiarum gladiatorum munus iniunxit, detractaq; Hoſtienſi, & Gallica prouincia curam ærarij Saturni reddidit.

Referre rationes ad ærariũ.

Locus apud Ciceronem reſtitutus.

Aerarium in æde Saturni.

dit. quam medio tempore Prætores aut utiq; tunc Prætura functi, ſuſtinuerant. Aerarium etiam apud Athenienſes cella erat poſt ædem Mineruæ, ob id Opiſthodomos Ὀπισθόδομος. *dictum, ut apud Demoſthenem* περὶ συντάξεως. *De ærario ita inquit Plutarchus in Publicola, In Quæſtoria etiã lege ferenda maximam eſt laudem conſecutus. Vbi enim opus erat ad bellum pecunias pro facultatibus ciues conferre, cum neq; ipſe id munus obire uellet, & ab eo obeundo amicos deterreret, nec omnino publicas pecunias priuatã in domum inferri æquum duceret: ærarium Saturni ædem conſtituit, itaq; hodie manet. Præfectos autem ærarij hodie, ut arbitror, uocare poſſumus quos Generales finantiarũ dicunt: qui etiam Quæſtores uocitari poſſunt: quod munus olim Prætores Prætorijq; uiri obibant. Tribunos uerò ærarios quos receptores generales appellant, ut ſtatim oſtendemus. Coactores dicebantur, qui nũc receptores particulares, ut apud Tranquillum in Veſp. & Ciceronem pro Cluen. Et coactio argentaria pro ipſo munere cogẽdi pecunias.* Ἀποδέκται *à Græcis dicũtur. Aeſchines,* ἦρχον δὲ τὴν τῶν ἀποδεκτῶν ἀρχήν. *Vtitur & Demoſthenes* κατὰ Τιμοκράτους. *In titulo, De defenſoribus ciuitatum, Cod. Suſceptores uocãtur, ex imitatione Græci uocabuli. Eorum autem obſeruatores quos nunc contrarotulatores dicunt,* Ἀντιγραφεῖς *dicebantur à Græcis: atq; eorum* Ἀντίγραφα, *quaſi contraſcripta. Nos antigrapharios appellare poſſumus & cuſtodes. Demoſthenes contra Androtionem,* ἕκαστος ἀντιγραφεὺς ἔμελλεν ἔσεσθαι τῶν εἰσενεγκόντων, *Vnuſquiſq;, inquit, futurus erat antigrapheus eorum, qui in publicum conferebant. Hos Cicero cuſtodes appellat in Oratione pro lege agraria contra Rullũ, & de reditu ſuo, & Vlpianus in l. iij. De adminiſt. tu-*

Præfecti ærarij.
Quæſtores.
Tribuni ærarij.
Coactores.
Ἀποδέκται.
Suſceptores.
Ἀντιγραφεῖς.
Antigraphei ratio.
Antigrapharij.
Cuſtodes.

torum. De antigrapho Ariſtoteles in Polit. τοῦ μὲν οὖν μὴ κλέπτεσθαι τὰ κοινὰ ἡ παράδοσις γινέσθω παρόντων τῶν πάντων τῶν πολιτῶν, καὶ ἀντίγραφα κατὰ φρατρίας καὶ φυλὰς τιθέσθωσαν, *Ne igitur interuertantur (inquit Ariſtoteles) pecuniæ publicæ, inſtitui oportet ut palā omnibus ciuibus tradantur, antigraphaq́; earū fiant per phratrias & tribus ſingulás, id eſt, phratriatim tributimq́;.*

Phratriæ. *Sunt autem phratriæ apud Ariſtotelem (ut id obiter dicam) conuentus quidā hominum, aut etiam cōuenticula quaſi pagi, propria ſibi ſacra peculiariaq́; communiter habentium, ab eo dictæ phratriæ quòd cōmuni puteo utantur, quod Græce* φρέαρ *dicitur.*

Confratriæ. *Quo nomine primum quas confratrias hodie dicimus, id eſt, communem quandam religionem, appellatas eſſe puto, nō autem ab eo quòd fratres ſint illi, inter quos cultus ille ſanctorum quorundam intercedit.*

Φράτορες. *Phratores autem Græce dicuntur, id eſt, eiuſdem phratriæ ut tribules.*

Epulones. Coëpulones. *hodie epulones coëpulonesq́; dici fortaſſe poſſunt, ut qui plerunq; epulandi magis, quàm cultus diuini gratia conueniant more gentilium epulonum. ſed redeundū ex diuerticulo in uiam.*

Præfecti fiſci. Fiſcus. Aerarium. *Quos hodie Theſaurarios dicimus Frāciæ, Præfecti fiſci appellari poſſunt. Differt enim fiſcus ab ærario. Aerarium dixerunt pecuniam publicam & imperij: fiſcum uerò pecuniam Imperatoris, quam domanium dicimus: quod uerbum à fiſcis dictum eſt, id eſt,*

Sportæ. Sacci. Fiſci. *ſportulis, ut docet Aſconius his uerbis, Sportæ, ſportulæ, ſportellæ, munerū ſunt receptacula. Sacci, ſacculi, ſacelli, crumenæ ex uellere, & ſcorteæ, & manticæ, & marſupia. Fiſci, fiſcinæ, fiſcellæ, ſpartea, ſunt utēſilia ad maioris ſummæ pecunias capiendas. Vnde quia maior ſumma eſt pecuniæ publicæ quàm priuatæ, factum eſt ut fiſcus pro*

Confiſcare. *pecunia publica, & inde Confiſcare dicatur. Hactenus*

ille

ille. Fiſcus & Priuata ratio idem ſunt, ut ſatis ſignificat Alexander Auguſtus in l. Procurator. Cod. De edendo: licet Accurſius aliter cenſuerit. Vlpianus in l. ij. Ne quid in loco publico fiat, Res, inquit, fiſcales quaſi propriæ & priuatæ principis ſunt. Fiſcus etiã priuata ratio uocatur in l. j. De fundis rei priuatæ, lib. x i. Codicis. In Pãdectis Græcis πατριμωνιάλια καὶ ἰδιόκτητα χωρία, *uocãtur fundi fiſcales, & priuatæ rationis. Variè autem appellantur fundi patrimoniales & rei priuatæ & dominici, pro locorũ fortaſſe diuerſitate. dicitur & ærariũ priuatũ in l. ult. De locatione prædiorũ ciuiliũ. Strabo de Aegypto prouincia loquẽs ſub Auguſto, Qui uerò recturus, inqt, prouinciã mittitur, is uicem principis obtinet: ſub eoq; eſt is qui dicæodotes dicitur: id eſt, iura reddẽs, & iuriſdictionẽ habẽs: in cuius poteſtate ſunt iudicia.* Dicæodotes. *Eſt & alius magiſtratus qui priuata ratio dicitur, earum rerum indagator & explorator, quæ aſſertorem nullum habent, quaſi nullius dominio mancipatæ (à Græcis adeſpotæ dicuntur) & earum omnino rerum, quæ in Cæſarem recidũt.* Priuata ratio. Ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι. *Fiſcis hodie Quæſtores & coactores pecuniam publicam deferunt, binos fiſcos ſingulis clitellarijs equis imponentes. Cicero in Ver. actione 1. Reperiebam fiſcos complures cum pecunia Sicilienſi à quodam Senatore ad equitem Rom. eſſe translatos. Ex ijs quaſi decem fiſcos ad Senatorem illum relictos eſſe comitiorum nomine. Poſt tempora autem Ciceronis fiſci nomen ad eam ſignificationem traductum eſt, qua nunc utimur. Vnde fiſci aduocatus dictus, ab Adriano primum inſtitutus. Aſconius tria penſitationum genera apud antiquos fuiſſe dicit, canonẽ,* Tria penſitationũ genera.

oblatio-

oblationem,indictionem: ut ſit hodie Canon, quod Domanium dicitur, ut portoria, uectigalia, & huiuſmodi. Oblatio,quæ auxilia nunc dicimus, ut octaua uini hemunatim diuenditi, & uiceſima eius quod cuppatim culeatimq́; uænit, reliquarumq́; mercium, quæq́; à ſolidarijs negociatoribus uenduntur, quos groſſarios appellant: quæ'que à minutarijs & uenditatoribus, qui & propolæ dicuntur,hoc eſt,non ſua uendentes,ſed à negociatoribus emptitata pluris poſtea uenditantes. Indictio eſt quã Taleam uocamus,antiqui collationem uocabant,Cicero etiã collectam dicit,Græci ἔρανον appellant,& συμβολήν. Hodie igitur coactores canonarios, oblationales, indictionales,& fiſcarios,& ærarios,alijsq́; nominibus appellare licet Latine loquentibus. Sed de ærarij fiſciq́; differẽtia exemplum eſt apud Tranquillum in Aug. Tertio,inquit,uolumine confecit breuiarium totius imperij,quantum militum ſub ſignis ubiq; eſſet, quantum pecuniæ in ærario, & fiſcis, & uectigaliorum reſiduis. Plinius in Panegyrico, At fortaſſe non eadem ſeueritate fiſcum, qua ærarium cohibes? immo tanto maiore,quanto plus tibi licere de tuo,quàm de publico credis. Et paulo pòſt, Quæ præcipua tua gloria eſt,ſæpius uincitur fiſcus,cuius mala cauſa eſt nunquam, niſi ſub bono Principe. Meminit & Spartianus in Adriano. Breuiarium autem in proximo Trãquilli exẽplo id uolumen eſt ferme aut libellus, quem ſtatum generalem uocamus, quo ſingulis annis Princeps tam de ærarij pecunia,quàm de fiſcali ſtatuit,quid eo anno fieri uelit: quam ſummam inſtrumento miniſterioq́; omni aulico expenſam ferri placeat. argẽtariam nunc & officiales domeſticos uocant. quam etiam rei militari attribui;quam ſtipendijs,quam liberalitatibus,quam uenatico

Solidarij. Minutarij. Venditatores. Propolæ.

Ἔρανος καὶ Συμβολή.

Canonarij. Oblationales. Indictionales. Collatio. Collecta.

Breuiariũ principale.

Inſtrumentum aulicum.

tico apparatui, quam auitio equitioq́ꝫ, id eſt, falconariæ Auitium & *ſcutariæq́ꝫ,ut uerbis noſtris loquar (dici etiam poteſt ac=* Equitium. *cipitraria ratio) quam deniq; in euentus uarios, & ad incerta rerum caſuumq́; (quo nomine præfecti ærarij im=maneis ſummas ſuæ poteſtatis faciunt) in legationes di=mittendas admittendasq́ꝫ,atq; etiam in lautiam deſtinari.* Lautia. *Sic enim appellantur munera & xenia, quæ legatis ex=terarum gentium dono mittuntur. Plutarchus in Proble.* Romanis, ἐκαλεῖτο δὲ λαύτια τὰ πεμπόμενα τοῖς πρεσβέσι ξένια. Λαύτια. *Liuius libro octauo ſecundi belli Punici, Aedes, libera lo=ca lautiæ legatis decreta. Alibi, Libera loca lautiæ legatis decreta. Et libro* XXVIII. *Lautia & locus legatis præ=beri iuſſa. Lautiæ igitur appellatione continetur ea pe=cunia, quæ in legationes ſuſcipiendas quouis modo con=ſumitur. In eo etiam breuiario Princeps anniuerſaria cõ=ſtitutione ſtipendia quædam circuncidi, quædam expun-gi eradiq́; iubet. Vnde eraſi appellati à Plinio in Pane=* Eraſi. *gy. quos extra ſtatum poſitos dicimus. Ex quo uelut ar=chetypo quini quotannis ueluti traduces ducuntur, quo=rum unum Præfecti fiſci communem inter ſe ſumunt: re=liquos Præfecti quatuor ærarij habent, ſuum quiſq; cum ſuo Tribuno communem. Ex quibus rurſus ſecundaria* Secundaria bre uiaria. *quædam breuiaria coactoribus prouinciæ ſuæ faciunt, in quibus attributas prouinciæ ſuæ pecunias uarijs nomini=bus expenſant, ut Plautino uerbo loquar. Nomina nunc* Nomina. *intelligenda ſunt capita breuiarij, id eſt, rationis argenta=riæ, tituliq́; earum rerum & huiuſmodi, quas paulo antè enumerauimus: quibus expenſæ pecuniæ feruntur. Ex his autem ueluti ſubbreuiarijs fiunt rurſus, quæ pyctacia bre* Pyctacia. Breuia. *uiaq́; dicuntur & breues, uulgo noſtri borderellos appel* Breues. *lant, id eſt, commentariolos ſummam rerum continentes.*

Cuius

Cuius ſignificationis exempla ſunt in l. Actuarij, & l. Iubemus, & l. Excellentiæ, De erogatione militaris annonæ.
Attributa pecunia. *libro* XII. *Codicis.* Πυκτᾶς καὶ πυκτία *Græci uocant. Attributæ autem pecuniæ ab antiquis dicebantur, quas nunc*
Aſſignatio. *aßignationes Latino uerbo dicimus. Varro libro primo*
Tributum. *de lingua Latina, Tributum, inquit, dictum à tribubus, quòd ea pecunia quæ à populo imperata erat, tributim à ſingulis proportione cenſus exigebatur. Ab hoc ea quæ aßignata erat, attributum dictum. Ab eo quoq;, quibus*
Aes militare. *attributa erat pecunia, ut militi reddant, Tribuni ærarij dicti. Id quod attributum erat, æs militare dictum. Cicero in Prætura urbana, Ne diutius teneam, pecunia attributa numerata eſt, profectus eſt Quæſtor in prouinciam. Quæ uerba explanans Aſconius, Pecunia, inquit, attributa eſt, quæ in ſtipendium militum de ærario à Tribunis ærarijs adnumerari Quæſtori ſolet. Cicero in Piſonem, Nonne ſeſtertiûm centies & octogies ex ærario tibi attributum Romæ in quæſtu reliquiſti? Erat igitur propriè attributa pecunia ea, quæ Imperatoribus ad prouincias euntibus aßignabatur. Sed in quodcunq; negocium*
Tribuni ærarij. *aßignetur, attributum hodie uocari poteſt. Tribuni igitur ærarij ſecundum Aſconium ea munera obibant, quæ nunc generales receptores obeunt, attributam pecuniam Quæſtoribus prouincialibus adnumerantes ex ærario promptam. Secundum Varronem ij erant, qui militibus ipſis protinus adnumerabant, qui nunc Theſaurarij ſunt*
Lex Aurelia. *bellici. Hæc igitur diuerſis temporibus uariè conſtituta fuerunt. Tribuni autem ærarij lege Aurelia cum Senatoribus Equitibusq; iudicabant, id eſt, iudicia publica exercebant, ut autor eſt Aſconius in Diuinationem Ciceronis. Vnde Cicero ad Atticum quadam epiſt. de Clodiano*

no iudicio tanquam corruptiſſimo loquens, Vt primum, inquit, iudices conſederunt, ualde diffidere boni cœperũt. non enim unquam turpior in ludo talario conſeſſus fuit. maculoſi Senatores, nudi Equites, Tribuni non tam æra-rij, quàm ut appellantur ærati. Aeratos tribunos Cicero pro obæratis dixit, id eſt, ære alieno obrutis. Gallia uerò memoria noſtra alterius generis ærarios huiuſmodi Tribunos, omnesq́; argentariam factitantes ſemper habuit, id eſt, bene nummatos. Quæſtores etiam orationes epiſtolasq́; Principum in Senatu recitabant. Trãquillus in Nerone, Orationes ad Senatum miſſas præterito Quæſtoris officio per Conſulem plerunq; recitabat. Idem in Tito, Vt orationes etiam recitaret Quæſtoris uice. Tacitus libro XVI. Oratio Principis in Senatu per Quæſtorem eius audita eſt. Nemine nominatim compellato Patres arguebat, quòd publica munia deſererent, eorumq́; exemplo equites Romani ad ſegnitiem uerterentur. De Quæſtoribus candidatis Lampridius in Alexandro, Quæſtores, inquit, candidatos ex ſua pecunia iuſſit munera populo dare, ſed ut poſt Quæſturam Præturas acciperent, & inde prouincias regerent. Aerarios uerò inſtituit, qui de ære fiſci ederent munera eaq́; parciora. Fuerunt autem & alij, qui candidati Principis aut Cæſaris potius dicerentur, non Quæſtores quidem, ſed quicunq; candidati, id eſt, magiſtratuũ petitores in comitijs. Tranquillus in Auguſto, Quoties magiſtratuũ comitijs intereſſet, tribus cũ candidatis ſuis circuibat, ſupplicabatq́; more ſolenni. Ferebat & ipſe ſuffragiũ in tribus, ut unus è populo. Cãdidatos Auguſti Trãquillus appellat eos petitores, quos ipſe populo cõmendabat, & quibuſcũ ſingulos ex more ambientiũ prehenſabat, ciuilẽ perſonã aſſumens interim,

Aerati. Obærati. Tribuni ærati.

Quæſtores cãdidati.

Cãdidati Principis.

&

& principis deponens: tanquam princeps non eſſet. In=*de iocus ille apud Quintilianum in ſexto,* Iungitur, *in=quit, amphibologiæ ſimilitudo, ut* Auguſtus *Galba, qui*
Prouerbium. *pilam negligenter petenti, Sic, inquit, petis tanquam Cæ=ſaris candidatus.* N*am illud petis ambiguum eſt; ſecuritas ſimilis.* C*æſaris autem candidati propterea negligenter*
Petere. Ambire. *petebant, ambibantq́;, quòd* Principum *commendatio=nem non fruſtra futuram confidebant.* N*oſtro tamen ſe=culo* Principis *candidati, id eſt, pontificatus, aliaq́; primi nominis ſacerdotia ambientes, non negligenter petunt.* C*um literis enim* Principum *ſatis per ſe imperioſis, le=gationes etiam undiq́; expediendas ad collegia ſodaliũ, quibus legendi ius eſt, id eſt, ad comitia ſacerdotum cu=rant nonnulli: emiſſariosq́; eblandiendis ſuffragijs, ac mã=cipes etiam (ſi res ita tulerit) redimendis allegant, ho=mines ad unguem fictos, duntaxat quod ad hoc artifi=cium attinet.* Q*uòd ſi hæc quoq́; fruſtra ſint, ſunt qui ad ualidiora machinamenta quaſi ad ſacram (ut dicitur) anchoram confugiant, literis* Principi *expalpatis ſupera infera territantes, intra quas paracletum inuolutum eſſe,*
Quæſtor. Quæſitor. *conditumq́; homines cauillantur.* Q*uæſtor etiam* Q*uæ=ſitorq́; dicebatur* Prætor, *qui publicis iudicijs præerat, de quo ſæpe diximus.* V*ergilius,* Q*uæſitor* M*inos urnam mouet.*

Ex l. Obſeruare, De offic. Proconſ.

Hoc *etiam cum obſeruare oportet, ut per eam partem prouinciã ingrediatur, per quam ingredi moris eſt, quam* Græci *appellãt.)* In *annotatiunculis* Politiani *manu ſcri*
Επιδημία. *ptis hunc locum ita legi,* Et *quas* Græci ἐπιδημίας *appel=*
Κατάπλους. *lant, ſiue* κατάπλουν *obſeruare.* Q*uæ uerba hoc ſignifi=cant, & quas* Græci *epidemias appellant, id eſt, acceſſus.*

Eſt

Eſt enim epidemia acceſſus ad ciuitatẽ aliquam obſeruari plerunq; ſolitus. Siue cataplum obſeruare, id eſt, portum, ad quem plerunq; Proconſules applicare ſolent. De maritimo enim terreſtriq; acceſſu Iulianus loquitur. Et paulo pòſt, Reſcripſit Proconſuli neceßitatem impoſitam per mare Aſiam applicare, & primam attingere. Legendum pro more Aſiã applicare. Καὶ τῶν μητροπολέων Ἔφεσον primam attingere, & metropoleon Epheſon primam attingere. Plinius ad Traianum, cum ipſe in prouinciam iret, Quia confido domine ad tuam curam pertinere, nũcio tibi me Epheſum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλίαν nauigaſſe. Epheſus urbs erat Ioniæ clarißima, ut eſt autor Stephanus de Vrbibus. Plinius lib. v. de Aſia loquens, Smyrnæum cõuentum magna pars Aeoliæ frequentat. Epheſum alterũ lumen Aſiæ remotiores cõueniũt Cæſariẽſes, metropolitæ, Cilbiani, inferiores et ſuperiores Myſomacedones. Epheſi igitur cõuẽtus erat, id eſt, ſumma iuriſdictionis Ioniæ. Metropolis autẽ dicitur urbs, ex qua coloniæ deductæ ſunt, quales multæ Athenis, et ab urbe Rom. Sic enim ſe habet metropolis ad coloniam, ut mater ad filiam. id quod illo Thucydidis loco manifeſtè declaratur, ἀποικία εὖ μὲν πάσχουσα τιμᾷ τὴν μητρόπολιν. ἀδικουμένη δὲ ἀλλοτριοῦται, Colonia, inquit, beneficio quidem affecta, honore metropolim ſuam proſequitur: iniuria autẽ affecta, ab ea alienatur. Metropoleis (inquit Sudas) dicuntur quæcũq; ciuitates colonias deduxerũt. Non igitur metropoleis à menſura dicũtur urbium, ut Gratianus uerbis Iſidori dixit diſtinct. XXI. alioqui primam breuem natura haberet, cum habeat lõgam. Melius igitur illud dictum eſt diſtinctione LXIII. ad epiſcopi electionem ſufficere eccleſiæ matricis arbitrium. Matrices enim urbes Latinè dicuntur,

Metropolis.

Matrices urbes.

 cuntur,

Ortygometra. Teuigometra. *cuntur,quas Græci metropoleis appellant. Inde Ortygometra,id eſt,coturnicum matrix, & Tettigometra cicadarum,& ſimilia nomina,quæ legimus apud Plinium & alios. Tranquillus in Auguſt. Ex ea arbore continuo nata ſoboles adeò paucis diebus adoleuit, ut non æquipararet modò matricem,uerùm etiam obtegeret. Matricem arborem dicit ex qua ſtolones ſuccreuerunt. Fuerunt etiam urbes proprio nomine ſic appellatæ,quas Stephanus enumerauit.* Recte atq; ordine facere. *Cæterum quod paulo antè in hac lege dicitur, Rectè autem atq; ordine faciet, ſi edictum deceſſori ſuo miſerit: uerba ſunt certæ cuiuſdā ſignificationis, quibus Senatus uti ſolebat interdum cum abſolutè commēdare res alicuius geſtas uolebat. Cicero Philip. quinta, Quamobrem his uerbis Patres cōſcripti Senatuſconſultum faciēdum cenſeo. Cum D. Brutus imperator Conſul deſignatus prouinciam Galliam in Senatus,populiq; Romani poteſtate teneat,cumq; exercitum tantum tam breui tempore ſummo ſtudio municipiorum, coloniarumq; prouinciæ Galliæ optimè de republica meritæ merentiſq; conſcripſerit: id eum rectè & ordine, exq; republica feciſſe. Et rurſus undecimo, Quintum Hortenſium Proconſulem rectè atq; ordine exq; republica feciſſe. Et itidem in tertia ubique Senatuſconſultorum uerba concipiens, Verum quòd ſucceſſorū in prouincias, deceſſorumq; è prouincijs officium olim fuerit moribus inſtitutum, ex epiſtola Ciceronis ad Appium Pulchrū intelligi poteſt, quæ libro III. epiſtolarum eius legitur: cuius initium eſt, Cum meum factum.*

Ex l. Solet. §. Quantum ad exenia pertinet.

Legendum Xenia. Politianus autem hunc locum in Miſcel.

Miſcel.ex Pandectis Florentinis ita legit: Vetus prouer=bium eſt, οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων *Id eſt, nec omnia, nec paßim, nec ab omnibus. Xenia autem do=* Xenia. *na ſunt hoſpitibus dari ſolita. Martialis librum alterum diſtichorum, Xenia inſcripſit. Libro etiam Machabæo=rum* I.XI. *cap. enxenia corruptè pro xenia legitur. Hic autem error inualuit à ſimilitudine uerbi encænia, quod Ioannis x.legitur. Apuleius xenium munus hoſpitale ap=pellat. Demoſthenes* περὶ παραπρεσβείας *Xenia appellat dona, quæ à Philippo Rege Legatis Athenienſium do=nabantur. Lautia à Romanis uocabantur, ut paulo antè* Lautia. *diximus. Volens autem Philippus Legatos Athenienſium corrumpere donis, xenia ſplendidißima eis mittebat: quod Demoſthenes unus ipſe Legatorum cauere uolens, orare cœpit Philippum, ut ijs xenijs captiuos Athenieñſium re=demptos Legatis dono mitteret,* καὶ Φίλιππον, *inquit,* ἠξίε=ουν ὧν ἡμῖν ἐδίδου ξενίων τούτους λύσασθαι, *Propterea falſæ per=uerſæq; legationis Aeſchinem collegatum inſimulãs, xe=niorum eum obtẽtu corruptum eſſe à Philippo donis in=gentibus dicit,* Ξένια δ᾽ ἦν πρόφασις, *Xeniorum, inquit, co=lor à Philippo quæſitus eſt. Hoc eſt autem (ut arbitror) quod Vlpianus ſignificare his uerbis uoluit. Sed xenia producenda ſunt ad munerum qualitatem, hoc eſt, munu=ſculorum prætextu quæſito nõ ſunt aucupanda munera, quæ ſumptu onerare prouinciales poßint. De xenijs Vi=* Xenia. *truuius libro* VI. *ita inquit, Nam cum fuerunt Græci deli=catiores & opulentiores à fortuna, hoſpitibus aduenien=tibus inſtruebant triclinia & cubicula, & cum penu cel=las. primoq; die ad cœnã inuitabãt, poſtero mittebãt pul=los, oua, olera, poma, reliquasq; res agreſtes. Ideo picto=res ea quæ mittebãtur hoſpitibus picturis imitãtes Xenia*

appellauerunt. Ita patresfami. in hoſpitio non uidebantur eſſe peregre habentes ſecretam in hoſpitalibus libertatem.

Hoſpitalia. *De huiuſmodi hoſpitalibus loquitur Vlpianus in l. Si ue=*

Hoſpitia priuata. *ro, infrà, De ijs qui deiecerunt. Erant autem hoſpitia priuata apud antiquos, quæ magna erat neceßitudo. pro=pterea hoſpitium perſæpe pro amicitia ponitur. Fuit au=tem antiqui moris teſſerã dari hoſpitibus dimidiatam, quã quicunque attuliſſet ad hoſpitem, continuo agnoſci poſ=ſet, & hoſpitio accipi tanquam amicus & uetus hoſpes. Hoc autem ius neceßitudinis ad poſteros tranſibat. Pro=*

Teſſera hoſpitalis. *pterea teſſeram hoſpitalem diligenter obſeruabant. Plau=tus in Pœnulo, Deum hoſpitalem et teſſeram mecum fero.*

Teſſeram confringere. *Qui autem ius hoſpitij uiolabat, is teſſeram hoſpitalẽ cõ=fregiſſe dicebatur. Idem in Ciſtel. Abi quærere ubi tuo iu=reiurando ſatis ſit ſubſidij: hic apud nos iam fidei confre=*

Deus hoſpitalis. *giſti teſſeram. Deus autem hoſpitalis dicitur, quem hoſpi*

Iupiter. *tes inuocabant, ſiquando hoſpitium uiolaretur, qui Iu=*

Xenius. *piter Xenius dicitur, quemadmodum amici* Φίλιον *Iouem*

Philius. Hetærius. *inuocabant, & ſodales* Εταιρεῖον, *& gentiles, id eſt, co=*

Homognius. *gnati* Ομόγνιον, *& qui eiuſdem phratriæ erant* Φράτριον,

Phratrius. Enhorcius. *& fœdere coniuncti* Ενόρκιον, *quaſi iuriſiurandi uindi=*

Renunciare hoſpitium. *cem. Siquem igitur contracti hoſpitij pœnituiſſet, renũ=tiare hoſpitium ſolebat, ne hoſpitij ius uiolaret. Cicero in Verrem, actione III. Itaque iſte uehementer Sthenio in=fenſus hoſpitium ei renunciat. Et apud Liuium libro V. ſecũdi belli Punici, Badius ciuis Campanus Quinto Cri=ſpino Romano in conſpectu duorum exercituum hoſpi=tium renunciaſſe ſolenniter perhibetur, ut cum eo hoſtili animo congredi poſſet. Erat autẽ ſanctißima hoſpitij ne=ceßitudo, ut ipſe paulo pòſt inquit. Hoſpitium autem pu=*

Proxenia. *blicè interdum contrahebatur, quæ Græcè proxenia di=citur,*

citur. Liuius libro v. de Timaſitheo quodam Liparenſi, qui legatos Romanorum Delphos proſecutus Romam inde ſoſpites reſtituit à piratis liberatos: Hoſpitium, inquit, cum eo Senatuſconſulto eſt factum, donaq; publicè data. Enimuero Conſulibus olim in prouincias aduenientibus honoris loco dabatur aduẽtitium illud donum quod honorarium dicitur: qualia hodie Principibus ſuas primũ urbes ingreſsis porrigi ueluti bene ominandi gratia ſolẽt. Honorarium ob id dictum, quòd honoris cauſa dabatur, nõ tanquam debitum exigebatur. Quo modo & honorarium aduocationis patrocinijq; gratia præberi ſolitum, quod tamen hodie priſcum nomen prorſus retinere non poteſt. Non enim iam honorarium, ſed arbitrarium iure uocari debet, id quod arbitratu eorum ſtatuitur qui accipiunt, non eorum qui præbent. Proinde Aemilio dabitur quantum petet. Tanti eſt enim honorarium, quanta eſt fama cuiuſque. Nunc igitur Salluſtianum illud uel potius Catonianum ſuccurrit, Iampridem quidem nos uera uocabula rerum amiſimus: ex quo bona aliena largiri liberalitas, malarum rerũ audacia fortitudo uocari cœpit. De honorario prouinciali ita inquit Cicero in Piſonem, Qui modus tibi fuit frumenti æſtimandi, qui honorarij, ſi quidem poteſt ui & metu extortum honorarium nominari? Quod cum peræque omnes, tum Bœotij, Byzantij, Theſſalonica ſenſit. Inde honorarium dictum id quod à Decurionibus pro curiæ introitu dari ſolitum eſt. Plinius ad Traianum, Supereſt ergo ut ipſe diſpicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Ad quam epiſtolam reſcribens Traianus, Honorarium, inquit, Decurionatus omnes qui in quaque ciuitate Decuriones fiunt,

Honorarium. Aduentitium munus.

Honorarium Decurionum.

Βουλὴ καὶ Βουλευταί. Buleutæ. inferre debeāt nec'ne, à me non poteſt ſtatui. Βουλὴ in ciuitatibus Græciæ & Aſiæ dicebatur Senatus & conſilium, & Βουλευταὶ Senatores & Decuriones. Quod autem hic legitur, ut neque modoſe in totum abſtineat: legendū puto moroſe, ut ſit quod Græci δυσκόλως dicunt.

Ex l. ſequenti.

Cum pleniſſimam autem iuriſdictionem Proconſul habeat, omnium partes qui Romæ uel quaſi magiſtratus.) Accurſius excipiendum putat Conſulem & Præfectum Prætorio, quaſi Cōſul maiorem Romæ poteſtatem haberet, quàm Procōſul in prouincia, aut etiā præfectus Prætorio: cum tamen nullus magiſtratus iniuſſu Senatus intra urbem ſtatuere de capite ciuis Romani, præter Dictatorē poſſet, à quo non erat prouocatio. Decuriæ autem iudicum, quæ publica iudicia præſide Prætore exercebāt, inter magiſtratus non numerabantur. Lex autem de prouocatione ad populū lata eſt aduerſus magiſtratus à Valerio Publicola, ut docet Liuius libro II. ab Vrbe condita. Hæc autem prouocatio intra urbem tantùm erat, & extra ad mille paſſuum, quam nūc Banleucam uocamus. Idē libro III. Igitur Tribuni ut impediendæ rei nulla ſpes erat, de proferendo exercitu agere. eò magis quòd & augures iuſſos adeſſe ad Regillum lacum fama exierat, locumq; inaugurari, ubi auſpicato cum populo agi poſſet, ut quicquid Romæ ui Tribunitia rogatum eſſet, id comitijs ibi abrogaretur: omnes id iuſſuros, quod Cōſules uellent. Neq; enim prouocationem eſſe longius ab urbe paſſuum mille, & Tribunos ſi eò ueniant, in alia turba Quiritium ſubiectos fore Conſulari imperio. Terrebant hæc, ſed ille maximus terror animos agitabat, quòd ſæpius Quintius dictitabat ſe Conſulum comitia nō habiturum, Dicta-

Prouocare ad populum.

Prouocatio ad mille paſſuum.

Dictatore opus eſſe reipublicæ, ut qui ſe mouerit ad ſollicitandum ſtatum ciuitatis, ſentiat ſine prouocatione Dictaturam eſſe. His uerbis ſignificatur terror Tribunorũ pleb. qui uerebantur, ne ſi exercitus extra primum lapidem, id eſt, extra Banleucam educerentur, Conſules in ſe & alios Quirites animaduertere poſſent, aut ſi Dictator intra urbem crearetur. De Dictatura ita idem inquit in ſecundo, Creato Dictatore primum Romæ poſteaquam præferri ſecures uiderunt, magnus plebem metus inceſſit, ut intentiores eſſent ad dicto parendum. Neque enim ut in Conſulibus qui pari poteſtate eſſent alterius auxilium, neque prouocatio erat, neque ulla uſquam niſi in cura parendi auxilium. Cicero tamẽ decreto Senatus Lentulum, & alios cõiurationis affines per Triumuiros interfecit, ut autor eſt Salluſtius. Multiq; alij itidem pernicioſos ciues, prouocationi ipſi non cedentes, ſupplicio affecerunt. Quod tum fieri ſolebat cum Senatuſconſulta in hãc formam facta fuerant, Videant Conſules ne quid reſpub. detrimenti capiat. Cicero in Catil. Decreuit quondam Senatus, ut L. Opimius uideret ne quid reſpub. detrimẽti caperet. nox nulla interceſſit, mox interfectus eſt propter quaſdam ſeditionum ſuſpitiones Caius Gracchus clariſſimo patre natus, auitis moribus. Occiſus eſt cum liberis M. Fuluius Conſularis ſimili Senatuſconſulto. Idem pro Milone, Quanquam quis hoc credat Gn. Pompeium iuris publici, moris maiorum, rei denique publicæ peritiſſimum, cum Senatus ei commiſerit, ut uideret ne quid reſpublica detrimenti caperet (quo uno uerſiculo ſatis armati Conſules fuerunt etiã nullis armis datis) hunc exercitu, hunc delectu dato iudicio expectaturum fuiſſe in eius conſilijs uindicandis, qui uel iudicia ipſa tolleret?

Extra primum lapidem.

Dictatura.

Interdum prouocationi magiſtratus nõ cedebant.

Videant Cõſules ne quid reſpub. detrimẽti capiat.

Conſulibus permiſſa reſpubli. & cõmiſſa.

Tunc autem commiſſa reſpublica Conſulibus dicebatur, permiſſaq́; : ut apud eundem Philipp. v. Quapropter ne multa nobis quotidie decernenda ſint, Conſulibus totam rempublicam committendam cenſeo, ijsq́; permittendum, ut rempub. defendant, prouideãtq́; ne quid reſpublica detrimẽti capiat. Idem in Catil. Caio Mario & Lucio Valerio Cõſulibus permiſſa eſt reſpublica. Num unum diem poſtea L. Saturninum Tribunum pleb. & Caium Seruiliũ Prætorem mors, ac reipublicæ pœna remorata eſt? Ex eo inſtituto emanauit ut arbitror l. Conſtitutiones, infrà, De appellationibus. Fiebat autem & Senatuſconſultum ſub alijs uerbis, ut in tumultu urbano: ut apud eundẽ Ciceronem pro Rabyrio, Fit Senatuſconſultum, ut C. Marius, L. Valerius Cõſules adhiberent Tribunoſplebis & Prætores, quos eis uideretur: operamq́; darent, ut imperium populi Romani, maieſtasq́; conſeruaretur: adhibent omnes Tribunoſplebis præter Saturninum, præter Glauciam, qui rempublicam ſaluam eſſe uellent, arma capere, & ſe ſequi iubent. Maximum autem in prouincia Proconſulis imperium fuiſſe, uel ex hoc uno intelligi poteſt,

Proconſulare imperium. Ius Proconſulare.

quòd Principes Romani in auſpicando imperio proconſulare ius & imperium, cum Tribunitia poteſtate aſſumere ſolebant, ut ſe auguſtiores ſacroſanctosq́; facerent. Capitolinus in Marco philoſopho, qui Antoninus cum Seuero fratre in multis iuris noſtri locis uocitatur. Poſt hæc, inquit, Fauſtinam duxit uxorem: & ſuſcepta filia tribunitia poteſtate donatus eſt, ac imperio extra urbẽ Proconſulari. Lampridius in Alexandro, Accepit imperium Alexander, cum antè Cæſar eſſet à Senatu appellatus: mortuo ſcilicet Macrino, Auguſtumq́; nomen idem recepit. addito ut & Patris patriæ nomen, & ius Proconſulare,

lare, & Tribunitiam poteſtatē,& ius quintæ relationis deferente Senatu uno die aſſumeret. Et rurſus Capitolinus in Maximo & Bal. Decretis ergo omnibus imperatorijs honoribus atq; inſignibus, percepta Tribunitia poteſtate, iure Proconſulari, Pontificatu maximo, Patris patriæ nomine, meruerunt imperiū. Vopiſcus in Probo, Decerno igitur Patres conſcripti uotis omnium concinentibus, nomen Cæſareum, nomen Auguſtum, addo Procōſulare imperiū, Patris patriæ reuerentiā, Pontificatū maximū, ius tertiæ relationis, tribunitiā poteſtatē. Neq; uerò mirū eſt pleniſſimā uocitari Procōſulis iuriſdictionem: cū Procōſul is ſit qui pro Cōſule, id eſt, conſulari imperio in prouincia præerat. De Cōſulis porrò imperio in XII. tab. ſcriptum erat, Regio imperio duo ſunto, ijq; præeūdo, iudicādo, conſulendo, Prætores, Iudices, Conſules appellantor, militiæ ſummum ius habento, nemini parento. Cicero in Philip. IIII. Hunc ſi Conſulem illa prouincia putaret, neq; eū reciperet, magno ſcelere ſe obſtringeret. Omnes enim ſub Conſulis iure & imperio debent eſſe prouinciæ. Quod dictum Ciceronis intelligendum eſt, ubi Cōſul ipſe adeſt. Tunc enim in ſua prouincia eſſe cenſetur, cū omnes prouinciæ populi ſint Romani. Conſularis etiam cognitio ſumma cognitio uocabatur, ut autor eſt Quintilianus lib. III. Hic etiam prætoris ſententias reſcindere poterat, & Prætori etiam iuriſdictionem abrogare: ut ex Valerio intelligimus lib. VII. cap. VII. ubi de Genutio loquitur. Itaq; Plinius in Panegyrico compellans quoſdam Principes Romanos, qui aut perpetuos Conſulatus gerebant: aut quotannis nouis aſſumptis Cōſularibus, poſt aliquot menſes alios ſibi ſufficiebant Conſularibus iam delibatis, O miſeros, inquit, ambitionis, qui ita Cōſules ſemper,

Conſulis imperium.

ut ſemper Principes erant. Quanquam non ambitio magis quàm liuor & malignitas uideri poteſt, omnes annos poſſidere, ſummumq; illud purpuræ decus nõ niſi præcerptum præfloratumq; trãſmittere. Summum decus purpuræ prætextam purpuream appellans, id eſt, Conſularem togam. Omnes autem annos poſſidere dixit, qui anni Cõſulum nominibus notabantur. Hic tamen tantus, tam auguſtus magiſtratus Tribuniplebis iuſſu in carcerem duci poterat. Vnde Cicero pro lege Agraria cõtra Rullum, Ego is Conſul, qui concionẽ metuam? qui Tribunumpleb. perhorreſcam? ſæpe & ſine cauſa tumultuer? qui timeam ne mihi in carcere habitandũ, ſi Tribunuſpleb. duci iuſſiſſet? ego ueſtris armis armatus, inſignibuſq; ampliſſimis ornatus, imperio, autoritate, non horreo in hunc locum progredi poſſe, uobiſq; autoribus improbitati hominis reſiſtere. Verba ſunt Ciceronis ad populum cum Conſulatum agens Tribunopleb. Agrariam legem ferenti obſiſteret.

Conſul iuſſu Tribuniplebis in carcerem duci poterat.

Prouinciæ Conſulares & Proconſulares.

Porrò prouinciæ quædam Conſulares, quædam Proconſulares fuerunt. Capitolinus in M. Philoſopho, Prouincias, inquit, è Proconſularibus Conſulares, aut ex Conſularibus Proconſulares, aut Prætorias pro belli neceſſitate fecit. Senatores uerò prouincias ſortiri Proconſulares ſolebant. Plinius in epiſtolis libro II. Firminus inductus in Senatum reſpondit crimini noto. Secutæ ſunt diuerſæ ſententiæ Coſſ. deſignatorum. Cornutus cenſuit ordine mouendum: Nerua in ſortitione prouinciæ rationem eius nõ habendã. quæ ſentẽtia tanquam mitior uicit, cum ſit alioqui triſtior duriorq;, & reliqua, quæ Plinius proſequitur, ſignificans Firminum Priſci Conſulis Legatũ, à Senatu damnatum, illa irrogata pœna, ut in ſortitione qua uiri Senatorij Proconſulari imperio prouincias ſortiebantur,

bantur, ratio eius non haberetur: id eſt, nomen eius non reciperetur in ſortibus ducendis. Hoc enim ſignificat hoc uerbum. Priuatus eſt igitur facultate tenendi Proconſulatus, ut uulgo loquimur: uel ut antiquitas locuta eſt, ablata eſt ei poteſtas capiendi Proconſulatus. Cicero pro lege Manilia, Quid tam ſingulare, quàm ut ex Senatuſconſulto legibus ſolutus Conſul antè fieret, quàm ullum alium magiſtratum per leges capere licuiſſet? Propterea Cicero in eadem oratione, Pompeio propter ſingularem eius uirtutem à Senatu conceſſum hoc eſſe affirmat, ut eques Romanus, ac nondum Senator proconſulare imperium acciperet. Quid tam inuſitatum, inquit, quàm cum duo Conſules clariſſimi fortiſſimiq; eſſent, ut eques Romanus ad bellum maximum formidoloſiſſimumq; pro Conſule mitteretur? miſſus eſt. Dicebant autem ueteres Proconſulem aliquem eſſe, & pro Conſule eſſe, licet frequentius pro Conſule dicerent, id eſt, Conſulari imperio. Cicero in eodem loco, Quo quidem tempore cum eſſet non nemo in Senatu qui diceret non oportere mitti hominem priuatum pro Conſule, L. Philippus dixiſſe dicitur, Non ſe illum ſua ſententia pro Conſule, ſed pro Conſulibus mittere: Tanta in eo reipub. bene gerendæ ſpes conſtituebatur, ut duorum Conſulum munus unius adoleſcentis uirtuti cõmitteretur. Vopiſcus in Probo, Accepto igitur hoc Senatuſconſulto permiſit Patribus, ut ex magnorum iudicum appellationibus ipſi cognoſcerent, Proconſules crearent, Legatos Conſulibus darent, ius prætorium Præſidibus darent. leges quas Probus ederet, Senatuſconſultis proprijs cõſecrarent. Quis autem fuerit ſtatus Procoſ. in prouincia, ex epiſtolis Ciceronis ad Q. fratrem libro primo intelligi poteſt, quibus eum docet (interim artificio-

Rationem alicuius habere.

Capere magiſtratum.

Pro Conſule eſſe.

Senatus aucta poteſtas.

Status Proconſulis in prouincia.

ficioſiſſime caſtigans) quæ ſunt Procoſ. partes in regẽdā prouincia ſua, quẽ unicuiq; adire licet, qui hoc plene intelligere concupierit. Quem locum totum utinam memoriter tenerent, qui Præſides à Regibus noſtris regendis prouincijs mittuntur: quos gubernatores nationum appellamus. Harmoſtæ. *Harmoſtæ uerbo Græco dici poſſunt, quaſi prouinciarum conſtitutores. Licet enim hinc copioſe ſumere adminiſtrandæ prouinciæ præcepta ijs, qui ſe inculpatos prouinciarum rectores eſſe, atq; uideri uolunt. Quo in loco ſummum imperium Proconſulis appellat. Quidã opinantur Procõſules dici poſſe eos, quos Balliuos, Seneſcalosq; uocamus. Ego uerò eos non modò Proconſules, ſed ne iuſtos quidem Præſides eſſe cenſeo, ut qui ſummam cognitionem ſecundum Principem in ſuis prouincijs nõ habeant (Quanquam eorum ditiones non tam prouinciæ,* Prouinciolæ. *quàm prouinciolæ appellari debeãt) Curia enim ampliſſima ſummam in omnibus ijs ciuitatibus iuriſdictionem habet (nullo etiam reclamante) quæ ad diſceptandas prouocationes Pariſios conueniunt. Appellatione Præſidis, in-* Legati principis. *quit Martianus, & Procõſules, & Legati Cæſaris, id eſt, quos locum tenẽtes Regis dicimus, & omnes prouincias regentes continentur. Regere autem prouincias de his dici non poteſt, quorum præter iuriſdictionem, eamq; obno-* Rectores prouinciarum. *xiam nullæ ferè ſunt partes in prouincia. Rectorum autẽ munus laxioribus finibus circunſcribitur. Tranquillus in Auguſto, Prouincias ualidiores, & quas annuis magiſtratuum imperijs regi nec facile, nec tutum erat, ipſe ſuſcepit. Cæteras Proconſulibus ſortito permiſit. Adde quòd Macedonia una prouincia erat, & Syria & Aſia & huiuſmodi, ut ex oratione Ciceronis de prouincijs Conſularibus apparet: & Gallia deniq; comata, quæ nunc Fran-*

cia dicitur, una prouincia erat: quas nũc in plurimas pro uincias inſcita appellatione partiri ſolemus. Proinde Balliuos *&* Seneſcallos *noſtros præfectos potius appellandos cenſuerim, aut etiam iuridicos, quàm Præſides aut* Proconſules: *eorumq́; ditiones præfecturas potius quàm prouincias. Præſides uerò non alios eſſe, quàm quos tum gubernatores, id eſt, rectores dicimus, tum locũ tenentes, id eſt, legatos* Regis: *quos & uicarios* Regis *dicimus, id eſt, uicereges.* Hi *enim demum omnium magiſtratuum* Romanorum *uicem implere uideri poſſunt,* Spartianus *in* Hadriano *autor eſt* Hadrianum Imperatorẽ *quatuor* Cõſulares *iudices* Italiæ *regendæ conſtituiſſe, quorum* Antoninus Pius *unus fuit: ut etiam autor eſt* Capitolinus *in* Antonino. Itaq; *idem de* Marco Philoſopho *loquens,* Datis, *inquit, iuridicis* Italiæ *conſuluit, ad id exemplum quo* Adrianus Conſulares *uiros reddere iura præceperat. Præfecturarum autem meminit* Cicero *in* Piſonẽ, Neq; *enim, inquit, regio fuit ulla, neq; municipium, neq; præfectura, aut colonia, ex qua non publicè ad me uenerint gratulatum.* Idem Philip. II. *Horum flagitiorum iſte ueſtigijs omnia municipia, præfecturas, colonias, totam deniq;* Italiam *impreſſit.* Fuerunt *præfecturæ in* Aegypto, *quæ* Nomarchiæ *dicebãtur &* Nomi. Plinius *lib. v. de* Aegypto *loquens,* Summa *pars contermina* Aethiopiæ Thebais *uocatur.* Diuiditur *in præfecturas oppidorum (quas nomos uocant) duodecim.* Traianus *ad* Plinium, *epiſtola* VII. *quæ uulgo non reperitur,* Ciuitatem Alexandrinam *ſecũdum inſtitutionem* Principum *nõ temere dare propoſui. ſed cum* Latraleptæ *tuo ciuitatem* Romanam *impetraueris, huic quoq; petitioni tuæ negare non ſuſtineo, tu ex quo nomo ſit, notum mihi facere debebis.* Diodorus *libro*

Præfecti & iuridici.
Præfecturæ.
Præſides prouinciarum.
Nomi & Nomarchiæ.

bro 11. *Aegyptum in ſex & triginta nomos diuiſit: ſed interpres æquiuocatione deceptus leges pro præfecturis tranſtulit: cum tamen apud* Græcos *nomos pro præfectura accentum in poſteriore ſyllaba habeat, pro lege uerò*
Satrapia. *in priore.* Nomos Herodotus *& ſatrapias pro eodem poſuit,* D*arij regnum in uiginti ſatrapias diuidens totidēq;*
Nomarchæ. *nomos, id eſt, regiones: unde* N*omarchæ, earum regionum præfecti.* Diodorus *pro regiunculis accepit, quo modo &* Plinius *præfecturas, & nos nunc accipere poſſumus,* Galliam *in triginta plus minus nomarchias diuidentes.*

Ex l. Nec quicquam eſt.

V*bi decretum neceſſariū eſt, per libellum id expedire* Proconſul *non poterit.)* Accurſius *multus eſt in interpretatione iſtius uocabuli libellus, quaſi in uerbo abſtruſiſſimo: ac ne ſic quidem ſibi cōſtat, quadruplici expoſitione uix contentus: cum tamen ſenſus huius loci* Latinè *ſcienti*
Libellus. *bus (niſi longe fallor) planus ſit ac dilucidus.* Libellus *eſt enim quam uulgo requæſtam appellamus.* Tranquillus *in* Auguſto, Promiſcuis *ſalutationibus admittebat & plebē, tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, ut quendā ioco corripuerit quòd ſic libellum porrigere dubitaret quaſi elephanto ſtipem.* Libellū Tranquillus *uocauit ſchedulam ſupplicē, qua poſtulata populares* Principibus *exponere ſolent.* Idem *in* Domitiano, Stephanus *profeſſus conſpirationis indicium, & ob hoc admiſſus, legenti traditum à ſe libellum, & attonito ſuffodit inguina.* Et *in* Auguſto; In *diplomatibus libelliſq;, & epiſtolis ſignandis initio ſphinge uſus eſt, mox imagine magni* Alexādri.
Miniſtri à libellis. Id *eſt, ut nunc dicimus, in reſpondendis requæſtis.* Vnde *à libellis dicti miniſtri, qui* Principi *in hoc negocio ſubſeruiunt.*

ſeruiunt. Idem, *Epaphroditum à libellis capitali pœna cõ*
dẽnauit. Lampridius *in* Alexandro, *Poſtmeridianis horis*
ſubſcriptioni & lectioni epiſtolarum ſemper dedit ope=
rã, ita ut ab epiſtolis, à libellis, & à memoria ſemper aſsi=
ſterent, nonnunquam etiam ſi ſtare per ualetudinem non
poſſent, ſederent: relegentibus cuncta librarijs, & ijs qui
ſcrinium gerebant: ita ut Alexander *ſua manu adderet ſi=*
quid eſſet addendum, ſed ex eius ſententia, qui diſertior
habebatur. Sic autem accipitur in lege Reſcriptum, in=
frà, De diſtractione pignorum, *Reſcriptum eſt ab Impe=*
ratore libellos agente Papiniano, id eſt, libellis apud Im=
peratorem præfecto. Erat autem Seuerus Pertinax, à cu=
ius deinde filio Antonio Caracalla tyrannica ſæuitia Pa=
pinianus contrucidatus eſt. Non pœniteat igitur, quos
hodie magiſtros requæſtarum uocamus, poſt Papinianũ Magiſtri requæſtarum.
tanti nominis Iuriſconſultum, qui iuris aſylum dictus eſt Iuris aſylum.
(ex cuius officina quaſi ex equo illo Troiano Vlpianus,
Põponius, Celſus, alijq́; permulti interpretandi iuris pro
ceres prodierunt) præfectos ſe libellorũ uocitari, aut etiã Præfecti libellorum.
poſtulationũ magiſtros. Qui tamen (ni fallor) aliquando
magiſtri ſcriniorum appellati ſunt. qualis Vlpianus ſub Magiſtri ſcriniorum.
Alexandro fuit, qui etiam tutor eius fuerat. Scrinia autem Scrinia.
ſunt plutei & armaria, quibus commentarij & libel=
li literariáq; monumenta concludi ſolent. Plinius libro
ſeptimo, *Illa fuit uera & incomparabilis inuicti ani=*
mi ſublimitas, captis apud Pharſaliam Pompeij Magni
ſcrinijs epiſtolarum, iterumq́; apud Tapſum Scipio=
nis, ea optima concremaſſe fide atq; non legiſſe. Sunt
& ſcrinia unguentorum & rerum quæ in delicijs ha=
bentur apud eundem ubi de ſcrinijs Darij loquitur ab Scrinia duorũ generũ fuerũt.
Alexandro captis. Hæc autem duorum ſunt generum,

quædam

quædam enim ſunt ſcrinia ſtataria, in Regia uel alibi con dita, in quibus monumēta antiqua ad imperiū regnum'ue pertinentia, & (ut ita dicam) inſtrumentum imperij re-gni'ue aſſeruatur: qualia ſunt Pariſijs in receſſu editiore ſacelli palatini. Theſaurus chartarum appellatur. Scrinia

Præfectus ſcriniorum.

rium dici Latinè poteſt, & præfectus ſcriniorum, qui theſaurarius chartarum nunc dicitur. quo munere auus olim meus Draco Budæus, & deinde Ioannes pater, cum alio maiore munere functi ſunt: nunc uerò frater meus nomi-ne Draco, Regis Secretarius fungitur. Qui etiam uerbo

Chartophylax.

Græco Chartophylax appellabatur, id eſt, chartarū prin cipalium cuſtos: & locus ipſe Chartophylacion. Aliud autem erat munus chartulariorum in lege tertia, De ca-none largiti. tit. libro x. Codicis. Huiuſmodi ſcriniorum exemplum eſt apud Plinium in epiſtolis ad Traianū, his uerbis, Recitabatur autem apud me edictum, quod diceba tur diui Auguſti ad Anniam pertinens. recitatæ & epiſto læ diui Veſpaſiani ad Lacedæmonios, & diui Titi ad eoſ dem & Achæos, & Domitiani ad Auidium Nigrinū & Armenium Brochum Proconſules: quæ ideo tibi nō miſi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei ui debantur: & quia uera & emendata in ſcrinijs tuis eſſe credebam. Altera ſunt ſcrinia uiatoria, quæ in comitatu principali circunferuntur, in quibus libelli ſupplices Prin cipi à poſtulantibus porrecti conduntur, quoad ſubſcri-bantur, id eſt, quoad Principi uacet libellis & poſtulanti bus operam dare, libelliſq; reſponſitare, cuiuſmodi exem-pla ſuperius appoſuimus. Hæc autem ſubſcriptio duobus modis fiebat: aut ſponte Principis, ut in ijs aſſolet, quæ Principes liberalitatis ſuæ, aut beneficij ſui fecerunt, id eſt, quæ ſui tantùm arbitrij eſſe uoluerunt: aut ex conſilij ſententia,

ſentẽtia, in ijs quæ diſceptationis ſunt. quo in loco primæ erãt partes eorum, quos præfectos libellorum, & magiſtros ſcriniorum appellatos eſſe diximus. Libellorum in hoc ſignificatu, & ſcriniorum in utroq; fortaſſe, exempla ſunt in titulo, De proximis ſacrorum ſcriniorum, libro XII. *Codicis. Poſtulationibus etiam uacare dicitur, pro eo quod expedire requæſtas dicimus. Plinius in epiſtolis, Senecio cum exploraſſet Conſules poſtulationibus uacaturos, conuenit me. Adeamus, inquit, Conſules, petamusq; ne bona diſsipari ſinant, quorum eſſe in cuſtodia debent. Inde poſtulationes iudiciales. Tranquillus in Nerone, In iuriſdictione poſtulationibus niſi ſequenti die, ac per libellos non temere reſpondit. Antiquitatis autem ueſtigium, aut certè inſtar quoddam in antiquis monumentis noſtris inueniſſe mihi uideor. Siquidem anno ſupra milleſimum circiter trecenteſimo uiceſimo conſtitutum eſſe comperi, ut quicunq; libelli per dies ſingulos à poſtulantibus Principi porrigerentur, qui quidem certè gratiæ ac liberalitatis, aut etiam clementiæ principalis eſſent (Iuridiciales enim primo quoq; tempore diſceptari placuit) ad finem cuiuſque menſis reijcerentur, ac tum demum Princeps ex conſilij ſententia, ſi tamen ita ei uideretur, de omnibus ſtatueret. Moris autem fuit, ut in ſingulos menſes conſilium aulicum cognomẽto magnum, in aulam indicaretur: ibiq; omnis generis poſtulata recitarentur: atq; ita ſentẽtijs conſilij diſquiſitis, Princeps tamen (ut ferè aſſolet in regno) de ijs omnibus ex animi ſui ſententia ſtatueret, ſicq; aut diplomata & codicillos & reſcripta pro rerum uarietate concederet, aut quouis alio pacto poſtulantes dimitteret. In hoc menſtruo conuentu, qui per aliquot dies (ſi res ita tuliſſet) inſtaurabatur, uarijs de rebus referri ſolitum*

Poſtulationibus uacare.

fuit. De ratione atque habitu diſpenſationis aulicæ, quæ deſcriptio miniſterij, quis modus inſtrumenti aulici, de rationibus ad fiſcum referendis, de reſiduis, de omni denique apparatu, & inſtrumento regni, ſi quid perperam poſitum, aut inſtitutum eſſet, id ut ibidem agitatum conſtitueretur; id eſt, reformaretur: ſimul ut huius cenſuræ metu non modò aulica miniſteria in officio retinerentur, ſed cuiuis etiã curæ præfecti accuratius munera ſua obirent, diutius fallendi ſpe præciſa in poſterum. uſqueadeò frugalitatis ſtudioſi fuimus, antequam hæc quæ nunc eſt ærarij opulentia, luxum incuriamq; peperit, ac fiſci (prope dixerim) nomen rationemq; obliterauit. Eodem etiam *tempore conſtitutum eſſe comperi, atque etiam antea anno trecenteſimo ſeptimo, ut eorum magiſtratuum, qui magiſtri requæſtarum dicuntur, duo omnino à comitatu regio non abnoctarent: quorum alter ſacerdos, alter profanus eſſet: quibus ea cura iniuncta erat, ut quotidie ſtatis horis in loco patenti ſederent, audituri ac lecturi, quod quiſque poſtulaſſet.* Q*ua in re uicarij* Prin*cipis haud dubie fuerunt.* E*is enim licebat poſtulationes admittere, & libellis ſubſcribere, ſi iuri aut æquitati conſentanea uiderentur, atque etiam intercedere, moramq; eis facere, qui contra conſtitutiones aliquid impetrauiſſent.* I*iſdem autem conſtitutionibus contubernales eſſe iubentur; id eſt, eodem hoſpitio uti, comitesq; habere eodem contubernio totidem* Secretarios, *quorum collegium ſexagenarium fuit ab initio inſtitutum.* Hos uerò *ius rectæ cœnæ habuiſſe cum ſingulis aſſeclis inuenio, id eſt, buccam ad curiam, & præterea ſportulas iumentorum nomine: id eſt, id genus erogationis, quod liberatas liberationesq; uocabant.* At uerò *extra comitatum regium*

De magiſtris libellorum.

Recta cœna & ſportulæ.

regium hanc eorum conditionem fuiſſe nouimus conſtitutione Philippina, *ut quinque ſemper in loco eſſent apud quem curia, id eſt,* Parlamentum *haberetur: quorum duo profani, tres ſacerdotes eſſent: iiq́; omnes ut matutino ad locum ſtatutum uentitarent, atque eadem hora, qua curia cogeretur, ibi iugi animaduerſione poſtulationibus uacarent, uel ad meridiem uſque, ſi quando aut per frequentiam poſtulantium, aut alio quouis modo citius defungi non poſſent.* Qua *in re adminiſtranda notariorum, qui nunc ſecretarij dicuntur, opera uterentur: qui pro rerum uarietate libellorum argumenta hac aut illa formula in reſcripta regia componerent: ſtrenuam in eo operam nauare ipſi quoq; obſtricti.* Hanc *autẽ magiſtratuum* Decuriam *ampliſſimæ curiæ appendicẽ fuiſſe, atq; adeò tertiam tum claſſem, cum ex alijs multis, tum ex eo conijcere poſſumus, quòd ſi quid maioris difficultatis in eorum munere obeundo accidiſſet, ad primum illum curiæ conſeſſum, id eſt, ad magnum tribunal referre antiqua conſtitutione iubentur: duntaxat à meridie, id eſt, curia iam dimiſſa, ne quid interpellarent.* Quòd *ſi aut per maiorem rei difficultatem, aut quia res forte ad exemplum pertineret, ne ſic quidem explicari id potuiſſet: tum demum inter medium conceſſum, atque ijs etiam diebus quibus illud tribunal admiſſa circunſtantis populi corona iura reddere ſolet, referre de ea re iubentur.* Mitto *& alia eòdem pertinentia, ut ius ingrediendæ curiæ etiam non accerſitis, præter cauſam prædictam, etiam ſi eorum intereſſet, aut ſui negocij gratia, aut cuiuſuis amicorum.* Non *me latet eo tempore requæſtarũ magiſtros (niſi me antiqua ſcripta fefellerunt) non eſſe appellatos, ſed à requæſtis potius, ut apud priſcos à libellis, aut etiam*

Animaduertere.

uiri requæſtarũ. Sed rara tum erat hæc quæ nunc eſt paſſim honorificentia appellationum. Numerus autem eorũ alius atq; alius diuerſis temporibus fuit. Anno ducenteſimo octogeſimo quinto, paulo ante tẽpora Philippi Pulchri conſtitutũ eſſe comperi, ut duo literati uiri Cancellario aſſiſterẽt: tres autem iura redderẽt ad ueſtibulũ regiæ, quos libellorum poſtulationum'ue fuiſſe magiſtros propterea exiſtimo, quòd in antiquitatum commẽtario, inter uiros requæſtarum eorum fit mentio. Antea Triumuiros audiendis admittendisq; libellis creatos fuiſſe lego. Anno autẽ trecẽteſimo quadrageſimo ſecundo numerũ eorũ ad ſex auctũ eſſe, quo tẽpore requæſtarũ magiſtros uocitari cœpiſſe uideo. Poſtea cõſtitutiõe Regis Ioannis quatuor ea lege creatos, ut bini in comitatu regio alternis mẽſibus eſſent. Poſtremo anno quadringenteſimo ſeptimo, octo (quot nũquã antea) creatos eſſe. Alia deinde cõſtitutione ad eos delata eſt officiorum cognitio, & earũ litium diſceptatio, quæ iis intenderentur qui in comitatu Principis officio aliquo fungerentur. Nunc & in curia & in aulico cõſilio honoratiſſimo loco ſententiam dicunt, atq; in ordine magiſtratuum ſecundas partes ac proximè primas obtinere uidẽtur, ſi modo Cancellariũ in numero exemeris. Verum quandoquidẽ aulici illius conſilij mentio in ordinem incurrit, hoc etiam addendum, eodẽ etiam tempore conſtitutũ fuiſſe ad antiquitatis (ut uidetur) effigiem, ut earum rerum quæ in conſilio decernerentur, Diarium fieret (Iornale appellabant) in quod acta cuiuſq; conſeſſus referrentur, duntaxat quæ memorabilia uiderentur, adderenturq; eorum nomina qui in eo decreto affuiſſent. Creatus autem primum actuarius Petrus conſilij Prætoriani quidam Barrierius, cui hoc munus iniunctum, ut commentarios

[Margin notes: Numerus libellis Præfectorũ. — Octo libellorũ magiſtri. — Diarium. — Inſtitutum antiquum.]

tarios illos & cõficeret & aſſeruaret: quem morem ſi ad hoc æui Principes tenuiſſent, antiquorum ſane Principũ acta non uſqueadeo ignorarentur:ſcireq́; noſtra hæc ætas poſſet quãtum quiſq; maiorum noſtrorum de repub.meritus eſſet. Nunc uero omnia in tenebris latent incuria temporũ,in patriaq́; ſua Galli peregrinari uidẽtur, ſoli propè hominum rerum ſuarum ignari. Itaq; inſtrumentũ regni nullum ne publicũ quidem habemus.quod quidem certe magnopere memorandum ſit. Sed hic eſt perpetuus huius regni genius, rerum geſtarum monumenta ut nihil ad rempub.pertinere uideantur. Quo enim unquã ſeculo hiſtoriarũ etiam noſtrarum ſcriptor gregarij militis ſtipendium,aut etiam uenatoris meruiſſe uiſus eſt? In diem certe uiuimus,futuri æui ſecuri, nihil per literarũ monumẽta cõſecrandũ eſſe memoriæ putantes. Macrobius tamẽ libr. 1.Saturn. Ad Ianum,inquit,ſolum Italiæ regnum redactũ eſt,q creditur geminã faciẽ prætuliſſe,ut quæ ante quæq́; poſt tergum eſſent,intueretur.quod procul dubio ad prudentiam Regis ſolertiamq́; referendũ eſt,qui & præterita noſceret ex annalibus,& futura proſpiceret. Antiqui igitur noſtri illi reges eius inſtituti autores,rerum à ſe geſtarum,rationẽ atq; etiam ſuorum temporũ poſteritati conſtare omnino uoluerunt. Fuiſſe autem huiuſmodi inſtitutum apud priſcos multis monumentis literarum probatur:quale eſt illud Taciti,Signo ultionis in delatores dato,petit à Cæſare Iunius Maricus ut commentariorum principalium poteſtatem Senatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Traianus ad Plinium,Dediſſe me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua aſſueui, referri in commentarios meos iuſſi. Dicemus alibi nonnihil de huiuſmodi com

Acta conſilij Prætoriani.

Ianus bifrons.

mentarijs. *Non me præterit libellum non unius eſſe ſignificati,ut* γραμματεῖον *Græcè:ſed hoc in loco clara mihi eſſe ſignificatio eius uiſa eſt.In l.Si publicanus, infrà,* De *publicanis,pro epiſtola aſſertoria accipitur, quam uulgo certificationem uocamus.*

Ex lege,Legatus.

Legatus mandata ſibi iuriſdictione iudicis dandi ius non habet.)Politianus in Miſcellaneis affirmat negationem hic non legi in archetypis Florentinis, maleq́; hic additam.

Ex lege,Proconſules.

Proconſules nõ amplius quàm ſex faſcibus utuntur.)Accurſius faſcibus pro mẽſibus interpretatur,& citat locum quendã Pomponij,De orig.iuris, de Dictatura ſemeſtri, quaſi Procõſolatus ſit ſemeſtris,cũ tamẽ Procõſulatus nõ ante reuocationẽ,id eſt,ſucceſſoris mißionem deſinat.

Faſces. *Faſces faſciculi erãt uirgarũ intra quas uirgas ſecuris obligata erat,ita ut ferrum in ſummo faſce extaret,ut in antiquis picturis uidemus.Plutarchus in Probl.* Διά τι τῶν στρατηγῶν αἱ ῥάβδοι συνδεδεμέναι προσηρτημένων τῶν πελέκεων φέρονται; *Cur Prætorũ,inquit, Romanorũ uirgæ colligatæ adnexis ſecuribus ferũtur? nimirũ hoc indicium eſt magiſtratuũ iram prõptam ac ſolutã minime eſſe debere, aut certe ideo id cõſtitutum eſt, ut mora tantiſper magiſtratuũ iræ fiat,dũ uirgæ diſſoluantur:id quod ſæpe pœnitẽtiæ occaſionẽ magiſtratibus attulit. Enimuero quoniã facinoroſi partim ſunt emẽdabiles,partim perditißimi, ut uirgæ admonendis illis, ſic ſecures his tollendis de medio inſtitutæ ſunt.Hactenus ille.* Ἐπεὶ δὲ τῆς κακίας τὸ μὲν, ἰάσιμόν ἐστι, τὸ δὲ ἀνήκεστον. αἱ μὲν ῥάβδοι νουθετοῦσι τὸ μεταθέσθαι δυνάμενον αἱ δὲ πελέκεις ἀποκόπτουσι τὸ ἀνουθέτητον.

Lictores. *Hos autẽ faſces lictores magiſtratibus*

ſtratibus præferebãt,id eſt,magiſtratuum uiatores,qui ob hoc à Græcis Rhabduchi dicuntur,id eſt, uirgas tenẽtes. Liuius de Romulo loquẽs, Vocataq́; ad cõſiliũ multitudine quæ coaleſcere in populi unius corpus nulla re præterquã legibus poterat,iura dedit: quæ ita ſancta generi hominũ agreſti ratus fore,ſi ſe ipſe uenerabilẽ inſignibus imperij feciſſet,cũ cætero habitu ſe auguſtiorẽ,tũ maxime lictoribus XII.ſumptis fecit. Idẽ in II.de primis Conſulibus loquẽs,Omnia iura,omnia inſignia primi Cõſules retinuere, id modò cautũ eſt,ne ſi ambo faſces haberẽt,duplicatus terror uideretur. Brutus prior cõcedẽte Collega faſces habuit.Hactenus Liuius.Bini igitur Conſules XII. faſces habebant nõ duodenos.Vnde ibidẽ li. VIII. Aemilius,cuius tum faſces erãt,Collegã Dictatorẽ dixit:id eſt, qui ea die imperium habebat. Alternis enim diebus imperabant Conſules cum ambo aderant. Ab huiuſmodi faſcibus ſumpta eſt illa locutio Summittere faſces. Plinius lib. VII. Gn. Pompeius confecto Mithridatico bello intraturus Poſidonij profeſſione ſapiẽtiæ clari domũ, fores percuti de more à lictore uetuit, & faſces lictorios ianuæ ſubmiſit,is cui ſe oriens occidensq́; ſubmiſerat. Cicero in Bruto, Nam mihi Brute in te intuenti crebro in mentem uenit uereri quodnam curriculum aliquando ſit habitura tua & natura admirabilis,& exquiſita doctrina, & ſingularis induſtria. Cũ enim in maximis cauſis uerſatus eſſes,& cũ tibi ætas noſtra iã cederet faſcesq́; ſubmitteret, ſubito in ciuitate cũ alia ceciderunt,tũ etiã ea ipſa de qua diſputare ordimur,eloquentia obmutuit. Eſt autem faſces ſummittere inſignia uimq́; imperij maieſtati uel reuerẽtiæ alicuius ſubmittere,ut Publicola qui primus hoc inſtituit. cum enim poſſet imperij ſummi, id eſt, Conſulatus iure

Summittere faſces.

uti agendo cum populo: faſces tamẽ maieſtati populi Ro. ſubmiſit, hoc eſt, lictores à ſe tantiſper abire iuſsit quoad concionatus eſſet, ut autor eſt Liuius in 11. Et Pompeius laureatos faſces, id eſt, triumphũ expectãtes ianuæ philoſophi Poſsidonij ſubmiſit. Noſtro tẽpore ſi Princeps ad curiã ueniens ſtipatores ſuos & omnem illũ regiũ ac terrificũ comitatum ſubſiſtere in area palatina iubeat, & ciuiliore habitu aſſumpto conſeſſus iuridici reuerentia, aut reddere ipſe iura, aut etiã audire reddentes ſibi iura, aut fiſco ſuo uelit, iuſtitiæ faſcẽs ſubmittere dici poſsit, id eſt, ſi cũ legibus nõ teneatur, immodicã illam ac regiã potentiam quam abſolutam dicimus, id eſt, legibus nõ obſtrictã, inhibere in animum induxerit, & iuri æquitatiq́; cedere ciuili animo conſtituerit. Vt ad rem redeamus, Proconſul cum pro Conſule præſit & Conſulare imperium habet, ſex tamen lictores non duodecim habet, ut meminerit iuſtum Conſulem ſe non eſſe.

Ex lege, Diuus Marcus, De officio Præſidis.

Textus hic duobus in locis uulgo corrupte legitur, Cũ forte eo momento, legẽdum non forte, ex emendatioribus libris. &, Cum ſi poſsit uideri ſentire commiſerit, legendũ ſi cũ poſsit. Minutula ſunt iſta aliaq́; huiuſmodi, ſed quæ lectorem remorentur, ſtylumq́; Iuriſconſultorum dehoneſtent. quorum tamen pleraq́; conniuentibus oculis tranſmiſſuros nos teſtamur. Et paulo pòſt, Cum autem ex literis tuis cognouerimus tali eum loco atq; ordine eſſe. Ordò hic ponitur, pro eo quod uulgus ſtatum uocat. Græci taxin appellant. Diximus alibi tres fuiſſe Romæ ordines, Senatorium qui ampliſsimus dicebatur, equeſtrem, & plebeium, ſuis quenq; inſignibus diſtinctos, ut ex Plinio docuimus.

Ordo. Taxis. Tres Romæ ordines.

cuimus. Vitruuius in præfatione libri ſecundi, Dinocrates architectus, cum Alexãder rerum potiretur profectus à Macedonia ad exercitum Regis, à propinquis & amicis tulit ad primos ordines & purpuratos literas. Cicero in Diuinatione, Vobis autem tanta inopia rerum, ut mihi cauſam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna Menia ueſtri ordinis reos reperiatis. Id eſt, fures & ſeruos nequam, qui apud Triumuiros capitales puniri ſolent ad colũnam Meniam, ut inquit Aſconius. Et in Verrem, actione II. Homo tamen ordinis ſui frugaliſſimus Petirius hæc eadem Lampſaci cognoſſe dixit. Id eſt (ut nunc uulgus loquitur) homo ſtatus ſui honeſtiſſimus. Sic intelligendum illud Apoſtoli 1. ad Corinth. xv. de reſurrectione generali, Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur: unuſquiſq; autem in ſuo ordine. ubi Græce ſcripſit Apoſtolus, οὕτω καὶ ἐν τῷ χυρίῳ πάντες ζωοποιηθήσονται, ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. Diximus etiã alibi prouerbiale antiquis fuiſſe cũ furere aliquem ſignificare uolebãt, aut mente captũ eſſe, ut dicerẽt ad agnatos & gentiles deducendũ eſſe. honeſtiores enim furioſi qui gentilitatis ius habebant, ſuorũ cuſtodiæ permittebantur. Quo modo iſte Helius Priſcus, cuius hic meminit Iuriſconſultus, in uilla ſua cõtinebatur à neceſſarijs ſuis, tanquã ordinis honeſtioris furioſus. Cæterum antiqui cum ſignificare uolebant hominem inter ſuæ conditionis homines retinendum continendumq;, id eſt (ut uulgo loquimur) ſuo ſtatu contentum eſſe cogendum, in ordinem eum redigendum, uel etiam cogendum dictitabãt, hoc eſt, inter uulgares & gregarios adnumerandum. Plinius ad Falconem, Conſulis an exiſtimem te in Tribunatu cauſas agere decere. Plurimũ refert quid eſſe Tribunum putes.

Menia colũna.

Τάγμα.

Ad agnatos & gentiles deducere.

In ordinem redigere uel cogere.

Inanem umbram & ſine honore nomen? an poteſtatē ſacroſanctam, & quam in ordinem cogi ut à nullo, ita ne à ſe quidem deceat? Idem libro ſecundo epiſtol. frugalitatem enim ſuam oſtendere uolens, & in uictu parſimoniam eleganter hoc uerbo uſus eſt: Liberti, inquit, mei non idem quod ego bibunt, ſed idem ego quod liberti. & mehercule ſi gulæ temperes, non eſt oneroſum quo utaris communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quaſi in ordinem redigenda eſt, ſi ſumptibus parcas. Id eſt, de rango aliorum ponenda eſt, ut uulgus loquitur: hoc ſenſu, Si parſimoniam conſectari uelis, ſatius eſt te iiſdem cibis potuq́; eodem cum qualibet conuiua ueſci utique, quàm tibi primarium panem uinumq́; cum reliquorum contumelia ſtomachationeq́; ſeponi, quos non iiſdem cibis digneris. Bibendum igitur cum quolibet conuiua tuo, id eſt, populari uino utendum. Sunt & exem-

Eximere numero. *pla crebra apud Liuium. Huic autem opponitur eximere numero. Quintilianus in primo de Criticis loquens, Iudicio quidam ita ſunt uſi ueteres grammatici, ut non uerſus modò cenſoria quadam uirgula notare, & libros qui falſo uiderentur inſcripti, tanquam ſubditițios ſummouere familia permiſerint ſibi: ſed autores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Eximere igitur numero eſt eximium habere, id eſt, non inter uulgares connumerare: ſed tanquam præcipuum habere.*

Εγκρίτοι. *Græci eadem ratione* ἐγκρίτους *appellant, &* ἐντεταγμένους
Εντεταγμένοι. *in ordinem in numerumq́; redactos, quos &* ἐγκυκλίους *di-*
Εγκύκλιοι. *cunt, id eſt, circulares, hoc eſt, uiles & uulgares, ut in-*
Εκκριτοι. *quit Priſcianus. Contrà uero numero exemptos* ἐκκρίτους
Πρόκριτοι. *&* προκρίτους, *id eſt, eximios & præcipuos.*

Ex

Ex l.Illicitas,in fine.

Reprehenſa exactorum auaritia.) Legendũ *repreſſa.*

Ex l.Diem functo.De offic.aſſeſſ.

Salarium comitibus reſidui tẽporis quod Legatis præſtitum eſt,debetur.) Accurſius *præſtitũ eſt* pro *præſtandum* intelligi uoluit, pugnante Latine loquentium conſuetudine. Malim igitur *præſtitutum* legi, ut ad tempus referatur Legatis præſtitutum,id eſt,præfinitum. Præſtitutum.

Ex l.ſecunda,De in ius uocando.

Sed nec eum qui cum equo publico in cauſa publica tranſuehatur.) Accurſius præconem Theobaldum intelligit. Nos tranſuectionem equitum intelligimus à Fabio Maximo inſtitutam. Liuius lib. I X. in fine, Ab eodem Fabio inſtitutũ dicitur, ut equites Idibus Quintilibus trãſueherẽtur. Trãquillus in Auguſto, Equitũ turmas frequẽter recognouit, poſt longã intercapedinem reducto more trãſuectionis. Sed neq; detrahi quenquã in trãſuehẽdo ab accuſatore paſſus eſt, quod fieri ſolebat. Valerius lib. II. cap. De inſtit. antiquis, Trabeatos uerò equites Idibus Iulij Q. Fabius trãſuehi inſtituit. Idẽ, Equeſtris uero ordinis iuuẽtus omnibus annis bis urbẽ ſpectaculo ſub magnis autoribus celebrabat die Lupercaliũ & equitũ probatione. Equitũ probationẽ huiuſmodi trãſuectionẽ appellans. à Græcis ὀχεῖσθαι διὰ τῆς ἀγορᾶς dicebatur. Demoſth. κατὰ Μειδίου, Ἐχειροτονήσατε τοῦτον ἵππαρχον, ὀχεῖσθαι διὰ τῆς ἀγορᾶς ταῖς πομπαῖς οὐ δυνάμενον. Hũc, inquit, equitũ præfectũ creauiſtis, qui ne in trãſuectione quidẽ, quæ per forũ fieri ſolet, equo uehi poteſt. Similẽ autẽ legẽ fuiſſe apud Athenienſes teſtis eſt idẽ Demoſthenes in eadẽ oratione: qui etiã eius legis uerba ponit, cuius Euagorã latorem fuiſſe dicit, Ne ſcilicet in põpa Liberi patris prehẽdi aliquem, ὀχεῖσθαι διὰ τῆς ἀγορᾶς.

aut

aut pignora capi eius liceret. Tranſuectionem hodie mōſtram uocamus, cum equites ſolenniter recenſentur.

Ex eadem l. Iuſta'ue mortuo facientem.

Funebria Iuſta. *Idem Accurſius obſequia intelligit, ut lauare corpus, quod pollinctoris officium eſt: ignorãs quid ſint funebria iuſta. Liuius libro* 1. *Nec cœleſtes modo cærimonias, ſed iuſta quoq; funebria, placandosq́; manes ut idem Pōtifex* Iuſta facere. *edoceret. Iuſta, ſunt exequiæ, id eſt, ſacrificia quæ mortuis impenduntur & funerandi ſolennitas. Et iuſta per-* Iuſta peragere. Parentare. *agere eſt funerandi officium implere, quod & parentare dicitur, quo Plinius uſus eſt cap. ultimo libri ſecundi, & Vlpianus in l. Pro hærede, De acquirenda hæred. à Græ-* Ὅσια καὶ ἡ κηδεία. *cis id ſumptum, qui* ὁσίαν *appellant* τὴν κηδείαν, *quaſi ſanctum iuſtumq́; officiū. propterea Cicero ſoluere iuſta dixit, quaſi officium debitum exhibere. pro Roſcio Amerino, Hunc miſerū luctu præditum, qui nondū etiam omnia paterno funeri iuſta ſoluiſſet, dudum eiecit domo, atq; focis patrijs dijsq́; penatibus præcipitē exturbat. Sūt enim* Iuſta. *iuſta, id eſt, officia quæ deo, ſunt quæ parētibus debentur. Plutarchus,* καὶ διαφερόντως τό τε πρὸς θεοὺς καὶ τὰ πρὸς γονεῖς καὶ φίλους διαφυλάττων. *id eſt, Iura ſiue iuſta & officia in deos hominesq́; & amicos eximiè cōſeruãs. Cui cōuenit parē-* Parentatio. *tandi uocabulū ab antiquis uſurpatū. Liuius, Iuſta quoq; funebria, placandosq́; manes ut idem edoceret.*

Ex l. Sed ſi hac lege. §. primo.

At ſi uenditor qui manus iniectionem excepit.) De Recipere manus iniectionē. *manus iniectione nos alibi ſatis diximus. Recipere autē manus iniectionem eſt retinere facultatem reprehendēdæ rei alienatæ, uel ut citra ullam in ius uocationē alienator poßit in prædium alienatum, ſi quid factū aut nō factum*

fuerit

fuerit, rurſus ingredi, & in poſſeſſionem ſeſe ipſe mittere: hoc eſt, ſuapte poteſtate ſæſire, ut noſtri loquũtur: ut fieri aſſolet in alienatione prædiorum quæ aut in emphyteuſin dantur, aut uectigali impoſito emancipantur, ut Cod. Si ſeruus exportandus uæneat. Hoc autem Accurſius *non intellexiſſe uidetur: quemadmodũ & ſuggillare pudorem circa finem legis: quãuis hoc uerbũ ſæpe in iure legatur, pro quo imperiti ſigillare dicunt. Suggillare autem proprie de facie dicitur, cum cõtuſa facies liuidis maculis dehoneſtata eſt. Sic enim ſuggillata in facie dicuntur ut uibices in corpore.* Plinius *lib.* XIII. *de ſale loquens,* Vtilis *ex ictu ſuffuſis cruore oculis, ſuggillatisq́; cum myrrhæ pari pondere. Inde metaphoricos pro iniuſta infamiæ nota ponitur. ut* Plinius *lib.* VII. *de* Auguſto *loquens, iuxta hæc* Variana *clades, & maieſtatis eius fœda ſuggillatio.* Vtũtur Liuius & Valerius *ſæpe.* Tertullianus, *Atque ideo præfatus hæc ad ſuggillãdam odij erga nos iniquitatem, iam de cauſa innocentiæ conſiſtam. Ad ſuggillandam, inquit, id eſt, ad notandam & carpendam gẽtilium iniquitatem in nomen* Chriſtianum. *Suggillata à* Græcis ὑπώπια *dicuntur, ob eam cauſam, quòd ſub oculis maxime appareant. hoc autem uerbo* μεταφορικῶς Cicero *uſus eſt lib.* I. *ad* Atticũ, Auli *uero, inquit, filius ita ſe gerit, ut eius* Cõſulatus Conſulatus *non ſit, ſed* Magni *noſtri hypopion.* Id *eſt, ita ſe gerit* Aulus *in* Conſulatu, *ut* Conſulatus *eius nihil aliud quàm ſuggillare* Pompeij *pudorem uideatur, qui eum* Cõſulem *interpoſita autoritate ſua fecit. hoc* Latine Tertullianus *ſuggillationem dixit. Suggillatio eſt, inquit, in cœlo iuſtitia ueſtra. hoc ſenſu, cum uos* Romani *legibus ueſtris in facinoroſos homines aduertere ſolcatis ſeueriſſime, dijs ueſtris inuidiã facitis, ac notam inuritis infamiæ,*

Sæſire ſuapte ſponte.

Suggillare pudorem.

Suggillata. Vibex.

Υπώπιον. Hypopion.

Suggillatio.

infamiæ, utpote qui de hominibus ipſi flagitioſiſſimis in deos recepti ſunt errore antiquorum & conſenſu tamen gentium. Secundum hæc Ciceronis uerba interiores au-

In aulicos qui indignos promouent.

lici, id eſt, aures & oculi Regis, qui primos ordines ſanctioris conſilij ducunt: qui indignos homines ſuffragatione ſua nonnunquam promouent, & primarijs ſacerdotijs & magiſtratibus, aliiſq; uirtutis præmijs ornatos nebulones colendos populo nonnunquam fremente Nemeſi præbuerũt: perpetuis notis faciem ſuam inußiſſe uidẽtur, memoriamq́; nominis ſui multiplici liuore atq; indelebili ſuggillaſſe. Quid enim ij in ſeſe admiſiſſe exiſtimẽtur quibus excutienda dedit iuuenum præcordia princeps, ſi aut ſtudio aut offenſione aliqua ducti, præteritis & ingentis meriti & compertæ integritatis uiris, aut inertißimos homines aut indignißimos, atq; interdum non tam nobiles quàm nothos ad rerum adminiſtrationem obtrudũt, diris ominibus cunctis hos illosq́; proſequẽtibus? (In quo quidem genere nonnulli pſeudocatones pernicioſiſſimi, qui bonis uiris fronte magis quàm mente ſtudent) Non'ne tot ſuggillata in facie geſtare uideri poſſunt, quot huiuſmodi non dico homines promouerunt, aut uirtute præditos ficta Principi impoſtura ſuppreſſerunt: ſed quot huiuſmodi homines indigna facinora ediderunt, quotq́; in repub. errata grauiorum meliorumq́; uirorũ inopia contigerunt? Cuius dicti ratio Ciceronis uerbis reddi poteſt libro III. de Legibus: Ego autem, inquit, nobilium uita uictuq́; mutato mores mutari ciuitatum puto: quò pernicioſius de repub. merentur uitioſi ſummi in ciuitatibus uiri, quòd non ſolum uitia concipiunt ipſi, ſed ea infundunt in ciuitatem. Neque ſolum obſunt, quòd illi ipſi corrumpuntur, ſed etiam corrumpunt, pluſq; exemplo quàm

peccato

peccato nocẽt. Eorum aulicorum opera factum, ut omnẽ non modo ſuccum & ſanguinem, ſed etiam colorem & ſpeciem priſcam amitteremus adminiſtrandæ reipublicæ, quam tamen propediem inſtauratum iri ſperamus, niſi hominum de ſe expectationem ij qui primos ordines ducunt, quoquo modo deſtituerint. Cæterum Lucæ XVIII. *de malo iudice, Et ſi deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc uidua, uindicabo illam, ne in nouiſsimo ueniens ſuggillet me,* ὑπωπιάζῃ με: *recte ab interprete uerſum, ſed perperã à Lyrano enarratum. Oratores Græci hoc uerbo rarò utuntur, quantum ego memini, ſed pro ſuggillatione* λώβην *dicunt, &* προπηλακισμόν. *Et ſuggillare* ἐνυβρίζειν, καθυβρίζειν, λωβᾶσθαι. *Huiuſmodi tamen multa ſilẽtio prætereunda nobis ſunt, quæ iam niſi ab indoctioribus ignorari non credimus.*

Ὑπωπιάζειν. Λώβη. Προπηλακισμός. Suggillatio. Suggillare.

Ex l. ultima, In ius uocati ut eant.

Ex promiſsione non uidetur eos ſtetiſſe.) Sic quidem hic & in multis locis titulorũ ſequẽtium legitur. Sed ſtitiſſe fortaſſe legendũ. Gellius lib. II. *Indocti, inquit, ignorant ſtitiſſes uadimonium à Catone dictum, non ſtetiſſes: quoniam ſiſteretur uadimonium, non ſtaretur. Apud Ciceronem tamen pro Quintio ſtetiſſe ubiq; legitur, fortaſſe eodem errore. Si ſtitiſſe legamus, uadimonium ſubintelligendum eſt, & homo enim & uadimonium ſiſtitur.* Stitiſſe.

Ex l. ij. Siquis cautionibus.

Si iudex uel alter ex litigatoribus morbo ſontico impediatur, lex iubet idem iudicij eſſe diffuſum.) Politianus in Miſcellan. cap. XLI. *legendũ exiſtimat diffiſſum, ſicq; in archetypis Florentinis legi affirmat. Diffindi enim non diffundi diem dicendũ eſſe cõtendit Gellius lib.* XIII. *cap.* I. *Sed enim ego homines cũ conſiderabã, alterũ fidei,* Diffuſus dies.

alterum

alterum probri plenum, ſpurciſſimæq́; uitæ ac diffamatiſſimæ, nequaquam adduci potui ad abſoluendum. Iuſſi igitur diem diffundi, atq; inde à ſubſellijs pergo ire ad Phauorinum philoſophum. Vbi etiam corruptũ eſſe uerbum Politianus contendit. Et apud eundem quod uulgo legitur, *Atq; in rerum quidem definitionibus comperendinationibusq́; & alijs quibuſdam legitimis rebus*: legẽdum exiſtimat, *Atq; in rerum quidem diffiſſionibus.* Nec aliud quicquam aut ipſe aut alius quiſpiam, quod equidẽ ſciam, de hoc uerbo dixit. Ego uerò ne Politiano in totũ aſſentiar, eo loco Liuij adducor libri noni ab urbe cond. *Papyrius Dictator Iunium Bubulcum magiſtrum equitum dixit, atq; ei legem Curiatam de imperio ferenti triſte omen diem diffudit, quòd Faucia curia fuit principiũ duabus inſignibus cladibus captæ urbis & Caudinæ pacis: quod utroq; anno eiuſdem curiæ fuerat principium. Macer Licinius tertia etiam clade, quæ ad Cremeram accepta eſt, abominandam eam curiam facit. Dictator poſtero die auſpicijs repetitis pertulit legem.* Ex hoc Liuij loco & illo Gellij conijcere facile poſſumus, diffundere diem id eſſe aut olim fuiſſe, quod nos rem in craſtinũ cõtinuatã dicimus uel remiſſam. Tria enim erãt apud antiquos pronũciãdi genera: aut enim dies diffundebatur, id eſt, res in poſterũ diẽ reijciebatur: aut cõperẽdinabatur, id eſt, in tertiũ diẽ differebatur: aut iudex nõ liquere pronunciabat, quod & amplius pronũciare dicebatur, unde ampliatio in publicis iudicijs dicta, de qua ipſa & de cõperẽdinatione nos alibi diximus. Gellius igitur cũ diẽ diffundi iuſſiſſet, ut eo die Phauorinũ cõſulere poſſet, poſtridie ad iudiciũ reuerſus iurauit ſibi nõ liquere. Erat enim res eiuſmodi, ut neq; abſoluere petitione actoris reũ, neq; damnare

Diffundere diẽ. Tria pronunciandi genera. Comperendinare. Amplius pronunciare. Ampliatio.

damnare commode poſſet. Vt abſoluerem tamẽ,inquit,in animũ inducere non quiui:& propterea iuraui mihi non liquere.atq; ita iudicatu illo ſolutus ſum.Defunctus eſt igitur Gellius iudicandi neceſſitate inter priuatos iudices à Prætoribus lectus,iurando ſibi non liquere de iure litigãtium. Ex quibus uerbis intelligere poſſumus quid illa ſignificent Vlpiani uerba in l. Si de meis.infrà,De receptis arbitris. Proinde ſi forte urgeatur à Prætore ad ſentẽtiã, æquiſſimum erit ſi iuret ſibi nondũ de cauſa liquere, ſpatium ei ad pronunciandum dari.Auguſtinus lib.XVII.de Ciuitate,uſus hoc uerbo mihi uidetur: Iudæorum,inquit, populus propter Solomonis offenſam tẽpore filij eius Roboam, qui patri ſucceſſit in regnum,deo uindicãte diffuſus eſt. Id eſt,in Iudam & Iſraël diductus.In recentioribus tamen exemplaribus non diffuſus ſed diuiſus legitur. Dirimere tẽpus & diffundere,uel diffindere diẽ,cognata ſunt uerba Ciceronis de Diuinatione lib.I.Quid enim habet Aruſpex cur pulmo inciſus etiã in bonis extis,dirimat tempus & proferat diẽ? Eſt enim dirimere διακόπτειν, διαλαμβάνειν, διιστάναι, διαλύειν. Sic dirimi auſpicia dicuntur, cum rata eſſe nequeunt.Plinius lib.VIII. Nam ſoricũ occentu dirimi auſpicia annales refertos habemus.

Dirimere tempus. Διακόπτειν. Διαλαμβάνειν. Διιστάναι. Διαλύειν. Dirimi auſpicia.

Ex lege prima, De edendo.

Eum quoq; edere Labeo ait qui producit aduerſarium ſuum ad aliũ.) Legendum albũ, ut Politianus in Miſcel. adnotauit. Intelligendumq́; de albo Prætoris,in quo edicta Prætorum proponebantur: cuius crebra in iure mentio. Erat etiã album Iudicum,de quo illud Plinianum in præfatione intelligendum,Quid te iudicem facis? cũ hanc operam condicerem,non eras in hoc albo. Album uulgo matricula dicitur,ut album decurionũ & ſimilia. À quibuſdam

Album Prætoris. Albũ iudicum.

y

Matrix. Pyctatium. Leucoma. *buſdam matrix, à quibuſdam recẽtiorũ pictatium. à Græcis leucoma quaſi album, & ληξιαρχικὸν γραμματεῖον. Vnde apud Pollucẽ περὶ ληξιάρχων legimus, ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ λευκώματι.*

In l. Cum ij quibus. §. Sed & perſonarum, De tranſactionibus.

Vtrum frugi uitæ ſint quæ aliàs ſufficere ſibi poßint: an obſequioris, qui de alimẽtis pendeat.) Legi poteſt

Sequior. *ſequioris, pro deterioris: qua dictione aliqui recentiorũ uſi*

Nequam & nequitia. *ſunt: fit enim à ſecus ſequior. Hermolaus* Barba. *in* The*miſt. uſus eſt.* Vel *legẽdum nequioris.* N*equitia enim frugalitati opponitur apud Ciceronem, & nequam frugi.*

Ex l. Veluti, eodem in titulo, De edendo.

Hæc uox iterum duas res ſignificat. Altera eſt qua demonſtratur tempus ſecũdum, quod Græci dicunt.) Legẽ-

Δεύτερον. *dũ ex ueſtigijs antiquorũ exemplariũ, quod Græci δεύτερον dicũt, id eſt, ſecũdo, hoc eſt, ſecũda editione.* Et *paulo*

πάλιν. *pòſt, Altera quæ ad ſequẽtia quoq; tẽpora pertinet, quæ Græce.)* Legẽdũ *quæ Græce dicitur πάλιν, hoc eſt, rurſus.* Hoc *ſenſu edicti iterũ edi iubebo, hoc eſt, altera editiõe, et iterũ, hoc eſt, rurſus, quod ſignificat iterũ iterũq;.*

Ex l. prima, De ijs qui notan. infa.

In uiolatores mandati & ſocietatis. *Qui pro ſocio, tutelæ, mãdati.)* Huc *pertinere uidetur Ciceronis illud dictum pro* Roſcio Amerino, In *priuatis rebus ſi qui rem mandatam non modò malitioſius geßiſſet ſui quæſtus aut commodi cauſa, uerumetiam negligẽtius: eum maiores ſummũ admiſiſſe dedecus exiſtimabant.*

Mandati iudicium. *Itaque mandati conſtitutum eſt iudicium non minus turpe quàm furti. Credo propterea quòd quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus, in ijs operæ noſtræ uicaria fides*

ami-

corũ ſupponitur: quam qui lædit, oppugnat omne cõmune præſidiũ, & quãtũ in ipſo eſt diſturbat uitæ ſocietatẽ. Nõ enim poſſumus omnia per nos agere: alius eſt in alia re magis utilis. Idcirco amicitiæ cõparantur, ut commune cõmodũ mutuis officijs gubernetur. Ergo idcirco turpis hæc culpa eſt quòd duas res ſanctiſſimas uiolat, amicitiã & fidẽ: nam neq; mandat quiſquam ferè niſi amico, neq; credit ei niſi quẽ fidelẽ putat. Et paulo pòſt, In rebus minoribus ſocium fallere turpiſſimum eſt, æqueq; turpe atq; illud de quo antè dixi. neq; iniuria: propterea quòd auxilium ſibi ſe putat adiunxiſſe, qui cum altero rem communicauit. Ad cuius igitur fidem confugiet, cum per eius fidẽ læditur cui ſe cõmiſerit? Atq; ea ſunt animaduertenda peccata maxime quæ difficilime præcauentur. Tecti eſſe ad alienos poſſumus, intimi multa apertiora uideant neceſſe eſt: ſociũ cauere quî poſſumus? quem etiam ſi metuimus, ius officij lædimus. Recte igitur maiores eũ qui ſociũ fefelliſſet, in uirorũ bonorũ numero haberi noluerunt. Idẽ pro Roſcio Comœdo, Si qua enim ſunt priuata iudicia ſummæ exiſtimationis & penè dicam capitis, tria hæc ſunt, fiduciæ, tutelæ, ſocietatis. Aeque enim perfidioſum et nefariũ eſt fidẽ frangere, quæ continet uitã: & pupillum fraudare, qui in tutelã peruenit: & ſociũ fallere, qui ſe in negocio coniunxit. De fiducia nos alibi diximus.

Ex lege ſecunda.

Sed etſi eũ exautorauerit, id eſt, inſignia militaria detraxerit, infamẽ efficit.) Autorare obligare eſt: & autorati milites, ſacramento aſtricti, et quaſi obærati, hoc eſt, ære ſtipẽdiario obſtricti ac iã non ſui arbitrij. Cuius exẽpla multa apud Liuiũ & alios. Vnde autoramẽtũ. Cicero in 1. Offic. Illiberales aũt & ſordidi quæſtus mercenario- **Autorare & autorati. Autoramentũ.**

rũ omniũ quorũ opera nõ quorũ artes emũtur. Eſt enim in illis ipſa merces autoramẽtũ ſeruitutis. Tranq. in Tyb. Munus gladiatorium dedit primum in foro, ſecundum in amphitheatro rudiarijs quibuſdam reuocatis autoramẽto

Exautorare. *centum milium. Inde exautorare, autoratum & aſtrictũ dimittere, et abire ſinere, et ſuo arbitrio reddere. Id quod citra ignominiam fieri poteſt, & fit hodie, quod quictare ſacramentũ dicimus lingua uernacula. Liuius lib. VIII. Sine commeatu milites in pacato, in hoſtico errẽt: immemores ſacramẽti licentia ſola ubi uelint exautorẽtur. Infrequentia deſerantur ſigna, neq; conueniatur ad edictũ. Idem lib. VI. de bello Macedonico, Poſtero die concione aduocata de rebus ab ſe geſtis cum diſſeruiſſet, milites au-*

Ἀφειμένοι. *toratos dimiſit. Hi Græce* ἀφειμένοι *ab Ariſtotele in tertio Politicôn dicuntur: ab alijs* ἀφειμένοι τοῦ στρατεύεσθαι: *& aliter*

Ἀπεζωσμένοι, Ἀπεζωσμένοι, *id eſt, diſcincti. Herod.* Τό τε Σεβήρου ὑπόδειγμα, ὃς τοὺς Περτίνακα ἀποκτείναντας ἀπέζωσεν, ἐσῄει αὐτούς. *id eſt, Exemplumq; Seueri ſubit eorum in mentem, qui eos exautorauit qui Pertinacẽ interemerant. Ignominioſæ autem exautorationis exemplum eſt apud Lampridium in Alexãdro, Seueritatis autem, inquit, tantæ fuit in milites, ut legiones integras exautorauerit, ex militibus Quirites appellans. Idem de exautorata legione apud Antiochiã, cum nihilominus fremerent, exclamauit, Quirites diſcedite atq; arma deponite. Mirando exemplo depoſitis armis, depoſitis etiam ſagulis militaribus, omnes non ad caſtra, ſed ad diuerſoria uaria receſſerunt. Simile illud Lucani in V. Vadite, meq; meis ad bella relinquite fatis: Inuenient hæc arma manus. Et paulo pòſt, Vos deſecta ſenes exhauſtaq; ſanguine turba Cernetis noſtros, iã plebs Romana, triumphos: id eſt, iam pagani & Quirites ex mili-*

militibus facti. Et rurſus, Iam certe mihi bella geram, diſcedite caſtris, Tradite noſtra uiris ignaui ſigna Quirites. Eſt etiam apud Herodianum in ſecundo circa finem, exautoratorum prætorianorum exemplum. Tranquillus in Auguſto, Legiones immodeſte miſsionem poſtulantes, citra commoda emeritorum præmiorum exautorauit. Quanta autem fuerit ſeueritas caſtrēſis apud Romanos, ex his uerbis Ciceronis pro Cluentio intelligi poteſt: Statuerunt enim ita maiores noſtri, ut ſi à multis eſſet flagitium rei militaris admiſſum, ſortitione in quoſdā animaduerteretur, ut metus uidelicet ad omneis, pœna ad paucos perueniret. Quibus uerbis Cicero morē antiquum ſignificat, quo more in decimum quemque militem ſortito animaduertebatur capitaliter: unde decimatas legiones legimus. Cæterum quos quaſſatos nunc dicimus, antiqui ære dirutos uocabant. Feſtus, Aere dirutum, inquit, militem dicebant, cui ſtipendium ignominiæ cauſa non eſt datum, quòd æs diruebatur in fiſcum, non in militis ſacculum. Hoc uerbo Cicero facetiſsimè in Verrem uſus eſt, actione VI. Dij faciant, ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas. Cognoſcerentur enim omnia iſtius æra illa uetera, ut non ſolum in imperio, uerumetiam in ſtipendijs qualis fuerit, intelligatis. Renouabitur prima illa militia, cum iſte è foro abduci, non (ut ipſe prædicat) perduci ſolebat. Aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur, in quibus cum frequens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt. Id eſt, quamuis non eſſet emanſor, ſed frequēs in caſtris aleatorijs, tamen ære dirutus eſt, id eſt, ſtipendia perdidit, alea ſcilicet omnia abſumente. Idem in Antoniana XIII. Fraudator creditorum Trebellius, homo dirutus diruptusq́; Quintus Cælius. Id eſt, tum herniosus,

Seueritas caſtrenſis.

Decimatæ legiones.

Sortito in milites animaduertebatur.

Quaſſati.

Aere diruti.

Diruptus, Herniosus.

nioſus, tum diſſipato patrimonio expeculiatus,atq; omni ære exhauſtus. Luſit enim Cicero per paronomaſiam dirupti,id eſt,hernioſi & diruti. Siquidẽ ære diruti milites æra non merebant, & quaſi ſine ære erant. Tales autem ſunt quibus nihil reliqui eſſe dicimus,id eſt, quibus ad mãticã res rediiſſe uulgari prouerbio dicitur. antiqui ad incitas redactos dicebant,uel etiã ad incitos ſi Iſidoro credimus,id eſt,ad ultimum inopiæ. Quod prouerbiũ à calculis luſorijs deductum eſt,qui loco cieri nequeunt.

Ad manticam res redijt.

Ad incitos redactus.

Ex l. Athletas.

Neq; themelici neq; ſexuſtici.) Thymelici & xyſtici legendum nemo non nouit. Quanquã ego xuſtici ab Vlpiano ſcriptum eſſe cenſeo,ut Sullanus dicitur,quo Cicero ad Atticum utitur:& ſullaturit,à Sylla deducta uocabula: & polupoſus in l. Qui clauum, infrà,de Aedilitio edicto (Sic enim habẽt uetuſtiſſima exemplaria)& purrhicharius pro pyrrhicharius in l. Aut damnum, De pœnis. Verum ut locus iſte melius intelligatur, & quædã alia etiam iuris loca, complectenda ſemel compendio quodam genera ludicrorum duxi, quibus antiqui Græci ac Romani ſunt uſi. Theatricorum igitur artificum partim gymnici, partim ſcenici fuerunt:nam gladiaturam & agitatoriam ſatis erit perſtringere. Scenici ſunt qui ſcenicos agonas exercẽt, qui & muſici agones & Dionyſiaci dicuntur,quaſi Libero patri dicati. Quare & homines ipſi ſcenici uno uerbo à Græcis Dionyſiaci artifices dicuntur,autore Ariſtotele & Gellio lib. x. In his ſunt comœdi & tragœdi,id eſt,fabularum actores,mimi,pantomimi, archimimi, ethologi, ethopœi: omnes uno nomine hypocritæ,id eſt,alienæ perſonæ ſimulatores dicti:et eorũ actio hypocriſis, id eſt, alienæ perſonæ ſimulatio Latinè

Sullanus

Sullaturire.

Polupoſus.

Ludicrorũ genera.

Gymnici.

Scenici.

Dionyſiaci artifices.

Hypocritæ.

Hypocriſis.

tinè hiſtriones ludionesq́; aut etiã ludij dicuntur. Mimi imitatores ſunt. Pantonumi, omnium perſonarũ imitatores effictoresq́;. Plinius in Paneg. Idem ergo populus ille ſcenici Imperatoris ſpectator & applauſor, nunc in pãtomimis quoq; aduerſatur, & damnat effœminatas artes & indecora ſtudio ſecula. Tranquillus in Calig. Neſtorem pantomimũ etiam inter ſpectacula oſculabatur. Archimimi, principes ſunt hiſtrionum. Tranquil. in Veſpaſ. Fauo archimimus perſonã eius ferens, ſuſtinensq́; (ut eſt mos) facta ac dicta uiri, interrogãtus palàm procuratoribus quanti funus & pompa conſtaret, ut audiuit ſeſtertiũ centies, exclamauit centũ ſibi ſeſtertia darent, ac ſe uel in Tyberim proijcerent. Verba ſunt hiſtrionis ſignificantis extremã Principis parſimoniã. Ethologi, morũ ſunt effictores affectuumq́; cuiuſcunq; perſonæ. Cicero lib. II. de Oratore, Mimorũ eſt enim ethologorũ, ſi nimia eſt imitatio, ſicut obſcœnitas. Quibus uerbis Cicero nimiã in Oratore imitationẽ reprehẽdit, quaſi mimicã non oratoriã. Hæc eſt enim huius generis, inquit, ut ita facta demõſtres, ut mores eius de quo narres, ut ſermo, ut uultus omnes exprimantur, ut his qui audiunt tũ geri illa fieriq́; uideãtur. Ethologos Sudas inter theatriſtas enumerat. Sunt et Ethopœi ijdem, ut opinor, atq; ethologi, id eſt, hiſtriones qui mores imitãtur eius perſonæ quã ſuſtinẽt, autore Suda. Vnde Ethopœia Quintil. lib. IX. id eſt, morũ alienorũ imitatio. cuius exẽpla licet apud eũdẽ uidere. Meminit & Priſcianus in præexercitamentis. Ethos autem, inquit Quintilianus, uno uerbo Latinè dici nõ poteſt: hoc enim omnes mẽtis habitus cõtinẽtur, à quo pictores quidã ſtatuarijq́; Ethici dicti ſunt, ut Polygnotus & alij nonnulli, in quorũ operibus mores & ſenſus expreßi cernebantur.

Hiſtriones. Ludiones. Ludij. Mimi. Pantomimi. Archimimi. Ethologi. Ethopœi. Ethopœia. Ethos. Ethici ſtatuarij. Iconici pictores.

Iconicæ imagines. *Huiuſmodi enim artifices nõ modò iconicas imagines effingunt, id eſt, omnibus liniamentis ad exemplar expreſſas: ſed etiam ethicas, id eſt, ſenſibus expreßis propemodũ ſpirantes. Sunt & inter ſcenicos thymelici, ſaltatores,*
Thymelici. Citharœdi. Citharistæ. *chironomi. Thymelici ſunt citharœdi, citharistæ, pſaltæ, lyristæ, tibicines. Citharœdi qui & fidicines dicũtur, citharæ accinunt. Citharistæ citharam tantũ pulſant, non etiã accinunt. Thymelici in orcheſtra actiones ſuas peragebant: Comici autem & Tragici actores (qui propriè ſcenici dicũtur) in ſcena, ut autor eſt Vitruuius. Propterea, inquit, apud Græcos thymelici à ſcenicis ſeparantur.*
Proſcenium in ſcena. *Erat enim in ſcena proſcenium, id eſt, locus ante ſcenam porrectus, ubi pulpitum excitatũ erat quò actores fabularum prodirẽt, ita ut ſcena altior eſſet pulpito, pulpitum*
Orcheſtra. Pulpitum. *autem altius orcheſtra: quæ ipſa locus erat ſaltantium, ob id orcheſtra dicta quaſi ſaltatorium. Eodem errore thęmelici apud Auguſtinum lib. VII. de Ciuitate circa finem legitur, gloſſularijs ipſis ita lectitantibus. Conformationẽ uero theatri ac omnium partium eius deſcriptionem ſcire cupientibus, Vitruuius adeundus eſt lib. v. de Architectura: tametſi nõ cuiuſuis eſt hominis adire Corinthum, ut eſt*
Chironomi. *in prouerbio, Οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἐσθ' ὁ πλοῦς. Chironomi ſunt geſticulatores, & Chironomia ſaltatio ge-*
Maurica. Leda. Chironomia. *ſticulatrix: qualis eſt quam Mauricam uocamus. Iuuenalis, Chironomon Ledam molli ſaltante Batillo, Tuſcia ueſicæ non imperat. Leda autem Chironomica erat ſaltatio. Alioqui chironomia lex geſtus à Quintiliano dicitur in I. Ab heroicis ipſa temporibus orta, & à ſummis Græciæ uiris atque ab ipſo etiam Socrate probata, à Platone quoque in numero ciuilium poſita uirtutum, à Chryſippo in præceptis de liberorum educatione compoſitis non omiſſa.*

omiſſa. Quam artem oratori neceſſariam eſſe ipſe idẽ late in undecimo docet. Hæc etiam Palæſtra uocatur, & qui eam docent Palæſtrici dicti ſunt. Ab his enim præceptoribus motus geſtuſq; formãtur, ut recta ſint brachia, ne indoctæ ruſticæ'ue manus, ne ſtatus indecorus, ne qua in proferendis pedibus inſcitia, ne caput oculiq; ab alia corporis parte diſsideant. Quæ omnia antiqui ingenuis pueris & liberaliter educatis neceßaria cognitu exiſtimauerunt. Noſtrate uulgus uno uerbo cõtinẽtiæ hæc omnia ſignificat. De hac intellexit Cicero 1. de Oratore his uerbis, Sic cenſeo, neminem eſſe in oratorũ numero habẽdũ, qui nõ ſit omnibus his artibus, quæ ſunt libero dignæ perpolitus: quibus ipſis ſi in dicendo non utimur, tamen apparet atq; extat utrum ſimus earũ rudes, an didicerimus. Vt qui pila ludunt, non utuntur in ipſa luſione artificio proprio palæſtræ, ſed ipſe motus indicat didicerint'ne palæſtram an neſciant. Et in Oratore perfecto, Vt enim, inquit, athletas nec multo ſecus gladiatores uidemus nihil nec uitando facere caute, nec petendo uehementer, in quo nõ motus hic habeat palæſtram quandam: ut quicquid in his rebus fiat uiriliter ad pugnam, idem ad aſpectum etiã ſit uenuſtum: ſic oratio nec plagam grauem facit, niſi petitio fuit apta: nec ſatis recte declinat impetum, niſi etiam in cedendo quid deceat intelligit. Propterea idem in Bruto de Phalereo loquens, Sed non tam armis, inquit, inſtitutus quàm palæſtra, itaq; delectabat magis Athenienſes quàm inflammabat. Quanquam hoc in loco palæſtram pro luctatorum certamine accipi puto: hoc ſenſu, circo magis ac ludicris certaminibus Phalereum, quàm iuſto ac uero prælio ac certamini uulnifico aptum fuiſſe: hoc eſt, concionibus magis & epidictico dicendi genere ualuiſſe,

Palæſtra. Palæſtrici. Palæſtra.

quàm forenſi & concitatiore, ut ex ſequentibus apparebit. Palæſtra igitur decentiam illam ſignificat, qua ſtatus, motus, flexusq; corporis, ac omnes omnino habitus uenuſtatem quandam leporemq; præ ſe ferunt: quam qui non Apalæſtri. *didicerunt, ij apalæſtri ab antiquis dicti ſunt: ut apud eundem Ciceronem in Oratore perfecto, Itaq; qualis eorum motus quos apalæſtros Græci uocant, talis eorum mihi uidetur oratio, qui non claudunt numeris ſententias. Itaq; Quintilianus in nono ſignificare uolens orationem forenſem, nec plane numeroſam eſſe debere, qualis Panegyricus ille eſt nobilis Iſocratis, nec rurſus numeris uacare, ita inquit, Sicut enim quos palæſtritas eſſe nolumus, tamen eſſe nolumus eos qui dicuntur apalæſtri, & reliqua. Hodie autem huiuſmodi inſtitutores nulli ſunt, id* Phonaſci. *eſt, palæſtrici: quemadmodum nec Phonaſcos habemus, id eſt, formandæ uocis magiſtros, quales apud antiquos fue*Phonaſcia. *runt, quorum ars Phonaſcia à Theophraſto dicitur. Qui tamen utriq; hodie non inutiles (ut opinor) eſſent ijs qui cauſas in foro agunt, aut quibus in magna hominum cele*Saltationis antiquæ ſpecies. *britate aliquando dicendum eſt. Saltationis antiquæ ſpe*Pyrrhicha & enoplia. *cies tres fuerũt, Pyrrhicha quæ & enoplia à quibuſdam dicitur, id eſt, armata: à quo pyrrhicharij uel purrhicharij* Pyrrhicharij. *dicti, in lege, Aut damnum, De pœnis: ubi corrupte purricharij legitur. ſunt enim pyrrhicharij qui à Græcis pyr*Cordax. *rhichiſtæ dicuntur, hoc eſt, ſaltatores armati. Cordax, ſaltatio eſt obſcœna & comica. Tertium genus ſaltationis* Sicinnis. *Sicinnis appellatur, quæ ſatyrica eſſe dicitur. Plinius li*Pyrrhichiſtæ. *bro* VII. *Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhi*Satyrica. *chen Pyrrhus. Eſt & alia quæ emmelia dicitur, id eſt, pa*Emmelia. *cata ſaltatio. Plato lib.* III. *de Legibus,* δύο δὲ τῶν ὀρχήσεων τῶν καλῶν [illegible], τὸ μὲν πολεμικὸν, πυῤῥίχην, τὸ δὲ εἰρηνικὸν,

χόρν, ἐμμέλειαν ἐπωνόμασαν. Duo, inquit, ſaltationis honeſtæ genera, unum quidem bellicum, quod pyrrhicen: alterum pacatum, quod emmeliã appellauerunt. De generibus ſaltationũ multa Lucianus in capite περὶ ὀρχήσεως, id eſt, de ſaltatione. In gymnicis artificibus ſunt athletæ, qui & pyctæ, id eſt, pugiles dicuntur: quod nomen & ad gallinaceos pugnaces trãslatũ eſt, cuius exẽpla ſunt apud Columellam libro IX. quod genus & apud Græcos frequentabatur, ut idem Columella & Lucianus dialogo de gymnaſijs docẽt. Pollux athletarũ nomine gymnicos omneis intelligi uoluit. Hi autem ſunt Παλαισταί, id eſt, luctatores: Δρομεῖς, id eſt, curſores: Πύκται, id eſt, pugiles: Δισκοβόλοι, qui diſcum in ſublime iaculantur: Ἁλτικοί, qui ſaltus pernicitate contendunt. Plautus de antiqua puerorum inſtitutione loquens, Ante ſolem, inquit, exoriẽtem niſi in palæſtram ueneras gymnaſij, profecto haud mediocreis pœnas penderes. Ibi curſu, luctando, haſta, diſco, pugillatu, ſaliendo ſeſe exercebãt magis quàm ſcorto. Quod de inſtitutione Græcorum intelligendum. Romani enim id genus exercitamentis non utebantur. Gymnici autem agones dicuntur. quia nudi athletæ ijs ludis exercebantur. Plinius in VII. Ludos gymnicos Lycaon in Arcadia primus inuenit. Inde gymnaſia dicta, exercitatiõis loca: quæ tria Athenis fuerũt, Lyceon, Academia, Cynoſarges: quæ tamen ipſa ab exercitatione corporũ ad animorũ poſtea traducta ſunt. Vnde Academia pro philoſophorũ ſchola ponitur. Cicero in Acad. Nã cũ Speuſippũ ſororis filium Plato philoſophiæ quaſi hæredẽ reliquiſſet: duos itẽ præſtãtiſſimos ſtudio atq; doctrina Xenocratẽ Calcedonium & Ariſtotelẽ Stagiritem: qui erant cũ Ariſtotele, Peripatetici dicti ſunt, quia diſputabãt inambulãtes in Lyceo: illi autem

Pyctæ. Athletæ. Gymnici. Diſcoboli. Haltici. Gymnaſia. Lyceum. Cynoſarges. Academia. Peripatetici.

li autẽ qui Platonis inſtituto in Academia, quod eſt alte-
rum gymnaſium, cœtus erant & ſermones habere ſoliti,
[Cynoſarges.] ex loci uocabulo nomẽ habuerũt. Apud Cynoſarges pue
ri nothi exercebantur, qui nec à patre nec à matre ciuita
[Ceroma.] tis ius habebãt, autore Suda. Luctaturi uerò antiqui cero
mate, id eſt, oleo cerato perfundebãtur. unde qui eos unge
[Ceromatiſtæ.] [Aphe.] bãt Ceromatiſtæ dicti. Aphe puluis dicitur, quo poſt un-
ctionẽ inſpergebantur, ut corpora ceromate & ſudore lu
brica mutuas luctantium prehenſiones admitterẽt. Vnde
prouerbiũ illud natum, Citra pulueris tactum: quod Græ
[Ἀκονιτὶ.] ci ἀκονιτὶ dicunt, id eſt, ἄνευ ἀγῶνος, ſine certamine: quod de
ijs dicitur qui facile aliquid aſſecuti ſunt, & citra ſudo-
rẽ, quod & citra puluerẽ dici poteſt. Plinius lib. XXXV.
[Citra pulueris tactum.] Citra pulueris tactũ, quod Græci uocant ἀκονιτὶ. Quidam
tamen citra pulueris iactum legunt, quod Græci dicunt
[Ἀμαχεὶ.] ἀμαχεὶ, id eſt, citra pugnam. Puluis enim à pugnantibus
[Ἀφὴ.] excitari ſolet. Sed melius tactum legitur. Aphe enim tactus
Græce dicitur: quo nomine puluis ille inſperſus ſignifica
tur: quod Ouidius lib. IX. Metamorphoſeôn expreſſit his
uerbis de lucta Herculis & Acheloi loquẽs, Ille cauis hau
ſto ſpargit me puluere palmis, Inq; uicem fuluæ tactu fla-
ueſcit arenæ. De ratione autem ac modo huiuſmodi inſti
tutorum, Lucianus multa dixit in tractatu de gymnaſijs.
[Palæſtra.] [Palæſtritæ.] Hoc autẽ genus luctæ palæſtra dicitur, unde palæſtritæ
[Palæſtrici.] dicti qui eius ſunt periti, & palæſtrici. Quintilianus de
palæſtra illa loquens, de qua paulo antè diximus, cuius
pars eſſe chironomia dicitur, Ne illos quidem, inquit, re-
prehendendos puto, qui paulum etiam palæſtricis uaca-
uerunt. Non de his loquor quibus pars uitæ in oleo, pars
in uino conſumitur: qui corporum cura mentem obrue-
runt. Hos enim abeſſe ab eo quem inſtituimus quàm lon-
giſſime

giſsime uelim: ſed nomen eſt idem iјs à quibus geſtus motuſq; formantur. Idem lib. XII. Et ut palæſtrici doctores illos quos numeros uocant, non idcirco diſcentibus tradunt, ut iјs omnibus quæ didicerint, in ipſo luctandi certamine utantur (Plus enim pondere & firmitate & ſpiritu agitur) ſed ut ſubſit copia illa ex qua unum aut alterum cuius ſe occaſio dederit, efficiant. His uerbis Quintiliani ſatis apparet quid palæſtra athletica à palæſtra illa differat, quæ motus & flexus decentiam docet. Palæſtræ tamen appellatio artem omnem athleticam complectitur: ut apud eũdem lib. 11. Vt ſi quis, inquit, palæſtræ peritus cum in aliquod gymnaſium uenerit, expertus eorũ omni modo corpus animũq;, diſcernat cui quiſq; certamini præparandus ſit. Et rurſus, Nanq; erit alius hiſtoriæ magis idoneus, alius compoſitus ad carmen, alius ſtudio iuris, ut nonnulli rus fortaſſe mittendi. Sic diſcernet hæc dicendi magiſter quo modo palæſtricus ille curſorẽ faciet, aut pugilem, aut luctatorem, aliud'ue quid ex iјs quæ ſunt ſacrorum certaminum. Eôdem pertinet illud Ciceronis ſupradictum de Demetrio Phalereo. At uero Pugillatus quẽ Græci πυγμὴν appellant cæſtibus exercebatur, quales à Vergilio libro V. Aeneidos deſcribũtur, In medium geminos immani corpore cæſtus, & reliqua. Qui autem halmate, id eſt, ſaltu certabant, iј halteribus utebantur (ſic enim uocabant plumbeas pilas maſſulas'ue quibus utraq; manu ſe librabant, ut certius aſsilirẽt.) Iuuenalis, Et laſſata manu ceciderũt brachia maſſa. Diſcoboli diſcum iaculabantur, id eſt, lapidem rotundum ac pertuſum, ut inquit Ammonius. Quintilianus in 11. Quid tam diſtortum & elaboratum, quàm eſt ille diſcobolos Myronis? Curſores pars Stadiodromi uocitati ſtadium percurrebant: pars Diaulodromi

Pugillatus.

Halteres.

Diſcoboli.

Stadiodromi.

Diaulodromi. *lodromi dicti, cum ad metam peruenerant flectentes, eò*
Diaulus. *rurſus recurrebāt, unde curſum inierant. Diaulus enim di*
citur huiuſmodi circumactus curriculi, id eſt, curriculum
duplum. Vitruuius lib. v. In palæſtris periſtylia quadra
ta ſiue oblonga ita ſunt facienda, uti duorum ſtadiorum
habeant ambulationis circuitionem, quam Græci uocant
Dolichodromi *diaulon. Erant & Dolichodromi qui ſexies, ut quidam*
Dolichus. *putant, ſtadium curriculo obibant. Dolichus certe longiſ*
ſimus curſus dicebatur. Inter Athletas etiam erant qui
Acrochiriſtæ. *Acrochiriſtæ dicebantur, ſummis inter ſe manibus depu-*
gnantes, nullo complexu hærentes, ut palæſtritæ. Erant
Pancratiaſtæ. *& Pancratiaſtæ, qui manibus pedibuſq; quaſi omni ope*
omnibuſq; (ut dicitur) unguibus connixi certabant, à Pan-
Pancration. *cratio, id eſt, huiuſmodi certamine dicti, de quo latius di-*
cendum cum locus occurrerit. Autor eſt Feſtus penta-
Pentathli. Quiquertiões. *thlos Græce dictos eſſe & Latine quinquertiones qui ge*
neribus quinq; certarent, id eſt, lucta, pugillatu, curſu, ſal
Pentathlon. *tu, & pancratio. Et pentathlon Latine quinquertium di*
Quinquertiū. *ctum, quòd certamina quinq; complectitur. Plinius libro*
XXXIIII. de Myrone, Fecit & canem & diſcobolon &
Xyſtici. *Mineruam, Delphicos, pentathlōs, pancratiaſtas. Xyſti-*
ci à xyſto, id eſt, porticu dicti ſunt, in qua per hyemē ſub
tecto exercebantur. Tranquillus in Aug. Nec tamen eo
minus xyſticorum concertationes aut gladiatorum pu-
gnas ſeueriſſime ſemper exegit. Vitruuius lib. VI. de Græ
Xyſtos. *canicis ædificijs loquens, Xyſtos, inquit, Græca appella*
tione porticus ampla latitudine dicitur, in qua athletæ
Hypetræ ambulationes. *per hyberna tempora exercentur. Noſtri autem hypæ-*
tras ambulationes xyſta appellant, quas Græci Παραδρο-
μίδας dicunt. Idem libro v. de palæſtrarum ædificatione
loquens, Hæc autem porticus ξύστος apud Græcos uocita-
tur,

tur, quòd athletæ per hyberna tempora tectis ſtadijs exercentur. Idem, Proxime autem xyſtum *& duplicem porticum deſignentur, hypætræ ambulationes quas* Græci *pa radromidas, noſtri* Xyſta *appellant, in quas per hyemem ex xyſto ſereno cœlo athletæ prodeuntes exercẽtur.* Xyſtus *igitur &* Xyſtum *ſignificatione differunt, cum tamen ambo* Græce *ſint idem, ſed aliter* Latine *uſurpata ſunt.* Palæſtræ *autem, id eſt, ædificia exercendis & corporis & animi uiribus accommodata,* Græcorum *conſuetudinis erant,* Romanorum *non erant: apud quos* Ephebia *non erant, id eſt, loca puberibus exercendis constructa, ut in illo* Plautino *exemplo uidimus: nec etiam* Exhedræ *in quibus philoſophi apud* Græcos *in palæſtra ſedẽtes diſputabant, ut docet* Vitruuius. *Quidã* Sciamachos *adijciunt.* *Eſt autẽ ſciamachia umbratilis pugna, ut* Gellius *tranſtulit. ad quã* Iuuenalis *alludẽs dixit,* Ad pugnã *qui rhetorica deſcẽdit ab umbra.* Vmbratilis *autẽ pugna propterea dicebatur, uel quia quaſi cũ umbra ſua, id eſt, nullo aduerſario depugnabãt, ut* Plato *utitur in* Apologia Socratis: *uel quia huiuſmodi pugnæ ſimulachra ſub tecto fieri ſolita erant, nõ ut uera pugna in ſole & puluere.* Hinc illud *à* Cicerone *lib.* III. *de* Legibus μεταφορικῶς *dictũ eſt, Pòſt à* Theophraſto Phalereus *ille* Demetrius *mirabiliter doctrinam ex umbraculis eruditorum ocioq́; , non modo in ſolẽ atq; in puluerẽ, ſed in ipſum diſcrimẽ aciemq́; perduxit.* Nam *& mediocriter doctos magnos in repub. uiros & doctiſſimos homines nõ minus in rep. uerſatos multos cõmemorare poſſumus.* Qui *uerò utraq; re excelleret, & doctrinæ ſtudijs & regẽda ciuitate princeps eſſet, quis facile præter hũc inueniri poteſt?* Demetrius, *in qt.* Cicero, *nõ modo cõtẽtiões illas diſputatrices, & philoſophicas in ſcholis,*

Παραδρομίδες.
Xyſtum.
Ephebion.
Exhedra.
Sciamachia.
Vmbratilis pugna.
In ſolem & puluerem.
Demetrius.

ſcholis, & ſub tecto quaſi umbratili prælia exercuit, ſed etiam in uerum iuſtumq; prælium deſcēdit armis illis phi loſophici ſtudij inſtructus, id eſt, ad concertationes contētionesq; adminiſtrandæ reipub. cuiuſmodi multæ in democratia maxime exiſtere ſolent, qualis erat Athenienſis

Phalereus. *reſpub. ubi Phalereus uitam egit. Plinius in* VIII. *epiſtolarum, Niſi forte uolumus ſcholaſticas tibi atq; (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, cum arma, cum caſtra, deniq; cornua, tubas, ſudorem, puluerem, ſoles cogitamus. Id eſt, cum ea meditamur quæ in Senatu & in luce forenſi dicenda nobis ſunt.*

Vmbratilis pugna. *Vmbratilis pugna eſt hodie eorum laniſtarum qui digladiandi artem profitentur. Qui cum omnes numeros petendi cedēdiq;, uulnera infcrēdi uitandiq; egregie tenere uideantur, aut etiam ubi punctim cæſimq; feriendum, ſiquando in ſolem puluеremq; prodeundum ſit: id eſt, ex illa proluſione ad uerum uulnificumq; diſcrimen ueniendum, animo pleriq; concidere uidentur, nec artis ſuæ præ*

Athletarum uictus. *ceptorum meminiſſe. Enimuero athletæ certo quodam uictu utebantur, & neceſſario ad comparandas uires firmitatemq; corporis. Quintilianus libro* XII. *de ijs loquens, qui ignorantiæ ſuæ atq; inertiæ patrocinantes, nullā eſſe eloquentiam niſi naturalem dictitant, ita inquit, Contenti illi quidem promere animi uolūtatem, nihilq; accerſiti & elaborati requirentes: quicquid huic ſit adiectum, id eſſe affectionis & ambitioſæ in loquēdo iactantiæ, remotum à ueritate, fictumq; ipſorum gratia uerborum, quibus ſolum natura ſit officium tributum ſeruire ſenſibus. Sicut athletarum corpora etiam ſi ualidiora fiant exercitatione & lege quadam ciborum, non tamen eſſe naturalia, atq; ab illa ſpecie quæ ſit conceſſa hominibus, abhorrere.*

Huiuſ-

Huiuſmodi uictum athleticum Ariſtoteles ἀναγκοφαγίαν Anãcophagia.
appellat in Politicis, quaſi cibi ſumendi neceſsitatem. Panis quo utebãtur coliphiũ dicebatur, ἀπὸ τοῦ κώλου καὶ τοῦ ἶφι, Coliphium.
id eſt, robore membrorũ. Iuuenalis, Luctantur paucæ, comedunt coliphia paucæ: Vos lanam trahitis. Celſus libro IIII. Si malũ, inquit, inueterauit, athletico uictu corpus firmandum eſt. Athletico pro ualido & ad uires firmandas accommodato dixit. Quintilianus de ſcribendi exercitatione loquens, Quapropter hiſtoriæ nonnunquam ubertas in aliqua exercẽdi ſtyli parte ponẽda eſt, & dialogorũ libertate geſtiendũ. Ne carmine quidẽ ludere cõtrarium fuerit, ſicut athletæ remiſſa quibuſdam temporibus ciborum atq; exercitationũ certa neceſsitate, ocio & iucundioribus epulis reficiuntur. Vnde athletica habitudo pro corpulenta & firma dicitur, quam Ariſtoteles Athletica habitudo.
ἀθλητικὴν ἕξιν appellat. Inde apud Plautum pugilicè & athleticè ualere, pro optimè & firmiſsimè. De huiuſmodi Pugilice aut athletice ualere.
anancophagia loquens Apoſtolus prioris ad Corinthios IX. ita inquit, πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. ἐκεῖνοι μὲν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ὑμεῖς δὲ ἄφθαρτον. Qui locus transferri ſic potuit, Omnis agone contendens in omnibus abſtinẽs eſſe didicit. Illi quidẽ ut corruptibilem coronam accipiant, uos autem ut immarceſcibilem. Quo loco Apoſtolus eleganti metaphora uſus eſt, quam ſemel ſuſceptam ad extremum pertulit. Ἐγὼ τοίνυν οὕτω τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλως, οὕτω πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρων, Ego uero ſic curro quaſi non temere: ſic pugillor quaſi non inaniter aêrem cædens. Ἀλλ᾽ ὑπωπιάζω τὸ σῶμά μου καὶ δουλαγωγῶ, Sed diligenter obſeruo corpus meum & ſeruiliter exerceo: id eſt, ſed inſto corpori meo, & obnoxium mihi reddo acerbe omnia officia exigendo. Sic enim hic locus à Suda

Locus Apoſtoli enarratus. *enarratur. His autē uerbis Apoſtolus uitam noſtram inſtituendam eſſe docet ad exemplar athleticæ. Cum enim paria nobis athleticis certamina obeunda ſint, cautione certe pari & obſeruatione uictus ſimul nobis quoq; utēdum eſt. Scilicet ne corpus noſtrum continētiæ & ſeucrioris uitæ lacertos in delicias mutet, atq; in imbelliam uaneſcat licētioris uitæ. Interpres uerò locum illum parum ſcite tranſtulit, quare enarrator Lyranus non ſatis*

Agitatores. *intellexit. Agitatores dicti ſunt aurigæ in curuli certamine, & ludis Circēſibus, quorū factiones erant ruſſati, albati, praſini, ueneti, à colore panni dicti, quibus Domitianus duas addidit. Iuuenalis Satyra* XI. *Totam hodie Romam circus capit, & fragor aurem Percutit, euentum uiridis quo colligo panni. Plinius libro* VIII. *epiſtol. de Circenſibus loquens, Quò magis miror tot milia uirorū, tam pueriliter identidem cupere currētes equos, inſiſtentes curribus homines uidere. Si tamē aut uelocitate equorum, aut hominum arte traherentur, eſſet ratio nonnulla: nunc fauent panno, pannum amant, & ſi in ipſo curſu medioq; certamine hic color illuc, ille huc transferatur, ſtudium fauorq; tranſibit, & repente agitatores illos, equos illos quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina, relinquet. Tanta autoritas, tanta gratia in una uiliſsima tunica. Hæc ille de factionibus agitatorum loquēs in ludis Circēſibus, quibus quiſq; fauebat obtrectabat'ue pro ſuo arbitratu. Tranquillus in Calig. Agitatori Cythico comeſſatione quadam in Apophoretis uicies ſeſtertiūm cōtulit.*

Deſultores. *Erant & Deſultores, qui duos equos abſq; ephippijs agitantes, ex altero in alterum ſubinde mira pernicitate deſiliebāt. Liuius, Quibus deſultorum in modum binos trahentibus equos in recētem equum ex feſſo*

tranſſultare

traſſultare mos erat inter acerrimam pugnã. Hos Aelianus de aciebus inſtruendiſ ἀμφίπποι *appellat de antiſtomo phalange loquens: Valet autẽ hoc,inquit,inſtruẽdæ aciei genus potiſsimum contra barbaros,qui loca Hiſtro amni uicina incolunt,quos Amphippos cognominant à mutatione equorum:ex alijs enim in alios trãſſultare cõſueuerunt. Ab ijs deſultoria leuitas prouerbialiter dicitur. Ioannes Picus,Homo, inquit, uariæ ac multiformis & deſultoriæ naturæ animal. Deſultoriam hominis naturam dixit quaſi uerſipellem,& ſubinde ſeſe in aliam, aliamq; formam mutantem,ut Proteum ſictitaſſe fabulãtur. A Martiano Capella hoc ſumptum, qui leuitatem deſultoriam dixit,Leuitate,inquit,pernix deſultoria geſtiebat. Vſus eſt etiam Apuleius in principio Aſini ſui. Deſultores ab alijs dicuntur quos Græci Celetes dicũt, id eſt,equites non bigis aut quadrigis in certamine utentes, ſed equo uno inſidentes, cuiuſmodi certamen hodie quoq; nonnullis in locis celebratur. Tranquillus in Cæſ. Quadrigas bigasq;, & equos deſultorios agitauerunt nobiliſsimi iuuenes.Plinius lib. XXXIIII. Græci* κέλητας *tantum dicebant in ſacris uictores: poſtea uerò & qui bigis uel quadrigis uiciſſent,unde & noſtri currus nati in his qui triumphaſſent. Eoſdem celetas interdum Plinius Celetizontas uocat participio Græco. Varro libro II. de Re ruſtica, Equiq; alij ſunt idonei ad rem militarem, alij ad uecturam, alij ad admiſſuram, alij ad curſuram, alij ad prædam: non itidem ſunt ſpectandi atque habendi. Itaque peritus belli alios eligit atque alit, ac docet, aliter quadrigarius ac deſultor. Hoc uerbo uſus eſt Papinianus in lege, Apud Labeonem. infrà, De præſcriptis uerbis. Gladiatorum genera retiarij,*

Marginal notes: Ἀμφίπποι. — Amphippi. — Deſultoria leuitas. — Celetes. — Equi deſultorij. — Celetizontes. — Gladiatorum genera.

ſecutores, mirmillones, hoplomachi, Thraces: quorũ exẽpla apud autores crebra ſunt. Horum autẽ magiſtri atq;
Laniſtæ.
inſtitutores Laniſtæ dicebãtur. Verum ut ad ſenſum Vlpiani prædicta accõmodare poſſimus, adnotandũ id quod Pollux lib. III. de uocabulis rerũ ad Commodũ Cæſarem
Agones Stephanitæ & Phyllinæ.
ſcripſit, agonum quoſdã Stephanitas & Phyllinas, qui ſacri dicuntur, appellatos: quorum præmia in corona & frondibus erãt. quoſdam thematicos dictos quaſi poſiti-
Argyritæ. Thematici.
tios, qui etiam Argyritæ dicebãtur ab argẽteo pecuniarioq; præmio. Demoſthenes πρὸς Λεπτίνην, Εἶτα μεγίστας δίδοτε ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου δωρεὰς τοῖς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας
Certamina ſacra.
νικῶσι τοὺς στεφανίτας. Quatuor autem in Græcia certamina ſacra fuerunt, quos agonas appellant, nemeæa, pythia,
Hieronicæ. Olympionicæ.
iſthmia, olympia. Inde hieronicæ dicuntur, qui in illis ſacris certaminibus uicerant, quo modo Olympionicæ, qui in olympico. Trãquillus in Nerone, Ac ne cuius ulterius hieronicarũ memoria, aut ueſtigiũ extaret uſquã, ſubuerti & unco trahi in latrinas omniũ ſtatuas & imagines imperauit. Qui uerò quatuor hæc obierãt & uicerant, pe-
Periodouictores.
riodouictores dicti ſunt, autore Feſto. Ingẽtes autem honores habitos eſſe olim hieronicis teſtis eſt Vitruuius libro IX. his uerbis, Nobilibus athletis qui olympia, epythia, iſthmia, nemeæa uiciſſent, Græcorũ maiores ita magnos honores inſtituerũt, uti non modo in conuẽtu ſtantes cum palma & corona ferant laudes, ſed etiã cum reuertantur in ſuas ciuitates cum uictoria, triumphantes quadrigis in mœnia, & in patrias inuehantur, eq; repub. perpetua uita cõſtitutis uectigalibus fruantur. Qui locus à Vitruuio ex Panegyrico Iſocratis ſumptus eſt. Tranquillus in Nerone, Reuerſus è Græcia Neapolim albis equis introijt diſiecta parte muri, ut mos hieronicarũ eſt.

Plinius in lib. VII. *de Pompeio loquẽs, Poſtea ad tot maria, & deinde ſolis ortus miſſus, hos retulit patriæ titulos, more ſacris certaminibus uincentium.* Neq; *enim ipſi coronantur, ſed patrias ſuas coronant.* Idem lib. XVI. *de coronis frondeis loquens,* Nouiſſimè, *inquit, & in ſacris certaminibus uſurpatæ, in quibus hodieq; non uictori dant, ſed patriam ab eo coronari pronunciatur.* Cicero *pro* Flacco, *Quid ſi etiã occiſus eſt à piratis homo nobilis* Acinas *olympionices? hoc eſt apud* Græcos *(quoniam de eorum grauitate dicimus) propè maius & glorioſius quam* Romæ *triũphaſſe.* Hactenus *ille. Oleaſtri frõdibus olympionicæ coronabantur.* Plinius *libro* XV. *Athenæ quoq; uictores olea coronãt. Græci uerò oleaſtro olympiæ.* Lucianus περὶ γυμνασίων *autor eſt hieronicarũ præmium fuiſſe olympiæ coronam ex oleaſtro: apud* Iſthmum *ex pinu: in* Nemcæa *ex apio: in* Pythijs *mala ex ſano* Apollinis: Athenis *uerò in* Panathenæis *oleum.* Plinius *de apio lib.* XIX. *Honos ei in* Achaia *coronare uictores ſacri certaminis* Nemeæ. Iuuenalis, *Atq; apium* Graiæ *meruiſſe coronæ.* Ex *ſupradictis apparet quomodo intelligenda ſit lex unica,* De athletis, *libro* X. Codicis. *Cæterũ muſicis agonibus, id eſt, ſcenicis præerant critæ, id eſt, iudices; à quibus* Critici *poëmatum iudices dicti ſunt, quales* Ariſtarchus & Ariſtophanes *grammatici fuerunt, de quibus* Fabius *libro* X. Apollonius, *inquit, in ordinem à grammaticis datum non uenit, quia* Ariſtarchus *atque* Ariſtophanes *poëtarum iudices neminem ſui temporis in numerum redegerunt.* Et *in primo,* Iudicio *quidam ita ſunt ſeuerè uſi ueteres grammatici, ut non uerſus modo cenſoria quadam uirgula notare, & libros qui falſo uiderẽtur inſcripti, tanquam ſubditītios ſummouere familia* Critici.

permiſerint ſibi:ſed autores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Gymnicis agonibus
Brabeutæ. Maſtigonomi. Rabduchi. *præerãt Brabeutæ, qui & Maſtigonomi & Rhabduchi dicuntur à Græcis, autoribus Polluce & Suda: Latinè deſignatores ab Vlpiano dicũtur. Legendum igitur hic, deſignatores quos Græci brabeutas appellant. ſic enim in antiquo exemplari legimus literis pſeudogræcis, ut ab imitante exaratis. Tranquillus in Nerone, Luctabatur aſſiduè, nec aliter certamina gymnica Græcia tota ſpectauerat, quàm brabeutarũ more in ſtadio humi aſſidens, ac ſi qua paria longius receßiſſent, in medium manibus ſuis protrahens. Brabeutæ à uerbo brabeuo dicti ſunt, quod cõſtituere & arbitrari ſignificat. Iſocrates in Panegyrico,* Ἐν μὲν γὰρ τῇ κληρώσει τὴν τύχην βραβεύειν, *In ſortitione enim fortunã omnia arbitrari & cõſtituere. Inde*
Brauium. *brabiũ quod & brauiũ dicitur, præmiũ Hieronicarũ, hoc eſt, corona: ut apud Apoſtolum ad Corinthios, Omnes quidẽ currunt, unus uerò brabiũ capit,* πάντες μὲν τρέχουσιν,
Βραβεῖον. εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον. *Athlothetæ etiam in gymnicis*
Athlothetæ. Agonothetæ. *ludis dicti, ut agonothetæ in muſicis, hoc eſt, curatores conſtitutoresq́; certaminũ, ijdem ſcilicet qui brabeutæ. Archadius in lege ultima, De muneribus & honoribus,*
Maſtigophori. *Maſtigophori quoq;, qui agonothetas in ſacris certaminibus comutãtur. Quo in loco anothetas corruptè in uulgatis exemplaribus legitur. Agonothetæ & athlothetæ Decemuiri erant ſacris certaminibus præpoſiti, ut inquit Pollux. Eorum autem uiatores maſtigophori dicuntur à flagris quæ geſtabant, quaſi flagriferi. Videamus cur deſignatores dicti ſint Latinè, quos Græci* βραβευτὰς *appel-*
Deſignatores. Deſignare. *lant. Deſignare (inquit Donatus in Adel.) eſt rem nouam facere in utranq; partem, id eſt, & bonam & malam. Et*

deſignata,

deſignata,rectè & prauè facta dicebãtur. Inde illud Te- *rentianum*, Nam illa *quæ facta ſunt omitto,modò quid deſignauit? fores effregit,atq; in ædes irruit alienas.* Nã *& deſignatores,inquit, dicti qui ludis funebribus præ- ſunt:credo ob eam cauſam,quòd in ipſis ludis multa fiãt noua & ſpectanda,ut turba retineatur.* Idem,Puto autẽ *deſignationem,contractionẽ,conductionemq; populi in unum intelligi.*Hoc enim *contingit ei, qui aliquo flagi- tio populi in ſe oculos,oraq; conuertit,& ſpectaculo eſt uulgo : quẽadmodum deſignatores,qui ludis funebribus multitudinẽ retinent.* Apuleius lib. VIII. de *Aſino,Infit uaticinatione clamoſa cõficto mendacio ſemetipſum in- ceſſere atq; criminari,quaſi contra fas ſanctæ religionis deſignaſſet aliquid.inſuper iuſtas pœnas noxij facinoris ipſe de ſuis manibus expoſcere.* Idem libro X. Poſt dies *pluſculos ibidem deſignatum ſcelestum & nefarium fa- cinus memini.* Horatius, Quid *non ebrietas deſignat? operta recludit* : Spes iubet *eſſe ratas : ad prælia trudit inermẽ. deſignat,* τί ἡ μέθη οὐ καινοτομεῖ; Deſignare etiã eſt ἀποδεικνύειν καὶ παρασκευάζειν, καὶ ποιεῖν. Cicero in .I.de Na- *tura* Deorum, Anaxagoras *primus omniũ rerum deſcri- ptionem & mundum,mentis infinitæ ui ac ratione deſi- gnari ac confici uoluit.* Idem *alibi*, Non *intelligens cœlũ mundi eſſe partem,quam alio loco ipſe deſignauerit deũ.* id eſt, ὃν ἀπέδειξε καὶ ἐποίησε θεὸν, & deſignatio ἀπόδειξις καὶ παρασκευὴ καὶ ποίησις. Idem Cicero in eodem, Requiro *miniſtros,machinas, omnem totius orbis deſignationem atq; apparatum.*Et de *diuinatione quodam loco,*Neque *enim ignorant dij, quæ ab ipſis deſignata ſunt:*hoc eſt, ἀποδεδειγμένα καὶ παρεσκευασμένα, uel potius eo in loco pro προωρισμένα ponitur, *quæ uulgo prædeſtinata dicuntur.*

de ſignis enim rerum futurarum ibi loquitur. Deſignati *autem conſules uel prætores,ſunt* ἀναδεδειγμένοι & ἀπο=δεδειγμένοι. *Sunt qui deſignatores eſſe putent(rectè noſtra quidem ſentẽtia)eos qui conſtituendæ funebri pompæ,aut etiam cuicunq; præſunt,unicuiq; incedendi locũ, ordinemq́;˚præſcribentes, ſimili ferè munere eorum qui*

Magiſtri cærimoniarum.

Romæ magiſtri cærimoniarum uocantur. Cuius ſignificationis exemplum inuenimus apud Plautum*, qui deſignatores ludorũ ſcenicorum uocat his uerbis in prologo* Pœnuli, Ni'ue *lictor uerbum aut uirgæ mutiant, neu deſignator præteriẽs obambulet,neu ſeſſum ducat,dum histrio in ſcena ſiet.*Propterea˚Vlpianus *brabeutas non iudices,& agonothetas intellexiſſe uidetur,ut* Trãquillus *in loco ſupradicto:ſed* Maſtigonomos & Rhabduchos,*qui uirgas geſtãtes ſpectatores(ut fit)in officio cõtinent in ſpectaculis,præſertim cum ipſi inter miniſteria*

ῥαβδοῦχοι.

*nominẽtur.*Sudas *tamẽ rhabduchos,id eſt,uirgas geſtantes,etiam pro iudicibus intelligi uoluit, ut fortaſſe deſignatores utrunq; munus obire ſolitos exiſtimare poßimus,iudicãdi arbitrãdiq́; ludorũ rationẽ,& ſpectatoribus moderandi uirgarũ terriculo.* Verumenimuero *quod paulo antè in fine legis ſecundæ dicitur,omnes in ſcenã propter præmium deſcendentes famoſos eſſe,mirari quiſquam iure poßit quomodo intelligendum ſit:an quòd in ſcenam ambitioſa oſtentatione prodeuntes infames non ſint?* Auguſtinus *libro* II. *de* Ciuitate dei*, docet artem omnẽ ſcenicam probroſam* Romæ *fuiſſe,atq; etiã omnes ſcenicos* Cenſoria *nota tribu moueri ſolitos: apud* Græcos *uerò etiam in honore,nec eo quidem paruo habitos.* Liuius *tribu moueri ſolitos eſſe ait libro* VII. *ab urbe condita circa principium.* Nos *certè hunc locum in compendio*

pendio iuris ciuilis,quod eſt Romæ *in bibliotheca* Ponti*ficis per indicis ſeriem ordine alphabeti ſermone Græco compoſitum,in hæc uerba legimus,* ὅτι πάντες οἱ διὰ πόρον εἰς ἀγῶνα καθιόντες ἄτιμοί εἰσι, καὶ οἱ διὰ φιλοτιμίαν ἐπὶ σκηνῆς προϊόντες. οὐκ ἔστι δὲ παιγνικὴ τέχνη ἡ τῶν ἀθλητῶν, καὶ τῶν ἄλλως ὑπουργούντων ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσιν, Quòd *omnes qui quæſtus gratia in certamen deſcendunt,infames ſunt,ſimul qui in ſcenam per ambitionem prodeunt.* Verum *ludicra athletica ars non eſt, nec eorum qui quouis modo ſacris certaminibus ſubſeruiunt.* Hæc *igitur ſemel de ludis & agonibus antiquorũ dicta ſint,non modo ad hunc locum pertinentia,ſed & alia multa,&* Pandectarũ,& Codicis Iuſtiniani. Quibus *tamen & alia addemus, ſiquando locorum interpretandorum ratio id tulerit.*

Ex l.Non debet,in titulo, De dolo malo.

Sed nec humili aduerſus eũ qui dignitate excellit debet dari, utputa plebeio aduerſus Conſularem *præceptæ autoritatis.)*Præceptæ, *inquit* Accurſius,*id eſt,præ alijs acceptæ.* Ego *uerò nõ præceptæ ſed receptæ legẽdũ affirmauerim,ea cõiectura ductus,quòd nemo unquã* Latinus *aliter locutus eſt.* Receptum *enim id dicitur,quod à pleriſq; prudentium approbatum eſt.* Fabius *in primo,*Cædi *uerò diſcipulos quanquam & receptum ſit,&* Chryſippus *non improbet,minimè uelim.* Et *libro* 11. Libera *enim uel contra receptas perſuaſiones rationem ſequenti ſententia eſt.* Et *rurſus in undecimo de* Chironomia *oratoria loquens,*Auerſo *pollice demonſtrare aliquid receptum magis puto,quàm oratori decorum dicitur. & ab eodẽ,*In *mores aliquid receptum eſſe,pro eo quod* Græci *dicunt* εἰς τὸν βίον παραδεδέχθαι. Inde *recipere pro approbare.* Receptum. Recipere.

barc. Idem *libro* VIII. *de Metonymia loquens*, Ex *eo quod continetur, inquit, uſus recepit bene moratas urbes, & poculum epotum, ſeculum fœlix.* Inde *ius moribus receptum, ut alibi diximus.*

Ius moribus receptū & in mores.

Ex lege prima, De minoribus.

Et ideo *hodie in hanc uſq; ætatem adoleſcentes curatorum auxilio reguntur, nec antè rei ſuæ adminiſtratio eis committitur.)* Hunc *locum* Accurſius *ita intelligēdum putauit, duntaxat ut geſtum ab adoleſcentibus ratum ſit. non enim cogi adultos curatorem accipere, ut libro* I. *Inſtit. cauetur in titulo,* De *curato.* Ego *autem in hoc loco hærere ſoleo, moueorq; teſtimonio* Capitolini, *qui in* Marco Philoſopho *(qui diuus* Marcus *uocitari in iure ſolet) ita inquit,* Prætorem *tutelarem primus fecit, cum antè tutores à* Conſulibus *poſcerentur.* De *curatoribus uerò cum antè non niſi lege* Lectoria, *uel propter laſciuiam, uel propter dementiam darentur, ita inſtituit, ut omnes adulti curatores acciperent non redditis cauſis.*

Ex lege tertia, in §. Minorem. eodem in titulo, de biſexto.

Nam *id biduū pro uno die habetur, & poſterior dies* Calend. *intercalatur.)* Id *eſt, ut inquit* Accurſius, *de medio tollitur, ut pro die non computetur.* Intercalare *interſerere eſt, ſi* Macrobio *credimus: & mēſis* Februarius *intercalaris ob hoc dicitur, quòd ei dies unus interſeritur: diesq; ipſe inſititius intercalaris* Latine *dicitur, &* Græcè ἐμβόλιμος, *atq; etiā* ἐμβολιμαῖος *eadē ratione, &* ἐμβολισμὸς *intercalatio.* Quanquam *apud antiquos præſertim* Græcos *non eadem ratio intercalationis erat: id quod* Libanius *docet in argumēto orationis* Demoſthenis, *quæ* κατ' Ἀνδροτίωνος *inſcribitur, & apud nos* Macrobius.

Intercalare.

Intercalarius menſis.

Emboliſmos.

crobius. apud eos enim & dies & mēſes nō intercalares dicti ſunt, ſed exhæreſimi, id eſt, exemptiles: propterea ſic dicti, quòd ex menſe eximi ſolebant, ut annus cum ſolis ac lunæ ratione cōgrueret. Cicero in Verrem, act. III. Conſuetudo Siculorū eſt cæterorumq́; Græcorum, quòd ſuos dies menſesq́; cōgruere uolunt cum ſolis lunæq́; ratione, ut nonnunquam ſi quid diſcrepet, eximant unum aliquem diem, aut ſummum biduum ex menſe quos illi exhæreſimos dies nominant. Intercalare igitur, interponere eſt & inſerere, quod Græci ἐμβάλλειν dicunt, & παρεμβάλλειν. Vnde quod Elianus de aciebus inſtruēdis παρεμβολὴν appellat, Theodorus eius interpres intercalationē dixit. Eſt autē huiuſmodi intercalatio in re militari, cum inſerimus per directū interuallis præpoſitorū militum aliquos ex ijs quos poſtponi placuerat. Senſus eſt autē in hoc loco, etiā ſi biſextili anno & intercalari die natus eſt minor, id eſt, ſexto Calendas Martij, qui dies eſt quartus, & uiceſimus Februarij, nihilominus maiorē cenſeri anno quinto & uiceſimo eodem die & momento. quippe ſextus dies Calendarum pro uno die cedit. Poſterior enim dies Calendarum intercalatur, id eſt, poſterior dies bidui (quod biduum pro ſexto die Calendarū cedit) intercalari inſeriq́; fingitur, non prior, ſicq́; cum priore in unum diem confundi. Male igitur Accurſius & inſcite intercalare de medio tollere interpretatus eſt, cum ſit non eximere, ſed inſerere interponereq́;. Proinde nec ſenſum huius loci ſatis aſſecutus eſſe uidetur.

Exhæreſimi dies.

Ἐμβάλλειν. Παρεμβάλλειν.

Παρεμβολὴ, & Intercalatio.

Ex lege Minor, eodem titulo.

Dum ea quæ pro cauſa ſunt dicta nō allegat.) Accurſius hunc locū quadrupliciter interpretatur, & in eodē tamē luto, ut aiunt, hærere mihi uidetur. Ego uerò inuerſum

ſum textum arbitror: qui ſi rectè legatur, dilucidus appa rebit, hoc modo, Dum ea quæ pro cauſa ſunt, non dicta allegat: id eſt, dum omiſſa eſſe cauſatur ea quæ cauſæ cõ-ductura erãt. Accurſius uerò quẽcunq; textum arripuit, tuendũ ad extremũ arbitrabatur, etiã pugnante loquẽdi cõſuetudine, ut cũ dicta pro dicẽda ab Vlpiano uſurpatũ eſſe credi ſibi uoluit, & alibi præſtitũ pro præſtandum. Cum interim multa cõminiſcẽdo tam fœde ſeſe implicet in huiuſmodi mendis, quàm mus in pice ſolet, ut Græci in

Allegare. prouerbio dicunt. Cæterũ allegare pro in mediũ afferre, & uoce nuncupare, uerbũ eſt poſt Ciceronẽ (ut opinor) receptũ. Quintilianus de exordio loquens, *Nam tum dignitas eius allegatur, tum cõmendatur infirmitas.* Idem, *Sed ſi laudẽ eius ad utilitatẽ noſtræ cauſæ cõiunxerimus, ut allegemus pro honeſtis dignitatẽ illi ſuam, pro humilibus iuſtitiã.* Trãquillus in Aug. *Cum Lectorius adoleſcẽs in deprecãda grauiore adulterij pœna, præter ætatẽ atq; natales patricij generis, hoc quoq; patribus conſcriptis allegaret, ſe eſſe poſſeſſorẽ, ac ueluti ædituũ ſoli, qđ diuus*

Proferre. *Auguſtus naſcẽs attigiſſet.* Plinius Proculo, *Adhibes preces, allegas exemplũ.* hoc Cicero nõ allegare, ſed proferre appellat, ut lib. de Inuentione poſter. *Oportebit eum qui ſibi ut ignoſcatur, poſtulabit, maiorũ ſuorũ beneficia, ſi-qua extabũt, proferre: ſua etiã ſi poterit beneficia cõmemorare.* Idem, *Deinde cæteros proferre oportebit, quibus maiora delicta cõceſſa ſunt.* Quod ex more Græcorũ trãſlatũ eſt, qui προφέρειν id dicũt, hoc eſt, προτείνεσθαι, προβάλλεσθαι δικαιολογεῖσθαι. Quare & in iudicio prolata dici poſſunt τὰ δικαιολογήματα. Et allegare citareq; leges, eſt Ciceroni proferre, ut in eodem libro, *Deinde poſtulabit ut legem qua lege fecerit, proferat.* Et pro Sylla, *Multa mea in ſe, nonnulla*

nonnulla etiã ſua in me proferebat officia. In Philip. II. *Quid prandiorũ apparatus? quid furioſam uinolentiam tuam proferam?* Plinius ad Traianum utroq; eodem in loco uſus eſt, de Archippo Philoſopho: *Ille nihil proferebat, quo reſtitutum ſe doceret, allegabat tamen pro reſtitutione libellũ à ſe Domitiano datum.* Prætendere autẽ, eſt cauſari, προφασίζεσθαι, σκήπτεσθαι. Cicero in Vati. *Tu qui te Pythagoricum ſoles dicere, & hominis doctiſſimi nomen tuis immanibus, ac barbaris moribus prætendere.* Quintilianus de falſis Philoſophis, *Sed uultũ et triſtitiã, & diſſentientẽ à cæteris habitũ peſſimis moribus prætẽdebant.* Liuius in III. *Appius decreto præfatus, quàm libertati fauerit, eam ipſam legem declarare, quã Virginij amici poſtulationi ſuæ prætendant*, hoc eſt, obtendant. Quintilianus, *Hi ſunt enim qui ſuæ imbecillitati ſanitatis appellationem, quæ eſt maximè contraria, obtendant*, & obtẽtus πρόφασις, πρόσχημα, prætextus, color. Allegare autem Ciceroni eſt ſummittere, & deprecatores mittere, ut in Prætu. urbana, *Petit à me Rabonius, & amicos allegat. Facile impetrat.* Et allegatio in eadẽ, *Cũ ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent.* Id eſt, amicorum interceſſiones τῶν φίλων ὑπερεντεύξεις. Idem in eundem Verrem, *O dij immortales, quanta iſte cupiditate, quibus legationibus illam ſibi legationẽ expugnauit?* ποίας παραγγελίας. Multa ſunt huiuſmodi uerba uocabulaq;, quæ poſt Ciceronem in uſum frequentem recepta ſunt, ut quidem ipſe arbitror. Quorum quædam hic enumerabo, quæ in mentem mihi uenerunt. Sugillare, pro pudorem & exiſtimationem lædere. Vlpianus, *Si famoſa actio non ſit, uel pudorẽ non ſugillet.* Et ſugillatio maieſtatis Plinio lib. VII.

Prætendere. Obtendere. Allegatio. Sugillare.

λωβῦ

λωβὴ προπηλακισμὸς. quo etiam uerbo Valerius ſæpe uſus eſt. Et Liuius libro IIII. Viros domi militiæq; ſpectatos, primis annis ſugillatos, repulſos, riſui patribus fuiſſe: καθυβρισμένους, λελωβημένους, ἐφυβρισμένους, πεπηρωσμένους. Cicero ad Atticum libro I. Aut filius ita ſe gerit, ut eius conſulatus, non conſulatus ſit, ſed Magni noſtri ὑπώπιον.

Laceſſere. Græcè dixit, quod Plinius ſugillatũ ſæpe uocat. Inceſſere, pro laceſſere, inſectari, moleſtiam exhibere, conturbare: nunc datiuo, nũc accuſatiuo iunctũ. Liuius, Tãta cura patres inceßit, ut pariter eã ſuſceptã neglectãq; timerẽt. Idem timor inceßit Liuiũ, ne auxiliares circunuenirẽtur. φόβος ἐνέσκηψεν λιβίῳ. Salluſtius, Mulieribus inſolitus timor inceſſerat. Vt Vergilius, Regibus inceßit regnandi dira libido. Quintilianus de Seneca, Sed potioribus præferri eum non ſinebã, quos ille deſtiterat inceſſere. λόγῳ

Exprobrare. βάλλειν, προπηλακίζειν. Exprobrare ἐλέγχειν, cum re fit exprobratio, nõ uerbis. ut Seneca, Non te fœcũditatis tuæ, quæ exprobraret ætatem, puduit, τῆς τὴν ἡλικίαν ἐξελεγχούσης. Liberi enim grãdiores coarguũt matrẽ nõ eſſe iuuenẽ. Sic Plinius iunior, ſic Tacitus, ſic Trãquillus uſi ſunt. Cicero coarguere & arguere id uocat: Pro Sylla, Illũ multorũ literæ, ac nuncij coarguerãt. Pro Rabyr. Nõ intelligis quos uiros mortuos ſummi ſceleris arguas? Dicitur et ab eodẽ refutare, & refellere ut in lib. de finibus, Ita enim uiuũt quidã, ut eorũ uita refellatur oratio.

Prætexere. Prætexere pro obtẽdere προφασίζεσθαι, colorẽ quærere. Vergilius, Nõ tamẽ Anna nouis prætexere funera ſacris Germanã credit. Et prætextũ pro obtẽtu.

Prouocare. Prouocare pro uincere. Quintilianus in X. Elegia Græcos quoq; prouocamus. Plinius lib. XXXIIII. Acceßit ars picturæ, & aurũ argẽtumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare.

Quo

Quo modo intelligi poteſt illud Lucani *in nono*, Cogit *tãtos tolerare labores Sũma ducis uirtus,qui nuda fuſus arena* Excubat,*atq; omni fortunam prouocat hora.* Fa= Facere ad ſtomachum & ſimilia.
cere ad ſtomachũ,et ſimilia. Martialis *in* Xenijs, Præter=
eas,ſi quid nõ facit ad ſtomachũ. Dioſcor. ποιεῖ δὲ πρὸς ἐπι= ληπτικούς. Quintilianus *in* x. Nec *uerſicolorem illam, qua* Demetrius *utebatur, ueſtem bene ad forenſem pul= uerem facere:id eſt, accommodatam eſſe.* Seneca *de* Tran= *quil. uitæ*, Quorundam *parum idonea eſt uerecundia re= bus ciuilibus,quæ promptam frontem deſiderant.* Quo= *rundam contumacia non facit ad aulam.* Id *eſt,incommo da eſt & inepta.* Auſpicari *pro incipere & aggredi,* Auſpicari.
utiq; Pliniuſq;, Tranquillus, Seneca *utuntur,&* Liuius *ut opinor quodam loco,pro quo* Græci κατάρχεσθαι, ὁρμᾶσθαι, ἐνάρχεσθαι, ἐπιβάλλεσθαι, ἐξάρχειν, ἐνίστασθαι *dicunt.* Nuſquam
Cicero *in ea ſignificatione.* Appetere *pro inſtare,aduẽ=* Appetere.
tare. Liuius, Iam *nox appetebat, cum* Thraces *prælio decedunt.* Curtius *libro* IX. Et *fatum iam,cuius ineuita= bilis ſors eſt,appetebat.* Cæſar *libro* VI. Gal. Iamq; *dies appetebat ſeptimus,quem ad diem ad impedimenta* Cæ= *ſar reuerti ſtatuerat,* Nuſquam *autem* Cicero *quod me= minerim uſus eſt.* Tolerare *pro* ἀποζῆν, *& uitam quo=* Tolerare.
quo modo agere, & per inopiam traducere & proro= gare Cæſar *non ſemel dixit,ut libro* III. *de bello ciuili,* Libenter *etiam ex perfugis agnoſcebamus equos eorum tolerari:reliqua uerò iumenta interijſſe.* Et *rurſus,* Erat *ſumma inopia,adeò ut folijs ex arboribus ſtrictis,& te= neris arborum radicibus contuſis equos alerent, & co= gerentur ijs rationibus equitatum tolerare.* Id *eſt, in ſumma pabuli inopia alere,* ἐστενωμένως θρέψαι. Taci= *tus,* Multos *militia, quoſdam exercendis agris tolerare uitam.*

uitam. Hoc eſt, διακαρτερῶν ἑαυτοὺς πονήρως ἀπαλλάττειν. Terentius lana ac tela uictum quæritans dixit, συλλεγομένη τὸν βίον, τυχόντως τὸν βίον ποριζομένη, ὅπως δύναιτ' οὖν διαζῆν, uel τὸν βίον ἐργαζομένη. Columella libro VII. Pinguis & cāpeſtris ſitus proceras oues tolerat, gracilis & collinus quadratas. διακαρτερῶ, Plinius libro VII. pro uno ſpiritu currere dixit, Nunc quidem in circo centumſexaginta paſſus tolerare non ignoramus. ἀπνευστὶ τρέχειν, uel quod illi dicunt, πρὸς τὸν δρόμον καρτερεῖν, uel ἐν τῷ τρέχειν καρτερεῖν. unde & ἀποκαρτεροῦντες dicti, qui inediā ad exitū uſq; tolerant. Quintilianus in VIII. Ἀποκαρτέρησιν luxurioſus ſimulauit. Vnde ille apocarteros apud Ciceronē lib. I. Tuſcul. Imputare pro exprobrare & præmiū repoſcere. Tacitus lib. Vndeuiceſ. Reip. haud dubie intererat Vitelliū uinci. Sed imputare perfidiā nō poſſunt, qui Vitelliū Veſpaſiano prodidere, cū à Galba deſciuiſſent. Id eſt, ſpecioſè non poſſunt à Veſpaſiano gratiā repoſcere perfidiæ ſuæ. Idem lib. XVII. Non tamē quiſquā in modū concionis, aut è ſuggeſtu locutus: neq; enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius aderat, nō cōpeſcere ruētes auſus. Id eſt, nondū erat quiſquā in locū Galbæ deſignatus aut deſtinatus imperio, à quo inire gratiam uiderētur ob defectionē à Galba, οὔπω γὰρ ἦν ὅτῳ τινὶ ἐνδείκνυσθαι δύναιντ' ἄν. Tranquillus in Tyber. Mirū Agrippinā pandatariā relegauit. cōuiciātiq; oculū per Centurionē uerberibus excuſsit. Imputauit etiā quòd non laqueo ſtrangulatū in Gemonias abiecerat. Idem in Nerone, Cum quidam crimen ultro faterentur: nonnulli etiam imputarent, tanquam aliter illi non poſſent, niſi morte ſuccurrere, decorato flagitijs omnibus. Plinius lib. undetriceſ. Stertinius imputauit principibus quòd quingenis

Imputare.

genis ſeſtertijs contentus eſſet, χαρίζεσθαι ἔφη. Sic Plinius iunior in Panegy. Imputanti ſimilis, ἀπολογιζομένῳ ἐοικώς. Breuiare etiam Cicero non utitur, quod meminerim, quo Quintilianus ſæpe uſus eſt. Figurare uerbo rariſsimè uſus eſt, eiuſq; compoſitis. Renunciare pro nuncium remittere, & ſalutem ultimum dicere, Cicero nunquam dixit. Quintilianus in decimo, Mea quidem ſententia ciuilibus officijs renunciabit. Imponere pro fallere. Viſere pro uidere, quo Liuius & Plinij duo uſi ſunt, & alij: ſeu pro ad uidendum adire, uel uidere cupere, ut in Verrem de ſimulachro Dianæ, Colebatur à ciuibus, ab aduenis uiſebatur. Alibi, Propter hoc unum uiſuntur Theſpiæ, hoc eſt, ἱστοροῦνται. Et uiſendus. Idem, Nihil Syracuſis quod magis uiſendum putaretur. Subſcribere pro fauere, & aſtipulari & aſſentiri, Cicero non uſus eſt. Celſus de Aſclepiade loquens, Vlterioribus diebus cubantis etiam luxuriæ ſubſcripſit, primus uerò tortoris uicem exhibuit. Macel. in l. Non aliter, ſuprà, De adoptio. Non aliter enim uoluntati eius, qui arrogare pupillum uolet, etiam ſi cauſam eius ob alia probauerit, ſubſcribendum erit, συγκαταθετέον. Traianus ad Plinium, Tuo tamen deſiderio ſubſcripſi. Columella, Quòd ſi uoto fortuna ſubſcribet, agrum habebimus ſalubri cœlo. Liuius lib. x. ab urbe, Subſcripſit orationi eius conſul. Id eſt, fauit, adiuuit. Et ſubſcriptio, approbatio, aſtipulatio, ut Græcè ὑπογραφή. Subſcribere uero cum accuſatiuo eſt cauſam ſententiæ teſtari & addere. Cicero pro Cluen. Video igitur Iud. animaduertiſſe Cẽſores in Iudices quoſdam illius iudicij Iuniani, cum iſtam ipſam cauſam ſubſcriberent. Idem, Nam hæc quidẽ quæ de iudicio corrupto ſubſcripſerũt, quis eſt qui ab illis ſatis cognita, & diligẽter iudicata arbitretur? In Mar

Breuiare.

Renunciare.

Imponere.

Viſere.

Viſendus.

Subſcribere.

cum Aquilium, & in T. Guttam uideo eſſe ſubſcriptum.
Subſcriptio. Et ſubſcriptio pro cenſura. Idem, Ne ſubſcriptio cenſoria, non minus calamitatis ciuibus, quàm proſcriptio acerbiſsima poſsit afferre.
Subſcriptor. Subſcriptores etiam erant aduocati, & adiutores patronorum in cauſis: qui etiam tanquã cuſtodes patronorum adhibebantur, ne corrupti præuaricarentur.
Patronus. Aduocatus. Procurator. Cognitor. Qui defendit alterum, inquit Aſconius, aut patronus dicitur, ſi orator eſt: aut aduocatus, ſi aut ius ſuggerit, aut præſentiam ſuam commodat amico: aut procurator ſi negotiũ ſuſcipit: aut cognitor, ſi præſẽtis cauſam nouit, & ſic tuetur ut ſuam. Cicero in Diuinatione, Ac uenit paratus cum ſubſcriptoribus exercitatis & diſertis. Eſt tamen hoc aliquid, etſi non eſt ſatis. omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo eſt, ornatiſsimus & paratiſsimus eſſe debet. Subſcribere etiam eſt iudicium dictare, quaſiq; dicam ſcribere, ut Cicero loquitur. Plinius lib. v. epiſtolarum, Poſt hoc ille cum cæteris ſubſcripſit centumuirale iudicium, mecum non ſubſcripſit, Appetebat dies iudicij. cohæredes mei cõponere rem cupiebant. Idem, Scis te non ſubſcripſiſſe mecum, & iam biennium tranſiſſe, omniaq; me uſu cepiſſe.
Deſpondere animum. Deſpondere animum apud Ciceronem, ut opinor, nuſquam legitur, pro eo quod Græci dicunt ἀπεγνωκότως ἔχειν, θανατᾶν, ἀπονενοημένως πρὸς τὸ ζῆν διακεῖσθαι, hoc eſt, deplorata ſpe uitæ eſſe, tædio lucis affectum eſſe. Plautus in Menæch. Pater eius poſtquam perdidit puerũ, animum deſpondit. τοῦ υἱέως ἀπογνώ. ἀλύειν ἤρχετο. Idem alibi, Quæſo hercle animũ ne deſponde. Vtuntur Varro, Liuius, & Columella.
Faceſſere. Faceſſere pro cõcedere & abire, quo Terẽtius et Liuius uſi ſunt, puto Ciceronem non uſum, uel rariſsime.
Fragrare. Fragrare nõ memini apud eundẽ me legiſſe, cum apud Vergilium legatur,

Redolētq; thymo fragrātia mella. Nō quiritare aut qui= ritari pro χετλιάζειν, *et* σιτνιᾶσθαι, *quo & Varro, et Plinius iunior, & Quintilianus uſi ſunt. Apud Liuiū lib. IX. de bello Macedo. queritari legitur, Ne uox queritātis audi= retur. Et li. X. Si cōploratiōe nocturna excitus mihi que= ritāti interueniſſet. Cādidus apud omnes ferè præter Cice ronem, eſt qui à Græcis* εὐγνώμων, ἐπιεικὴς, χρηστὸς, ὑγιὴς τὴν γνώμην, *&* ἀφελὴς *dicitur. At Cicero Græcè maluit dicere ad Atticū ſcribens, Illud de hiſtrionis geſtu tu ſceleſte ſu= ſpicaris: ego* ἀφελῶς *ſcripſi. Sūt & permulta quibus uti uel noluit, uel nō auſus eſt, ut refragari uerbo, quo tamē Li uius uſus eſt, pro* ἀντιπράττειν καὶ ἀντιπολιτεύεσθαι. *Et Quin tilianus, et Plinius iunior cōſummatū pro abſoluto omnes præter cū dixerunt. Quintilianus in præfatione, Eſt certè aliqd conſummata eloquētia,* ἀποτετελεσμένη πάντη πάντως τελεία. *Præſumere Quintilianus, & æquales eius dixerūt, quod Cicero & eius ætas dixit præcipere, ut præſumere cogitatione, quod nondū uſu habeas Quintilianus, & Pli nius Octauio, Vt tandē percipias gaudiū, quod ego olim pro te præſumo. Et præſumere ſpe,* προκαταλπίζειν. *Et præ= ſumptiones Quintiliano lib. IX. id eſt,* ἀντιλήψεις. *Cicero in I. Officiorū, Illud etiā ingenij magni eſt præcipere co= gitatione futura: & aliquāto antè cōſtituere, quid accide re poſſit. Liuius, Quanquā fama prius præcepta res erat. Idem, Spem uniuerſæ uictoriæ, tentato paulatim euentu certaminum præcipere. Cæſar in VII. Quoniam hæc uſu uētura opinione præceperat,* προέλεψε. *Grauari pro ægro animo aliquid facere uel ferre, cū accuſatiuo Cicero non dixit, niſi me fugit. Quintilianus in IIII. Præterea in omni partitione eſt utiq; aliquid potentiſſimū, quod cū audiuit iudex, cætera tanquam ſuperuacua grauari ſolet,*

Quiritari & queritari.

Candidus.

Refragari.

Cōſummare.

Præſumere.

Præcipere.

Grauari.

τ᾽ ἄλλα βαρύνεσθαι ἄωθε. Plautus in Milite, Oro & quæſo,
ut eius mihi ſit copia, quod cupiam ne grauetur. Vtitur
Infeſtare. & Vergilius. Infeſtare, Plinius, Celſus, Tranquillus, &
alij dixerunt pro ἐνοχλεῖν, ἐπηρεάζειν, κακουργεῖν, λυμαίνεσθαι,
Boni cõſulere. quod apud Ciceronem non legitur. Boni conſulere, quo
& Fabius, & Plautus, & Seneca utuntur, pro in bonam
partem interpretari, & benigne iudicare, Ciceroni uide=
tur non placuiſſe. Quintilianus in præfatione ſexti, Boni
autem conſulere noſtrũ laborem, uel propter hoc cæcum
eſt: quòd in nullum iam proprium uſum perſeueramus,
Gliſcere. συλλογίζειν μέντοι πρὸς τὰ ἡμῖν πεπονημένα οὐχ ὑγιές. Gliſcere
etiam apud eundem non legitur, niſi me fefellit obliuio.
Quo Liuius & Vergilius pro augeri uſi ſunt. Quidam
ἀντὶ τοῦ αὐξάνειν καὶ εὐημερεῖν utuntur, & πληθύειν. Idem pro
Subſtantia. ſubſtantia naturam ſemper dixit, nec eſſentiam: id eſt, οὐσί=
αν καὶ ἀνθυπόστασιν. Quo modo & Græci φύσιν pro ſubſtan=
tia dicunt: ut Ariſtoteles in quarto τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ,
naturæ ſignificationes exponens, his uerbis ſignificat,
μεταφορᾷ δ᾽ ἤδη καὶ ὅλως πᾶσα οὐσία φύσις λέγεται διὰ ταύτην,
ὅτι καὶ ἡ φύσις οὐσία τίς ἐστιν. Non poteſt naturæ uocabulo id
omne exprimi, quod ipſe οὐσίαν uocat, ut ex eodem libro
& ſexto apparet eiuſdem tractatus. Quare hac dictione
ſubſtantia lingua Latina carere non poteſt. Quare Quin
tilianus non uerecunde uſus eſt. Nam & ſubſtare uerbo,
Cicero non abſtinuit, ut in Topicis, Non eſſe rurſus ea
dico, quæ tangi demonſtrariq; non poſſunt, cerni tamen
animo atq; intelligi poſſunt, ut ſi uſucapionem, ſi tutelã,
ſi agnationem definias: quarum nullum ſubſtet quaſi cor
pus: hoc eſt, ſubſtantia ſit. Vbi in aliquibus exemplaribus
Translatitius. ſubeſt, legitur. Translatitiũ, ἀντὶ τοῦ ἐπεισάκτου, & aliunde
ſumpto dicere ſolet, ut edictum translatitium in Prætura
urbana

urbana, & translatitiũ caput legis ad Atticum. Recentiores autẽ translatitiũ dicunt, ἐκφῦον, ἐπιτυχὸν, ἐγκύκλιον, & quaſi triuiale, uſitatũ, obſoletũ. Huius etiã nomẽclaturæ sũt nouiſsimus, ciuilitás, id eſt, πολιτικὸ. Principalis pro primario, uniuerſalis, uiſibilis, intelligibilis, ſẽſibilis, poſsibilis genuinus, id eſt, ἀυθφυὴς, cauſidicus, legalis, id eſt, νομιμ@. Pullatus pro plebeio, ut pullata turba ὁ ἀτελὴς ὄχλος κὴ συφετώδης, quo omnes poſt eum uſi ſunt. Deprehendi pro æſtuare dubitatione, conturbari, labaſcere, hærere. Quintilianus de patronis, qui cauſam non ſatis cognouerunt, Deinde (inquit) deprehenduntur: & cauſam quam ex ſuis litigatoribus diſcere noluerunt, ab aduerſarijs diſcunt, διαπορούνται. Idem, Ut parua quædam animalia in anguſtijs mobilia in campo deprehendũtur. Id eſt, ἀπορoῦνται. & non habent quò confugiant, inopia præſidij anguntur. Significat etiam ex tempore, & nec opinato aliquid cogi agere. Plinius Arriano, libro VI. epiſtol. Quid enim iucundius, quàm ſub alterius inuidia, quandiu uelis, & in alieno auditorio quaſi deprehenſum dicere? καθαπερεὶ αὐτοσχεδιάζοντα λέγειν. Quintilianus in decimo, Scribendũ ergo quoties licebit: ſi id non dabitur, cogitãdum: ab utroq; excluſi, debent tamen uincere, ut neq; deprehenſus orator, neq; litigator deſtitutus eſſe uideatur. Ab eodem deprehenſi teſtes dicuntur, titubantes in teſtimonio dicendo, quos uariare uocamus. In quinto, Turbantur enim (inquit) & à patronis aduerſæ partis deducuntur in laqueum: pluſq; deprehenſi nocent, quàm firmi & interriti profuiſſent. Exemplum pro pœna & ſupplicio. Tacitus de Chriſtianis, Unde quanquam aduerſus ſontes, & nouiſsima exempla meritos, miſeratio oriebatur. Liuius, Omnia belli exẽpla habita in ſe cædibus, rui-

Deprehendi. Deprehenſus.

Exemplum.

nis, incendijs, direptione urbis, Sic Ariſtid. πάντα τὰ ἔσχατα ἀπέλαβον. *Cur id in uſum uenerit apud antiquos do=
cet Gellius lib.* V I. *Quibuſdã uerbis idem Cicero rariſ=
ſimè uſus eſt: ac uix iterũ fortaſſe. ut in Tuſcul. Apud quos
autem uenandi & equitandi laus uiget, qui hanc gloriam*
Peteſſo. *peteſſunt, nullum fugiunt dolorẽ,* τῆς δόξης ταύτης ἐφίενται.
*Plautus, Vltro amas, ultro expeteſſis. Alibi, Quãquam il=
lum multæ ſibi expeteſſunt. In tertio de Legibus, Domũ*
Repedo. *cum laude repedandum,* οἴκαδε ἀξιεπαίνως ἀναποδιστέον. *Et*
Fodico. *in tertio Tuſcul. Non eſt enim in noſtra poteſtate fodi=
cantibus ijs rebus, quas malas eſſe opinemur, diſſimulatio
uel obliuio. lacerant, uexant, ſtimulos admouent,* οὐ γάρ ἐστιν
ἐφ' ἡμῖν τὸ μὴ προσποιεῖσθαι ἢ ἀμνημονεῖν τῶν λυπούντων ὧν ἂν δοξάζω
Refractarius. μεν κακά. *Refractarius ad Atticũ, Fuit enim mihi commo=
dũ, quòd in ijs oratiõibus, quæ Philippicæ nominãtur, eni
tuerit ille tuus Demoſthenes. Et quòd ſe ab hoc refracta=
riolo iudiciali dicendi genere abiũxerat, ut* σεμνότερός τις
καὶ πολυτικώτερος *uideretur. Refractarium* σκληρὸν, χαλε
Iniurius. πὸν, ἀντίτυπον, ἀπεμφαῖνον. *Iniurium* ἄδικον *in tertio de
Offic. Si tabulam de naufragio ſtultus arripuerit, extor=
quebit'ne ſapiens ſi potuerit? negat, quia eſt iniuriũ. Te=
rentius, Tu nunc tibi id laudi ducis, quod feciſti inopia:
iniurium eſt. Cicero pro Cornel. In ſocios uerò ipſos in=*
Indulgere. *iurioſum & contumelioſum eſt. Indulgere pro addictum
eſſe, uehementius ſtudere & propenſe incumbere. ut In=
dulge ordinibus, apud Vergilium. Cicero in Lælio, Vide=
re licet eos proſperis rebus immutari: ſperni ab ijs amici=
tias ueteres: indulgeri nouis. Quintilianus, Nõ multũ in=*
Valere. *dulſere eloquẽtiæ Stoici ueteres,* οὐκ ἄγαν προσέθεντο. *Vale=
re pro poſſe cũ infinitiuo uſus eſt libẽtius: ut pro Cluẽtio,
Nec Metellus, nec Popilius clariſſimi uiri uim tribunitiã*

ſuſtinere

*ſuſtinere ualuerũt.*Et *de ſenectute,*Nemo *adhuc cõuenire me ualuit,quin fuerim occupatus.* In Lælio,*Amicos quot haberet,dicere nõ ualeret.* Culpare *in Salluſtiũ iterum dixit.*Plautus,Hoc *etiã ipſi culpabũt mali,*κακιοῦσι.*Prædictus pro ſupradicto non adeò frequenter legitur,ut in Acade.* Quæq; *ab ijs dicuntur,ſic perſequamur, ut nihil in prædictis relinquamus.*Et pro domo *ſua,Si omnia ſolennibus uerbis,ueteribus & prædictis inſtitutis acta eſſe dicerem.* Liuius,Quintilianus,Plinius,Columella,*& alij frequentius uſi ſunt.* Munerare,pro Deiotaro,*Munerari in præfatione poſter. de inuentione.* Sanequam,*ad* Quintum *fratrem.*Et Brutus *ad Ciceronẽ, &* Sulpitius.Cicero, *Nam quod de* Pompeio Caninius *agit,ſanequã refrixit.* Sulpitius *ad Ciceronẽ,Sanequã pro eo ac debui,grauiter moleſteq; tuli.*Brutus,*Sanequã ſum gauiſus.* Temere *pro ſere, cõtrà quàm* Valla *cẽſuit.Ad* Quĩtũ *fratrem,*I*d maiores nõ in beneficij loco, ſed in laboris ac muneris nõ temere, niſi libertis ſuis deferebãt.*Liuius,*Non temere incerta caſuum reputat,quem fortuna nunquam decepit. Minus autem in epiſtolis religioſus fuit:ut ad eundem* Quintum, *Ego me in* Cumano *&* Pompeiano *, præterquam quòd ſine te , cæterum ſatis commode oblectabam.* Id *eſt, alioqui.*Et ad Atticum *lib.* VII. *Cum ſit neceſſe perſuaderi* Cæſari,*ut tradat prouinciam atq; exercitum. Aut ſi id ei nõ perſuadeatur,haberi comitia ſine illius ratione,illo patiente atq; obtinente prouinciam. Aut ſi per* Trib. pleb. *non patiatur,tamen quieſcat rem adduci ad interregnũ. quieſcat pro ſinat dixit.* Plautus *in* Mercatore, *Quieſce inquam iſthanc rem : ego recte uidero. Multijugis pro multiplici.* Ad Atticum *libro* XIIII. *Veruntamen de* Republica *multa cognoui ex tuis literis , quas quidem*

Culpare. Munerare. Sanequam. Temere. Cæterum. Quieſcere. Multijugis.

Dignatio. *multijuges accepi uno tẽpore. Dignationẽ pro dignitate, & maieſtate, hoc eſt, τὸ ἀξιωματικὸν, ſemel ad Atticũ dixit:*

Calculus. *Plinius, Tranquillus, Tacitus. Calculus pro ratione conſilij capiendi. Idem ad eundem libro* VIII. *Quare nunc ſaltem ad illos calculos reuertamur, quos tum abiecimus: ut non ſolum glorioſis conſilijs utamur, ſed etiam paulo ſalubrioribus. Plinius in epiſt. Sed planè an ſit recitãdum examina tecum: omnesq; quos ego moui in utraq; parte calculos pone, idq; elige in quo uicerit ratio. Ab eadem libertate eſt illud, tricatus eſt, ad eundem libro* XIIII. *Publius tecum tricatus eſt. Et libro ſequenti, Vectenum*

Tricari. Punitus eſt. *accuſat. Tricatur ſcilicet. Punitus eſt pro Milone, pro puniuit, Quintilianus figuratum eſſe ait. Et punitus ſit in ſecundo Rhetoricorum, Leges quoque & iudicia demonſtranda ſunt, per quæ potuerit id peccatum, quòd ſponte ſua reus punitus ſit, moribus & iudicio uindicari, ἐτιμωρήσατο. Citat & punitur pro punit Nonius in primo*

Suppeditatus. *Officiorum, Suppeditatus es pro ſuppeditaſti. Ad Atticum lib.* XIIII. *De Petulciano nomine quod mihi ſuppeditatus es, gratiſſimum eſt: & ſimile tuorum omnium. Antiquarij etiam hominis illud eſſe uidetur in Piſonem, ut caput ſiniſtra manu perfricans, commurmuratus ſit: ratio quidem hercle apparet, argentum decoctum, οἴχεται. Eiuſdem generis eſt Faxint in Verrem, & Cuia res, cuium periculum, in frumentaria, Apronius certiorem facit iſtum cuia res erat, quid rei eſſet. Sunt etiam quædam ipſius Ciceronis, quæ admodum placuiſſe poſteris non uidentur. ut inualetudo, inſanitas, inſcientia, infinitio, immoderatio, tactio, inuidentia, confiſio, fidentia. ut in*

Sermocinor. *Tuſculanis, Fidentia eſt firma animi confiſio. De ſermocinari uerbo Quintilianus dubitaſſe uidetur, ut in tertio*

tertiam

tertiam adiecit προσομιλητικὴν, quam ſanè nobis permittamus dicere ſermocinatricem. Idem, Sermones hominum dicere διαλόγους malunt. quòd Latinorum quidam dixerunt ſermocinationem. Cicero in Prætura urbana, Reſpondit illa ut meretrix non inhumanè, libenter ait ſe facturam: & ſe cum iſto diligenter ſermocinaturam. Et in ſecundo Rhetoricorum, Cum quibus in rebus homines in conſuetudine ſcribendi aut ſermocinandi uti eo uerbo ſoleant, conſiderabitur. Inſatiabili nouo more, pro non ſaturante dixit. In ſecundo de natura Deorum, Quorum omniũ incredibilis multitudo inſatiabili uarietate diſtinguitur. Idem de ſole & ſideribus, Hæc enim quãquam ad mundi cohærentiam pertinent, tamen & ſpectaculum hominibus præbẽt. Nulla eſt enim inſatiabilior ſpecies: nulla pulchrior. οὐδεμία γὰρ ὄψις ἐστὶν ἀκορεστοτέρα *. Contrà autem intolerantem pro intolerabili dicere ſolitus eſt, ut in ſecundo de Oratore, Sed etiam ſuperioribus inuidetur ſæpe uehementer. Et eo magis ſi intolerantius ſe iactant. Et in Vatinium, Quoniam pecuniam aliorum deſpicis, de tuis diuitijs intolerantiſſime gloriaris. Et intolerantiam pro intemperantia, inſolentia. De lege agra. Perſpicite quãta poteſtas permittitur. Non priuatorum inſaniam, ſed Regum intolerantiam eſſe dicetis. Quod imitatus eſt Tranquillus in Tyberio, Protulit. Auguſti codicillos de acerbitate & intolerantia morum eius. A quo haud ita multum abeſt, quod Liuius intolerãtem pro impotente dixit. Et loquimur (inquit) de Alexandro nondum merſo rebus ſecundis, quarum nemo intolerantior fuit. Tacitus libro XII. Clementiam ac iuſtitiam, quanto ignoratiora barbaris, tanto tolerantiora capeſſeret, Id eſt, tolerabiliora.*

Inſatiabilis.

Intolerans.

Intolerantia.

Ex l. Succurritur. Ex quibus cauſis maiores.

Nam etiam incluſus ueluti latumijs uinculorum nu=mero haberi placet : quia nihil interſit, parietibus, &c.) Lego, Nam etiã incluſos ueluti latumijs, uinctorũ nume=ro, & reliqua. *Latumiæ, inquit Aſconius, lapidicinæ di=cũtur, & loca cæſis lapidibus excẽta, & carcer Syracu=ſanus.* Cicero in Prætura urbana, *Lucius Suetius homo o=mnibus ornamẽtis præditus, iuratus apud uos dixit, mul=tos ciues Romanos in Latumijs iſtius imperio crudeliſsi=me per uim morte eſſe mulctatos.* Idẽ in eundẽ, actione ul tima, *Latumias Syracuſanas omnes audiſtis : pleriq; no=ſtis. Opus eſt ingens, magnificũ regum ac tyrãnorũ, ex ſa xo in mirãdam altitudinẽ depreſſum, & multorum operis penitus exciſum. Nihil tam ſeptũ undiq;, nihil tam tutum ad cuſtodias, nec fieri nec cogitari poteſt.* Sed ubiq; lau=tumiæ pro latumiæ legitur. Erat & carcer Romæ ſic di=ctus, cuius meminit Liuius. Sic autem appellari poſſunt o=mnia hypogea, quæ in ſaxo inciſa ſunt. Sunt alioqui la=tumiæ uel latomiæ lapidicinæ, uel potius, ut Plautus pro=tulit, lapicidinæ, id eſt, metalla ſaxaria, & ueluti ſaxifo=dinæ, cuiuſmodi ſunt ad urbem Pariſienſem. Et latomi artifices ipſi, id eſt, lapicidæ, quo uerbo Liuius utitur. Philoxenus poëta in latumias Syracuſanas Dionyſij ty=ranni iuſſu detruſus eſt ob egregium, & memorabile fa=cinus huiuſmodi. Dionyſius in poëtica laude præter mo=dum ambitioſus, tragœdiam quandam parum emendatam compoſuerat: quam cum ab omnibus laudari uellet & ob tinuiſſet, nouiſsime Philoxeno nobili poëtæ, egregijq; ſpiritus uiro emendandam tradidit. Homo aſſentationis imperitus tragœdiã protinus totam à frõte ad calcem, ut dicitur,

Margin: Latumiæ. Latumiæ. Latomiæ. Lapidicinæ. Lapicidinæ. Latomi. Philoxenus.

dicitur, una litura circũduxit. Sic enim inquit Plutarchus, ὅτι ὃν ἀνάπαλιν Διονύσιος ὁ τὸν ποιητὴν Φιλόξενον εἰς τὰς λατομίας ἐμβαλὼν, ὅτι τὴν τραγῳδίαν αὐτοῦ διορθῶσαι κελευσθεὶς, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅλην μέχρι τῆς κορωνίδος περιέγραψεν. Ferunt cũ cũ aliquãto pòſt ex tenebris illis extractus à Dionyſio interrogaretur, quale ſibi uideretur poëma quoddã eius (exiſtimabat enim ferociã illam ſpirituũ Philoxeni in carcere perdomitã) cõfeſtim exclamaſſe, πέμψον εἰς τὰς λατομίας, id eſt, Mitte me in latumias. Videlicet ſignificans nullum carceris teterrimi cruciatum uiro celſi animi tam graue eſſe, quàm ad laudes indigniſſimas cogi, more aſſẽtatorum. Si duos Philoxenos ætas noſtra in comitatu regio, uel in aula potius interiore habuiſſet, quingenariam illam cohortem aſſentatorum, quæ moribus noſtris, ne digitum quidẽ trãſuerſum diſcedere ab ijs ſolet, qui primos ordines aulicæ autoritatis ducunt, ingenti omnium approbatione exautoratam ignominioſe uideremus. Modo diuorum aliquis præſtitiſſet, ut ne quouis aulico machinamento (ut aſſolet) deturbari inde præcipites poſſent, & (ut ita dicam) excuriari. ſed rara hæc felicitas: quæ ut omnibus ſeculis exoptanda, ſic paucis ſperanda eſt.

Περιγράφειν. Δατομίαι.

Mitte me in latumias.

Ex l. Abeſſe, eodem titulo.

Qui ad ærarium delati aut in cõmentarium Principis delati ſunt.) Hanc legem Accurſius prorſus non intellexiſſe uidetur. Nos igitur alibi multa de ærario diximus, in queis & illud ex Cicerone & Trãquillo docuimus: Senatuſconſulta ad ærarium deferri ſolita olim eſſe, legesq́; in æreis tabulis inciſas. In eodem ærario quod erat in æde Saturni, acta quoque publica recondebantur ad memoriam publicam poſteritati prodendam. Commentarius autem liber eſt, quem ſibi quiſq; noſtrum priuatim facere conſueuit, quaſi quoddã memoriæ promptuariũ eorum

Cõmentarius.

Diarium. Ephemeris. Regiſtrum. Regeſtum.

quæ agimus, id eſt, Diarium & Ephemeris actionum noſtrarum. Regiſtrum uulgo uocatur, quod Latinè Regeſtum dici poteſt, cum Quintilianus regerendi uerbo utatur. Huiuſmodi autem librum factitaſſe ſibi Principes Romanos multis autoritatibus probari poteſt. Trãquillus in Tyber. Commentario, inquit, quem de uita ſua ſummatim breuiterq; compoſuit, auſus eſt ſcribere Seianum ſe puniſſe, quòd comperiſſet furere aduerſus Germanici liberos filij ſui. Tacitus, Signo ultionis in delatores dato, petit à Cæſare Iunius Maricus, ut commentariorum principalium poteſtatem Senatui faceret, per quos noſceret quem quiſq; accuſandum popoſciſſet: de commentarijs Claudij & Neronis loquens. Cicero in 1. Antoniana, An in commẽtariolis, & chirographis, & libellis ſe uno autore prolatis, acta Cæſaris firma erunt? quæ ille in æs incidit, in quo populi iuſſa perpetuasq; leges eſſe uoluit, pro nihilo habebuntur? Quibus uerbis Cicero ſignificat cõmentarios priuatam eſſe memoriam, acta autem debere eſſe memoria publica teſtata, quæ in ærario eſſe ſolebat. Traianus ad Plinium, Dediſſe me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua aſſueui, referri in cõmentarios meos iuſsi. Huiuſmodi commentarios, aut publicos, aut priuatos Principes noſtri, nec à maioribus accipiũt, nec poſteris relinquunt. Ita rerum noſtrarum eatenus memoriam habemus, quatenus ab auis tantùm ad nepotes per manus tradi poſſunt. Vnde fit ut fabulamenta multa pro rebus geſtis recepta ſint, unoquoq; auditis aliquid affingente: quibuſdam etiam noua atq; inaudita (quæ modò commoda uideantur aut plauſibilia) comminiſcentibus.

Commentarioli. Acta. Improbandus mos Gallorũ. Cõmentarius, & commentarium.

Commentarius igitur & Cõmentarium dicitur quicquid ita cõficimus, ut memoriæ tantùm gratia, non plenæ nar-

rationis

rationis facere uideamur, in quo ſcilicet capita tãtum, & ſummas rerũ adnotare ſolemus. A' Græcis dicuntur ὑπομνήματα. Quo uerbo Cicero ad Atticũ uſus eſt, de cõmentario conſulatus ſui loquens. Inde commẽtarij Cæſaris dicti, in quibus res eius in Gallia, & bello ciuili geſtæ non late & plene enarrãtur, ſed ueluti perſtringũtur: id quod ex Cicerone in Bruto & Tranquillo in Cæſare apparet. Plutarchus, ἱστορικὰ ὑπομνήματα uocat. Idem Cicero alibi, Ipſa illa Cenſoria contra C. Domitium collegam non eſt oratio, ſed quaſi capita rerum & orationis commentariũ paulo plenius. Commentarium paulo plenius appellat id quod uulgo dicunt memorias bene amplas, quales aduocatis dari ſolent, cum cauſas acturi ſunt, aut ijs qui reſcripta regia conficiunt. Inde Commentarienſes non à commentario carceris loco dicti ſunt, ut Accurſio diuinare libuit, ſed quia in commentarium cuſtodias referebant, & ueluti diarium cuſtodiarũ conficiebant. In propoſito igitur ſenſus eſt, Proconſulares Legatosq́; eorũ & prouinciarum præſides, procuratores principum, Tribunos, Præfectosq́; militum, eorumq́; omnium comitatũ, non aliter Reipublicæ cauſa abeſſe cẽſeri, quàm ſi in acta ærarij quæ publica ſunt, aut in priuatũ commentariũ Principis referendos ſe curarint: id eſt, regiſtrandos, ut uulgo dicimus, ut in commentarium relati potius, quàm delati legendum ſit in fine legis. Hoc modo: Qui ad ærarium aut in cõmentarium principis relati ſunt. Similis error inter iuriſperitos inualuit, cum inter reos delatos dicunt, qui iam in reatu ſunt. Hoc eſt, quorũ nomina delata sũt, & in acta iudiciorum relata. Cicero Philip. 11. Abſentem credo in reos relatũ: abſentẽ indicta cauſa iudicatũ: ui oppreſſum et armis. Sic Vlpianus infrà ad l. Iuliã, De adulte. Ne quis

Commentarienſes.

inter

inter reos referat eum, qui tunc ſine detrectatione Reip. cauſa aberit. Poſt delationem enim inter reos, & in reos referebantur olim. Deferre enim in ærarium dicebant, & referre in cõmentarios. An autem hunc ſenſum Accurſius uel olfecerit tantum, ex gloſſematis eius intelligere licet.

Deferre in ærarium. Referre in cõmentari[os].

Ex l. ſequenti.

Eos qui notis ſcribunt acta Præſidum, Reipub. cauſa non abeſſe certũ eſt.) Notis ſcribere, eſt cõpendioſo ſcribendi genere excipiẽdo uti. Trãquillus de Tito Principe Romano, *E pluribus cõperi notis quoq; excipere uelociſſime ſolitũ, & cum amanuenſibus ſuis per ludũ iocumq; certantẽ, imitari chirographa quæcunq; uidiſſet.* Huiuſmodi exceptores ſunt hodie in curia Parlamenti miranda ſolertia omnia propemodũ dicta, aduocatorũ quoq;, nedum Iudicum excipientes. Quales olim etiam in iudicijs fuiſſe Romanis multis teſtimonijs conſtat. Tranquillus in Cæſare, *Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædã feruntur, ut pro Q. Metello: quam non immerito Auguſtus exiſtimabat magis ab actuarijs exceptam male ſubſequẽtibus uerba dicentis, quàm ab ipſo editã.* Et Pædianus autor eſt orationẽ Ciceronis pro Milone exceptã eſſe, quæ adhuc tẽpore ſuo extaret: & alteram quam nũc habemus à Cicerone ſcriptã illa multo abſolutiorẽ. Quidam autẽ oratores (ut Cicero docet in Bruto) orationes ſuas nõ edebãt, cõtenti in foro egiſſe: quidã domi cõfectas in publicum emittebant. In curia autem noſtra aduocati actiones ſuas ab actuarijs exceptas, ocioſe recognoſcere ſolent poſtridie, aut alio quouis die. Olim uerò in officio actorum, id eſt, apud acta, erant qui actuarij, qui ſcribæ, qui exceptores, quiq; etiã aliquãdo ſubadiuuæ dicti ſint. Quæ miniſteria hodie ferè omnia, aut eis ſimilia in officio actorum

Notis ſcribere. Notis excipere.

Exceptores.

Edere.

actorũ ampliſſimæ curiæ eſſe cernimus. Huiuſmodi autem exceptores, quorũ hoc in loco meminit Modeſtinus, prouinciales fuiſſe crediderim, qui illam ſolertiam in qualibet prouincia profiterẽtur, & præſidibus in prouinciã aduenientibus operã nauarent: ideoq; Reipublicæ cauſa abeſſe non uideri, licet in comitatu præſidis eſſet. Exceptores ὑπογραφεῖς *à Græcis dicuntur, &* ὑπογράφειν *uerbum.*

Ex l. ſequenti.

Qui operas in publico, quod uectigalium cauſa locatũ eſt dat, Reip. cauſa non abeſt.) Publicum non pro repub. *accipitur hic, ut Accurſius cenſuit, ſed pro uectigali, unde publicani dicti. Cicero ad Quintũ fratrem,* Hic te ita *uerſari, ut & publicanis ſatisfacias præſertim publicis male redẽptis, ac ſocios perire non ſinas, diuinæ cuiuſdã uirtutis eſſe uidetur. id eſt, tuæ. Tranquillus in Caligula,* Additumq; *ad caput legis, ut tenerẽtur publico, & quæ meretricium, & quæ lenocinium feciſſent. Tacitus libro* XIII. *de Publicanis loquens,* Ergo *edicit Princeps, ut leges cuiuſq; publici occultæ ad id tempus proſcriberentur: omiſſas petitiones nõ ultra annum peterent. Vlpianus etiam alicubi uſus eſt.* Publicum *aliquando pro populi conuerſatione & frequentia ponitur, ut cum dicimus prodire in publicum, abſtinere publico, uel non credere ſe publico, quod uulgo dicunt non ſe monſtrare. Tranquillus in Claud.* Senatũ *per præcones propere cõuocauit lachrymusq; et uociferatione miſeratus eſt conditionẽ ſuã, cui nihil tuti uſquam eſſet, ac diu publico abſtinuit. Et in Nerone,* Quare *nunquã poſtea publico ſe illud horæ ſine Tribunis commiſit procul & occultè ſubſequẽtibus. Hoc à Græcis* ἐπιδημεῖν *dicitur. Demoſthenes* κατὰ Μειδίου, Μυστηρίοις ἐπιδημοῦντος ἐπελάβετο. *Dicitur & in mediũ prodire.*

Publicum. Publicani. Prodire in publicum. Abſtinere publico. Non credere ſe publico. Publico ſe cõmittere. Ἐπιδημεῖν. In mediũ prodire.

Ex l.

Ex l. tertia, De recep. arbit. in fine.

E*t quidem arbitrum cuiuſcunq; dignitatis, coget offi=cio quod ſuſceperit perfungi, etiam ſi ſit Conſularis, niſi forte ſit in aliquo magiſtratu poſitus Conſul forte, & re=liqua.)* Hunc locum Accurſius *ignorantia uerborum non intellexit, pudendo errore ac fuſtuario propemodum di=*
Conſul. Conſularis. *gno. Nemo enim hodie ignorat Conſulem tum dici, cùm eſt in Conſulatu, hoc eſt,* ὑπατεύοντα. *Conſularem, cum magiſtratu abijt,* τὸν ὑπατευκότα καὶ ὑπατικὸν ἄνδρα. *Spar=tianus in Adriano, Conſulares quatuor per omnem Ita=liam iudices conſtituit. Valerius libro* VII. *de Quinto Metello, Fecit ea ut eodem tempore tres filios Conſula=res, unum etiam Cẽſorium, duos Triumphales, & quar=tum Prætorium uideret. Conſul igitur & Prætor & Di=ctator & Cenſor & Quæſtor, à Conſulari, Prætorio, Dictatorio, Cenſorio, Quæſtorio differunt.*

Ex lege prima. Nautæ, caup. ſtabul. §. Qui ſunt igitur.

Nec enim debet (inquit Pomponius) per remigem aut meſonautã obligari, ſed per ſe, uel per nauis magiſtros.)
Meſonauta. Mediaſtinus. *Meſonauta (ut Hermolaus exiſtimauit) ita in naui uilis mãcipij nomen eſt, ut mediaſtinus domi. Eſt enim mediaſtĩnus mancipiũ abiectius quod uiliſsima et ſordidiſsima mi=niſteria obire domi cogitur, domũ uerrere, purgamẽta ef=ferre, ligna cõgerere, & huiuſmodi alia facere. Ipſum ob hoc ita dictũ, quòd in media domo ad imperia omniũ nu=tuſq; excubare ſoleat. Exempla ſunt apud Columellam libro primo cap.* IX. *& decimotertio. Sunt & apud Ci=ceronẽ, & apud Vlpianum in l. Item apud, infrà, De in=iurijs, & in l. Cum de ſerui. De operis ſeruorum. Sic dicti ſunt meſonautæ qui in media naui ſimili ſeruitutis condi=*

tione

*tione omnibus præſto ſunt. Hoc tamen uerbum alibi nuſ-
quam legi, ne apud Græcos quidem. Verùm in naui multa
ſunt miniſteria.* Proreta, *eſt qui proræ præfectus eſt, quē-* Proreta.
admodū Gubernator *qui puppi.* Plautus *in* Ruden. *Si tu* Gubernator.
proreta iſti naui es, egò gubernator ero, ἐγὼ δὲ πρωρατεύ-
σω. *Vſus eſt* Vlpianus *hoc uerbo, in titulo* De publicanis: Πρωρεὺς.
Græce Πρωρεὺς *et* Πρωράτης *dicitur.* Remiges *ſunt q ſcal-* Πρωράτης.
mis hærēt, id eſt, labro nauis, ubi remi adnexi ſunt, à quo Remiges.
Interſcalmia *ſpatia inter remiges dicta ſunt.* Celeuſtes, *eſt* Scalmus & interſcalmium.
qui remiges hortatur, quaſi nauigationis moderator: qui Celeuſtes & Hortator.
à Plauto *Latine* hortator *appellatur, quòd ea hortamenta* Aſſa uox.
faciat, quæ uerbo Græco celeuſmata *dicuntur etiā à Lati-* Celeuſma.
nis. Hoc *uero* celeuſma *quod & celeuma dicitur, in naui-
bus claßiarijs aſſa uoce interdū, interdū tibia canebatur,
ita ut remiges pro modulorum atq; harmoniæ ratiōe uel
cōcitarent uel inhiberent remos.* Pædianus *autor eſt cani
remigibus celeuma per ſymphoniacos ſeruos ſolitum o-* Symphoniaci ſerui.
lim eſſe, & per aſſām uocē, id eſt, ore prolatā, & (ut in Ar-
go naui) interdū per cithară. Cicero *in* Diuinatione, *Ab
hac muliere præfectus* Antonij *quidā ſymphoniacos ſer-
uos abducebat per iniuriā, quibus ſe in claſſe uti uelle di-
cebat.* Quem *locū* Pædianus *enarrās, Poſſumus, inquit, in
telligere ad hoc ſymphoniacos ſeruos capi ſolere; ut in
claſſe claßicum pugnātibus canant, unde ipſi tubæ claßis
claßicū nomen eſt poſitū.* Hieremiæ xxv. *cap.* Celeuma Celeuma calcantium apud Hieremiam.
*quaſi calcātiū continetur aduerſus omnes habitatores ter
ræ.* Quo *uerbo allegoricôs* Propheta *ſignificauit horta-
mentū mutuū populos contrucidantiū, quòd per celeuma
uuas calcātiū quaſi ſanguinē exprimētiū intelligitur.* Sic
enim ſolent celeuma facere & nautæ & helciarij, id [illegible], Helciarij.
qui onera funibus moliuntur: uel qui naues deducūt, ſub-

ducuntúe ad officia inuicē adhortātes: ut uno cōnixu pariter cōſpirātes, admoliri uniuerſis uiribus poſsint quod ſingulis nequeunt, ut fieri interim uidemus. Et cap.duodetriceſimo, *Nequaquā calcator uuæ ſolitū celeuma cantabit.*

Vectores. *Sunt etiā in naui qui uectores dicuntur, qui ob hoc tantùm in naui ſunt ut uehātur, quo modo hoc in titulo*

Epibatæ. *accipiūtur: q ſi milites ſunt, Epibatæ dicūtur uerbo Græco,*

Claſſiarij. *ſed Latinis uſitato, Latine Claſsiarij uocātur. Quanquā epibates & uectorē & claſsiariū ſignificat apud Demoſthenē: ac ne uictorē quidē modò, ſed etiā equitē, q equo uehitur.* Gregor. Μηδὲ καθάπερ ἵπποι θερμοὶ καὶ δυσκάθεκτοι τὸν

Ἐπιβατεύειν. ἐπιβάτην λογισμὸν ἀπορρίψαντες. Et *uerbū* Ἐπιβατεύειν *in utraq; ſignificatiōe accipitur apud autores magnos Græcorū.*

Nauicularij. Naucleri. *Nauicularij nauiū ſunt domini, qui Græcè naucleri dicuntur, meritorias naues habētes, quos patronos appellamus,* Tacit. *Atq; inde decurſu in littora uim in mercato*

Nauiculariam facere. *res aut in nauicularios audebāt.* Vnde *nauiculariā facere.* Cice. in Ver. acti. ult. *Quid eos qui hoc audiebāt arbitrabare? inanē te nauē eſſe illā in Italiā deducturū? nauicula*

Nauiculatores. *riā te cū Romā ueniſſes eſſe facturū?* Hi & *nauiculatores ab eodē dicuntur in oratione pro lege Manilia.* Vegetius *tamē li.* IIII. *nauicularios eſſe dicit, qui in claſſe ſingulis nauibus præſunt, quos Græci nauarchos uocāt. Cæterùm uerba quædam Græca hic deſunt, quæ reſtitui niſi ab eo qui Florentinas Pandectas adierit, non poſſunt.*

Ex l. prima, De Iudicijs.

Qui Tribunali præeſt, uel aliam iuriſdictionē habet.) *Accurſius parum conſtare ſibi uidetur in huius uocabuli interpretatione. Videndum igitur quid ſit tribunal. Aſco-*

Subſellia. *nius Pædianus in Diuinationem Ciceronis, Subſellia, inquit, ſunt Tribunorum, Triumuirorum, Quæſtorum, & huiuſmodi*

huiuſmodi minora iudicia exercentiũ: qui non in ſellis curulibus nec tribunalibus, ſed in ſubſellijs conſidebant. Erant & ſubſellia iudicum, id eſt, eorũ qui publicis iudicijs diſceptandis operã dabant autore eodem Aſconio in quarta in Verrẽ act. Cicero pro Cluẽtio, Accuſabat Tribunus pleb. idẽ in concionibus, idem ad ſubſellia. Ad iudiciũ non modò de concione, ſed etiam cum ipſa concione ueniebat. Idem in Vatinium, Quæro ex te num quis reus poſt urbem conditam in tribunal ſui quæſitoris aſcenderit, eumq́; ui deturbarit, ſubſellia diſsiparit, urnas deleuerit, eas denique res in iudicio deturbãdo cõmiſerit, quarũ rerũ cauſa iudicia ſunt conſtituta? Hoc in loco tribunal Cicero Prætori aſsignauit, qui iudicijs publicis præerat, & Quæſitor uocabatur: ſubſellia uero iudicibus, qui reos ſententijs ſuis tabellaribus iudicabant. Itaq; in Verrẽ, actione IIII. aram legum tribunal Prætoris & iudicũ ſubſellia uocat. Fabius li. XI. Multa ex his quæ diximus mutari neceſſe eſt ab ijs qui dicũt apud tribunalia. Nam & uultus erectior, ut eũ apud quẽ dicitur ſpectet, & geſtus ut ad eũ tendẽs elatior ſit neceſſe eſt. Tribunal Fabius ad differentiã ſubſelliorum ſignificandam dixit. Plinius minor, Cum dicturus, inquit, apud Centumuiros eſſem, adeundi mihi locus, niſi à tribunali, niſi per ipſos iudices nõn fuit: tanta ſtipatione cætera tenebantur. Hoc in loco tribunal Prætoris intelligo qui Centumuiris præſidebat, ut ſuprà dixi. Quæ autem forma tribunalis fuerit, Vitruuius libro quinto de Architectura docet, de baſilica Iulia loquens, quam ipſe architectatus erat. In baſilicis enim iura ferè reddebantur. In ea baſilica ædem Auguſti fuiſſe dicit, & in ea tribunal. Verba autem eius hæc ſunt, Item tribunal eſt in ea æde hemicyclio ſchematis minoris curuatura

Tribunalia.

Tribunalis forma.

uatura formatum. Eius autem hemicyclij in fronte eſt interuallum pedes quadraginta ſex introrſus curuatura pedes quindecim, uti qui apud magiſtratus ſtarēt, negociantes in baſilica ne impedirēt. Quibus uerbis Vitruuius ſignificat formā illius tribunalis nō ſemicircularē fuiſſe, ſed arcuatam. Non enim iuſti ambitus pleniq́; centri hemicyclium illud fuiſſe, ſed ita modulatum ut in fronte, id eſt (ut mathematici dicūt) in chorda, ſex & quadraginta pedes: introrſus uerò, id eſt, in linea perpendiculari, quæ quaſi ſagitta eſt in arcu, quindecim pedes pateret. Si enim iuſtum plenumq́; hemicyclium fuiſſet, linea hæc perpendicularis trium & uiginti pedū eſſet introrſus, quæ media pars eſt diametri. Propterea ſchema uocauit Vitruuius curuatura hemicyclio minore formatū. Ex his dictis apparet magnificū aſpectum tribunalis fuiſſe, nec immerito maioribus iudicibus aſsignatum. In hunc uero locū Accurſius multa cerebri afflictatione incurriſſe uidetur, nec ad extremū etiā intellexiſſe, quē tamen nemo poſthac uolens, ac niſi obaudiens non intelliget. Erat enim tribunal Conſulum, Prætorum, Præfecti urbis, Proconſulum & Præſidum in prouincijs, & Imperatoris in caſtris quod ceſpititium dicebatur. Plinius in Panegyri. Decora facies Conſulis, multa poſt ſecula tribunal uiridi ceſpite extructum: nec faſciū tantum, ſed pilorum ſignorumq́; honore circundatum. Et ad tribunal igitur & ad ſubſellia in iudicē litigatoribus conſentientibus, haud dubie iuſta & plena eſt iuriſdictio, quanquam aloquin non futura.

Ceſpititium.

Ex l. ſecunda in fine, eod. titulo.

Jis datur mulctæ dicendæ ius, quibus publice iudicium eſt.) Mulctā dicere antiqui tū dicebant, cum ad populum & in conuitio mulcta diſceptanda irrogabatur, quod ipſi

Mulctā dicere.

certare

certare mulctã dicebant. Linius lib. v. ſecũdi belli Punici, Sp. & L. Caruilij cũ rẽ inuiſam infamemq́; cernerent, du centum miliũ æris mulctam Marco Poſthumio dixerunt: Cuius certandæ cũ dies aduenißet, conciliumq́; frequens plebis adeſſet, una ſpes uidebatur eſſe, ſi Caſca Trib. ple. qui propinquus erat cognatusq́; Poſthumio, prius quam ad ſuffragiũ tribus uocarentur, intercesſiſſet. Idem paulo poſt, Hæc cũ ab optimo quoq; pro atrocitate rei acta eſſent, uimq́; eam contra remp. pernicioſo exemplo factam Senatus decerneret, confeſtim Caruilij Trib. pleb. omiſſa mulctæ certatione rei capitalis diem Poſthumio dixerũt, ac ni uades daret, prehendi à uiatore, atq; in carcerẽ duci iuſſerunt. His uerbis apparet moris fuiſſe, ut Trib. plebis mulctam dicerent, quæ poſtea populi ſuffragijs uel irrogaretur uel abrogaretur, uel etiam remitteretur, quo tem pore mulcta certari dicebatur. non enim Tribuni damnare mulctæ poterãt, ſed tantùm rogare populum, apud quẽ cum reus non iure mulctatum ſe contenderet, lis illa mulctatitia diſceptabatur. Sic fit hodie cum iudicũ edicta geſtantes uiatores iubent uetant'ue quid fieri, mulctam dicentes, ni edicto pareatur. Cui ſi nõ paruerint, ij ad quos ea res pertinet, diem tum ad iudices dicunt, à quibus edicta manarũt, quo die commiſſam eſſe mulctam pronunciatione iudicũ amplius audituri ſint, id eſt, ſe incurriſſe pœnas, ut nũc diximus. Cicero in Antoniana XI. Craſſus Cõſul Pontifex maximus, Flacco collegæ flamini Martiali mulctam dixit, ſi à ſacris diſceßiſſet: quam mulctam populus Romanus remiſit, Pontifici tamẽ flaminẽ parere iußit. Plinius in epiſtolis, Licinius Nepos Prætor acer et fortis mulctam etiam dixit Senatori. Egit ille in Senatu cauſam ſuam ſic ut deprecaretur: remiſſa eſt mulcta. In duodecim

Mulctam certare.

Tribuni plebis mulctam dicebant.

Committere mulctam.

De magiſtratibus.

autem de magiſtratuum imperijs ita cautum olim eſſe legimus, Iuſta imperia ſunto, ijsq́; ciuis modeſte ac ſine recuſatione pareto. Magiſtratus nec obedientē & nocuū ciuem mulctā, uinculis, uerberibus'ue coërcento, ni par maior'ue poteſtas prohibeßit: ad quos prouocatio eſto. Cum magiſtratus iudicaßit irrogaßit'ue, per populū mulctæ, pœnæ certatio eſto, militiæ ab eo qui imperabit prouocatio ne eſto. De hoc uerba Ciceronis hæc ſunt in tertio de Legibus, Nec uero ſolum ut obtemperent, obediantq́; magiſtratibus, ſed etiā ut eos colāt diligantq́;, præſcribimus, ut Charondas in ſuis legibus facit. Noſter uero Plato Titanū è genere ſtatuit eos, qui ut illi cœleſtibus, ſic hi aduerſantur magiſtratibus: Plato de magiſtratibus loquens in libris de Legibus, ita inquit, δεῖ γὰρ ὥσπερ ἐξ ἑτέρου τὸ στημόνιον ἐρίου γίνεται τοῖς κρόκεσι, οὕτω καὶ τοὺς ἄρχοντας ἔχειν πρὸς τοὺς ἀρχομένους, Quo modo enim ſtamen ex alia ab licijs lana factitari uidemus, eandem rationem eorum eſſe oportet qui rempub. regunt ad eos qui reguntur. Hoc autem dictū ad cenſus differentias referendum eſſe ex Ariſtotele apparet lib. 2. Politicôn. A Græcis τιμήματα dicūtur. Quemadmodum enim Romani Seruij Tullij inſtituto ex cenſu in claſſes quinq; diſtributi erant (id quod docet Liuius) ſic Solon Athenienſes in quatuor timemata diſtribuiſſe dicitur, ut autor eſt Ariſtoteles. Is autem politiæ ſuæ rationem ita moderatus eſt, ut magiſtratus omnes & optimatibus ijsq́; qui facultatibus excelleret, conſtitueret, qui ex tribus primis cenſibus conſtarent: quartam autem claſſem, quæ mercenariorum ordinem complectitur, à magiſtratibus ſummoueret. τὸ θητικὸν Græce dicitur. Propterea Ariſtoteles in tertio eorundem librorum dubitans, utrum in bene conſtituta repub. optimates an populum dominari præſtantius

Claſſes & timemata.

Τὸ θητικόν.

tius ſit, Solon, inquit, & nonnulli legumlatores creandis magiſtratibus populum & cauſæ à magiſtratibus dicendæ præficiũt: ſingillatim autem imperium habere non ſinunt. Etenim omnes in unum conueniẽtes ſatis intelligere creduntur, & cum melioribus mixti ciuitatibus uſui eſſe poſſunt (non aliter quàm impurum alimentũ cum puro mixtum, uniuerſum alimentum utilius pauciore alimento facit) Singuli autem diſceptandis rebus non ſufficiunt. Hanc tamen quæſtionem ut dubiam Ariſtoteles copioſe ibidem exequitur. Alibi autem de hoc eodem loquens ita inquit, Solon autem uidetur poteſtatem maxime neceſſariam populo tribuiſſe, ut & magiſtratus crearet, & eos ad dicendam cauſam cogeret; id eſt, ut eos magiſtratus geſti rationem expoſceret. Qui autem populus harum rerum compos non fuerit, eum ſeruum neceſſe eſt eſſe, & hoſtili animo in magiſtratus effectũ. Apud nos uerò cum magiſtratus creãdi poteſtas ad Principẽ qui populi loco eſt, delata ſit, cauſæ dicendæ ratio omnino exoleuit, ut alibi diximus. Huius autem inſtituti ratio (ſyndicationem nunc appellant) ex his uerbis eius eiuſdem autoris, ubi de pleno regno loquitur, intelligi poteſt, ὁ μὲν οὖν τὸν νόμον κελεύων ἄρχειν, δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους. ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων, προσίθησι καὶ τὸ θηρίον. ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία τοιοῦτον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει καὶ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας. διόπερ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστί, Enimuero, inquit, qui legem uolunt ciuitati dominari, ij uidentur deum & leges dominari uelle. Qui uero hominem dominari uolunt, ij addunt & feram. Siquidem huiuſmodi quiddam eſt cupiditas, excandeſcentiaq́; magiſtratus ipſos deprauat, & uiros quamlibet etiam bonos. Atqui lex mens eſt appetitione uacans. Eòdem pertinet illud Iſo-

Magiſtratus cauſam dicebant finito magiſtratu.

De imperio legis & hominis.

Lex.

cratis in Panegyrico, quod etiam in Panathenaico repetijt ut ſcite dictum, ἐστὶ γὰρ ψυχὴ πόλεως οὐδὲν ἄλλο ἢ πολιτεία, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν ὅσην περ ἐν σώματι φρόνησις, *Eſt enim anima reipub. nihil aliud quàm politia, tantam in ea uim obtinens, quantam habet in corpore prudentia. Non omittendum autem uidetur bimembre præceptum Marci Catonis uel oraculum potius ad magiſtratus pertinens, quod quidem Plutarchus ita Græce retulit,* τὸν δὲ ἄρχοντα ἢ κριτὴν ἔλεγε δεῖν μήτε ὑπὲρ τῶν δικαίων λιπαρεῖσθαι, μήτε ὑπὲρ τῶν ἀδίκων ἐκλιπαρεῖσθαι, *Magiſtratum autē, inquit, & iudicem dictitabat, nec de obtinendo iure orari oportere, nec de iniuria exorari. Quod utinam præceptum magiſtratus ac iudices meminiſſe ita inſtituiſſent (mitto nunc alia) ut ærumnoſa antelucanarum ſalutationum neceſsitate litigatores defungerentur, porrigendorumq́; ſupplicum libellorum ſolenni inſtituto. Alibi in* XII. *ita additum fuit, Omnes magiſtratus auſpicium iudiciumq́; habento, exq́; ijs Senatus eſto. De quo Cicero libro ſupradicto, Deinceps igitur omnibus magiſtratibus auſpicia & iudicia dantur. Iudicia, ut eſſet populi poteſtas ad quam prouocaretur: Auſpicia, ut multos inutiles comitatus probabiles impedirent moræ. Sæpe enim populi impetum iniuſtum auſpicijs dij immortales repreſſerunt. Quo in loco comitatus pro cōuentibus intelligo, hoc ſenſu, quòd ſæpe comitia populi temere coacta auſpicia diſturbauerunt. quod fieri ſolebat obnunciatione Augurum. De hoc autem iure auguratus loquens in ſecundo, ita inquit, Quid enim maius eſt ſi de iure quærimus, quàm poſſe à ſummis imperijs et ſummis poteſtatibus comitia tollere? & conſilia uel inſtituta dimittere, uel habita reſcindere? quid grauius quàm rem ſuſceptam dirimi ſi unus Augur aliter dixerit? quid magnificentius*

Πολιτεία.

Præceptum Catonis.

Iudicia & auſpicia omnibus magiſtratibus data.

Comitatus.

De iure auguratus & obnunciatione.

gnificentius quàm poſſe decernere ut magiſtratu ſe abdicent Conſules? Idem lib. III. de magiſtratuũ imperio loquens, ita inquit, Videtis igitur magiſtratus hãc eſſe uim ut præſit, præſcribat quæ recta & utilia & coniuncta cũ legibus. Vt enim magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus. Vere dici poteſt magiſtratum legem eſſe loquentem, legem autem mutum magiſtratum. De mulctarum generibus & mulcta dicenda, Gellius ſatis multa dixit lib. x. Noctium Atticarum.

Ex l. Hæres. §. Si quis tutelam.

Et quaſi à uiatore emit, uel ab eo qui trãſuehebatur.) In Annotationibus Politiani, & in antiquo exẽplari legimus, uel ab eo qui παρέπλει, id eſt, ab eo qui prænauigabat.

Ex l. Sed etſi ſuſceperit. eodem tit. De iudic.

Si libertis ſuis teſſeras frumẽtarias emi uoluerit.) Teſſeræ frumẽtariæ ſigna erant frumẽtaria quibus exhibitis frumẽtũ à principe dabatur populo Ro. ut hodie quibuſdã in locis nũmi plũbei uel ærei, uel quid ſimile quod pro ſymbolo ſit. Ex quo factũ eſt ut teſſera pro iure percipiẽdi frumentũ ponatur. Tranq. in Aug. Romani populi cẽſum uicatim egit: ac ne plebs frumẽtationũ cauſa frequẽtius à negocijs auocaretur, in annũ quaternorũ menſium teſſeras dare deſtinauit. Sed deſiderãti cõſuetudinẽ ueterẽ conceßit rurſus ut ſui cuiuſq; menſis acciperet. Alibi frumentationes appellat his uerbis, Impetũ ſe cepiſſe frumẽtationes publicas in perpetuũ abolendi, quòd earũ fidutia cultura agrorũ ceſſaret. Idem, Frumentũ quoq; in annonæ difficultatibus ſæpe leuißimo, interdũ nullo precio admenſus eſt: teſſerasq; nummarias duplicauit. Et rurſus in

Teſſeræ frumentariæ.

Nerone, Sparſa & rerum omniũ miſſilia per omnes dies. ſingula quotidie milia auiũ cuiuſcũq; generis, multiplex Teſſeræ nummariæ. *penus, teſſeræ frumentariæ, ueſtis, aurũ, argentũ, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mãcipia, iumenta, atq; etiã feræ mãſuetæ, nouiſſime naues, inſulæ, agri.* Quibus uerbis intelligimus teſſeras argẽtarias, iumentarias, ueſtiarias, nauicularias, agrarias, inſularias, & huiuſmodi alias. Eæ autem Romæ tantùm dari ſolebãt, ut nõ ſit mirũ id quod Vlpianus hic cẽſet, frumẽtariæ teſſeræ legatũ Romæ tantum nõ etiã in prouincia deberi. Non admodũ diſſimiles Σιτήσεις. erant teſſeris frumentarijs quæ apud Athenienſes σιτήσεις dicebãtur, id eſt, annonæ, quæ bene de repub: meritis dabantur, & ius epulãdi publice in Prytaneo. Itaq; Socrates in iudicio reus factus interrogatus à iudicibus ex more Athenienſium, quam pœnã cõmeruiſſe ſe maxime fateretur: Reſpondit ſe meruiſſe ut ampliſſimis honoribus & præmijs decoraretur, & ut ſibi uictus quotidianus in Prytaneo publice præberetur, qui honos apud Græcos maximus habebatur. Cuius in reſponſo ſic exarſerũt iudices, ut capitis innocentiſſimum hominem condemnarent. Autor Cic. lib. I. de Orat. Teſſeræ tamẽ frumẽtariæ (ut arbitror) Σιτηρέσια. à Græcis σιτηρέσια dicutur, id eſt, τὰ διδόμενα ὥστε εἰς τροφήν, quæ Pollux lib. VIII. inter honores publicos enumerat.

Ex l. Antiqui, Si pars hære. petatur.

Sed & tres geminos Senatores cunctos uidimus Ora- Tergemini. *tios.)* Non tres geminos, ſed tergeminos legendum cenſeo, atq; etiã affirmo, ne hoc in loco miſerè cum Accurſio conflictemur. Plinius lib. VII. Tergeminos naſci certũ eſt Oratiorũ Curiatiorumq; exẽplo. Suprà, inter oſtenta adducitur, præterquã in Aegypto ubi fœtifer potu Nilus. Proxime ſupremis Auguſti annis Fauſta quædã è plebe

Oſtiæ,

Oſtiæ, duos mares totidẽ fœminas enixa famẽ quæ ſecuta eſt portendit. Idem, In Aegypto ſeptenos utero ſimul gigni autor eſt Trogus. Liuius lib. I. de Romanis & Albanis loquens, Forte, inquit, in duobus tum exercitibus erant tergemini fratres, nec ætate nec uiribus diſpares. Oratios Curiatiosq́; fuiſſe ſatis conſtat, nec ferè antiqua res eſt alia nobilior. tamen in re tam clara nominum error manet, utrius populi Oratij, utrius Curiatij fuerint, autores utroq; trahunt: plures tamen inuenio qui Romanos Oratios uocent: Cum tergeminis agunt reges, ut pro ſua quiſq; patria dimicet ferro: ibi imperiũ fore unde uictoria fuerit. Apud Solinũ tamen Fauſta quædã ex plebe quatuor geminos edidiſſe legitur, corrupte (ut arbitror) pro quatergeminos. Idẽ Solinus, Trogus autor, inquit, affirmat in Aegypto ſeptenos ſimul gigni: quod ibi minus mirum cum fœtifero potu Nilus non tantum terrarũ, ſed etiam hominum materna arua fœcundet. Senſus igitur eſt Pauli, Sed & nos tergeminos Oratios uidimus, in ordine omnes ſenatorio. Quod de alijs Oratijs quibuſdam intelligendum, quàm quorũ Liuius Pliniusq́; meminerũt, quãquam uerbum cunctos ſuſpectũ mihi uidetur. Verũ quãdoquidem Paulus hic ſuperfœtationis meminit (Sic enim uocatur ſecundarius cõceptus prægnantis, quàm ſuperimprægnationẽ uulgus appellat, ut hic eius mulieris Alexandrinæ quæ poſt quadrageſimũ diem quintum edidiſſe dicitur) pauca hic Ariſtotelis uerba eò pertinentia ſubijcienda putaui, ex lib. IIII. de generatione animalium, in quo libro Ariſtoteles de ratione conceptuũ copioſiſsime diſſeruit. Homo autem, inquit, cũ omnibus generibus ambigit. Nam & uniparum, & pauciparum, & multiparũ interdũ eſt (animal ſubaudiendũ) ſed maxime ſua natura Superfœtatio.

uniparum

uniparum eſt.Humore profecto caloreq; corporis multiparum eſt:ſeminis enim natura humida & calida eſt. Sed ſuæ magnitudinis ratione pauciparum atque uniparum eſt.Hinc tempus etiam uteri ferendi enorme unũ hoc animal ſortitum eſt.Cæteris enim unũ eſt tempus:homini uero plura ſunt. Quippe cum & ſeptimo menſe & decimo naſcatur,atq; etiam inter ſeptimũ & decimũ poſitus.Qui enim octauo menſe naſcuntur, & ſi minus, tamen uiuere poſſunt, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐπαμφοτερίζει πᾶσι τοῖς γένεσι. καὶ γὰρ μονοτοκεῖ, καὶ πολυτοκεῖ, καὶ ὀλιγοτοκεῖ ποτέ. μάλιστα δὲ μονοτόκον τὴν φύσιν ἐστί. διὰ μὲν τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος καὶ θερμότητα, πολυτόκον. τοῦ γὰρ σπέρματος ἡ φύσις ὑγρὰ καὶ θερμή. διὰ δὲ τὸ μέγεθος, ὀλιγοτόκον, διὰ δὲ τοῦτο καὶ τοὺς τῆς κυήσεως χρόνους μόνῳ τῶν

Ambigere. ζώων ἀνωμάλως εἶναι συμβέβηκε, *Ambigere autẽ cum omnibus generibus, Theodorus Ariſtotelis in ijs libris interpres pro eo accepit,quod eſt ancipitem naturã habere ad omnia animalium genera,uerbo non minus apto,ut uideatur quàm Ariſtoteles uſus. Cuius uerba ideo huc tranſtulimus,quòd ille optimus Græcorum interpres fuiſſe à do-*

Ἐπαμφοτερί-ζειν. *ctiſsimis exiſtimatur.Idẽ de urtica piſce,* ἡ δὲ ἀκαλήφη ἐπαμφοτερίζει φυτῷ καὶ ζώῳ, *Vrtica autẽ, inquit, eſt ambigens & plantæ & animali:id eſt,mediũ quiddam inter animal & plantã. Cuiuſmodi ſunt quæ mediam naturam inter ſen-*

Zoophyta. *ſibilia & uegetabilia habẽt,ob hoc Zoophyta dicta (nos*

Plantanimantes. *fortaſſe plantanimantes dicere poſſumus uel plantanimalia) ut oſtrea,ſpongiæ, & ſimulia inter animalia & ſtir-*

Marci locus. *pes ambigua.* Non aliam ob cauſam illud Marci cap.ult. *dictũ eſſe affirmãt,* πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, *Euntes in mundũ uniuer-*

Omnis creatura. *ſum prædicate euangeliũ omni creaturæ.Homini enim cũ plantis anima uegetabilis, cum brutis ſenſus, cum naturis intel-*

intelligibilibus, id eſt, cũ angelis mens & ratio conuenit: propterea omnis creaturæ appellatione ſignificatur. Idẽ Ariſtoteles de ſuperfœtatione loquẽs, Animaliũ uerò, inquit, alia nunquã ſuperfœtãt, alia ſuperfœtãt. Quæ autẽ ex iis magnitudine prædita ſunt ut homo; ſi alter coitus proxime ab altero acceſſit, enutrire quod ſuperfœtatum eſt, poſſunt (iam enim id eueniſſe uiſum eſt) Sed ſi iam aucto conceptu coitus adhibetur, ſuperfœtari quidem poteſt, ſed raro: quoniã uterus magna ex parte ad partũ uſq; ſe cõprimit. Si tamen aliquãdo accidit ut ſuperfœtetur (iam enim id eueniſſe conſtat) perfici nõ poteſt, ſed cõceptus abiguntur ſimiles iis quos abortus uocamus. Et paulo pòſt, Sola, inquit, animaliũ mulier & equa, grauida coitũ patiuntur. Homo enim ſua natura præfœcundũ animal eſt: Aliquid etiã in utero tũ ſpatii tũ excremẽti ſupereſt, quanquã non tantũ ut uel alterũ poſſit alere. Mulier itaq; ob eã cauſam coitũ recipit. Equa autẽ ſoliditate ſuæ naturæ, & quòd aliquid ſpatii in utero ſuperſit, amplius quidẽ quàm ut ab uno occupetur, ſed arctius quàm ut alterum perfecte poſſit ſuperfœtari. Μόνα γὰρ τῶν ζώων ὀχείαν ἐπιδέχονται κυοῦντα, γυνὴ καὶ ἵππος, διὰ τὸ τὸν ἄνθρωπον φύσει πολυτόκον εἶναι, καὶ περιεῖναι τε τῷ μεγέθει τῆς ὑστέρας καὶ τοῦ περιττώματος, μὴ μέντοι τοσοῦτον ὥστε ἐκτρέφειν. *Et rurſus, Sũt autẽ nõnulla ſuperfœtantia, quæ lõgo etiam interpoſito tẽpore coëundi poſſint enutrire cõceptũ quẽ ſuperfœtarint, uidelicet ea quorũ genus ſemine genitali, & magnitudine corporis caret, & multa generat. Ita enim corpus eorũ principio cõſtitutũ eſt. Quale corpus leporũ eſt, hoc enim animal ſuperfœtat, uteri enim eorũ nõ ſe cõprimũt, quoniã excrementũ purgationis ſupereſt, quod mulieribus quoq; euenit: ſit enim grauidis nõnullis purgatio, &*

interdum

interdũ quæ ad finẽ uſq; perſeueret. Sed ijs præter naturã hæc euenit, quãobrem fœtus afficitur detrimẽto. Hæc nos ex Ariſtotele pauca de multis trãſcripſimus, nõ quidẽ eo ordine quo ab eo ſcripta ſunt: quæ enim ſparſim ab eo dicta ſunt, nos in unius ſentẽtiæ ſeriem collegimus. Idẽ libro VII. de hiſtoria animaliũ. Mulier & equa, inquit, omniũ maxime animaliũ grauidæ coitũ patiũtur. Cætera ubi grauida fuerint, fugiũt mares, ea ſcilicet quorũ natura ſuperfœtare more leporis recuſat. Verũ equa nunquã ſuperfœtat, ſed magna ex parte unũ tãtũ generat. At uerò in muliere raro quidem euenit ut ſuperfœtetur, ſed factũ tamen aliquãdo eſt. Qui itaq; longo pòſt tempore cõcepti ſunt, nihilo perfici poſſunt, ſed prematurius dolorẽ quo & ipſi & primus fœtus intereat mouẽt. At uerò ſi proxime à primo conceptu ſecundus ſit factus, abſolui ediq; poteſt quod ſuperfœtarit, ut quaſi gemini naſci uideantur: quo modo Herculẽ & Iphiclẽ creatos eſſe fabulãtur. nã id etiã conſtitit adultera quadã quæ alterũ ſuo marito, alterũ adultero ſimilẽ peperit. Iam & cũ geminos quædã ferret, primũ uitalẽ peperit, ſecundũ quinto menſe eliſit, qui ſtatim mortuus eſt, Μοιχευομένη γάρ τις, τὸ μὲν ἓν τῶν τέκνων ἐοικὸς τῷ ἀνδρὶ ἔτεκε, τὸ δὲ, τῷ μοιχῷ, ἤδη δὲ καὶ δίδυμα κυοῦσά τις ἐπεκύησε τρίτον. γινομένου δὲ χρόνου τοῦ καθήκοντος τὰ μὲν, τελεόγονα τῷ χρόνῳ ἔτεκε, τὸ δ' ἓν, πεντάμηνον, καὶ τοῦτ' ἀπέθανεν εὐθύς.

Gemini. Hercules & Iphicles.

His Ariſtotelis uerbis apparet geminos pleroſq; uno cõcubitu cõcipi, nõnullos tamẽ pluribus. Id quod diuus Auguſtinus ignoraſſe uidetur; qui lib. V. de Ciuitate, cap. VI. contra Chaldæos loquens, qui ſe ex Geneſi hominum fata prædicere poſſe profitẽtur, ſic inquit, At enim, inquiunt, plurimũ uis horoſcopi ualet. Hoc quàm nihil ſit, iam ſatis diſſerui. Sed qualecunq; ſit, in ortu ualere dicũt, nunquid non

An gemini uno concubitu concipiantur.

non & in cōceptu: ubi & unū cōceptum eſſe manifeſtum eſt, & tanta naturæ uis eſt, ut cū cōceperit fœmina, deinde alterū cōcipere omnino nō poßit. Vnde neceſſe eſt eadem eſſe in geminis momēta cōceptus. Verū hoc fortaſſe ſecutus eſt Auguſtinus quod idē Ariſtoteles lib. IIII. *de generatione dixit,* Τῆς δὲ νῦν ῥηθείσης ἀπορίας μᾶλλον ἄν τις θαυμάσειεν ἐπὶ τῶν πολυτοκούντων, ἐπειδὴ φαίνεται πολλάκις ἀπὸ μιᾶς ὀχείας κυϊσκόμενα τὰ τοιαῦτα. *Huius autē quæſtionis, inquit, maxime quis miretur in ijs quæ multa pariunt, quòd plerunq; uno initu id genus animalia impleri cernūtur. Plinius lib.* VII. *naturalis hiſtoriæ uelut hæc ab Ariſtotele lib.* VII. *de hiſtoria animaliū mutuatus, Præter mulierem, inquit, pauca animalia coitū nouere grauida: unum quidē omnino aut alterum ſuperfœtat. Extat in monumentis etiam medicorū & quibus talia conſectari curæ fuit, uno abortu duodecim puerperia egeſta. Sed ubi paululū temporis inter duos conceptus interceßit, uterq; eſt perfectus, ut in Hercule & Iphicle fratre eius apparuit: & in ea quæ in gemino partu alterū marito ſimilem, alterū adultero genuit. Item Proconneſia ancilla quæ eiuſdem diei coitu alterū domino ſimilem, alterum procuratori eius. Et in alia, quæ unū iuſto partu, quinq; menſium alterū edidit. Ariſtoteles,* Ἤδη γὰρ γενομένης διαφθορᾶς, καὶ δέκα συνέβη καὶ δώδεκα ἐκπεσεῖν ἐπικυηθέντα. *Idem lib.* VIII. *Lepus omniū prædæ naſcēs, ſolus præter Daſypodē ſuperfœtat, aliud educās, aliud in utero pilis ueſtitū, aliud implume, aliud inchoatā gerēs partē. Et rurſus lib.* x. *Daſypodes omni menſe pariunt, & ſuperfœtant ſicut lepores, à partu ſtatim implētur. In quibus duobus locis Plinius hallucinatus eſſe creditur, qui daſypodē & leporē diuerſa animalia eſſe putauerit, cū idē ſit. Theodorus certe daſypodē ubiq; leporem* Daſypodes. Plinius hallucinatus.

ex

ex Ariſtotele uertit: & ex Ariſtotele id ſatis percipitur, qui in locis ſupradictis daſypoda nõ lagon dicit. Duobus *id prouerbijs oſtẽdi ſatis putãt: uno* πρότερον χελώνη παραδραμεῖται τὸν δασύποδα. *id eſt,* Prius *teſtudo curſu leporẽ præuerterit: quod in rebus, quas uſuuenire nõ poſſe contendũt, uſurpare ſolẽt.* Altero, δασύπους τρέων κρεῶν ἐπιθυμεῖ. *quod* Terẽtius *trãſtulit,* Lepus *tute es, & pulpamentum quæris.* Si *igitur* Auguſtinus & Plinius *uiri tãti cũ opera nobilia cõderent, in rebus tam apertis hallucinari potuerunt: næ homũculis nobis dari ueniã candidis à lectoribus par eſt, eorũ quæ nonnunquã inſcitius dicta à nobis uidebuntur.* Quibus *utinam ipſis ita hoc opere delectari, atq; nonnunquã adiuuari etiã contingat, ut cũ primũ in manus id ſumpſerint, nihil præiudicatæ opinionis in utrãuis partem ad eius iudiciũ æſtimationemq; attulerint.* Verum *illi officij ſui rationem uiderint: nos ad inſtitutũ reuertamur.* Quod *igitur circa finẽ huius legis dicitur,* Quidã *ergo prudẽtiſſimi iuris autores medietatem quandã ſecuti ſunt, ut quod fieri nõ raro admodum poteſt, intuerentur: id eſt, quia fieri poterat ut tergemini naſcerentur, quartã partem ſuperſtiti filio aſſignauerũt, ut ait* Theophraſtus. Ego *hunc locum ita lego ut poſt uerbum* Aſſignauerunt, *hanc lacunam his uerbis impleam,* τὰ γὰρ δίκαια ἐν τοῖς ἐπιπλεῖστον καθεστηκέναι δεῖ, οὐκ ἐν τοῖς ἐκ παραλόγου, *ut ait* Theophraſtus. Eſt *enim dictum* Theophraſti *ex libris de* Legibus, *quorũ meminit* Cicero *lib. v. de* Finibus, *quod* Põponius *retulit ſuprà, in titulo,* De *legibus, & nos illic ex* Pãdectis Florẽtinis *reſtituimus.* Sic *igitur uertẽda Latine hæc uerba ſunt,* Iura *enim cõſtitui oportet in ijs quæ plerũq;, nõ in ijs quæ nec opinato accidũt, ut ait* Theophraſtus. Quoniã *igitur plures quàm tergeminos naſci portentificum*

tentificum eſſe ſolet, ut ſuprà ex Plinio uidimus, ideo Iuriſconſulti rationem eius ſpeciei habendã nõ putauerunt.

Ex l. Vtique, De rei uendicatione.

Culpa nõ intelligitur, ſi nauem petitam tempore nauigationis trans mare miſit, licet ea perierit.) Vegetius libro IIII. *de menſibus loquẽs, quibus tutius nauigatur, Ex die, inquit, tertio Iduũ Nouẽbris uſq; ad diẽ ſextũ Iduũ Martij maria clauduntur, nam lux minima noxq; prolixa, nubiũ denſitas, aëris obſcuritas, uentorũ, imbrium, uel niuium geminata ſæuitia, non ſolum claſſes à pelago, ſed etiam commeantes à terreſtri itinere deturbat. Poſt natalem uero (ut ita dicam) nauigationis, qui ſolenni certamine publicoq; ſpectaculo multarum gentium celebratur, plurimorum ſiderum, ipſiusq; temporis ratione uſque in Idus Maias periculoſe maria tentantur. His uerbis apparet quod tempus nauigationis Paulus hic intellexerit.* Maria claudũ. Nauigandi tẽpus.

Ex l. Hactenus, De uſufructu.

Hactenus tamen ut ſartatecta habeat.) Accurſius nec hic, nec uſquã alibi in iure quid ſint ſartatecta percepit. Sartè (inquit Feſtus) ponebant pro integre: ob quã cauſam opera publica quæ locantur ut integra præſtentur, ſartatecta uocãtur. Sarcire enim eſt integrũ facere. Hactenus ille. Sartatecta exigendi cura ad Cenſores ſpectabat, interdum etiam ad Aediles, raro ad Prætores, nec niſi cũ Senatus decreuerat. Cicero in Prætura urbana, Cum L. Octauius, C. Aurelius Conſules, ædes ſacras locauiſſent, neq; potuiſſent omnia ſartatecta exigere neq; ipſi neq; ij Prætores quibus erat negocium datum: factũ eſt Senatuſconſultũ, quibus de ſartistectis cognitum non eſſet, uti C. Verres, P. Cælius Prætores cognoſcerent & iudicarent. Idem paulo pòſt, Verres quæſiuit quis ædẽ Caſtoris ſar- Sarte. Sarcire. Sartatecta.

tamtectam deberet tradere. Et *rurſus, Monumentum illa amplitudine, illo opere quãuis ſartumtectum integrumq́ eſſet, tamen aliquid inuenturum in quo moliri prædariq́ poſſet, arbitrabatur.* Ex cuius orationis lectione facile intelligimus quo modo ſartatecta locari ſolerẽt, exigiq́. Simile eſt enim atq́ ſi hodie ædes diuæ Mariæ Pariſienſis, aut etiã Baſilica Palatina tuẽda locaretur, ea lege, ut redẽptores ſuo lapide, ſua calce ac ſua etiã materia ſartam tectam præberẽt, certo precio in annos ſingulos addictã: quod fieri Romæ ſolebat minimo licitãtibus: curaq́ exigẽdorũ huiuſmodi operum ad eos quos diximus pertinebat. Locãdorũ uero cura ad Cẽſores ſpectabat, ut et uectigaliũ anteq̃ cẽſura ſublata eſſet. Vnde in XII. tab. de Cẽſorio munere ita cautũ legimus, *Cẽſores populi, ciuitatis ſoboles, familias pecuniasq́ cẽſento. Vrbis tẽpla, uias, aquas, ærariũ, uectigalia tuẽto. Populiq́ partes in tribus diſtribuũto, & reliqua.* Quod utinã inſtitutũ in Frãcia hodie eſſet, ne Baſilicæ et Regiæ ædes et magnificẽtiſſima proauorũ atauorũq́ noſtrorũ memoriæ monumẽta, uetuſtati exedenda noſtri ſeculi incuria relinquerẽtur. Huiuſmodi ſartorumtectorũ exemplum eſt in lege II. De conditis in publicis horreis, Cod. *Nam ſi per incuriam officij grauitatis tuæ ſartorumtectorũ neglecta procuratione, aliqua pluuijs infecta perierint, ad damnũ tuũ referẽtur.* Marcel. Ad legẽ Iuliam repetund. *Ne in acceptũ ferãtur ſartatecta tuenda antequã perfecta, probata, præſtita lege erunt.* Et lib. IIII. Regum, *Quare ſartatecta non inſtauratis tẽpli?* Et rurſus, *Vt inſtaurent ſartatecta domus, ſi quid neceſſarium uiderint inſtauratione.* Vbi ſartatecta pro ſarciendis tegendisq́ diuus Hieronymus antiquitatis peritus poſuit, quod interpres Lyranus inſcitè enarrauit. Itaque

idem

idem Hieronymus libro 11. *Paralipomenon quaſi ſeſe interpretans, Vt inſtauret, inquit, templũ, & infirma quæque ſarciant. Dicitur autem interdum cum coniunctione, ſarta tectaq;, & ſartum et tectũ, cum plena eſt locutio, ut inquit Aſconius, quo modo Cicero ſæpe uſus eſt. Ex hoc autẽ factum eſt ut ſartumtectum habere, ſit integrum & incorruptum ſeruare, & ut uulgus loquitur, intertenere, quod Latinè tueri dici debet. in qua ſignificatione hic accipitur, & alibi non ſemel in Pandectis. Vtũtur & hac locutione antiqui metaphoricôs. Cicero ad equites Rom. pridie quàm iret in exilium, Si igitur aliquo tempore ijs hominibus conſuluiſtis, quorum animus religione pietatis eſt defunctus, debetis quoque mihi proſpicere, qui numini deorum conſecratum ſartum ac tectum ab omni periculo conſeruaui: & uos ut tutam & tranquillam fortunam traheretis, mea perfeci uigilantia. Quo tamen in loco non periculo, ut in omnibus exemplaribus legitur, ſed piaculo lego: hoc ſenſu, ut Cicero ſignificet animum ſuũ integrum intactumq; ab omni piaculo conſeruaſſe: id eſt, indigno facinore & graui aliqua pœna expiando, ac nihil in ſeſe ſceleſtum admiſiſſe. Idem ad Cælium lib.* XIII. *epiſt. Si ullam in amicitia mea ſpem habes, ſi ea quæ in me officia Brunduſij contuliſti, uis mihi etiam gratioſa efficere, quanquã ſunt gratiſſima, ſi me à tuis omnibus amari uides, hoc mihi da atq; largire, ut Marcũ Curium ſartum & tectũ, ut aiunt, ab omniq; incommodo, detrimẽto, moleſtia ſyncerum integrumq; conſerues,* ὅπως αὐτόντι δόρυφορῆς πάσᾳ ἐπιμελέᾳ, ἀβλαβῆτι παρέχῃς. *Plautus in Trinum. ioculari metaphora uſus eſt, hoc uerbo, Sartatecta tua præcepta pater uſque habui mea modeſtia. Hoc eſt, exacta & undique conſtante obedientia præceptis tuis*

Sarta tectaq; & ſartũ & tectum.

Ciceronis locus.

 parui:

parui: nec unũ iota (ut uulgo dicitur) præteriui: quod Latinè dicitur omnibus numeris obedientiæ tibi parui: unguẽ latũ aut digitũ tranſuerſum à tuis præceptis non diſceßi. Hæc habui quæ de ſartistectis in præſentia dicerẽ, uerboſè fortaſſe, ſed ex his alijsq́; quæ diximus dicemusq́;, intelligi uolumus quàm multa uerba in iure aut perperam aut parũ intelligantur à multis. Quorũ nõ pauca ſciẽtes prudẽtesq́; prætereũda duximus, ne uolumẽ in immẽſum excreſceret. Cæterum ex inſtituto noſtro etiam hoc addemus, quòd ſartatecta à Græcis ἐπισκευαὶ καὶ κατασκευαὶ τῶν δημοσίων *dicuntur.* Polyb. πολλῶν ἔργων ὄντων τῶν ἐκδιδομένων ὑπὸ τῶν τιμητῶν διὰ πάσης Ἰταλίας εἰς τὰς ἐπισκευὰς καὶ κατασκευὰς τῶν δημοσίων. *Id eſt, cũ multa opera locata eſſent à Cẽſoribus per omnẽ Italiã, ad ſartatecta publica.* Dicitur *&* ἐπισκευή. Plutarchus, τῇ πόλει δοὺς εἰς ἐπισκευὴν πεντήκοντα τάλαντα. Demoſthenes, γενόμενος ἐπιμελητὴς τῆς τῶν τειχῶν ἐπισκευῆς.

Ex l. Item ſi fundi. §. Seminarios, eodem titulo.

Debet tamẽ cõſerẽdi agri cauſa ſeminariũ paratũ ſemper renouare quaſi inſtrumẽtũ agri. Accurſius hunc locũ de frumẽto ſeminario intellexit, ut ex ſcholio uel gloſſula eius apparet ſuper uerbo, Inſtrumẽtũ, citata per eum lege, Quæſitũ, infrà, De fundo inſtructo, ubi & hũc locũ allegat. Qui etiã quodã in loco Pandectarũ, ſeminarium locũ eſſe dicit ubi frumentũ electũ ad ſeminanda arua reponitur. Quod eius dictũ quãtũ à uero aberrauerit, ex ijs

Seminarium. *quæ dicemus apparebit. Seminariũ igitur locus eſt ſubactus in quo ſemina aut uitiũ aut arborũ pangũtur, ut cum ad certã quantitatẽ excreuerint, in uinetũ uel arbuſtũ uel pomariũ trãsferantur. Quo tẽpore quæ prius ſemina dicebantur*

cebantur, Viuiradices uocãtur: id eſt, plantulæ cũ ſua ra= dice translatæ in aliud ſolũ. Græce φυτευτήριον dicitur. De ſeminario uitiario & arbuſtiuo Columella libro III. *Qui uineã uel arbuſtũ conſtituere uolet, ſeminaria prius face= re debebit. Sic enim ſciet cuius generis uitẽ poſiturus ſit. Nã quæ precio parata diſponitur, certã generoſitatis fidẽ non habet: quoniã dubiũ eſt an is qui uendidit, legẽdis ſe= minibus adhibuerit diligẽtiã. Semina Columella appellat non grana, ſed ſurculos depactos, qui cũ radices egerunt, in uinetũ transferuntur. Idẽ paulo pòſt, Optimũ eſt itaq; eodem agro, quo uitẽ poſiturus eſt, uel certe uicino facere ſeminariũ. Idem lib.* VI. *de oleis loquẽs, Seminariũ olineto præparetur cœlo libero, modò modice ualido & ſuccoſo, neq; denſo neq; ſoluto ſolo. Idẽ de pomario loquẽs, Semi= na lege craſſa non minus q̃ manubriũ bidentis, recta, læ= uia, procera, ſine ulceribus, integro libro, ea bene & ce= leriter comprehendent. Semina huiuſmodi aliquando etiã plantæ dicũtur, & ſeminaria plantaria. Plinius lib.* XIII. *de palmis loquens, Ergo plantaria inſtituũt, anniculasq; transferunt, & iterum bimas: gaudẽt enim mutatione ſe= dis. Et lib.* V. *At nunc etiam in plãtarijs ferunt oleæ, trãſ= latarumq; altero anno decerpuntur baccæ. Et rurſus libro* XVI. *Vulgoq; dotem filiarum antiqui plãtaria appella= bant. Idem de ſtolonibus loquens & arborũ ſobole, O= mnia ea, inquit, ſtatim opus eſt nutrici dari, atq; in ſemi= narijs adoleſcere, iterumq; migrare. Nutricem appellat Plinius ſeminariũ in quo tenella adhuc ſemina educanda depanguntur deponunturq;. Vnde ipſe alibi, Quamobrẽ & ſeminarij curam antè cõuenit dici quàm tranſeatur in alia genera. Nam & huic principio eligi ſolum refert, quoniã nutricẽ indulgẽtiorẽ eſſe quàm matrẽ ſæpe cõue- nit.*

Viuiradices. Φυτευτήριον. Semina. Planta. Plantarium. Stolones. Nutrix.

nit. Inde illud Vergilij, *Mutata ignorent ſubito ne ſemi-na matrē.* Seminariū nec uitiariū nec arbuſtiuū noſtrates nunc faciūt, ut qui arbuſtiuas uites nullas habeāt, quæ à Græcis ἀναδενδράδες dicuntur, quaſi arbores ſcandentes, inſtituendiſq́; ipſi nouelletis malleolis & mergis utantur. Marquotas Sotellasq́; uocātes, quos humi depactos poſtea nō transferunt, ut Itali ſolebant, quem morem noſtrum Columella nō ignoraſſe uidetur, qui lib. IIII. de uite ponenda loquens ſic inquit, *Sationis autē duo genera malleoli uel uiuiradicis, quod utrūq; ab agricolis uſurpatur, & in prouincijs magis malleoli, neq; enim ſeminarijs ſtudent, nec uſum habent faciendæ uiuiradicis.* Pomariorum autem ſeminaria nonnulli noſtrorum inſtituere ſolent, ut Normanni, quæ pepinaria appellant, ex quibus uiuiradices adultas in pomaria transferūt. Theophraſtus in libris de plantis, ſerendi genera multa tradit. Quædā enim plātæ depoſito ſemine ſerūtur, id eſt, plantula (σπέρμα etiam Græce dicitur) unde ſeminarium quaſi ſurcularium. nam legumina ferè & ſegetes fuſim ſeri ſolent. Quædam igitur ſurculo ſeruntur, qui Græce κλάδος dicitur. Quædam talea, quam Theophraſtus ξύλον appellat, id eſt, lignum, ut olea & ſalix, Plantale uulgus appellat. Quædā auulſo ramo ab arbore, παρασπὰς Græcè dicitur. Quædam prægrādi ramo, qui ἀκρέμων dicitur. Quædam ramulo, id eſt, ἀπὸ τῶν βλαστῶν. Quædam multipliciter. De quibus idem libro I. de cauſis plantarum ita inquit, ὅσα δὲ πλείους γεννᾶται τρόπους ἔχει καὶ ἐν αὐτοῖς διαφοράν. τὰ γὰρ ἀπὸ παρασπάδος καὶ ῥίζης καὶ κλάδου, οὐ πάντως δύνατ᾽ ἂν καὶ ἀπὸ ξύλου καὶ ἀκρέμονος. καθάπερ ἄμπελος καὶ συκῆ, τὰ δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν βλαστῶν, ὥσπερ καὶ ἐλαία, Quæ autem pluribus exeunt modis, differentiam in ijs quoq; ipſis habere uidētur. Non enim quod

Arbuſtiua uitis.
Malleoli.
Mergi.
Serendi genera multa.
Sperma.
Κλάδος.
Talea.
Ξύλον.
Παρασπάς.
Ἀκρέμων.
Βλαστός.

quod auulſione & radice & ramulo prouenit, ligno etiã prægrandiq; ramo exurgere poteſt, ut uitis & uicus. Neque quod contrà hisipſis proueniat, ramulus etiã poteſt, ut olea. Sunt etiã quædã quæ radice proueniũt, id eſt, ἀπὸ τοῦ μοσχεύματος, *quales ſunt mergi, qui ubi radices egerũt, transferuntur: unde* μοσχεύειν τὰ κλήματα, *id eſt, uiuiradices ex ſarmentis efficere. Theophraſtus de palma loquẽs,* τάς τε γὰρ ῥάβδους φασὶ μοσχεύειν περὶ Βαβυλῶνα τὰς ἀπαλωτάτας, καὶ ὅταν ἐμβιώσωσι μεταφυτεύειν, *id eſt, uirgas etiam tenerrimas Babylonios uiuiradices efficere aiunt, adultasq́; transferre. Hæc autem omnia Plinius lib.* XVII. *à Theophraſto, Catone, Varrone, & Columella accepta, copioſè proſequitur. Verũenimuero ſeminarij ſignificatio eleganti metaphora ad alia transfertur. Cicero in Antonia na* XIII. *Huc accedunt alaudæ, cæteriq; ueterani ſeminarium iudicũ tertiæ Decuriæ: qui ſuis rebus exhauſtis, beneficijs Cæſaris deuoratis, fortunas noſtras concupierũt. Alaudarum legio Gallica quædam erat, ex quibus Antonius tertiam iudicum Decuriam fecit: quapropter iudicũ ſeminarium legionem illam appellat. Quemadmodũ enim ex ſeminario pomaria arbuſtaq́; conſeruntur translatis inde ſtirpibus, ſic ex Decuria illa iudicum forenſium numerus ſupplebatur. Idem in Piſonem, de prouincia Macedonia loquens, quam Piſo pro Conſule obtinuerat: Ex illo, inquit, fonte & ſeminario triumphorum cum arida folia laureæ retuliſſes, cum ea abiecta ad portum reliquiſti, tum tu ipſe de te uideris feciſſe iudicium. Macedoniam Cicero ſeminarium triumphorum uocat: ſignificãs prouinciam bellicoſam & identidem rebellem, triumphorum materiam nunquam non affatim Romanis Imperatoribus ſuppeditaſſe, qui quidem ſtrenui ipſi impigriq́; eſſent.*

Μόσχευμα.
Μοσχεύειν.
Τὰ κλήματα.
Alaudæ.
Seminarium triũphorum.

eſſent. Curtius lib. VII. *de cohorte regia apud Macedonas loquẽs, Hæc cohors, inquit, uelut ſeminarium ducum præfectorumq; apud Macedonas fuit.* Id eſt, *hinc duces præfectiq; ſumi ſolebant.* Vnde *Alexander Princeps Romanus dicere ſolebat ſeminariũ Senatorum equeſtrẽ ordinem eſſe, autore Lampridio: Propterea, inquit, libertinos nuſquam in equeſtrem locum redegit. Et nos alicubi*

Seminarium curiæ.

diximus honeſtiorum cauſidicorum ordinem Pariſijs ſeminarium ampliſsimæ curiæ eſſe. Qui enim & ingenij & facundiæ & honeſtatis ſpecimen patrocinijs aduocationibusq; officioſe benigneq; præſtandis dederunt, ij popularẽ fauorẽ emeriti, eoq; apud aulam innoteſcentes, Principis mox beneficio in curiã aſciſcuntur. Proinde ſeminarium (inquit Celſus) quaſi inſtrumẽtum eſt agri. Quemadmodum enim inſtrumentum id dicitur ſine quo re aliqua uti commode nõ poſſumus, ita ſine ſeminario utile ſatus arboratori aut uinitori ager eſſe non poteſt: ut ex ijs quæ diximus apparet, duntaxat in ijs locis ubi ſeminaria inſtitui ſolent: ut hodie apud Normannos.

Ex l. ſequenti.

Ex *ſylua cædua pedamenta & ramos.) Accurſius hoc uerbũ perperã intellexit, quod etſi hodie nemo niſi plane indoctus ignorat, tamẽ ut hæc res tota innoteſcat, aliquid ab autoribus rerum ruſticarum repetendũ. Columella libro* V. *Adminiculãdæ, inquit, uineæ melior eſt ridica palo: neque ea quælibet. nam eſt præcipua cuneis fiſſa olea, quercus et ſuber. Tertium obtinet locum pedamen teres.*

Pedamen. Pedamentum.

Varro lib. I. *de Re ruſt. Pedamẽtum iam ferre triũ generum. Vnum robuſtũ, quod optimum ſolet afferri in uineã*

Ridica & Palus.

è quercu ac iunipero, & uocatur ridica. Alterũ palus è pertica, melior è dura. Tertiũ quod horũ inopiæ ſubſidio

miſit

miſit, arundinetum. Pedamẽtum igitur & adminiculum, aut fiſsile eſt, ut ridica, quo hodie plurimum utimur: aut teres, ut palus. Statumen etiam pedamentum dicitur. Columella lib. prædicto, Cum menſem triceſimum exceſsit poſita uinea, id eſt, tertio autumno, uehementioribus ſtatuminibus ſtatim impedanda eſt. Sic enim lego, non impediendam, ut uulgo impreſſum eſt. Vitium quædam pedatæ ſunt, ut noſtræ: quædam ſubrectæ, quæ adminiculo non egent. ut Plinius lib. VII. docet. Et multæ ſunt huiuſmodi in Gallia. Pedatarum autem quædam iugatæ, quædã compluuiatæ ſunt, quædam neutrum, ut circa Pariſios. Sed nihil nunc ad rem. Et iſta uix digna ſunt quæ attingantur. Quemadmodum & ſpecularia in lege, Sed etſi, hoc eodẽ titulo: quæ Accurſius inſtrumenta domus eſſe dicit ab inſpiciendo dicta. Plinius lib. XXXVI. Specularis, inquit, lapis facilime in quamlibet tenues cruſtas finditur. Idem de Phengite lapide, Hoc, inquit, Nero conſtruxerat ædem Fortunæ, quam Seiani appellatione dicebat à Seruio Rege ſacratam, aurea domo complexus. Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat haud alio quàm ſpecularium modo, tanquam incluſa luce non tranſmiſſa. Ab hoc lapide ſpecularia dicebantur integumenta ex ſpeculari lapide, quibus ambulationes in hortis tectæ erant. Iuuenalis Saty. IIII. Quæ uehitur clauſo latis ſpecularibus antro. Hic autem Vlpianus de ijs ſpecularibus intelligi uoluit, quibus feneſtrarũ hiatus obſtruebantur ad trãſmittendam lucem: quæ tamen exemptilia erant, ut cum liberet auferrentur. Nunc uitro utimur. Plinius, In Arabia eſſe lapidem aiunt uitri modo translucidum, quo utuntur pro ſpecularibus. Poſſumus & de ſpecularibus intelligere quibus pars quædã domus ad uoluptatẽ operiebatur: ua-

Adminiculum.

Statumen.

Impedata uitis.

Pedata uitis & ſubrecta.

Specularia.

riũ enim uſum ſpecularia præſtabãt. Martialis, Hybernis obiecta notis ſpecularia puros Admittũt ſoles & ſine fęce diẽ. Eſt etiã exẽplũ apud Pliniũ lib. XIX. ubi de cucumeribus loquitur. Huiuſmodi autẽ ſpecularia hyeme uſui erãt, æſtate eximebãtur interdũ. Simile eſt illud in l. Malũ infrà, De uerborũ ſignificatiõibus, Structurã loci alicuius ex tabulis factã, quæ æſtate tollerentur, hyeme ponerẽtur, ædiũ eſſe ait Labeo, quoniã perpetuo uſui parata eſſent. Neq; ad rẽ pertinere, quòd interim tollerẽtur. Et in eadẽ paulò ſuperius, Plũbũ, quod pro tegulis poneretur, ædificij eſſe Labeo ait. Sed id quod in ripa theij tegendi cauſa poneretur cõtrà eſſe. Vbi in antiquo exẽplari legitur hypa ethrij tegendi, neutrobi rectè. Itaq; locus ille ſic à nobis reſtitutus eſt, Sed id quod hypæthrij tegendi cauſa poneretur. Ae enim diphthõgus in ſecũda ſyllaba ab ignaris in duas ſyllabas diuiſa eſt. Sunt autem hypætria hypæthraq; loca ſub dio expoſita, id eſt, cœlo patẽte. Vitruuius libro I. Ioui, Fulguri & Cœlo & Soli & Lunæ ædificia hypæthra cõſtituẽtur. horũ enim deorũ & ſpecies & effectus in aperto mũdo, atq; lucẽti perlucẽtes uidemus. Idẽ lib. V. Media uerò ſpatia quæ erunt ſub diuo inter porticus adornanda uiridibus uidentur, quòd hypæthræ ambulationes habent magnã ſalubritatẽ. Latine ſubdialia dicũtur & ſubdiualia. unde ſubdiuales deambulatiões Plinius lib. XVII. & ſubdialia pauimẽta, lib. XXXVI. huiuſmodi ſunt loca quas terracias uocamus. Quod igitur ad obtegẽda huiuſmodi loca cõparatũ eſt, ſiue uelũ, ſiue aliud, in tegumẽtũ, Iabolenus ædificio nõ accedere cenſuit. Quo in loco Accurſius hoc uerbũ ſe nõ intelligere faſſus eſt.

Locus ex quinquageſimo Digeſtorum libro reſtitutus.
Hypæthrion.
Hypæthrpa.
Subdialia.
Subdiualia.

Ex l. Aequiſsimũ. §. Si ædium, eod. tit.

Nerua ſcribit nec obſtruere eũ poſſe, id eſt, claudere lu

mina

mina, inquit, Accurſius. *Obſtruere luminibus uerbum eſt antiquũ iuris.* Cicero *pro domo ſua ad Põtifices,* Habita*re, inquit, laxe & magnifice uoluit, duasq́; magnas & nobiles domos coniungere, ac ſeuere contendit, ut* Quintus Veſtius *ſibi domũ uenderet.* Cũ *ille negaret, primo ſe luminibus eius obſtructurũ minabatur, & reliqua.* Idem in Bruto *per metaphorã uſus eſt,* Nã *ut* Philiſti, *inquit, &* Thucydidis *cõciſis ſẽtẽtijs, interdũ etiã nõ ſatis opertis officit* Theopõpus *elatione atq; altitudine orationis ſuæ (quod idem* Lyſiæ Demoſthenes*) ſic* Catonis *luminibus obſtruxit hæc poſteriorum quaſi exaggerata altius oratio.* Qui locus Ciceronis *corrupte impreſſus eſt.* Quemad*modũ enim, inquit, claritati antiqui nominis* Thucydidis *tanquã luminibus* Theopõpus *officit hiſtoricus grandiloquẽtia ſtyli tanquam altitudine ædificij, &* Demoſthenes *orator* Lyſiæ: *ſic fuſciorem illum ſplendorẽ orationis* Ca*tonianæ recentiores oratores ſublimiore ac florido dicendi genere quaſi præumbrãtes obſcurauerũt.* Proinde pro*prietatis dominus obſtruere luminibus uſufructuarij non poteſt.* Propterea in l. *Si is qui bina, infrà eodem titulo, non obſcurare luminibus, ut ubiq; legitur, ſed obſtruere legendum contenderim.* Hoc in Pandectis Græcis ἐμποδίζειν τῇ ἀπόψει *dicitur.* Elegantius *tamen* ἐπιπροσθεῖν *à* Gregorio *dicitur,* Ὁ δὲ ζόφος οὗτος ἐπιπροσθεῖ τοῦ ἀληθοῦς κατανόησιν. Alibi, Ἐπιπροσθοῦντος ὄρους φιλόπου, ἐπιπροσθεῖται ὁ ἥλιος ὑπὸ τῆς σελήνης ἐν τῇ ἐκλείψει. Dicitur & Ἐπισκιάζειν, *quaſi præũbrare: &* ἀποκρύπτειν. *Cũ accuſ. obſtruere etiam ſignificat cõtraſtruere, quaſi obædificare: quod* Græci παροικοδομεῖν *uocant. quod etiam* Ἐπισκοτεῖν *ſignificare poteſt, & hoc in loco obſtruere.*

Obſtruere luminibus.

Ciceronis locus.

Ex §. proximo.

Nec per cœnaculadiuidere domũ. Atqui locare poteſt,

ſed oportebit quaſi domum locare.) Hunc locũ haud dubie Accurſiũ non intellexiſſe affirmare auſim. *Cœnacula, loca ſunt altiora domus, ad quæ ſcalis aut cochleis aſcenditur.* Hæc autem incolebant tenuiores & inquilini, ut Iuuenalis Saty.x.docuit, *Lateranorum obſidet ædes Tota cohors, rarus uenit in cœnacula miles*: id eſt, ad inquilinos & pauperes, qui in conducto habitant. Cœnatio uerò potentiorum erat, ut apud eũdem, *Et algentem rapiat cœnatio ſolem.* Tertij Regum cap. VI. *Et per cochleam aſcẽdebãt in medium cœnaculũ.* Cicero de lege Agraria, *Romam in mõtibus poſitam & cœnaculis ſublatam atq; ſuſpenſam, non optimis uijs, anguſtiſſimis ſemitis, præ ſua Capua planiſſimo in loco explicata, ac præ illius ſemitis irridebunt ac contemnent.* Quibus uerbis Cicero indecoram urbis Romæ formam fuiſſe ſignificat propter cœnaculorum frequentiã, qualem Pariſijs uidemus. quod etiam Vitruuius lib. II. Architecturæ dicit his uerbis, *Cum enim aucto mirum in modum Romano populo neceſſe fuiſſet in cœnaculis habitari* (*Nam antea cum per urbis laxitatem licebat, unius tantum contignationis erant ædificia*) *ad ædificiorum altitudines deuentum & ædium frequentiã.* Inde Cœnacularius Vlpiano, infrà, De pignor. acti. in l. Solutum: *Videtur, inquit, tacite & cũ domino ædium hoc conueniſſe, ut nõ pactio cœnacularij proficiat domino, ſed ſua propria.* Quo in loco Accurſius modeſte obmutuit. Propterea cœnaculariã facere dicebãtur, qui domus totas cõductas, per ſingula cœnacula inquilinis locabãt, ut inde quæſtũ facerẽt pluris in ſummã locando, quo modo accipitur in l. Si uero, infrà, De ijs qui deiecerunt. Ita enim cœnaculariã facere dicitur, ut argentariã & furnariam apud Ciceronẽ & Tranquillum. Cœnaculũ à Græcis

[Margin notes: Cœnacula. — Cœnationes. — Cœnacularius — Cœnaculariam facere.]

cis ὑπερῷον dicitur, uel ut Marci ultimo ἀνώγεον. Ipſe uo Ὑπερῷον.
bis demōſtrabit cœnaculū grande ſtratū, illic parate no Ἀνώγεον.
bis, ἀνώγεον μέγα, ἐστρωμένον, ἕτοιμον, ἐκεῖ ἑτοιμάσατε. Sic aūt Marci locus.
uerti debuit, uel etiam uerſum eſt, ſed poſtea corruptum, ut quædam alia loca, Cœnaculum grande, ſtratum, paratum, illic parate. Et paulo antè. Vbi eſt refectio mea, ubi paſca manducem? Diuerſorium non refectio uerti debuit, τὸ κατάλυμα. Sed & totum illud caput oſcitanter uerſum Κατάλυμα.
eſt. In propoſito autem ſenſus eſt, uſufructuarium ut locare poſſe uniuerſam domum, ita diſtrahere diuellereq; locationibus cœnaculatim cubiculatimq; non poſſe: quod ſine incommodo domus fieri non poteſt, quæ à domus uniuerſæ forma ad cœnacula transfertur.

Ex l. Vſufructuarius, eodem titulo.

Quia tametſi meliorē excolēdo ædificium domini cauſam facturus eſſet, non tamen è iure ſuo facere poteſt.) Meo iure, tuo iure, ſuo iure, uerba ſunt apud doctos fre- Meo iure, tuo iure, ſuo iure.
quētiſſima, ſed certæ cuiuſdā ſignificatiōis. Eſt enim meo iure aliquid agere facere'ue, idem quod mea facultate uel autoritate, uel cōceſſa mihi omnium conſenſu libertate & poteſtate. Cicero in II. de Oratore, Duo illa quæ facilima uidētur (quoniam quæ difficiliora ſunt non poſſunt) mihi pro meo iure ſumo. Idem pro Roſcio, Tametſi meo iure poſſum, ſi quid in hac parte mihi nō placeat, uituperare. Non enim uereor ne quiſquā alienū me animū habuiſſe à cauſa nobilitatis exiſtimet. Id eſt, quanquā ego is ſim cui maxime omniū id facere licet citra reprehēſionē. Et illud Terentianū in Adelphis, Do, prætermitto, nō neceſſe habeo omnia pro meo iure agere. Verba ſunt patris indulgētiſſimi. Ius eſt (inquit Donatus) quod omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas eſt quæ de iure multū remittit.

Non

Non neceſſe eſt ergo ſæuire patrē, tametſi poteſt ſuo iure. Cicero pro Cælio, Certe in armis militum uirtus, locorū opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, cōmeatus multū iuuant, maximā uerò partē quaſi ſuo iure fortuna ſibi uē dicat: & quicquid eſt proſperè geſtū, id penè omne ducit ſuū: ac ſi diceret, nemo unquam fortunæ in bello non primas detulit partes. Vnde illud Satyr. Plus etenim fati ualet hora benigni, Quàm ſi te Veneris cōmendet epiſtola

Decedere ſuo iure. Marti. Inde iure ſuo decedere dicitur, qui nō omnia pro iure ſuo agit. Idem pro Roſcio Amerino, Eſto, cauſam proferre non potes, tametſi ſtatim uiciſſe debeo, tamen de meo iure decedā, & tibi quod in alia cauſa nō cōcederē, in hac concedam fretus huius innocentia. Liuius lib. III. Caius Iulius Decemuir diem Sextio dixit, & accuſator ad populum extitit, cuius rei iudex legitimus erat, deceſſitq; iure ſuo, ut demptū de ui magiſtratus populi libertati adijceret. ὑφίεται τῶν δικαίων τῶν ἰδίων dicitur: uel τῶν ἐμαυτοῦ. Plutarchus, Καὶ ταῦτα λέγω τῶν δικαίων τῶν ἐμαυτοῦ ὑφιέμενος, Poteſt & multis alijs modis dici. Vulgo dicunt præterire ius: uel, hæc eſt iuris præteritio, quam ego con-

Suo iure agere. cedo. Cui opponitur iure ſuo agere, uel pro iure ſuo agere: quod etiā ſummo iure agere dicitur, id eſt, rigorē tenere, ut alibi docuimus. Hoc uerbo Diuus Auguſtinus libro XIIII. de Ciuitate uſus eſt perelegāter: de mēbro enim genitali loquēs, Merito, inquit, huius libidinis maxime pudet, merito & ipſa membra quæ ſuo quodam (ut ita dixerim) iure non omni modo ad arbitrium noſtrū mouētur, aut nō mouentur, pudenda dicuntur, qualia ante peccatū

Ius. hominis nō fuerūt. Quinetiam ius pro poteſtate ponitur interdū. Liuius, Quæ ex ijs habere uictori, quibus mulctari eos uelit: ipſius ius atq; arbitrū eſſe. Plinius lib. II. naturalis

turalis hiſt. Imperfectæ uerò in homine naturæ præcipua ſolatia, ne deũ quidem poſſe omnia, nullũq; habere in præterita ius præterquam obliuionis. Idẽ de interticula uitæ loquẽs lib. XIIII. *Carbunculari hæc negatur, magna dote, ſi uerum eſt, aliqua in uite, cœlo non eſſe ius. Quid ſit autẽ carbunculatio, nos alibi dicemus. Matthæi* VII. *Et admirabantur turbæ ſuper doctrinam eius. Erat enim docens ſicut poteſtatem habens, & nõ ſicut Scribæ & Phariſæi,* ἦν γὰρ διδάσκων ὡς ἐξουσίαν ἔχων. *Niſi ad uerbũ transferretur, transferri fortaſſe ſic ſignificantius potuit, Erat enim ueluti iure ſuo docens. Vnde Marci* I. *& Lucæ* III. ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. *Et ſtupebant in doctrina eius, quia in poteſtate erat ſermo eius. Admirabantur enim omnes Chriſtum diſſerentem, & merito, utpote qui de diuinis iure ſuo diſſereret, quæ ipſe unus omnium hominũ perfectè noſſet. Ius etiam pro conditione ponitur. Cicero de lege agr. Optimo enim iure ea ſunt profecto prædia, quæ optima cõditiõe ſunt. Libera meliore iure ſunt quàm ſerua. Paulo pòſt cauſam pro iure dixit, Soluta meliore in cauſa ſunt quàm obligata. Immunia meliore conditione ſunt, quàm illa quæ penſitant. Idẽ in Ver. Quæ eſt iſta cõditio Siciliæ? Cur quæ optimo iure propter uetuſtatẽ, fidelitatẽ, propinquitatẽ eſſe debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? Ius etiã uocatur, quod uim habet ſanctionis & legis. Idẽ de legibus, citãs uerba* XII. *tab. Quod is qui bellũ gerat, imperaßit, ius ratumq; eſto. Sic Vlpianus De legibus, Nõ ambigitur Senatũ ius facere poſſe. Id eſt, Senatuſconſulta omnes tenere, qui imperio Romano parent.*

Matt. locus.

Ἐξουσία.

Lucæ locus.

Ex l. Quid ergo, eodem titulo.

Interim tamẽ quãdiu ſummittãtur & ſuppleãtur capita quæ demortua ſunt, & reliqua.) Iuriſcõſultus hic proprio uerbo uſus eſt. Eſt enim ſubmittere, propagandæ ſobolis

Submittere.

gratia matricibus ſupponere, atq; alendos præbere fœtus. Columella lib. VIII. *de ouibus loquẽs,* Hoc qui faciet, *ſeruare debebit, ne minori quadrimæ, ne'ue ei quæ exceſſit annos octo, prolem ſubmittat. neutra enim ætas ad educandum eſt idonea.* Idem de bobus, *Sed nõ eſt dubium ubi pabuli ſit lætitia, poſſe omnibus annis partum educari: at ubi penuria eſt, alternis ſubmitti.* Idem, *Summitti tamen & in uicina urbis quoq; oportebit, cum præſertim boni paſtoris uel cura prima ſit omnibus annis in demortuarũ uitioſarum'ue ouium locum, totidem uel etiam plura capita ſubſtituere.* Vergilius in III. Georgicorum, *Tu modo quos in ſpem ſtatuis ſubmittere gentis.* Et in Tityro, *Paſcite ut antè boues pueri, ſubmittite tauros.* Quod uerbũ *etiam ad uites transfertur.* Columella lib. v. *At econtrario ad meridiem plures palmites ſubmittantur, qui laborantẽ matrem feruoribus æſtiuis opacent.* Idem, *Itaq; una tantùm materia iugo proxima, & unus infra eã cuſtos ſubmittendus, qui uitem mox in annum renouet.*

Ex l. Quidam Hyberus. De ſerui. præ. ur.

Non licet autem tribulos habere admotos.) Sic quidẽ *in multis libris legitur: ſed in emendatis tubulos legimus.* Tubulus. Tubus. Tribulus. Τρίβολος. Tubi & tubuli, id eſt, σωλῆνες, *canales ſunt fictiles uarijs uſibus accommodati.* Tribuli uerò uel ut Græcè dicitur τρίβολοι, *machinulæ ſunt ferreæ, doloſæ, trigona aut tetragona forma, quæ in quãcunq; partẽ incubuerint, unũ aut plures aculeos infeſtos protẽdũt.* Plutarchus in Apophth. Καταπεῖραι τριβόλους σιδηροῦς, ὅπως μὴ διαμένοντες οἱ πολέμιοι προσμάχωνται τοῖς χώμασιν, *Spargere tribulos ferreos, ne hoſtes aggeribus inſiſtẽtes pugnã illinc ciere poſſent.* Polit. in Herodiano lib. IIII. *Simulata fuga tribulos, aliaq; ferramenta*

ferramēta acuminata proijciebāt. Latinè murices dicun=tur. Curtius lib. IIII. Bion quidā trāſfuga nūciat regi mu=rices ferreos in terrā defodiſſe Dariū, quà hoſtem equitem emiſſurū eſſe credebat. Valerius lib. III. de Scipione Aemi=liano loquēs, Suadētibus quibuſdā ut circa mœnia urbis, quam obſideret, ferreos murices ſpargeret, ne ſubita eru=ptione hoſtes impetū in præſidia noſtra facere poſſent, & reliqua. Hinc muricati greſſus Fulgētio, id eſt, formidoloſi & pauēdi: Intuemur, inquit, arua quibus adhuc impreſſæ bellātiū plātæ muricatos (quod aiūt) ſigillauerūt greſſus. Et formidine mēti nondum exterſa hoſtes in ueſtigijs ponebamus: terrorem enim pro ſui memoria miles hoſtis hæredem reliquerat. Tribulorum meminit Vegetius libro III. Lingua uernacula calciatrappæ uocātur. A cuius ſi=militudine eodem nomine herba ſpinoſa uocatur utraque lingua. Matthæi VII. μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ τῶν τριβόλων σῦκα; *Nunquid colligunt de tribulis ficus? Hanc lingua uerna=cula, eodē etiā nomine, quo decipulam ferream appellat.*

Murices.

Muricati greſſus.

Matt. locus.

Ex l. Arborem, eodem titulo.

Si uero Heliocamino uel ſolario.) Heliocaminus ad uer=bū ſolaris fornax dici poteſt. Eſt autē ſolare uaporariū in aprico loco ſitū ad calorē ſolis excipiendum, quo antiqui utebātur. Plinius in epiſt. li. 2. de Diæta quadam loquens, In hac heliocaminus quidā aliā xyſtum, aliā mare, utrāq; ſolem proſpicit. Id eſt, utraq; parte ſoli oppoſita eſt. Sola=rium autē præter alia ſignificata locum ſignificat, in quo horæ ad ſolē denotantur, ueruto umbrā faciente, uel pin=nula, cuius rei inuentionem & rationē gnomonici profi=tentur. Cicero pro Quintio, Non ad ſolariū, non in cam=po, nō in cōuiuijs uerſatus eſt. Id eſt, in foro Romano ubi erat ſolarium. Solaria etiam ſunt ipſa horoſcopa uaſa.

Heliocaminus.

Solarium.

Ex l. Qui in ſella, De ſeruitu. ruſt. præd.

Qui in ſella aut lectica uehitur, ire nõ agere dicitur.) Accurſius male de equo intellexit. Sella enim curulis intelligenda eſt, ut ſella qua magiſtratus Romæ *uehi ſolebant.* Iuuenalis, *Vis'ne ſalutari ſicut Seianus, habere* Tãtundẽ, *atq; illis ſellas donare curules, Illum exercitibus præponere? Sella enim curulis uectabulum erat, quo ſedentes magiſtratus geſtabãtur. quod geſtatorium etiam dicitur, & geſtatoria ſella.* Tranquillus *in* Nerone, Interdiu *quoq; clã geſtatoria ſella delatus in theatrum.* Et *geſtationes, loca geſtãdis hominibus apta, quod ſanitatis cauſa factitabant, ea forma qua cœnationes ambulationesq; dicuntur.* Plinius *in epiſtolis, Ortum & cœnationem uidet, qua ortus includitur. geſtatio buxo, aut roremarino, ubi deficit buxus, ambitur.* Idem, Adiacet *geſtatio in interiore circuitu uinea tenera & umbroſa. Sicq; illud intelligi debet in lege,* Aequiſsimum, *ſuprà,* De *uſufructu,* Viridaria *uel geſtationes arboribus infructuoſis opacas. Geſtari autem,* ἐξελαύνειν *à Græcis dicitur, &* διφροφορεῖσθαι. Ephippium *autẽ de equo dicitur, non ſella: unde ephippiarij equi dicũtur, ut clitellarij & dorſuarij, qui & doſſuarij dicuntur, & iugales, & qui deſultorij uocantur, id eſt, quibus equites ſine ephippijs inſident, ut ſuprà diximus.*

Sella curulis. Geſtatorium. Geſtationes. Ephippium. Genera equorum.

Ex lege, Lucius, eodem titulo.

E*t dono tibi digitum in domũ tuam, quæ in hyſothomo eſt.)* Digitus *hic modum aquariũ ſignificat, cuius diametros digitalis eſt. Omnis autem modulus aquarius (inquit* Frõtinus*) colligitur aut diametro, aut perimetro.* Digitus *igitur pro fiſtula digitaria intelligendus, aut etiam unciaria.* Vnciæ *enim modulus habet diametri digitum unum,*

Digitus. Modulus aquarius.

unum, & digiti trientem. Verum de modulis alibi forſitaſſe uidendum erit. Accurſius neſcio quid nugatur hic diuinaciter (ut ſolet) de digitis & roſtris ſtatuarum. Hyſo*thomum autem terrã inter duo maria interpretatur. quod ſi eſt, non hyſothomum, ſed iſthmũ legendum. Iſthmus autem propriè collum ſignificat, à cuius ſimilitudine terra oblonga & anguſta inter duo maria iſthmos etiam dicitur. Cui porthmos, id eſt, fretum etiam opponitur, maris ſcilicet inter duos continentes anguſtiæ. Vnde per antonomaſiam iſthmus Peloponneſi dictus inter Aegæum & Ionium mare quinq; miliũ paſſuum interuallo, cuius fauces Corinthus obſidet. Plinius de Peloponneſo loquens, Anguſtiæ, inquit, unde procedit, Iſthmos appellatur. Et paulo pòſt, Anguſta ceruice Pelopõneſum contingit Hellas: Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatus ſinus. Quibus uerbis Plinius ſignificationem Iſthmi expreßit. Sic enim Iſthmus à latiore terra protinus gracileſcit, ut ceruix à corporis compage deductior eminet. Vnde Pariſthmia partes quædam in homine dicuntur à medicis circum fauces, quæ Latinè Tonſillæ dicuntur.* Iſthmus. Porthmos. Pariſthmia. Tonſillæ.

Ex l. Proprium. in titulo, Communia prædiorum.

Seruitutẽ recipere niſi ſibi nemo poteſt. Et paulo pòſt, Ita ut tota ſeruitus ad eũ qui receperit, pertineat.) Aliàs excipere, inquit Accurſius: uidelicet id commentus, quia uerbum hoc non intelligebat. Recipere (inquit Nonius) eſt exceptũ facere. Plautus in Trinummo, Vbi nũc adoleſcens habet? poſticulũ hoc recepit, cũ ædes uenderet. Quo in loco habet pro habitat intelligendum. Eſt autem recipere antiquum uerbum iuris. Cato Voconiam legem ſuadens uerbis hiſce uſus eſſe dicitur, Principio nobis mulier, Recipere.

cum magnam dotē attulit, tamen magnā pecuniā recipit: quam in uiri poteſtate nō committit, eam pecuniā mutuā dat uiro: poſtea ubi irata facta eſt, ſeruū receptitium ſectari, atq; flagitare uirum iubet. Gellius, *Quando mulier, inquit, dotē marito dabat, tum quæ ex ſuis bonis retinebat, neq; ad uirum tranſmittebat, ea recipere dicebatur. Sicuti nunc quoq; in uenditionibus quæ excipiuntur, neq; ueneunt.* Receptitius ſeruus. *Receptitius ergo ſeruus mulieris eſt proprius, quē cum pecunia reliqua mulier receperat, neq; dixerat doti, ſed retinuerat. Græcè* ἐξαίρετος *dicitur.* Ἐξαίρετος. *Recipere etiā repromittere ſignificat, & in ſeſe ſuſcipere. Marcus Tullius in* 1. *de Oratore, Quo quidē in genere Marcus Buculeius homo, neque meo iudicio ſtultus, & ſuo ualde ſapiēs, & à iuris ſtudio non abhorrēs, ſimili quodam modo nuper errauit. Nā cū ædes L. Fuſio uēderet, in mancipio lumina uti tū eſſent, ita recepit. Fuſius uerò ſimul atq; ædificari cœptum eſt in quadā urbis parte, quæ modo ex illis ædibus cōſpici poſſet, egit ſtatim cū Bucculeio, ꝙ cuicunque particulæ cœli officeretur, illa quāuis eſſet procul, mutari lumina credebat. Recipere ergo eſt præſtaturū ſe promittere. ſic Græci* ἀναδέχεσθαι *dicunt* τὸ ἐφ᾽ ἑαυτῷ δέχεσθαι.

Ἀναδέχεσθαι. Τὸ ἐφ᾽ ἑαυτῷ δέχεσθαι.

Ex l. Venditor. eodem titulo.

Legem dederat ne contra eum piſcatio tignaria exerceretur.) Sic quidē Accurſius legit, & neſcio quid de huiuſmodi piſcatione dicit. Nos uerò nō tignaria, ſed thynnaria legendum arbitramur, haud dubia cōiectura. Thynni. *Thynni enim piſces ſunt prægrādes, à quibus Thynnoſcopi dicti homines è littore editiore thynnos ſpeculari ſoliti.* Thynnoſcopi. *Latinè thynnarij thunnarijq; dicuntur: quo uerbo Theodorus Ariſtotelis interpres in libris de Animalibus uſus eſt.* Thynnarij. *Eſt & uerbum apud Græcos* θυννοσκοπῶ, *id eſt, thunnos capto obſeruoq;* Θυννοσκοπῶ.

obſeruoq́;. Ariſtophanes ἱππεῦσι de Cleone Athenienſi demagogo loquẽs, id eſt, homine populariter factioſo, quaſi quodā plebicola. Sic enim apud Athenienſes uocabantur duces quidā uulgi popularē auram concionibus aucupantes, κἀπὸ τῶν πετρῶν ἄνωθεν τοὺς φόρους θυννοσκοπῶν: id eſt, peruigili ſpeculatione obſeruās. Siquidem, ut inquit enarrator, thunnarij in editiore rupe ſtantes, ſubeũtes retia thynnos tanquā è ſpecula deſpectant. Propterea factũ eſt, ut Thynnoſcopia pro accurata, & incõniuenti obſeruatione accipiatur. Syneſ. ἀπὸ θυννοσκοπείου ἐπὶ τὴν ἡγεμονικὴν ἀλάμενος, è piſcatore dux deſignatus. Thynnos autē ſimulatq; in retia inſinuaſſe uidebāt, fuſcinis eos cōficere adoriebantur, unde thynnizo uerbum, & thynnazo apud Græcos pro lancino & cōfigo. Vtũtur & hodie in Hiſpania huiuſce modi piſcatione, ut ex Hiſpanis hominibus audiui. Demagogi. Δημαγωγοι. Thynnoſcopia. Θυννίζω. Θυννάζω.

Ex l. Sicuti. Si ſeruitus uendicetur.

Supraq́; eum parietem columnas ſtructiles imponere, quæ tectum porticus ambulatoriæ ſuſtineant.) Columnæ ſtructiles ſunt, quæ aut lapide quadrato, aut laterculis extructæ ſunt, quæ pilæ etiā dicuntur. Eſt enim hæc differentia inter columnas, quæ à Græcis κίονες, & pilas, quæ στῆλαι ab illis dicuntur. Columnæ uno ſcapo cōſtant, id eſt, lapide oblongo perpetuo. Pilæ ſtructura conſtant aut lapidea, aut cæmentitia, aut lateritia. Propterea hic ab Vlpiano ſtructiles Columnæ dicuntur. Noſtrates pilaria uocant. Plinius Græcè ſtelas uocat libro VI. capite uigeſimooctauo, & uigeſimonono. Stelæ autem ſunt propriè lapideæ pilæ ſurrectæ, in quibus fœdera inſcribi ſolebant, ut omnibus innoteſcerēt, & in quibus etiā homines proſcribi ſolebāt. Iſocrates in Panegyr. circa finē utitur, & Demoſthenes idētidē. Hodie ſtelæ propriè uocari poſſunt Columnæ & pilæ. Κίονες. Στῆλαι. Stelæ.

lapideæ cruces, uel huiuſmodi monumenta quæ in militari bus uijs extructa uidemus, literis interdũ inſculptis ad me
Cippi. *moriam alicuius rei prodendam*. Latinè Cippi *dicuntur, quales ſuper ſepulchra extruuntur.* Pauſa. ὧν δὲ τῷ τάφῳ στῆλαι τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων ἔχουσι. Perſius, *Aſſenſere ui ri: nunc nõ cinis ille poëtæ* Felix? *nunc leuior cippus non imprimit oſſa?* Et apud Horatiũ in 1. *Sermo.* Mille *in fron te pedes: trecentos cippus in agrũ* Hic *dabat, hæredes mo numentum ne ſequerentur*. & στηλίτης apud Demoſthenẽ ἄτιμος, καὶ ἐν στήλῃ ἀναγραφεὶς. *unde* στηλιτευτικοὶ λόγοι, *oratio nes infamantes, & programmata ignominioſa.* Columnæ
Columnæ partes. *partes ſunt, ſcapus quaſi columnæ corpus. ſupra ſcapum capitulũ, infra ſcapum ſpira, quæ baſis ſæpe appellari ſo let, infraq́; ſpiram ſtylobates.* Autor Vitruuius *libro* III.
Structilis. *Structilis igitur à ſtructura dicitur.* Idem *lib.* V. *de hypæ thris ambulationibus loquens,* Fodiantur *& exinaniãtur quàm altiſſime, & dextra ac ſiniſtra ſtructiles cloacæ fiant.* Idem *lib.* VIII. *Ductus autem aquæ fiunt generibus*
Structiles canales. *tribus: riuis per canales ſtructiles, aut fiſtulis plũbeis, ſeu tubulis fictilibus. Structiles canales appellat, ſtructura & fabrica cõſtantes, quales hodie* Romæ *ſemiruti uiſuntur.* Idem *libr.* II. Itaq́; *pilis lapideis, ſtructuris teſtaceis, parie tibus cæmentitijs extructæ, contignationibus crebris co axatæ, cœnaculorum ad ſummas utilitates perficiunt de*
Structura. *ſpectatiões. Structura etiam à cõtignatiõe differt.* Idẽ *lib.* V. Concamerationes *uerò ſi ex ſtructura factæ fuerint, e rũt utiliores: ſinautem contignationes fuerint, figulinum opus ſubijciatur.* Eodem *pertinent uerba eiuſdem* Vlpia
Lapis quadratus. *ni in l.* Si forte. §. Modus, *ſuprà hoc eodẽ titulo,* Forte *ut reficiat lapide quadrato, uel lapide ſtructili, uel quoli bet alio opere. Structuræ enim genera tria ſunt:* Quidam

enim

enim lapides quadrati uocantur, id eſt, orthogoni, & ad normam reſpondentes, quos uulgo cæſos uocamus. Sunt alterius generis lapides rudes & informes, quæ cæmenta uocantur, quibus ad farcturas operum utuntur inter pilares, uel quadratas eductiones, quas artifices gambas appellant. Vtuntur & his lapidibus ad parietes uillaticos extruendos. Hoc *genus ſtructuræ incertum eſt & ſine uenuſtate, quaſi lapide temere in uento conſtructum.* Eſt *& tertium genus inter hoc & illud medium, ex lapide ordinario, nec temere congeſtum, nec ad perpendiculum reſpondens, ſed tamen ordine coagmentatum. Vitruuius libro* II. *Itaq; non eſt contemnenda Græcorum ſtructura. Non enim utuntur è molli cæmento polita: ſed cum deceſſerunt à quadrato, ponunt de ſilice, ceu de lapide duro ordinaria.* Idem *de hiantibus ſtructuris loquens & uitioſis, Quòd ſi quis noluerit in id uitium incidere, medio cauo ſeruato ſecundum orthoſtatas intrinſecus ex rubro ſaxo quadrato, aut ex teſta & ſilicibus ordinarijs ſtruat bipedales parietes.* Ordinarios *appellat non incertos, ſed eiuſdem formæ & ordinis, & inter ſe ſimiles.* Structilem *autē lapidem* Vlpianus, *aut ordinarium, aut incertum intelligi uoluit.* Hæc *tamen magis lapidis genera, quàm ſtructuræ dici poſſunt.* Propterea Plinius *libro triceſimoſexto, cap. uiceſimoſecundo, ſtructuræ genera quatuor ponit, iſodomon, pſeudiſodomon ab æquabili inæquabiliq; ſtructura dicta, emplecton, dictyotheton. Quæ ſi quis intelligere cupit, adeat Plinium: ſatis eſt enim nobis locum notaſſe, quod ad hunc locum attinet. Structura autem exacta qualis eſſe debeat, idem Plinius his uerbis docet: Structuram ad normam & libellam fieri, & ad perpendiculum reſpondere oportet. Normam noſtri quadram uocitant, libellam*

Cæmenta. Lapis ordinarius. Ordinarij ſilices. Structuræ genera. Norma.

Libella. Perpendiculũ. libellam niuellum, perpendiculum plumbum. Vitruuius lib. VII. de tectorio opere loquens, Longitudines ad regulam & lineam, altitudines ad perpendiculum, anguli ad normam reſpondentes exigantur.

Ex l. Qua actione, Ad leg. Aquil.

Si quis in colluctatione uel in Pancratio.) Diximus alibi multa de exercitamentis antiquis, pancratium autem dicendum huc reiecimus. Pancration. Eſt igitur pancration, certaminis genus, ex eo dictum (ut uidetur) quòd aduocatis omnibus corporis uiribus, omniumq́; neruorum cõtentione transigitur. Calcibus enim etiam & cubitis non modò pugnis pancratiaſtæ utebantur, omniq́; petendi æmulum prehendendiq́; modo. Pancratiaſtæ. Lucianus περὶ γυμνασίων, id eſt, de gymnaſijs, Anacharſin Scythen his propemodũ uerbis Solonem de inſtitutis Athenienſium rogitantem ut admirabundum inducit: Quã tandẽ ob rem ô Solon iuuenes ueſtri hæc faciunt? Quidã enim eorũ mutuo ſe ſupplantant: quidã obſtricta gula ſtrangulãt: nonnulli inter ſe ui flectuntur, & in cœno more ſuũ uolutati mutuo ſe conſpergunt. iamprimũ poſitis ueſtimẽtis pingui alter alterũ affricantes placidiſsime, mox neſcio qua ui impulſi obtrudunt inuicem ſeſe nutatu obuerſario, frontesq́; oblidunt pecudũ more inter ſe obarietantes. & ecce tibi cruribus hic illũ tollens, humi allidens, mox in eum ſeſe librans erigi ultrà non ſinit in cœno proculcatum, cruribusq́; comprehenſum cubitis in uentrem cõnixus fœdiſsime miſerũ angit. & reliqua, quæ ille de exercitamẽtis Græcorũ luculentiſsime proſequitur. Ex quibus apparet huiuſmodi colluctationes in cœno, & arena exerceri nudis corporibus ſolitas eſſe. Et paulo inferius in perſona Solonis, Huiuſmodi autẽ, inquit, exercitamentorũ id quod in cœno exercetur pale (id eſt lucta) uocatur

catur. Qui uero in puluere exercentur, ipſi quoq; luctā-tur. Cum uerò feriunt uiciſsim concertatione arrectaria, pancration dicitur. Τὸ δὲ παίειν ἀλλήλους ὀρθοστάδην, παγκρα- Παγκρατιάζειν. τιάζειν λέγομεν. Et rurſus, οἱ δὲ ὀρθοστάδην κεκονιμένοι τὸν αὐτὸν, παίουσιν ἀλλήλους προσπεσόντες καὶ λακτίζουσιν. Qui autē, inquit, arrecti puluere obſiti ſunt, feriunt & ipſi alter alterū pe-tētes procurſu calcitratuq;. Quintil. lib. 11. de Inſtit. orat. Si uerò liberalior natura contigerit, & in qua merito ad ſpem oratoris ſimus aggreſsi, nulla dicēdi uirtus omittēda eſt: ſicut ille exercendi corpora peritus, non ſi docendum pancratiaſtēn ſuſceperit, pugno ferire uel calce tantū, aut nexus modò, atq; in ijs certos aliquos docebit, ſed omnia quæ ſunt eius certaminis. Sunt qui pācratiaſtas pro pen-tathlis intelligi uelint, id eſt, ijs qui quinq; illa antiqua certamina Græciæ obierunt & uicerunt, παγκρατιάζοντας πάντων κρατοῦντας intelligi uolētes, id eſt, omniū uictores. idq; Hermolaus lib. xxxiiii. emendationū ſuarum ſcri-pſit. Quod unde acceptū ſit neſcio. Sudas certe pancra-tiaſten manibus pedibusq; pugnantem interpretatur. Pli-nius lib. xxxiiii. Fecit & Satyrū admirātem tibias, & Mineruam, Delphicos pentathlos, pancratiaſtas. Gellius lib. xii. Panætij ſentētiam quādam referens, Vita autem, inquit, hominū qui ætatem in medio rerum agunt, ac ſibi ſuisq; eſſe uſui uolunt, pericula negociaq; ex improuiſo aſsidua, & propè quotidiana fert. Ad ea cauenda atque declinādaperinde eſſe oportet animo ſemper prōpto atq; intento, ut ſunt athletarū, qui pancratiaſtæ uocantur. Nā ſicut illi ad certandum uocati, proiectis antè brachijs cō-ſiſtūt, caputq; & os ſuum manibus oppoſitis quaſi uallo præmuniunt, membraq; eorum omnia priuſquam pugna mota eſt, aut ad uitandos ictus cauta ſunt, aut ad faciendos

Pentathli.

Pancratiaſtæ.

paratu: ita animus atq; mens uiri prudentis, conſilia cogitationesq; cõtra fortunæ uerbera, cõtraq; inſidias iniquorum quaſi manus & brachia prætendens. Aliqui tamen apud Græcos παγκράτιον πένταθλον interpretantur, id eſt, pancratium pentathlum, nempe πυγμὴν, id eſt, pugillatũ, δρόμον curſum, ἅλμα ſaltũ, δίσκον diſcum, πάλην luctã, quos Hermolaus ſecutus eſt.

Ex eodem loco.

Committere. Niſi domino cõmittente hoc factum ſit.) Committere, eſt ad cõtentionem & cõcertationem exhibere. Vnde cõmitti gladiatorũ paria dicebãtur in ſpectaculis & athletarum certaminibus, id eſt, ad digladiandũ copulari, comparariq;. Similiter & poëtæ & oratores committi dicebantur, id eſt, bini ad ingeniorum oſtẽtationem exhiberi.

Cõmiſsiones. Indeq; cõmiſsiones dictæ ſcenicæ ſcilicet & poëticæ & etiam ludicræ, quas Prætores ludis præſidentes faciebãt. Tranquillus in Claudio, Circenſes etiã frequẽter in Vaticano cõmiſit, nonnunquam interiecta per quinos miſſus uenatione. Idem in Auguſto, Componi tamen aliquid de ſe niſi & ſerio, & à præſtantiſsimis offendebatur. admonebatq; Prætores, ne paterentur nomen ſuũ cõmiſsionibus obſoleſieri. Inde illud Satyricũ, Committit uates, & cõparat inde Maronem. Ex hoc autem factum ut cõmittere pro iritare ponatur, & ad iram accendere. Tranquillus in Caligula, Non ceſſauit ex eo criminari alterum alteri,

Συγκρούειν. & inter ſe cõmittere. Hoc Græci dicunt συγκρούειν. Iſocrates, Τοσούτου δέομεν συγκρούειν τι τῶν ἐκείνου πραγμάτων ἢ στασιάζειν.

Cõmiſſum bellum. Inde apud Liuium bellum cõmiſſum legimus, id eſt (ut uulgo dicunt) guerram apertam eſſe, cum aliqua iniuria laceſſente bellũ inter duos populos iritatur, quaſiq; res ipſa indicitur.

Ex l.Si ſeruus.§.Si fornicarius.

Lego fornacarius à fornace.) Erat autem *fornacarius* Fornacarius. *ſeruus idem, qui piſtrinarius uel piſtor.* Fornacalia *(inquit* Feſtus *) feriæ ſunt inſtitutæ farris torrendi gratia, quòd ad fornacem quæ in piſtrinis erat, ſacrificium fieri ſolebat.* Idẽ *alibi,* Fornacalia *ſacra erant, cũ far in fornaculis torrebant.* Seruius *autẽ* Grãmaticus *autor eſt apud priſcos molarum uſum non fuiſſe. fruges enim torrebãt, & deinde in pilis pinſebant: & hoc erat molendi genus, quod & ſuo tẽpore adhuc factitatũ eſſe ait.* Ex quo more *illud* Vergilianum *eſſe in* 1. Aeneidos, Et *torrere parant flammis, & frangere ſaxo.* Molæ *autem poſtea inuentæ* Molæ aſinariæ & truſatiles. *ſunt aſinariæ quædam, quædam truſatiles, id eſt, hominũ opera uerſatiles.* Gell. *lib.* III. *de* Plauto *comico loquẽs,* Sed *enim* Saturionem & Addictum & *tertiam quandam comœdiam, cuius nunc mihi nomen nõ ſuppetit, in piſtrino cum ſcripſiſſe* Varro, & *plerique alij memoriæ tradiderunt, cum pecunia omni, quam in operis artificum ſcenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops* Romam *rediiſſet, & ob quærendũ uictum ad circũagendas molas, quæ truſatiles appellãtur, operam piſtori locaſſet.* Hoc *autem non ſine ingenti labore, ac fatigatione uirium fiebat: propter quod factum eſt ut piſtrinum pro loco fatigationis pleno, & pro negocio operoſo ac moleſto, uiresque conficiente ponatur.* Hieronymus *in præfatione* Danielis, Denique *ego adoleſcentulus poſt* Quintiliani & Tullij *lectionem, cum me in linguæ* Chaldaicæ *piſtrinum recluſiſſem, & multo labore uix cœpiſſem anhelantia ſtridentiaque uerba reſonare, & quaſi per cryptã ambulans rarum deſuper lumen aſpicerem, impegi nouiſſime in* Danielem. Piſtrinũ *pro ærũna dixit ſtudij difficilimi.* Piſtrinum.

Μυλὼς

Μυλῶνα à Græcis dicitur. Lucianus de uili mancipio, τὸν μυλῶνα ὥσπερ ἀνακτόπορον προσκυνῶν. Aquariarum autē mo=
Moletrina. larum loca quibus nunc utimur, moletrinas, ut arbitror, appellare poſſumus, ut ex Nonio colligo.

Ex eadem, paulo poſt.

Cum eo planè qui uinū ſpurcauit uel effudit.) Spurcū Nonio tradēte multa habet ſignificata, ſed tamen ex Fe=
Spurcum uinū. ſto enarrandum hic uidetur. Spurcum, inquit, uinum dicebant, aut aqua mixtum, aut igne calefactum, aut muſtū
Spurcare. antequam deferueſcat. Vt ſit ſpurcare uinum, aqua infuſa uiciare. Tametſi Græcorum uina legimus perfundi aqua ſolere ad lenitatem excitandā, ſed marina & ſalſa, ut autor eſt Plinius lib. XIIII. In Italia autem condiri muſta
Prouerb. mos erat. Prouerbiū eſt apud Græcos, ἀπώλεσας τὸν οἶνον ἐπιχέας ὕδωρ, Perdidiſti uinū aqua infuſa. De ijs dictū qui beneficia cōmode collocata importune commemorantes, eorum gratiam perdunt: aut qui res præclare geſtas paruulo aliquo errato dehoneſtant. Dici etiam poteſt de ijs qui liberalitates alioqui commendabiles illiberali detractiuncula delibantes ueluti præfloratas mittunt, nec ſynceras, nec meracas conferentes. Cuiuſmodi eſt eorum factum, qui ſibi ius aliquod in res donatas recipiunt, aut ius repoſcendi ſi quādo pœnituerit eos benignitatis, aut huiuſmodi aliquid nec candidi, nec ingenui conſilij cōminiſcuntur. Propterea Iſocrates ad Demonicon ſcribens inter prudentiæ præcepta & hoc addidit, μὴ δὲ τὰς χάριτας ἀχαρίστως χαρίζεσθαι. Ac ſi dicas ad uerbū, Nec gratias ingrate gratificari. Quod multi, inquit, faciunt, qui cū beneſici quidem re uera ſint, iniucundos tamen amicis opi=
Inſpurcare. tulatores ſeſe præſtant. Noſtra autem ætate inſpurcare uinum dici poſſunt, qui erogationes & benignitates in=
gentes

gentes ab ambitioſa pietate profectas, gentilitijs inſignibus, alijsq́; cōmentis deprædicātes, quaſi aqua in uinū infuſa deperdere uidētur. eas enim nō magis religioni, ut opinor, quàm ambitioni expenſas ferre poſſunt. ſicq́; recipiunt mercedem ſuam, inquit dominus. Aquulā in uinū infundere.

Ex eadem, paulo inferius.

Si mulier pugno, uel equa ictu à te percuſſa eiecerit.) Eijcere uerbū, eſt ad immaturū partū accōmodatū. Eijcere. *Vnde eiecti partus dicūtur pro abacti. quo uerbo* Plinius *libro duodetriceſimo uſus eſt. & eiectitia uulua, quæ à* Græcis *ἐκβολὰς dicitur, à* Plinio *lib.* XI. *À quorū imitatione hæc* Ἐκβολάς. *locutio tracta. Apud eos enim ecbolimi eiecti eiectitijq́;* Eiectitios. *& abortiui dicūtur.* Et *ἐκβόλια, medicamenta, quibus me-* Ecbolia. *dici utūtur, abigēdis infantibus in utero enectis, quæ & φθόρια dicūtur.* Verba *ſunt crebra apud* Dioſcoridē. Phthoria. Latina *eiectoria, & eiectrices medicinæ dici poſſunt.* Plinius *lib.* XIIII. *Thaſiam uuam* Aegyptus *uocat apud ſe prædulcē; quæ ſoluit aluū.* Eſt *cōtrà in* Lycia, *quæ ſolutā firmat.* Aegyptus *& ecbolimā habet abortiuos facientem.* Vbi *in quibuſdam libris ecbolada legitur, utrobiq́; recte.* Idē *de Scāmonite uino,* Hoc *uinū, inquit, phthoriā uocāt, quoniā abortus facit.* Sic *enim in antiquis exēplaribus legitur manu ſcriptis, licet in impreſsis ectromatiū legatur* Plinij locus. *uerbū ſubdititiū.* Ea *autē medicamēta quæ ſterilitatē afferunt, & conceptū adimunt, hoc eſt, uim cōcipiendi, Atocia dicuntur.* Atocia. Dioſcorides *de cedria loquens, περιχρισθεῖσα δὲ αἰδοίῳ πρὸ τῆς συνουσίας, ἀτόκιόν ἐστι,* Circūlita, *inquit, genitali ante coitū atocij uim habet.* Ariſtoteles *lib.* VII. *de Animalibus, ἐκρύσεις, id eſt, effluctiones uocari tradit eas cōceptas corruptiones, quæ intra ſeptimū diē fiunt.* Ἐκρύσεις. Effluctio. Abortiones *uerò ἐκτρωσμοὺς uſq́; ad quadrageſimū uocitari.* Abortio. *Cuius* Ἐκτρωσμοί.

dicti

dicti cauſam Cenſorinus explicat in libro De die natali.

Partus immaturus. Partus uitalis.

A quadrageſimo igitur die partus immaturi dicuntur, eorum partim uitales, id eſt, ζώσιμοι καὶ βιώσιμοι, partim non uitales, ut quinto ſexto octauoq; menſe.

Ex eadem l. Si calicem diatetrum.

Calices diatreti. Toreumata.

In antiquo emendatè diatretũ legimus. Tretum enim & diatretũ Græcè foratile, pertuſum, tornatile, aut torno factũ ſignificat, à uerbo τιτρῶ καὶ τετραίνω, unde διάτρητον. Sunt igitur calices diatreti cælati, & tornatiles, quæ toreumata Græco uerbo dicũtur Salluſtio, Ciceroni, Trãquillo. Martialis lib. XII. Epigr. O quãtũ diatreta ualẽt, & quinq; comati: Tunc cũ pauper erat nõ ſitiebat aper. Aliter tamẽ ab interpretibus legitur ille locus. Quod autem ſequitur de margaritis, Vt pertuſis in linea uteretur, Linea hic pro lineo filo intelligendũ, id eſt, funiculo, qui per medios uniones transfigi ſolet. Vitruuius lib. IIII. cap. IIII. Nam ſi duæ colũnæ æquè craſſæ lineis circummetiãtur, è qbus una ſit ſtriata, altera nõ ſtriata, & circa ſtrigilium caua, & angulos ſtriarũ linea corpora tangat, tametſi colũnæ æquè craſſæ fuerint, lineæ quæ circũdatæ erunt, nõ erunt æquales. Hoc loco qui uulgò corruptiſſimè legitur, lineam Vitruuius pro funiculo poſuit. Extricatos autem uniones Vlpianus eos intellexit, qui ex rudi & natiuo habitu arte gemmarij politi ſunt. Eſt enim extricare quod Græci ἐκλέπειν dicunt, hoc eſt, dẽpto cortice expolire. Accurſius extricatas margaritas abinuicem ſeparatas interpretatus eſt: naturã utiq; margaritarũ ignorãs: de quibus Plinius lib. IX. ita inquit, Dos omnis in cãdore, magnitudine, orbe, læuore, põdere, haud prõptis rebus, intantũ ut nulli duo reperiantur indiſcreti: unde nomen Vnionum Romanæ ſcilicet impoſuere deliciæ: Nam

Extricatus. Vniones.

apud

apud Græcos non eſt, nec apud barbaros inuentores eius
aliud, quàm margaritæ. Cũ ergo nulli duo reperiãtur co=
hærentes, unde ab unitate uniones dicti, extricare Accur=
ſius malè pro ſeparare intellexit. Indiſcreti tamẽ uniones
apud Pliniũ intelligi poſſunt omnino ſimiles, id eſt, ſimili=
tudine indiſcreta. Sic enim Plinius id uerbũ uſurpare ſo=
let, ut lib. VII. Magno Põpeio Vibius quidã è plebe, &
Publicius etiam ſeruitute liberatus, indiſcreta propè ſpe=
cie fuere ſimiles, illud os probũ reddẽtes, ipſumq; honorẽ
eximiæ frõtis. Idẽ Plinius de his loquẽs, Sani quidẽ cõcha
rum partus multiplici cõſtant cute, nõ impropriè callum
ut exiſtimari corporis poßit. itaq; purgantur à peritis.

Ex fine eiuſdem legis.

Itẽ ſi tectori locaueris lacũ uino plenũ curãdũ.) Legẽ=
dũ puto Vietori. Viere (inquit Nonius) uincire eſt & Victor.
inflectere: unde illud Varronis lib. I. de re Ruſtica, Vt ha Viere.
beã uimina in uiendo. Idẽ Varro de lingua Latina, lib. I.
Viere, inquit, eſt uincire: unde apud Enniũ, Ibãt uiere ue=
neriã corollã. Viere, inqt Feſtus, alligare: unde uimina &
uaſa uiminea. Donatus in Eunuchũ, Vietus, inqt, mollis,
flaccidusq; & flexibilis corpore: unde & uimina, uites,
uietores dicũtur: & uiere, religare: quia uietis uirgis reli=
gare poſſumus. Hactenus Donatus. Terẽt. Hic eſt uietus, Victus.
uetus, ueternoſus ſenex. Plaut. in Mercat. Acherõticus ſe=
nex, uietus, decrepitus. Gell. Poma præmatura uieta ſunt
& putria. Sũt igitur uietores cupparij, q uitilibus cuppas
ſarciũt uinciũtq;. Vitilia autẽ ſunt quæcũq; ſic lẽta ſunt, Vitilia.
ut cõmodè flectãtur, cuiuſmodi ſunt uimina. Græci χμαα=
τόδη & λυγιςικὰ uocant. exẽpla ſunt apud Plin. lib. XIII.
cap. IIII. & lib. XXXIIII. cap. XVI. Lacus autẽ ſunt, qui Lacus.
torculari ſupponũtur ad excipiẽdũ muſtũ et labra lignea

quibus uindemiæ apud nos importãtur, quibusq́; ad balneum utimur. Italia olim fictilibus uaſis utebatur. Plinius lib. XIIII. Magna & collecto iam uino differẽtia in cella. Circa alpes ligneis uaſis cõdunt, circulisq́; cingũt: mitiores plagæ dolijs condunt, infodiuntq́; terræ tota.

Ex l. Si quis teſtamentum, cod. tit.

Quemadmodũ, inquit, æſtimatio inhibetur.) Sic quidem legit Accurſius, ſed inibitur haud dubiè legendũ eſt.

Inire æſtimationem ſeu rationem.

Inire æſtimationem dicimus, ut inire rationem, hoc eſt, inuenire modum, & rationem alicuius rei æſtimandæ: cuius uerbi frequẽtior eſt uſus apud autores, quàm ut exemplo opus ſit. Meminit Laurentius copioſè lib. v. Elegan. Terentius in Heaut. Crucior bolum tantum mihi eſſe ereptũ tam ſubito è faucibus. Quid agam? aut quid cõminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.

Ex l. Si ex plagis. §. primo.

Ille flagello quod in manu habebat, in quo dolor inerat, uerberare tabernarium cœpit.) Beroaldus dolon hic legẽdũ cẽſebat: nec ab re quantũ mihi uidetur, cũ Seruius lib. VII. Aeneid. dicat, Dolonem flagellum eſſe intra cuius uirgã latet pugio, à fallẽdo Græcè dictũ, id eſt, dolo, quòd decipiat ferro, cũ ſpeciẽ ligni præferat. Trãquil. in Claud. Reperti & equeſtris ordinis duo in publico cũ dolone, ac uenatorio cultro, præſtolãtes alter ut egreſſum theatro, alter ut ſacrificantẽ apud Martis ædẽ adoriretur. Huiuſmodi hodie uiſuntur. Dolon etiã minus eſt uelũ in naui, ex Polluce & Suda. Liuius lib. XXXVI. Cæterũ poſteaquã Prætoriã nauẽ Polyxenidæ relictis ſocijs uela dãtem uidere, ſublatis raptim dolonibus, Epheſum petũt fuga. Idẽ Polyxenidas enim ut uirtute militũ, haud dubiè ſuperari ſe uidit: ſublatis dolonibus effuſè fugere intendit.

Dolones.

Ex

Ex lege, Si uerò, De ijs qui deiece.

Ex cuius cubiculo uel exhedra deiectũ eſt.) Accurſius diuinaci cõiectura feneſtram interpretatur. Vitruuius lib. v. de palæſtrarum ædificatione loquens, quæ Græcanica non Italica ædificia erant: Cõſtituantur autem, inquit, in tribus partibus exhedræ ſpatioſæ, habentes ſedes in quibus philoſophi rhetoresq́;, ac reliqui qui ſtudijs delectantur, ſedentes diſputare poßint. Cicero libro v. de Finibus, Hoc autem tempore, etſi multa in omni parte Athenarum ſunt in ipſis locis indicia ſummorum uirorum: tamen illa moueor exhedra. modò enim fuit Carneades, quem uidere uideor. Eſt enim nota imago, à ſedeq́; ipſa tanta ingenij magnitudine orbata deſiderari illam uocem puto. Verba ſunt Ciceronis fingentis dialogum illum ſuum in Academia Atheniẽſi habitum, ubi Academici diſputare olim ſoliti erant. Idem de prouincijs Cõſularibus, Itaque ille alter et ipſe eſt homo doctus, & à ſuis Græcis ſubtilius eruditus, quibuſcũ iam in exhedra helluatur. Verba ſunt Piſonem mordaciter compellantis, quaſi ſub obtentu philoſophiæ cum Græculis in exhedra, id eſt, in loco diſputationum pergræcaretur, id eſt, perpotaret uerius, quàm cũ Græcis diſſereret. Exhedræ hodie dici poſſunt loca, quæ in periſtylijs ſodalium canonicorum aut monachorum, id eſt, clauſtris, uulgò capitula dicuntur. Exhedra enim Græcè à ſedium frequẽtia & ſeßitandi commoditate nomẽ accepit. Idem Cicero primo de Natura deorum apud Romanos exhedrarum uſum fuiſſe docet his uerbis, Nam cum ferijs Latinis ad eũ ipſius rogatu accerſituq́; ueniſſem, offendi eum ſedentem in exhedra, & cum Caio Velleio Senatore diſputantem. Hic autem pro cellula ſtudiaria accipi uidetur, in qua grabbatulus ad meridiandum Exhedra.

accommodatus eſſe ſolet. quo modo & apud eundẽ Ciceronẽ in III. de Oratore, de meridiana enim quiete loquẽs, Tum dedita, inquit, opera quieſcentibus alijs in eã exhedram ueniſſe, in qua Craſſus lectulo poſito recubuiſſet. cumq́; eũ in cogitationẽ etiã defixum ſenſiſſet, ſtatim receßiſſe. Hieronymus lib. I. Paralippomenôn, cap. XXIII. Et erunt ſub manu filiorũ Aaron in cultu domini, in ueſtibulis, & in exhedris, & in loco purificationis, & in ſanctuario. Quod autem ſequitur, Quod ſi ex mediano

Medianum. *cœnaculo quid deiectum ſit. Medianũ pro medio, architectonicũ uerbum eſt, ut apud Vitruuiũ medianæ colũnæ ab angularibus diſtinguũtur, & medianæ teſtudines. Similiter medianũ cœnaculũ hic dicitur, quod tamẽ pro mediano cubiculo cœnaculi intelligo.* Cœnaculum. *Eſt enim cœnaculum, ut alibi diximus, ſuperius membrũ domus, quod inquilini Romæ habitare ſolebant, quaſiq́; corpuſculũ, ſuis quoque mẽbris conſtans, cubiculo, exhedra, cellula, & huiuſmodi cubiculi appendicibus. Quod uerò ſuperius paulo dicitur, Sed ſi quis hoſpitalia habeat, ſolus ipſe tenebitur, id quo modo intelligi debeat, ex Vitruuio libro VI. conijcere poſſumus. Sic enim inquit, Præterea dextra ac ſiniſtra domunculæ conſtituuntur habentes proprias ianuas, triclinia & cubicula commoda, ut hoſpites aduenientes non in periſtylia, ſed in hoſpitalia recipiantur. Adde quæ ſuprà in titulo, De officio Proconſulis, diximus.*

Ex eadem l. De ĳs qui deiecerunt.

Hoſpitalia. Suggrundæ. *Prætor ait, Ne quis in ſuggrunda protecto'ue.) Suggrundæ & ſuggrundia uocantur partes tecti prominentes, quibus ſtillicidia à parietibus arceantur. Qualia ſunt ferè Lugdunenſia tecta. À Græcis γεῖσοι & γεῖσα dicuntur.* Suggrũdia. Suggrundatio. Vitruuius. *Inde uerbum ſuggrundatio Vitruuio lib. IIII. capite II.*

Sub

Sub tectis, inquit, ſi maiora ſpatia ſunt, columen in ſummo faſtigio culminis. unde & columnæ dicũtur, & tranſtra, & capreoli. ſi commodâ, columen & canterij prominentes ad extremam ſuggrũdationem. Quæ uerba mẽdoſiſſimè in impreſſis libris leguntur, ut totus penè tractatus ille de architectura decem libris conſtans. Quare à pauciſſimis legitur. Alioquin etiam intellectu perdifficilis, &, ut Euripides tragicus de libro Heracliti cognomẽto Scotini dixit, ſi Laërtio credimus, Δηλίου κολυμβητοῦ δεόμενον, id eſt, Delio natatore indigens. In illa enim rerum uerborumq́; obſcuritate non mediocre etiam ingenium, quaſi æſtuoſo freto obrutus natator ſubmergitur. Nobis uerò in ea lectione contigit præceptorem eximium nanciſci Iucũdum ſacerdotem, architectum tunc regium, hominem antiquitatis peritiſſimum: qui graphide quoq; nõ modò uerbis intelligendas res præbebat. Quo tẽpore Vitruuium noſtrum ocioſe alioſq; nonnullos antiquos ſcriptores eodem benigniſſime adiuuante emendauimus. Accedit Græcarum literarum mediocris, uel modica potius cognitio, quæ in eius autoris lectione multum confert. Eſt tamen ille autor Latinæ linguæ ſtudioſis, nedum architecturæ utiliſſimus. Vt ad rem redeamus, ſuggrundationem Græci γείσωμα uocant, quod ad uerbum ſuggrundamentum dici poteſt: quod tamen uerbum Theodorus ex Ariſtotele grundam, & imbricamentum tranſlulit. Idem Ariſtoteles libro v. de genere animalium, nonnullorum animalium aures ſuggrundatas eſſe dicit, ἀπογεισωμένα ὦτα appellans. Quem locũ interpres eleganter ita uertit, Auriculæ etiã longæ imbricatæq́; amplius quaſi grũdis, intuſq́; anfractu longiore intortæ (quales nonnullarum quadrupedum ſunt) melius auditum adminiſtrant,

Delio natatore indigens.

Γείσωμα.

Imbricamentũ.

quippe quæ motum eminus excipientes ad cẽſorium red= dãt, ὅσοις τὰ ὦτα ἀπογεγλωσωμένα πόῤῥωθεν, καὶ ὅσα τὴν ἑλίκην μακρὰν ἔχουσι. Protecta autem & proiecta partes ſunt do= mus prominentes, qualia ſunt mœniana & podia pẽſilia. unde aſpectus eſt nobis in uicos & plateas. Proiecturæ Vitruuio prominentiæ ſunt & ueluti ſupercilia quædam parietum arcendis ſtillicidijs inuenta: fabri larmueros ap= pellant & intabulamenta. Quãquam etiam proprio no= mine coronæ uocẽtur, ſiue ſtructura, ſiue inteſtino opere conſtent, quod minutiariã lingua uernacula dicimus. Vi= truuius libro II. Summis parietibus ſtructura teſtacea ſub tegula ſubijciatur altitudine circiter ſeſquipedali. habe= atq; proiecturas coronarum. Ita uetari poterunt, quæ ſo= lent in ijs fieri uitia. Protecta à protegẽdo dicta ſunt: eſt enim protegere, tectũ proijcere. Cicero in Top. Quoniã Publius Scæuola id ſolum ædium eſſe dixit, quantum pa= rietis cõmunis tegendi cauſa tectum proijceretur: ex quo tecto in eius qui protexiſſet, aqua deflueret, ius tibi uide= ri, & reliqua. Pergulam, cuius hic quoq; fit mentio, pro parte domus exporrecta, & propẽdẽte accipi debere hoc in loco eius generis, quas ſalientes artifices noſtri appel= lant, nemo ſemidoctus ignorat. Plinius lib. XXXV. de A= pelle, Perfecta opera proponebat in pergula tranſeunti= bus: atq; poſt tabulam latens, uitia quæ notarẽtur, auſcul= tabat, uulgum diligentiorem iudicem, quàm ſe præferens. In his autẽ pergulis uænales res proponebantur: ſicq; in= telligendum in lege, Hæres, ſuprà, De iudicijs.

Protecta. Proiecta. Proiecturæ. Coronæ. Opus inteſtinum. Protegere. Pergula.

Ex l. Tigni. in tit. Ad exhibend.

Vel anſam ſcypho iniunxeris, uel emblemata phialæ.) Emblema uermiculatum opus ſignificat ex teſſellis inſi= titijs aptum atq; cõſertum. Inde illud Ciceronis in Bruto de Marci

Emblema.

de Marci Calidij oratione, Nullum niſi loco poſitum & tanquam in uermiculato emblemate (ut ait Lucilius) ſtructum uerbum uideres. Et in Oratore perfecto de collocatione uerborũ loquẽs ex Lucilio, Quàm lepidè lexeis cõpoſitæ, ut teſſerulæ omnes, arte pauimẽto, atq; emblemate uermiculato. Lexeis, inquit, id eſt, dictiones in oratione tam lepidè cõpoſitæ, quàm in pauimentis uermiculato opere factis teſſerulæ. De quibus Plinius lib. xxxv. Interraſo, inquit, marmore, uermiculatisq; ad effigies rerũ & animaliũ cruſtis. Huiuſmodi hodie uiſitur in Italia in æde Senenſi pulcherrimum opus. Emblemata etiam in uaſis argenteis, aureisq; & Corinthijs ornamẽta erãt apud antiquos, exemptilia cum libitũ erat, cuiuſmodi ætas iſta non nouit, ut arbitror. Id autẽ ex Marco Tullio intelligi facile poteſt in Verrem, actione v. in qua Verrem Siciliæ Prætorem crimínoſe refert Haluntinos uaſa omnia, quæ tum apud Haluntium erant, in unum aceruum conferre coëgiſſe: quo facto Verrẽ ex omnibus uaſculis emblemata, id eſt, precioſiſsimam partem reuelliſſe: ita ut Haluntini domum pura nudáq; uaſa referrent, id eſt, emblematis abſterſis, & toreumata, id eſt, cælaturæ, & emblemata apud Verrem remanerent impudentiſsimo latrocinio. propter quod factum Verrem per paronomaſiam uerriculum appellat. Verba Ciceronis hæc ſunt, Vaſa autem ad Verrem deferuntur, Cibiratæ fratres uocantur: pauca improbant. quæ probarent, ijs cruſtæ aut emblemata detrahebantur. Sic Haluntini excuſsis delicijs cum argento puro domum reuertuntur. Quod unquam iudices huiuſmodi euerriculũ in illa prouincia fuit? Et paulo pòſt, Tum illa ex thuribulis & patellis quæ uellerat, ita ſcitè in aureis poculis illigabat, ita aptè in ſcyphis aureis includebat, ut ea ad Vermiculatum opus.

illam rem natã eſſe diceres. Emblema *inſertum quid et inſitum ſignificat iniũctumq́ꝫ:ideò factum ut emblema pro ornatu temporario, & exemptibili ponatur.* Inde illud Fabianum *libro* 11. *Inſtitutionis oratoriæ,de locis communibus loquentis*, Hoc, *inquit, adeò manifeſtum eſt ad forẽſes actiones pertinere,ut quidã nec ignobiles in officijs ciuilibus,ſcriptos eos,memoriæq́ꝫ diligẽtiſſimè mandatos in prõptu habuerint,ut quoties eſſet occaſio,extẽporales eorũ dictiones his uelut emblematis exornarẽtur.*

Ex l.Iulianus.§.Quantum.eod.tit.

Poſſit *exequi actione quod deſtinauit, & in nullo caſu quam intendit læſa.)* Sic *quidẽ ubiq́ꝫ legitur poſt* Accurſium. Cauſa *uerò nõ caſu legẽdum eſſe nemo niſi tardiſſimus non intelligit,ut ſit cauſa quam intendit in nullo læſa,id eſt,nullo modo.* Quod *autem ſequitur,* Niſi *para-*

Repetita die. *tus ſit repetita die intẽtionem ſuſcipere, ſimile illi in titulo,*De damno *infecto,repetita die repromittere.*Verbũ *eſt peculiare* Iuriſconſultorum: *quemadmodũ & alia pauca ab alijs ſcriptoribus non recepta.* Vt *per aduerſionem locare,uel conducere,uel emere, in iure frequentiſſima, & caſtratus pro eunucho natiuo, & uerſicoloria,quæ natiuum colorem mutauerunt,& reliqua,quæ nunc in mentẽ*

Repetere. *non ueniunt.* Repetere, *eſt retrorſus petere,ut cum altè repetitam orationem dicimus.* Cicero *in* III. *de* Oratore, Quorſum *igitur hæc ſpectat tam lõga, & tam altè repetita oratio?* Altè *repetita pro à principijs rerũ exorſa dixit,quod ipſum interdum uicioſum eſt: unde illud* Horatianum *in* Arte, Nec *reditũ* Diomedis *ab interitu* Meleagri, Nec *gemino bellum* Troianũ *orditur ab ouo.*Et *repetita longius interrogatio apud* Fabium *lib.* v. At *in eo, inquit,qui uerũ inuitus dicturus eſt,prima felicitas interrogan-*

rogantis eſt extorquere quod is noluerit. Hoc autem non aliter fieri poteſt, q̃ longius interrogatione repetita. Reſpondebit enim quæ nocere cauſæ nõ arbitrabitur. Idem, *Patronus quoq; altius, & unde nihil ſuſpecti ſit repetita percũctatione, priora ſequẽtibus applicãdo eò ſæpe perduxit homines, ut inuitis quod proſit, extorqueat.* Vulgo *dicimus lõgiſſime rem quærere, uel longiſſime ueſtigare.* Inde etiã *repetita cõſuetudo & inſtitutũ dicitur, hoc eſt, longo interuallo relata, id eſt (ut clarius dicã) à longiſſimis retrorſum temporibus petita.* Cicero in Diuinatione, *Neq; enim magis animos hominũ nocentiũ res ulla commouit, quàm hæc maiorum conſuetudo longo interuallo repetita atq; relata.* Non ab re igitur *hæc locutio repetita die à Iuriſcõſultis uſurpatur, pro eo quod* Antidatam *appellant, ut infrà, De fide inſtrumentorum,* Repetita *quidẽ die cautiõnẽ interponi non debuiſſe, & reliqua: id eſt, die retrorſus ementita.* Vbi *dies pro tempore intelligi debet, cum fœminino genere ſit poſitũ, ut in illa locutione, annua, bima, trima die.* Iuuenalis Satyra x. *Longa dies igitur quid cõtulit?* Et *Vergilius, Multa dies uariusq; labor mutabilis æui* Rettulit *in melius.* Repetita *die ſcribere uel aliud agere* Græci *dicũt,* ἀνατρέχειν τῷ χρόνῳ. *Cui opponitur prolata die, ſuprà in tract.* De edendo. Repetita conſuetudo.

Ex l. pri. De ſcr. corru. §. Quod ait prætor.

Sed perſuadet Græcè *etiam bonum conſilium quis dãdo, poteſt ſuadere & malũ.)* Lego, *ſed perſuadet* Græcè καταπείθει *etiam bonum, & reliqua.* Quanquam *id eſt ariolari, huiuſmodi lacunas replere uelle ſine excẽplari priſco.* Suadere, *eſt hortantis & impellentis: perſuadere, exorantis & perpellentis.* Suadere *actus & affectus, perſua-* Suadere. Perſuadere.

ſuadere effectus. Cicero in Philip. II. Duo tamen tempora inciderunt, in quibus aliquid contra Cæſarem Pompeio ſuaſerim, ea uelim reprehendas ſi potes. Vnū ne in quinquennium Cæſari imperium prorogaretur. Alterū ne pateretur fieri, ut eius abſentis ratio haberetur. Quorum ſi utrumuis perſuaſiſſem, in has miſerias nunquam incidiſſemus. Propterea finem rhetorices nonnulli ad perſuadēdi uim retulerunt, ut autor eſt Quintilianus in ſecundo: quod tamen ipſe non probat, ut qui officium oratoris in bene dicendi ſcientia, non euentu poſitum eſſe cenſuerit.

Perſuaſio. Fides. Πίςις. *Laurentius Vallenſis perſuaſionem propriè uocari poſſe contēdit, quam Latini Chriſtiani fidem, Græci πίςιν appellant: hoc eſt, certam quandam opinionem & ſentētiā, quam nobis perſuaſimus. Id quod mihi Laurentius rectè cēſuiſſe uidetur, cum à uerbo Græco πέπεισμαι, id eſt, perſuaſi mihi, πίςις apud eos dicatur, quam nos fidem dicimus. Hoc autem ex Quintiliano liquet, qui lib. V. ſic inquit, Pro certis autē habemus, quæ legibus cauta ſunt, quæ perſuaſione, ſi non omnium hominum, eius tamen ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta ſunt. Latinè autem fides in hoc ſignificatu certam deriuationē non habet, ſed Græcorum imitatione uſurpatum eſt ab anteſignanis fidei Chriſtianæ, qui aliud uerbū ſignificātius eſſe nullum exiſtimabant. Suadendi & perſuadendi differentiam Auguſtinus libro II. de Ciuitate, his uerbis expreßit, de Platonis politia loquens, Confer nunc Platonis humanitatem à ciuibus decipiendis poëtas urbe pellentem, cum deorum diuinitate honori ſuo ludos ſcenicos expetente. Ille, ne talia uel ſcriberentur, etſi non perſuaſit, diſputando tamen ſuaſit leuitati laſciuiæq́; Græcorum: Iſti ut talia agerentur, iubendo extorſerunt grauitati,*

tati,modeſtiæq́; Romanorum.Perſuadere Græcè καταπεί=
θειν dicitur,ut ſuadere πείθειν.Inde Pitho dicta eſt dea dicē Pitho.
di præſes,quam Ennius Suadam, Quintilianus perſuadē Suada.
di deam,ſuadelam Horatius, Cicero lepôrem uocat. Hæc Suadela. Lepos.
& flexanima dicitur,quaſi animū flectens,à Græcis pſy Galli olim ele-
chagogos,quaſi ductrix & oblectatrix animæ.Huius au gātiæ ſtudioſi.
tem deæ quàm ſanctum olim numen apud Gallos fuerit,
nos uerbis Luciani autoris Græci oſtendemus, quæ nobis
ob hoc uertenda eſſe duximus.Hercules, inquit,apud Cel Hercules Gallicus.
tas Ogmios lingua uernacula uocitatur. Eius autem ſpe=
ciem multum ab Hercule Græcorum abhorrentem,mon=
ſtrificamq́; pingunt.Senex eſt illis Hercules admodū cō=
fectus,inculto capite glabroq́;,atq; extrema canitie,obru
gata cute,uietus,retorridus,cuiuſmodi ferè maritimos ar=
tifices uidemus ad ultimā ſenectutem peruſtos.Omnia de
niq; magis eum quàm Herculem eſſe crederes.Atq; is hu=
iuſmodi cum ſit, habet nihilominus Herculis cultum, &
geſtamina.Amictus eſt enim leonino tergore, dextera cla
uam tenet:arcumq́; ſiniſtra protendens,pharetram ex hu
mero pēdulam habet:& ut ſemel dicam, Hercules eſt uſ=
quequaq;.Hunc autem eo habitu cum uidiſſem, confeſtim
arbitratus ſum commētum eſſe illud Gallicum,ludibriūq́;
quoddam hominum Herculis Græci diuinitatem ſuggilla
re maxime uolentium.Verùm(id quod in primis in ea ta=
bula admirandum eſſe duxi)ſenex ille Hercules confertiſ=
ſimam quandam hominum multitudinem trahit, omneis
auribus uinctos.Vincula porrò illi ſunt habenulæ præte=
nues, auro electroq́; fabrefactæ, ſpirulis collaribus hone=
ſtißimis perſimiles, δεσμὰ δ᾽ ἐσὶν ὁι, σειραὶ λεπταὶ χρυσοῦ καὶ
ἠλέκτρου εἰργασμέναι, ὅρμοις ἐοικυῖαι τοῖς καλλίστοις, *Atq; ij tam*
exilibus uinculis ducti (quod mireris) ne fugam quidem

 circū

circunſpectare uidentur, tametſi nullo propè negocio explicare ſe poßint. Nec omnino reſiſtētes, aut in diuerſum renitētes, reſupinatosq́; uideas. hilares illi uerò, lætitiaq́; perfuſi ſequuntur, ducentem ſe deū laudibus efferētes, trahenti ſe ultro eouſq; obſecundātes, ut præueniēdi ſtudio uincula etiā laxa incōtentaq́; relinquāt. Diceres eos triſtes futuros, ſi huiuſmodi uinculis eximi ſe ſentiant. Age, quod abſurdißimū mihi uiſum eſt, id uerò adderē nō uerebor. Cum enim pictori reliquū iam nihil eſſet, unde cathenularum extrema innecteret (quippe dextera quidē claua geſtanda: ſiniſtra uerò arcu tenendo occupata) perfuſa dei lingua alligatos eos homines ductitari ab eius ſummo finxit, identidem duce ridibundo ad eos ſe cōuertēte, Hæc ego, inquit, diutule cum conſideraſſem, admirabūdus & hæſitās, atq; adeò indignatione plenus, ibi Gallus quidam qui tum forte aderat, haud ignarus ipſe rerū noſtrarum, ut qui linguam Græcā exacte doctus eſſet, ut poſtea patuit Græcè eo loquente, philoſophiæ quoq; more gentis ſtudens quantum conijcere licet, Tibi (inquit ad me) mi hoſpes picturæ huius ſacramentum interpretari uolo: uideris enim nōnihil hac de re cōturbari. Nos igitur Celtæ ſermonem, non quemadmodum uos Græci, Mercuriū eſſe dictitamus, ſed Herculi ſimilem ſermonem affingimus, quòd uiribus admodum præualere eum Mercurio, credimus. Quòd autem ſenex fingitur, ne id tute magnoperè admireris, ſolet enim ſermo in ſenectute demum uim ſuam iuſtam plenāq; exhibere. Τὸν λόγον ἡμεῖς οἱ Κελτοὶ οὐχ ὥσπερ ὑμεῖς οἱ Ἕλληνες, Ἑρμῆν οἰόμεθα εἶναι, ἀλλ' Ἡρακλεῖ αὐτὸν εἰκάζομεν, ὅτι παραπολὺ Ἑρμοῦ ἰσχυρότερος οὗτος, εἰ δὲ γέρων πεποίηται, μὴ θαυμάσῃς, μόνος γὰρ ὁ λόγος ἐν γήρᾳ φιλεῖ ἐντελῆ ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἀκμήν. *Siquidem poëtæ ueſtri uerè id cenſuerunt,*

iuniorum

iuniorum hominum mentem uolucrem inſtabilemq́; eſſe: ſenectutem autem ſcire dicere poſſe, & commodius iuuentute. Sic tibi apud Homerum ex Neſtoris ſenis lingua profluere mel creditur, & Troianorum oratores floridam ore uocem emittere dicuntur. Proinde ſi auribus homines ad linguam illigatos ſenex hic Hercules, idem & ſermo trahit, ne hoc quidem eſt cur mireris: utiq; qui linguæ auriumq́; cognationem noris. Ad ſummam Herculem: nos Celtæ hominem ſapientem fuiſſe cenſemus, ſermone omnia perficiẽtem, flexanima illa ſuada quam uos Pithò dicitis, pleraq; eluctari peruincereq́; ſolitum. Telaq́; ipſius ſermones fuiſſe interpretamur acutos, celeres, à ſcopo non aberrantes, plerunq; collimantes, animas quoq; conſauciantes. Vos certe ex Homero uerba uolucria eſſe dictitatis. Τὸ δ᾽ ὅλον καὶ αὐτὸν ὑμᾶς τὸν Ἡρακλέα λόγῳ τὰ πάντα ἡγούμεθα ἐξεργάσασθαι, σοφὸν γενόμενον, καὶ πειθοῖ τὰ πλεῖστα βιάσασθαι. Hui quãdiu de nugis? dixerint quidã fortaſſe, qui nullum præſentius numen eſſe ſancta ruſticitate putant. Cuius ſpiritu ſeſe actos eſſe ſignificantes, ſimplicitatem amare ſe, & exoſculari ſcriptorum canonicorũ aiunt, ſecularia q́; ſcripta propterea auerſari, quòd inde dicendi lenocinia, non etiam ſentiendi argumenta abunde comparari poßint: bellißimum hoc nactos ſe putantes inertiæ atq; inſcitiæ patrocinium. Ceu uerò fidei noſtræ anteſignani Tertullianus, Iuſtinus, Cyprianus, Lactantius, Nazianzenus, Baſilius, Euſebius, ac reliqui probæ notæ ſcriptores, Leo, Hieronymus, atq; etiam Auguſtinus, dicendi facultatem neglexerint, neq; his potißimum armis contra gentiliũ ſcripta dictaq́; depugnarint, licet non æquè certis ac fulgentibus. Id quod tamen

Hercules Gallorum.

Digreſſio in latinitatis contẽptores.

ij adhuc ſeſe ignoraſſe excuſare probabiliter poſſunt, qui barbara tantùm ſcripta intelligere, legereq; didicerũt. Homines utiq; noctuinis oculis, qui clarè in tenebris cernentes Cimmerijs, ſplẽdore latinitatis, atq; elegãtiæ præſtringantur. Quos quid nominis appellem, non ſatis commini-

Prouerbiũ ex Varrone.

ſcor. Antiqui onos lyras appellitauerunt. Vnde illud Varronis dictum, Si quis nubi filius unus plures'ue in decem

Aſinus lyram.

menſibus gignantur, ij ſi erũt ὄνοι λύρας (id eſt, aſini ad lyram) exhæredes ſunto. Id quod ex Menandro Comico in prouerbiũ aſſumptum eſt, ὄνος λύρας ἤκυε, καὶ σάλπιγγος ὗς, Aſinus, inquit, lyram audiebat & claßicum ſus. Quod de ijs dici ſolet, qui nulla uoce harmonica titillantur. Quo modo & iſti Priſcianomaſtiges (ut uulgus noſtrum loquitur) alternis uerbis impingentes, qui nullum uerbum niſi putidum auribus percipere cum ualeant, ſuauiloquentia offẽndi ſe ſimulant, ut fallaci & impoſtrice, cum reuera ad eloquentiam priſcam obſurdeſcant atq; hebeſcant. Orationẽ enim Latinam ſi audiãt, ſuperciliosos uideas, cõtemptim tranſmittere ſe fingentes, quæ apprehendere nequeunt, ut ſit quod Græci dicũt, ὄνος τὰ ὦτα κινῶν. Quo prouerbio craßioris Mineruæ homines compellãtur, qui cum interdum auriti æquè ut aſini ſint, nihil tamen exaudientes, omnia intellexiße ſe emẽtiuntur, unà cum ijs quæ

Humanitas.

dixeris: dicenda etiam connectentes. Hi ſunt qui humanitatis nomen leue, atq; etiam probroſum eſſe putant, quã, cum ſe dicunt aſpernari, eruditionem inſtitutionemq; ad bonas artes, atq; adeò in bonis artibus & literis eam eſſe neſciunt, ut doctißimi tradiderunt. Quas artes qui ſynceriter appetũt, hi ab antiquitate dicti ſunt humanißimi: eò quòd uni omnium animantium homini huius ſcientiæ cura & diſciplina data eſt. Verùm, iſti neſciunt hæc eſſe rudimenta

dimenta atq; incunabula uirtutis, quibus cum iuuenũ animi ad ueræ gloriæ cupiditatem aluntur, tum ſunt hæc eadem potẽtiſsima uitæ retinacula aut in rebus aduerſis, aut in infirma ualetudine. Cæteræ res neq; temporum ſunt, neq; ætatũ omnium, neq; locorũ: humanitatis ſtudia adoleſcentiam agunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis perfugium ac ſolatium præbent. delectant domi, in ſenectute animum tanquã emeritis ſtipẽdijs ambitionis, cõtentionum, cupiditatum, uoluptatum, receptui canere hortantur, omniumq; rerum ſecurum ſecum (ut dicitur) uiuere cogunt. Plena eſt exemplorũ uetuſtas, plena ſententiarum, quæ iacerent in tenebris, niſi literarum accedẽte lumine (quod iſti obtueri nequeunt) incolumia ſeruarentur. Quàm multas nobis imagines fortiſsimorũ uirorum elegãtiæ ſtylo expreſſas non modo ad intuendũ, ſed etiã ad imitandũ, ſcriptores Græci & Latini reliquerũt? quas in adminiſtranda repub. magiſtratus ſibi proponentes, animum & mẽtem ipſa cogitatione hominũ excellentium cõformare debent. Niſi uerò exiſtimabimus ea quæ acute aut ſententioſe dicta ſint, perinde auribus inſidere ſordide ac laute, aſpere ac rotunde, barbare ac Latine dicta: aut eodem modo in ſenſus irrepere, eũdem aculeum in animis audientium relinquere. Quaſi uerò idem cibus ſatuus iuxtà conditusq;, faſtidioſe & ſuauiter ſumptus, perinde ad ſtomachum faciat. An nihil intereſſe putamus, ex quo filo textura quæq; fiat? An contexendo filo & candido & tereti, & egregie neto, artificis manum non referre, non artem, non texturæ genus credimus? Quod ipſum ſi cæcis etiam clarum eſt, niſi ab ijs defendi non poſſe, qui candida nigris, cretatáq; (ut dicitur) carbone notatis, perplexa explicitis, dubia certis, controuerſa confeſsis, ſyn-

cera

*cera adulteratis,proba improbis,cohærentia hiulcis, quadrantia inconcinnis,apta colliſis, conſentanea diſsidentibus,optima deterrimis,odorata putidis, ſcita abſurdis, acria hebetibus,lucida obſcuris,ſalſa inſulſis, ſapientia fatuis,digeſta inconditis,deſcripta confuſis, conſona abſonis,culta horridis,ſelecta obuijs,*Latina *barbaris,poſtremo qui humana brutis,lucem tenebris,decus deniq; dedecusq; permiſcent, placita omnis æui delentes: quid cauſæ eſt cur non iſti intemperijs acti uideantur,qui orationem ratione certa contextam(unde nomen cõtextus) qua una re maxime genus humanum brutis animantibus præſtat: nihil à ſermone fortuito & incondito intereſſe contendunt? qui alba(quod aiunt)linea diſcrimen rerum: & (ut inquit* Perſius*)frontem de rebus, ac decorum ex hominibus tollunt?* Quid*? in damnandis uitijs æque grauem plagam facit fortuita confuſaneaq; uerborũ congeries,quàm dictionum cõſtructio concinna quadrataq;, aut adamuſsim modulata?* Eadem *ui fertur effuſus temere ſermo,uixq; ore excidens,qua artificioſe emiſſa,ac tereti ſtylo intorta librataq; oratio?* Num *uirtutibus commendandis, artibus illuſtrandis, meritis hominum amplificandis, indignitate rerum exaggerãda,honeſtate aſſerenda, uoluptate explodenda,commuſeratione in calamitoſos citanda,ira placanda, componendis affectibus, hominibus in officio continendis,ſæuitia execranda, placabilitate emerenda, uenia extorquenda?* Deniq; *uetuſtis nouitate danda,nouis autoritate,obſoletis nitore,obſcuris luce, faſtiditis gratia, dubijs fide,omnibus eo quod maxime intereſt aut temporũ, aut locorum,aut perſonarum, aut cauſarum ?* Num *his inquam omnibus tranſigendis (pergam enim & ineptus & immodicus eſſe indignationi indulgens) æque pollere*

poteſt

poteſt nuda & inermis, omniq́; ornatu defecta oratio, ne dum barbara, ut proprietate commendabilis, translationibus atq; omni dictionis lepôre inſtructa? Verborum ſordibus horrida & tenebricoſa, atq; ſermonis lautitia nitens, & figurarum ſplendore illuminata? Nimirum pondera ſenſuum ſententiarumq́; perferre ictum ſuum nequeunt, niſi & uerborum emphaſi quaſi libramento incitentur, & ambitu quodam complexuq́; certo inciſorum membrorumq́; deferantur. Adde quòd ut in pleriſq; rebus mire hoc natura fabricata eſt (ut Marcus inquit Tullius) ſic & in oratione, ut ea quæ maximam utilitatem in ſe continerent, plurimum eadem haberent uel dignitatis, uel etiam uenuſtatis. Hæc illa eſt eloquentia quæ orbem terrarum duorum nominum gloria Demoſthenis Græci, Latini Ciceronis impleuit, quorum hodie quoq; permulta ingenij monumenta circunferuntur, ubiq; propè terrarum honori magis habita, quàm in Francia, qua una in prouincia & Minerua & Muſæ, & Mercurius, atq; etiã (ſi dijs placet) Celticus ipſe Hercules, Accurſianorũ Momo (ſic enim uocant deriſionis deum) non modò concedere coguntur: ſed etiam inde conuicioſè probroſéq; quatiuntur. Id quod eo indignius eſſe mihi uidetur, quòd ab ijs hominibus humanitas in Francia ueluti fabula quædã iners theatro exigitur & exploditur: qui ne ſuſpicari quidem unquam potuerunt nedum exaudire, quid illa profiteretur. Ab ijs (inquam) iudicibus eloquentia indicta cauſa damnatur, qui ne de facie quidem eam nouerunt: qui albáne an atra ſit, iudicare nequeunt. Quòd ſi fato nõ Gallico, ſed Francorum, faceſſere Gallia lepos omnis literarum cogitur, faceſſat ſane, quando ita genius fert huius regni. Sed ſuſpendio arbor eligenda (ut aiunt) Prouerbium.

& ut

& ut Ariſtophanes inquit, ἐξ ἀξίου γοῦν ξύλου ἀπάγξασθαι, Si ſuſpendio uita finienda eſt, ex digna ſaltem arbore pendẽdum eſt. Sic ſi hoc ſemel decretũ eſt, ut Francorum ſuffragijs humanitatis & eloquẽtiæ, id eſt, rerum pulcherrimæ ſtudiũ damnetur, ab ijs certe damnetur qui eam pernouerint. Nunc uerò quis cœlum terris non miſceat & mare cœlo, ſi cæcutientes de dicendi coloribus, & de poëticæ cãticis ſurdaſtri in conſilium mittantur? qui eloquentiam blateratricem quandam eſſe putant, cuius ſit propoſitum uoces inaniter fundere, non ſententiarũ pondera cõſectari. Ignorantes eam eſſe diſciplinã quæ de magnis mire & ſublimiter, de paruis proprie ac ſubtiliter, de mediocribus iucunde & grauiter, de omnibus ſententioſe & luculenter dicere perdoceat. Quæ ut legibus ſoluta, & inuſitata quadam conditione, accuſatrix eadem & cauſam dicens, atq; utrobiq; optima fide agens, ſuopte etiã tantũ iudicio abſolui, dãnariq;, ſi res ita tulerit, ſua facundia poſſit. Verũ hæc ipſa dicẽdi facultas permultos illa quidem amatores, ſed paucos imitatores habet, quod quondam de libertate dictum eſt. Quotus enim quiſq; eſt ex iſtorum etiam numero durioris oris hominum, qui hanc facultatem uerbis eleuare ſolent, atq; etiam aſpernandam dicere: cui ſi inter diſſerendum cenſendum'ue ſcitum aliquod uerbum in buccam forte uenerit, non flammam ore inardenti facilius opprimere poſſit (ut prouerbio dicitur) quàm elegans dictum illud tenere? Vt enim hominis decus omniũ confeſſione eſt ingenium: ſic ingenij ipſius lumen eſt eloquentia. Quid igitur hoc hominum genere facias qui humanitatem ex homine tollunt? Philippus Alexandri Magni pater cum cauſam aliquando duorum hominum malitia præditorum cognoſceret, unum Græco uerbo fugere iuſsit,

Marginal notes: Eloquentiæ munera. — Prouerb.

iuſsit, id eſt, exulare, & alterum perſequi. Ἐκέλευσε τὸν μὲν φεύγειν, τὸν δὲ διώκειν. *Sic ego, ſi quis me ſententiã roget de iſtis obtrectatoribus elegãtis humanitatis, facere fortaſſe auſim, ut & qui ſordibus ſermonis oblectari, & qui pure loquẽtibus obtrectare cupide ſolent, hos quidem in Timonion quoddã, id eſt, in auiã ſolitudinẽ deportandos* Timonion. *eſſe: illos uerò deportatis comites ire cenſeam, ut mõrari prima longa, poſthac iſti inter homines deſinant, qui humanitate delectari nequeũt, & uero qui offẽnduntur doctrinæ elegãtia. Vt enim Timon ille Athenięſis Philoſophus, humani generis odio infamis, Miſanthropi cognomẽtum propterea meruit, ſic iſti nimirum peſsime de genere humano mereri cenſendi ſunt, qui homines humanitate abdicare ſe iubent. Atque ideo claſsicos & aſsiduos autores (ut antiquo uerbo iuris utar) ex quorum lectione humanitas quæritur, omneis ad unum, uno illo addito elogio dãnauerunt, quòd nihil ad ſtomachũ facerent, alimẽtis aſſuetũ Mineruæ ſordidæ atq; illotæ: ſcilicet ſic eſt* Miſanthropos. Prouerb. *natura comparatum, ut prius cauum à cõuexo (ut inquit Ariſtoteles) quàm hircoſam inſcitiam ab improbitate diſiunxeris. Ex corũ ſunt illi genere, qui literarũ ſtudium ad calculũ uocandũ putãt: non ut par ſit ratio acceptorum & expenſorum, ſed ut multo amplior acceptorum. Atq; ideò eos in ſeſe peſsime cõſuluiſſe pronunciare non erubeſcunt, qui humanioris ſtudij curriculũ ingredi inſtiterunt & peragere. Videlicet ſtudioſis hominibus literas decoxiſſe interpretãtur, quos capturas forenſes expiſcari non uident, aucupiaq; Baſilicana omni ope conſectari: quẽ unicum finem ſtudiorũ eſſe cõmunis prudẽtia ſtatuit. Verum illi ſuæ prudẽtiæ rationẽ uiderint, nos quod agitur, agamus. Suada à ſuadendo dicta eſt: unde* Suada.

illud Vergilij in VI. Et male ſuada fames. Imitatione cuius Auguſtinus lib. XIIII. de Ciuitate, de præuaricatione primorũ parentũ loquẽs, Male ſuada, inquit, uerſutia in hominis ſenſum ſerpere affectãs, & reliqua. Inde Cornelius Cethegus propter ſuauiloquẽtiã Suadæ medulla dictus eſt. Cicero in Bruto, Pitho uocant Græci cuius affector eſt orator, hãc Suadã appellauit Ennius. Eius autem Cethegũ medullã fuiſſe uult, ut quã deã in Periclis labris ſcripſit Eupolis ſeſsitauiſſe, huius hic medullam noſtrum oratorem fuiſſe dixerit. Pitho autẽ ut Sappho declinatur & Echo, & ſimilia. Hæc à Græcis Pſychagogos quaſi flexanima dicta eſt, animos hominũ quoquouerſus ductitans, quaſiq; arbitrij frænos regens & iudicij.

Suadæ medulla.

Pſychagogos.

Ex eadem lege.

Sed utrum ita demũ tenetur, ſi bonæ frugi ſeruum pepulit ad delinquẽdum.) Frugi bonæ & bonæ frugi cum dicebãt, probum officioſumq; cõſummatè ſignificabant, quanquã apud Gelliũ frugis bonæ legitur. Sic enim frugi bonæ dicunt, ut frugi hominẽ, ut Piſo frugi. Cum autem cõtrarium huius ſignificare uolebant, nequam hominem appellabãt, id eſt, prodigũ, aſotũ, libidinoſum, improbũ, nihili, & interdũ ſceleſtum: præſertim cum de ſeruis loquebãtur. Hoc uerbo Iuriſcõſulti interdũ utuntur, ut hic & alibi non ſemel. Apud Plautũ in Caſ. cum Stalinus de uxore ſua excãdeſcẽte diceret, Nũc in fermẽto tota'ſt, ita turget mihi, edepol ego illã mediã ruptã uelim. Reſpõdit Olympio uillicus, Credo pol eſſe, ſi quidẽ tu frugi bonæ es. Id eſt, ſi tu uirilis maritus es, media dirupta eſt, alludẽs ad hymenẽ muliebris genitalis. Frugi bonæ ſeruũ Græci οἰκέτην ἐπιεικῆ appellãt, quo uerbo cõſummata probitas ſignificatur, ut alibi diximus. Iſocrates in Areopag. Ἐν κα=

Frugi bonæ.

Nequam.

Οἰκέτης.

Ἐπιεικής.

πηλείῳ

πηλείῳ δὲ φαγεῖν ἢ πιεῖν, οὐδεὶς οὐδ' ἂν οἰκέτης ἐπιεικὴς ἐτόλμησε. Id eſt, In caupona eſſe aut ꝓpotare nemo ne ſeruus quidẽ auſus dũtaxat frugi bonæ, de antiquis Athenienſiũ moribus loquẽs. Inde ad frugẽ bonã ſe recipere dicebant, pro eo quod uulgaris ſermo dicit, Ex nihili homine fieri hominem boni amantẽ, id eſt, frugi. Cicero pro Cælio, Equidẽ multos et uidi in hac ciuitate et audiui, nõ modò qui primoribus labris guſtaßẽt genus hoc uitæ, & extremis (ut dicitur) digitis attigißẽt: ſed qui totã adoleſcẽtiã uoluptatibus dedißẽt, emerſiſſe aliquãdo, & ſe ad frugẽ bonã (ut dicitur) recepiſſe, graueisq́; homines atq; illuſtreis fuiſſe. Dicitur & euadere ad frugẽ bonã, de eo tamẽ q antè nequã nõ fuerat. Lact. lib. VI. de Pythagorea litera loquẽs, Si ducẽ nactus fuerit qui ducat ad meliora titubantẽ: hoc eſt, philoſophiã didicerit aut eloquẽtiã, aut aliqd honeſtæ artis quo euadat ad bonã frugẽ, quod ſine labore maximo nõ poteſt, honeſtã uitã diſputãt peracturũ. Ad frugem bonam redire. Lamprid. in Heliog. Milites ſe parſuros dixerũt, ſi ad frugem bonã rediret, ἐ χρυσὸς αὖθις γένοιτο.

Ad frugem bonã ſe recipere.

Euadere ad frugem bonã.

Ad frugem bonam redire.

Ex l. Liminarchæ, De ſeruis fugit.

Legẽdũ Limenarchæ & hic et in l. Munerũ, infrà, De muneribus et honoribus, Λιμενάρχαι. Nõ enim à limine dicitur, ut Accurſio placuit, ſed dictio merè Græca eſt non bigena. Raro enim antiq̨ huiuſmodi dictionibus uſi ſunt quæ ex Latino peregrinoq́; cõponũtur, qualis eſt epitogij cõpoſitio, & epirhedij, toga enim Latinũ eſt cũ præpoſitione Græca, & rheda Gallicũ. Λιμὴν Græce, Latine portus dicitur, unde limenarcha, q locis maritimis præeſt, unde traiectus eſt ad exteras nationes. Hos aũt Ariſt. lib. VI. Politicôn circa finẽ limenophylacas uocat, quaſi portuũ cuſtodes. Limina uerò impij nõ eo modo dicũtur quo

Limenarchæ.

Bigena uitãda.

Λιμὴν.

Limina imperij.

Seruus ad limina. limen domus: unde ſeruus ad limina dictus, pro atrienſi apud Apuleiũ in 11. de Aſino: & apud Vergiliũ lib. IX. Stationarij milites. Aeneidos, Fidusq́; ad limina cuſtos. Stationarij uero milites (quorũ hic fit mentio) milites ſunt præſidiarij, quos ordinarios appellamus, qui in locis hoſtium finitimus ſtationes agitare ſolent, ad repentinos hoſtium incurſus intenti. Limitanei. Ex his limitanei à limitibus dicti ſunt.

Ex l. ultima, Si menſor falſ. mod. dix.

Et ſi mẽſor machinarius fefellerit, hæc actio dabitur.) Machinarij. Geometræ & Geodætæ. Machinarius menſor ab Vlpiano dicitur ad decempedatoris differentiam. Geometræ enim uel geodætæ potius: id eſt, terræ diuiſores, & agrimẽſores, non tãtum pertica utũtur & decẽpeda, ſed etiã machinula, qua formas quadratas aut trigonas deſignãtes, earumq́; latera metientes, arearũ ſpatiũ facile ex ijs colligunt, quo modo noſtri hodie utuntur, partim eorũ quadrata machinula utentes, partim orbiculata. Vtrũq; autẽ genus arrectas in ambitu pinnulas habet rimulis perſpicuas, in meditullioq; columellã rimulentã, hæ autẽ ad æquilibriũ, & ad lineã rimularũ pinnulariũ ita inter ſe reſpondẽt, ut lineæ decuſſatæ à circunferẽtia ad centrũ machinulæ contẽdentes & coëuntes, per columellæ rimulas nulla offenſione pertineãt. per quarũ linearũ ductus menſores collimãtes, orthogonos exactè deprehẽdunt. Tota enim machinula normarũ anconibus cõſerta & apta eſt, quæ res reſponſus illos linearũ per mediã columellã efficit. Quã machinã qui uiderit, facile hæc uerba intelliget, alioqui futura ſubobſcura. Gnomon. Gnomon hæc machina ab Herodoto uocatur, quod Norma. uerbũ Laurẽtius Latinè normã uertit, & rectè. Eſt enim norma Latine (quẽadmodũ Græcè gnomon) pars & geometrici & architectonici inſtrumenti, qua norma ut re-

cti anguli à geometris, ſic lapides ac ſtructuræ orthogonæ, id eſt, rectis angulis exactæ, ab architectis & fabris deprehẽduntur. Vulgo quadra uocatur, id eſt, ſquierra, ut canõ id quod regula Latinè dicitur. Lucianus, ὁποῖον χρὴ τὸν κανόνα εἶναι καὶ γνώμονα τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου, *Qualem, inquit, oportet canonẽ & gnomonẽ eſſe uitæ ſecundum uirtutẽ degẽdæ. Leo Albertus lib. III. de Aedificatoria, Normam, inquit, ueteres cõficiebant tribus rectis regulis in unũ triangulũ cõiunctis, quarũ una erat cubitos treis, altera quatuor, tertia cubitos erat quinq; lõga. Hoc autẽ inuentũ eſt Pythagoræ, ut autor eſt Vitruuius libro IX. unde Albertus ſupradicta mutuatus eſt. Quintilianus lib. XI. de pronũciationis geſtu loquens, Siniſtrum brachium euſq; alleuandum eſt, ut quaſi normalẽ illum angulũ faciat, ſuper quod ora ex toga duplex æqualiter ſedeat. Normalẽ pro recto poſuit, qualem norma efficit. Eadem ratione Cẽſorinus de die Natali normalẽ lineam uocat, quã Græci catheton dicunt, Albertus perpendentem uocat, id eſt, perpẽdicularẽ. Talis enim linea à recto angulo normæ fit, & ipſa rectũ angulũ facit, proptereáq; ancones dicũtur in norma quaſi flexus cubiti quẽ normalis figura efficit uel deſcribit. Vitruuius libro III. in fine de ſtriatis columnis loquẽs, Columnarũ ſtriæ faciendæ ſunt XXIIII. ita excauatæ, uti nòrma in cauo ſtriæ cum fuerit cõiecta, circũacta anconibus ſtriarũ dextrã ac ſiniſtrã tãgat, acumenq́; normæ circũrotũdatione tãgendo peruagari poßit. Et lib. VIII. de chorobate loquens, quo aquæ perlibrãtur: Ea, inquit, regula habet ancones capitibus extremis æquali modo perfectos, inq́; regulæ capitibus ad normã coagmentatos, & inter regulam & ancones à cardinibus compacta tranſuerſaria. Ancones Vitruuius*

Normalis angulus.

Κάθετος. Perpendicularis.

 appellat

Ancones. appellat cõflexum qui rectũ angulũ deſcribit. Transfertur & ad alia. Vnde Plinius Latinè cubitũ appellat libro III. de Ancone urbe Italica loquens, uulgo nota: In ipſo, inquit, flectentis ſe oræ cubito ſita. his uerbis ſignificans cur Ancon dicatur. Et lib. II. Cõflexa in cubitos, aut cõfracta in humeros, ſic enim Hermolaus emendauit. Vt enim in parietibus ancones, ita & in promõtorijs dicuntur. Vitruuius uerò lib. VII. Longitudines ad regulã & lineã, altitudines ad perpendiculũ, anguli ad normã reſpondẽtes exigãtur. Plinius libro XXXVI. de reticulato opere loquẽs, Structurã ad normam & ad libellam fieri, & ad perpendiculũ reſpõdere oportet. Ad perpẽdiculũ

Amuſſis. Græce κατὰ κάθετον dicitur. Amuſsis autẽ, filũ eſt quod fabri materiarij rubrica oblinũt, aut alio colore, à Græcis

Στάθμη. σάθμη dicitur: unde prouerbiũ natum λευκὴ στάθμη autore

Alba linea. Suda: Latine alba linea dicitur. Gellius libro ultimo, Hi uaria lectitãtes in quas res cunq; inciderant, alba (ut dicitur) linea ſine cura diſcriminis ſolam copiã ſectari conuertebãt. Hoc autem prouerbiũ in eos ualet, qui ſine diſcrimine aliquid faciunt, ut ſi in albo pariete alba linea utatur aliquis. Politianus hoc ita reddit, In albo lapide alba linea uel amuſsis alba, Græcorũ more qui ἐν λευκῷ λίθῳ λευκὴ στάθμη dicunt. Plato in Charmide ab eodẽ traducto, Quòd enim ad formoſos attinet, alba ſunt regula carpẽtarij: omnes enim ferè qui ea ætate ſunt, formoſi mihi uidentur: id eſt, nullum diſcrimen facio, nullo delectu formoſos omnes iudico. Amuſsis enim alba nullum diſcrimen in lapide albo etiã ipſo facit. Ammonius in prædicamenta Ariſtotelis, Ὡς γὰρ ὁ τέκτων τῇ στάθμῃ κέχρηται ὀργάνῳ πρὸς διάκρισιν τῶν τε ὀρθῶν ξύλων καὶ τῶν καμπύλων, ὁμοίως καὶ ὁ οἰκοδόμος τῇ καθέτῳ διακρινούσῃ τοὺς ὀρθοὺς καὶ τοὺς

μὴ

μὴ τοιούτους τῶν τοίχων. Vt faber, inquit, utitur amuſsi inſtrumento ad exigendam materiæ rectitudinē, ſic ſtructor utitur perpendiculo, id eſt, catheto ad parietes dirigendos. Ex eo *autē factū, ut gnomon forma geometrica dicatur normæ ſimilis, hoc eſt, parallelogrammū cū ſupplemētis duobus: cuius meminit* Euclides *in principio libri* II. *quæ forma à* Martiano Capella *Latinè norma uocatur in* VII. *de qua Ariſtoteles in Prædicamentis*, τὸ τετράγωνον γνώμονος περιτεθέντος ηὔξηται μὲν, ἀλλοιότερον δὲ οὐδὲν γεγένηται. *quo in loco Argyropylus normā pro gnomone recte tranſtulit.* Q*uadrāgulum (inquit Ariſtoteles) addito gnomone, id eſt, norma augetur quidem : nō autē aliud fit quippiā, id eſt, non tranſit in aliud ſchema geometricum.* Q*uod ſi quis intelligere uelit*, Euclides *adeundus in* I. *capite libri* II. *cuius hæc uerba ſunt*, παντὸς δὲ παραλληλογράμμου χωρίου, τῶν περὶ τὴν διάμετρον αὐτοῦ ἓν παραλληλογράμμων ὁποιονοῦν, σὺν τοῖς δυσὶ παραπληρώμασι, γνώμων καλείσθω. *Conſtat autē tetragonū, id eſt, quadratū duobus gnomonibus: duæ enim normæ iunctæ abſolutum quadratū efficiūt. Sūt & alia ſignificata huius uocabuli, ut gnomon pro umbilico ſolis, à quo ars gnomonice dicta, quæ ſolariorum rationē perquirit, ut ſuprà diximus, nūc ad rē nō pertinēs. Sēſus eſt autē huius loci, Siue mēſor machinarius falſum modū renūciauerit, ut agrimēſor & metator: ſiue architectus & redēptor, qui ipſi nō machinula, ſed decēpeda & pertica utūtur, hoc edicto teneri.* Decēpeda *autē à Græco decapus dicitur : à maſculino autē fœmininū factum eſt, ut inquit Priſcianus, eodem modo quo à crater fit cratera fœmininum.* Hac *etiam agrimenſores & metatores interdum utuntur. Cicero in Antoniana* XIII. *Si uero coloniarum & municipiorum*

Tetragonum.

Decempeda.

F 4 *ſine*

ſine ulla dubitatione hoſtis eſt,quid tandem huius cenſetis urbis,quam ille ad expiãdas egeſtates latrocinij ſui concupiuit,quã iam peritus metator & callidus decẽpeda ſua

Saxa. Decẽpedator. *Saxa diuiſerat? Saxa in hoc loco propriũ eſt nomẽ amici* Antonij. *Ab hoc decẽpedator dictus,qui decẽpeda metitur.* Idẽ, *Cauebat etiã* Lucio Antonio *qui fuerat æquiſſimus agri priuati & publici decempedator.* Noſtri *hodie mẽſores & metatores perticis uicenûm pedum aut uicenûquinûm utũtur,qua etiã antiqui utebãtur:unde natum prouerbium,* Vna *pertica metiri & tractare,ut* Plinius VIII.*epiſt.*Ex *his etiã quos non una(ut dicitur)pertica, ſed diſtinctè gradatimq; tractaui, quanto quis melior & probior,tãto mihi obligatior abijt:id eſt, quos nõ æqua benignitate proſecutus ſum, ſed pro cuiuſq; merito,& quorũ merita nõ ulna una(ut uulgò dicimus)mẽſus ſum.* Ad *metiẽdas uerò ſtructuras redẽptores noſtri perticis ſe*

Hexapeda. *nûm pedũ utũtur,quas hexapedas fortaſſe appellare poſſumus,ut decẽpedas antiqui dixerũt:* Eſt *enim* Græcè *ut decapus ſic hexapus,niſi tutius eſt hexapodẽ ut tripodẽ*

Mẽſurarũ nomina. *dicere.* Menſurarũ *nomina multa apud antiquos leguntur.*

Stadium. Stadiũ *pedum ſexcẽtenûm.* Herodotus *centenûm orgyiarum dicit in* II. *ubi de labyrintho loquitur.* Αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαι, εἰσι στάδιον ἑξάπλεθρον, ἑξαπόδου μὲν τῆς ὀργυιῆς μετρεομένης καὶ τετραπήχεος, τῶν ποδῶν μὲν τετραπαλαίστων ἐόντων, τοῦ δὲ πήχεος ἑξαπαλαίστου, Iuſtæ,*inquit*, *orgyiæ centũ,ſtadium implent ſex plethrorũ,ita ut orgyia*

Orgyia. Cubitum. *ſenûm pedũ ſit & quaternûm cubitorũ.* Cubitũ *uerò ſe-*

Plethrum. *nûm palmorum,& pes quaternûm.*Plethrum *menſura eſt centũ pedum(ut inquit* Suidas*)& ſexta pars ſtadij:*Laurentius *iugerum ex* Herodoto *uertit.*

Diaulus. Diaulus, *menſura eſt duorum ſtadiorum.*

Milium. Milium,*ſtadiorum eſt ſeptẽ ſemis*

nis uel etiam VIII. *Dolichos,ſtadioru͂* XII. *unde diau= lodromi & dolichodromi,de quibus alibi diximus. Schœ nus,menſura eſt Aegyptiaca ſexaginta ſtadia capiẽs,au= tore* Herodoto*, licet* Plinius *libro* V. & XII. *quadra= ginta ſtadia dicat,id eſt,quinq; milia,niſi ſit error nota= rum. Paraſanga quod uerbu͂ eſt Perſicu͂,teſte eodẽ Hero doto triginta ſtadia cõplectitur,ſic enim inquit in* II. *de Aegyptijs loquens,* ὅσοι μὲν γὰρ γεωπεῖναί εἰσιν ἀνθρώπων, ὀργυιῇσι μεμετρήκασι τὴν χώρην, ὅσοι δὲ ἧσσον γεωπεῖναι, σταδίοισι. ὅσοι δὲ πολλὴν ἔχουσι, παρασάγγῃσι. δύναται δὲ ὁ μὲν παρασάγγης τριήκοντα στάδια, ὁ δὲ σχοῖνος ἕκαστος μέτρον ἐὸν Αἰγύπτιον, ἑξήκοντα στάδια, *id eſt, Quotquot enim inopes ſoli ſunt,ij terram ſuam orgyijs metiuntur : qui uerò mi= nus inopes ſoli ſunt,ſtadijs:qui autẽ latifundia habent, paraſangis metiuntur. Conſtat paraſanga triginta ſta= dijs:ſchœnus autẽ,quod ipſum uerbum eſt Aegyptiacu͂, ſexaginta. Stathmos , id eſt , manſio, milia continet* XXVIII. *ſemis. Inde manſiones militares,quaru͂ mentio fit in* Codice Iuſtiniani*. Stathmi, diuerſoria ſunt tabella= riorum,id eſt,* τῶν ἀγγελιαφόρων καταλύσεις, *hoc eſt, certa quædam ſpatia quæ curſores uno actu conficere debent, poſtas hodie uocant à pegaſarijs curſoribus impoſito no mine,qui ſtatis locis manſiones ſuas poſitas habent. Sta= thmus autem maxima eſt menſuraru͂. Orgyia ſecundum Herodotu͂ ſex pedum eſt. Theodorus ex Ariſtotele inter= dum paſſum uertit,& Laurẽtius ubiq; ex Herodoto,in= terdum tres paſſus. Sudas,* Ὀργυιά φησι τὸ μεταξὺ τῶν ἰδίων χειρῶν μέτρον, *Orgyia,inquit,menſura eſt quæ inter ma= nus expanſas continetur,uulgò braſſa dicitur quaſi am= plexus , eſt autem triſyllabum uocabulum , ut harpyia diphthongum Græcã in penultima habẽs. Plinius ulnam*

Dolichos. Diaulodromi. Schœnus. Paraſanga. Stathmos. Pegaſarij curſores. Orgyia.

F 5 appellat

appellat libro xvi. Arboris,inquit,craſſitudo quatuor
Vlna. Paſſus. hominum ulnas cõplectentium implebat. Paſſus à paſſis
manibus dici uidetur,alij paſſum quinq; pedũ eſſe putãt,
Greſſus. id eſt,duorum greſſuum:ut ſit greſſus,id eſt, βῆμα cubiti
Cubitum. Pes. unius & pedis,hoc eſt,pedũ duorũ ſemis. Cubitũ ſeſqui=
Palmus. pedale. Pes quatuor palmorũ. Palmus quatuor digitorũ.
Doron. Græcè palæſte dicitur,antiqui Doron uocabãt: ideo(ut
inquit Plinius)quòd doron,id eſt,donum proprie dicitur
Antidoron. munus,quod manu datur,unde antidorum remuneratio:
Dorodocia. quo uerbo Vlpianus uſus eſt in titulo,de petitione hære=
ditatis. Inde dorodocia,corruptio muneribus facta,quam
Sordidi. Iuriſcõſulti ſordiũ uerbo ſignificare ſolent. Dicitur autẽ
Dorodoci. Numarij. & de corrumpẽte & de corrupto,unde dorodocos iudi
Dorophagi. ces Demoſthenes appellat,quos numarios nõnulli Lati=
norũ appellãt,id eſt,ſordidos. Heſiodus dorophagos ap=
pellat,quaſi doniuoros & dona eſitantes. Noſtro tẽpore
Cupedipetæ. nonnulli cupedipetæ uel etiã cupediuori appellitari poſ=
ſunt,q niſi ferina aut cupedijs incitẽtur,cũctãtiores ſunt
Academicis,aut ipſo etiã cunctatore Fabio. Nam porre=
ctio libellorũ ieiuna,uix unquã apud eos litẽ ſatis inſtru
ctam inuenit. Ad ſacrã igitur anchorã,id eſt,ad libellum
(ut inquit Plautus)ferẽtarium recurrendũ eſt, ſi litiũ fi=
nem,id eſt,ærumnæ exitũ cupis, in foro quidẽ huiuſmodi
Libellus ferentarius. iudicum. Hic autẽ libellus ferẽtarius,ex foro cupedinis in
Viſceratores. forum iudiciale ferendus. Viſceratores autẽ ſunt litiga=
Viſceratio. tores quidam qui uiſcerationẽ factitare ſolẽt,quã Græci
creanomiam appellant,id eſt,carnis dilargitionem. Quæ
tamen hodie plerunq; honeſte fieri ſolet apud nos,ac ci=
tra ſordium aut cupiditatis ſuſpicionem. Vt à donis ad
dora redeamus, Vitruuius lib. II. Doron autem,inquit,
Græci appellabãt palmum,quòd munerum datio Græcè
doron

doron appellatur, id autē ſpargitur per manus palmū: ita quod eſt quoquo uerſus quinq; palmorū, pētadorō: quod quatuor, tetradoron dicitur. Hactenus ille. Ab hoc doro tetradori lateres dicti ſunt & pentadori. Idem, Quæ ſunt, inquit, publica opera, pētadoro, quæ priuata tetradoro ſtruūtur. Palmus autem duplex eſt, maior & minor. Minor eſt quem diximus, id eſt, quaternûm digitorū: Maior eſt duodenûm, qui etiam Spithama Græco uocabulo dicitur, & Latino dodrans, cuius exemplum apud Pliniū lib. VII. Cubitus aut cubitum ſeſquipede conſtat, id eſt, digitis XXIIII. à Græcis pygon dicitur, unde pygmæi dicti, autore Euſtathio. uel ut quidam uolunt in ſecundo articulo digiti auricularis deſinit, & XX. digitorum eſt. Apud Herodotum ab eo cubito differt qui Græcè πῆχυς dicitur. Suidas utrunq; pro eodem accipit. Sunt & alia nomina apud Græcos, ſed à Latinis non uſurpata. Pes ſedecim digitis conſtat, id eſt, palmis quatuor, & duodecim uncijs, id eſt, pollicibus: unde in menſura illa nomina ab aſſe deriuata uſurpantur, ſemis, bes, dodrans, & reliqua: de quibus alibi dicemus latius, ſi locus occurrerit. Verùm quoniam & hoc in loco, ut in alijs multis in iure, architectorum fit mentio, dicendum eſſe putaui quid ſit architectus, parum enim, ut arbitror, uulgò id intelligitur. Accurſius certe in l. ultima, infrà, De iure immunitatis, architectos, tectorum principes eſſe perhibuit, quaſi ex Græco & Latino dictione coagmentata. Architectus eſt igitur quem Græci architectona uocant, quaſi ſtructorum, qui Græcè tectones dicuntur, principem. Hic ædificiorū rationem cōminiſci & inſtituere didicit, & graphide, id eſt, lineamentorum ductu & umbratili pictura eas formas deſcribere, quæ triplici ſpecie diſpoſitionum

Tetradoros. Pentadoros. Palmus duplex. Spithama. Dodrans. Cubitus. Πῆχυς. Pes. Architectus. Graphis.

Ichnographia. *diſpoſitionum continētur. Ichnographia, orthographia, ſcenographia. Ichnographia eſt quæ uulgo plana forma uocatur. Hæc circini regulæq; modicè cōtinet uſus: ex ea enim capiuntur formarū deſcriptionēs in ſolis arearum, ichnographiáq; dicitur. quaſi ueſtigij deſcriptio, in quo*
Orthographia. *quaſi ueſtigio totum opus inſiſtit. Orthographia eſt, cum iam nō planum opus imáq; operis ueſtigia imaginamur, ſed ſubrectum, & frontem attollens, quaſi erecti operis aduerſiq; deſcriptio. Hæc eſt erecta frontis imago, modi=*
Scenographia. *ceq; picta futuri operis figura: Scenographia uel (ut a=lijs placet) ſciographia, eſt non iam ueſtigiaria, nec fron=talis aut aduerſaria tantùm operis futuri afformatio, ſed etiā lateralis, id eſt, frontis & laterū abſcedētium promi=nentiumq; adumbratio, & ad circini centrum omnium linearū reſpōſus, ut inquit Vitruuius, & propterea ſcio=*
Sciographia. *graphia a nonnullis dicitur quaſi adumbrata deſcriptio. Scenographia uerò dicitur quaſi ſcenæ imaginaria ex=citatio, quod ex præfatione libri VII. Vitruuij intelligi poteſt: Democritus, inquit, & Anaxagoras ſcripſerunt quēadmodum oporteat ad aciem oculorum radiorumq; extenſionē certo loco centro cōſtituto, ad lineas naturali ratione reſpondere: uti de incerta re certæ imagines ædi=ficiorū in ſcenarū picturis redderent ſpeciem, & quæ in directis planiſq; frontibus ſint figurata, alia abſcedētia, alia promunētia eſſe uideātur, modellā fabri uocāt hodie.*
Architectura. *Architectura, inquit Vitruuius, eſt ſciētia pluribus diſci=plinis & uarijs eruditionibus ornata: cuius iudicio ap=probātur omnia quæ à cæteris artibus perficiuntur ope=*
Fabrica & ratiocinatio. *ra. Eius duæ ſunt partes, fabrica & ratiocinatio. Fabri=ca eſt cōtinuata ac trita uſus meditatio, quæ manibus per=ficitur. Ratiocinatio eſt quæ res fabricandas ſolertia, ac*

ratione

ratione proportionis demonſtrare atq; explicare poteſt. Architecturã omniũ diſciplinarũ cognitione cõſtare,& (quod maxime quis miretur) legum etiã ac iuris nõnulla peritia, Vitruuius lib. 1. perſuadere contendit. Ne autem mirum uideatur nonnullis poſſe naturam humanam tantum numerum doctrinarum addiſcere & memoria complecti, animaduertendum omnes diſciplinas inter ſe coniunctionẽ rerum & cõmunicationẽ habere, unde encyclopædia dicta quaſi orbiculata diſciplinarũ ſeries: uelutì ductus quidã ſciẽtiæ ex multis diſciplinis conſertus & aptus, de qua nos alibi diximus. Quod tamẽ quẽadmodũ intelligi debeat in architecto qui craßiore Minerua in literis uerſatur, Vitruuius ipſe his uerbis docet, Neque uerò debet, nec poteſt architectus eſſe grãmaticus, ut fuit Ariſtarchus: nec muſicus, ut Ariſtoxenus, ſed nec amuſos: nec pictor, ut Apelles, ſed graphidos non imperitus: nec plaſtes quemadmodũ Myron ſeu Polycletus, ſed rationis plaſticæ non ignarus. Nec denuo medicus, ut Hippocrates, ſed nõ ἀνιατρολόγητος. *Nec in cæteris doctrinis ſingulariter excellens, ſed illis non imperitus. Aniatrologetos dicitur à Vitruuio rationis medicinæ imperitus. In omni autẽ opere magnifico tres perſonæ cõſiderantur, dominus, architectus, & ſtructor, qui & officinator ab eo dicitur. Idem circa finem libri ſexti, Itaq; omnium operum probationes tripertito conſiderantur, fabrili ſubtilitate, magnificẽtia, & diſpoſitione. Cum magnificenter opus perfectum aſpicitur ab omni parte, impẽſæ laudabuntur: cum ſubtiliter, officinatoris probabitur exactio: cũ uero uenuſtate, proportionibus & ſymmetrijs habuerit autoritatem, tunc fuerit gloria architecti. Addendum & illud ex eiuſdem libro 1. Animaduertere autẽ debemus ex duabus*

Encyclopædia.

bus rebus ſingulas artes eſſe cōpoſitas, ex opere & eius ratiocinatione. Ex ijs autē unū propriū eſſe eorū qui ſingulis rebus ſunt exercitati, id eſt operis effectus. Alterum cōmune cum omnibus doctis, id eſt ratiocinatio, ut medicis & muſicis & de uenarū rhythmo, & de pedū motu. At ſi uulnus mederi, aut ægrū eripere de periculo oportuerit, non accedet muſicus, ſed id proprium erit medici. Item in organo non medicus, ſed muſicus modulabitur, & reliqua quæ de cæteris perſequitur. Galenus libro IX.

Omnis artis duæ partes.

Therapeu. omnis artis & ſciētiæ duas partes facit, ut alibi diximus, methodon & aſceſin, id eſt, uiam & exercitationē. Neq; enim poſſumus, inquit, alicuius nobis artis ſcientiā cōparare, niſi & cōmentationum in uniuerſum uiam quandā peruouerimus, & per ſingularū rerū exempla artis meditationē exercuerimus, χωρὶς τοῦ μέθοδόν μέν τινα διὰ τῶν καθόλου λεγομένων θεωρημάτων, ἄσκησιν δὲ διὰ τῶν ἐν μέρει λαμβάνειν παραδειγμάτων. *Ab architecto qui*

Architectonicus.

Græcè architecton à Plauto dicitur, architectonicus deriuatur, id eſt, ad architectū pertinēs, & architectonica ars ipſa architecturæ uocatur. Quintilianus *libro* II. *Aliæ quoq; artes minores habent multiplicem materiā, uelut architectonice: nanq; in omnibus, quæ ſunt ædificio utilia, uerſatur. Ariſtoteles in principio ſtatim* Ethicôn *ad* Nicomachum, *architectonicas artes uocat,*

Architectonicæ quædā artes.

principes quaſdam artes, quæ ſuffēctas ſibi alias artes habēt, ueluti ſuggeſtrices quaſdā & ancillantes. Sic enim propemodum inquit, Multarum *autē actionum, artium & ſcientiarū multi ſunt & fines: medicinæ, ſanitas: fabricæ naualis, nauis:* Imperatoriæ *artis, uictoria: œconomicæ, id eſt, diſpēſationis domeſticæ, diuitiæ. Harū autē & huiuſmodi nōnullæ ſub unā quandā facultatē coēunt, ut uerbi*

gratia

gratia ſub hippicam, id eſt, equitãdi artẽ, artificiũ frænorum, atq; omnis ad equitatũ pertinentis inſtrumenti. Hæc eadẽ rurſus & præterea actio omnis bellica, ſub Imperatoriã artẽ. Et itidem aliæ ſub alias. In omnibus uerò artium architectonicarũ fines expetẽdi magis ſunt omnibus ijs qui ſub ipſos coëunt: quippe cum illa horũ gratia conſectari ſoleamus. Ἐν ἁπάσαις δὲ τὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τέλη, πάντων ἐστὶν αἱρετότερα τῶν ὑφ' αὐτά, τούτων γὰρ χάριν κἀκεῖνα διώκεται. *Idem libro* VI. *de prudentia loquẽs,* Εἴη δ' ἂν τις καὶ ἀρχιτεκτονική, ἔστι δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις, ἡ αὐτὴ μὲν ἕξις, τὸ μέντοι εἶναι οὐ ταὐτὸν αὐταῖς, τὸ δὲ περὶ πόλιν, ἡ μὲν ὡς ἀρχιτεκτονικὴ φρόνησις, νομοθετική, ἡ δὲ ὡς τὰ ἕκαστα, τὸ κοινὸν ἔχει ὄνομα πολιτική. *Quæ uerba ſic mihi transferri poſſe uidentur, Fuerit autem fortaſſe & prudẽtia quædã architectonica. Siquidem ciuilis ſcientia & prudentia cum ſint idem habitus, non tamen eadem ſunt eſſentia. Etenim eius quidẽ prudentiæ quæ circa ciuilitatẽ uerſatur, Nomothetica, id eſt, legum ferendarum peritia, tanquam architectonica prudẽtia eſt: at quæ in ſingulis rebus occupata eſt, nomen eſt ei cõmune politicæ, id eſt, ciuili. Nomotheticen Ariſtoteles architectonicam prudentiam politicæ prudẽtiæ uocat, quaſi principem prudentiam, architecturæ rationẽ obtinẽtem. Architectura enim ſtructoriæ præſcripta dare ſolet, quæ ſequi ipſa debet, id eſt, deſcriptionẽ operis futuri deliniatã, quam graphidem antiqui uocant, & Latinè forma dicitur, uulgus noſtrum nunc philographum uel philographiam uocat uernacula lingua. Idem libro* III. *Politicorum, In omni arte tres homines conſiderandos eſſe dicit, opificem, architectonicum, & in arte inſtitutum eruditumq;. Mouens enim illam quæſtionem, an eiuſdem ſit mederi,*

Nomothetica.

Graphis.

Tres homines in omni arte conſiderandi.

& an

& an recte medicina adhibita ſit iudicare, & itidem de aliis artibus. Quẽadmodũ igitur, inquit, medicũ approbare actiones ſuas inter medicos tantum oportet, ſic & alios artifices inter ſui ſimiles. Medicus porrò eſt & opifex & architectonicus & tertius ille in arte eruditus. (Sũt enim huiuſmodi nõnulli & circa omnes propè dixerim artes) Iudiciũ uero concedimus nihilominus eruditis quàm ſciẽtibus, & reliqua. Ὥσπερ οὖν ἰατρὸν δεῖ διδόναι τὰς εὐθύνας ἐν ἰατροῖς, οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ἐν τοῖς ὁμοίοις. ἰατρὸς δ' ὅ, τε δημιουργὸς καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς, καὶ τρίτος ὁ πεπαιδευμένος περὶ τὴν τέχνην, εἰσὶ γὰρ τινες τοιοῦτοι καὶ περὶ πάσας ὡς εἰπεῖν τὰς τέχνας, ἀποδίδομεν δὲ τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς εἰδόσιν. *Huius autem uocabuli uſus frequens eſt apud autores. Cicero lib. 1. de Finibus in perſona Triarij Epicurei loquens, Sed ut perſpiciatis, inquit, unde omnis iſte natus ſit error uoluptatẽ accuſantiũ, totam rem aperiã: eaq; ipſa quæ ab illo inuentore ueritatis, & quaſi architecto beatæ uitæ dicta ſunt, explicabo.* Architectus. *Idem in ſecundo irridẽs Epicureos, Cur tãdem ſapiẽtia tanto opere laudatur? an quòd ita callida eſt, ut optimè poßit architectari uoluptates?* Architectari. *Architectari dixit, id eſt, formã & rationẽ fruẽdarum uoluptatum cõminiſci & præſcribere, quẽadmodum architecti opera maioris ſumptus, & magnifica ingẽti ratiocinatione architectari ſolent. Et in Bruto, Stoicos uerborũ architectos appellat. Et de lege agraria, Nunc quiſnã tã abſtruſus uſquã nũmus uidetur, quẽ nõ architecti huiuſce legis olfecerint? Et pro Cluentio, An illi qui Fabricij libertũ quia miniſter in maleficio fuerat, patronũ quia cõſcius condẽnaßent, ipſum principem atq; architectum ſceleris abſoluerent? Id eſt, qui omnia in ſcelere perpetrãdo arbitratus eſt. Et pro Roſcio,*

Verum

Verum ut hæc miſſa faciã quæ iam facta ſunt, ex ijs quæ nunc maximè fiunt, non'ne quis poteſt intelligere omniũ architectum & machinatorem unum eſſe Chryſogonũ? Apoſtolus prioris ad Corinthios tertio, architectũ ſe uocat in ædificanda eccleſia, quanquã Chriſtus dominus noſter re uera primus eam architectatus eſt. Propterea dicit idem, κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ δοθεῖσάν μοι ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα, ἄλλος δὲ παροικοδομεῖ, *Secundum gratiam dei datam mihi, ut ſapiens architectus fundamentũ poſui, alius autem ſuperſtruit. Proindè & menſor et architectus & ſtructor redemptor'ue et tabellarius, id eſt, logiſtes qui totius dimenſionis rationẽ ſubduxit, à tabula abaci dictus tabularius, omnes hoc edicto tenentur, ſi feſellerint. Ad hũc locũ pertinere mihi uiſum eſt quod Vitruuius in præfatione libri decimi ſcripſit, Nobili (inquit) Græcorũ & ampla ciuitate Epheſi lex uetuſta dicitur à maioribus dura cõditione, ſed iure eſſe non iniquo cõſtituta. Nã architectus cũ publicũ opus curandũ recipit, pollicetur quanto ſumptu id ſit futurũ. Tradita æſtimatiõe magiſtratui bona eius obligãtur, donec opus ſit perfectũ, eo autẽ abſoluto, cũ ad dictũ impenſa reſpondet, decretis & honoribus ornatur. Cũ uero amplius quàm quarta pars in opere cõſumitur, ex eius bonis ad perficiendum pecunia exigitur.* — Pauli locus.

Ex l. Si quis, De rebus cred.

Nam etſi colonus poſt luſtrum cõpletum fructus perceperit, cõdici eos cõſtat.) Luſtrũ quinquẽnale ſpatiũ ſignificat, autore Feſto, in quot annos prædia locari olim ſolebant, ut nunc in ter ternos, id eſt, nouenos. Luſtrũ enim à luendo dictũ eſt, id eſt, ſoluẽdo, ut Varroni placuit: ideo quòd quinto quoq; anno uectigalia tributáq; exigebantur. Plinius iunior, Nã priore luſtro quãquã poſt magnas — Luſtrum.

remiſsiones reliqua creuerũt. Inde *pleriq; nulla iam cura minuẽdi æris alieni quod deſperãt poſſe perſolui, rapiunt conſumuntq; quod natum eſt, ut qui iam putant ſe non ſibi parcere.* Luſtrum à Latinis uocatur quod Olympias apud Græcos dicitur, id eſt, quinquennium, ita tamen ut quadriẽnio exacto quinto quoq; anno ineunte luſtrũ peractũ eſſe intelligatur. Plinius auunculus li. 11. Omniũ quidẽ ſi libeat obſeruare minimos ambitus, redire eaſdẽ uices quadriennio exacto Eudoxus putat, non uentorũ modo, uerũ & reliquarũ tempeſtatũ magna ex parte. Et eſt principiũ luſtri eius ſemper intercalari anno Caniculæ ortu. Intercalarem annum dixit quem biſextilem dicimus.

Olympias. Intercalaris.

Ex l. ultima, eod. tit. §. Labeo ait.

Cum decem tu dari ſtipulatus ſis, ideo non poſſe te decem dari oportere intendere, quia etiã reum locupletiorẽ dando promiſſor liberari poſsit.) Hunc locum deprauatũ eſſe puto, ſicq; reſtituendum, Cum decem tu danda curari ſtipulatus ſis, non ideo poſſe, & reliqua. Non ideo autem, pro non continuo, non protinus intelligendum. nam quòd Accurſius dari curari legit, latinitas non admittit, nec loquendi Iuriſconſultorũ conſuetudo. Latini enim ita loqui ſolent, Curabo faciendum, & mandaui faciendũ, & delegaui: & conduxi, & recepi, & talia huiuſmodi. Plinius in epiſtolis, Is petit ut ſi ſunt iſtic imagines, exſcribẽdas pingendasq; delegẽ. Idem, Petis ut libellos, quos ſtudioſiſsime cõparaſti, recognoſcendos emẽdandosq; curẽ. Cuius locutionis rationẽ ſi quis forte nõ nouit, adeat Laurentium Vallenſem lib. 1. Elegãtiarum, cap. de Gerũdijs.

Non ideo.

Ex l. Iuſiurandum & ad pecunias, De iureiurando.

Si de qualitate iuramenti fuerit inter partes dubitatũ, conceptio

conceptio eius in arbitrio iudicantis eſt. Et *paulum infrà, Ideo ſi quid tale inciderit, officio iudicis conceptio huiuſmodi iuriſiurãdi terminetur.* Hæc *uerba Accurſius neutro bi intellexiſſe uidetur.* Concipere *iuſiurandũ quid ſit, ex uerbis* Taciti *intelligere poſſumus lib.* 11. *ſic enim inquit, de delatoribus loquens,* Signo *ultionis in accuſatores dato, petit à Cæſare* Iunius, *ut cõmentariorum principaliũ poteſtatẽ* Senatui *faceret, per quos noſceret quem quiſq; accuſandum popoſciſſet.* Conſulendum *tali ſuper re* Princeps *reſpondit.* Senatus *inchoantibus primoribus iuſiurandum concepit: quo certatim omnes magiſtratus, cæteri ut ſententiam rogabantur, deos teſtes aduocabant, nihil ope ſua factum quo cuiuſquam ſalus læderetur: neque ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe, trepidis & uerba iuriſiurandi per uarias artes mutantibus queis flagitij conſcientia inerat: id eſt, ijs qui delationum conſcientia urgebantur, conceptionem, hoc eſt, formulam iuriſiurandi mutantibus, ut ſolẽt qui fallaciter iurãt.* Idem *alibi,* Auxilia *è* Galiia *hortantibus* Præfectis *ſtatim à* Vitellio *deſciſcunt, uetus miles cũctabatur, ſed adigente* Flacco *dixit ſacramentum, non uultu neque animo ſatis affirmans.* Et *cum cætera iuriſiurandi uerba conciperent,* Veſpaſiani *nomẽ hæſitantes, aut leui murmure & plerunque ſilentio tranſmittebant.* Conciperent, *inquit, id eſt, exprimerent, & integram ſacramenti formulam pronunciarent, ut illi qui aſſeuerãtes & præfidenter iurant conſcientiæ fiduciæ.* Eſt *ergo concipere, ad certam formulam exprimere.* Celſus, Quicquid *aſtringendæ obligationis cauſa dictum eſt, id niſi palàm uerbis exprimitur, omiſſum eſſe intelligendum eſt. Aut certe ſecũdum promißorem interpretamur, quia ſtipulatori liberum*

Concipere iuſiurandum.

Concipere.

G 2 fuit

fuit uerba latè concipere. Paulus, Libellorũ inſcriptionis cõceptio talis eſt. Inde cõceptis uerbis iurare, id eſt, dictatis à deferente iuſiurandum, & ex arbitrio adiurãtis, hoc eſt adigentis ad iuſiurãdum pernotatis. Plautus in Pſeud. Iuraſtin' te illam nulli uenditurum niſi mihi? Bal. fateor. Cal. nempe cõceptis uerbis. Bal. etiam conſultis quoq;. id eſt, non modò dictatis à te uerbis, ſed etiam cogitatis, animaduerſis, præmeditatis. Idem in eadẽ, Rogato me xx. minas ſi ille hodie illa ſit potitus muliere. rogato obſecro, hercle geſtio promittere. Sim. Nullum periculũ eſt (quod ſciã) ſtipulari ut cõcepiſti uerba. xx. minas dabin'? Bal. dabuntur. Idem in Bacchid. Ego iuſiurandũ cõceptis uerbis dedi daturũ id me hodie mulieri ante ueſperum. nunc pater ne peierem cura. Eſt autẽ uerbis conceptis peierare inexpiabili periurio ſeſe contaminare. Valerius lib. IIII. de Aphricano loquens, Centurias recognoſcens equitũ, poſtquã Licinium ſacerdotem citatum proceſsiſſe animaduertit, dixit illum ſe ſcire uerbis conceptis peieraſſe. Proinde ſi quis eum accuſare uellet, uſurũ teſtimonio ſuo. À Græcis, ut arbitror, Ἐπακτὸς ὅρκος dicitur, id eſt, alio dictãte delatus. Iſocrates, Ὅρκον ἐπακτὸν προσδέχου διὰ δύο προφάσεις. Pro quo tamen legimus ſæpe apud oratores, διαῤῥήδην ὀμνύειν. ad uerbum dici poteſt διὰ νομίμων λόγων, καὶ διωρισμένων λόγων, uel νενομισμένως. Is autẽ qui iuriſiurãdi uerba cõcipit, & iuraturo dictat, præire uerba iuriſiurandi dicitur. Plinius in Panegyr. ad Traianum, de iureiurando Conſulari loquens, Neſcio iam, neſcio pulchriuſ'ne ſit iſtud quod præeunte nullo, an hoc quod alio præeunte iuraſti. In roſtris quoq; ſimili religione te legibus ſubiecisti. Hoc modo Cancellarius hodie præire iuſiurandum ſolet ijs qui ad magiſtratus aſſumũtur & honores

Conceptis uerbis iurare. — Peierare conceptis uerbis. — Ἐπακτὸς ὅρκος. — Præire uerba iuriſiurandi.

nores publicos,et curia ampliſsima præfectis iuriſdictio-
num,ijsq́; qui in curiam ipſam adoptãtur. Hoc autem *&* Adigere ſacramento.
ſacramento adigere dicitur, quod Græci ἐξορκοῦν *dicunt.* Ἐξορκοῦν.
Idem, Adigendũ *te præbes in uerba* Principibus *ignotis,*
*niſi cũ iurare cogerẽt alios.*Et *rurſus,* Stabant *candidati*
ante Curulẽ Principis,*ut ipſe ante* Cõſules *ſteterat: adi-*
*gebãtur in uerba in quæ paulo antè ipſe iurauerat.*Can- Adigere in uerba.
cellarius in uerba Principis *adigere eos proprie dici po-*
teſt,qui in fidem Principis *aſſumũtur,id eſt,beneficiarios*
*regales.*Idẽ *in epiſtolis ad eundẽ* Traianũ *de quibuſdam*
pſeudochriſtianis loquẽs, Cũ *præeunte me deos appella-*
rent,& imagini tuæ(quã propter hoc iuſſerã cũ ſimula-
chris numinũ afferri)thure ac uino ſupplicarẽt. Præeũte
*me,inquit,id eſt,uerba præloquente.*Plinius *enim* Bithy-
niæ Proconſul *nefaria uerba cõcipiebat in* Principis *ſui*
gratiã: quibus meticuloſi quidã nec germani Chriſtiani
adacti,cultũ Chriſto *debitum,pœnarũ terrore,dæmonio-*
rum ſimulachris & Imperatoriæ *imagini exhiberẽt.* Et
*rurſus in*Panegyr.Tu *comitijs noſtris præſidere,tu nobis*
ſanctiſsimũ illud carmen præire dignatus es. Capitol. *in*
Marco Philoſopho,*de* Saliatu *loquens,* Fuit *in eo ſacer-*
dotio & præſul & uates & magiſter,& multos inaugu
rauit atq; exaugurauit nemine præeunte, quòd ipſe car-
*mina cũcta edidiciſſet.*Liuius *lib.* VIII. *de* Decio *deuo-*
*uente ſe loquens,*Agedum Pontifex *populi* Ro.*præi uer-*
ba quibus me pro legiõibus deuoueã. Præire *hodie uerba* Præire.
damnationis actuarij aut eorũ uicarij carnifici ſolent,cũ
damnati facinoroſi ad ſupplicia trahuntur,ſed de ſcripto Præire de ſcripto.
id faciunt. Id *enim de ſcripto præire dicitur.* Plinius
auunculus,lib. XXVIII. Vidimus *certis precationi-*
bus obſecraſſe ſummos magiſtratus,& ne quid uerborum

 prætereatur

prætereatur aut præpoſterũ dicatur, de ſcripto praire ali-
Ἐξηγεῖσθαι. quẽ. À Græcis præire, ἐξηγεῖσθαι dicitur. Demoſthenes περὶ
παραπρεσβείας (ſi recte memini) ὑπογραμματεύων γὰρ ὑμῖν
αὐτὸς ἐξηγεῖτο τὸν νόμον τοῦτον τῷ κήρυκι. id eſt, Cum enim ſcri-
bæ officio fungeretur, ipſe apud uos (ad iudices loquens)
pronuncianti præconi legis huius uerba præibat. Dici-
Προοδοποιεῖν tur & προοδοποιεῖν.

Ex l. Seruus, de conditione indeb.

Seruus cuiuſdam inſciente domino magidem commo-
Magis. dauit.) Magis apud Pollucem in coquinario inſtrumento
enumeratur. Sic enim inquit lib. II. Ἡ δὲ μάκτρα καὶ μαγὶς
Mactra. ἐκλήθη καὶ σκάφη, Mactra, inquit, & magis & ſcapha ap-
pellatur. Eſt autẽ mactra (ut Gellius inquit) arca panaria,
quæ alio nomine κάρδοπος à Græcis appellatur. Mactram
lingua uernacula ducham appellat, in qua & panis &
cõſperſio quæ dicitur, ſiue maſſa triticea καὶ τὸ φύραμα re-
cõditur: à uerbo Græco μάττω dicta, quod ſubigere, con-
Maſſa. ſpergere, pinſere, cõmollireq; ſignificat. Vnde maſſa dicta
Magma. triticea uel ordeacea cõſperſio, quæ Græcè maza dicitur.
& magmata apud medicos unguentorum ueluti maſſulæ,
quaſiq; paſtilli, quæ Plinius lib. XIII. unguentorum feces
interpretatur, id eſt, unde unguentũ expreſſũ eſt. Dioſco-
Μάγματα. rides μαγίδας & μάγματα pro eodem accipit, quaſi magis
ſit magna. Sudas pro parte panis ſubacti, quaſi pro offula
Magis. Idẽ Pollux lib. VII. Magis, inquit, & mactra, uas in quo
farinæ ſubiguntur. Et rurſus lib. X. Quæ autem tripodi-
bus imponuntur, & trapezæ, id eſt, menſæ & magides ap-
pellãtur. Sic hodie uocitari poteſt orbiculatũ inſtrumentũ
Dulciarij piſtores. quo panifices & dulciarij piſtores quos paſtillarios di-
cimus, ſubigẽdis farinis opificij ſui utũtur, rondellũ appel-
lant. hoc tamẽ in loco pro genere lancis eiuſdẽ formæ acci-
pitur, ut ex Plinio lib. XXXIII. patet his uerbis, Corne-

lius Nepos tradit tympana, ſe iuuene, appellata ſtateras & lãces quas antiqui magidas appellauerãt. Platellũ noſtri uocãt. Magas uerò magadis inſtrumentũ eſt muſicũ, **Magas.** *quadrata tabula cõſtans, leuiter cõuexa, intẽtis in ea citharæ fidibus. Dicitur etiã ea pars lyræ in quam plectrũ illiditur, id eſt, ubi percußio fit chordarũ manu dextra. Iugũ* **Iugum.** *uero dicitur, ubi ſiniſtra manu chordæ premuntur. Vnde Gregorius per metaphoram,* τὶς ὁ δοὺς τέττιγι τὴν ἐπὶ στήθους μαγάδα, *Quis eſt qui cicadæ magadẽ in pectuſculo dedit? Lucianus* μαγάδιον *uocat, de Mercurio loquẽs citharam compingente,* πήχεις γὰρ ἐναρμόσας τῇ χελώνῃ καὶ ζυγώσας, **Magadium.** ἔπειτα καλάμους ἐμπήξας, καὶ μαγάδιον ὑποθεὶς.

Ex l. Si ut cer. §. Interdũ. in tit. Com.

Vel ſi quis ludo ſedẽs Prætor ſcenicis cõmodauit.) Sic quidẽ ubiq; legitur, aſtipulãte etiam Accurſij gloſſemate. Perperam uerò adhuc lectũ eſſe facile, ut arbitror, demonſtrabimus. Prætor hoc in loco pro Imperatore populi Ro. **Prætor.** *accipitur, qui ludos faciebat pro uictoria de hoſtibus habita. Iuuenalis Satyra x. Quid ſi uidiſſet Prætorẽ in curribus altis Sedentẽ, & medio ſublimẽ in puluere circi? Et paulo inferius, Et ſibi Cõſul Ne placeat, curru ſeruus portatus eodẽ. Prætorẽ & Conſulẽ pro eodem poſuit. Docuimus alibi ex Aſconio, Prætorẽ olim dictũ eſſe omnẽ magiſtratũ cui exercitus pareret. Vnde Prætoria porta in caſtris, et Præfectus prætorio dictus. Idẽ Satyra VIII. Quãti ſua funera uẽdãt, Quid refert? uendũt nullo cogẽte Nerone. Nec dubitãt celſi Prætoris uẽdere ludis. Sic igitur legendũ haud dubiè affirmauerim, Vel ſi quis ludos edens Prætor. Dicimus enim edere ludos, & edere ſpectacula. Tranq. in Cæſ. Edidit ſpectacula uarij generis, munus gla* **Edere ludos.** *diatorũ, ludos etiã regionatĩ urbe tota. Ludi etiã pluraliter* **Ludi.**

mul & pro ipſis choragis. ut ſit choragiũ locus unde omnia promuntur ad ludos neceſſaria. De choragis multa Libanius in argumento orationis Demoſthenis quæ κατὰ Μειδίου inſcribitur. Choragia Græcè χορηγία dicitur. Vnde periſſochoregia uerbũ cõpoſitum in lege poſteriore, De frumẽto Alexãdrino, lib. x i. Cod. periſſochoregiæ nomẽ penitus amputetur, & teſſeræ deſignentur. Quo in loco (ut comicum uerbum uſurpem) purus putus ipſe eſt Accurſius, id eſt, ipſiſſimus & ſui ſimilimus. Periſſochoregius, inquit, officij nomẽ eſt, quo qui fungitur, iuxta regẽ eſt, à peri quod eſt iuxta dictus. Et quia male in officio uerſatus eſt, ideo hoc nomen officij ſublatum eſt. Diximus alibi quid ſint teſſeræ frumẽtariæ: loco autẽ teſſerarũ irrepſerat aliud nomen periſſochoregia, quaſi redundans frumenti dilargitio, quod tanquã inuidioſum & liberalitati Principis nõ conueniens Imperator tollendũ curauit iuſſitq́;, & antiquũ ac legitimum teſſeræ uerbum reponi. Operæprecium eſt pertinaciã quorundam æſtimare, qui portẽti ſimile eſſe putant, aliquod in iure dictum, eos qui doctores iuris uocãtur, latuiſſe, quaſi uerò non trecenta Iuriſconſultorum uerba in Pandectis tantùm demonſtrare poſſimus, quorum ipſi partim perperam intellexerint, partim intacta prætererint. Nec tamen in ijs numero eximia quædam Iuriſconſultorum dicta, ignoratione antiquitatis ab ipſis deuorata, ut dicitur: id eſt, quæ ipſi aure hebeti exaudita ac non reguſtata tranſmiſerunt. Quòd ſi nobis aliquando per ocium & ualetudinem facere licuerit, ijs (ut ſpero) perſuadebimus, qui non magis in recentiorum doctorum uerba, quàm in priſcorũ autoritatẽ: & in ipſius deniq; ueritatis nomẽ dignitatẽq; iurarũt. Sin nobis in hoc ſcribẽdi curriculo interſiſtẽtibus,

Periſſochoregia.

Deuorata uerba.

 alius

alius quiſpiam doctiorũ anteuerterit, præclarè nobiſcum actum eſſe arbitrabimur, qui præterquã quòd huic incœpto impares nos eſſe ſero tandẽ ſenſimus, rei etiã inuidiã facilius cum aliò perferremus. Quòd uerò ad eos pertinet qui nõ modò ignorãtia præditi, ſed etiã perditi ſunt: non magnopere laboro, immo uerò certe ſcio actũ me (ut aiunt) agere, ut qui non ignorem geminũ in his opus eſſe, dedocẽdi quæ male didicerint, & docẽdi meliora. id quod ætas illa uix admittit, quæ callum multũ diuturni iam erroris obduxit. Propter quod (inquit Fabius) Timotheus clarus in arte tibiarũ, duplices (ut ferunt) ab iis quos alius inſtituiſſet, ſolebat exigere mercedes, quàm ſi rudes traderẽtur. Sed rurſus illud Apollonij Tyanei in mentẽ uenit, quod memoriæ prodidit Philoſtratus li. v. in uita eiuſdẽ Apollonij: Veſpaſiano, inquit, Apolloniũ interrogãte quo pacto imperium Romanũ conſtituere poſſet, ſceleratiſsimis imperijs Neronis ſuperiorumq; Principum infame, hunc in modum Apollonius, Αὐλητὴς ἔφη τῶν πάνυ σοφῶν, τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς παρὰ τοὺς φαυλοτέρους τῶν αὐλητῶν ἔπεμπε, μαθησομένους πῶς δεῖ μὴ αὐλεῖν. τὸ μὲν δὴ πῶς δεῖ μὴ ἄρχειν, μεμάθηκας ὦ βασιλεῦ παρὰ τούτων οἳ πονηρῶς ἦρξαν. τὸ δ᾽ ὅπως δεῖ ἄρχειν, συλλάσωμεν, Fuit olim, inquit, tibiarum arte quidam præſtantiſsimus, qui diſcipulos ad ſe uentitantes ad uiliſsimum quemq; tibicinum audiendum ire iubebat, uidelicet ut ab eis diſcerent quo modo non canere tibijs oporteret. Agedum ô Imperator, cum tu iam didiceris quo modo imperitandum non eſt, eorum exemplis qui male imperitauerunt, uideamus iam quo modo imperandum ſit. Fortaſſe igitur & nos iuuabit malis aliquando autoribus uſos eſſe, antequam literæ meliores octingentorum plus minus annorum incuria obrutæ emerſerunt. Literarum

Timotheus tibicen.

Tyaneus.

rum enim Latinarum lucem, quæ patrum memoria affulgere in Italia, cis Alpes noſtra cœpit, præ tenebris illis barbaricis uiſendam auidius intuebimur. Nos igitur pro cuiuſque ingenio aut propoſiti compotes, aut irriti erimus: utra pars autem in ſummam uoti noſtri præualeat, id uerò iudiciorũ alea uiderit, quæ arbitrari rerum euenta, non hominum merita expendere plerunque ſolita eſt. Nos utcunque ceſſerit, æqui boni faciemus.

Ex l. Si neceſſarius, De pigno. acti.

Si annua bima trima die x x x. ſtipulatus fuero.) Hæc locutio frequẽs eſt apud Iuriſcõſultos, de qua Laurentius lib. IIII. Elegan. ita inquit, Annua bima trima die apud Iuriſcõſultos pro tẽpore biẽnij, triennij, quadriẽnij ponitur, quod tamen Iuriſperiti noſtri nõ intelligunt. Hactenus ille. Hæc locutio eiuſmodi eſt, ut cũ à nemine non percipiatur (quotus enim quiſque hæc uerba quid uelint nõ nouit?) à paucis tamen eius ratio ſatis intelligatur. Huiuſmodi & aliæ ſunt in iure, ut præiudiciũ, et iuſtũ filium eſſe, & expẽſum acceptumq́; ferre, & locare coducereq́; præbendũ faciendum'ue, uel etiã redimere, & obreptitiæ preces, & huiuſmodi alia, quæ ſi quãdo in ordinẽ incurrerint, dicẽtur. Dies cũ abſolutè dicitur, tẽpus ſignificat, & Dies.
tũc fœminino genere pronũciatur. Vergilius, Multa dies uariusq́; labor mutabilis æui Rettulit in melius. Iuuenalis de Priamo loquẽs, Longa dies igitur quid contulit? id eſt, quid ei lõgæuitas profuit? Huius autẽ exemplũ inſigne eſt apud Ciceronẽ in Verrem, actione prima, Itaq; cum ego diem in Siciliam inquirendi poſtulauiſſem, inuenit iſte qui ſibi in Achaiam, biduo breuiorem diem poſtularet. Diem inquirendi uocat dilationem inquiſitionis faciendæ, quam nos informationẽ uocamus. Quo in loco Aſconius,

Dies,inquit,fœminino genere tẽpus dicitur, & ideo die-
Diecula. Hodie. cula,breue tempus et mora. Dies horarũ x I I. maſculini
generis eſt,unde Hodie aduerbium,quaſi hoc die. Hacte-
nus Aſconius. Terẽtius in Andria, Eho tu impudens non
ſat habes,quòd tibi dieculam addo,quantũ huic promo-
ueo nuptias? Dieculam,id eſt horam, inquit Donatus: &
hypocoriſticôs, inquit,id eſt, diminutiuè tẽpuſculum ſi-
gnificat. Ab eo enim quod eſt hæc dies ſumitur diecula,
pro mora parui tẽporis. Plinius lib. I x. epiſt. Ero ergo
ſuſpenſus pro homine amiciſſimo, dum admittere auoca-
menta,& cicatricẽ pati poſſit,quam nihil æquè ac neceſ-
Locus Plinij emendandus. ſitas ipſa, & dies, & ſatietas doloris inducit. Dies,id eſt,
tempus longum,quo dolendo ſatiamur. Quo in loco in
Auocamẽtum. omnibus exẽplaribus aduocamenta corruptè pro auoca-
menta legitur,perperã d interiecta. Sunt enim auocamẽta
τὰ ὑλέα τῶν ἀπαχολημάτων,negocia iucundiora,animũ à
mœrore auocantia,id eſt,reuocantia. Cicero ad Atticum,
Dies autem,inquit,non modò non leuat luctum hunc,ſed
etiam auget. Nã cæteri dolores mitigantur uetuſtate,hic
non poteſt. Dies autẽ pro tempore poſitum apud Eſaiam
identidem legimus, Et erit in die illa. Auguſtinus lib. I I. de
Ciuitate dei circa principium, Scripturarum,inquit,mo-
re ſanctarum diem poni ſolere pro tempore,nemo qui il-
las literas quamlibet negligenter legerit,neſcit. Quin &
Locus Petri. ſenſu anagogico dies unus pro mille annis ponitur,ut idẽ
eodem libro docet in cap. v I I. in poſteriore epiſtola Pe-
tri,cap. I I I. ἓν δὲ τοῦτο μὴ λανθανέτω ὑμᾶς ἀγαπητοὶ, ὅτι μία
ἡμέρα παρὰ κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς μία ἡμέρα.
Vnum autẽ ne lateat uos chariſſimi,quòd una dies apud
dominum,ut mille anni, & mille anni ut una dies. Vnde
Chiliaſtæ. Chiliaſtæ dicti ſunt quidam,quos ipſe Auguſtinus milia-
rios

rios uocat, in quorũ errore ſe aliquãdo fuiſſe fatetur. cuius autor fuiſſe, aut certè aſſertor Lactantius uidetur, ut ex libro eius VII. *diuinarum Inſtitutionum intelligere poſſumus, cap.* XIIII. *ad cuius operis imitationẽ Auguſtinus opus illud egregiũ & operoſum de Ciuitate dei inſtituiſſe uidetur, atq; adeò ad eius præſcripta pleraque afformaſſe. ſed tanquam ex cõmentario ſumeret, copioſius omnia executus eſt, uidelicet maiore Chriſtianorum dogmatum cognitione fretus: permultũ tamẽ ab eo adiutus, ut is antea nonnihil à Tertulliano, & ab Euſebio fortaſſe & Cypriano. Neq; uerò mirũ eſt diẽ pro tẽpore poni, cũ & horæ pro diebus ponantur. Cicero in Verrem, dictione* II. *Menſes mihi tres cum eripuiſſetis ad agendum maximè appoſitos, reliquum omne tempus huius anni me uobis remiſſurum putaſtis, ut cum horis noſtris nos eſſemus uſi, tu binis ludis interpoſitis quadrageſimo pòſt die reſponderes. Horas ſuas uocat (inquit Aſconius) uiginti dies qui accuſatori dabãtur ad accuſandum legitimi, totidemq; defenſori. Idem, Hic tu fortaſſe eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam. Horis (inquit idem Aſconius) mirè dixit cum ſint dies, ut oſtenderet nimiam diligentiam. Legitimi autem hodie dies dici debent, quas dilationes ordinarias uocant. Annua igitur bima trima die ſtypulari eſt, anno biennio triennio ſoluendum ſtypulari.* **Horæ.** **Legitimi dies.**

Ex l. Solutum. §. Solutam. cod. tit.

Non enim credibile eſt hoc cõueniſſe, ut ad uniuerſam penſionem inſulæ friuola mea teneantur.) Friuola (inquit Feſtus) uaſa ſunt propriè fictilia quaſſa. Vnde uerba friuola dicta, quæ minus ſunt fide ſubnixa. Plinius libro ſeptimo de generatione hominis loquens, Miſeret **Friuola.**

atq;

atq; etiam pudet æſtimantẽ, quàm ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cum plerunq; abortus fiat odor à lucernarũ extinctu. Friuolam pro fragili & infirma dixit, & ueluti friabili: nam & friuolũ à uerbo frio dictũ, non immerito exiſtimatur, id eſt, contero, communuo: & friabile θρυπτὸν, ψαθυρὸν, χαῦνον, κραῦρον, εὔθρυπτον. *Hic autem friuola pro ſupellectili tenui, & uili accipiuntur, qualis eorum eſſe ſolet, qui in cœnaculis habitant: quo modo & Satyricus uſus eſt Satyra quinta, Et ne te teneam Romanorum omnia regũ Friuola. Quibus uerbis paupertatem regum Romanorũ ſignificauit, quos etiam Samiolis uaſis uſos eſſe conſtat. Idẽ in tertia, Viuendũ eſſe illic ubi nulla incẽdia, nulli Nocte metus, iam poſcit aquam, iam friuola transfert Vcalegon, tabulata tibi iam tertia fumant. À*

Γρυτάρια. *Græcis* γρυτάρια *dicuntur, id eſt,* τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν σκευάρια
Grytopolæ. λιτά. *Vnde & Grytopolæ ab eis uocãtur, qui huiuſmodi*
Friuolarij. *ſupellectilia uenditant, quos Latinè Friuolarios appellare poſſumus. Nonnulli Fribolarios dicũt, ut Albeolos pro Alueolis. Noſtrate uulgus quinquallierios eos appellat.*

Ex l. ultima, eiuſdem tituli.

Intertrimentũ, & Intertritura. *Reſpondi ſecũdum ea quæ proponerentur, ob id quòd eo nomine intertrituræ accidiſſet nõ teneri.) Intertritura & intertrimentum damnum rei detritæ ſignificat. Varro libro 1. de lingua Latina, Detrimentum, inquit, à detritu dicitur, quòd ea quæ trita ſunt, minoris precij ſunt. Ab eadem mente intertrimentum, ab eo quòd duo quæ inter ſe trita ſunt, etiam diminuta ſunt, à quo etiam intertrigo dicta. Hactenus Varro. Liuius libro 11. de bello Maced. Carthaginienſes eo anno argẽtum in ſtipendium aduexerũt: id quia probum non eſſe Quæſtores renũciauerũt, experientibuſq; pars quarta decocta erat: pecunia*

Romæ

Romæ mutua ſumpta intertrimentum argenti ſuppleue-runt. Intertrimentũ Liuius pro euanida argẽti parte ac-cepit, quæ in excoctione deperit, Dechetum aurifices ap pellant. Vſus eſt alibi eodẽ modo, eadem decade. Cicero in Prætura urbana, de æde Caſtoris loquẽs, quam P. Iunius ſartamtectam tradere debebat: L. (inquit) Rabonio ædẽ Caſtoris tradi oportebat. Is caſu pupilli Iunij tutor erat teſtamento patris. cum eo ſine ullo intertrimento conue-nerat iam, quemadmodum traderetur. Quo tamen in lo-co in impreſsis libris nutrimento mendoſè legitur. Aſco-nius autem, Detrimentum, inquit, unius partis eſſe po-teſt. Intertrimentum uerò dantis & accipientis. ſecundum quod Cicero intertrimentum pro communi conficiendi alicuius negocij iactura poſuit, quam uulgus perditam utrinq; appellat. Intertrigo malum eſt quoddam cum fe-mina equitatu, alia'ue ſimili de cauſa atteruntur, adurun-turq́;, à Græcis παράτριμμα *dicitur. Dioſcorides autem pa ratrimma, id eſt, intertriginem uocat, cum pes pedem, uel ungula ungulam terit, ut in genere ueterinario con-tingit. Columella libro* VIII. *Subluuies & intertri-go pice liquida, uel alumine & ſulphure, atque aceto mixtis litæ eruentur. Hodie in equis & mulis intertal-liare uocamus, cum ſcilicet uitioſo ingreſſu calces ma-ximè poſteriores, aut etiam ſuffragines atteruntur. Ve-rùm quandoquidem in mentionem incidimus intertrimẽ-ti, & intertrituræ, quæ damnum rei detritæ ſignificant, ut intertrimentum auri & argenti excocti, addendũ & aliud nõ abſimile. Verſurã enim facere honeſta locutione apud Romanos dicebatur, quod nos nunc dicimus pecu-niam ad intereſſe mutuari, uel ad iacturã finantiæ. Cice-ro ad Atticum libro* v. *Salaminij cum Romæ uerſuram facere*

Intertrigo. **Παράτριμμα.** **Verſuram facere.**

facere uellent, non poterant, quod lex Gabinia uetabat. Et paulo pòſt, Fit gratia Bruti Senatuſconſultum, ut ne'ue Salaminijs, ne'ue qui eis dediſſent, fraudi eſſet, pecuniam numerauerunt, & poſtea uenit in mentem fœneratoribus nihil ſe iuuare illud Senatuſconſultum, quòd ex ſyngrapha ius dici lex uetaret. Idem in Verrem, actione tertia, Inſpiciebamus Syracuſis à Carpinatio confectas tabulas ſocietatis, quæ ſignificabant multis nominibus eos homines uerſuram à Carpinatio feciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent: id eſt, multis de cauſis pecuniã fœneratitiã ſumpſiſſe. In uulgatis exemplaribus uſuram corruptè legitur. Hinc natum prouerbium apud Lactantium lib. II. Inſtitutionum, Cum igitur, inquit, ortum rerum tribuis naturæ, ac detrahis deo, in eodẽ hæſitans luto, uerſurã ſoluis. Quod ex Terentij Phormione ſumptum eſt, cuius hæc uerba ſunt, In eodẽ luto hæſitas, uerſuram ſolues Geta, præſens quod fuerat malum in diẽ abijt, plagæ creſcunt niſi proſpicis. Id eſt, debitas tandem pœnas dabis etiã cum fœnore: ſimuli conditione atq; ij ſolent, qui ut ſyngrapham unam diſſoluant, & una cautiõe ſe liberent, pecuniam mutuam maiori fœnore iterum accipiunt. in dies enim deteriorem conditionem ſuam faciunt, quod frugi homines non ſolent. Huiuſmodi cõmentis multos quotidie uidemus fortunis omnibus euerti, qui dum tueri in publico fidem ſuam uolunt, ære alieno uſqueadeò ſe obruunt, quoad ad extremũ fide labefactata, cum iam uerſurã facere non poſſunt, aut foro cedere, aut ſolum etiam uertere cogantur. Labefactatam autẽ fidem nunc appello, quod nos creditũ perditum dicimus. Tranquillus, Redijt certè nihilo opulẽtior, ut qui propè labefactata fide omnia prædia fratri obligaret. Id eſt, cũ iam

Verſuram ſoluere.

Labefactata fides.

uerſuram

uerſuram facere non poſſet à fœneratoribus. Tueri autem Tueri fidem ſuam.
fidem ſuam, eſt ſeruare illæſam famam locupletis debito-ris. Cicero ad Atticum lib. XI. *Literas tuas accepi pridie Nonas Februarij, eoq́; ipſo die ex teſtamento creui hære-ditatem. Ex multis illis & miſerrimis curis eſt una enata, ſi (ut ſcribis) iſta hæreditas fidem & famã meam tueri po-teſt.* Idem, *Ego in ciſtophoro in Aſia habeo ad ſeſtertiûm bis & uicies. Huius pecuniæ permutatione fidem noſtrã facilè tuebere.* Et fidem ſuam liberare pro eo dicebant, Fidem ſuam liberare.
quod nunc negociatores & coactores tenere promiſſum dicunt, & non deeſſe promiſſo. Idem pro Flacco, *Pecunia petitur ab Hermippo, Hermippus ab Heraclia petijt. Ipſe tamen Fuſijs ſatisfecit abſentibus, & fidem ſuam liberat.* Vlpianus in l. Si uerò, infrà, Mandati, *Si autem ſub maio-ribus uſuris fœnus accepit ut fidem ſuam liberaret, nõ du-bito debere eum mandati iudicio & uſuras conſequi.* Eſt *& illa locutio in iure frequens, fidem alicuius ſequi, pro* Fidem alicuius ſequi.
eo quod eſt eligere aliquem, cum quo rem habere, aut ne-gocium eſſe nobis uelimus. Sic enim dici ſolet de ijs quos aut locupletes, aut probos debitores eſſe credimus. Vſus *eſt* Vlpianus *in lege prima, ſuprà,* De rebus cred. *Eſt etiã exemplum in l. ſecunda,* Cod. De bonis *aut. iudi. poßid.*
Eſt & illa locutio fide ſua eſſe iubere, id eſt, ſponſorem Fide ſua eſſe iubere.
ſe conſtituere & appromiſſorem, & periculum in ſe reci-pere, ἐς ἑαυτὸν ἀναδέχεσθαι. *Cuius exemplum eiuſdem in le-ge,* Vbi *autem,* De *uerb. oblig.* Paulus, *Si filiusfa. ita ſtipu-latus fuerit, quantam pecuniam* Titio *credidero, fide tua*
eſſe iubes? Inde etiam alia locutio, Fide alicuius ſumere, id Fide aliena ſumere.
eſt, nõ ſua, ſed aliena cautione. Cicero pro eodem Flacco, *Nam hunc* Hermippum *hominem eruditum, cui debeat eſſe notißimus percußit. eius enim fide ſumpſit à Fuſijs.*

Securus Hermippus Tennum proficiſcitur, cum iſte ſeſe pecuniam quam huius fide ſumpſerat à diſcipulis ſuis, diceret Fuſijs perſoluturum. Idem in epiſt. Et ſi quid ſatis dandum erit, amplius eo nomine non peti: cures ut ſatis detur fide mea, id eſt, fideiuſsione & ſpõſione, ἐπ' ἐμῇ ἐγ-
Aſſidui. γύῃ τοῦτο γένηται. Aßidui autem fideiuſſores dicebantur lo-
Aſſiduus. cupletes, quam Burgeſiacam cautionẽ nunc dicimus. Gellius libro xv. Aßiduus in xii. tabulis, & pro locuplete, & facile munus faciente dictus, ab aßibus, id eſt, ære dando, cum id tempora reipublicæ poſtularent, aut à muneris pro familiari copia faciẽdi aßiduitate. Cicero in Topicis, Ex uerbi ui argumentũ ſumitur hoc modo, Cum lex Aelia Sanctia aßiduo aßiduum uindicem eſſe iubeat, locupletem iubet locupleti. Locuples enim aßiduus, ut ait Aelius, appellatus eſt ab aſſe dando. Idem Gellius libro xviii. Ite ergo nunc, & quando fortè erit ocium, quærite an quadrigam & arenas dixerit è cohorte illa antiquiore, uel oratorum aliquis, uel poëtarum, id eſt, claßicus aßiduusq́; aliquis ſcriptor non proletarius. Aßiduum hic Gellius pro locuplete, & probatißimo autore poſuit, quẽ Græci ἐχέγγυον καὶ φερέγγυον uocant, hoc eſt, ἀξιόχρεων, cuius ſit tanta in literis autoritas, ut fidem eius ſequi de-
Claſſicus. beamus, quaſi idonei ſponſoris alicuius uerbi. Claßicus eiuſdẽ penè ſignificationis eſt. Diximus alibi ex Liuio populum Romanum in claſſes ex cenſu diſtributum fuiſſe.
Τιμήματα. Quomodo & apud Græcos τιμήματα dicebantur, ut ex
Claſſici. Ariſtotele docuimus. Ab hoc igitur more claßici dicebantur, non omnes qui in claßibus erant, ſed primæ tantùm claßis homines, qui centum & uigintiquinque milibus æris, amplius'ue cenſi erant. Apud Græcos πρῶτον τίμημα
Infra claſſem. dicitur, id eſt, primus cenſus. Infra claſſem autem appel-

lantur,

lantur, qui in ſecunda & ſequẽtibus claßibus erãt, id eſt, qui minore ſumma cenſi erant. Meminit Gellius in VII. Propterea (ut inquit Feſtus) *claßici teſtes dicebantur, qui ſignandis teſtamentis adhibebantur, hoc eſt, primæ claßis homines, quaſi primæ autoritatis, & idonei ueritatis ſponſores.* Ita metaphoricôs Gellius *autores claßicos appellat, quaſi teſtes idoneos* Latinæ *puritatis, & primæ notæ ſcriptores: quales ſunt* Cicero, Quintilianus, Liuius, Cæſar, Plinius, Vergilius, Horatius, Catullus. Contrà, Proletarij *capite cenſi dicti ſunt.* Gellius *tamen libro* XV. *Qui in plebe, inquit,* Romana *tenuißimi pauperrimiq́; erãt, neq; amplius quàm mille & quingenta æris in cenſum deferebant,* Proletarij *appellati ſunt. Qui uero nullo aut perquàm paruo ære cenſebantur, capite cenſi uocabantur.* Extremus *autem cenſus capite cenſorum æris fuit* CCCLXXV. *Proletariorum tamen ordo honeſtior aliquanto, & re & nomine, quàm capite cenſorum fuit.* Nam *& aſperis reipublicæ temporibus, cum iuuentutis inopia eſſet, in militiam tumultuariam legebantur, armaq́; ijs ſumptu publico præbebantur, & nõ capitis cenſione, ſed proſperiore uocabulo à munere, officioq́; prolis edendæ appellati ſunt, quòd cum re familiari parua minus poſſent rempublicam iuuare, ſobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent.* À Græcis τὸ θητικὸν τίμημα *dicitur, id eſt, mercenariorum cenſus, uel opificum.* In lege *autem* Aelia Sanctia, *ita cauebatur,* Aßiduo uindex aßiduus eſto. Proletario ciui quiuis uolet uindex eſto. Hodie *igitur claßicos teſtes & aßiduos dicere poſſumus omni exceptione maiores, & irrefutabiles,* κρείττους ὀυ πάσης ἀπειραγῆς? *quales in teſtamentis ſignandis adhibebantur.* Contrà *uerò proletarios, & capite cẽſos, tenues & ex pullata*

Claſſici teſtes.

Claſſici autores.

Proletarij.

Capite cenſi.

Diobolares. turba ſumptos, hoc eſt, leues & (ut uulgus loquitur) dio=
bolares (quo modo & antiqui diobolares meretrices di=
xerunt autore Feſto) quos ipſos inopia ipſa refellit, quos
fames magis, quàm fama commouere creditur. Vnde illud
Iuuenalis, Iures licet & Samothracum, Et noſtrorũ aras,
cõtemnere fulmina pauper Creditur, atq; deos dijs igno=
ſcentibus ipſis. Propterea Græci huiuſmodi plebeculam
Συρφετόν. συρφετὸν appellãt, & συρφετώδη ὄχλον τὸν ἀγυρτώδη, id eſt,
quiſquilias, & quaſi dicas turbam quiſquilioſam, à leuita
te inditis uocabulis. Cicero ad Atticum, de iudicio Clodia
no loquẽs, Elapſum ſcito eſſe de manibus uno hoc iudicio
ſtatum illum reipublicæ, ſi iudicium eſt, triginta homines
populi Romani leuiſsimos ac nequiſsimos, nummulis acce
ptis ius & fas omne delere: & quod omnes non modò ho
mines, uerũ etiam pecudes factũ eſſe ſciãt, id Caluum, &
Plancũ, & Spongiã, & cæteras huiuſmodi quiſquilias ſta
Verſurã facere. tuere non eſſe factum. Vt ad uerſuram reuertamur, Verſu
ram facere uel ſoluere (ut inquit Donatus) eſt creditorem
mutare, & fœnus fœnore diſſoluere, quaſi nudato Petro
Paulum tegere, ut uulgò dicunt, & ut ita dicã nomẽ no=
mine expungere. Cui nõ abſimile eſt illud Græcum ἥλῳ τὸν
ἧλον ἐκκρούειν, id eſt, clauo clauum elidere. quod etiã de ijs
dicitur, qui flagitium flagitio tegere, & obliterare con=
tendunt, quod Græcè dicitur ἁμαρτήματι ἁμάρτημα αὐτῶν
ἐξελάσαι. quod Terentius his uerbis trãſtulit, Malitia alia
aliã trudit. Ad uerbũ dici poteſt, Culpam culpa exigere,
ſcelus ſcelere expungere. Hoc tamen prouerbium Ariſtote
les aliter in Politicis interpretatur. Quos autem huiuſmo
di uerſuras facere diximus, de ijs prouerbium lepidiſsimũ
Echinus partu- apud antiquos Græcos fuit ἐχῖνος τὸν τόκον ἀναβάλλει, uel
riens cũctatur. ἀναβάλλεται, Echinus parturiens cunctatur, Echinus partũ
procraſtinat,

*procraſtinat,*Echinus *parturiens diem de die ducit.* Echi*ni enim terreſtres,id eſt,erinacei exiſtimantur propter aculeos catulorum ſuorum partum morari ſolere,ac deinde aculeatioribus factis catulis ægerrimè eniti.*Hoc igitur *prouerbium in eos uſurpari ſolet, qui in perniciem ſuam morarum cauſas innectunt, cuiuſmodi ſunt illi uerſuram facientes, qui dum fidem ſuam labefactari ad tempus aliquod nolunt, ad extremum fortunis omnibus euertuntur.* Cæterum creui hæreditatem, quo in ſuperiore exemplo Cicero ad Atticum uſus eſt,uerbo antiquo iuris,adij hæreditatem ſignificat,ut antea dictum eſt. Creui (inquit Feſtus)modò hæreditatem adij,modò maior ætate, uel cenſu factus ſum,modò dimicaui,modò diuiſi. quæ omnia à duobus uerbis creſco & cerno trahũtur.Idem Cicero ad Dolabellam, A te autem peto, ut me hanc quaſi falſam hæreditatem alienæ gloriæ ſinas cernere, meq; aliqua ex parte in ſocietatem tuarum laudum uenire patiare. quãquam mi Dolabella(hæc enim iocatus ſum)libẽtius omnes meas (ſi modò ſint aliquæ meæ)laudes ad te trãſtulerim, quàm aliquam partem exhauſerim ex tuis. Peto à te, inquit, ô Dolabella, ut ſinas me hac fama frui rerum à te præclarè geſtarum,quaſi particeps fuerim tuorum conſiliorum, id quod omnes falſo exiſtimant. Alibi idem à creſco dixit, Galeonis hæreditate creui:id eſt, locupletior, & maiore cenſu factus ſum. Porrò Collybus id detrimẽtum pecuniæ eſt,quod in ratiocinijs emptionem auri appellant, & uulgò cambiũ dicitur, cum pecunia ad exteras nationes exportanda eſt,& apud nummularios alijs nummis commutanda. Vt ſi argentea moneta aurea mutetur, aut genera quædam pecuniæ abrogata & antiquata,aut quouis modo repudiabilia in una prouincia,alio quo genere permutanda

Creui hæreditatem.

Creui.

Collybus.

tãda ſint, rato receptoq́;, et promulgato in ea prouincia. Id enim quod ex ſumma apud numinularium decedit, & ueluti deperit, collybus uerbo Græco appellatur. Cicero in Verrem, actione IIII. Ex omni pecunia quam arato ribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant. primum pro ſpectatione & collybo. deinde pro neſcio quo cerario. Hæc omnes Iudices non rerũ certarũ, ſed furtorum improbiſſimorũ ſunt uocabula. Nam collybus eſſe quî poteſt, cum utantur omnes uno genere nummorũ? Collybũ appellat pecuniæ permutationẽ, & nummorum quaſi intertrimentũ. Tranquillus in Auguſto, Manibus, inquit, collybo decoloratis Nerulonenſis mẽſarius. Quo in loco pro cõtrectatiõe pecuniæ ponitur, qua nummularij liuentes manus habere ſolẽt. Collybus inquit Pol

Collybiſtæ. *lux ἀργυρίου ἀλλαγὴ, id eſt, pecuniæ permutatio. Ab hoc Col-*

Spectatio. Spectatores. *lybiſtæ dicti nummularij. Spectatio autem in exemplo Ciceronis probatio eſt pecuniæ. Spectatores aũt ſunt, quos Græci argyrognomonas appellãt. Hæc ex diuerticulo, & ut Græci dicunt, ἐκ παρέργου dicta ſunt. Sed fidẽ noſtrã liberare uoluimus. Circa principium enim opuſculi noſtri polliciti ſumus, ut quiſque locus nos commonefecerit huiuſmodi uerborũ iuris antiqui, aut etiã ad mores noſtros pertinẽtium, ita nos eſſe dicturos, quid de ijs compertum habeamus, atque etiam fortaſſe quicquid de ijs ab antiquis autoribus ſeruari hodie poteſt, qui quidem ipſi in manus hominum uenerint, aut certè ex officinis prodierint.*

Ex l. pri. §. Nauem. De exercit. act.

Schedia. *Siue ſinedria ſit.) Legendũ puto ſiue ſchedia ſit. Schedia Græcè, ratis eſt Latinè, id eſt, nauigium temere factum & inconditum, ut trabes connexæ & ſine fabrica compactæ, quæ nauigij uicem præbent: id eſt, Su-*

das

das inquit, ἡ ἐκ τῶν τυχόντων πεποιημένη ναῦς. Ponitur & pro ponte, & pro loco fluminis, quoquo modo iuncto, eodem autore. Herodotus certè pontem quo Darius Boſphorum iunxit, ſchediam uocat. Feſtus, Schedia, inquit, genus nauigij inconditum, id eſt, trabibus tantùm inter ſe nexis factum: unde mala poëmata ſchedia appellantur. Schedion dicitur à Græcis extemporaneum, id eſt, quicquid inelaboratum, quicquid temere factum eſt, nec ſatis confectum, quod ἀπεσχεδιασμένον dicitur. À rate Ratiarius dicitur, ut nauicularius, non opifex, ſed negociator, ut l. Qui ratiario, ſuprà proximo titulo. Schedion. Ratiarius.

Ex eadem lege. §. Igitur.

Sed ſi ut certis mercibus eam locet puta legumini, cannapæ.) Legendum canabi. Canabis herba eſt, ex cuius cortice funes intorquentur. Plinius lib. XIX. Deinde utiliſsima funibus canabis ſeritur à fauonio. Et paulo pòſt, Ipſa canabis uellitur poſt uindemiã, ac lucubrationibus decorticata purgatur. Canabis in Gallia & telis texendis, & funibus faciendis accommodata eſt, à lineo tenuitate differens & candore. Quod autem ſequitur, Quædã enim naues onerariæ, quædam (ut ipſi dicunt) emphatæ ſunt: melius in quibuſdam embatæ legitur. Eſt aũt uulgare uerbũ aut nauticũ, quod ad hãc ſignificationẽ attinet, alioquin tamen Græcum ἐμβαταὶ uerbum in hoc ſignificatu apud ſcriptores, nec Græcos, nec Latinos repertũ, à uerbo ἐμβαίνω deductũ, quod cõſcẽdo nauẽ ſignificat. Quòd ſi epibatæ legatur, ſenſus non alius erit. Epibatæ enim milites claſsiarij dicũtur, hoc eſt, milites in nauibus merẽtes, quo uerbo nonnulli Latinorum uſi ſunt. ſed apud Græcos epibatæ pro uectoribus accipiuntur, id eſt, ἀντὶ τῶν ὀχουμένων. Naues igitur epibatæ ἐπιβαταὶ, quaſi ſcãſiles caſtrẽſi, aut Canabis. Embatæ. Epibatæ.

etiam nauali uerbo dici poſſunt, quæ uectoribus traijcien dis aptæ ſunt. Ἐπιβαίνω *enim conſcendo nauem ſignificat.*
Actuariæ naues. *Actuariæ naues à Latinis dicũtur, id eſt, quæ remis agun- tur, non modò uelis.*

Ex l. ſec. Ad legem Rhodiam de iactu. §. primo.

Aut ſi quid exarmauerit.) Hoc *uerbum* Accurſius *inſci*
Exarmare. *tè interpretatur.* Exarmare *ea forma dicitur qua excalcia re, hoc eſt, armis diſpoliare, ut* Cæſar *locutus eſt.* A Græ-
Ἀφοπλίζω. *cis* ἀφοπλίζω *dicitur.* Exarmare *nauẽ, eſt armamentis ſuis ſpoliare, ut malo, roſtro, antenna, carcheſio, clauo, pede, anchora, et reliquis.* Exarmare *feras, eſt dẽtes, ungues, uel alia noxia mẽbra adimere, uel etiam tutamina, quæ* Græci
Ἀμυντήρια. ἀμυντήρια *appellãt, quibus uim propulſare nata ſunt.* Lam*pridius in* Heliog. *Habuit & leones, & leopardos exar- matos in delicijs, quos edoctos per manſuetarios ſubito ad ſecundam & tertiã menſam iubebat accumbere, igno- rantibus cunctis quòd exarmati eſſent, ad pauorem & ri-*
Exarmare accuſationem. *diculum excitandum.* Exarmare *accuſationẽ* Plinius *lib.* III. *epiſt. metaphoricôs dixit, pro debilitare & infirmare his uerbis,* E *teſtibus quidam ſiue iratus, quòd euocatus eſſet inuitus, ſiue ſubornatus ab aliquo reorum, ut accuſa tionem exarmaret,* Norbanũ, Licinianum, Legatum, & *inquiſitorẽ, reum poſtulauit tanquã in cauſa* Caſtæ *præ- uaricaretur.* Huius *uerbi uſus multiplex eſſe poteſt, ſi quis uim eius intellexerit.* Præterea *in eodem titulo urinatores*
Vrinatores. Accurſius *malè interpretatus eſt.* Sũt *enim urinatores, qui à* Græcis ὕφυδροι κολυμβηταὶ *dicũtur, id eſt, natatores ſub- aquatiles.* Latinè *eos quidam ab urna dici uolunt, cum in*
Cybiſteteres. *aquã mergitur.* Homerus κυβιστητῆρας *uocat à uerbo* κυβιστῶ, *quod in caput ferri, deuoluiq́; ſignificat.* Huiuſmodi *eſt*

enim

enim habitus urinantiũ,cum gurgites ſubeunt. Et *urina*= Vrinari.
ri,in caput mergi eſt,quo uerbo Plinius ſæpe utitur. Co=
*lumella lib.*1x.*de anſeribus loquẽs,inurinare dixit, neu*=
tra uoce. Cybiſteteres etiam à Græcis, quaſi urinatores
dicti ſunt ſaltatores quidã,qui in caput cõuolui manibus,
pedibusq́; adductis didicerũt. Quod *genus ſaltationis aut*
exercitij cybiſtema dicitur à Luciano *in capite de gy*=
mnaſijs. Factitari *id hodie à petauriſtis uidemus, cũ cor*=
pore in ſpirã cõtracto in caput prouoluũtur. Trinabola
lingua populari dicitur. A` *cubo, id eſt, teſſera uerbum id*
deductũ, qui cũ in alueolũ iacitur, hoc modo cõuoluitur.
Inter *urinatores ſunt purpurarij,quos* Græci *porphyreis* Purpurarij.
appellant: Laurentius *ex* Herodoto *purpuratores tran*= Spongiatores.
ſtulit. Et *ſpongiatores,id eſt,ſpõgiarũ piſcatores,* σπογγεῖς Σπογγεῖς.
à Græcis *dicũtur.* Et *cõchyliarij,id eſt,* κογχυλευταί. *Plau*= Conchyliarij. Conchytæ.
tus cõchytas appellat,qui conchylia conquirunt in mari. Vrinator inſignis.
In Codice Iuſtiniani *murileguli dicuntur quaſi murica*=
rij,à muricibus legẽdis. Vrinatorẽ *dudũ uidimus ſacerdo*=
tem ranæ modo in caput ſe mergẽtem, diuaricatis ſurſum
cruribus peſſum euntem, ac per riparũ caua gurgitumq́;
piſces latitantes perſcrutantem referrentemq́;.

Ex eodem tit.l. Qui leuandæ.

Volutius Metianus *ex lege* Rhodia *libro* Epitomato=
rum.) In *uetuſto exẽplari* Epitomarũ *emendate legitur.*
Epitome *genere fœminino opus cõciſum dicitur,* & La= Epitome.
tine breuiariũ. Tranquillus *in* Auguſto, Fecit & *breuia*= Breuiarium.
riũ totius imperij,quãtũ militũ ſub ſignis ubiq; eſſet,quã=
tũ pecuniæ in ærario, & *fiſcis,* & *uectigaliorũ reſiduis.*
Sic Plinius, Vt *pariter,inquit, totius culturæ breuiarium*
quoddã peragatur. Pro *eo accepit quod uulgò borderel*= Breuis & breue.
lum dicimus. Breuis *etiã* & *breue dicitur in l.ult.* De cõ=

ueniendis fiſci debitoribus, C. lib. x. Inter chartulas cõfiſcati breuis quidã aſſeueratur inuentus, qui nomina debitorum cõtineret. Lampridius de Alexãd. *Milites ſuos ſic ubiq; ſciuit, ut in cubiculo haberet breues, & numerũ, & tẽpora militantiũ.* Flauius in Aurel. *Breue, inquit, nominũ conſcripſit.* Diximus alibi quid ſit Breuiarium Principis hodie, quod & breue & breuis dici poteſt. Inualuit autẽ
Epitoma. peruerſa cõſuetudo, ut Epitoma neutro genere dicatur, unde Epitomata libros Flori inſcribũt. Id autẽ nec analogia, nec uſu, nec autoritate doctorũ defẽdi poteſt: errore uerò eorũ inductũ eſt qui epitoma, ut epithema & anathema, & ſimilia dici putauerũt: cui errori ſimilis eſt eo-
Diaconi. rũ, qui diacones & diaconibus dicũt, quaſi diacon in recto, ut Dracõ & Solon dicatur. Quod autẽ ſequitur, Deprecatio endæmonis, uerba ſunt è Græco ad uerbũ traducta: ubi nicomedẽſis, nõ nicomedis legẽdũ eſt, νικομηδέως.

Ex l. ſecunda, eiuſdem tituli in princ.

Amiſſarum merciũ domini, ſi merces uehendas locauerint, ex locato cũ magiſtro nauis agere debent.) Hoc uerbum (inquit Accurſius) promiſcuè accipitur. Horũ uer-
Locare. Conducere. borum locare & cõducere frequens eſt uſus hic, & in titulo, Mandati. Propterea ut eorũ uſus intelligatur, ſciendum eſt præter notam eorũ ſignificationem eſſe & aliam elegãtem, tum apud Iuriſconſultos, tum apud alios ſcri-
Locator. Conductor. ptores uſitatam. Quãquam enim locator ſit plerunq; qui precium accipit, & conductor qui dat, ut ſit locator dominus, conductor inquilinus: tamen nõnunquam uiceuerſa euenit, ut locator preciũ det, cõductor accipiat. Cicero in Verrem, actione ſecũda, *Quum L. Octauius, C. Aurelius Cõſules ædes ſacras locauiſſent, nec potuiſſent omnia ſartatecta exigere, & reliqua.* Idem, *Locatur opus, id quod mea*

mea pecunia reficiatur. Et *rurſus,* Hoc *tu* D. *milibus locauiſti, atq; in illis columnis dico eſſe, quæ à tuo redemptore cōmotæ nō ſint.* Et *iterum,* Q*ui redemerit, ſatiſdet damni infecti.* I*ulianus,Si quis uitulos paſcendos,uel ſarciendum quid poliendum'ue conduxit,culpam eum præſtare debere.* V*lpianus,Si quis ſeruum docendum cōduxerit,eumq; peregre duxerit, &c.* Conducere *igitur de eo dicitur,qui preciū accipit, quod & redimere dicitur.* Conducere. Redimere. V*nde redemptor huiuſmodi cōductor dicitur,qui & māceps à* Cicerone *&* Tranquillo *dicitur.* Cicero *libro* II. Redemptor. Manceps. *de* Diuinatione, M*agis enim id munere deorū factum eſt quàm caſu,& redemptorum, qui colūnam illam de* T*orquato cōduxerant faciendam.* I*dem in* P*ratura urbana,* S*i opus pupillo redimeretur,ſi res abiret ab eo mancipe, quem ipſe appoſuiſſet,ſibi nullā prædam eſſe uidet.* I*dem in ſecunda actione in eundem,* E*tenim qua ſtultitia ipſe fuiſſem,ſi quam diem,qui iſtum eripiendum redemerūt,in cautione uiderent,cum ita cauerent, ſi poſt Calendas* I*anuarias in cōſilium iretur,in eam diem,cum potuiſſem uitare, incidiſſem.* R*edemerunt, inquit, id eſt, qui ſuſceperunt procurationem corrumpendorum iudicum,& conduxerunt corrumpendum iudicium.* L*abeo in l. ultima huius tituli,locare & cōducere pro eodem accepit.* L*aurentius* V*allenſis promiſcuam huius uerbi loco ſignificationem eſſe dixit de gerundijs loquens libro* I. E*legātiarum.* L*ocare enim ſepulturam faciendam, inquit, tam ſignificat dare alicui faciendā, quàm ſe ad faciendam eam locare.* C*uius dicti nec rationem iniui, neç exemplū ullum memini, præterquàm hoc* L*abeonis, ubi & ego errorem eſſe non dubito:& pro locaſſet,legendū locaſſes ſecunda perſona.* Q*uod enim nos locare opus dicimus, uel locare* Locare. *fundum,*

Μισθοῦν & Ἀπομισθοῦν. *fundum, hoc Græci μισθοῦν dicũt, & ἀπομισθοῦν, id eſt, dare faciendũ opus mercede conſtituta, uel fruendũ fundum penſione accipienda & ſtipulata.* Demoſthenes, Παρ' ὧν οὗτοι εἰσπεπραγμένοι τάλαντον, ταλάντου μισθοῦσι τὰς τριηραρχίας: *id eſt, A quibus iſti cum talentũ exegerunt, talento naues præbendas locant. quaſi dicat, nihil ſuæ pecuniæ impendunt.* Idem, ἐμίσθωσε Πασίων μὲν τράπεζαν τούτῳ: *id eſt, Mẽſam huic Paſion locauit: certa ſcilicet pecunia nõ data uel promiſſa, ſed accipienda. Qui autẽ cõducit, Phormio, ſcilicet* ἐμισθώσατο, *id eſt, conduxit à Paſione. Sic* μισθοῦμαι τὸ ἔργον, *conduco opus faciendũ, ut redẽptores operũ ſolent.* Μίσθωμα. Idem, ἢ ὀπώραν πρίαιντο, ἢ θέρος μισθοῖντο ἐκθερίσαι, *Aut poma legenda redimerent, aut meſſem demetendã conducerent.* Idem in Timocratem, τὰ τέλη ὠνουμένους καὶ μισθώματα μισθουμένους, *pro publicanis & mãcipibus dixit. Cõductores etiam* ἐργολαβοῦντες *dicũtur. Quo uerbo etiã metaphorice uocãtur apud oratores homines forenſes iudiciorũ corruptores & ſycophantæ, quos Cicero ſequeſtres emiſſarios, & interpretes iudiciorũ corrũpendorũ uocat. Cæterum uerbũ ſpectaret, quod hic legitur, mihi ſuſpectũ mendi uidetur, Quominus remiſſa ſibi ea pœna ſpectaret.* Ἐργολαβοῦντες.

Ex l. Quicunque, De inſtit. act.

Idem ait, *Si libitinarius quem Græce uocãt, ſeruũ pollicitorẽ habuerit.)* Lego, *Si libitinarius quẽ Græci* ταφέα *uocãt, ſeruũ pollinctorem habuerit. Pollincere eſt mortuũ curare, à quo pollinctor dictus huiuſmodi curator. Plautus in prologo Pœnuli, Eorum alter uiuit, alter eſt mortuus. Propterea apud uos dico cõfidentius, quia mihi pollinctor dixit, qui eũ pollinxerat. Et in Sticho, Hodie pollinctura eſt. Ezechielis* XXXIX. *Vt ſepeliant eũ pollinctores in ualle multitudinis Gog. Pollucere autẽ eſt Herculi*

Ταφεῦς. Pollincere. Pollinctor. Pollucere.

culi ſacrificiũ facere: quod quia laute fieri ſolebat, ideo pullucibiliter à Plauto in Moſtel. pro lautè & ſplendide ponitur, Pergræcamini, paraſitos paſcite, obſonate pollucibiliter. Et *pollucibilis cœna à Macrobio pro opipara & ſplẽdida uſurpatur.* Pullucere *enim uerbũ eſt ad ſacra pertinens, ut ex* Marco Catone *apparet his uerbis,* Ioui *dapali culignã uini quãtumuis polluceto.* Et *rurſus,* Cum *pollucere oportebit, ſic facito.* Pollu*ctores igitur à pollinctoribus differũt, in quo* Hermolaus Barbarus *uir præſtãtis doctrinæ falſus eſt, ut uidetur, qui duo hæc uerba confundit in emẽdationibus Plinianis.* Quare *apud* Plinium *lib.* XXXII. *pollincere & pollinctũ cõtra fidẽ antiquorũ exẽplarium legit: in quibus ſic legimus,* Numa *cõſtituit ut piſces, q ſquamoſi nõ eſſent, ni pollucerẽt patrimonia, cõmentus ut cõuiuia publica & priuata cœnæq; ad puluinaria facilius cõpararẽtur, ni qui ad pollu*ctũ *emerent, precio minus parcerẽt, eaq; præmercarẽtur.* Pollu*ctũ, ut ex uerbis* Plinianis *apparet, cœna eſt pollucibilis & opipara.* Pollin*ctũ uero cœna feralis, quæ gẽtili more in rogũ delata cũ corpore cremabatur.* Perſius, *Sed cœnã funeris hæres* Negliget, *iratus quòd rem curtaueris.* Plautus *in* Sticho, Hæc *ueniſſe iam opus eſt quantũ poteſt, ut decimã partem* Herculi *pollucẽã.* Idẽ *in* Ruden. Spe*ctatores uos ad cœnã uocẽ, ni daturus nihil ſim, neq; ſit quicquã polluc̃ti domi.* Id *eſt, ſi nobis eſſet cœna tam lautè apparata, quàm eſſe ſolet corũ, qui uotiuũ epulũ faciũt, hoc eſt, pollu*ctũ, *ad cœnã uos uocaſſem.* Epulum *autẽ funebre dicitur, quod in funere potẽtiorum fiebat, quale hodie quoq; factitari uidemus.* À Græcis περίδειπνον *dicitur, quam circũpotationem à* Cicerone *uocatã exiſtimo in ſecundo de* Legibus. Moris *autem fuit apud antiquos, ut decimam*

Pollucibiliter.
Pollucibilis cœna.
Polluctor.
Plinij locus.
Polluctum.
Pollinctum.
Epulum funebre.
Περίδειπνον.

partem

partem bonorum ſuorū Herculi uouerent, quæ pars Her-
Herculanea pars. *culanea dicebatur.* Plautus *in* Trinum. N*am iam de hoc obſonio diminui modò quinq; nūmos, mihi detraxi partē* Herculaneam. E*t in illo exemplo ſuperiori,* V*t decimam partem* Herculi *polluceam.* E*t pollucere patrimonium in*
Decimare. *illo exēplo* Pliniano*, pro decimare: hoc eſt, decimam partem uotiuo epulo in* Herculis *honorem impendere.* Hoc Plutarchus *in* Σύλλᾳ *ſic* Græce *ſcripſit,* Ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης τὴν δεκάτην τῷ ἡρακλεῖ, ἑστιάσεις ἐποίει τῷ δήμῳ πολυτελεῖς. E*t ijſdem penè uerbis in* Craſſo. De *huiuſmodi decima (quod minime* Accurſius *ſuſpicaretur) intelligendū illud* Vlpiani *dictū in l. ſecunda,* De *pollicitationibus,* S*i decimam quis bonorū uouit, decima nō prius eſſe in bonis deſijt, quàm fuerit ſeparata.* Plautus *in* Moſtel. *de homine maxime prodigo,* I*s uel* Herculis*, inquit, cōterere quæſtū poteſt.* I*d eſt decimas, quæ* Herculi *uouētur.* Pollucere *hodie patrimonia dici poſſunt, qui decimā facultatum ſuarū in erogationes pias uouerunt, quod nōnullos ſuperſtites nos factitaſſe optima fide ſcimus.* M*ultæ ſunt huiuſmodi uoces antiquæ, quarū uſus multiplex hodie eſſe poteſt, ſi*
Libitinarij. *quis uetuſtatem interpollare ſolertia quadā, & in uſum*
Libitina. *noſtrum inſtaurare didicerit.* Libitinarij *à libitina dicti ſunt, ut inquit* Varro*, in cuius æde (ut* Acron *autor eſt) conſtituti erant, qui efferenda corpora conducebant, & funebribus neceſſaria præbenda.* Tranquillus *in* Nerone*,* Triginta *funerū milia in rationem libitinæ uenerunt,* Liuius*,* P*eſtilētia in agris, foriſq; & cōciliabulis, & in urbe tanta, ut uix libitina ſufficeret,* τὸ κτησιακὸν πλῆθος*: id eſt, opere libitinariorū.* Horatius*,* A*utumnuſq; grauis libitinæ quæſtus acerbæ.* I*i igitur ad quos funera pertinebant (qui & funus facere, & parentare, & iuſta facere, perſoluereq;*

ſoluereq́; dicuntur) libitinarijs funera accuranda loca= bant, illiq; præbenda omnia cõducebant. In qua re admi= niſtranda ſeruorum opera utebantur pollinctorum, qui à Græcis νεκροφόροι dicũtur, quaſi defunctiferi: quorum ap= pellatione ueſpillones, ſandapilarijq́; cõtinentur. Huiuſ= modi ſunt apud nos hodie uulturij illi codonophori, id eſt, tintinnabula geſtantes, quos anteambulones atratos Latine appellare poſſumus, & ferales præcones, ex quo= rum grege ſunt funerũ indictores, quorum omnium uota ſunt eadẽ quæ Orci. Hos diris omnibus ad morientiũ ue= ſtibula ultro aduolare uidemus, ut in prouerbiũ uenerint horũ apud nos uota, ut apud antiquos libitinariorũ. Quo rũ tamen improbitas ſacerdotali iã auaritia uincitur, alijs ſuper alia quotannis capturarũ nominibus excogitatis.

Necrophori. Veſpillones. Sandapilarij. Codonophori. Anteambulones atrati. Ferales præcones.

In eadem lege. §. ſequenti.

Si pecunia accepta præſenti, ut per dies ſingulos panẽ ei præſtaret, cõturbauerit.) Hoc uerbũ nõ eſſe intellectũ ab Accurſio minime mirandũ eſt, cũ à nullo enarratorum recte interpretatũ uideam. Cicero pro Plãcio, Verum fac me multis debere, & in his Plancio: utrũ igitur me cõtur= bare oportet? an cæteris cũ cuiuſq; dies uenerit, hoc no= men debitoris quod urget nunc cõpetitor diſſoluere? qui locus ſic mihi legẽdus uidetur, an cæteris, cũ cuiuſq; dies uenerit, nomen debitoris, hoc quod urget, nũc cũ petitur diſſoluere? Idem ad Quintũ fratrem, Iocũ autem Cæſaris de ſua egeſtate ne ſis aſpernatus. ad quem ego reſcripſi nihil eſſe, quod poſthac artis noſtræ fidutia conturbaret. Conturbare, decoquere, & pecuniam ſuã diſſipare ſigni= ficat. & propriè de ſeruis dicitur, qui cũ rationibus domi nicis paria nõ faciũt, ut in l. Quidã, infrà, De in rẽ uerſo. Plena autẽ locutio eſt cõturbare rationes, ut in Eunucho Terentij,

Conturbare.

Cõturbare rationes.

Conturbare fortunas. *Terentij, Ita cõturbaſti mihi rationes omneis. Vel cõturbare fortunas, ut Cicero ad Cæliũ in octauo epiſt. Sic intelligi debet conturbabit Atlas apud Martialem in nono Epigrãmatõn, Grãdis in æthereo licet auctio fiat olympo, Cogãturq́; dei uendere quicquid habent: Cõturbabit Athlas, & nõ erit uncia tota Decidat tecũ qua pater ipſe deûm. id eſt, cœlũ totum tibi decoquet. Sic in decimo, Hic precioſa fames, cõturbatorq́; macellus. Sic cõturbatorem macellum dixit, ut in ſeptimo cõturbatorem aprum, Noſter te nõ capit ignis Cõturbator aper, uilius eſurio. Qui enim ex macello uiuebant Romæ, & cupedijs menſas & apro onerabãt: ad extremũ patrimonia uorabant, & decoctores uel inopes certè fiebãt.* Iuuenalis locus. *Iuuenalis, Sic Pedo cõturbat, Matho deficit. Quem locum nullus enarratorum (niſi fallor) intellexit. eſt enim uerbum iuris antiquum, quo Vlpianus & Alphenus tanquam noto ſunt uſi.*

Ex l. illud. §. Si cuius dolo. De trib. act.

Sed re comparata ſi non tribuat, dolo nõ caret.) Lego comperta pro deprehenſa, explorata, reſcita.

Ex l. prima, Ad ſenatuſc. Mac. in principio.

Qui pecuniam ne quid amplius diceretur in certis nominibus crederet.) Accurſius hunc locũ inſcitè interpretatus eſt. Nomen. *Nomen interdũ pro cauſa ponitur. Trãquillus in Galb. Nam cũ in uerba eius abſentis iurantibus donatiuum grãdius ſubito præpoſiti pronunciaſſent, neq; rem ratam habuit, & ſubinde iactauit ſe legere militẽ, nõ emere, atq; eo quidẽ nomine omnes, qui ubiq; erãt, exacerbauit. Cicero in Verrẽ, actione III. Inſpiciebamus Syracuſis à Carpinatio cõfectas tabulas ſocietatis, quæ ſignificabãt multis nominibus eos homines uerſurã à Carpinatio feciſſe,*

feciſſe, qui pecuniã Verri dediſſent. Nomina Cicero appellare ſolet cauſas & negocia, et perſonas, quibus in cõficiẽdis rationibus expẽſæ pecuniæ feruntur. Idẽ in Frumẽtaria, Ex omni pecunia, quã aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant: primũ pro ſpectatione & collybo, deinde pro neſcio quo Ceratio. Idẽ in II. actione, His nominibus ſolis Gneo Dolabellæ ad ſeſtertiûm tricies litẽ eſſe æſtimatã. Id eſt (ut inquit Aſconius) his titulis & capitibus criminũ. articulos uulgo nũc dicimus. Arrianus Iuriſconſultus, Exautoratus, inquit, eo nomine nõ utiq; infamis erit. Senſus eſt igitur huius loci, Macedonẽ incertis nominibus in creditũ ire inſtituiſſe, ne manifeſtus aliquãdo fraudis ac ſcelerum fieret. Non enim credẽdi cauſas & negocia, in quæ pecuniã mutuã dabat, in cautionibus aſſcribi uolebat, ut interdũ fit, cũ turpi de cauſa mutuati certa quadam de cauſa mutuũ nos accepiſſe cauemus. De ſignificatione huius uocabuli ſatis multa diximus in titulo, De officio Procõſulis. Nomẽ igitur hic Accurſius malè pro cautione intellexit, quãquam ſæpe ita accipiatur: ut apud eundem Ciceronem, Cum pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe, prædia uendidiſſe diceretur. Et apud Columellam libro I. Nam uel optima nomina nõ appellando fieri mala fœnerator Alphius dixiſſe ſeueriſsimè fertur. Id eſt, non interpellando.

Ex l. Quòd ſi ſeruis. §. pri. De in rem uerſo.

Sed ſi pecunia accepta domũ dominicam exornauit tectorijs. Et paulo pòſt, Pati debet dominus creditorem hoc auferre ſine domus ſuæ uidelicet iniuria.) Mirari forſitan quis poßit, quomodo tectoriũ ſine domus noxa poßit auferri. Quod ut intelligamus, ſciendum eſt perfectorũ ope-

Expolitionum genera. Albariũ opus. rum expolitionem tribus rebus cõtineri, ruderatione, quo nomine & ſtatuminatio, & nucleus comprehenditur: albario opere, & tectorio, ſub quo & marmoratũ & arenatum opus, & trulliſſatio intelliguntur. Quorum omnium explicationem Vitruuius libro VII. de Architectura proſecutus eſt. Tectorium. Tectorium autem ſuper trulliſſationem fiebat: tribus interdum inductis corijs ex arenato, totidẽq; ſuperinductis ex marmorato deinceps extenuatioribus, adeò numeris omnibus exactum, ut lõgitudines ad regulam & lineam, altitudines ad perpendiculũ, anguli ad normam reſpondentes exigerentur. Ita enim demum emendata tectoriorum in picturis erat ſpecies. Ita nulla nec eminentia, nec lacuna in opere intuentibus uidebatur, nec humorem tectorium remittebat. Pigmentis uerò madente adhuc tectorio inductis, totum rurſus baculis prouolutis ſubigebatur, fricationibusq; læuigabatur, uſque eo ut ſpeculorum modo rerum imagines redderet. Vitruuius, Quæ autem, inquit, tectoria fundata arenati & mormorati ſoliditate ſunt, cum ſint politionibus crebris ſubacta, non modò fiunt nitentia, ſed etiam imagines expreſſas aſpicientibus ex eo opere remittunt. Arenatum. Arenatum autem eſt apud Vitruuium, Varronem, & Piniũ, Marmoratum. quod fit ex calce & arena. Marmoratum quod ex calce et marmore tuſo triplici uarietate comminuto, prout triũ coriorum exigebat uſus. Varro libro I. de re Ruſtica, Parietes & ſolũ opere tectorio marmorato loricãdi. Ideoq; in uijs cameras marmorato, & parietes pauimentaq; laudabiliter faciunt. Et rurſus, Vbi librarueris de glarea & calce, arenatum primo corio facito. Plinius lib. XXXVI. Tectorium niſi ter arenato & bis marmorato inductum Mortarium. eſt, non ſatis ſplẽdoris habet. Arenatum hodie mortarium

uoca-

uocamus, cum mortarium Latinè ſit locus, ubi arenatum rutro ſubigitur. Vitruuius de tectorio loquens, Cum ab arena præter trulliſſationem non minus tribus corijs fuerit deformatum, tunc è marmore grandi directiones ſunt ſubigendæ, dum ita materies temperetur uti cum ſubigatur non hæreat ad rutrum, ſed purum ferrum è mortario liberetur. Idem, Græcorum uerò tectores non his rationibus ſolum utendo faciunt opera firma, ſed etiam mortario collocato calce & arena ibi confuſa, decuria hominum inducta ligneis uectibus pinſant materiã, & ad certamen ſubacta tunc utuntur. Tectorium continet arenatum & marmoratum, quæ ſupra trulliſſationem fieri ſolita ſunt, & omnino hodie obſoleuit. Albariũ uerò ex pura calce fit, & hodie eſt in uſu. Trulliſſatio ex gypſo fit, frequens hodie, ut & arenatio. Trulla enim inſtrumentum eſt, quod uernaculæ linguæ alluſione ſatis intelligitur. Eo enim linendis muris, & arenato gypſatoq; inducendis utuntur. Tectorium uerò opus adeò olim dureſcebat in cruſtas, ut in abacorum uſum, & ſpeculorum facilè eximeretur, quod ex Vitruuio intelligere poſſumus libro VII. his uerbis, Itaque ueteribus parietibus nonnulli cruſtas excidentes pro abacis utuntur, ipſaq; tectoria abacorum & ſpeculorum diuiſionibus circa ſe prominentes habẽt expreſſiones. Abacus nũc tabula eſt cõplanata, qua logiſtæ, quos algoriſtas dicimus, numeros ſubinde deletiles ducunt. Abacus autẽ in opere inteſtino genus id ſcrinij eſt ſuper quod in triclinijs argẽtea uaſcula exponi ſolent, Dreſſorium lingua uulgari dictum. Cicero in Verrem, actione v. Diocles eſt Pamphili gener Popilius cognomine, ab hoc iſte abaci uaſa omnia, ut expoſita fuerunt abſtulit. Iuuenalis Satyra VI. de tectorio tanquam

Albarium.
Trulliſſatio.
Trulla.
Tectorij induratio.
Abacus logiſtarum.
Abacus in triclinijs.

exemptili dixit, Tandem aperit uultũ,& tectoria prima reponit: Incipit agnoſci. Per tectoriũ fucamẽtũ muliebre ſignificans, quod ponitur, deponiturq́; pro earũ arbitrio ad ſplendorẽ & nitorem malarum. Eadẽ ratione (ut arbitror) dictum illud eſt à Perſio Satyra v. Dignoſcere

Tectorium. *cautus Quid ſolidũ crepet, & pictæ tectoria linguæ. Te-*

Κονίαμα. *ctoriũ à Græcis* κονίαμα *dicitur, &* κονιάτης *tector. In Actis apoſtolorum cap. XXIII.* τοῖχος κεκονιαμένος, *paries albario opere, uel tectorio illitus dicitur,* τύπτειν σε μέλλει ὁ θεὸς τοῖχε κεκονιαμένε. *Et Matth. XXIII.* τάφοι κεκονιαμένοι, *Sepulchra albario illita. Lib. x. Cod. in titulo, De excuſat. artificum, Albinij quos Græci coniatas appellant.*

Ex l. Ideo. De compenſ.

Ideo condemnatus quòd arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ debitor nõ uidebitur.) Accurſius edulitatem famem interpretatur: ego uerò ædilitatis lego. Ad Aediles enim cognitio menſura-

Agoranomi. *rum, & annonæ pertinebat: qui propterea Græcè agoranomi dicuntur, id eſt, foro uenalium legem imponẽtes, & macello ius dicẽtes. Hæc cognitio ad procuratores regios delata eſt: quorũ ianua piſtoribus, & huiuſmodi hominibus, quibus ius dicere ſolẽt, nõ tam patere uulgo creditur, quàm hiare. Certè ut illi ſeuerè, aut comiter cũ circumforaneis hominibus agunt, ita nos ut bono aut malo pane ueſcamur neceſſe eſt. De Aedilibus ita in duodecim tabulis cautum eſt, Suntoq́; Aediles curatores urbis, annonæ, ludorumq́; ſolennium, olliſq́; ad honoris amplioris gradum is primus aſcenſus eſto.*

Ex l. prima. §. pri. in tit. Depoſiti.

Eum tamen deponere tumultus, uel incendij, uel cæterarum cauſarum gratia intelligẽdum eſt, qui nullã aliam

cauſam

cauſam deponendi habuit, quàm imminens ex cauſis ſupradictis periculum. Tumultus hoc in loco quomodo intelligendus ſit ab Accurſio, & ſequacibus eius Iuriſperitis, parum animaduerſum eſſe puto. Seruius grammaticus in octauum Aeneidos, Tria, inquit, genera olim militiæ fuerunt. Sacramẽtum, quæ legitima erat militia, cum ſinguli milites iurabant. Tumultus, id eſt, bellum Italicum, uel Gallicum, in quibus ex periculi uicinitate erat timor multus. & quoniam ſingulos interrogare non uacabat, qui cõuenerant, ſimul iurabant, & dicebatur iſta militia coniuratio. Qui enim ducturus erat exercitũ, ibat ad Capitolium, & exinde proferens duo uexilla, unum roſeum quod pedites euocabat, & unũ cæruleũ quod erat equitum (Nam cæruleus color eſt maris, à cuius deo conſtat equum inuẽtũ) dicebat, Qui rempub. uult ſaluam eſſe, me ſequatur. Erat & euocatio cũ ad diuerſa loca diuerſi cogebantur exercitus. Hactenus Seruius. Vergilius, Extemplò turbati animi, ſimul omne tumultu Coniurat trepido Latium. Cicero in Antoniana VIII. Poteſt enim bellũ eſſe ſine tumultu, tumultus ſine bello eſſe non poteſt. Quid eſt enim tumultus, niſi perturbatio tãta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomẽ ductum eſt tumultus. Itaque maiores noſtri tumultum Italicum, quòd erat domeſticus, tumultũ Gallicũ, quòd erat Italiæ finitimus, præterea nullũ tumultum nominabant. Grauius autẽ eſſe tumultũ, quàm bellum hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. Hactenus Cicero. Liuius libro VIII. ab Vrbe cond. Nondum perfunctos cura Priuernatis belli tumultus Gallici fama atrox inuaſit, haud ferme unquam neglecta patribus. Et paulo pòſt, Mamercus, inquit, cui Gallicum bellum euenerat, ſcribere exer-

Tumultus.

Militiæ genera tria.

Sacramentum.

Euocatio.

citum iuſſu ſine ulla uacationis uenia, quin opificũ quoque uulgus, & ſellularij minimè militiæ idoneum genus, exciti dicuntur. Idem libro VII. *Dictator cum tumultus Gallici cauſa iuſtitium edixiſſet, omnes iuniores ſacramento adegit, ingentiq́; exercitu ab urbe profectus eſt.*

Tumultus inſignia.

Inſignia autem omnia tumultus Cicero *uno in loco expreſsit* Antoniana v. *his uerbis,* R*em ſine mora adminiſtrandam, & confeſtim gerendam cenſeo, tumultum decerni, iuſtitium indici, ſaga ſumi dico oportere, delectum haberi ſublatis uacationibus in urbe & in* Italia. Idem *in octaua,* Delectus *tota* Italia *decreti ſublatis uacationibus, ſaga cras ſumentur.* Ex *prædictis ſatis apparet omnia in tumultu præproperè adminiſtrari publicè, priuatimq́; ſolita, cum bellum urgens, & quaſi muris imminens ſolennes actus nõ admittit.* Indeq́; *factum ut tumultuarium pro præpropero & ſubitario, & rapidè facto aut quæſito accipiatur.* Græcè αὐτοσχέδιον *dicitur, &* παρατυχόν, *& tumultuaria manus* οἱ προστυχόντες. Idem Liuius *libro* I. *de bello* Macedo. *Duabus legionibus ſubitarijs tumultus eius cauſa ſcriptis, additisq́; ad eas quatuor cohortibus de exercitu ſuo,* Caium Appium *Præfectum ſociorum hac tumultuaria manu per* Vmbriam *agrũ* Boiorum *inuadere iuſsit.* T*umultuarium & ſubitarium pro eodem poſuit.* Quod *uerbũ ſi* Accurſius *intellexiſſet, melius uerba* Iuliani *enarraſſet in l.* Nauis, *ſuprà,* De *inſtitoria actione,* Ibiq́; *tumultuarijs armamentis comparatis ad præſens* Hoſtiam *nauigauit.* Vbi *tumultuaria* Iulianus *pro ſubitaneis, & ex tempore conquiſitis, non iuſtis & planè fabrefactis elegãter accepit.* Proinde *in huiuſmodi tumultu fraudem admittere pœnale erat, non in quolibet.* Nobis *autẽ iuſtum tumultum eſſe dixerim, uel*

Tumultuariũ.

Αὐτοσχέδιον.

Παρατυχόν

Tumultus iuſtus Gallis.

olim

olim potius fuiſſe (Nunc enim omnia nobis cum illis conueniunt) Britannorum, id eſt, Anglorum claßis appulſum ad littora noſtra, aut Germanorum ad Burgundiam, aut Campaniam incurſionẽ, & ſi quod eiuſmodi bellum eſt, cuius tumultuoſi nuncij eſſe, trepidiq́; ſoleant. Sic enim uocabantur. Tranquillus in Nerone, Cœnæ quoque tempore interpellatus tumultuoſioribus literis, hactenus excanduit, ut malum ijs qui deſciſſent minaretur. Et tumultuari uerbum eôdem ferme pertinebat. Tumultuari. *Idẽ in Galb. Carthagine noua cõuentum agens tumultuari Gallias comperit. Quo modo & à Græcis* θορυβεῖν *uſurpatur. Demoſthenes* περὶ παραπρεσβείας, Καὶ μὴν καὶ μετὰ ταῦτα ὁσάκις πρὸς πορθμῷ ἢ πρὸς μεγάρεσι ἀκούοντες δύναμιν φιλίππου καὶ ξένους, ἐθορυβεῖτε. Θορυβεῖν, *id eſt, tumultuari dixit, pro in tumultu eſſe, & quaſi tumultum decernere: id ferme quod lingua uernacula dicimus emoueri, aut etiã mutinari: quod uerbum à mutiẽdo, id eſt, muſſando, deductum eſt.* Θορυβεῖν. *Populus enim multa in huiuſmodi cõſternatione ſummißim dicere ſolet, quæ apertè non audet. Plutarchus in Cæſare,* ψηφίζεσθαι ταραχὴν *pro tumultum decernere dixit. In tumultu, ut ex uerbis illis Ciceronis & Liuij apparet, iuſtitiũ indicebatur: id eſt, iudicialia fora claudi, ac ſilere iura iubebantur: uacationes non ualebant, ut hodie in Gallia cum bannum & retrobannum edicitur, & id uerbum adijcitur, Priuilegiati, & nõ priuilegiati.* Ψηφίζεσθαι ταραχήν. *Nos euocationẽ fortaſſe, & ſubeuocationem Latinè dicere poſſumus, ſublatis uocationibus edictã.* Euocatio. Subeuocatio. *Euocare enim uerbũ ad uocationem bellicam accommodatum eſt, ut ex uerbis Seruij grãmatici ſuprà uidimus.* Euocare. *Cicero pro Rabirio, De te ipſo inquam Labiene quæro, cum ad arma ex Senatuſconſulto Conſules euocaſſent, cum armatus Aemilius in comitio*

ſtetiſſet, & reliqua. Euocatorum etiam meminerunt Cæſar & Tranquillus, ſed nihil nunc ad rem. In tumultu etiam ſagatus populus Roma. erat. Eſt enim ſagúm ueſtis index belli, ut toga pacis. quam tamen Conſulares nõ geſtabant: id quod oſtendit Cicero in Antonia. VIII. Equidem patres conſcripti quanquam honore uſi togati eſſe ſolent, cum eſt in ſagis ciuitas: ſtatui tamẽ uobis, cæteriſq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi Rom. non differre ueſtitu. Nõ enim ita nos gerimus hoc bello Conſulares, ut æquo animo populus Roma. uiſurus ſit noſtri honoris inſignia. Sagati etiamnum erant ad bella exeuntes, ut paludati Conſules, & reliqui exercituum duces, qui Imperatores etiam uocabãtur. Sagum autem militare, ac bellicum geſtamen fuiſſe, cum ex Nonio, tum ex Tranquilli uerbis in Auguſto intelligimus: Conſulatum (inquit) XX. ætatis anno inuaſit admotis hoſtiliter ad urbem legionibus, miſsiſq; qui ſibi nomine exercitus depoſcerent. Cum quidem cunctante Senatu Cornel. Cẽturio princeps legationis reiecto ſagulo oſtẽdens gladij capulum, non dubitaſſet in curia dicere, Hic faciet, ſi nõ feceritis uos. Capitolinus in Mar. Philoſopho; Per Brunduſium ueniens in Italiam, togam & ipſe ſumpſit, & milites togatos eſſe iuſsit: nec unquam fuerunt ſagati ſub eo milites. Eſt alioqui ſagum ueſtis ſtragulæ genus non diſsimilis cilicio. Tranquillus in Othone, Ferebatur & uagari noctibus ſolitus, & inualidum quẽque obuiorum, uel potulentum corripere, ac diſtento ſago impoſitum in ſublime iactare. Plinius lib. XVI. de uiſco loquẽs, Sacerdos candida ueſte cultus arborem ſcandit, falce demetit, candido id excipitur ſago. Vtitur & Hieronymus Exod. XXVI. Cæterum quòd Tranquillus in ſublime

Sagum.

lime ſago iactare dixit, uulgò bernare dicunt, id eſt, ſago excutere ſurſum uerſus. A' ſago ſagaria negociatio dicitur in l. Cum duobus, infrà, Pro ſocio. Quod uerbũ Accurſius mirè interpretatur. De paludamento quæ chlamys eſt Imperatoria, ut diximus, id eſt, eorum qui exercitus educebant. Valerius libro 1. de Craſſo loquẽs, qui apud Parthos occubuit, Pullum, inquit, ei traditũ eſt paludamẽtũ, cum in prælium exeuntibus album, aut purpureum dari ſoleret. Plinius in Panegyr. Geſtus Conſulatus non hoc urbis ocio & intimo ſinu pacis, ſed iuxta barbaras gẽtes, ut illi ſolebant, quibus erat moris paludamento mutare prætextam, id eſt, pro prætexta, quæ conſulare geſtamen erat in urbe, paludamentum, quod geſtamen eſt bellicũ, & caſtrenſe, ſumere. Tranquillus in Vitel. Vrbem quoq; ad claſſicum introijt paludatus, ferroq; ſuccinctus inter ſigna, atq; uexilla ſagulatis comitibus. Iuuenalis, Cumq; paludatis ducibus præſente marito Ipſa loqui. Paludamẽtum hodie cottam armorum uocamus.

Paludamẽtũ, à quo paludatus.

Ex l. ſi hominem. §. Quoties. eod. tit.

Quoties foro cedunt nummularij, ſolet primo loco ratio haberi depoſitariorum.) Foro cedunt (inquit Accurſius) *id eſt, litigare nolunt, ſed bonis cedunt: quaſi de foro iudiciorũ Vlpianus intellexerit, quod lõge ſecus eſſe oſtẽdam. Foro igitur cedere dicebantur argentarij, cũ tabernis, id eſt, menſis ſuis cedẽtes quæ in foro Romano erant, aliò habitatũ migrabãt. Argentarij enim Romæ tabernas in foro publico cõductas habebant. Plautus in Aſinaria, Quatriduũ hoc unũ modo foro operã aſſiduã dedi, dũ reperiã qui quæritet argentũ in fœnus. Terentius in Phormione, Sed trãſi ſodes ad forũ, atq; illud mihi argẽtũ rurſus iube reſcribi Phormio: id eſt, per mẽſæ ſcripturã red-*

Foro cedere.

Argentarij in foro tabernas habentes.

I 5 di. Plautus

di. Plautus in Perſa, Mirũ quin tibi crederem, ut ipſe mihi faceres quod partim faciunt argentarij, ubi quid credideris, citius extemplò à foro fugiunt, quàm ex porta ludis cũ emiſſus eſt lepus. Idem in Gurgul. In foro infimo boni homines atq; dites ambulant, ſub ueteribus ibi ſunt qui dãt, quiq; accipiũt fœnore pone ædem Caſtoris, ibi ſunt ſubito quibus credas male. In æde autem Caſtoris, quæ in foro erat Romano, ſolebant pecuniæ mercatorum fœneratorumq; deponi. Vnde illud Iuuenalis Satyra XIIII. Quãto capitis diſcrimine conſtant Incrementa domus, ærata multus in arca Numus, & ad uigilem ponendi Caſtora numi. Quem morem Venetijs hodie quoq; ſeruari aiunt. Herodianus lib. I. in tẽplo Pacis diuites pecunias ſuas deponere ſolitos eſſe ait. indeq; crebra in iure mentio pecuniarum in æde ſacra deponendarum. De huiuſmodi tabernis intellexit idem Vlpianus in l. Qui tabernas argentarias, infrà, De contrahenda emptione: quo in loco Accurſius nihil prorſus intellexit. Id autem ex Vitruuio libro V. intelligi poteſt, ubi de foris ædificandis loquitur: Italiæ uerò urbibus, inquit, non eadem ratione eſt faciẽdum, ideo quòd à maioribus conſuetudo tradita eſt gladiatoria munera in foro dari. Igitur circum ſpectacula ſpatioſiora intercolumnia diſtribuantur, circáq; in porticibus argentariæ tabernæ, mœnianáq; in ſuperioribus coaxationibus collocentur, quæ ad uſum & uectigalia publica recte erunt diſpoſita. Inde circũforaneum æs Ciceroni pro fœneratitio: ſic enim inquit ad Atticum, Tuſculanum & Pompeianum me ualde delectant, niſi quòd meipſum illum uindicem æris alieni, ære non Corinthio, ſed hoc circunforáneo obruerunt. Cedere foro uulgus facere bancaquam ruptam dicit, hoc eſt, negociationem menſariam abrum-

Aes circunforaneum.

Cedere foro.

abrumpere. Quod *&* ſolum uertere dicitur. Iuuenalis Satyr. XI. Hi plerunq; gradus, conducta pecunia Romæ, Et coram dominis cõſumitur: inde ubi paulum Neſcio quid ſupereſt, & pallet fœnoris autor, Qui uertere ſolũ, Baias & ad oſtia currunt, Cedere nanq; foro iam non eſt deterius quàm Aeſquilias à feruenti migrare ſuburra. Vertere ſolum, eſt aliò migrare, hoc eſt, regionem mutare, ſiue exilij cauſa, ſiue ob æs alienum. Cicero in Antoniana V. Sunt item lecti iudices qui forte excuſabũtur: habẽt enim legitimam excuſationem exilij cauſa ſolum uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. Idem pro domo ſua, Qui erant, inquit, rerum capitalium damnati, non prius ciuitatẽ amittebant, quàm erant in eam recepti, quò uertẽdi, id eſt, mutandi, ſoli cauſa uenerant. Antiqui enim uertendo ſolo legum pœnas euitare poterant, ut ex Liuio nonnullis in locis, & ex Cicerone intelligere poſſumus in oratione pro Cecinna, de ademptione ciuitatis loquẽte, Exilium enim, inquit, non ſupplicium eſt, ſed perfugium portusq; ſupplicij. nam qui uolunt pœnam aliquam ſubterfugere & calamitatẽ, eò ſolũ uertunt, hoc eſt, ſedem & locũ mutãt. Itaq; nulla in lege noſtra reperietur nec apud cæteras ciuitates maleficiũ ullum exilio eſſe mulctatum. Sed cũ homines uincula, neces, ignominiasq; uitãt, quæ ſunt legibus cõſtitutæ, cõfugiunt quaſi ad aram in exilium. Qui ſi in ciuitate legis uim ſubire uellent, non prius ciuitatẽ, quàm uitam amitterent. quia nolunt, non adimitur ijs ciuitas, ſed ab ijs relinquitur atq; deponitur. Hactenus Cicero. Liuius libro VI. de bello Macedonico, de Fuluio perduellionis reo loquens, Igitur prius quàm dies comitiorũ aderat, C. Fuluius exulatum Tarquinios abijt: id ei iuſtum exilium eſſe plebs ſciuit, id eſt, plebiſcito decreuit.

Vertere ſolum.

De exilio.

Adde

Domi ſeſe cōti nere exilij loco Adde quod idem Cicero in oratione in Vatinium dixit, domi ſeſe continere exilij loco Romæ habitū eſſe: Cumq́;, inquit, non maieſtate Imperij, non iure legum, ſed ianuæ præſidio & parietum cuſtodijs Conſulis uita tegeretur, quæro miſeris'ne uiatorem qui Marcum Bibulum domo ui extraheret? ut quod eſt in priuatis ſemper obſeruatū, id de Tribuno plebis Conſulis domus exilium eſſe nō poſſet? Cedere igitur foro, & ſolum uertere, dici propriè poteſt de argentarijs, qui & nummularij dicuntur & menſarij menſularijq́;, & Græcis uerbis trapezitæ & collybiſtæ, qui & ipſi rurſus duorum ſunt generum. Nam minuti illi nūmularij, id eſt, campſores uulgò dicti, quos Græci argyrognomonas uocant, quaſi pecuniæ ſpectatores, & collybiſtas, & ἀργυραμοιβοὺς, publicam cauſam habere non uidentur: nec rationē accepti expenſiq́; facere, ut argentarij illi & mēſularij, qui nō tam pecuniarum permutationē, quàm maiorē negociationē exercent. quibus olim moris fuit pecunias cuſtodiendas dari, fœnerato interdū, interdū gratuito. Hos Demoſthenes τραπεζίτας uocat. Et ἀφορμὴ dicitur pecunia quæ apud eos deponebatur, ut in oratione ὑπὲρ φορμίωνος. Romæ autem argentarij etiam auctionibus interueniebant. cuius exēplum eſt in l. Filiæ. ff. De ſolutionibus, & pecunias ibi à licitantibus ſtipulantes, auctionantibus repræſentabant. Cicero pro Cecinna, Ebutio negocium datur: adeſt ad tabulam: licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Cecinnæ, partim precio: fundus addicitur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius. Quintilianus in undecimo, Et forſitan in hoc ſunt adiuti qui auctione dimiſſa, quod cuiq; uendidiſſent, teſtibus argentariorū tabulis reddiderūt: quod præſtitiſſe Hortēſium dicunt. de arte memoriæ loquens.

Margin notes: Argentarij. Menſarij. Menſularij. — Argyrognomones. Collybiſtæ. — Aphorme.

loquens. Hos ego inuenio ἀργυροπράτας uocatos in Pandectis Græcis, uel ἀργυροπράκτας fortaſſe, ab exigendis uenditarũ rerũ precijs. Merito igitur huiuſcemodi argentarij publicã cauſam habere dicuntur à Caio in titulo, De edendo. Horum nunc inſtar ferè ſunt apud nos qui uinarij uenditores pecuarijq́; dicuntur, & cetarij piſcarijq́;, operam negociatoribus præbentes identidem commeantibus, ne in foro diu ſedere cogantur, & à ſingulis emptoribus precia expectare. Qui foro cedunt, ἀνασκευάζειν τὴν τράπεζαν dicũtur apud Demoſthenem πρὸς Ἀπατούριον. & ἀνασκευάζεσθαι. Idem alibi, Ἡδέως δ' ἂν ἔγωγε πυθοίμην ὑμῶν εἰ ὀργίζεσθε τοῖς ἀνεσκευασμένοις τῶν τραπεζιτῶν. Dicũtur & μετοικίζεσθαι, quod ſignificat ſolum uertere, & ἀνασκευάσαι τὴν τράπεζαν. Decoquere uero dicuntur qui priuatam cauſam habẽt: id eſt, χρεοκοπεῖν. Et decoctores dicti ſunt id genus ferme hominum qui Aſoti dicuntur uerbo Græco, id eſt luxu & ganeæ ſtudio perditi, & Latinè nequam uerbo ſignificantiſſimo: eorumq́; uitium aſotia & nequitia, quam Gellius luxum & popinationem interpretatur. De quibus Cicero in II. de Finibus bonorũ & malorũ loquẽs ita inquit, Nolim enim mihi fingere aſotos, ut ſoletis, qui in menſam uomãt, & de conuiuijs auferantur, crudiq́; poſtridie ſe rurſus ingurgitent: qui ſolẽ (ut aiunt) nec occidentẽ unquã uiderint nec orientem, qui conſumptis patrimonijs egeant. Nemo noſtrũ iſtius generis aſotos iucũde putat uiuere. De huiuſmodi quodã aſoto iocus eſt ille oratorius apud Ciceronẽ relatus in ſecundo dialogo de Oratore, Gallus olim teſtis in Piſonẽ, cũ innumerabilẽ Magio Præfecto pecuniã dixiſſet datam, atq; Scaurus tenuitatem Magij redargueret, Erras, inquit, Scaure, ego enim non Magiũ cõſeruaſſe dico, ſed tãquã nudus nuces legeret, in uentrem

Argyropractæ.

Decoquere.

Decoctores.

Aſoti.

Nequam.

Aſotia.

Decoquere. *uentrem abſtuliſſe.* Decoquere igitur *eſt uorato patrimonio creditoribus fidẽ non præſtare, aut certe fidẽ ſuã obſtrictam per inopiam non liberare. Plinius lib.* XXXIII. *Nõ erat apud antiquos numerus ultra cẽtum milia. Itaq; & hodie multiplicatur, ut decies cẽtena milia aut ſæpius dicãtur. Fœnus hoc fecit numusq; percuſſus. & ſic quoq; æs alienum etiamnum appellatur, uel potius etiam tantũ. Poſteà diuites cognominati, dummodo notum ſit eũ qui primus accepit hoc nomen, decoxiſſe creditoribus ſuis: de Craſſo loquens qui diues cognomento dictus eſt, cuius meminit Valerius lib.* VI. *cap.* II. *Decoctores in Frãcia paucis annis permultos uidimus, qui obliguritis hauſtisq;, aut in aleam deperditis, aut in Venerem profuſis, aut in cultum faſtumq; effuſiſsimum abſumptis, non modò patrimonijs, ſed etiam publicis priuatorumq; pecunijs, partim ad aras aſylaq; cõfugerunt, partim ſolum uerterunt, partim etiam in carcerẽ emigrauerunt. Decoctoribus Romæ certus locus in ſpectaculis aſsignatus erat, ut inſignes omnibus eſſent, etiam ſi infortunio aliquo, non nequitia decoxiſſent. Cicero in Antoniana* II. *Tenes'ne memoria prætextatum te decoxiſſe? patris inquies iſta culpa eſt, concedo. etenim pietatis eſt plena defenſio. Illud tamen audaciæ tuæ, quòd ſediſti in* XIIII. *ordinibus, cum eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus conſtitutus: quamuis fortunæ uicio non ſuo decoxiſſent. Spartianus de conſtitutionibus Adriani Principis loquens, Decoctores, inquit, bonorũ ſuorum ſi ſuæ autoritatis eſſent, catamidiari in amphitheatro, & dimitti iuſsit. Id eſt, deridendos omnibus per theatrum prœberi. A' uerbo Græco catamidio, quod deridere & ludibrio habere ſignificat: ut id propemodũ ludibrij genus eſſe ſuſpicer, quo polygami afficiuntur, id eſt, qui*

Catamidiare.

Polygamorum pœnæ.

eſt, qui multis uxoribus eodem tempore abutuntur, cum
mithellati in ſcalario ſuggeſtu, laſciuiētis plebeculæ ſcur
rilitates obaudire perfricta fronte ad aliquot horas cogū
tur. Mithrari id appellāt. Cui non diſsimile eſt illud quod
traduci Latine dicitur, & Græce παραδειγματίζεσθαι, *Mat=* Traducere.
thæi 1. Μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπο= παραδειγμα
λῦσαι αὐτὴν, *Ioſeph autem uir ipſe iuſtus nolens eam tra=* τίζεσθαι.
ducere, uoluit occulte dimittere. Liuius libro 11. ab Vrbe
cond. de Volſcis loquens publico conſilio ac uoce præco=
nis à ſpectaculis exactis, Vos, inquit, omnibus ciuibus, pe
regrinis populis ſpectaculo abeuntes fuiſſe: ueſtras coniu Traductio.
ges, ueſtros liberos traductos per ora hominum. Huiuſ=
modi traductio hodie chariuarium uocatur in quibuſdā
urbibus. Tranquillus in Veſpaſ. Inter aduerſa temporum
& delatores mandatoresq́; erant ex licentia ueteri. hos
aſsidue in foro flagellis ac fuſtibus cæſos, ac nouiſsime tra
ductos per amphitheatri arenam, partim ſubijci in ſeruos
ac uænire imperauit, partim in aſperrima inſularum ad=
uehi. Verum decoquere uerbum & ad alia transfertur. Decoquere.
Columella in principio libri x 11. Nam quāuis interdum
emendatum ſit perperam factum uel imprudentia uel ne=
gligentia: res tamen ipſa iam domino decoxit. Nec mox
in tantum exuberat, ut iacturam capitis amiſsi reſtituat,
& quæſtum reſarciat. Decoxit, id eſt, frugum fœturam
quaſi fœnus debitū nō reddidit. Hæc autē ſignificatio ex
eo tracta eſt, quòd decoquere paulatim diminuere ſignifi
cat & coquēdo abſumere. Liuius, Eo anno Carthaginiē
ſes in ſtipendiū argentū aduexerunt, id quia probum nō
eſſe Quæſtores renunciauerunt, experientibusq́; pars
quarta decocta erat, mutua pecunia ſumpta intertrimētū
argenti ſuppleuerunt. Quintilianus in 11. Materiam eſſe
primum

primũ uolo uel abũdantiorem, atq; ultra quàm oporteat fuſam, multum deinde decoquent anni. Id eſt, diminuent, limabũt, atterent, & quaſi exugent. Vnde decoquere muſtum uel aliud ad tertias & ad quartas Columellæ libro XIII. & Plinio ſæpe. Argentum decoctum Cicero in Piſonem pro pecunia in luxũ, & ganeam abſumpta poſuit, his uerbis ſcommaticè & mordaciter in Piſonem dictis, Ita enim ſunt rationes perſcriptæ ſcitè & literatè, ut ſcriba ad ærarium qui eas retulit, perſcriptis rationibus ſecum, ipſe caput ſiniſtra manu perfricãs, commurmuratus ſit. Ratio quidẽ hercle apparet, argentum decoctũ, œchetæ uel ocheto, ὤχετο. Id eſt, reliqua non comparent, non extant. Verba autem ſunt Plauti ex Trinummo, à Cicerone per Parodiã, id eſt (ut Fabius inquit) per cantici ac ſermonis ſimilitudinem, in orationem ſuam trãslata: quæ tamẽ in omnibus Ciceronis exemplaribus deprauatiſſime leguntur. His enim uerbis deſcribitur habitus hominis pro fuſi, de reliquijs rationum ſuarum anxij. Cedere autẽ foro eodem modo dictum eſt quo cedere patria. Iuuenalis. Cedamus patria: id eſt, migremus Roma. ſic cedere urbe, cedere uita. Cicero ad Octauium, Cedam urbe, quam per me conſeruatam, ut eſſet libera, in ſeruitute uidere non potero. Cedam uita, quæ quanquã ſolicita eſt, tamen ſi profutura eſt reipub. bona ſpe poſteritatis me conſolatur: qua ſublata non dubitanter occidam: atq; ita cedam, ut fortuna iudicio meo, non animus mihi defuiſſe uideatur. Cedam uita honeſte dictum, pro eo quod eſt, ultro ad mortem accedam, mortem mihi conſciſcam. Sic cedere legibus, pro Milone, Si ille Milo Clodij morte patriam liberare uoluiſſet, non dubitaturum fortem uirum quin cum ſuo periculo ſalutem populi Romani attuliſſet, cæderet æquo animo

Locus Ciceronis reſtitutus.

Cedere patria, urbe.

Cedere uita.

Cedere legibus

animo legibus, ſecum auferret gloriam ſempiternam: uobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipſa ſeruaſſet. Cederet legibus, id eſt, quanuis commendabili facinore edito, exilium tamen ſibi conſciſceret, ne leges uiolare uelle uideretur, ſi in urbe maneret. Cedere fortunæ, id eſt, ſuccumbere. Cedere oneri uel etiam honori, ut apud Vergilium per datiuum dicta, aliam ſignificationẽ habent. Cedere Græcè ὑπεχωρεῖν dicitur ὑπεκφεύγειν, ἐξίστασθαι, ὑπείκειν, ἐνδιδόναι, μεθίστασθαι, ſecundum uarios ſignificatus.

Cedere fortunæ, oneri, &c.

Ὑπεχωρεῖν.

Ex l. Publia. §. ultimo.

Item coſtrophinati decem.) Sunt qui legant ciſtofori, quod nummi genus eſt apud Liuium libro VII. de bello Maced. quod non probo. nominatiuus enim ciſtophori ad uerbum debetis referri non poteſt. Hic locus igitur uix emendari poteſt, niſi inſpectis archetypis Florentinis. Sũt autẽ & alia nõnulla loca huiuſmodi, quæ non tam doctrinæ ſunt quàm fortunæ. ut quiſq; enim aut in antiquiſſimũ aliquod exemplar forte inciderit, aut etiam maiore aliquo fato archetypos legerit, facile hæc emendabit, ſi tamen locus ille incolumis extiterit: ſunt enim in ijs multa loca in quibus literæ uetuſtate exoleuerunt, ut animaduertiſſe mihi uideor cum eas inſpicerem. Ciſtophori Cicero ad Atticũ lib. XI. meminit his uerbis, Ego in ciſtophoro in Aſia habeo ad ſeſtertiûm bis & uicies. Huius pecuniæ permutatione fidem noſtram facile tuebere. Quod autem ſequitur, Ex ratione patris ueſtri decem & quod excurrit: hũc ſenſum habet, decem aureos & aliquot denarios uel ſeſtertios. Summa enim excurrẽs Latinè dicitur, quam lingua uulgaris ruptam appellat: ut cum dicunt ſolidos fractos, id eſt, briſatos. Auguſtinus li. XII. de ciuitate, Quapropter quod nos modò quærimus poſt quinque milia &

Summa excurrens.

quod excurrit annorum, poſſent & poſteri poſt annorũ ſexcenties milies eadem curioſitate requirere. Idem libro XVI. *Vt ergo iſtum numerum minorem credamus eſſe ueriorem; de mille ſexcentis quinquaginta ſex annis ducenti quadraginta detrahuntur: nunquid credibile eſt per mille quadringentos (& quod excurrit) annos qui reſtant uſque ad diluuium progeniem Cain generationibus uacare potuiſſe?* In priore exemplo *excurrentem ſummam uocat minorem milenaria, id eſt, ſexcẽtos plus minus annos, qui tum ultra quinque milia à conſtitutione mundi numerabantur, cum illum librum ſcriberet.* Mortuus *eſt enim* Auguſtinus *anno mundi ſupra quinquies milleſimum circiter ſexcẽteſimo triceſimo.* In *poſteriore exẽplo excurrẽs id appellat, quod ultra centenarium progreditur: id eſt, ſedecim, ut cum dicimus centum quadraginta, aut quamcunque ſummam infra centum, quæ in ordinem centenariũ incurrere non poteſt.* Excurrere *enim id dicitur quod ordinem aut modum, id eſt, menſuram numerum'ue egreditur.* Cicero in Oratore *perfecto, de numeris oratorijs loquẽs,* Mutila, *inquit, quædam ſentit auris quaſi decurtata, quibus tanquam debito fraudetur, offenditur. producti ora alia & quaſi immoderatius excurrentia, quæ magis etiam aſpernantur aures.* Excurrentia *appellat uerba quæ ultra rhythmum legitimum adducuntur.* Inde *excurſio oratoria, quæ & excurſus dicitur.* À Græcis *παρέκβασις.* Cuius *meminit* Quintilianus *in* IIII. *de* Narratione *loquens.* Quadrãs *autem ſumma dicitur & ſolida in qua nihil excurrit.* Cicero *in* Prætura *urbana,* Expenſa Chryſogono *ſeruo ſeſter. ſexcenta milia, & accepta pupillo* Malleolo *retulit. quo modo ex decies ſeſter. ſexcenta ſint facta. quo modo dicta eodem modo quadrarint, ut illa de*

Excurrere.

Excurſio oratoria.

Παρέκβασις.

Quadrans ſumma.

Gn.

Gn. Carbonis pecunia reliqua ſeſter. ſexcenta facta ſunt. quo modo expenſa Chryſogono lata ſunt. cur id nomen infimum in lituraq; ſit, uos exiſtimabitis. Fraudem Cicero in orationibus Verris arguit ex eo quòd accepti & expenſi eadem erat quantitas, ita ut expenſi pagina quadraret cum accepti. Quadrarint (inquit Pædianus) id eſt, ſolida facta ſint, ut neque plus quicquam, neque minus inueniatur in ſumma. Vbi enim ratio ſine fraude eſt, difficile eſt ſexcenta qudrare & ſolidare, uel ſolida fieri in expenſo & accepto, quin aut plus aut minus reperiatur. Hoc Græci *ἀπαρτίζειν dicunt quaſi adæquare, & ex æquo implere, & ἀπαρτιλογία dicitur ἀπηρτισμένος καὶ πλήρης ἀριθμὸς: id eſt, ſumma quadrans & rotunda, cum ſumma alteram ſummam æquat.* Ἀπαρτίζειν. Ἀπαρτιλογία.

Ex l. Si quis mihi. Mandati.

Pheriſterium & hypocauſta.) Sphæriſteriū legendum eſſe uno eſſe ac ſimplici uerbo nemo hac ætate ignorat: quanquam Accurſius ſolers etymologicus aliter exiſtimauerit. Locum autē in balneis fuiſſe ſphæriſteriū exemplis apparebit, quamuis huius uerbi Vitruuius nō meminerit. Tranquillus in Veſpaſ. Valetudine proſperrima uſus eſt, quāuis ad tuēdā eam nihil amplius quàm fauces cæteraq; mēbra ſibimet ad numerū in ſphæriſterio defricaret, inediamq; unius diei per ſingulos menſes interponeret. Plinius ad Apollinarem, Apodyterio, inquit, ſuppoſitum eſt ſphæriſteriū, quod plura genera exercitationis, pluresq; circulos capit. Idem lib. III. Vbi hora balinei nūciata eſt, eſt autē hyeme nona, æſtate octaua, in ſole ſi caret uento, ambulat nudus, deinde mouetur pila uehementer & diu. Nā hoc quoq; genere exercitationis pugnat cū ſenectute. Lamprid. in Alexand. pro loco ad pilarem uſum accommodato Sphæriſteriū.

modato accipere uidetur his uerbis, Poſt lectionem operã palæſtræ aut ſphæriſterio, aut curſui, aut luctaminibus mollioribus dabat. Spherizo Græcè pila ludo ſignificat, autoribus Suda & Polluce. A quo Sphæriſtæ dicuntur ſphærularis ludi ſtudioſi: & Sphæriſtici, eius ludi periti. Sphæriſtæ. Sphæriſtici.

Hypocauſtum. Hypocauſtum *autem ſeu hypocauſis (utroq; enim uerbo idẽ ſignificatur) locus eſt in balneis, quod ſuccenſum uel ſubuſtum* Latinè *interpretari poſſumus.* Huius *autem os præfurniũ uocatur. Ab hoc hypocauſto cellæ caldariæ & tepidariæ calorem teporemq; cõcipiebant, promiſcuo uſu ex eodem hypocauſto ad uirilia muliebriaq; caldaria tepidariaq;, ut* Vitruuius *docet.* Hypocauſto *ſuperpoſita erant ahena tria, unum frigidarium, aliud tepidarium, & tertium caldarium, ita collocata ut ex tepidario in caldarium quantum aquæ exiret, tantum ex frigidario in tepidarium influeret.* Hypocauſtis *Gallia utitur, ſed publicis pleriſq; & ſui generis: id eſt, non ſimilibus antiquorum: Germania etiam priuatis paßim, ut ferunt.* Præfurnium. Cellæ caldariæ, &c. Ahena tria.

Ex l. tertia, Pro ſocio.

Quæritur *quæ ſit iuſta hæreditas, utrũ quæ iure legitimo obuenerit, an etiam quæ ex teſtamento.* Hæc *dictio* Iuſtus *apud* Iuriſconſultos *frequens, non ſatis (ut arbitror) intelligitur.* Caius *de arrogatione loquẽs,* Is *qui adoptat, inquit, rogatur an uelit eum quẽ adoptaturus ſit, iuſtũ ſibi filiũ eſſe.* Iuſtum *intelligo nõ uerum, ut aliqui cenſent, ſed omnibus partibus (ut ita dicam) filiationis ueri filij uicem obtinentem, naturalis & legitimi filij loco cedẽtem.* In l. In *uniuerſis,* Qui *dare tutores uel curatores poßint,* Cod. Minor *ante impetratam ueniam ætatis non habet iuſtam perſonam litem inſtituẽdi.* Iuſtam *pro idonea & plena intelligo.* Iuſtum *uadem (inquit* Feſtus*) idoneum ſponſorem* Iuſtus.

ſorem uocabant. Sic iuſtum prælium. Liuius, Deinde eos qui in montibus erant, leuibus prælijs fatigauit: poſtremo coactos in aciem deſcēdere iuſto prælio deuicit. Iuſto pro pleno intelligo, id eſt, quod uerè & propriè prælij nomine cenſeri poßit. Sic iuſtum exilium. Idem lib. VI. ſecundi bel. Punici, de Fuluio perduellionis reo loquens, Priuſquā dies comitiorum aderat, Caius Fuluius exulatum Tarquinios abijt, id ei iuſtum exiliū eſſe ſciuit plebs: id eſt, plebs decreuit ſpontaneum exilium Fuluio, plenum & uerum eſſe aut pro pleno ac legitimo exilio cedere. quod formale nunc appellāt. Simile eſt ac ſi dicamus fideicommiſſarium nō eſſe iuſtum hæredē, id eſt, plenum, uel plane hæredem. Iuſtum enim eſt omnibus numeris plenum, quod Græci ἀκριβὲς dicunt. Galenus identidem utitur ἀκριβὲς ἐρυσίπελας, id eſt, iuſtum plenumq́; eryſipelas, & huiuſmodi alia appellando lib. XIIII. Therapeut. Iuſta magnitudo hominis dicitur non tam mediocris, quàm plena & congrua, quæ ſcilicet minor eſt enormi, nihilo tamen defecta. A' Græcis ἱκνούμενον μέγεθος dicitur. quod Theodorus ex Theophraſto debitam magnitudinem tranſtulit. Dicitur & ἐνδεχόμενον. Idē Theophraſtus ἱκνούμενον καιρὸν, pro iuſto tempore dixit. Ariſtoteles in principio quarti Politicorum, de gymnaſtica loquens, τὴν ἱκνουμένην ἕξιν, καὶ τὴν ἱκνουμένην ἐπιστήμην, pro iuſta habitudine, & pro iuſta ſcientia dixit. Hanc autem iuſtam habitudinem Plautus athleticam appellat: hoc eſt, plenam, duntaxat in eo qui gymnaſticam exercet. alioqui illa habitudo plenior eſt iuſta, ut Quintilianus ait, & nos alibi diximus. Sic iuſtam palæſtræ ſcientiam apud Ariſtotelem intelligere oportet omnibus numeris palæſtricis perfectam, qualis olim erat in pētathlis, qui quinq; certamina obibant. Leonardus exactam tranſtulit,

Ἀκριβὲς.

Iuſta habitudo.

ſed ſignificantius iuſtam dicere potuit. Dicitur etiam iu-
Ὑπάρχον. ſtum Græcè ὑπάρχον, & ad uerbũ δίκαιον. Columella lib. II. Iuſta enim fieri nequeũt cum induruit ager. Id eſt, plenæ operæ, & iornatæ integræ, ut uulgus loquitur. Idem lib. III. Iugerũ uineæ quinq; operis ablaqueatur, quinq; foditur, tribus occatur. Iugerũ ualentis & iam cõſtitutæ uineæ quatuor operis putatur, ſex alligatur, arbuſto eiuſmodi nihil poteſt aptè finiri: quoniam inæqualitas arborũ non patitur operis iuſta cõprehendi. Sic in ſexto, Iuſta cibariorũ conficere. Et in decimo de apibus, Iuſtis operum peractis recipiunt ſe, nec remeant ad aquam. Plinius libro XXXIII. Miſcẽt æra falſæ monetæ, alij è põdere ſubtrahunt, cũ ſit iuſtũ, LXXXIIII. è libris ſignari. Iuſtũ ubiq; poſitum eſt pro pleno: hoc eſt, nec redundanti nec defectuoſo. Tranquillus in Claudio, Gladiatoria munera pluriſaria ac multiplicia exhibuit. Anniuerſarium in caſtris Prætorianis ſine uenatione apparatuq;, iuſtũ atq; legitimum in ſeptis. Ibidẽ extraordinarium & breue dierumq; paucorum. Iuſtum & legitimum munus dixit, pro eo qui ex formula munerum dabatur. id eſt, in quo nihil deerat
Γιγνόμενον. prorſus nec rerum, nec dierũ, nec apparatus. γιγνόμενον id à Demoſthene dicitur identidem & δίκαιον. οὐ γὰρ δικαίαν οὐδὲ γιγνομένην χάριν παρ' ὑμῶν κομίσασθαι. Id eſt, iuſtam ac legitimam gratiam. Et γιγνόμενον τόκον, legitimã uſuram uocãt. Et γιγνόμενον ἀργύριον ἀποδοῦναι, probos & legitimos nummos reddere, id eſt, δόκιμον. Herodot. in II. Αἱ δὲ ἑκατὸν ὄργυιαι δίκαιαι, ἐοῦσι στάδιον ἑξάπλεθρον, iuſtæ ulnæ uel orgyiæ. Iu-
Iuſti dies. ſti dies alia & noua quadã ratione dicti ſunt (ut uidetur) in lege XII. tab. his uerbis, Aeris confeſſis rebuſq; iure iudicatis triginta dies iuſti ſunto: pòſt deinde manus iniectio eſto. De his Gellius lib. XIX. ita inquit, Confeſſis igitur

tur æris ac debiti iudicatis triginta dies ſunt dati conquirēdæ pecuniæ cauſa quam diſſoluerēt: eosq; dies Decemuiri iuſtos appellauerāt, uelut quoddā iuſtitiū, id eſt, iuris inter eos quaſi interſtitionē quandā & ceſſationē, quibus diebus nihil cum ijs iure agi poſſet. Iuſtos igitur dies dicere poſſumus, qui de rigore (ut dicimus) dantur, & quibus pauciores dari non poſſunt. Iuſti etiam dies dicebantur triginta dies cum exercitus eſſet imperatus, & uexillum in arce poſitū, ut autor eſt Feſtus. Macrobius lib. 1. Satur. Præliares, inquit, dies ab iuſtis non ſeparauerim. Siquidē iuſti ſunt, triginta dies continui, quibus exercitui imperato uexillum ruffi coloris in arce poſitū eſt. Præliares autem omnes quibus fas eſt res repetere, uel hoſtem laceſſere. Iuſtos dies hodie quadraginta dies dicere poſſumus, qui legitimis hæredibus dantur ad conſtituendum ac deliberandū an hæredes eſſe uelint, & ſi qui ſunt eiuſmodi dies quibus cū aliquo iuſtitium ſit. quo uerbo (id eſt iuſtitio) ſignificare poſſumus id genus reſcripti principalis quod ſtatū uocamus, quaſi litis ſiſtendæ gratiā, quæ militibus extra regnū merētibus ad aliquot mēſes indulgeri ſolet. Status enim à ſiſtēdo dicitur, ut ſtatus dies dicitur dies cōſtitutus, quē nunc præfixum uocant. Feſtus, Status, inquit, dies dicebatur iudicij cauſa cōſtitutus. Iuſtitium autem iuris ſtatio eſt, quaſi inhibitio. quod uerbū olim licet publicam iuris ceſſationē ſignificaret, quo tempore lege agi nō poterat, nec tria uerba Prætori dicere licebat, do, dico, addico: poteſt tamen & priuā iuris ceſſationē moribus noſtris ſignificare. Antiqui indicere iuſtitiū dicebant. Liuius lib. x. ab Vrbe cōdita, His nuncijs Senatus conterritus, iuſtitium indici, delectū omnis generis hominū haberi iuſſit. Iuſtitium autem remitti dicebatur, cum priſtinā

Iuſtitium. Status. Dies ſtatus. Iuſtitium. Indicere iuſtitium. Remittere iuſtitium.

facultatẽ tractandarũ litium publicè reſtituebant. Idem *eodẽ libro, Itaque & ſupplicationes ob rem bene geſtam Conſulis nomine decernunt, iuſtitium remittunt, quod fue rat dies decem & octo. ſupplicatioq́; perlæta fuit.* Sup=
Supplicatiões. Remittere ceſſationem ſacrorum. *plicationes erant quas proceßiones dicimus. Ceſſum ho= die tollere dicũt, pro ſacrorum ceſſationem remittere.* In= *dicere enim & remittere interdictum dici debet.* Hoc au=
Sacriſtitium. *tem fortaſſe ſacriſtitiũ dici poteſt, ut interſtitiũ & iuſti=*
Iuſta hæreditas. *tiũ.* Verũenimuero *in propoſito iuſta hæreditas dicitur, id eſt, uere et plane hæreditas, quæ iure legitimo obuenit, id eſt, cognationis nomine,* ἡ κατὰ ἀγχιστείαν κληρονομία. Hic
Hæres. *enim titulus hæredis pleniſsimus eſt, & omnibus partibus iuris nixus.* Hæres *(inquit* Feſtus*) apud antiquos pro do=*
Hæredium. *mino putabatur.* *Hærediũ, paruum prædiũ.* Varro lib. I. de Re ruſt. *Quantũ autẽ ad antiquos noſtros ante bellũ* Pu*nicũ pendebãt bina iugera, quot à* Romulo *primũ diuiſa dicebãtur uiritim: quæ quòd hæredẽ ſequerẽtur, hærediũ appellauerunt.* Plinius lib. XI. *In duodecim tabulis legum noſtrarum nuſquam nominatur uilla, ſemper in ſignifica tione ea hortus: in horti uerò hærediũ.* Columella *in præ= fatione,* Quintus Cincinnatus *obſeßi Conſulis & exerci= tus liberator ab aratro uocatus ad* Dictaturam *uenit: ac rurſus faſcibus depoſitis, quos feſtinantius uictor reddide rat quàm ſumpſerat* Imperator*, ad eoſdem iuuencos & quatuor iugerum auitum hærediolum rediȷt.* Id eſt, εἰς τὸ χωρίδιον τὸ πατρῷον. *Hæres igitur propriè, id eſt, dominus bonorum defuncti dicitur: cui legitimo iure, id eſt, co- gnationis id obuenit, quaſi debitum ſit id bonum, non aduentitium. unde hæredium dictum quod huiuſmodi hæ redem ſequeretur. nos hodie proprium uocamus, quod illi hæredium auitum uocabant.* Quo *modo autem iu=*

ſtum

ſtum pro uero, ita & uerum pro iuſto uiciſſim accipitur. Cicero ad equites Romanos, Nam neq; maius eſt defendere unum quàm populum, neq; uerius à ſingulis quàm ab omnibus repetere officij præmium & frui. Verius pro iuſtius & æquius dixit. Idem pro Muræna, At enim agit mecum auſterè & Stoicè Cato, negat uerum eſſe, allici beneuolentiam cibo, negat iudicium hominum in magiſtratibus mandandis corrūpi uoluptatibus oportere. Verum, inquit, id eſt, iuſtum, par & æquum. Et in Salluſtiū, Quem honorem ita geſſit, ut nihil uænale non in eo habuerit cuius aliquis emptor fuerit: ita egit, ut nihil non æquum atq; uerum duxerit, quod ei facere collibuiſſet. Et pro domo ſua, Sed quid ad te qui neges eſſe uerum, quenquam ulli rei extra ordinem præfici? Vbi perperā in pleriſq; libris pro uerum iuris legitur. Vergilius libro XII. Aeneid. Parcite iam Rutuli, & tela inhibete Latini, Quæcunq; eſt fortuna, mea eſt, me uerius unum Pro uobis fœdus luere & decernere ferro. Horat. ad Mœcen. Metiri ſe quenq; ſuo modulo ac pede uerum eſt. Vtitur & Liuius & Iuriſconſulti interdum. Sic intelligitur fortaſſe illud Prouerbiorū XX. Miſericordia & ueritas cuſtodiunt regem. Veritas enim pro iuſtitia ponitur. Græcè tamen ſic legitur, ἐλεημοσύνη καὶ ἀλήθεια φυλακὴ βασιλεῖ, Miſericordia & ueritas cuſtodia regi. ut ad uerbum de ueriloquio intelligamus. Cicero pro Deiotaro, Quæ mihi ad ſpem obtinendæ ueritatis grauiſſima ſunt: ad motum animi & ad omnem impetum dicendi leuiora. Veritatem pro iuſtitia poſuit: hoc eſt, πρὸς τὴν ἐλπίδα τοῦ τυγχάνειν τῶν δικαίων. Iuſtum autem à Græcis non pro uero, ſed pro digno ponitur, ut δίκαιος ἐγκωμίων τυχάνειν, ἀντὶ τοῦ ἄξιος. ſic illud Ciceronis etiam intelligi poteſt. Sed quid ad te,

Verum.

Veritas.

Δίκαιος.

qui negas uerum eſſe quenquã reipublicæ extra ordinem præfici: id eſt, dignum & par eſſe. Qui enim iuſti ſunt, hos dignũ & par eſt rerum publicarum adminiſtrationi & honoribus præfici. Et uice uerſa qui digni ſunt honoribus, eos quoq; cæteris præferri iuſtũ eſt. Sed plerũq; aliter fieri moribus receptũ eſt. Sic eſt enim ratio huius temporis cõparata, quatenus ad ius diſtributiuũ attinet, ut in eo iure dicendo reddendoq́;, fortuna, id eſt, cæca rerũ humanarum arbitra, longè primas partes haud dubiè obtineat, utq́; in eius ſententiam pleriq; eorũ qui in conſilium mittuntur, pedibus ire ſoleant, atq; in diuerſiſſimã partem ab dignitate tranſire. Ita fit ut ex dignitatis ſolitariæ ac deſtitutæ ſentẽtia uix decima quæq; res decernatur. quippe quæ in ijs decretis pauciſſima puncta plerũq; ferre ſoleat, in queis numerantur ſentẽtiæ, non põderãtur. Adde quòd qui apud nos Principibus à memoria adſunt, quorũ auribus & oculis & iudicio Principes omnia ferè credunt, ij (ut Aſpendius ille cithariſtes) plurima ſibi intus, id eſt, in interiore illo ac ſanctiore conſilio canunt. ſtudijs enim ſuis ſæpius, aut etiam cõmodis, quàm reipublicæ cõſulere creduntur. Huc accedit quòd quantũuis quidam innotuerint, & claritate nominis & integritate famæ, haud unquã ferme ſola uirtutis cõmendatione apud aulã penitus inſinuantur. Principes enim noſtri acres interdũ oculos habere dicuntur & acutos, aures plerũq; hebetiores. Mitto quòd nõnulli quaſi admiſſionis officio præfecti, ad aulicos aditus ſtationes agũt dracõtea uigilãtia, ut nemo niſi amicus aut ab eis excuſſus, atq; etiam eorum pace, id eſt, fide data, autoratus, penitus admittatur, ut mirum non ſit obnoxiè interdũ geſtos magiſtratus à uiris etiam grauioribus. Proinde niſi ſuffragatorem aut paraueris, aut

Digreſsio in mores præſentes inuehens.

Aſpendius citharistes.

nactus

nactus ſis, qui uiam tibi ad aulam interiorem muniat, næ ille arduus magis acceſſus quàm dexter aſcenſus eſt literæ Pythagoricæ. *Quare non cuiuſuis eſt Corinthũ adire (ut dicitur) ſed quorũ meritis fortuna ſubſcribens ſuffragatores cõciliauit. Iam uerò moribus aulicis conſtitutũ eſſe uſitatumq; nouimus, ut ne abſentium nomina recipiantur in mandandis magiſtratibus. Atqui modeſtiores aut ambitus ignari, petitores profiteri ſe nõ ſolẽt: excipio quoſdam beatos quibus dormientibus omnia ſuperi cõficiunt, aut etiam qui in crepundijs, non in toga magni fiũt. Honores igitur aut ab ijs teneri neceſſe eſt, qui opibus & neceßitudinibus præualẽt, aut ab ijs certe proſtitutæ frõtis petitoribus, qui ambiendo, efflagitando, ſeſe uenditando, aulicos obtundere atq; etiam enecare ſuſtinent. Sic enim aſſolet interdum, faciuntq; homines cynomyia procaciores (Sic muſcam caninam uocant) ut quod impetrare non poſſunt, extorqueant: quod exorare aut emereri nequeunt, eblandiantur & extundant. Præſtat autem egregios uiros in ſeceſſu latere, aut in uita priuata conſeneſcere, quàm turpiter & obnoxiè in prætexta innoteſcere. Magnumq; eſt ſolatiũ hoc modo præteritis, obſolẽtia uidere in hominibus indignis honorũ inſignia. Maius & illud ex dicto Catonis ſenioris, qui cũ multas erectas ſtatuas ſpectaſſet eorum qui præclaras res geſſerant, Equidẽ, inquit, malo homines de me percũctari, quãnam ob cauſam Catoni quoq; ſtatua poſita nõ eſt. Autor Plutarchus his uerbis,* περὶ ἐμοῦ δ', ἔφη, βούλομαι μᾶλλον ἐρωτᾷν τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τί ἀνδριὰς οὐ κεῖται Κάτωνος. *Sunt & literarum auocamenta, quæ homines aula ac republica aut interdictos aut reiectos, ſumma cũ tranquillitate ſecũ ipſos (ut dicitur) uiuere, quaſiq; apud ſe eſſe hortãtur: id quod ijs*

Catonis dict.

ijs non licet, qui uel in aula uel in magiſtratibus uitam agunt: & plerunq; uitam in aulæ comitatu. Quãdo enim ipſis ſecum loqui aut cõmentari ſecum licet? Vtcũq; felices eos eſſe cenſeo, quibus in huiuſmodi tẽpeſtate in portu nauigantibus, id eſt, à gubernaculis reipublicæ aut deiectis, aut inhibitis, ſpectare imperitorũ temerariorumq́; naufragia, ac ſecuris eſſe licet. Nec ideo tamen cõpreſſas (ut aiunt) manus tenere libet, ſed (quod unum poſſunt) exaudibili uel uoce uel ſtylo teſtari, publicam ſe uicem dolere, cæterum meliorem fortunã uectoribus, mentem uero optare æquiorem rectoribus. Quibuſdam etiam fortaſſe paulo uehementioris animi ſuaue nonnunquã fuit Achilei (quod aiunt) uoti cõpotes ſe uidere, quod uotum Furius Camillus Liuiano elogio nobilis Imperator conceipiſſe aut etiam nuncupaſſe dicitur, olim exilio indigniſſimo ſolũ uertere coactus, moxq́; urbe à Gallis capta, ſummo reipublicæ tẽpore publico decreto honorificentiſsimè reuocatus, uelut unicum acciſarum rerum Romanarum ſubſidium : Precatus eſt enim à dijs immortalibus (inquit Liuius) ut ſi innoxio ſibi ea iniuria fieret, primo quoq; tempore deſiderium ſui ingratæ ciuitati facerent. quod idem Achilli antea bello Troiano contigerat, ut prouerbio Græco & Homeri carmine teſtatum eſt. Nunc tamen omnes ſperant fuiſſe hunc uerius quàm eſſe ſtatum reipublicæ. Affulſere enim haud ita multis menſibus aulica ex arce crebri ueluti ignes, prænuncij (ut ſperamus) iamiã aduentãtis atq; adeò ineuntis felicioris ſeculi. Quæ ſi nos expectatio (quod ominari uereor) quoquo modo deſtituerit, præciſa nimirum ſpes erit in poſterum rerum conſtituendarum. Decretoria certe utranq; in partem hæc tempeſtas in multorum annorũ conditionem erit. Vſqueadeo

Votum. Achilleum.

adeo multa paucis annis præſentiſſimo numine admini=ſtrata cernere nobis licuit. Quippe (ut alia nunc mittam) alieniſſimo reipublicæ tempore duorum Principum no=ſtrorū altero ex confertiſſimis hoſtibus diuina manu rece=pto, hoc deinde in aduerſa ualetudine cōclamato, moxq; contra omnis æui medicorum placita incolumem ſeſe mi=rante, quæ duo aut oſtenta aut miracula inclinationem quandam temporum ſignificaſſe mihi uidentur: proximis retrorſus principatibus, quantum ipſi uidiſſe aut memi=niſſe poſſumus, aut etiam audiſſe, ſumma uotorum fuit, ut ne ad extremum afflictas res noſtras acciſasq; adeò uide=remus inertia publica, atq; etiam ne de focis arisq; dimi=candum nobis eſſet. Tanta malorum Ilias (ut aiunt) im=pendere nobis quaſi ſaxum Tantalo uidebatur. Huius principatus ea eſt ratio (quo nequitia propè dixerim in frugalitatem uertit) ut niſi ad tranquillitatem redditam, ad res noſtras ex afflictis excitatas, ex acciſis redintegra=tas, ſartasq; & tectas ex ſemirutis redditas, conſtitutæ etiam reipublicæ gloria acceſſerit, præſumptæ indicijs haud obſcuris magnæ cuiuſdā ſpei, permultis mortalibus conſtare ratio non uideatur: ſicq; tanquā debito, aut cer=te promiſſo non contemnenda ex parte fraudari exiſti=mentur. Obliuiſcuntur enim homines qui dudū nihil niſi extremum quodque deprecabātur, nunc ſe de lucro uiue=re, ut dicitur. Ac niſi maxima quæq; labes reipub. abſter=geatur, niſi quicquid maxime dolet percurctur, hoc ſtatu rerum non acquieſcent. Prægeſtit igitur animus noſter uidere (id quod iam fieri cœpit) cum honores & ma=giſtratus ab ijs hominibus gerentur, quibus non magi=ſtratus dati, ſed crediti ac commiſſi uideri poſſint. Cum maiores magiſtratus ijs demum uiris mandabuntur, qui in

De magiſtrati-bus.

in minoribus imperijs cõtinentia & integritate ſimæ pignora multa magnaq; dederint prudentiæ atq; innocentiæ. Quippe cum conſtet in hac noſtra repub. huiuſmodi cautione in primis opus eſſe, in qua cum perpetuos magiſtratus, tum uero cauſæ dicendæ immunes eſſe receptum

Lamachus. eſt. Lamachus dux quidam Græcorum increpitans ordinum ductori erratum quoddam bellicũ, cum errorem ille deprecans non ultrà ſe admiſſurum id cõfirmaret: Perinde uero, inquit, quaſi in bello iterum peccandi locus ſit. Sic apud nos in magiſtratibus collocandis uix eſt emendabilis error. Peruelim autem in primis uidere cum ij homines iuri dicundo ſedebunt, aut certè præſidebunt, qui nec de iuſtis orari ſe, nec de iniuſtis exorari ſuſtineant, quod uerbis Plutarchi nos alibi diximus, Μὴ δεῖ ὑπὲρ τῶν δικαίων λιπαρεῖσθαι, μὴ δ' ὑπὲρ τῶν ἀδίκων ἐκλιπαρεῖσθαι. Moribus enim bonis conuenit (ut opinor) ut qui honores publicos gerunt, meminerint ſe non magis ſingulorũ ciuium magiſtros, quàm legum atq; uniuerſitatis miniſtros eſſe debere. Quarum legum omnes ideo ſerui ſumus, ut liberi eſſe poſſimus. Tum ciuitatis adminiſtros orari non oportere, aut etiã obſecrari libello, ea ut munera obeant, ea negocia ſuſcipiant, quæ actus ſui ipſi eſſe nouerunt. Nunc uero utilitatis cauſa paucorum receptum eſt, quæ quiſq; muneris ſui eſſe nouit, ea ut beneficij ſui faciat: quæ neceſſitatis eſſe leges iuſſerunt & conſtitutiones, ea ut arbitrij eſſe exiſtimentur. Ex quo fit ut ſi eas operas quas debent præſtiterint, benignitati acceptæ referantur conniuentia publica. Atqui ingenui animi officium eſt, cum is nihil promereatur, gratiam quoq; inire nullã uelle. Sed locus hic ſpinoſus eſt fortaſſe, atq; id periculum eſt ne incautius incedens, aculeum quendam moleſtum ſeræ

reſipiſcentiæ

reſipiſcentiæ referam. Et melius uiderint eius ordinis ductores ad quẽ ea res pertinet, quid ſui muneris ſit, quoq́; modo omnia ſibi officia conſtare poſthac in rempublicam poßint. Enimuero conſtituendæ reipublicæ ſumma in eo ferme uertitur, ſi ijs hominibus primi imperij magiſtratus concedentur, qui publica uice commoueri ſoleant, quod rarißimum genus eſt: quiq́; citra aras tantum (ut dicitur) obſequioſi eſſe didicerint. Multi enim dum gratioſi apud omnes ordines eſſe cupiunt, nihil penſi habere putantur quin per fas nefasq́; ab omnibus gratiam ineant: plerunq́; etiam falſam, quod illiberale magis eſt. Sed hoc nimirum eſt illud, Cum multi ſint gradus honorum, natura autem cõparatum ſit, ut ambitioſißimus quiſq́; geneſim ſe ſummam habere perſuaſum habeat: quidam aucupãda omniũ gratia, colligenda comitatis fama, auram quandam popularitatis excitaturos ſe ſperãt, qua uel ad ſummum honorum apicem aut tractim aut perſultim, per uarias rerum inclinationes attollũtur. Ita nulla propè cura uectorum, rectores clauum ſibi, non multitudini moderantur, nec tam officij quàm commodi rationem habendam eſſe putant. Qui mores eouſque inoleuerunt infelicitate præteritorum temporum, ut huiuſmodi popularitatis aucupatio prudentia ſumma uocitetur. Nota ſunt uocabula huiuſmodi artificij, dißimulatores appellant. Conniuentes & obaudientes in loco, aut etiam obſurdeſcentes. Cunctatores & (ut Pythagoricorum uerbo loquar) Echemythos, quod ſignificat ſermonis homines parcißimos: qui aures duas habere ſe, unicam tantum linguam in cauſis (ſi Diuis placet) publicis meminerint. quod tamen ipſum ne ex philoſophiæ præceptis ac non philotimiæ potius manare uideatur: Echemythos cum

Conniuentes. Cunctatores. Echemythi.

cum dicunt,non tacendorũ tenaces,ſed dicendorũ palàm, & uerò uociferandorũ intelligunt. En *præclaram* E*che*=
Echemythia. *mythiam,multo certe* P*ythagorica utiliorẽ,duntaxat eo*= *rum rationibus. Sed ſit hæc prudentia, quãdo ita magnis uiris uiſum eſt, modo hoc cõſtet apud omnes, utiliore iſta quàm honeſtiore prudẽtia neruos omneis imperiorũ ſuc*= *ciſos eſſe, feruorem omnem charitatis publicæ priuatæq; extinctum, omnes ſpiritus magnitudinis animi fractos, omnia publica prodita, magiſtratuũ deniq; maieſtatẽ im*= *minutam ac proſtitutã eſſe.* N*iſi uerò exiſtimamus chari*= *tatem illam publicã (quem zelum appellamus) in huiuſ*= *modi animus cum illa echemythia incuriæ filia uerſari in*= *ſidereq; poſſe, perinde quaſi ira eos non ſit fortitudinis (ut ſapientiſſimi uiri dixerũt) quæ indignitate rerum in animis eorũ hominũ accenditur, qui nihil humani alienũ à ſe putant,id eſt,qui publicã omniumq; uicem non dole*= *re,cum opus eſt,non poſſunt.*V*erũ iſti cum omneis animi uires in ambitionem effuderũt, cum recto & honeſto ſa*= *lutem multam dixerunt,cum òmneis rationes ad utile re*= *tulerunt: ſecundo flumine nauigandum eſſe dictitãt,atq; etiam obſecundante uento, id eſt, in partes fortunatorum ſubinde tranſeundũ.* O *pietatem ſingularem, nec minus prudentia illa commendabilem.* Neque enim *in tantam uecordiam prolapſuros ſe aiunt, ut* Gigantum *exemplo*
Theomachi. T*heomachiam meditentur.* T*heomachos autem antiqui appellarunt,qui etiam contra deos bellum ſuſcepiſſe me*= *morantur à poëtis non ſine allegoria.* Atqui *apud nos dij uulgi ſermoné dicuntur, qui immodicam potentiam aut in republica,aut in aula maioribus fatis adepti, ſu*= *pra priuatum faſtigium ſe coli in ciuili inſolentia ſuſti*= *nent : nec uerò dij huiuſcemodi unius tantum ordinis ſunt.*

ſunt. maiorum enim ſunt minorumq́; gentium. minoribus hi hoſtijs, maioribus illi coluntur: utrique tamen diuinos primum honores ut omni memoria, ſic hac ætate adepti: neq; enim ſunt deorum pronepotes. Huiuſmodi igi*tur humanos* Ioues *(ut comico uerbo loquar) aucupes quidã gratiæ, ambitione perditiſsimi, anthropolatriæ ritibus colendos ſuſcipientes, omni ope placare, atq; omnibus (quod dicitur) ungulis adnituntur, uel humano (ſi ita res ferat) ſanguine litare ijs parati.* Sanguinem nunc ap*pello nõ caput, ſed fortunas hominum.* Viſi *ſunt enim qui claris facinoribus improbitatis editis, tãquã pignora perpetuæ deuotionis dediſſe magnis dijs illis exiſtimarentur.* Ex *quo tandem factum, ut dum deuotiſsimus quiſque maximè placere numinibus ſuis cupit, reſpub. ſtudijs huiuſmodi priuatis fœdiſsime diſtraheretur, atq; hos tamẽ pro tanta pietate (ut cernere eſt etiam hodie) utilitatẽ uelis remisq́; (quod aiunt) conſectantes, proſequitur ſurgens à puppi uẽtus eũteis, uſqueadeo præſentiſsima numina coluiſſe eos conſtat.* Contrà *autem qui antiquiſsimam curã honeſtatis habent, hos omni uento fauoris deſtitutos, ad ſcopulos etiam offenſionum impingere, in uadisq́; inopiæ & interdũ egeſtatis adhæreſcere uidemus. hoc uerò quid eſt aliud tandem quàm fortunæ triumphantis, uirtutis triumphatæ atque traductæ ſpectaculum edere bonis omnibus lamentabile?* Eorum *porrò honeſtiores, & qui famæ ſuæ conſulunt, in occulto id faciunt.* Quid*ã uero uiſi ſunt tam apertè ſeſe uenditantes, quaſiq́;* Regibus *ſuis (ut dicitur) palàm ſupparaſitantes, nec ſeſe nec magiſtratuum inſignia reſpicientes, ut plus exemplo quàm peccato nocerent. Super omnes tamen pernicioſiſsimi omni æuo fuerunt pſeudocatones quidã, qui uel* R*oſciũ illum hiſtrio-* Pſeudocatones.

*num decus hypocriſi,id eſt,arte mimica ſuperāt,quos tamen præcordia charitatis populus eſſe credit: ut quorum omnia dicta factaq; multis ſimulationum inuolucris obtegantur.*Sinuoſiſſimos enim mentis receſſus habētes,frōte inſuper omnia animi ſenſa obtendunt, oculis & uultu quicquid commodum eſt ementiūtur,apud populum quidem qui hebetioribus oculis introſpicere per faciem uultuoſam nō poteſt,tectorioq; hiſtrionico omnia aſſimulātem. Hi ſunt qui ex inſidijs uulnificè feriunt,iaculis etiam uenenatis reipublicæ uitalia conſauciantes. Horum nec ictus inopinati prouideri, nec uulnera cæca ſanari poſſunt. Hi ſunt deniq; qui ad prima ſubſellia nō euadere,ſed erepere,atq; arduum quodq; inceptum, non corona aut operibus expugnare, ſed cuniculis arteq; ſinonia ſolent: uulpina pelle peruincentes, id quod Herculibus leonino tergore amictis etiam deſperandum eſſet. Proinde magnæ operæ precia facere, mereriq; uidebuntur aures & oculi Principis, ſi ut iam fieri cœptū eſt(tametſi una aut altera hirundo uer nō facit,ut dicitur)ab huiuſmodi perſonatorū hominū impoſturis cauerint, qui (ut eſt uicinia quædā uirtutum ac uitiorum) aut ſeueritatē ſuperciliosa fronte, aut charitatē immodica comitate,aut clementiā ambitioſa placabilitate, aut quoduis aliud præſtātis animi ornamētū,exquiſito lenocinio ementiri didicerūt. Hactenus animi cauſa ineptire nobis licuerit,& planè ἀκαιρολογῆσαι.*

Ex l. Cum duobus. §. Si in cœunda, eodem tit.

Aut agrum pollicitatori damus.) Legendum puto *agrum colendum licitatori damus. Id eſt,colono partiario plurimo omnium licitāti. Sic enim fieri ſolet,ut hanc mēdam ex compendio ſcribēdi inoleuiſſe credam,duabus di-*

ctioni-

ctionibus in unam coagmentatis, hoc modo, agrum col. licitatori. Fuiſſe autem morē per notas ſcribendi in iure ciuili, ſatis ex Valerio Probo conſtat. Accurſius autem facile deceptus eſt, propter uerbum pollicitus eſt, quod præcedit. Pactū eſt (inquit Vlpianus) duorum conſenſus atq; conuētio. Pollicitatio uerò offerētis ſolius promiſſum. quo modo accipitur per totū titulū, De pollicitationibus. Plinius ad Traianum in libris integris, Huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debētur, ut baſilicæ circa, ut porticus ſupra caueam. De ijs uerò quæ in contractibus promittuntur, pollicitationem dici, uel promiſſorē pollicitatorem uocari nuſquā lectū eſt, licet polliceri uerbū ad omnia promiſcuum ſit. Adde quod cum dixerit, ueluti ſi pecus paſcendum, debuit ſubiungi agrum colendū. Nos tamen æſtimādum relinquimus, ne in re non cōperta audacius iuſto periclitemur. Verùm ex eo quod ſequitur, Precium enim operæ artis eſt ualementū, uel uelamētum potius: ſenſus mea quidem ſententia elici uix poteſt, qui quidē congruus ſit elegantiæ Vlpianæ, niſi quis hunc ſenſum eſſe putarit, operæprecium enim artis eſt uelamētum, pro eo quod eſt magni æſtimandū eſt, & magni pēdendum. Liuius in præfatione operis, Facturus'ne operæpreciū ſim ſi à primordio urbis res populi Rom. perſcripſero, nec ſatis ſcio, nec ſi ſciam, dicere auſim. Operæprecium dixit pro re in primis cenſenda & magni facienda. Idem alibi, Ibi dies aliquot fruſtra abſumpti: & quia uix operæprecium erat abſceſſere: id eſt, uix tanti fuiſſet urbs capta ut tēpus tādiu tereretur. Et alibi, Fraus fidē in paruis ſibi præſtruit, ut cū operæprecium ſit cū mercede magna fallat: id eſt, ut uulgo dicimus, cum res tanti ſit. Quod etiam Latinè dici poteſt, cum tāti eſſe cœperit periclitari.

Operæpreciū.

Et rurſus, Quales igitur experiundo cognouerit, perinde eorum operæprecium faciat: id eſt, tanti eorum operã atque induſtriam æſtimet. Idem, Tempus eſt opulenta uos ac ditia ſtipendia facere, & magna operæprecia mereri: id eſt, magna præmia militiæ. Cicero pro Roſcio, Si nihil in iſta pugna Roſcij quod operæprecium eſſet fecerunt, quam ob cauſam à Chryſogono tantis præmijs donabãtur? Id eſt, nihil quod ualeret, ut uulgus loquitur. In exẽplis autem ſupradictis uarios in uſus hoc uerbum accipitur. À Græcis προὔργου τι ποιεῖν *dicitur: id eſt,* τὸ ἐν προὔργου μὲν πάντος ἄλλου ἔργου: *id eſt, quod omni operi, omni rei præuertendum eſt. Synesius,* Οὐ καλῶς οἶδ' σὺ προὔργου τι ποιήσειν εἰς τὸ φιλόπατρι, *Quoniam operæprecium quoddam facturus tibi uideris ad patriæ charitatem pertinens. Ariſtoteles,* Ὡς οὐδὲν προὔργου ὄντος: *id eſt, tanquam nullum ſit operæprecium, tanquam infructuoſum ſit. Dicitur autẽ operæprecium & precium operæ, ut ueriſimile & ſimile ueri, & per tmeſin, precium enim operæ: qua figura Cicero & Gellius frequẽter utuntur.*

Velamentum. *Velamentum autem ornamẽtum ſignificat & prætextum. Curtius libro* VI. *Nec aut commercio linguæ, aut ſupplicũ uelamentis inhiberi crudelitas poteſt. De ſacerdotum infulis & inſignibus loquens. Tacitus, Mox uelamenta & infulas pro muris oſtentant, Oratores ad Romanos cum infulis & uelamẽtis miſerunt, id eſt,* σὺν ταῖς ἱκετηρίαις καὶ στέμμασιν ἔπεμψαν. *Velamenta dixit geſtamina ſacra quibus obuiam euntes uicti uictorum acerbitatem mitigare ſolẽt urbibus expugnatis. Iuuenalis, Clari uelamen honoris Sufficiunt tunicæ ſummis Aedilibus albæ. Quòd ſi legas ualementum, ut ſit, Precium enim operæ & artis eſt ualementum: hoc eſt,* ἀντάξιος γὰρ ἡ τιμὴ, τῆς τε ἐργασίας καὶ τῆς τέχνης, *occurrit nõ*

eſſe

eſſe dictionem Latinam ualementum, nec Vlpiano cõue- nientẽ. Proinde neutra lectio (ut exiſtimo) omne ferret pũ- ctum: ſed Accurſius nos admonuit hunc locum citra præ- uaricationis crimen præteriri ſilentio nõ poſſe, qui mul- tum in eo æſtuaſſe uidetur poſt Azonem.

Ex l. Si fratres. §. Item ſi in commu- nem, eodem tit.

Si uicini ſemipedes inter ſe contulerint, ut ibi congra- titium parietem inter ſe ædificarent.) Cõgratitius paries quid ſit, ne ipſe quidem Papinianus huius legis autor un- quam nouit. Concratitiũ autem unius literæ immutatione Concratitius. *legendum eſſe ex Vitruuio apparebit. Vt enim ille refert, cum iam aucto mirum in modũ Romano populo neceſſe eſſe cœpiſſet in cœnaculis habitari (Nam antea cum per urbis laxitatem licebat, unius tantùm contignationis erãt ædificia) ad altitudines ædificiorum deuentũ eſt & ædiũ frequentiam. Huiuſmodi ædificijs cum lateritij parietes accommodati nõ eſſent, ad alterius generis ſtructuras ne- ceſſario tranſitum, id eſt, lapideas, cæmentitias, teſtaceas. tandemq; inopia rerum anguſtiaq; cogente ad cratitias deuentum eſt. Verba autem eius ex ſecundo Architecturæ libro aſcripſimus, Leges, inquit, publicæ non patiuntur maiores craßitudines, quàm ſeſquipedales conſtitui loco communi. Cæteri autẽ parietes ne ſpatia anguſtiora fie- rent, eadem craßitudine collocãtur. Lateritij uerò niſi di- plinthij aut triplinthij fuerint ſeſquipedali craßitudine, non poſſunt plus quàm unam ſuſtinere contignationem. In ea autem maieſtate urbis & ciuium infinita frequẽtia innumerabiles habitationes opus eſt explicare. Ergo cum recipere non poſſet area planata tantam multitudinem ad habitandũ in urbe, ad auxilium altitudinis ædificiorũ res*

ipſa coëgit deuenire. Itaq; pilis lapideis, ſtructuris teſtaceis, parietibus cæmētitijs altitudines extructæ, cōtignationibus crebris coaxatæ, cœnaculorum ad ſummas utilitates perficiūt deſpectationes. Et paulo pòſt, Cratitij uerò parietes uelim quidem ne inuenti eſſent: quātum enim celeritate & loci laxamento proſunt, tanto maiori & cōmuni ſunt calamitati, quòd ad incendia uti faces ſunt parati. Itaq; ſatius eſſe uidetur impenſa teſtaceorum eſſe in ſumptu, quàm compendio cratitiorum eſſe in periculo. Etiamq; in tectorijs operibus rimas faciūt arrectariorum & tranſuerſariorū diſpoſitione. Et rurſus in VII. *Sin autem in cratitijs tectoria erunt facienda, quibus neceſſe eſt arrectarijs & tranſuerſarijs rimas fieri, id ut nō fiat, hæc erit ratio. Concratitius igitur paries in propoſito, paries eſt cratitius inter duos cōmunis. Verumenimuero, ut uerba Vitruuiana intelligātur, quæ à multis fortaſſe nō percipiūtur, aliquid ad explicationem eorum uerborum addendum eſt: utique poſtea quàm nos ita huius operis rationem inſtituiſſe non ſemel teſtati ſumus, ut quæcunque aut res, aut uerba ab antiquitate repetēda in ordinem dicendorum incurrerent, ea ut omnia pro ingenij, aut memoriæ facultatula attingeremus, ac ſiqua præterea in ipſo ſcribendi feruore ſuccurrerent quæ ad ea pertinere uiderentur: nō enim uetuſtatis promptuarium memoriam noſtram exiſtimari uolumus. In quibus tamen ſæpenumero ſtylum inhibere ſoleo, ueritus ne ſcribendi libidini nimium indulgere uidear, aut quaſi ieiunam materiam nactus ſim, extra rem quam nunc agimus, abſurda ſcribendi diuerticula quærere. Verum interdum rerum quædam turba, aut dici aut perſtringi ſe debere admonentium, ex portu me quaſi quidam æſtus in altum (ut dicitur) refert.*

Concratitius paries.

Ibiq;

Ibiq; me reputātem quàm multa à multis cognitu digna, pleraq; non admodum abſtruſa ignorentur, libido quædam inceßit uel ea perſequendi quæ ſtomachum mouere fortaſſe faſtidioſis poterunt. Sed quid facerem? publica uice moueor, pudet me noſtræ ſortis, apud quos ſolos lingua Latina exoleuit. Ille igitur affectus quem zelum uulgò dicimus, qui publicam uicem dolere æquè ac priuatam officioſum hominem cogit, ſinus interdum noſtros implens, per altum uelificari nos perpulit. In quo tamē delicijs noſtrorū ſeruiuiſſe mihi uideor. Noui enim, noui tādem quorundam eorum ſtomachum uſque eò delicatum, ut niſi repetantur omnia ſæpius, & multipliciter retractentur, quaſiq; ſubigantur, ut manſos (ut dicitur) cibos & colliquefactos, tanquam infantibus in oſculum ingeras, concoquere uix poßint, ac mox etiā reijciant. Huiuſmodi delicias hominum libellis quibuſdam è Græco uerſis expertus ſum. In eis enim σκοτεινῶς alter uiſus ſum, neque quicquam profuit, legem operis excuſare apud eos homines qui omnia una (ut aiunt) pertica metiuntur, quo minus ob libellū unum unus & alter criticulorum cenſoria nota ex numero me ſcriptorum in perpetuum expungerēt, qui nec Plinio ipſi, nec Quintiliano, nec Tacito, nec reliquis eiuſdem ætatis parcerent, ſi hac ætate ſcripſiſſent. Eorū nunc ſeueritatē reueritus, autore Ariſtophane uſus ſum, Indoctius dicere inſtitui, ut apertius atq; explanatius dicerem: quod ille ita Græcè faciendum admonuit, ἀμαθέστερον φράσον καὶ σαφέστερον. Faciendum igitur mihi putaui, ut quoad eius fieri poſſet, ad intelligentiam omnium deſcenderem, niſi forte ſicubi per rerum maieſtatem hoc mihi non licuit. Lateritij igitur parietes Vitruuio dicūtur, qui ex crudo latere fiebant, cuiuſmodi parietū ruinas Lateritij parietes.

Later & teſta. *Romæ dudum uidimus ſilicis duritia. Lateres autem ex terra albida fiebant, & cretoſa, ſiue etiã rubrica aut maſculo ſabulone, diuq́; eos ſiceſcere ſinebant, ut docet Vitruuius: Itaq; utiliores erunt (ut inquit) ſi ante biennium* Teſtaceus. *fuerint ducti: nam antè non poſſunt penitus ſiceſcere.* Laterculus coctilis. *Teſtacea autem ſtructura ex latere cocto fit: quem Curtius laterculum coctilem appellat, quali hodie Gallia etiã utitur ad caminos & fumi emiſſaria, & farcturas ædificiorũ inter pilas lapideas, & inter eas eductiones aut lapideas aut materiarias, quæ oſſa ædificiorum ab architectis appellantur.* Diplinthij parietes. *Diplinthij & triplinthij parietes dicũtur à duplici & triplici ordine laterum, qui Græcè plinthi uocantur.* Cæmenta. *Cæmenta ſunt quæ à lapide quadrato cæſoq́; differunt, ut alibi diximus. Vitruuius libro II. Incerta uerò cæmenta alia ſuper alia ſedentia, inter ſe imbricata, non ſpecioſam ſed firmiorem quàm reticulata præſtant* Imbricatum. *ſtructuram. Imbricata appellat inter ſe hærentia imbricum modo. Sunt autem imbrices tegulæ conuolutæ, quales Lugduni uiſuntur. Liuius, Cæmenta non calce durata erant, ſed interlita luto. Accurſius aliter cenſuit in lege, Qui domum, infrà, Locati. His parietes uillatici fiunt, et ea ſtructura quæ incerta uocatur, & uenuſtate caret.* Farcturæ. *Fiunt & ijs farcturæ, quibus aut interſtitia pilarum, aut caua operũ implentur. Vitruuius, Sed noſtri celeritati ſtudentes erecta collocantes frontibus ſeruiunt, & in medio farciunt farctis ſeparatim cũ materia cæmentis. Itaq; tres ſuſcitantur in ea ſtructura cruſtæ, duæ frontium, & una media farcturæ. Græci non ita: ſed plana collocãtes corijs alternis in craßitudinem inſtruentes, non media farciunt, ſed è ſuis frontatis perpetuam, & in unam craßitudinem parietum conſolidant. Præterea interponunt ſingulos per-*

perpetua craßitudine utraq; parte frontatos, quos diato ros appellant, qui maxime religando confirmant parietum ſoliditatem. Hactenus Vitruuius. *Coria ſunt in archi tectura ſinguli ductus ſtructuræ, qui uno tenore ducũtur, aut in altitudinem, aut in craßitudinem, aßidentias noſtri artifices uocant, id eſt, aßietas. Lapides utraq; parte fron tati, ſunt qui utraq; parte parietis faciẽ certam oſtendũt, ex quibus fiunt, quæ uulgò catenæ & crura dicũtur, quibus totius operis firmitas conſtat, quæ eam rationem in ædificio habent, quam oſſa in homine. Græcè* Diatori *dicuntur, quaſi perpetua ſoliditate utrinq; extantes, uel ut in quibuſdam exemplaribus legitur diatoni, id eſt, ab una parietis parte ad aliam pertinentes, pertendentesq́;. Arti fices ob hoc perpẽnas appellãt, quaſi perpetuo lapide cõ ſtantes, id eſt, ſolido.* Contignationes *uulgò eſtagia dicũ tur: quarum ſupremæ, aut etiam ſuperiores cœnacula dicũtur.* Στέγαι *Græcè uocantur. unde* τρίστεγον *in Actis apo ſtolorum pro tertiæ contignationis cœnaculo.* Et πύργος δεκάστεγος *apud Strabonem, pro turri decem contignationum.* Plana *autem area dicitur, quæ plano pede inſtitui tur, & ad planam terram, ut lingua noſtra dicam. Quæ ſic dicitur ad differentiam hypogeorum, contignationũ, concamerationum, palationum.* Hypogeorum *appellatio cõplectitur cellas uinarias, carnarias, olearias, penuarias, promptuarias.* Concamerationes *ſunt, quæ arcuato opere cõſtãt.* Vitruuius libro VI. *Aedificia quæ plano pe de inſtituuntur, ſi fundamenta eorum facta fuerint, ita ut in prioribus libris de muro & theatris à nobis eſt expoſi tum, ad uetuſtatem hæc erunt ſine dubitatione firma: Sin autem hypogea concamerationesq́; inſtituentur, fundationes eorũ fieri debent craßiores, quàm quæ in ſuperio-*

Coria. Frontati lapides. Contignatio. Triſtegon. Plana area. Hypogea. Concamerationes.

Palatio. *ribus ædificijs ſtructuræ ſunt futuræ*. Palatio *id fundamenti genus eſt, quod in aquis, aut in uliginoſis, aut congeſtitijs locis fieri uidemus, à palis qui in terram depangũtur dictum uocabulum.* Idem libro 11. *de alno loquẽs*, Itaq; *quia non nimis habet in corpore humóris, in paluſtribus locis infra fundamenta ædificiorum palationibus crebrè fixa, recipiens in ſe, quod minus habet in corpore liquoris, permanet immortalis ad æternitatem, & ſuſtinet immania pondera ſtructuræ. quæ uerba mendoſe uulgò le-*

Fiſtucatio. *guntur*. Palatio *quæ uulgò pilotium dicitur, fiſtucatio etiam appellatur, à fiſtuca machina uulgò nota, qua etiã pauitores utuntur utrinq; anſata. hac enim pali magna ui*

Fiſtuca. *in terram adiguntur*. Eſt *& alia fiſtuca magnæ molis, qua trabalis materies in terram pangitur, aut in alueum fluminis, quæ funibus tollitur, & pondere ſuo remiſſa alliditur, cuiuſmodi* Pariſijs *ſæpe uiſitur*. De *hoc genere intelligendum illud* Cæſaris *in* IIII. *de bel*. Gal. *Hæc cum machinationibus immiſſa in flumen defixerat, fiſtucisq; adegerat*. De *ſecundo illud* Vitruuianum *in* VII. Si *plano pede erit ruderandum, quæratur ſolum ſi ſit perpetuo ſolidum, & ita exæquetur, & inducatur cum ſtatumine rudus:* Sin *autem omnis aut ex parte congeſtitius locus*

Feſtuca. *fuerit, fiſtucationibus cum magna cura ſolidetur*. Vtitur *&* Plinius *libro* XXXVI. Quidam *feſtucam & feſtucare*

Coaxatio. *legunt per e*. Leo Albertus *qui de ædificatoria ſcripſit, non fiſtucam, ſed figiſticam legit apud* Cæſarem. Coaxatio *autem, opus eſt axibus conſtans*. Axes *enim tranſuerſis tignis impoſiti contignationum ſola fulciunt. ex eo autem opere intertignia conſtant, quod genus apud nos non eſt uſitatum, ſed alibi fortaſſe dicetur*. Verùm *huiuſmodi paries quẽ* Papinianus *concratitiũ appellat*, Latinè

propriè

proprie intergerinus appellatur, qui à uicinis cõſtructus ueluti intergerit, id eſt, communiter gerendo eſt. Vulgus *medianum appellat, cum medianus* Latinè *aliter accipiatur, ut antea diximus.* Plinius *lib.* XXXV. *de ædificijs* Græ*corum lateritijs loquens,* Romæ, *inquit, non fiunt talia ædificia, quia ſeſquipedalis paries non plus, quàm unam contignationem tolerat, cautumq́; eſt ne communis craſſior fiat, nec intergerinorum ratio patitur.* Feſtus, *Intergerini parietes dicuntur, qui inter confines ſtruuntur, & quaſi intergerunt. Cratitius uerò dicitur ab aſſeribus, qui arrecti tranſuerſiq́; in modum cratis texuntur, quos* Vi*truuius arrectarios tranſuerſarioſq́; appellat.* Intergerinus. Arrectarij & tranſuerſarij.

Ex l. Actione. §. Morte. eod. tit.

Itẽ dolus & culpa in eo quod ex antegeſto pẽdet, tã ab hærede quàm hæredi præſtãdũ eſt.) Si præſtãdũ legas, dolũ & culpã quoq; neceſſe eſt ut legas cõſtructiõe Græ*ca.* Verg. *lib.* XI. Aeneid. *Alia arma* Latini *Quærẽda, aut pacẽ* Troiano *ab rege petẽdũ eſt.* Liuius, *Itaq; bellũ cum haud dubijs hoſtibus gerẽdũ, perdomãdũq; feroces animos eſſe.* Cicero *ad* Atticũ *lib.* XIIII. *Iterãdum eadẽ iſta mihi,* δεύτερον ταῦτα ποιητέον. Quod Seruius *adnotauit. Si dolus & culpa legatur præſtãda ſunt, legẽdũ erit ſchemate tam* Latinis *quàm* Græcis *uſitato.* Liuius, *Magna res in principio ſtatim belli* Chalcis, & Euripus *adẽpta* Regi *forẽt.* Idẽ, *Formijs portã, murumq́; de cœlo tacta nunciabatur.*

Ex l. prima, De contrah. empt.

Sabinus Homero *teſte utitur.) Locus eſt ex ſeptimo* Iliados *circa finem,*

Νῆες δ' ἐκ λήμνοιο παρέςαν οἶνον ἄγουσαι,
Ενθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ,
Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,

Ἄλλοι

Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ᾽ αὐτοῖσι βόεσσιν,
Ἄλλοι δ᾽ ἀνδραπόδεσσι.
Affuit ex Lemno ratibus tunc copia uini,
Cæſarie inſignes redimunt hinc uina Pelaſgi.
Pars dedit æs nitidum, ferrum pars altera, bubus
Tergora diripiens hic protulit, ille agit ipſos
Ad naues tauros, hic bello corpora capta.

Plinius libro XXXIII. Vtinam poſſet è uita in totum abdicari Aurum ſacra fames, ut celeberrimi autores dixere, proſciſſum conuicijs ab optimis quibuſq;, & ad perniciem uitæ repertum. Quantum feliciore æuo cum res ipſæ permutabantur inter ſe, ſicut Troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enim ut opinor commercia uictus gratia inuenta. Alios corijs boum, alios ferro, captiuisq; rebus emptitaſſe tradit. Quanquam & ipſe miratus aurum, æſtimationes rerum ita fecit, ut centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret, cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua conſuetudine mulcta legum antiquarum pecore etiam conſtat Romæ. Hactenus Plinius. Locus autem cantatiſſimæ illius permutationis, cuius meminit Plinius, apud Homerum legitur libro VI. Iliados his uerbis,

Ἔνθ᾽ αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεύς,
Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε᾽ ἄμειβε,
Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι᾽ ἐννεαβοίων.
Iuppiter eripuit mirè hic præcordia Glauco,
Qui cum Tydide demens crepitantia mutat
Arma, ſubæratis auro uiſenda coruſco.

Eſt autē huiuſmodi hiſtoria, Diomedes Græcus, & Glaucus Troianus cum in medio pugnæ feruore inter ſe obuiā facti eſſent, uterq; magna ſui fidutia fretus, in eoq; iam

eſſent, ut manu conſerturi uiderentur, inuicem (ut fit) ſciſcitantes alter alterius genus & patriam, amicitiam tandē hoſpitiumq́; auitum agnouerunt. quo facto cum pugnare nollent, atq; ideo diuerſi abire cœpiſſent, ibi Diomedes Glaucum ita alloqui cœpit,

Τεύχεα δ' ἀλλήλοις ἐπαμείψομεν, ὄφρα καὶ οἵδε.
γνῶσιν ὅτι ξεῖνοι πατρώϊοι εὐχόμεθ' εἶναι.

Heus tu (inquit) quin arma inuicem cōmutamus, ut omnibus his innoteſcat paternum auitumq́; hoſpitium nobiſcū intercedere. Quo dicto confeſtim ex equis deſilientibus illis, & mutuis complexibus accepta, dataq́; fide, in tantā amentiam Glaucus Ioue mentem eripiente prolapſus eſt, ut arma aurea ac centum bobus æſtimata, æreis armis nouemq́; bobus æſtimatis continuo commutaret. Huius autē permutationis meminit Iuſtinianus in procemio Pandectarum his uerbis, Quia ueſtris temporibus talis legū inuenta eſt permutatio, qualem & apud Homerum patrem omnis uirtutis Glaucus & Diomedes inter ſe faciunt diſſimilia permutantes.

Permutatio Diomedis & Glauci.

χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.

Id eſt, aurea æreis, centenaria nouenarijs, ſic enim Græcè in Pandectis archetypis legitur. Quo in loco operæ preciū eſt legere Accurſij hominis diuinaculi fanaticū delira mentū, cuius inſcitia locus ille pulcherrimus iam diu obſoleuit. Gellius libro 11. de Græcarum & Latinarū comœdiarum comparatione loquēs, Sed enim (inquit) poſtquā in manus Menander uenit, à principio ſtatim dij boni quātū ſtupere atq; frigere, quātumq́; mutare à Menādro Cæcilius uiſus eſt? Diomedis hercle arma & Glauci non diſpari magis precio æſtimata ſunt. Ad hoc alludens Cicero ad Atticum libro VI. ita inquit, Habes ad omnia

non

non ut poſtulaſti χρύσεα χαλκείων, ſed paria paribus reſpō dimus. Pomponius *enim* Atticus *ut conijcere licet, ſcripſerat his uerbis aut huiuſmodi* Ciceroni, *Vide ut pro epiſtola iſta quam ad te ſcripſi, non magnopere commemoranda, aliam ſcribas mihi: ſed tam bonā, tam uenuſtam, ut uidear ego æreas literas aureis permutaſſe.* Propterea Cicero *reſpondet ad omnia ſe ita reſpondiſſe, ut paria cum* Attico *feciſſe ſe putaret, nō meliora ſcripſiſſe.* Plutarchus *in* Theſeo, Nummū *præterea ſtatuit, bouemq́; in eo incidit, uel ob* Marathonium *taurum, uel ob* Minois *ducem, uel quòd ad agriculturam ciues prouocare uellet. Ab eo (inquit) nummo dicitur hecatombœon, quod eſt centum boum, & decabœon decem boum nomen traxiſſe.* Pollux *etiam libro* IX. *autor eſt bouem genus nummi fuiſſe Athenienſibus, à bouis forma ſic dictum, quæ in eo ſculpta erat, ex quo* Homerum *hecatombœon enneabœonq́; dixiſſe.* Quod *igitur in* Inſtitutionibus Iuſtiniani *eodem in titulo dicitur,* Proculum *alijs* Homericis *uerſibus nixū, opinionis eius autorem fuiſſe, quæ uenditionem à permutatione diſtingueret, de ijs uerſibus intelligi puto, cuius hic extremus, Chryſea chalceijs, hecatōbœa enneabœis.*

Bos. Prouerbium. Bos *enim, quod uerbum eſt Græcum, nummum aliquādo ſignificat, unde prouerbium natum* Βοῦς ἐπὶ γλώττῃ, *id eſt, bos ſuper linguā, quod de ijs dicebatur, autore* Suda, *qui loqui liberè non audebant mulctæ metu deterriti, quam luere eos oportebat, qui paulo licentius loquerentur.* Apud Pollucem *legitur* Βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, *id eſt, bos linguæ inſidet, de ijs (inquit) dictum, qui precio ſilentium uenale habuiſſent.* Eōdem *pertinet illud quod in* Demoſthenem Athenis *exclamatum eſt.* Demoſthenes *enim pecunia à* Mileſijs *corruptus, cum poſtridie à concione flagitaretur,*

gitaretur,ut in eos orationem haberet, excuſauit ſynanchen,cum in cõcionem obuoluta ceruice prodijſſet. Vnus autem ex turba ſuſpicatus id quod erat, exclamauit non ſynanchen eum pati,ſed argyranchen,quaſi dicas argentanginã:quibus uerbis ſignificauit ſilentium Demoſthenis pecunia à Mileſijs redemptum.Synanche Latinè angina dicitur: morbus eſt fauces præcludens ac ſtrangulans, unde nomen utraq; lingua accepit. Ab ignaris medicis non ſynancha, ſed ſquinantia dicitur, ſimili errore atq; epilenſia pro epilepſia, & ſciatica pro iſchiade, uel iſchiaco dolore, qui & iſchiadicus dicitur, & ſcotonia pro ſcotomate, id eſt, uertigine, & huiuſmodi alia permulta, quæ iam tamen apud nos niſi ab ignariſsimis non ignorantur,propter linguæ Græcæ cognitionem, quam artis profeſſores apud nos aſſecuti ſunt. Verum quod in principio huius legis dicitur, Eaq; materia forma publica percuſſa, uſum dominiumq; non tam ex ſubſtantia præbet, quàm ex qualitate: hoc quo modo intelligi debeat ex Ariſtotele, apparebit libro quinto Ethicorum. De iure enim commerciario loquens, quod ipſe allacticon appellat, in hanc propemodum ſententiam, inquit, Enimuero omnia quæ in commercium cadunt, comparabilia quodammodo eſſe oportet, quam ob cauſam nomiſma in uſum uenit, fitq; quodammodo medium: omnia enim metitur, & exuperantiam & defectum: ut (uerbi gratia) quot tandem calcei æquare, aut domum, aut cibaria poſsint. Proinde ut eſt ſtructor ad ſutorem, totidem calcei ſunt ad domum, aut ad cibaria. Alioquin nec commercium, nec communio erit. Commercium porro non erit,niſi æqua quadantenus hæc ſint. Vnum itaq; eſſe oportet,quo hæc omnia metiri poſsimus.

Synanche.

Medicinæ uocabula repoſita

Id autem

Id autem eſt reapſe quidem indigentia, quæ continet o=mnia. Quippe ſi nulla re homines indigeant, aut ſi non eodem modo, aut iam commercium non erit, aut certè nõ idem. Idcirco ueluti ſuccidaneum quiddam pro indigẽtia ſubijt hominum inſtituto, numus, indeq́; nomen habet à Numus. *nomo, id eſt, lege dictus: lege ſiquidem nõ natura numus eſt. Ideoq́; in nobis ſitum eſt, an mutare numum, an abro=gare uelimus.* Διὸ πάντα συμβλητὰ δεῖ πως εἶναι ὧν ἐστὶν ἀλλα=γή. ἐφ' ὃ τὸ νόμισμα ἐλήλυθε, καὶ γίνεταί πως μέσον. πάντα γὰρ μετρεῖ. Et *paulo inferius*, Δεῖ ἄρα ἑνί τινι πάντα μετρεῖσθαι. τοῦτο δ' ἐστὶ τῇ μὲν ἀληθείᾳ ἡ χρεία ἣ πάντα συνέχει. εἰ γὰρ μηδὲν δέοιντο ἢ μὴ ὁμοίως, ἢ οὐκ ἔσται ἀλλαγὴ, ἢ οὐχ ἡ αὐτή. οἷον δ' ὑπάλλαγμα τῆς χρείας, τὸ νόμισμα γέγονε κατὰ συνθήκην. καὶ διὰ τοῦτο τοὔνομα ἔχει νόμισμα, ὅτι οὐκ φύσει ἀλλὰ νόμῳ ἐστί. Hic *locus po=ſcere uidetur omnino, ut uideamus quantũ ualeat autori=* Autoritas poëtica quantum ualeat. *tas poëtica. Accurſius igitur in eodem Inſtitutionũ loco: Nota argumentũ (inquit) quòd autoritates philoſopho=rum & poëtarum ſunt in cauſis allegandæ, quanquam interdum redarguantur ut hic. Hoc dictum Accurſianũ, quòd ad poëtas attinet, falſum uidetur (non enim redar=guitur illic dictum* Homeri, *ſed Iuriſconſulti unius dictũ alia* Homeri *autoritate reprehenditur. Sed hoc mox uide=ro) quod uerò ad philoſophos pertinet, etiam inſcitiſſi=mum. ſiquidem iuris ſcientia, ut alibi diximus, pars eſt ci=uilis ſcientiæ, quæ rurſus ipſa pars eſt moralis ſcientiæ,* Philoſophia. *Porro moralis ſcientia, tertia pars eſt philoſophiæ, etiam cum philoſophia anguſtiſſimis finibus circũſcribitur. La tius enim patet philoſophia, cum pediſſequis ſuis comita=ta orbem illum doctrinarum complectitur, qui encyclo=* Encyclopædia. *pædia dicitur, ut alibi uidimus. Sed hoc Accurſio inaudi=tum, qui nullam partem philoſophiæ præter hanc iuris attigit.*

attigit. Nunc ad poëtas ueniendum. Quintilianus igitur lib. XII. *In primis uerò (inquit) abundare debet orator exemplorum copia, tum ueterum, tum etiam nouorum, adeò ut non ea modò, quæ conſcripta ſunt hiſtorijs, aut ſermonibus, uelut per manus tradita, quæq́; quotidie aguntur, debeat noſſe, uerum ne ea quidem quæ ſunt à clarioribus poëtis ficta negligere. Nam ea quidem propria, aut teſtimoniorũ, aut etiã iudicatorum obtinent locum. Sed hæc quoq; aut uetuſtatis fide tuta ſunt, aut ab hominibus magnis præceptorum loco ficta creduntur. Sciat ergo quàm plurima. Vnde etiam ſenibus autoritas maior eſt, quòd plura noſſe & uidiſſe creduntur, quod Homerus frequẽtiſſimè teſtatur. Item lib. v. de autoritate loquens, Nam illa ſeptem præcepta ſapientum, non'ne quaſdam uitæ leges exiſtimamus? Si cauſam ueneficij dicat adultera, non Marci Catonis iudicio damnata uideatur, qui nullam adulterã non eandem eſſe ueneficã dixit? Iam ſententijs quidẽ poëtarum non orationes modò ſunt referta, ſed libri etiam philoſophorum, qui quanquã inferiora omnia præceptis ſuis ac literis credunt, repetere tamen autoritatem à plurimis uerſibus non faſtidierunt. Neq; eſt ignobile exemplum, Megareos ab Athenienſibus, cum de Salamine contenderẽt, uictos Homeri uerſu, qui tamẽ ipſe non in omni editione reperitur, ſignificans Aiacem naues ſuas Athenienſibus iunxiſſe. Hactenus Quintilianus.* Interpres uerò Demoſthenis in ea oratione, quæ de falſa legatione inſcribitur, id eſt, περὶ παραπρεσβείας, Contendẽtibus (inquit) Atheniẽſibus cum Megareis de Salamine inſula, Solon Athenienſis Homericis uerſibus cauſam ſuam iudicibus approbaſſe dicitur, uerſum cõmentitium Homericis uerſibus intercalando. Cum

Homeri autoritas.

enim Homerus dixiſſet, ἄιας δ᾽ ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δύο καὶ δέκα νῆας, id eſt, ut Lapus ex Plutarcho uertit, Bis ſenis Salamine Aiax cũ nauibus ibat, addidit Solon hũc uerſum,

Στῆσε δ᾽ ἄγων ἵν᾽ Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες.

Cecropidum quo caſtra loco poſuere phalanges.

Hoc modo docuit Salamina omni memoria Atheniẽſium fuiſſe, ſicq́; diſceptatoribus Lacedæmonijs Salamina Megareis abiudicata. Autore etiã Plutarcho, qui eius hiſtoriæ in Solone meminit. Et eſt quiſquam qui poſt tanta teſtimonia, poëtarum autoritatem in iudicijs nihil ad rem pertinere contendat, uel Accurſio iudice? Quid? num in dubiũ forte uenit utra præualere debeat autoritas, Quintiliani? qui in foro & Senatu Romano, id eſt, in Iuriſconſultorũ ſeminario Conſularis etiã uerſatus eſt: an Accurſij? hominis ut minimè mali, ita qui nec poëtas unquã, nec oratores legerit, ne Latinos qdẽ ullos autores præter hos Iuriſcõſultos, quorũ elegãtiam ac doctrinã permultis luculẽtisq́; ueſtigijs ignorãtiæ ſuæ impreßit, quæ ſagaciſsimè perſecuta iuris peritorũ cohors quingenaria, iiſdem erroribus alijs atq; alijs ætatibus ſubſcribens, trecentis circiter annis ad extremum indignitatis perduxiſſe uidetur. Faciunt ſanè quidã iuris ſtudioſorũ improbitate ſua, ut dum omnia uitæ inſtituta præ ſua ſorte deſpiciũt, aliorũ ſilentiũ rumpãt, & ſtylum etiã ultra modũ laceſſant. Itaq; inuitus facio, ut identidẽ in iſtos humanitatis obtrectatores infeſto ſtylo me cõuertam. Non enim alioquin id magnopere mea refert, qui nec poëticã nec oratoriã profiteri, nec ullã omnino humanitatis partem, aut uelim, aut poßim. Verum utriuſque ſtudio delectari me non inficior, quo nomine ſæpe malè me ab nonnullis audiſſe cõmemini. Agedum uideamus de Homero, quid proceres

In humanitatis oblocutores.

ceres

ceres ſcriptorum cenſuerint, ut ſtomachum tātiſper hiſce hominibus moueamus. Iuuat etiam paucis in illos deſtomachari, qui patientia literatorum iritati, in literarum delicias petulantiſſimè debacchati ſunt: ſic ſe quammaximum dolorem nobis inurere exiſtimantes. Iamprimum igitur Cicero in v. Tuſcul. Traditum eſt (inquit) Homerum cæcum fuiſſe, at eius picturam non poëſim uidemus. quæ regio, quæ ora, qui locus Græciæ, quæ ſpecies formæ, quæ pugna, quæ acies, quod remigium, qui motus animorum, qui ferarum non ita expictus eſt, ut quæ ipſe non uiderit, nos ut uideremus, effecerit? Plutarchus in eo libro, quem de Homero cōpoſuit, qui liber nondum Latinus ex profeſſo factus eſt, licet Politianus uir ille quidem excellentis doctrinæ, ſed animi non ſatis ingenui, ex eo libro rerum ſummas ad uerbum tranſcribēs, quaſiq; flores præcerpens, non erubuit id opus pro ſuo edere, in quo nullam præterquàm tranſcribendi ac uertendi operam nauauerat. In eo igitur libro Plutarchus in hunc propè modum inquit, Duas autem Homerus poëſeis reliquit, Iliadem & Odyſſeam, ab Ariſtarcho grammatico in numerum librorum diuiſas, utranque ſecundum alphabeti Græci numerum & ordinem. In Iliade bellum Iliacum ſcripſit, & res ad Ilium geſtas à Græcis, Barbariſq; propter Helenæ raptum: in primis tamen conſectatus edita in eo bello ab Achille ſtrenuitatis ac fortitudinis exempla. Odyſſea Vlyſsis reditum in patriam complexus eſt, uarijs mæandris errorum implicitum, uimq; etiam mentis atq; conſilij præſtantiſſimi ſolertiam, quibus Vlyſſes errorum difficultates ſuperauit, inimicoſq; homines ſibi, ſuiſq; ſtruentes inſidias, ex ſententia animi ſui ad extremum ultus eſt. Proinde (inquit)

De Homero doctiorū ſententiæ.

Plutarchi opus.

Homeri poëſes.

Homerus uniuerſo opere ambas hominis partes cõplexus eſt. Quippe qui in Iliade uim fortitudinemq́; corporis perſecutus, animi præſtantiſsimi ſpecimen in Odyſſea exhibuit. Et eodẽ libro circa finẽ, Cæterũ (inquit) perquàm ſcitum eſt illud, quod à quodã dictũ eſt olim, Poëticã picturã eſſe loquentẽ: picturã uerò poëticã ſilentẽ. Ecquis eſt igitur, qui aut prius, aut amplius Homero, uel ſententiarũ ſenſuumq́; cõceptu, uel uerborũ in carmine delectu, deos, homines, loca, actiones uarias, ac multiplices excolucrit? Hic eſt enim unus qui uerborum materie omnifaria animalia effinxerit: præſertim ſtrenuiſsima quæque, leones, pardos, apros. Quorum impetus animæ affectusq́; ueluti deformãs, humanisq́; rebus accõmodè componens, utraſq́; proprietates expreſsit. Καὶ γὰρ εἶπέ τις τῶν σοφῶν ὅτι ἐστὶν ἡ ποιητικὴ ζωγραφία λαλοῦσα, ἡ δὲ ζωγραφία ποιητικὴ σιωπῶσα. τίς οὖν πρῶτος ἢ τίς μᾶλλον Ὁμήρου, τῇ φαντασίᾳ τῶν νοημάτων, ἢ τῇ εὐφωνίᾳ τῶν ἐπῶν, ἐκόσμησε θεοὺς, ἀνθρώπους, τόπους, πράξεις ποικίλας. ἀνέπλασε δὲ τῇ ὕλῃ τῶν λόγων καὶ ζῷα παντοῖα, καὶ μάλιστα τὰ ἀλκιμώτατα, λέοντας, σῦας, παρδάλεις, ὧν τὰς ἐφορμὰς καὶ διαθέσεις ὑπογράψας, καὶ ἀνθρωπείοις πράγμασι παραβαλὼν, ἔδειξεν ἑκατέρας τὰς οἰκειότητας. *De Homero loquens Columella in præfatione ita inquit, Nam neq; territus Cicero ceſſerat tonãtibus Demoſtheni Platoniq́;, nec parens eloquentiæ deus ille Mæonius uaſtiſsimis fluminibus facundiæ ſuæ poſteritatis ſtudia reſtinxerat. Deum Mæonium à patria Homerum appellans. De hoc Cicero pro Archia ita inquit, Quàm multos ſcriptores rerum ſuarum Alexander ſecum habuiſſe dicitur: at is tamen cum in Sigeo ad Achillis tumulum aſtitiſſet, O fortunate (inquit) adoleſcens, qui uirtutis præconẽ Homerum inueneris. Et uerè. Nam niſi illi ars illa extitiſſet,*

Homeri præſtantia.

idem

idem tumulus qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruiſſet. Quintilianus in decimo, de legendis autoribus Græcis ac Latinis loquens, Igitur ut Aratus ab Ioue incipiendum putat, ita nos ritè cœpturi ab Homero *uidemur. Hic enim quẽadmodum ex oceano dicit ipſe amniũ uim, fontiumq́; curſus initiũ capere, omnibus eloquẽtiæ partibus exemplũ & ortum dedit. Hunc nemo in magnis rebus ſublimitate, in paruis proprietate ſuperauit. Et paulo pòſt, Quid? In uerbis, ſententijs, figuris, diſpoſitione totius operis, non ne humani ingenij modum exceſſit? ut magni ſit uiri uirtutes eius non æmulatione, quod fieri non poteſt, ſed intellectu ſequi. Verum hic omnes ſine dubio, & in omni genere eloquentiæ procul à ſe reliquit. Hactenus ille. Itaq; fremant licet literarum bonarum inimici: imo uerò ſi placet & ſtomacho & cachinnis diſrumpãtur: nunquã tamen efficiẽt, ut non hunc Plinius libro* II. *naturalis hiſtoriæ, literarum principem iure appellaſſe uideatur. Et libro* VII. *ingeniorum felicißimum: Magni etiam Alexandri elogio omnis æui memoriæ cõſecratum. Et libro* XVII. *ingeniorum fontẽ. Vt non hũc deniq; Iuſtinianus legum ſanctionumq́; genius, omnis uirtutis parentem, in præfatione Pandectarũ meritò eſſe dixerit, eiusq́; poëtæ teſtimonio Iuriſconſulti identidem in reſponſis ſuis utantur, ut autoris grauißimi. Hactenus de Homero. De poëtica uerò hoc dici in uniuerſum poteſt, quod Quintilianus in libro x. ſcribens ex ſententia Theophraſti philoſophi nobilißimi, A poëtis, inquit, & in rebus ſpiritus, & in uerbis ſublimitas, & in affectibus motus omnis, & in perſonis decor petitur.* Poëticæ laudes. *Ecce autẽ de integro nugæ, inquiunt iſti, quid (malum) nobis cum Homero, aut Mæonio, aut Mantuano? Quid*

cum dicendi lepôre, cum ſtudiorum amœnitate, cum politioribus literis, cum omni deniq; carminũ, numerorũq; ratione? Viderint iſta malè feriati homines, qui gratuita ac ieiuna, ingrataq; ſtudia conſectantur: nobis nullum feſtiuius acroama eſſe poteſt, quàm cũ ad ſtrepitũ altercationum forẽſium aduocati apparitorũ uoce uocãtur, aut cum ad pomeridianas illas capturas litigatores, cõſultoresq; cõſtituunt, & fœnerandũ ſtudijs tẽpus, argẽtumq; cenſemus, non condonãdum deperdendumq;, quod mẽte quidam capti ſolent facere, à muſis infatuati, qui nunquã rem faciunt. Nam *quid diſsimulo, aut quæ me ad maiora reſeruo? cum eouſq; indignitas creuerit, ut me aliquando propinquorum nonnulli, iſtorum ſucceſſu permoti, ſeuerè ſimul & amicè admonuerint, ut ab his nugis literarũ ad frugem bonam palatini quæſtus tandẽ me reciperem, neq; hic ingeniolum qualecunq; eſt, nihil agendo atq; etiam operam ludendo (ut dicitur) à ſerijs ſtudijs, ac noſtris hominibus dignis diutius diſtinerem.* Re*ſpicerem hunc & illum (ſordidiſsimum quenq; mihi, & ad rem attentiſsimũ obijcientes quaſi frugalitatis exemplar) non tu te reſpicis (aiebant) non tu te cohibes ab inſano iſto frugiperdæ philologiæ ſtudio ? Quòd ſi tam* Accurſij *admirator, quàm* Ciceronis *fuiſſes, haud dubiè iſta aſsiduitate ſtudij pauculis annis ad frugem bonam euaſiſſes.* Cultor *enim iuuenũ purgatas inſerit aures* Fruge *palatina.* Solentq; *nunc certatim petere hinc iuuenesq; ſenesq;* Finem *animo certum, miſeriſq; uiatica canis. hoc illud eſt, ſcilicet, homines imperiti, expertesq; diſciplinarum elegantiæ, nihil æquum eſſe cenſent, niſi quod ipſis placitum eſt: omneſq; inſanire putant, qui non ſecum ſentiant.* Ecce *autem iterum: maius enim certamen reſtat cum illis, qui*

cum

eum multorum iudicio in Accurſiana doctrina non mediocres eſſe credantur, ſuo uerò tam magni ſint, ut caput ad fornicem Fabij ſubmittere etiam poßint (ut Craſſus olim orator de Memmio quodam dixit) nullum Iuriſperitum eſſe poſſe putant, uel uolunt potius, non eundē Latinitatis contemptorem. Atq; ideò in obtrectationem meliorum literarum præcipites acti, nullo delectu autores omneis Latinos, præter Iuriſcōſultos antiquos (quos elegantiæ ſtudioſos ſcribendo fuiſſe non percipiunt) interdicere ſuis ſolent. Quanquam reuera non aqua & igni (ut eſt in prouerbio) pluribus locis uti poßimus, quàm oratorum, hiſtoricorum, poëtarum autoritate: ex quorum lectione Latinitatis & eloquentiæ cognitio exiſtit, id quod atteſtari poſſunt honeſtiores, facundioresq́; Iuriſperiti, & iudices, & cauſidici, quales iam non pauci ſunt, quibus tamen iſti qui numero præualent, eadem de cauſa tanquam transfugis, aut deliris infenſi ſunt, qui ab illa uera germanáq; (ut ita dicam) Accurſianitate deſciuerint. Ex huiuſmodi Areopagitarum numero (proh pudor) extiterunt aliquot non pridem Stoicorum ſimiæ, qui in amplißima curia pro tribunali cenſuerint poëtas omneis cremandos, poëticamq́; adeò trans Alpes relegandam, unde inauſpicatis auibus eam ueniſſe ſuperciliosè fremebant: dira etiam ijs imprecantes, qui ad nos poëtas & oratores, literasq́; huiuſmodi quaſi certam reipublicæ perniciem attulerunt: tragœdias enim mirificas in uenerando illo conſeſſu, non ſine aſſenſu excitauerant, arrepta occaſione ob uecordiam cuiuſdam facinoroſi perditißimi, qui neſcio quid de Ioue, atq; alijs poëticis numinibus in dira dementia, furoreq́; ſomniauerat, homo uix prima literarum elementa edoctus. Scomma.

Quorum ſententia(ut fama eſt)riſu paucorum,ſed prudentioru͂ excepta,ac confeſtim ſuppreſſa,memoriæ tamen eximi non potuit. Manauit enim ad populu͂,tametſi autores ut arbitror ignorantur, quorum utiq; temeritate nota turpitudinis ampliſſimæ curiæ aliquandiu hæſit. Hi *tam mihi bene meriti de republica noſtra uidentur grauiſſimi cenſores,quàm de imperio* Romano,*atq; etiam de genere humano* Caius *olim* Princeps *cognomento* Caligula,*furia faxq; orbis terrarum,qui* Homeri *carmina,ac* Liuij Maroniſq; *ſcripta*, Platoniſq; *autoris Græci ueſania ſtimulante abolere concupiuit: nec tamen inceptare auſus eſt: qui etiam* Iuriſconſultorum *ſuperbiam non ferens,deierauit ſe haud dubiè effecturum, nequid præter æquum bonumq; reſpondere illi poſſent. Hi autem qua͂quam in nulla aut iuris,aut autoritatis arce, præſidium oppugna͂dis* Latinis *ſcriptoribus co͂ſtituere poſſunt:meliora tamen iura, ſuperioraq; interdum ſimulatione circunueniunt.* Diximus *ſuperius iudicio multoru͂ in* Accurſiana *ipſos,ſcientia dicam,an inſcitia?(quæ tamen ſæpe homines in cœlum effert)non mediocres eſſe.*Exemplum *certè priſcæ iuris prude͂tiæ,*Iuriſco͂ſultorum *decus,columen deniq; reip.dices te intueri,ſi incede͂tes uideris,non etiam ſi homines excuſſeris.* Ita *fit ut in iſtis,quæ populari trutina examinantur,omnes ferme tribus ferant(ut dicitur)id eſt,ut omnium ciuium iudicio de literis, aut antiquandis, aut probandis hi ſentire rectiſſimè, ſuoq; iure uideantur.* Auguſtus Cæſar *primus* Romanorum Princeps*, ac de iure ciuili optimè meritus, ut etiam ex multis elogijs* Iuriſconſultorum *apparet,*Homeri Mantuani *poëſim ciuilis iuris autoritate antiquiore͂ habuit, id quod teſtantur notiſſima eius carmina:*

Sed

Sed legum ſeruanda fides, ſuprema uoluntas
Quod mandat fieriq; iubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potius legum ueneranda poteſtas,
Quàm tot congeſtos noctesq; diesq; labores,
Hauſerit una dies.

Eant igitur ignorãtiæ patroni, frontem perfricent, & ſe plus uidiſſe, quàm Auguſtum dicant, Principẽ utraq; lingua non mediocriter doctum, ſapientia ſingulari præditum: ſub cuius imperio lux etiam æterna humano generi affulſit. Vereor mediusfidius ne plura dicam in homines infantiſſimos, aut uehemẽtius fortè contendã, quàm modeſtis hominibus audire uel uacet, uel libeat. Proinde ſuſcepti patrocinij fidem exoluiſſe mihi uideor, quod iure meo quodãmodo ſuſcepiſſe me puto. Melius uerò hanc cauſam egerint, qui poëticã & oratoriam, & huiuſmodi facultates profitẽtur, imo uerò congruentius literis periclitantibus Iuriſperitorum quidam patrocinabuntur, qui probæ doctrinæ non expertes ſunt, & reuerentes. Rem ego abunde (ut arbitror) expoſui, illi argumenta explicabunt, & iudices in conſilium commodius miſſuri ſunt. Qua uerò de re agitur operæprecium eſt interim meminiſſe id eſt autẽ huiuſmodi, Num iuri æquitatiq; conſentaneum ſit, num bonis moribus cõueniat, num ex uſu, aut è dignitate reipublicæ, num in rem famamq; huius regni eſſe uideatur, homines (ut parciſſimè dicã) Priſcianomaſtigas, id eſt, tertio quoq; uerbo (ut eſt in prouerbio uulgi) Priſcianũ per Latini ſermonis inſcitiã cædentes, cenſuram omnis generis literarum agitare, poëtarumq; Ariſtarchos oratorumq; fieri, atq; inuſitata non modò inclemẽtia, ſed etiã demẽtia à caluo ad caluum, Græcos Latinos, bonos malos, recentes antiquos, omniſq; memoriæ,

 omnis

omnis generis, omnis meriti eadē nota ex numeris, aut albo legendorū expūgere. Neq; uerò me præterit quid iſti De literis Græcis. *de Græcarū literarū ſtudioſis loquitari ſoliti ſint, ignorātes id quod Liuius lib. IX. ab urbe cond. tradidit, morē ſuo tēpore fuiſſe, ut Romani pueri literis Græcis erudirentur. Quod etiā Quintilianus ab infantia fieri debere contēdit. Ignorātes Romanos philoſophiā, atq; omnes ingenuas artes à Græcis habuiſſe, in queis & decē legū tabulas, ut faſſus eſt Cicero in II. de Finibus, ipſe quidem minimè inter Græcos popularis, utpote qui Græcis omnia derogare ſoleat: quiq; uideri uoluerit (id quod erat) facultatē dicendi, atq; omnes orationis lepôres à Græcis hauſiſſe, quaſiq; clauā Herculi, ſic Græcorū nationi decus eloquētiæ detraxiſſe. Non animaduertētes illa uerba eiuſdē ad filiū in præfatione librorū de Officijs, Tamen ut ipſe ad meā utilitatē ſemper cum Græcis Latina coniunxi, neq; id in philoſophia ſolùm, ſed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi cenſeo faciendū, ut par ſis in utriuſq; orationis facultate. Audiant igitur M. Catonem Cēſoriū, Senatorē omnibus numeris ciuilis facultatis cōſummatiſſimum, ita apud Ciceronem dicentem in Catone Maiore, Literas Græcas ſenex didici, quas ſic auidè arripui, quaſi diuturnā ſitim explere cupiēs, ut ea mihi nota eſſent, quibus me nunc exemplis uti uidetis. Diſcant nunc deniq; linguam Latinam, linguæ Græcæ imitatricē eſſe, quaſiq; quandā Græcorū linguæ ſimiam, ac ſine Græcæ linguæ cognitione Latinam mancam atq; debilem eſſe: quod nemo doctiorum diffitebitur. Niſi uerò credimus ducenta Pandectarum loca ſine eius cognitione ſatis intelligi poſſe, aut niſi inficias ibimus totum penè titulum, De excuſationibus, à iuris autoribus Græcè ſcriptum fuiſſe,*

fuiſſe, ſicq́; à Tribuniano relictum: quod ipſum facile eſt cernere ex genere ſtyli, qui ſordidus & obſcurus uidetur cum ſtylo Iuriſcōſultorū cōpoſitus: nec ex Græco traductus, ſed extortus utriuſq́; linguæ ignorantia, quomodo & in multis alijs locis Pandectarū. Sed quid cum ijs hominibus agas, qui ne audierunt quidem quid gallus gallinaceus in lege Pompeia, à gallo ſemiuiro differat? aut quid ius Prætoriū à iure Apitiano? Non'ne cōcedas interdum ut excuſatione ſummæ ignorātiæ, ſummæ improbitatis odium deprecentur? Proinde libēter eos poſtremū nunc (ut dixi) allocuturus admonuerim, ſi paucorū annorum ſtudio literatiſſimos eſſe ſe uulgò perſuaſerunt, in uno tantùm genere literarū occupati, gaudeāt in ſinu (ut dicitur) & glorioſè ac ſuperbè, atq́; etiā cōtumelioſè loqui deſināt. Iamiam enim futurū eſt (ut auguror) ut quod adhuc pauci perſpexerunt, omnibus luculēto quorūdam rubore innoteſcat. Fientq́; fortaſſe nonnulli aſini inter ſimias, qui nunc ferocia ſubnixi inciuiliter incedūt. Res ipſa iam clamitat, omnia fora palatiaq́; perſonāt, diu fallere imponereq́; populo non poſſunt. Omnibus palàm fiet altiſſimam illam, & uaſtam multorū ſcientiam multo minus operis, quàm oſtentationis habere. Vtar hic exemplo (ſi quid iudicij habeo) quàm appoſitiſſimo. Titus Quintius Imperator populi Romani Græcia à ſeruitute liberata, ac ſuis legibus reſtituta celeberrimus, cum ei Aegei in Achaia datum eſſet concilium, eoq́; Antiochi legati, & Aetolorum accedentes huiuſmodi orationem habuiſſent ad Achæos fide Romanorum abducendos, equitum innumerabilem uim traijci Helleſponto in Europam, partim loricatos, partim ſagittis ex equo utentes, quibus copijs equeſtribus, uel totius Europæ

De commentarijs recentiorū Iuriſperitorū.

exercitus

exercitus obteri, & obrui poſſent, ſi in unũ eſſent coacti: ad hæc multiplices copias peditum addentes, nominibus quoq; gentiũ uix fando auditis Achæos terrerẽt, Dacas, Medos, Elymeosq́;, & Caduſios, Tyrios, Sidonios, Aradios appellantes. Ad ea Quintius Aetolorũ omnẽ ferociã dicere in uerbis, non in factis eſſe, & in concilijs magis concionibusq́; quàm in acie apparere. Regẽ Antiochum peditũ equitumq́; nubes iactare, & maria cõſternere ſuis claßibus. Eſt autẽ (inquit) res ſimilima cœnæ Chalcidẽſis hoſpitis mei, hominis & boni & ſciti conuiuatoris. Apud quẽ ſolſtitiali tẽpore comiter accepti, cum miraremur, unde illi eo tẽpore anni tam uaria, & tam multa uenatio: homo non quàm iſti ſunt glorioſus, renidẽs, condimẽtis ait uarietatẽ illã, & ſpeciẽ ferinæ carnis ex mãſueto ſue factam. Hoc idem dici aptè in copias regis, quæ paulo antè iactatæ ſunt, poſſe, & in uaria genera armorum, & multa genera gentiũ inauditarũ. Dacas enim & Medos, & Caduſios, & Elymeos uiros omnes eſſe, haud paulo mancipiorũ melius propter ſeruilia ingenia, quàm militũ genus. Autores hiſtoriæ Liuius in v. de bello Macedo. & Plutarch. in Problematis, Εἰπεῖν δὲ τὸν ξένον ὅτι ταῦτα πάντα χοίρειά ἐστιν, ἡδύσμασι καὶ σκευασίαις διαφέροντα, μὴ τοίνυν θαυμάζετε τὴν βασιλικὴν δύναμιν λογχοφόρους, καταφράκτους πεζεταίρους ἀφιπποτοξότας, πάντες γὰρ σύροι εἰσὶν ὁπλαρίοις ἀλλήλων διαφέροντες. Ad ea hoſpitem dixiſſe, Omnia hæc quæ uides, ſuilla carne conſtant, condimẽtis & apparatu differunt. Proinde (inquit) regiam iſtam potentiam, ne magnopere ſtupẽdam putetis, lãceatos, cataphractos, pedites, ex equo ſagittis figẽtes. Omnes enim Syrij ſunt, armis inter ſe ad ſpeciẽ ingẽtis exercitus diſtincti. Hanc Quintij ſimilitudinẽ omnibus numeris in iſtos quadrare

promptius

promptius eſt intelligere, quàm ut à nobis ſigillatim explicare neceſſe ſit. Omnia enim cohærentia in oculos (ut ita dicam) æſtimantis incurrunt. Nam quo modo Antiochij Legati peditum equitumq́; nubes mõſtris quibuſdã uerborũ, atq; alia quæ ſuprà dicta ſunt iactare uidebantur, eadem iſti uaniloquentia doctores priſcos, modernos (uerbis enim eorũ utar) & mediæ cuiuſdam ætatis intonant. Adde & legiſtas, canoniſtas, ciſmontanos, ultramõtanos, & huiuſcemodi ſeſquipedalia uerba, quibus imago uocis plenioris in locis cameratis conſiliorũ reſultat. Iam Baldi, Bartholi, aliorumq́; doctrinas quaſdã diſtinguunt, ueluti philoſophiæ ſectas multipliciter partiẽtes, ſimul ad miraculum excitãdum nomina quædã autorum citant, ne nomẽculatoribus quidẽ nota. Palmariũ eſt enim inter eos ignobiliſſimi cuiuſq; & omnibus inauditi autoritatem afferre. Translatitium uerò & obſoletum ueteres commemorare, id eſt, omnium optimos, ſed qui iam ad manum ſunt omnibus, & ueluti obſorduerunt. Tam ſunt ſua cuiq; uerba quædam mirifica, omnium tamẽ barbarica: Hoc enim unum maxime inter omnes conuenit. Adde quòd interim doctores ſuos honorificẽtiſſimis appellationibus inter diuos propemodum referũt, eorumq́; adnotata quædam apophthegmata pro oraculis ediſcunt. Huiuſmodi illi ſonitu uerborum inani non modo pullatam turbã, ſed etiam primarios homines literarum ignaros in ſtuporem adducunt: quaſi arcana ſapientiæ ex altiſſima mente protulerãt. Niuibus enim hybernis crebriora, copioſioraq́; iura allegaſſe dicuntur, omniaq́; maiorum placita inaudita facundia recenſuiſſe. Quod cum ipſi obaudiẽtes audiunt, digito ſe cœlum attingere propediem poſſe confidunt, etiam ſi in omni genere litera-

rum,

rum, præter hoc unum ab imis unguibus ad verticē ſummum toti ex inſcitia concreti ſint. Verum hoc illud eſt eis Amaltheæ cornu, ubi ineſt quicquid uolunt: hæc illa eſt eiſdem encyclopædia. Vnus eis Accurſius omnium inſtar eſt, omniſq; generis autorum. Ex eius recondita doctrina uel lac gallinaceū (ut dicitur) haurire didicerunt. ſub Accurſij nomine intelligi alios gloſſularios uelim iuris pontificij, quādo eadem autoritate præditos eſſe uidemus. Ceu uerò neſciamus unius, aut Alexandri Felini lectione, aut alterius recentiorum mirificam iſtam doctrinæ ſpeciem facilè præberi poſſe, qui ex antiquorum ipſi cōmentarijs ad unum excuſsis, rerum ſummas hauriētes, huius ſciētiæ breuiaria ſummo ſtudio & labore compoſuerunt: aut perinde quaſi doctorum illa turba (haud dubiè peringenioſa) alia aliáq; ſemper, aut in aliam potius, atq; aliam uerſa ſpeciem, antiquis addiderit, ac non exquiſitis lenocinijs uetuſta iterum iterumq; interpolans, non ſine ſtellionatus crimine inſignem impoſturam fecerit. Siquidem poſteriores præreptam ſibi à prioribus ingenij gloriam indignantes, quæ ab illis inuenta, ac literis mandata comperegerant, ea uarijs mangonijs interpolata, magna ex parte poſtea pro ſuis tradiderunt interuerſa maiorum ſuorum laude. At uerò recentiores cum nec noua comminiſci poſſent, nec uetera toties interpoſita ultrà aliquid moliendi argumentum ullum præberent (quod unum reliquum erat ſcribendi argumentum) & antiquos & recētes & inter medios forulis omnibus excuſsis, nullo negocio legendos huic ætati dederunt, frementibus iſtis qui cornicum (ut aiunt) oculos à cornicibus confixos indignantur. Sexcenta enim uolumina, quæ ad ſpeciem operoſiſsimi ſtudij aperta in bibliothecis habere ſolent, ſitu plerunq;

plerūq; obſita, ad pauciſsima uolumina eſſe redacta ſcriptoribus illis malè feriatis ſuccenſent: ſciētiamq; antehac omni machinamento ad obſcuritatem adductam, in mediū poſitam nunc omnibus eſſe. Equidem ipſe quid de ijs doctorum commentarijs ſentiam, bona fide fatebor ad extremum. Memini enim legiſſe me apud Pliniū uerba quædam ad hunc locum admodum pertinentia. Is igitur de commentitijs & magicis quibuſdam herbis loquens, quæ uirtutes mirificas, & ſupra fidem uiolentas habere monumentis Democriti & aliorum traduntur, libro uiceſimoſexto naturalis hiſtoriæ ita inquit, Mirum eſt profecto hucuſq; prouectam credulitatem antiquorum, ſaluberrimis ortam initijs, ſi in ulla re modum humana ingenia nouiſſent. Sed hæc eſt in omni re animorum conditio, ut à neceſſarijs orſa primum cuncta uenerint ad nimium. Hactenus ille. Quemadmodum igitur herbarum inuentioni ſaluberrimæ rei, derogata tandem eſt fides ſuadente Aſclepiade (ut idem Plinius inquit) qui nouam medicinæ rationem inſtituiſſe, & ad compendium artem redegiſſe dicitur: ita legum interpretatio iuris prudentibus olim conceſſa ſub Auguſto, & eius ſucceſſoribus, ab Iuſtiniano poſtea ſeueriſsimè interdicta eſt, ut labori ſtudentium conſuleretur. Et ut herbariæ medicinæ inuenta nimia magorum uanitate abrogata ſunt, qui uires herbarum ſupra fidem tradebant: ſic iuris interpretandi ſpes omnibus abſciſſa eſt ſub Iuſtiniano Principe propter Iuriſconſultorum inſanam ſcribendi libidinem, qui ſtylo temperare iam non poſſe cernebantur. Quod rurſus idem facere pergunt noſtri ſeculi Iuriſperiti, multo tamen antiquis illis deteriores. Hocq; perpetuum eſt (ut uidetur) utpote cum Cicero non dubitauerit

Seruio

Seruio Sulpitio palàm in iudicio præſentiq; obijcere, cum multa præclara legibus eſſent conſtituta, ea Iuriſcõſultorum ingenijs pleraq; corrupta, ac deprauata eſſe. Atq; etiam ea quæ olim à Iuriſconſultis, tanquã arcana petebantur, poſtquam opera Flauij ſcribæ peruulgata, atq; in manibus iactata, & excuſſa ſunt, inaniſſima prudentiæ reperta eſſe, fraudis autem & ſtultitiæ pleniſſima: & ſic quoq; nunc in manu ſunt illis iſtius ſcientiæ peritiſſimis, qui Gallicè reipublicæ iuridiciale imperium moderantur. Melius igitur ipſi uiderint, an hoc ſtatu rerum res iuridiciales rectè, atque ordine adminiſtrari poſſit. Vnum hoc ſi addidero, finem dicendi faciam, quanquam huius orationis difficilius eſt mihi quidem certè exitum quàm principium inuenire, dicẽtiq; non tam copia quærenda erat, quàm modus magnopere adhibẽdus, quem neſcio cur tenere non potuerim. Hoc igitur affirmauerim, Franciã ſub regio imperio liberam eſſe poſſe, ſi per iſtorum intemperias licuerit in poſterũ, qui prouinciam ſuis legibus poſt hominum memoriã uiuere ſolitã, id eſt, inſtitutis patrijs, & regum conſtitutionibus, haud ita multis annis, legibus non Romanorũ (ferendum enim eſſet) ſed Gotticorũ hominum fœdiſſimè mãciparunt. Cõtrà uerò humanitatis doctrina, plus operis, minus oſtentationis habet. Quæ quo labore cõparetur, quid ad uitam tranſigẽdam cõferat, uel unico dicto Iſocratis autoritas grauiſſimi apparebit. Ad Demonicũ enim de præceptis ſapiẽtiæ ſcribens poſt multa exhortamẽta ita inquit (Græcè enim eius uerbis prius dicã ex meo inſtituto, ne quid cõminiſci uidear, præterquàm quòd nonnihil eadem opera literarum Græcarum cupidos hoc labore ſubleuabo, Græca in Latinum ſermonem uertendi) χρὴ δὲ μὴ μόνον τοῖς ὑφ᾽ ἡμῶν

εἰρημένοις

ἐρρημένοις ἐμμένειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιητῶν τὰ βέλτιστα μανθάνειν, καὶ τῶν ἄλλων σοφιστῶν εἴ τι χρήσιμον εἰρήκασιν ἀναγινώσκειν. ὥσπερ γὰρ τὴν μέλιτταν ὁρῶμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσαν, ἀφ' ἑκάστου δὲ τὰ χρήσιμα λαμβάνουσαν, οὕτω χρὴ καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους, μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν. μόλις γὰρ ἐκ ταύτης τῆς ἐπιμελείας τὰς τῆς φύσεως ἁμαρτίας ἐπικρατήσειεν, Te autem oportet non his ſolum quæ diximus acquieſcere, ſed & optimum quodq; dictum poëtarum ediſcere, ac ſi quid alij quacunq; dicendi facultate præpollentes ſcitè dixiſſe uidentur, id perlegere. Quomodo enim apes uidemus uarijs ſtirpiũ germinibus inſidentes, ab unoquoq; deſumere, quod ſibi maximè ſit uſui: ſic eos qui doctrinæ deſiderio capti ſunt, ut nihil intactum relinquere, ſic undiq; colligere, quod ſit operæprecium conuenit: uel hac autem diligẽtia uix naturæ uitia peruincere poterunt. Nam & Quintilianus libro 1. de encyclopædia loquens, & mathematicis artibus, quibus oratorẽ carere cõmodè non poſſe cõtendit, ita inquit, Similiter oratorem qui debet eſſe ſapiens, non geometres faciet aut muſicus quæq; his alia ſubiũgam: ſed hæ quoq; artes ut ſit cõſummatus iuuabũt. niſi fortè antidotũ quidem, aut alia quæ oculis & uulneribus medentur, ex multis atque interim cõtrarijs quoq; inter ſe effectibus componi uidemus, quorum ex diuerſis fit illa mixtura una, quæ nulli earum ſimilis eſt ex quibus conſtat, ſed proprias uires ex omnibus ſumit. & multa animalia mellis illũ inimitabilem humanæ rationi ſaporem uario ſuccorum, ac florum genere perficiunt. nos mirabimur ſi oratio qua nihil præſtantius homini dedit prouidentia, pluribus artibus eget? quæ cum ſe non oſtendũt in dicendo nec proferunt, uim tamen occultam ſuggerunt, & tacitè quoque

ſentiuntur. Eôdem illud pertinet eiuſdẽ Iſocratis, τὰ μὲν γὰρ σώματα τοῖς συμμέτροις πόνοις, ἡ δὲ ψυχὴ τοῖς σπουδαίοις λόγοις αὔξεσθαι πέφυκε, *Vt enim corpora laboribus modicis & ad naturam accõmodatis, ſic animũ bonorum ſcriptorum lectione augeſcere natura comparatum eſt. Eôdem quoq; pertinet illud Baſilij Magni in oratione, qui Paræneticus inſcribitur, quã ad exhortationẽ iuuenũ ſcripſit, docens eos quomodo rationem ſtudiorũ ſuorum inſtituere debeant. Is igitur de uita beata loquens, quam unam omnibus neglectis exoptandam eſſe ait, in hanc propemodũ ſententiam inquit, Eſt igitur operæprecium exiſtimare certamen quoddam propoſitum nobis eſſe, ut ſi quod unquam maximũ, cuius ineundi gratia nihil intentatum nobis relinquẽdum ſit, quin omni ope, atq; ſcrinijs omnibus excuſsis contendamus, ut undiq; ad id inſtructi, præmeditatiq; ſimus. Et poëtis enim & hiſtoricis, & oratoribus, & omni denique homini adhærendum, unde aliqua modò ſpes ſit ad inſtitutionem animæ futurum quid in rem fore. Quomodo autem tinctores nouimus pigmentis quibuſdã tingendas res primum inficientes, ut colores melius combibere poſsint, floridos mox colores purpureũ, aut alium quemuis inducere ſolitos: eodem nos quoq; modo ſi inuiſtam recti, honeſtiq; opinionem in animis noſtris inſidere uolumus, cum his externis, ſecularibusq; diſciplinis inſtituti, quaſiq; initiati fuerimus, tum demum ſacris illis ſcriptis, arcanisq; diſciplinis audiendis admittemur, ac ueluti ſolem in aqua cernere præſueti, deinde lumen ipſum, obuerſis etiam oculis intuebimur,* Ὥσπερ οὖν οἱ δευσοποιοὶ παρασκευάσαντες πρότερον θεραπείαις τισὶν ὅ,τι ποτ᾽ ἂν ᾖ τὸ δεξόμενον τὴν βαφήν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγουσιν, ἄν τε ἁλουργὲς, ἄν τε τι ἕτερον ᾖ, τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς τρόπον εἰ μέλλοι

ἀνέκπλυ

ἀνέκπλυτος ὑμῖν ἡ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες, τηνικαῦτα τῶν ἱερῶν μὲν ἀπορρήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων, καὶ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὁρᾶν ἐθισθέντες, οὕτως, αὐτῷ προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. *Quoquò igitur ſe uerterint iſti, manifeſti ſint, aut iniquitatis neceſſe eſt, aut ſummæ ignorantiæ, qui teſtimonijs & Græcorũ, & Latinorum, & Gentilium, & Chriſtianorum reuincuntur. Qui tamẽ (ut opinor) qua ſunt animi pertinacia, ut quæque res quandocunq; nata erit, de hoc non conquieſcent, quin odio ſuo indulgeãt, omnia undiq; crimina colligẽtes, arripiẽtes, cõminiſcentes, quæ delendo humanitatis nomini eſſe uideantur, atq; eloquẽtiæ memoriæ hominũ noſtrorum eximẽdæ. Sed iam uela cõtraham. Vereor enim ne aut rei indignitate trãſuerſus, aut indignatione inconſulta, in altum rurſus ferat. Tantam'ne autẽ eſſe proteruitatẽ quibuſdam, quicquid ſcire ſe poſſe deſperent, quicquid nõ didiciſſe pudeat, quicquid inchoare pigeat, ut id ſibi dãnare permittant? tantã uæcordiã, ut inertiæ ſuæ neuũ luculẽto Reip. uulnere reſecare nõ dubitẽt? tantam peruerſitatẽ, ut quòd apud Cimmerios alti ſint, et tenebricoſis literis inſtituti, ideò ſereniſſimos ſcriptores capitaliter oderint, inſectẽtur ijs, obtrectẽt deniq;, quoniã glande barbarica diſtẽti ſint, iccirco à frugibus Latinis omnes arceãt? Sed retro inhibẽdus impetus. Melius enim hoc uiderint profeſſores ipſi, quorũ ſumma res agitur. ego me tandẽ ad meum munus, penſumq́; reuocabo ſerius, ut ſentio q̃ oportuit.*

Ex l. In uenditionibus, eod. tit.

Ego in uino cõſentio, quia eadẽ eſt uſia, ſi modò uinũ acuit.) Vſia Græcè, Latinè eſſẽtia dicitur (ſi Plauti uerbo uti non recuſamus, quod Quintiliano non admodũ diſplicuit) quæ uſia & hyparxis & hypoſtaſis dicitur. quo Vſia. Hyparxis. Hypoſtaſis.

uerbo medici pro ſedimento urinæ utuntur, quaſi ſubſi=dentia. Aliqui tamen uſiam eſſentiã eſſe propriè dicunt, hypoſtaſin autem ſubſtantiã, quæ & ſubſiſtentia dicun=tur. Sunt etiam ὑποστάσεις *diuinæ, quas Latini perſonas uo=cant. unde* τρεῖς τρισυπόστατος *dicta* ἡ τριπρόσωπος. *Acuit*

Acere uinum. *autẽ præteritũ eſt ab aceo. acere enim uinum dicitur, cum in acetũ degenerauerit, Græci* ὀξίζειν *dicunt, &* παροξίζειν. *Cato de Re ruſti. Vinũ in dolijs hoc modo uænire opor=*

Acidum uinũ & mucidum. *tet. Vini in culeos ſingulos quadragenæ et ſingulæ urnæ dabuntur, quod neq; aceat neq; muceat. Acidum uinum dicitur, quod coacuit. à Græcis* ὀξίνης *dicitur, &* ὀξίζων. *Mucidum eſt quod emucuit, id eſt, quod mucorẽ reſipit. Plinius lib.* XIIII. *Propriũ autem inter reliquos humores*

Vappa. *uino muceſcere, aut in acetum uerti. Vappa dicitur, cum odorem ſaporemq; amiſit, ut inquit Acron. Græci* ἐκτρο=πίαν *uocant. Ab huiuſmodi uitio uini uappa probroſum nomẽ eſſe cœpit homini, cum à priſtina ſolertia, & animi uigore, & induſtria degenerare cœpit. Horatius in* I. *Ser=monum, Non ego auarum, Cum ueto te fieri, uappam iu=beo, ac nebulonem. Plinius libro ſupradicto, Vitium mu=ſto quibuſdam in locis iterum ſpõte feruere: qua calami=tate cum deferbuit, deperit ſapor, uappæ accipit nomen,*

Vinum fugiẽs. *probroſum etiam, hominũ cum degenerauit animus. Vinũ etiam fugiens dicitur dubium, & in uitium inclinans eo=*

Fugere. *dem autore. Et fugere in uino Latinè dicitur, quod uulgò non ſeruari dicimus. Cicero lib.* III. *de Officijs, Qui uinũ fugiẽs uendat ſciens, debeat'ne dicere? Non neceſſe putat Diogenes, Antipater uiri boni exiſtimat. Fugiens Cicero*

Fugax pomũ. *pro ætati cedẽte dixit. Inde Plinius mala perſica fugacia appellat his uerbis lib.* XV. *Preciũq; ſingulis triceni numi fuere, nullius maiore, quod miremur, quia non aliud fuga=*

cius.

cius. Lõgiſsima nãq; decerpto bidui mora eſt, cogit ſe uænũdari. À Græcis hoc ἐξίστασθαι dicitur, & uinũ fugiens ἐξιστάμενος οἶνος, et quod iam fugit, id eſt, uappa ἐξεστηκώς, detritũ uulgò dicimus et præteritũ. Theophra. ἅλες βάλλονται εἰς κεράμους οἴνου ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐξίστασθαι μηδὲ ὀξίζειν εὐχερῶς, Sal (inquit) in dolia uini mittitur, ne uinũ facilè aut fugiat, aut aceſcat. Interpres tamen deſinere & ſeneſcere ubiq; uertit, cũ melius fugere eſſet, & magis Latinũ, uir alioqui doctiſsimus, & uerba reddere Latina Græcis ſolitus. Cõtraria autẽ fugiendi qualitas à Theophraſto παρίστασθαι dicitur, quod idem Theodorus cõſiſtere uertit, cum uinum firmitatẽ & auſteritatẽ propriã retinet. Fugere autem cedere eſt, unde uina quæ ætatẽ ferre nõ poſsũt, id eſt, fugiẽtia, annis cedere dicũtur, ut cedere oneri dicimus onus nõ perferre. Ab eadẽ ratione fictitiæ gẽmæ ſcarificationi cedentes fugere dicuntur. Plinius lib. xxxv. Fictitiæ gẽmæ ſcarificationis candicantiam fugiunt. Vbi fortè candicãtia ſeptimo caſu legi debet. Fugientes etiã literæ dicũtur exoleſcẽtes, quæ uetuſtati cedunt, id eſt, ἐξερρυηκότα γράμματα, quaſi diffluentes dilabentesq́;: quod fit etiam cum membranæ præpingues, literas non retinent.

Vinum conſiſtens.

Annis cedens.

Gemmæ fugientes, & literæ.

Ex l. Qui fundum, primo reſponſo, eodem titulo.

Nam ſi ita dictum ſit, ut emptor, & reliqua.) Hunc locum Accurſius obſcurũ eſſe dicit, uidelicet conſtructionẽ non percipiens, licet mentem aſſecutus ſit. Mihi ſatis clarus uidetur, ſi rectè ac diſtinctè legatur. Hoc autem modo eum lego, ut poſt uerbũ Nihil ei profuturũ, diſtinguã, id eſt, colon apponã: deinde inferã, Si ita pactũ eſſet. & initium alterius mẽbri faciã, hoc ſenſu, Si uerò ita pactũ. Et alioquin in hoc textu tria eſſe errata exiſtimo. Primum eſt

eo in loco ubi legitur, Quærebatur an id quod minoris eſſet, conſequi à ſuo uenditore poſſet. Legendũ enim cenſeo, An id quo minoris eſſet: ut ſit quo pro quanto, ut ſæpe apud magnos autores legimus, & intelligamus quanto is modus minor eſſet. Secundum eſt illic, Et domino renunciet intra id quanti modus agri minor ſit. Legendum enim quanto, id eſt, quanto ſpatio. nam ſi quanti legatur, ad precium referri neceſſe erit, quod non congruit. Tertium eſt in fine, Poſſe eum quo uel qui potius, minoris modus agri fuiſſet repetere. ubi ſimiliter minor is duobus uerbis legendum, qui minor is, id eſt, quãto is minor. Renunciatio. *Renunciatio autem, cuius hic fit mentio, id eſt teſtimonij genus, quod reportum uulgò dicunt, cuiuſmodi edere ſolent architecti & magiſtri uniuſcuiuſq; opificij cum opus eſt, qui propterea publicè ſacramento adiguntur. Qui tamen plerunq;, ut bene aut malè appoſiti ſunt, uel conniter aut ſecus accepti, commodè aut incommodè renũciare ſolent, fidem publicè præbitam ualere iubentes. Maximè autem refert uter litigatorum ad corrũpendam renunciationem præuerterit, ut occupãtis haud dubiè melior ſit conditio, unumq; demum litigatori occupato perfugium, ſi licitationem operarũ animosè uicerit. Multa ſunt eiuſmodi ſcelera, nec tamen moribus noſtris crimina, quorũ ab uniuerſis impunitas eſt perpetua, cũ à ſingulis capitalia eſſe cẽſeantur: & quorũ quæſtio aut raro, aut nũquam decreta eſt: quæ quidem non fruſtra ad extremũ fuerit, quanquam publica & certæ autoritatis fama, ea ſint teſtatiſsima. Vt enim ab omnibus accuſantur, ita à nullo damnantur. In cauſa eſt ſegnis conniuentia magiſtratuum, qui nulla memorabili charitate Reipublicæ affecti ſunt. quos ut ſuſpectos legum tutores remoueri decebat. Huiuſmodi renuntiationis*

nuntiationis ſit mētio in titulo, Si mēſor falſum modū dixit. Eſt enim renunciatio Legatorū. Cicero in Philippica v i. *Cum enim Legati renunciarint (quod certè renūciabunt) nō in ueſtra poteſtate, non in Senatus eſſe Antoniū, quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuē habendū putet? Idem in* i x. *de Seruio Sulpitio loquens, in legatione defuncto, Nec uerò dubito quin ſi ille uir renūciare legationem potuiſſet, & reditus eius uobis fuerit & Reip. ſalutaris futurus. Quod etiā nunc proceſſū uerbalē dicunt, renūciatio dici debet, qualis eſt uiatorū & apparitorū: omniumq; eorū qui edicta aut ſentētias iudicum aut curiæ exequūtur. Renunciare autē magiſtratū, id eſt, quod nominare dicimus, atq; etiam proclamare, ut Venetijs more memorabili factitari uidimus ad comitia honoris gratia admiſſi. Primò enim aliquot ſortitione deligūtur (ſi tamen ſatis animaduerti) qui ſuo arbitrio renūciare magiſtratus poſſint ac deſignare, quaſi prærogatiuæ ius habeant. Ab hac prima renūciatione ſuffragia omniū diſquirūtur, exactis prius omnibus qui renunciatū hominē aliquo iure neceſſitudinis cōtingāt. Suffragijs autē diſquiſitis, quæ ipſa calcularia ſunt (diſcurrētibus enim ſubſelliatim mira celeritate calculigerulis, in ſitellā conijci pillurares calculos mos eſt) qui comitijs præſunt ſeptem uiri (ut opinor) editiore loco atq; undiq; conſpicuo ſedentes, inſpectantibus omnibus numerant, & ex euētu ſuffragiorū aut magiſtratum renunciant, aut ad prærogatiuā illā decuriā iterum rem reijciunt, quando quidē comitio renūciatus non placuit, hoc eſt, maiori parti nobilitatis. Ea eſt autem ratio comitiorū, ut nec ulla prorſus impoſtura in ſuffragia euntibus fieri poſſit, nec in ſuffragia miſſi aliquo ſtudio deprauari, quo minus id cenſeant quod maximè aut è Rep.*

Renunciare.

aut è dignitate Reipub. futurũ uideatur. Romano autem more res explicabatur ſuffragijs tributim centuriatim'ue latis, prout comitia aut curiata aut centuriata erant. de quibus alibi diximus. Cicero in Philippica ſecunda, Ecce Dolabellæ comitiorum dies, ſortitio prærogatiuæ: quieſcit Antonius, renunciatur, tacet. Prima claßis uocatur, renunciatur. Deinde (ut aſſolet) ſuffragia. tum ſecunda claßis uocatur. Renunciatur (inquit Cicero) id eſt, undiq; exaudibili uoce nuncupatur & proclamatur, ut cæteræ claſſes, ſi ita uiſum eſſet, prærogatiuæ claßis exemplum ſequerẽtur. Erat enim prærogatiua tribus uel claßis quæ ſortitò obtinuerat, ut prima in ſuffragia iret, & quem ei uideretur, creandũ renunciaret. Idem pro lege Manilia, Nam cũ propter dilationẽ comitiorũ ter Prætor primus cẽturijs cunctis renũciatus ſum, facile intellexi Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid alijs præſcriberetis. Idẽ pro Muræna, Neq; enim ueſtrũ quenquã fugit, cum multi pares dignitate fiant, unus autẽ primus ſolus poßit obtinere, non eundem eſſe ordinem dignitatis & renũtiationis, propterea quòd renũciatio gradus habeat, dignitas autẽ ſit perſæpe eadẽ omnium. Renunciare à Græcis ἀναγορεύειν dicitur. Valerius lib. III. Manibus Tribunorum pro roſtris Cõſul Piſo collocatus, cũ hinc atq; illinc eum ambijſſent, ac Palicanum ſuffragijs Conſulem creatũ an renunciaturus eſſet, interrogaretur, primò reſpondit non exiſtimare ſe tantis tenebris offuſam eſſe Rempub. ut huc indignitatis ueniretur. Deinde cum perſeuerãter inſtarẽt, ac dicerent, age ſi uentum fuerit? non renunciabo inquit. Hæc autem renunciatio extrema, Conſulis eſt aut eius magiſtratus qui comitia habuit. peractis enim omnibus deſignati magiſtratus exaudibiliter nuncupantur.

Αναγορεύειν.

In titulo,

In titulo, De in diem adiectione.

Addictione legi debere nemo nunc ignorat, uel refragantibus exẽplaribus. Laurẽtius enim Vallẽſis iamdiu id admonuit. Emendari itaq; hic per totũ titulum & paßim in iure debet. Neq; uerò de die hic agitur emptioni præſtituta, ſed de re addicta in diem certum, id eſt, uænũdata. Addicere eſt licitanti rem auferendam permuttere, hoc eſt lingua uernacula deliberare. Addicere. *Quo modo accipitur Cod. in titulo, Ne pro dote mulieri bona quondã mar. add. Ex quo factũ ut addicere pro deſtinare deuouereq; ponatur. Cicero lib. III. de Offic. Cum is qui morti addictus eſſet, paucos dies commendandorũ ſuorum gratia poſtulaſſet. de duobus Pythagoricis loquẽs. Addicere etiã eſt auctionem facere, hoc eſt, bona ſua proſcribere & licitantibus obijcere. quod* ἀποκηρύττειν *Græcè dicitur.* Ἀποκηρύττειν. *Quintilianus, Omnes facultates in precia collegi. rus, ſeruulos, et omnia utiliora properãti feſtinatione parẽtis addixi. Ob hoc addicti uocati ſunt homines obærati, qui & nexi dicuntur,* Addicti & nexi. *qui lege XII. tab. ob æs alienũ creditoribus in temporariã ſeruitutẽ addicebãtur. Hos* ἀγωγίμους *Græci dixerũt, id eſt,* καταδεδικασμένους, *quos creditori ducere domũ à Prætore permittebatur.* Καταδεδικασμένος. *Quod ius à Solonis lege manauit. Plutarchus in Solone,* οἱ χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, *Qui oppigneratis corporibus mutuabãtur, creditoribus addicebantur. Liuius lib. II. ab urbe cõdita, Sed & bellũ Volſcum imminebat, & ciuitas ſecum ipſa diſcors inteſtino inter patres plebemq; flagrabat odio, maximè propter nexos ob æs alienũ. Et paulo pòſt de quodã inſigni iniuria in uinculis habito ob eandẽ cauſã, qui cũ euaſiſſet, ad populũ iniuriã creditoris expoſtulare cœpit, propè (inquit) in cõcionis modum. Sabino bello ait*

ſe militantem, quia propter populationes agri non fructu modo caruit, ſed uilla incēſa fuerit, direpta omnia, pecora abacta, tributū iniquo ſuo tēpore imperatum, æs alienum feciſſe. id cumulatum uſuris, primo ſe agro paterno auitoq́; exuiſſe, deinde fortunis alijs: poſtremo uelut tabē perueniſſe ad corpus. ductū ſe à creditore non in ſeruitiū, Ergaſtulum. *ſed in ergaſtulum & carnificinam.* Inde *oſtentare tergū fœdum recētibus ueſtigijs uerberum.* Ergaſtulum *Liuius appellat locū in quo mancipia deteriora in uinculis opus facere cogebātur, ut metallarij ſerui ſolent.* Idē *lib.* VIII. Eo *anno plebi* Romanæ *uelut aliud initiū libertatis factum eſt quòd necti deſierunt.* Mutatum *ius ob unius fœneratoris ſimul libidinē, ſimul crudelitatē inſignē.* Lucius Papyrius *is fuit, cui cum ſenatuſconſulto* Publius *ob æs alienum paternū nexum dediſſet: quem ætas formaq́; ad miſericordiā elicere poterant, ad libidinem & contumeliam animū accēderunt, & florē ætatis eius fructū aduentitium crediti ratus, primo perlicere adoleſcentē ſermone* Inire nexum. *inceſto eſt conatus.* Inde *inire nexum, eſt lege nexus addici.* Quare *apud* Liuiū *loco ſupradicto non nexum dediſſet: ſed nexum iniſſet legendum puto.* Idem *libro* VII. Non *eadē domi quæ militiæ erat fortuna plebi* Ro. Nam *etſi unciario fœnore facto leuata uſura erat, ſorte ipſa obruebātur inopes, nexumq́; inibant.* Hoc *ius reuocatum eſt per* Diocletianum *in l.* Ob *æs alienū,* De *acti. & obli-* Neruus. *gat.* Cod. Nexus *etiā neruus uocabatur à* Plauto *in* Pœnulo, Vtinam *mihi argentum reddas priuſquam in neruum abducare.* Terentius *in* Phormione, Cæterum *cum argentum repetent, noſtra cauſa ſcilicet in neruum potius ibit.* Nexu *igitur obligati ſunt, quorum corpus ut pignus, capi poteſt obligationis iure atque conditione.*

Erat &

Erat & nexus quod & nexum dicebatur, transferẽdi rerum dominij genus. Cicero pro Muræna, In ijs rebus repetendis quæ mancipi ſunt, is periculum iudicij præſtare debet, qui ſe nexu obligauit, id eſt, qui mancipio dedit & promiſit: qui euictionem præſtare ſpoſpondit. Huiuſmodi autem addicti apud Hebræos quoque fuiſſe uidentur, ut quarti Regum cap. IIII. Ecce creditor uenit, ut tollat filios meos ad ſeruiendum ſibi. Quintilianus lib. VII. de Finitione loquens, ſerui & addicti differentiam his uerbis ponit, Seruus cum manumittitur, fit libertinus, addictus recepta libertate eſt ingenuus. Seruus inuito domino libertatem non cõſequitur, addictus diſſoluto ære alieno inuito creditore cõſequitur. Ad ſeruum nulla lex pertinet, addictus legẽ habet. Propria liberi quæ nemo habet niſi liber, prænomen, cognomen, nomen, tribũ, habet hæc addictus. Addictorum autem lex quondã fuiſſe duriſsima uidetur, cuius idem meminit in tertio: Sunt enim quædã nõ laudabilia natura, ſed iure conceſſa, ut in XII. tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit, quam legẽ mos publicus repudiauit. Et aliquid æquum, ſed prohibitũ iure, ut libertas teſtamentorũ. Gellius lib. XIX. Cõfeſsis igitur æris ac debiti iudicatis XXX. dies ſunt dati cõquirendæ pecuniæ cauſa quam diſſoluerent, eosq́; dies iuſtos Decemuiri appellauerunt uelut quoddam iuſtitium: id eſt, iuris inter eos quaſi interſtitionem quandam & ceſſationẽ, quibus diebus nihil cũ ijs iure agi poſſet. Pòſt deinde niſi diſſoluerent, ad Prætorẽ uocabantur: et ab eo quibus erant iudicati addicebantur. Erat autem ius interea paciſcendi: ac niſi pacti forent, habebantur in uinculis dies LX. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur, quantæq́; pecuniæ iudicati eſſent, Lex duriſſima.

eſſent, prædicabatur. Tertijs autem nũdinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregrè uænũ ibant. Sed eam (inquit) capitis pœnã, ſanciendæ fidei gratia horrificam atrocitatis oſtentu, nouisq́; terroribus metuendam reddiderũt. Nam ſi plures forẽt, quibus reus eſſet iudicatus, ſecare ſi uellẽt atq; partiri corpus addicti ſibi hominis permiſerunt. Verba legis hæc ſunt, Tertijs nundinis partis ſecãto. ſi plus minus'ue ſecuerint, ſe fraude eſto. Et paulo pòſt, Diſſectũ eſſe antiquitus neminem equidem neq; legi neq; audiui, quoniã ſæuitia iſta pœnæ cõtemni non quita eſt. Inde tria uerba illa prætoria. Macrobius in I. ſatur. Faſti dies ſunt (inquit) quibus licet fari tria uerba ſolennia, do, dico, addico. His cõtrarij ſunt nefaſti. Et faſtis quidem lege agi poteſt, cum populo non poteſt. In l. Ita, ſuprà, Mãdati, circa principiũ, abijcere corruptè pro addicere legitur, Quid enim fiet ſi exiguo precio hi cũ quibus tibi communis fundus erat, rem abijcere uel neceſſitate rei familiaris uel alia cauſa cogerentur? Addicere enim pro uænundare legi debet. Tranquillus in Cæſare, Bello ciuili ſuper alias donationes ampliſſima prædia minimo addixit. Quo in loco numo rectè quidam legunt. Eſt enim prouerbiale Addicere numo, quod noſtrates dicunt, fragmẽto panis uendere. quod donationis eſt inſtar, cum obtentu uenditionis rem donantes, inuidiã donationis uitamus, aut pudori accipientis conſulimus. Valerius libro v. Marco, inquit, Cornuto Prætore funus Hirci & Pãſæ iuſſu Senatus locãte, qui tunc libitinam exercebant, tum rerum ſuarum uſum, tum miniſteriũ ſuum gratuitum polliciti ſunt, quia ij pro Repub. dimicantes occiderant, perſeuerantiáq; poſtulatione extuderunt, ut exequiarum apparatus ſeſtertio numo ipſis præbentibus addiceretur.

Addicere numo.

Meminit Vlpianus in l.Siquis,infrà,Locati,Si quis conduxerit numo uno,conductio nulla eſt.

Ex l.pri. §.ult. De peric. & com.rei uen.

Si doliare uinum emeris.) *Doliare uinum quid ſit, ex Marci Catonis uerbis ſcire poſſumus.hic enim de lege doliaris uini loquẽs,ita inquit,Vinũ in dolijs hoc modo uænire oportet.uini in culeos ſingulos quadragenæ & ſingulæ urnæ dabuntur.quod neq; aceat neq; muceat id dabitur.In triduo proximi boni uiri arbitratu deguſtato.ſi non ita fecerit,pro deguſtato erit. Quot dies per dominũ mora fuerit quo minus uinũ deguſtetur, totidem dies emptori procedent.Vinum accipito ante Calend. Ianuarias primas:ſi non antè acceperit,dominus uinum admetietur. quod admenſum erit,pro eo domino reſoluito. Si emptor poſtulauerit,dominus iuſiurãdum dabit uerũ feciſſe. Locus uinis ad Calẽd.Octobris primas dabitur. Si antè non deportauerit,dominus uino quod uolet faciet. Doliare uero uinum dicitur ad uini pendentis differentiam. de quo idem ſic inquit, Lege hac uinum pẽdens uænire oportet. uinaceos illutos & fecem relinquito. Locus uinis ad Calend. Octobris primas dabitur.Si non ante eas optaueris, dominus uino quod uolet faciet. Quod uinum per corbem admetiendum Vlpianus cenſet, id Cato per labrum culeare pertuſum in fundo faciendum præcipit.* Vinũ doliare. Vinũ pendens.

Ex l.Ex empto.De actio.empti.§.ult.

Satis autem non dantem condemnari, quanti plurimi actorẽ periclitari oportet.) *Elegãtia Vlpiani & Latinè loquentium conſuetudo poſcunt, ut quanti plurimo legatur & hic & multis alijs in locis, ubi ſic ſcriptum eſſe à Iuriſconſultis uel affirmare auſim. Sic paulo ſuperius, Quãti minor modus,pro quãto.Et alibi, Quãti precij in* Quanti plurimo,non Quãti plurimi.

area ha

area habeo, pro quantum precij. Hoc autem in loco *quanti plurimo ſic reſoluitur, tanti damnari debet uenditor, quanti periclitari oportet emptorem, cum plurimo periclitatur, id eſt, plurima pecunia.* Cicero in Frumentaria, *Quæro ſi ipſe excogitare non poterat, quemadmodum quàm plurimo uẽderet. & reliqua.* Non enim *periclitari plurimi dicimus, ſed plurimo, ut fortunis periclitari dicimus, id eſt, periculum uitæ & fortunarũ adire.* Idẽ Vlpianus lege ſequẽti, *Emptorẽ noxali iudicio cõdemnatũ, ex empto actione id tantũ cõſequi, quanti minimo defungi potuit.* Id eſt, *quanti explicari poteſt cũ minimo explicatur, et quanti diligẽtiſsimus explicare ſe potuiſſet.* Tanti *autẽ et quanti genitiuo enunciãtur adiuncta quidẽ uerbis ſibi accõmodatis, ſed per ablatiuum reſpõdetur illis.* Quãti *emiſti? uili uel magno.* Scæuola, *Si fiſco aliquid debebatur, et res ſtipulatoris uiliſsimo diſtracta eſt.* Poſt *cõparatiua uerò ablatiuo enunciantur.* Iuuenalis, *Quanto delphinis ballena Britannica maior.* Sic *igitur quãto minor modus, nõ quanti.* Idẽ, *Quãto metiris precio quòd ni tibi deditus eſſem.* Plinius *libro* XXXVI. *Docuit neminẽ minoris talento decẽ annis.* Pomponius *ſuprà, De in diẽ addicti. Si fundus in diẽ addictus fuerit pluris, ut quædam ei accedant quæ nõ acceſſerunt priori emptori, ſi nõ minoris ſint hæ res, quàm quo pluris poſtea fundus uenierit, uẽditio prior ualet: id eſt, quàm quanto pluris: non quanti.* Sunt *enim in hoc genere modi quidã loquẽdi nõ cuiuis facile intelligibiles, ut illud Ciceronis in* IIII. *Finiũ, Omnia quæ ſecundum naturã ſint, æſtimatiõe aliqua eſſe digna, eaq; pro eo quantũ in quoq; ſit ponderis æſtimãda.* Iabolenus *ſuprà,* Mandati, *A reo autem fideiuſſor non aliud triticũ repetere poterit, quàm*

quo peſsimo tritico liberare ſe à ſtipulatore licuit. Plinius *lib. 11. Solē abeſſe à luna undeuiginti partes, quantum lunam ipſam à terra, multi prodiderunt. id eſt, decies & nouies plus quàm luna à terra abeſt. Sed frigida hæc uidebuntur fortaſſe, ideoq; huiuſmodi multa intacta ſcientes prudentesq; prætcrimus.*

Ex lege ſequenti.

Emptorem noxali iudicio condemnatum, ex empto actione id tantū cōſequi, quanti minimo defungi potuit.) Defungi, *eſt explicari negocio aliquo aut moleſtia, & finem ei imponere.* Liuius, *Defuncta morbis corpora ſalubriora eſſe cœpere.* Idem, *Tempeſtas cū magnis procellis coorta, coēgit pleroſq; tabernacula in foro ſtatuere. eadē paulo poſtea, quum undiq; diſſerenaſſet, ſublata, defunctosq; fato uulgò ferebant, quòd inter fatalia uates eccinißēt, neceſſe eße tabernacula in foro ſtatui. Quorū uerborū ſenſus eſt, uulgò ita dictitatū, populū Romanū eiuſmodi caſtrorū imagine quæ in foro fuerat, uideri cū fatis decidiſſe, quæ diram olim caſtrorū metationē in medio foro minitari credebātur. Defunctos igitur fato, id eſt, ſolutos et exemptos, nec ultrà illi fato obnoxios.* Idē *lib. x. 'At ex parte altera Pontifex Liuius, cui lictores Decius tradiderat, iuſſeratq; Proprætorem eſſe, uociferari uiciſſe Romanos defunctos Conſulis fato.* Id eſt, *Cōſulis ſeſe deuouentis ſpontanea morte, ab imminētibus periculis liberatos & exēptos.* Tranquil. in Neron. *Britannia Armeniaq; amiſſa, ac rurſus utraq; recepta, defunctū ſe fatalibus malis exiſtimabat.* Liuius li. 11. *Sed adeò coorta erat infenſa plebs, ut unius pœna defungendū eſſet patribus.* Id eſt, *ut Marci Coriolani dānatione ab illa populari cōſternatione liberandus eſſet Senatus.* ἀπαλλάττεσθαι & ἀπαλλάττεσθαι id à

Defungi. ἀπαλλάττεσθαι

id à Græcis dicitur. Demoſth. Ἀλλὰ καὶ τούτων πολλοὶ χεῖρον ἡμῶν ἀπηλλάχασι: id eſt, Sed eorũ permulti duriore, quàm nos conditione defuncti ſunt, id eſt, ἀπηλλάγησαν. Aphth. Οὐ γὰρ ἂν Ἀντιφῶν σύμβουλος γένοιτο, ἄριστα ἐκεῖνος ἀπήλλαττεν εἰς τὰς δίκας, Nam quicunq; conſulebat Antiphontem, is præclare in iudicijs defungebatur: id eſt, optimũ exitum litis habebat. Elegantius autem uoce actiua dicitur apud eos, quàm paſſiua. Simile eſt autem ac ſi dicamus, Vnius Chriſti morte defungendum humano generi fuiſſet, id eſt, cum ſecuritate iuſtitiæ æternæ decidendum. quod Caiaphas Ioannis XI. propheticè dixit homo minimè omnium propheta, Οὐ συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνοι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, Conducibile eſt nobis, ut unus homo moriatur pro populo. Similiter dicere poſſumus, Chriſtianorũ dogmatũ hanc ſummam eſſe, filij hominis morte humanũ genus defunctum eſſe, id eſt, ab omni moleſtia & anxietate imminentis atq; etiam graſſantis in hominibus mortis liberatũ eſſe, & à diuturno reatu exemptum, nexuiq; hoſtili perpetuo ereptum: Quod quidem ad eos pertinet quibus participes eſſe contigit orthodoxæ religionis, & eius ſacramenta amplecti fideliterq; retinere. Propterea defuncti abſolutè dicuntur qui mortẽ obierunt, quaſi ærũnis ſeculi liberatos & exemptos ſignificemus. Defunctumq; etiã more Græcorũ pro cadauere intelligimus ſubſtãtiue. Vnde ſcitũ illud Plinianũ in ſecundo Naturalis hiſto. de terra habitabili loquentis, Et ut publicos gentium furores tranſeã, hæc eſt in qua cõterminos pellimus, furtoq; uicini ceſpitem noſtro ſolo affodimus: ut qui latiſſimè rura metatus fuerit, ultraq; famã exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? uel cum ad menſuram auaritiæ ſuæ propagauerit, quã tandem portionẽ defunctus eius obtineat?

Ἀπηλλάττεν. [margin, beside line 2]

Defunctus. [margin, beside "li liberatos"]

Græci necron hoc modo accipiunt, quo Lucianus uti ſolet. Defungi etiam dicimus, nõ toto conatu, non magnopere aliquid accurare, ſed tepide & inſtrenue: & eo tantũ animo, ut officio functi uideamur, & quatenus ſatis ſit ad uitandam reprehenſionem aut emerendam ueniam. Liuius *lib.1. de* Remo & Romulo, *Sorte quadã diuinitus ſuper ripas* Tiberis *effuſus lenibus ſtagnis, nec adiri uſque ad iuſti curſum poterat amnis, & poſſe quanuis languida mergi aqua infantes ſpem ferentibus dabat:* Ita *uelut defuncti regis imperio in proxima alluuie ubi nunc ficus ruminalis eſt, pueros exponũt. Defunctos regis imperio dixit eos qui ſatisfeciſſent regis imperio.* Ille *enim in aquam fluentem pueros demitti iuſſerat, hi in ſtagnantibus aquis expoſuerunt.* In *quibus tamen ſperabant merſum iri itidem, ut in amne.* Inde *defunctorie agere, pro languide & remiſſe.* Vlpianus *in l. ſecunda,* Ad Tertul. Non *ſolum autẽ quæ nõ petit coërcetur, ſed etiam quæ defunctorie petijt, uel priuilegio munitum uel oneratũ tribus tutelis. id eſt, neglecte & oſcitanter.* Hoc *aũt & perfunctorie dicitur ab eodem, in l.* Aut qui, *infrà,* Quod ui aut clàm, Neq; *quidẽ perfunctorie aut obſcure dicere aut denunciare debet: id eſt, non bona fide, nec ex animo, nec iuſta denunciatione.* Lingua *uernacula per acquictum dicitur, ut cum dicimus rogatus rogo, hoc tantum laborantes, ut oraſſe uideamur, non ut exoraſſe, quod facere ambitioſi homines ſolent ab omnibus gratiam inire uolẽtes, uel falſam ſi ita res ferat, aut re aut uerbis mentientes ea ſe amicitiæ gratia feciſſe, quæ ne facere quidem conati ſunt.* Perfungi *tamen plus eſt quàm defungi.* Eſt *enim perfugi, ad extremum obire munus ſuũ, & ſtrenue operam nauare.* Liuius *libr.* VI. *ſecundi bel.* Puni. Romani *Conſules perfuncti quòd ad Ca-*

Defungi. Defunctorie. Perfunctorie. Perfungi.

puam attinebat cura, Caio Neroni ex legionibus quas ad Capuam habuerant, ſex milia peditum & trecentos equi tes decernunt. In l. unica, Cod. Qui numero tutelarum ſe excuſant, Si tres tutelas uel curas eodem tẽpore nõ defun

Defunctorie ſuſcipere. *ctorie ſuſceptas adminiſtras, onere quartæ tutelæ non gra uaberis. Defunctorie hic non trãſitorie ſuſceptas, aut etiã ſimpliciter affectatas ſignificat, ut Accurſius diuinauit, ſed eo animo ſuſceptas ut in numerũ cedant, & ut Græci*

Προφάσεως ἕνεκα. *dicũt,* προφάσεως ἕνεκα, *id eſt, quæſito prætexto, ut ſub leuiũ tutelarum obtentu iuſtis ac moleſtis tutelis eximatur. Hoc enim ſignificat defunctorie munus ſuſcipere. Defunctorie*

Πρὸς ἀφοσίωσιν. *& perfunctorie Græce* πρὸς ἀφοσίωσιν *uel* ἀφοσιώσεως ἕνεκα *&* ὁσίας ἕνεκα *dicitur, & per uerbum* ἀφοσιοῦσθαι, *quaſi defun*

Ἀφοσιώσεως ἢ ὁσίας ἕνεκα. *gendi gratia, hoc eſt, parce & more delibantis. Iſocrates in Panathenaico circa finem,* Οὐχ ὁμοίως ᾗ διελέγοντο περὶ

Ἀφοσιοῦσθαι. τούτων τοῖς ἀφοσιουμένοις, ἀλλ' ὑπερεπαινοῦντες, *Neque uerò de= functoriè de his diſſerebant, quaſiq; delibantibus ſimules, ſed in laudes effuſi in cœlum ferebant. Vtitur hoc & Herodotus ſæpe. Hoc idẽ penè translatiuè etiam dicitur Latine. Martianus, Præuaricatorem eſſe eum oſtẽdimus, qui colludit cum reo & translatiue munere accuſandi fungi=*

Translatiuè. *tur. Translatiuè, inquit, id eſt, uulgari & non accurata di ligẽtia utitur. Vlpianus in lege prima, De iure patronatus, Patronorum querelas aduerſus libertos præſides au= dire, & non translatiuè exequi debent. Translatiuum e=*

Translatiuum. Trãslatitium. *nim & translatitium, uel ut aliqui loquũtur, tralatitium, uulgarè & publicum dicitur, & ut Græci dicunt* ἀδιάφορον, *hoc eſt, indifferens, quod ſignificat non eximium, ſed*

Εἰκαῖον, ὃ τυχόν. *plebeium, & (ut ita dicam) circulare, hoc eſt,* εἰκαῖον, ὃ τυχὸν, *quod &* ἐγκύκλιον *dicitur: id eſt, in orbem uel ordi=*

Ἐγκύκλιον. Ἀγοραῖον. *nem cogendum,* Ἀγοραῖον. *Plinius in epiſtolis, Nec tuæ na*

turæ

turæ eſt translatiua hæc, quaſi publica officia à familiaribus amicis contra ipſorum commodum exigere. Et ego *te conſtantius amo, quàm uerear ne aliter ac uelim accipias, niſi te* Calendis *ſtatim* Conſulem *uidero.*Translatiua *officia appellat uulgaria, & ab omnibus uſurpata, non ab intimis modo, & ijs qui exquiſitè amicitiam colunt.* Cicero *in* Ver. *action.* II. *Sed in re uſitata ſatis eſt oſtendere omnes antea ita ius dixiſſe, & hoc uetus edictum translatitiumq́; eſſe.id eſt, non nouum & nuper inuentum, ſed ab omnibus* Prætoribus *antea uſurpatum, & ex ueteribus* Prætorum *albis translatum.* Vnde Plinius *maior pro uſitato accepit, & pro eo quod frequentatur,* Translatitium, *inquit, in* Aegypto *& octauo menſe gigni.id eſt, uulgò ſolitum & conſuetum.* Alibi *pro importato libro* X. Translatitiorumq́; *inuecta mori. Contrà uerò antiqui cum fieri aliquid non perfunctoriè nec translatiuè, ſed accuratè & enixè & totopere intelligi uolebant, bona fide facere dicebant, & ut uulgò dicunt, ad bonum etiamnum: hoc eſt, citra ullum figmentum, quaſi* ἀπηκριβωμένως, κατεσπουδασμένως, σπουδαιῶς, ἐπιεικῶς *etiam dici poteſt, &* ἀνενδότως. Plautus *in* Aulul.Dic *bona fide,tu iſthuc aurũ nõ ſurripuiſti?*Lyconid.*bona nõ.*Euch. *iſthuc quoq; bona?* Idem *in* Capt. Bona *fide tu mihi iſthæc uerba dixiſti?*Erg.*bona.* Terẽt. Bonán' *fide?* Syr. *bona hercle.* Quintilianus *in* x.*de ſeceſſus amœnitate loquens,* Nanq; *illa ipſa quæ delectant, neceſſe eſt auocent ab intentione operis deſtinati.* Neque *enim ſe bona fide in multa ſimul intendere animus totum poteſt. & quodcunque reſpexit, deſinit intueri quod propoſitum fuerat,* ἀντὶ τοῦ ὁλοσχερῶς, ἀτεχνῶς. Plinius *libro* x. *optima fide dixit, pro citra omnem prorſus*

Bona fide.

Optima fide.

 ſimulationem

ſimulationem remiſsionemq́;. Sic enim inquit; de Cæſare loquẽs, Illa fuit uera & incõparabilis inuicti animi ſublimitas, captis apud Pharſaliam Pompeij Magni ſcrinijs epiſtolarũ, iterumq́; apud Thapſum Scipionis, ea optima concremaſſe fide atq; non legiſſe, ἁπλῶς καὶ κατὰ πίστιν. Ariſtoteles in VIII. Ethicôn, κατὰ πίστιν συναλλάξαντες.

Ex eadem lege. §. ultimo.

Veluti cum futurũ iactum retis à piſcatore emeris, aut indaginem plagis impoſitis à uenatore, uel pantheram ab
Indago. *aucupe.) Indago (inquit Seruius) ferarum inquiſitio eſt. Vergilius lib. IIII. Aeneid. Dum trepidant alæ, ſaltusq́; indagine cingunt. Inde indagare pro ueſtigare. Hic autẽ indago pro effectu & propoſito indaginis accipitur, id eſt, pro captura, quo modo & Græcè therama (quod Gellius indaginem uertit) non magis uenatũ ſignificat, id eſt, actũ quàm effectũ, hoc eſt, τὸ θηρευθέν. Nõnulli tamen cenſent (quibus ego aſſentior) indaginem apud Vergiliũ non*
Varri. *ferarũ indagationẽ, ſed plagarũ ſeriem ſignificare in uarros arrectarũ, id eſt, in furcas uenatorias, qualẽ deſcribit Lucan. in IIII. Pharſaliæ, Aut dũ diſpoſitis attollat retia uarris Venator, tenet ora leuis clamoſa moloſsi. et reliqua. Et in VI. Magnoq́; receſſu Amplexus fines, ſaltus, nemoroſaq́; teſqua, Et ſyluas, uaſtaq́; feras indagine claudit. Polit. in Herodianũ li. II. de militibus prætorianis ab exercitu Seueri circundatis, Quos ubi uelut indagine armorũ cõcluſos captiuosq́; habuit, magna uoce ita ad eos uerba fecit. Plinius in Panegyr. de delatoribus loquẽs in inſulas deportatis à Traiano, Memorãda facies, delatorũ claſſis permiſſa omnibus uẽtis, coactaq́; uela tẽpeſtatibus pandere, iratosq́; fluctus ſequi quoſcunq; in ſcopulos detuliſſent. Et paulo pòſt, Cũ inſulas omnes quas modò Senatorum,*

rum, iam delatorũ turba compleret, quos quidem non in præſens tantùm, ſed in æternũ repreßiſti mille pœnarum indagine incluſos, id eſt, ſanctionũ ſeueriſsimarũ terrore à delationibus coërcitos cohibitosq;. Quo in loco indagine non inquiſitione expoſuerim, ut quidã cenſuerunt, ſed ambitu potius & ſepto, & ueluti cancellis circundatis. Eſt enim indago propriè id quod à Græcis στοιχισμὸς *dicitur, id eſt,* αἱ λεγόμεναι στάλυκες κατὰ στίχον κείμεναι. *Stœchi enim Græcè uarri ſunt. unde ſtœchiſmos indago, id eſt, plagarũ expãſio uarris ſubrectarũ, ferarum luſtra & ſtabulationes ambiẽs, quos dumeta ferina uenatores appellant, à uerbo ſtabulari eôdẽ pertinente uocabulum deductum. Stabulari enim de feris dicitur, hoc eſt, uerſari & locũ capere. De indagine Demoſthenes in 1. Philip.* Καὶ οὐχ οἷός τε ἐστὶν ἔχων ἃ κατέστραπται, μένειν ἐπὶ τούτων, ἀλλ᾽ ἀεί τι προσπεριβάλλεται, καὶ κύκλῳ πανταχῇ μέλλοντας ὑμᾶς καὶ καθημένους περιστοιχίζεται, *Neq; uerò poteſt (de Philippo loquens) ijs urbibus acquieſcere, quas iam ditioni ſuæ ſubegit, ſed latius latiusq; in dies ſuarum expeditionum ambitum circunſcribens, cunctantes uos ignaueq; ſedentes tanquam indagine cingit. Alioquin indago inquiſitionem ſignificat, quæ Græcè thera & therama dicitur. Vnde ſciatheras inſtrumentum gnomonicon, quo etiam architecti metandis urbibus utebantur. Hoc enim ſciathera octo cœli regiones exacte colligentes, uentorum uim moleſtam urbibus, oppoſitis platearum angiportorumq; angulis frangebant aut amoliebãtur: aurasq; corporibus ſalubres platearum directionibus admittebant, ut docet Vitruuius libro 1. Sũt autem plateæ uerbo Græco uici in urbibus latiores, quas uias Cicero Latine appellare ſolet, uulgo autẽ pro areis accipiuntur. Vitruuius de colligẽdis regionibus loquens,*

Στοιχισμός. Stabulatio. Stabulari. Sciatheras. Platea.

 Collocetur,

Collocetur, inquit, ad libellã marmoreũ amuſsium medijs mœnibus, aut locus ita expoliatur ad regulam & libellam ut amuſsium non deſideretur. ſupraq; eius loci centrum medium collocetur æneus gnomon indagator umbræ, qui
Σκιαθήρας. Græcè σκιαθήρας dicitur. Ab hoc Sciathericon horologium
Sciathericon. apud Plinium dictum eſt libr. II. id eſt, umbræ indagatorium. Eſt autem ſolarium quo hodie utimur ad horas æquales æquinoctialesq; colligendas, antiqui autem ad in-
Iactus. æquales & temporales. Iactus uerò retis etiam iactus abſolute dicitur. Valerius lib. IIII. cap. I. circa finem, A piſcatoribus in Mileſia regione uerriculũ trahentibus quidam iactum emerat. Vbi hiſtoria memorabilis à Valerio narratur ad hunc locum pertinens, cuius admonuiſſe ſuf-
Bolos. ficiat, ſi quis adire Valerium uelit. A Græcis hoc tractũ, apud quos bolos, id eſt, iactus in eadem ſignificatione accipitur, autore Suda. Quo uerbo aleæ etiam iactus ſigni-
Plauti iocus. ficatur. Vnde iocus ille Plautinus in Rudente male ab aliquibus enarratus, Oh Neptune lepide ſalue, nec te aleator ullus eſt ſapientior. Profecto nimis lepide iecisti bolõ, periurum perdidisti. Verba ſunt Trachaleonis ſerui exiſtimãtis lenonem naufragio perijſſe. Perdere autem perimere & euertere interdum ſignificat, unde iocus reſultat: & aleatores autem & piſcatores bolon iaciũt. Perdidisti igitur Neptune hominem perditiſsimum: id eſt, lenonem maximè perdendum. propterea Neptune aleam pulchre iecisti, pulcherrimũ iactum fecisti. Idem in Curgul. Si uis tribus bolis βάλλειν chlamydem. Id eſt, ſi uis tribus iactibus mittere uel opponere chlamydem. Mil. Quin tu is in malam crucem cum bolis cum bullis. Ab hoc εὐβολεῖν Græci pro uenereum iacere dicũt, qui in alea feliciſsimus eſt iactus: de quo Cicero in I. de Diuinatione, Quatuor

tali

tali ciecti,caſu uenereum efficiunt: num etiam centum ue nereos ſi CCCC. *talos ieceris caſu futuros putas?* Bolus *priore producta fruſtum ſignificat.* Terent. in Heaut. *Cru cior bolum tantum mihi eſſe ereptum ſubito è faucibus.* Panthera *autem hic pluraliter intelligo,potius quàm pan theram genere fœminino.* Pantheron *enim retis genus eſt ex eo nomen habēs quòd omnes aues concludat, eadem ſe re ratione qua panagron,quod rete piſcatorium eſt.* Thera *uenatum ſignificat & aucupium.unde* Pantheron *di ctum,&* ὀρνιθοθήρας *auceps.* Eſt *autē huiuſmodi rete quod noſtri ſaltabundum appellant, quod cum humi exporre ctum eſt,& in oblongam tenuitatem contractum, tegitur quiſquilijs,ne ab auibus prouideri poſſit.* Deinde *cū opus eſt,adducto magna ui fune, repente expanditur, ineſca taſq; aliquot diebus auiculas uno ictu uniuerſas contegit.* Hoc *reti noſtri ad paſſeres & ſturnos utūtur,& ad grues & otidas,quas ſtardas uocant, quaſi tardos anſeres.* Hic *autem in plurali per metonymiam accipitur pro captura, eo modo quo indago.* Ab *eadem tamē etymologia panthe ra dici poſſunt,quicquid auceps ceperit.* Sudas *huius uoca buli meminit,licet non interpretetur.* Quid *ſi non panthe ra,ſed pantherama legam? id eſt,quicquid aucupio cepe rit.* Aliud *eſt retis genus bimembre,quod duabus alis con ſtat, humiq; expanſum deuolantibus auibus adducto fune in ſe complicatur ad eas irretiendas,nec ſemel,ut illud ſim plarium genus,ſed identidem contrahitur, expanditurq;.* Hoc *ad corydalos utuntur, & ad eas auiculas quas per egrinas appellāt, de quo hic intelligi nō poteſt nō magis, quàm de eo genere aucupij uenatorij, quod hodie ubiq; gentiū notum & frequentatum, mirum eſt priſcis inaudi tū fuiſſe.* Neq; *enim* Ariſtoteles,*neq;* Plinius,*qui genera*

Panthera.

aquilarum accipitrumq́; tradidere, uſquam eius rei memi nerunt, nec alius prorſus ueterum ſcriptorum qui extant, ut arbitror. Iulius tantùm Firmicus lib. v. cap. VIII. mentionem prædonum accipitrum, & falconũ facit, qui tempore Conſtantini Imperatoris fuit, Conſtantini Magni filij. Quin & Plinius lib. x. ita inquit, In Thraciæ parte

De aucupio accipitrario.

ſuper Amphipolim homines atq; accipitres ſocietate quadam aucupantur. hi ex ſyluis & harundinetis excitant aues, illi ſuperuolantes deprimunt. rurſus captas aucupes diuidunt cum eis. Idem genera accipitrum ſedecim meminiſſe ſe dicit, nec tamen proſequitur, ne nominatim quidẽ, cum Ariſtoteles genera tantùm decem ponat, ut fortaſſe erratum eſſe in notis numeri apud Plinium ſuſpicari debeamus. Quæcunq; enim de aquila & accipitre dicit, ex Ariſtotele ad uerbũ uertiſſe uidetur. Hodie nomina ſeruari (ut arbitror) uix poſſunt, quo modo permulta in reliquis auibus piſcibusq́;.

Accipitrum differentiæ.

Primã differentiam faciũt pugillarium & pinnariorũ: quidã enim prætento pugno reuocãtur emiſſi: alterũ genus non niſi pinnarũ ſcapo reuocatur. Secunda differentia eſt inuolantium & deprimẽtium, quòd alterum genus inuolare prædam ſolet, alterum tantum deijcere ac deturbare. Eſt & alia differẽtia eorum qui ſublimes prædam in uepretis latentem circunuolitare ſolent, & cũ à canibus aut uenatoribus excitata eſt (Sic enim uocauerim potius, quàm aucupes) ſuperne ſeſe librare, deuolantes, ſubuolantes, prouolantes ſpectanda celeritate, ſic interdum prædam lancinãtes, ut humi afflictam enecent eliſis interaneis: quod teſtari oculata fide poſſumus, qui eius oblectamenti ſtudioſi magis in prima & plena pubertate, quàm literarum fuimus. punctim ſubrigi caſitareq́; quaſi lineis rectis appellãt. hi autẽ omnes ex genere pinnario

nario ſunt. Grauiores *& qui ſublimi uolatu luſtrare prædam, atq; humi conditam prodere ac circũſcribere circinatu non ſolent, quales ſunt omnes pugillares, & nõnulli pinnariorum, arboripetæ dicũtur & ſtatarij, porrectoq́; uolatu contendunt.* Qui *autem manſiones obſeruare non aſſueuerunt, temere tranſuolantes, errones appellãtur & ſtationis deſertores.* Quidam *ſublimipetæ prædam nõ niſi uolantem petunt, quam ſi prouolatu aſſequi nequiuerint, in fruteta cadẽtem ſubſequentibus magiſtris emicatu prodũt, ſagittæ modo ſurſum uerſus eliſi.* Humipetæ *deorſum cum præda deferuntur.* Sunt *quos ſublimiuagos dicãt, qui neglecta interdũ præda iam deſignata, cum diſſerenauit, ad meridiem plerunq; apricatione delectati, in nubes licentius attolli ſolent, & diu ex hominũ proſpectu auferri expatiantes, quaſi quidam emanſores, id quod prouidentes magiſtri receptui continuo ſtentorea uoce canunt, interim ſcapum oblongo loro rotantes, quos oportet uocaliſsimos homines eſſe uociſq́; præconiæ.* Si *uerò nubilauerit, nullum eſt periculum.* Nidularios *manſuefactarij uocant, qui ex nidulo rapti ſunt, & domi adoleuerunt.* Ramales *ſunt qui iam ferme adulti & nido oberrantes, ramulatim uolitantes capiuntur.* Hos *(ut arbitror) præferunt, celeritate enim nidularijs præualent.* Nidularij *ut obſequioſiſsimi, ſic deterrimi.* Peregrini *ut in primis uolucres, ſic contumaces, & maiore negocio curabiles, ut qui ab infantia non obduruerint.* Hi *tamen duorũ generum, hornotini præſtantiſsimi putãtur: id eſt, qui antequã deplumeſcant, manſueſcũt. anniculi, qui aut bimi, aut trimi & deinceps, feri capti ſunt, ad obſequium redigi non poſſunt.* Accipitribus *ingluuiem reieciſſe letiferum, quod nõnullis generibus cõtingit ſi paulò incautius curentur.*

Aduentitij hodie pinnarij anniuerſaria negociatione ex Creta importantur, ſacros ſacelloſq; appellant, quaſi ἱέρακας & ἱερακίσκους. Supradictis autem generibus alij aliter utuntur. Campeſtres appellant perdicarios, leporarios, picarios, cornicarios, miluarios. Lacuſtres & riuularios lacunarioſq; dicunt, anatarios atque ardearios. Vidimus pridem accipitrem ex genere perdicariorũ palumbis magnitudine, gruem tractim deturbantem, uiſenda ſolertia oculis inuolatam, ita ut præda torpens & in terram decidens ſecum auem inuolatricem detraheret, & humi cum cecidiſſet, raptim à cane leporario exciperetur, ad id condocefacto, ſtupente Principe Carolo, qui ob rei miraculũ quingentis aureis licitus eſt. Adnectuntur eorum pedibus tintinnabula, cum orbiculis argẽteis indice circũſcriptis, ut ſi amißi inuenti fuerint, ad dominos referantur, repertos autem ſuppreßiſſe inter nobiles iure recepto criminoſum eſt. Sæpe enim euagari longißimè & ultra famam ſolent ij qui ſublimiuagi dicũtur. Anniuerſaria cura plumas in auiarijs amittunt. Ineunte autumno, accipitrarij ſaginam auiarij medicamentis exinaniunt (extenuare id appellãt, quod noſtri exaginare dicũt) rurſuſq; ad prædam inſtituũt, inediaq; perdomitant, inditis in os ſtupeis turundis carũcula præditis aut inuolutis ingluuiem eorũ ludificantes: ſimul enim ſic euocatis pituitis & excremẽtis uolaciores reddi perhibent, ſimul famem iritari, atque ita ad obſequium redigi. Hyeme etiã ad gelu ſub dio nonnullos noctu alſiſſe iuuat, nonnulli ſi alſerint, cõtinuo inhorreſcunt, cum morte periclitantur reiecta ingluuie. In omni genere ueterani difficilius extenuantur, & minus uolucres ſunt, ſed ad prædam ſolertiores & minus obnoxij. terram enim uolatu ſtringentes, deuolantem auem

excipere nouerũt, aut anguſtiſſimis finibus latebram eius circunſcribere, ne uenatores aberrent. Tyrones ut uolaces & rapidi, ſic errones & expatiatores. Magna nunc gratia huius artificij, quod mirum eſt olim inauditũ fuiſſe, præſertim cum uenationis genera omnia (ut arbitror) fuerint antiquis percognita & uſitata.

Ex l. Iulianus. §. Quod autem diximus, eodem titulo.

Hic non debuit facilis eſſe ad temerariã indicationẽ.)
Indicatio hoc in loco quid ſignificet, pauci (ut opinor) Indicatio.
percipiunt. Indicare (inquit Nonius) promitterre atq; Indicare.
addicere eſt: quæ ſignificatio mirè hic quadrare uidetur, atq; haud ſcio an uſquam alibi ita expreſſam legerimus. Indicare igitur æſtimare eſt, & preciũ rei uenalis ſtatuere. M. Tullius in III. de Offic. Quintus quidem Scæuola Publij filius, cum poſtulaſſet ut ſibi fundus, cuius emptor erat, ſemel indicaretur, idq; ita uẽditor feciſſet, dixit ſe pluris æſtimare: addidit centũ milia nummorũ. Nihil expreſſius his exẽplis. Sed apud Ciceronẽ multi uulgariter intelligunt indicare pro demõſtrare. Indicare uendẽtis eſt, τιμᾶσθαι, ut mercari & liceri emptoris. Plautus in Perſa, Indica, fac preciũ, τίμα, τάττε τὴν ἀξίαν. Dord. Tua merx eſt, tua indicatio eſt. Id eſt (ut uulgò dicũt) qui bouẽ uænalẽ habet, is preciũ imponit. Idẽ, Vin' bene emere? age, indica prognariter. Hoc eſt, æſtima, dic quãti uendes uno uerbo. Et rurſus in Aulula. Venio ad macellũ, rogito piſces, indicãt caros, agninã caram, caram bubulã. Licetur em-
ptor, id eſt, πλειστηριάζει, quod etiam ὑπερθεματίζειν dicitur. Πλειστηριάζειν.
Fortaſſe autẽ apud Plautũ ſic legẽdũ, Rogato piſces: in- Ὑπερθεματί-
dicãt caro: agninã caro: caro bubulã. ut hic apud Vlpia- ζειν.
num, Aſſeuerauit autẽ bonæ frugi & fidũ, & caro uẽdi-

dit?

dit? Quod autem ſequitur, Atqui ignorauit: atqui una eſt particula, καὶ μὴν, ἀλλὰ μὴν, per hypophorã poſita, & ob=

Τιμᾶσθαι. iectiuè pronũcianda. Indicat uẽditor, id eſt, τιμᾶται. quã=

Πράττειν. quam Lucianus aliter expreßit his uerbis, πόσου πράττεις με ὑπὲρ τούτου, Quãti hunc indicas. Indicatio æſtimatio eſt, atq; etiam probatio. Plinius lib. XXII. Mellis cauſas atq; differẽtias nationesq́; & indicationẽ, in apium ac deinde florũ natura diximus. Vbi imperiti, aut qui nõ ſatis ani=maduerterũt, iudicationem legũt. Indicatura etiã in eun=dem ſenſum ab eodẽ dicitur in præfatione his uerbis, Hæc

Indicatura. fidutia operis eſt, hæc indicatura: id eſt, preciũ & æſtima=tio operis, & quo maximè opus probatur, & cenſetur. Idem lib. XXXVII. Traditur Hiſmeniam coraulẽ multis fulgentibusq́; gemmis uti ſolitũ, comitante fabula uanita=tem eius, indicato in Cypro ſex aureis denarijs ſmarag=do, in quo fuerat ſculpta Amymone, iußiſſe enumerari: & cũ duo relati eſſent imminuto precio, male mehercu=les curatũ dixiſſe. multum enim detractũ erat gemmæ di=

Plinij locus. gnitati. Qui locus uulgo corruptißime legitur. Vbi etiam nos non enumerari, ſed C. id eſt, centũ numerari legimus. Et rurſus, Nec eſt hodie Murrhini alterius præſtãtior in=dicatura. Hoc autem in loco indicatio ſignificãtißime ac=cipitur pro uerboſa illa ac ſcurrili propemodũ uænalium rerũ cõmendatione, qua uenditores uti ſolent emptoribus alliciendis. Sic enim ſolent ultro gratißimas res futuras emptoribus ſpõdere, & futurũ ut bene ſecum actũ eſſe di=cant. Maximè autem omniũ Iuriſconſultorum Vlpianus proprietatis atq; elegantiæ ſtudioſus fuiſſe mihi uidetur.

Ex l. Limes & labra, eodem titulo.

Funes non limes proculdubio legendum cenſeo. Hunc autem errorẽ litera maiuſcula & miniata induxit, quales

fieri

fieri in capitibus legum ſolent, funesq́; hauſtorios intelligendum. At uero labra crateres lapideos ſignificãt, quibus aqua ſaliens ex ſiphũculis cõcipitur. Crater eſt enim quem uulgò peluim appellant in fontibus manu factis, id eſt, ſalientis aquæ conceptaculũ. Plinius in V. *epiſt. In hoc fonte crater, circà ſiphunculi plures miſcent iucundiſsimũ murmur. Idem, Stibadio aqua uelut expreſſa cubantium pondere ſiphunculis effluit, cauato lapide ſuſcipitur, gracili marmore continetur, atq; ita occultè temperatur, ut impleat nec redundet. Sunt alioqui labra uaſa uinitoribus accõmodata, quẽadmodum lacus & cuppæ, quibus labris apud nos uindemiæ exportãtur in uehiculis. Labra etiam lapidea balneis uſum præſtant, foſſæq́; lapideæ in balneis labra uocabantur, cuius ſignificationis exẽpla ſunt apud Vitruuium lib.* VII. πυελοὶ *&* πλυνοὶ *Græcè dicuntur, hoc eſt, ſolia balnearia. Salientes autem capita ſunt fiſtularum, atq; etiam ipſæ tubulorũ fiſtularumq́; ſcaturigines, quæ & ſiphunculi dicũtur & ſipunculi, ab aquæ expreſſione tanquam ex ſiphone ſalientis. hos Græci* κρουνοὺς *uocant. Lucianus,* Ἐμφορούμαι χανδὸν ὑποθεὶς τῷ κρουνῷ τὴν κεφαλήν. *Vnde Enneacrunos fons Atticæ ab nouem ſaliẽtibus ſic dictus. Et* κρουνίζειν *uerbum Galeno, quod fundere aquam gracili ſaliente ſignificat. Cicero ad Quintũ fratrem, Piſcina & ſalientibus additis mira ſuauitate uillam habiturus es. Vitruuius lib.* VIII. *Collocentur in caſtello tres fiſtulæ æqualiter diuiſæ in tria receptacula cõiuncta: uti cum abundarit, ab extremis in medium receptaculum redundet: ita in medio ponẽtur fiſtulæ in omnes lacus & ſalientes. Accurſius de his omnibus aliter prorſus cenſuit.*

Labra. Crater. Salientes. Siphunculi. Κρουνοί. Enneacrunos fons. Κρουνίζειν.

Ex l. Fundi. §. Si ruta. eod. in tit.

Si ruta & cæſa excipiantur.) Quid ſint ruta & cæſa Vlpianus

Vlpianus hic,& in l. ſequenti apertè docuit. aliquid tamen his addendum. Cicero in fine Topicorũ de rutis & cæſis ita inquit,ſcribens ad Trebatiũ hominem Iuriſconſ. Nam ne præterirem aliquid quod ad argumentũ in omni ratione reperiendum pertineret,plura fortaſſe, quàm à te deſiderata erant,ſum complexus:fecíq; quod ſæpe liberales uenditores ſolent,ut cum ædes fundum'ue uendiderint rutis cæſis receptis,cõcedant tamen aliquid emptori quod ornandi cauſa apte & ſuo loco poſitum eſſe uideatur. Sic nos ad id quod quaſi mancipio dare debuimus,ornamenta quædam uoluimus nõ debita accedere. Inde illud Craßi in Lucium Brutum Bruti Iuriſconſ. filium, ex II. libro de Orat. Quid patri nunciari uis? cui rei, cui gloriæ, cui uirtuti ſtudere? patrimonio'ne augendo? at id non eſt nobilitatis. ſed fac eſſe,nihil ſupereſt,libidines totum dißipauerunt. An in iure ciuili? eſt paternum. ſed dices te cum ædes uenderes,ne in rutis quidem & cæſis ſolum tibi paternum reliquiſſe. Prouerbialiter à Craſſo dictũ eſt in hominis nequitiam, qui adeò effuſus fuit paternis bonis addicendus & diſſolutus,ut nihil cauerit ſibi in rutis ſaltem & cæſis recipiendis,in quibus ut ex illis uerbis Ciceronis apparet, maiorum memoria conſeruari ſolebat. Craſſus enim cum Brutorũ gentis imagines in funere anus cuiuſdam ferrentur, quæ ex familia Brutorum erat (ut moris fuit antiquis) ſcommatis occaſione arrepta ita ad Brutũ in foro inquit,unde pompa funeris uideri poterat, Tu lucem aſpicere audes? tu hos intueri? tu illam mortuam? tu imagines ipſas non perhorreſcis? quibus non modò imitandis,ſed ne collocandis quidem locum tibi ullum reliquiſti? Plinius libro XXXV. de ijs loquens, Aliæ, inquit, in foribus & circa limina animorum ingentium imagines

Ruta & cæſa recipere.

nes erant, affixis hoſtium ſpolijs, quæ nec emptori refrin-gere liceret, quæ etiam dominis mutatis domus ornamen-ta erant. In rutis igitur & cæſis huiuſmodi imagines & ſtemmata familiarium erant. Neque uerò Mutius *in titu-lo,* De *uerborum ſignificatione, rutorum cæſorum ſigni-ficationem tam arcte complexus eſt, quàm hic* Vlpianus *fecit:* In *rutis, inquit, & cæſis ea ſunt quæ terra non te-nentur, quæq; opere ſtructili tectorio ue non continen-tur. Secundum quæ uerba opus inteſtinum in rutis & cæſis continetur: quod cum ex dicto loco* Ciceronis *in* Topicis *intelligitur, tum uerò ex ijs quæ* §. *ſuperiore de pluteis dicuntur.* Eſt *autem opus inteſtinum, inſtrumen-tum domus, ut ſcamna, ſedes, grabati, abaci, ſubſellia, ful-cra, plutei, armaria, ſcrinia, foruli, loculamenta, menſæ, tripodes, monopodes uel potius monopodia, dorſualia quæ igni opponuntur cum accũbimus, repagula, & clau-ſtra lignea, & omnia deniq; quæ materia conſtant.* Vi-*truuius libro* II. *de abiete loquens,* Ima *autem cum exci-ſa quadrifluuijs diſparatur, eiecto torulo ex eadem arbo-re ad inteſtina opera comparatur.* Idem *libro* VI. *de ca-uedijs diſpluuiatis loquens,* Itaq; *redundantes canales re-ſtagnant, & inteſtinum & parietes in eis generibus ædi-ficiorum corrumpunt.* Vbi *inteſtinum pro feneſtris po-ſuit,* Et *rurſus alibi,* Habent *autem hæ domus ueſtibula egregia, & ianuas proprias cũ dignitate, porticuſq; pe-riſtyliorum albarijs & tectorijs, & ex inteſtino opere lacunarijs ornatas. Materiaria autem incruſtatio, quam lambritium dicunt, tectorij uicem implet. Coaxatio enim quæ & coaſſatio dicitur, tabulis id genus cõſerta eſt, qui-bus cuppæ & lacus cõficiuntur. Aſſes enim quæ & axes dicuntur, tabulæ ſunt ſectiles non abſimiles ſcandulis, quibus*

Opus inteſtinum.

Incruſtatio materiaria.

Coaxatio & coaſſatio.

Aſſes & axes & aſſamenta.

quibus tecta tegularum uice in quibuſdam locis tegũtur. Plinius aſſamenta etiam appellat lib. xvi. ut Græci σανιδώματα. Σανιδώματα. *Coaxatione antiqui ad intertignia utebantur, quod nuper in uſum rediјt. Lignea uerò incruſtatio tympanis & orthoſtatis compacta eſt, panella & mordeſias à mordendo appellãt artifices, & tenones quaſi tenaces. Axes ij ſunt excauati cardinatiq́; quibus tympana undiq́; ambiuntur & continentur. Arrectaria etiam tranſuerſariaq́; iugamenta dicũtur. Cardo ſumma pars eſt iugamenti quod in cauum inditur. Contabulatio generale nomen eſt. Aſſeres ab aßibus differunt. Sunt enim aſſeres oblongi, trientali circiter materia, latitudine ferè ac craſſitudine æquales, uulgo membraturæ dicuntur.*

Orthoſtatæ. Arrectaria & tranſuerſaria. Cardo. Contabulatio. Aſſeres.

Ex eadem lege.

Caſtellum. *Caſtella plumbea putea opercula puteorũ epitonea.) Lego caſtella plumbea putealia, id eſt, opercula puteorũ, epiſtomia. ut fortaſſe hæc uerba, id eſt, opercula puteorũ, ſint ex margine in textum addita. Caſtella in aquæductibus duplicem uſum præbent. Sunt enim caſtella conceptacula quædã laxiora certis ſpatijs emodulata, ex quibus aqua per fiſtulas in uaria loca diſtribuitur, id eſt, in uillas & prætoria nobilium indultu principali, ut docet Frontinus in libro de Aquæductibus. Vitruuius lib. viii. Ductus aquæ fiunt generibus tribus, riuis per canales ſtructiles, aut fiſtulis plumbeis, ſeu tubulis fictilibus, quorum hæ rationes ſunt: Si canalibus, ut ſtructura fiat quàm ſolidißima, ſolumq́; riui libramẽta habeat faſtigiata nec minus in centenos pedes ſemipede. Eæq́; ſtructuræ cõformentur, ut minimè ſol aquã tangat. cumq́; uenerit ad mœnia, efficiatur caſtellum, & caſtello coniunctum ad recipiendum aquam triplex immiſſarium. Collocenturq́; in*

caſtello tres fiſtulæ æqualiter diuiſæ in tria receptacula coniuncta, uti cum abundauerit, ab extremis in medium receptaculum redundet. Ita in medio ponentur fiſtulæ in omnes lacus & ſalientes, in altero in balneas quæ uectigal quotannis populo præſtent. Ex quibus tertio in domos priuatas ita ne deſit in publico. Immiſſaria Vitruuius & receptacula pro iiſdem accipit. Lacus autem pro iis conceptaculis aquæ in quibus mulieres lintea abluebant. Canales ſtructiles ſemiruti hodie Romæ uiſuntur. Tubulis & fiſtulis Gallia utitur. Caſtellorum altera eſt utilitas, quòd aqua per canalium aut tubulorum anguſtias magno ſpiritus impetu eliſa, cum in caſtellorum laxitatem inciderit, impetum illum à ſpiritu elidēte per anguſtias cōceptū amittit, qui alioquin aquæductibus propter rapiditatem noxius eſſe poſſet. Propterea crebra in aquæductibus erant caſtella certis ſpatiis aſtructa. Vlpianus autē hic de priuatis caſtellis intellexit, hoc eſt, de quibuſdam conceptaculis atq; immiſſariis aquæ uel tubis deriuatæ, uel hauſtæ machinis, quæ cum uſus uenit per emiſſarium, uel per ſalientes emittitur ad eum locū quo emitti opus eſt. Vitruuius libro x. de organis hauſtoriis loquens, Cum autem altius extollendum erit, eadem ratio communicabitur ſic. Rota fiet circum axem ea magnitudine, ut ad latitudinem quæ opus fuerit conuenire poſſit. circum extremum latus rotæ, figentur modioli quadrati, pice & cera ſolidati. Ita cum rota à calcātibus uerſabitur, modioli pleni ad ſummum elati, rurſus ad imum reuertentes infundent in caſtellum ipſi per ſe quod extulerint. Idem de Cteſibica machina loquens, Ita ex interiore loco caſtello collocato ad ſaliendum aqua ſubminiſtratur. Epiſtomion æramentum eſt quo ora ſalientiū obtu- Lacus. Epiſtomion.

P *rantur*

rantur & laxantur cum opus eſt, dum manu ducitur uertibulum illud pertuſum, quod admittit uel arcet aquam, prout hoc aut illo modo uerſatur. E*piſtomion enim Græcum eſt quaſi oris obturaculum dicas.* Hoc *ad hauriẽdum ad quotidianum uſum uinum in hypogeis utimur, fontem appellãtes.* Vitruuius *libro* x. *de hydraulicis organis loquens*, Singulis *autem canalibus ſingula epiſtomia incluſa ſunt, manubrijs ferreis collocata, quæ manibus cũ torquẽtur, ex arca patefaciunt nares in canales.* Idem, Mo*tione uero uectium uehementiore ſpiritus uehemẽs compreſſus epiſtomiorum aperturis influit, & replet anima canales.* E*piſtomion accepit pro eo obturaculo quod in muſicis organis ſpiritum continet & laxat ut opus eſt.* V*biq; tamen apud eũ epithomion corrupte legitur.* V*arro lib.* III. *de re* Ruſti. E*piſtomijs, inquit, uerſis ad unũquenq; actum ſic ut influat in conuiuiũ.* E*piſtomizo uerbum cõtineo & ſuffræno ſignificat.* V*nde epiſtomion dictum, quia ori uaſis pertuſi opponitur, ut fluẽtem liquorem cohibeat, & rurſus tranſmittat cum opus eſt.* Fiſtu*læ porrò applumbatæ ſunt quæ eliquato plumbo in lapidum cauis ferruminatæ ſunt, quæ interdum extra parietes prominent, interdum introrſus latẽt eminente tantùm mãma ærea, quæ* Maſtos *uerbo* Græco *dicitur, cuiuſmodi paßim uiſuntur* Pariſijs. *Ferè enim maſtis erumpunt non epiſtomijs, cum perenniter fluant.* Sigilla *parua ſunt ſigna, id eſt, ſimulachra in ſuis ædiculis collocata quaſi parietũ honeſtamẽta.* Iuuenalis, Si *quis in ædicula deus unicus.* V*el etiã ſimulachra columnarum abacis inſidentia.*

Epiſtomizo. Fiſtulæ applũbatæ. Maſtos. Sigilla.

Ex l. Si uenditor, eodem titulo.

Si de plumbeo caſtello fiſtulæ ſub terram miſſæ aquam ducerent in equum lateribus circunſtructum.) Legẽdum

eſt in

eſt in ſpecum, licet Accurſio aliter uiſum ſit. Specus enim inter opera aquariorũ numerantur. Frontinus de Aquæductibus, Quicunq; poſt hanc legem rogatam, riuos, ſpecus, fornices, fiſtulas, caſtella, lacus aquarum publicarum, quæ ad urbem ducũtur, forauerit, ruperit, & reliqua. Idẽ, Placere circa riuos qui ſub terra eſſent & ſpecus citra urbem & extra urbem ad continentia ædificia, utraq; ex parte quinos pedes uacuos relinqui. Specus.

Ex l. Creditor, in fine, eodem tit.

Ante domũ mari iunctam molibus iactis pyram conſtituit.) Legendum pilam. Pilæ lapideæ in ædificijs ſunt columnæ ſtructiles, aut ſtructuræ ex lapide cæſo, quaſi quædã ædificiorũ femora, quibus Mutuli (quos coruos uocant) incũbentes trabes & epiſtylia ſuſtinent, de quibus alibi diximus. Pilæ etiã opera ſunt informia quæ in aqua conſtruuntur, cuiuſmodi magnifica Genuæ uiſitur. molem uulgo appellant. Earũ uſus eſt ad tuendas à fluctibus naues intra portus & naualia. De quarũ conſtructione Vitruuius lib. v. ſic inquit, Deinde ſuper eam exæquationem pila, q̃ magna conſtituta fuerit, ibi ſtruatur, eáq; cum erit extructa, relinquatur ne minus duos menſes ut ſicceſcat. Tunc autem ſuccidatur margo quæ ſuſtinet arenam, ita arena fluctibus ſubruta efficiet in mari pilæ præcipitationẽ. Huiuſmodi pilã Vergilius lib. IX. deſcribit his uerbis, Pilæ. Mutuli.

Qualis in Euboico Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit, magnis quam molibus antè
Constructam ponto iaciunt: ſic illa ruinam
Prona trahit, penituſq; uadis illiſa recumbit.

Huiuſmodi autẽ fiebãt ex puluere Puteolano qui in aqua lapideſcit. Fiunt & alia ratione intra aquam circundatis tabulationibus, quas arcas Vitruuius appellat ab arcẽdis

aquis ab opere. Alij aquaria ſepta uocant. Noſtrates *fabri & ſtructores baſtardellos dicũt. cuiuſmodi dudum in ponte Pariſienſi uidimus ſuſcudatis lignis ad perpẽdiculum depactis, ne aqua per rimas erũpere poſſet. Sunt au-*

Suſcudes. *tem ſuſcudes ſubcudesq́;, lignea retinacula quæ etiam ſe-*

Securiclæ. *curiclæ à forma dicuntur quaſi ſecuriculæ, quibus duo ti-*

Securiclatus. *gna tenaciſſima inter ſe uinciuntur, unde ſecuriclati cardines apud* Vitruuium *lib.* x. *licet uulgò ſecuridati legatur. noſtri (ut arbitror) hirundinũ caudas appellãt.* Cato, *Subcudes iligneas adindito: eas ubi confixeris, clauis corneis occludito. Apud Auguſtinum lib.* xv. *de Ciuitate, ſuſcudines legitur.* Vitruuius *lib.* x. *cap.* viii. *de tympano ad molendam farinam loquens, Secundum id tympanum maius, item dentatum planum eſt collocatum, quo continetur axis habẽs in capite ſummo ſubcudem ferream quo mola cõtinetur.* Quod Vitruuius *ſubcudem hic appellat, noſtri ferrum molendini appellant, ex quo forma ſubcudis intelligi poteſt.* In *codicibus tamen impreſſis locus ille mutilatus eſt. Deſunt enim decẽ uerba à uerbo priore cõtinetur, uſque ad alterum idem uerbum.*

Ex l. penultima, eiuſdem tituli.

Puta enim eum fuiſſe ſeruum qui per catadromum de-

Catadromus. *ſcendere, aut in cloacam demitti ſolitus eſſet.)* Catadromus *de quo miranda cecinit, id eſt, uaticinatus eſt* Accurſius, *Latinè decurſorium ad uerbũ transferri poteſt.* Dromos *enim curſum ſignificat.* Trãquillus *in* Nerone, Nobiliſſimus *eques* Romanus *elephanto ſuperſedens per catadromon decucurrit.* Id *eſt, per ſtadiũ in quo equites decurrere ſolebant imaginario prælio, ut fit ſæpe in Gallia Principe ſpectante: licias uocant.* Nonnulli *catadromum*

Hippodromus. *& hippodromũ pro codẽ accipiunt. Eſt autẽ hippodromus*

mus equorum curriculum, in quo de pernicitate certatur citra ſimulachrum pugnæ. Neutra autẽ ſignificatio hic conuenit. Quid enim ſimile catadromo cum cloaca? aut quid ſeruo cum decurſione equeſtri? Propterea ſuſpicor locum hunc mendoſum eſſe. Decurrere autẽ quid ſit, unde decurſoriũ dictum, docet Liuius libro x. de bello Macedonico his uerbis, Mos erat luſtrationis ſacro peracto decurrere exercitum, & diuiſas bifariam acies concurrere ad ſimulachrũ pugnæ. Regij iuuenes duces ei certamini ludicro dati. Gellius lib. VII. Vt in decurſibus, inquit, ludicris aut ſimulacris præliorum fieri uidemus. Vergilius de Palantis funere loquens in undecimo, Decurrere. Decurſorium.

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter mœſtum funeris ignem
Luſtrauere in equis,
It cœlo clamorq; uirũm clangorq; tubarum.

Huiuſmodi autem decurſione equites Romanos uti ſolitos ex Tranquillo apparet in Nerone, Deductus, inquit, in forum tyro populo cõgiarium, militi donatiuum propoſuit indicta decurſione. Torneamẽta edicere hodie appellant, aut etiam indicere.

Ex l. Videamus, in titulo, Locati.

Inter conductorem & locatorem cõuenerat, ne in uilla urbana fœnum componeretur.) Quid ſit uilla urbana, non omnes, credo, Accurſius ſcire uoluit, quum de hoc nihil dixerit. Ab aliquo igitur antiquorum id requirẽdum. Is erit Varro, qui libro I. de re Ruſtica ſic inquit, temporum ſuorum luxuriam taxãs, Fructuoſior certè fundus eſt propter ædificia, ſi potius ad antiquorum diligentiam, q̃ ad horum luxuriam dirigas ædificationem. Illi enim ad fructuum rationem faciebant, hi ad libidines indomitas. Villa urbana.

Itaq; illorum uillæ ruſticæ erant maiores, quàm urbanæ, quæ nunc ſunt pleræq;. Idem paulo pòſt, Item cætera ut eſſent in uilla huiuſmodi, quæ cultum quærerent, prouidebant: nunc contrà, uillam urbanam quàm maximã, ac politiſsimam habeant, dant operam, ac cum Metelli ac Luculli uillis peſsimo exemplo ædificatis certant. Villam urbanam Palladius prætoriũ appellat his uerbis, Ipſius etiã prætorij ſitus ſit loco aliquatenus erectiore & ſicciore, quàm cætera propter iniuriam fundamentorum, & ut læto fruatur aſpectu. Tranquillus in Auguſto, Ampla & operoſa prætoria grauabatur. Id eſt, iniquo animo ferebat Auguſtus uillas quaſdam elegantius & ſumptuoſius extructas. Et in Calig. In extructionibus uillarũ & prætoriorum omni ratione poſthabita, nihil tam efficere cupiebat, quàm quod effici poſſe negaretur. Vlpianus etiam alibi prætorium, quod hic uillam urbanam, appellauit his uerbis, Plenum autem uſum habere debet, ſi & uillæ & prætorij ei relictus eſt. Villa ruſtica eſt ea pars uillæ, quã uillicus colonus, uel uinitor, uel arborator habitandã ſibi obtinet, & familiæ uillaticæ, atq; inſtrumento omni ruſtico condendo, aut continendo. Villa urbana, quæ & prætoriũ dicitur, ea pars eſt quam dominus ſibi recepit. quæ quia elegãtius amœniuſq; ædificari ſolet & inſtrui, ideò urbana uocatur, quaſi urbani nitoris & elegantiæ plus habẽs, quàm ruſticæ. Propterea Vitruuius huiuſmodi ædificia pſeudourbana appellat. ſic enim inquit libro VI. Earum autem rerum nõn ſolùm erunt in urbe ædificiorum rationes, ſed etiam ruri, præterquàm quòd in urbe, atria proxima ianuis ſolent eſſe, ruri in pſeudourbanis ſtatim periſtylia. Columella uillam tripertito diſtribuit, partem unam urbanam, ruſticam alteram, & tertiam fructuariã appel=

Prætorium. Villa ruſtica. Villa urbana. Pſeudourbana. Villæ partes.

appellans. In propoſito igitur nihil mirum dominum uillam ſibi urbanam recepiſſe in locatione fundi, ne fœnilis uſum colono præberet.

Ex l. ſeq. Item quæritur ſi ciſiarius.

Ciſium uehiculi genus eſt biroti, ut inquit, Nonius. Marcus Tullius in II. Philippic. Cum hora diei decima ferè ad Saxa rubra ueniſſet, delituit in quadam cauponula, atq; ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum. Inde ciſio celeriter ad urbem aduectus domum uenit capite inuoluto. Ita enim locum illũ legunt Nonius & Gellius, licet corruptè caßia in impreßis libris legatur. Hoc autẽ uerbo utitur Plinius libro duodetriceſimo. Multa ſunt autem nomina uehiculorum, ut carrũ qui & carrus dicitur, plauſtrum, carpentum, & ſarracum, quod uehendis marmoribus, & grandi materiæ accommodatum eſt apud Vitruuium & Iuuenalem, Longa coruſcat Sarraco ueniẽte abies. Supradicta igitur uocabula ſunt onerariorum uehiculorum. Geſtatoria uerò ſunt carruca, ciſium, eſſedum, rheda, petorritum, & ſtaticulum. Cicero in eadẽ Philip. Vehebatur in eſſedo Tribunuſplebis. lictores laureati antecedebãt, inter quos aperta lectica mima portabatur. ſequebatur rheda cũ lenonibus, comites nequißimi. Plinius. li. XXXIIII, Argẽtũ incoquere ſimili modo cœpere, equorũ maximè ornamẽtis, iumentorumq; iugis. Cœpere inde eſſeda, & uehicula, & petorrita exornari, ſimiliq; modo ad aurea quoq; & argentea ſtaticula luxuria peruenit. quæq; in ſcyphis cerni prodigiũ erat, hæc in uehiculis atteri cultus uocatur. Hactenus Plin. Ex cuius uerbis apparet multũ olim uſum geſtatoriorũ fuiſſe etiã uiris. Vidi certè nuper geſtatoriũ currũ Præfecti prætorio in quodã lib. pictũ quadrirotũ, æratũ, aut inauratũ magnifica ſpecie,

Ciſium.

Vehicula oneraria.

Vehicula geſtatoria.

extante in eo ſella curuli. Lampridius *in* Alexandro, *Carrucas* Romæ *& rhedas Senatoribus omnibus, ut argentatas haberēt, permiſit: intereſſe* Romanæ *dignitatis putās,*
Vehicula ſacra. *ut ijs tantæ urbis ſenatores uterentur.* Erant *& ſacra ue-*
Thenſæ. *hicula, quæ* Thenſæ *uocātur, autoribus* Seruio *&* Feſto. Trāquillus *in* Cæſ. *Ampliora etiam humano faſtigio decerni ſibi paſſus eſt, ſedem auream in curia, & pro tribu-*
Fercula. *nali, thenſam & ferculum* Circenſi *pompa. Ferculis autem pompa traducebatur, & deorum ſimulacra geſtabātur.* Idem *in eodē,* Pontico *triumpho inter pompæ fercula trium uerborum prætulit titulum.* Cur *autem ſic uocarentur, diuus* Auguſtinus *lib.* 11. De *ciuitate dei docet.* Sic *hodie uocari poſſunt geſtatoriola, quibus* Euchariſtia, *& ſanctorū reliquiæ in ſupplicationibus circunferūtur.* Pi-
Vectabula muliebria. *lenta muliebria erāt uectabula, quibus matronæ geſtabā-*
Pilenta. *tur, autore* Feſto: *quibus tamen ſolis caſtis uti licebat, ut inquit* Seruius. Vergilius *in* VIII. *Caſtæ ducebant ſacra per urbem* Pilentis *matres in mollibus: id eſt, penſilibus.*
Geſtatoria pēſilia. *Sunt autem pēſilia geſtatoria, quos tremulos currus uo-*
Bigæ, &c. *camus.* Bigæ, *trigæ, quadrigæ, ad curule certamen, & ſacra certamina pertinēt.* His *enim uerbis non tam uehiculū, quàm equi bijuges, trijuges, quadrijuges ſignificantur.*

Ex l. Ex conducto. §. primo.

Calamitas. *Si uis tempeſtatis calamitoſæ contigerit.)* Calamitatem *(inquit* Donatus) *proprie grandinem ruſtici dicūt, quòd calamum, hoc eſt, culmum, ac ſegetem comminuat.* Plinius *libro* XVIII. *naturalis hiſt.* Ordeū *ex omni frumento minimè calamitoſum, quia tollitur antequam triticum occupet rubigo.* Vnde Cicero *metaphoricôs in* Ver. *actione* II. *ita inquit,* Eademq́; *ui & iniuria cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te tāquam ali-*

quam

quam calamitoſam tempeſtatem, peſtemq́; peruaſiſſe de-monſtro. Idem alibi de eodem, Quacunq; iter fecit, eiuſmodi fuit, ut non Legatus populi Romani, ſed ut quædã calamitas peruadere uideretur. Non potuit Cicero ſignificantius Verris Prætoris furta ac rapinas & iniurias exprimere. Quo uerbo uocari poteſt noſtro tempore militũ improbitas pagatim graſſantium, qui quacunq; iter faciunt, impotentiſſimæ petulantiæ ueſtigia ad finem anni uertẽtis impreſſa relinquere ſoliti ſunt, uſqueadeò omnia diuexata, omnia exhauſta, omnia diſiecta, quaſiq́; grandine, ac procella proculcata, obtritaq́; digreſſis illis uiſuntur, ſimul ignorante Principe, ſimul iis quos editiore loco poſitos hic turbo percellere non poteſt, nihil ad ſe attinere eam calamitatem interpretantibus. Quis enim (ſi ad normam ueritatis loqui uolumus) publica uice commoueri, aut certè permoueri in huiuſmodi rebus uiſus eſt, eorum quidem qui populo apud Principem adeſſe & debent, & poſſunt? Noui unum & alterum eorũ, qui ſummarum rerum actui aliquando præfecti fuerunt, quos cõpertum habeo difficilimis plebis temporibus, cum ad eos huiuſmodi calamitates deferrentur (Sunt enim quocunq; tempore uiri boni, qui uicem miſerorum non dolere nequeunt) cumq́; his aliiſq́; permultis ærumnis iamiam ceſſura plebis inopia diceretur, ad Principemq́;, & ſanctius Principis conſilium referri de hac re debere primo quoq; tempore: hactenus uice publica commotos eſſe, ut reſponderent, non ſibi id negocium eſſe, ut afflictæ plebeculæ illachrymando, periculum non quidem ſibimetipſis, ſed fortunis ſuis creatum irent, & tanquam popularibus ærumnis piacularem fortunam ſuam ſubderent, publicæ calamitatis ſuccidaneam, ſic enim loqui ſolent, belliſſimum

In eos qui uicẽ calamitoſæ plebis nõ dolent.

eſſe putantes, improbius quàm facetius dictum riſu etiam proſequi. Atenim huiuſmodi nuncij, nec Principibus feſtiui ſunt, & in nonnullorum aliquando potentium offenſionem incurrunt. Ita'ne uerò tauris ipſi à natura datum eſſe fatebuntur, ut pro uitulis imbelliq; armento ſumma ui, ſummoq; diſcrimine cum leonibus dimicent: ad ſe autem præter naturalem hominum inter homines commendationem, etiam in magiſtratibus aut honoribus poſitos, popularia incommoda pertinere negabunt? primos honores ipſi gerant, coli ſe à populo ſupra modum quoq; uelint? ſtipendia immenſa, & (quod indignitatem auget) collatione plebeculæ corraſa mereant, & calamitoſæ plebis querelas nihil ad ſe pertinere dictitent? Videãt quæſo rectum'ne ſit, aut num id tueri citra grauem animæ noxam poßint. Verum illi fortaſſe plus uiderunt. Vt enim in membris & partibus corporis humani aliqua ſibi tãtùm quodammodo nata eſſe uidentur, ut aures & oculi, alia cæteris membris ſubſeruire, ſuumq; munus obire aliorum cauſa nata ſunt, ut crura, ut manus, ut pedes: ſic aures & oculi reipublicæ, id eſt, hi quos primos ordines in adminiſtrandis rebus ducere Princeps uoluit, more hominum ſæpe faciunt, ut ſibi ſuiſq; conſulere in communibus rebus agẽdis, id eſt, publicis, ſatis habeant: reliquos omneis uectores, qui procul gubernaculis agunt, & plebeculam præſertim quæ ad ſcalmum interdiu noctuq; adhæreſcere cogitur, & remis incumbere, tanquam aſinum ad clitellas, ſic ad inopiam & ærumnam natos eſſe cenſeant: ut clauum tenẽtibus ipſis, & omnibus felicibus feriatis eſſe liceat, atq; etiam ſi dijs placet, laboribus ærumnoſorum frui. Quaſi uerò non eadem naui, id eſt, eodem periculo tempeſtatum, & gubernatores, & remiges, & uectores,

res, per huius uitæ uarios euentus, quaſi per fretum aliquod undabundum, tranſmittantur. Aut quaſi remigio diſiecto ocioſè etiam, ac placidè uelificari poſſint. Atqui iſti, ut uidetur, cum ad ſumma honorum faſtigia euaſerunt, rem ita inter ſe componunt, ut inuicem Plautinum illud dicant, Si tu proreta huic naui es, ego gubernator ero: atque ita diſtributis ſibi ſuis'que primis quibuſque muneribus, ſumniſsim inter ſe (quaſi ad populares, & oppidanos homines loquentes) dicere ſolent, Nunquam ſic cura deorum Se premit, ut ueſtræ morti, ueſtræ'que ſaluti Fata uacent, procerum motus hæc cuncta ſequuntur, Humanum paucis uiuit genus. Deos autem more noſtro nunc appello (ut antea diximus) quos immodica potentia uiuos, uiuentes'que inter diuos retulit, in quorum manibus tanquam in cardinibus ſumma rei Gallicæ uertitur. Qui tan diu in cœlo eſſe ſolent (ut Ciceronis uerbo utar hic appoſitiſsimo) id eſt, omniũ ore celebrari, ac nominis ſui fama, fora ac conciliabula, omneſq; cõuentus, circuloſq; implere, quandiu fortunæ collibuit. Quorum diuinitas toto hoc imperio quamlibet latè patet ipſum, locis omnibus, omnibuſq; horis, omniũ uocibus inuocatur, nominatur, agitur rea, laudatur, arguitur, & interdũ cum conuicijs colitur. Volubilis tamẽ & cæca exiſtimata, uaga, incõſtans, incerta, uaria, indignorũq; fautrix, deſultoria celeritate ſubinde in alium, aliumq; tranſiens. Cui omnia expenſa, omnia feruntur accepta, & quæ in noſtrorum hominum ratione ſola utranq; paginam facit, ut inquit ille. Vt enim quicquid publicè priuatimq; rectè ſecus'ue ceſſerit, ita bene eos, aut malè audire ilico neceſſe eſt. Quibuſdam uerò eorum in iſta beatitudine tanta humanitatis obrepit

In cœlo eſſe.

obliuio

obliuiò(quaſi ad lethæas aquas biberint)ut ſe uelut ondagros omni lege ſolutos, omnis ærumnæ ac laboris immunes eſſe, nimia fortunæ indulgentia cæci interpretentur, nec populariũ calamitatibus ueluti iniquis aſellorum clitellis condoleſcant. In quo tamen longè mihi falli uidẽtur homines ambitioſiſſimi. Ampliſſimum eſt enim homini uiribus, aut corporis, aut animi præualenti, aut etiam opibus, quãplurimos homines iuuiſſe: Deus eſt mortali iuuare mortalem (inquit Plinius) & hæc ad æternam gloriã uia, & Herculem, Liberum, Aeſculapiũ, Caſtorem & Pollucem in cœlum (ut inquit Marcus Tullius lib. II. de Legibus) merita uocauerunt. Quod quomodo intelligi debeat, ex uerbis eius colligi poteſt lib. III. de Natura deorum, Atqui (inquit) in pleriſq; ciuitatibus intelligi poteſt augendæ uirtutis gratia, quo libentius reipublicæ cauſa periculum adiret optimus quiſq;, uirorũ fortium memoriam honore deorum immortalium conſecratam. A' quo etiam mutuatus ex profeſſo Lactantius libro I. Inſtitu. ita inquit, Suſcepit autem uita hominum, conſuetudoq; cõmunis, ut beneficijs excellentes uiros in cœlum fama, ac uoluntate tollerent. Hinc Hercules, hinc Caſtor, hinc Pollux, hinc Aeſculapius, hinc Liber. Et rurſus, In pleriſq; autem ciuitatibus intelligi poteſt acuẽdæ uirtutis gratia, aut quo libẽtius reipublicæ cauſa periculum adiret optimus quiſq;, uirorum fortium memoriam honore deorum immortalium conſecratã. Sed hoc nimirum eſt illud. Quẽadmodum membrorum, id eſt, partium corporis alia uidentur propter uſum à natura eſſe data, ut manus, ut pedes, ut ea quæ ſunt intus in corpore: alia nullam ob utilitatem, ſed quaſi ad ornatum, ut cauda pauoni, pennæ uerſicolores columbis, uiris mammæ & barba: ſic eorum qui ad

Deus qui fias.

ad primos magiſtratus uocantur, quaſi ad unum corpus reipublicæ adminiſtrandum, quidam rebus egregie geſtis perficiunt, ut non ſibi nati eſſe, ſed omnibus uideantur: quibus morte extinctis gloria perpetua ſuccedit, quidam ſocordia tanta præditi ſunt, ut nõ magiſtratus gerere, ſed magiſtratuum perſonam induiſſe uideantur, ut reipublicæ ſuarum interim partiũ ſi munus ratio, at numerus certè conſtet. Sed fuiſſe nobis huiuſmodi homines ſperamus reipublicæ præfectos, ut alibi dictum eſt. Omnia iam nobis meliora non modò fore, ſed etiam eſſe ſpopondimus. Et alioquin hoc Principe iandiu in portu nauigare uidemur. Qui cum ad ſemiermem huius reipublicæ nauem, atque in alto luxus, & incuriæ publicæ fluitantem nauarchus acceßiſſet, in multos eam tumultus ingruentium, inſtantiumq; bellorum iamiam incurſuram, ſacra quadam anchora frugalitatis haud dubiè ſtabiliuit. Vt ad rem redeamus: Terentius in Eunucho, Sed ecca ipſa egreditur noſtri fundi calamitas. Propterea factum ut calamitas pro diſpendio & ſterilitate accipiatur. Cicero pro lege Manilia, Nam in cæteris rebus cum uenit calamitas, tum detrimentum accipitur. At in uectigalibus non ſolum aduẽtus mali, ſed etiam metus ipſe affert calamitatem. Calamitoſus ærumnoſus eſt, malis calamitatibusq; prægrauatus, inquit Nonius, Cicero in Diuinatione, Honoris ampliſſimi eſſe puto, & accuſare improbos & miſeros, calamitoſosq; defendere. Inde calamitoſus ager Catoni, & calamitoſum periculoſumq; cœlum. Calamitas etiam in ludis ſcenicis dicebatur, cum fabula exigebatur. ut in prologo Hecyræ, à Græcis πταῖσμα dicitur, cum alioqui calamitas λύμη & οἰκοφθορία dicatur, & περίστασις. Vlpianus igitur omnis antiquitatis peritißimus ut hic, ſic ubiq; ferè ſer-

Calamitoſus.

Calamitas.

ſermonis proprietatẽ ſeruauit. His enim uerbis talem pro cellã ſignificauit, quæ ſegetes frugesq́; procellere ſolet, qualem Vergilius I. Georgicorum deſcribit,

Omnia uentorum concurrere prælia uidi,
Quæ grauidam latè ſegetem ab radicibus imis
Sublimè expulſam eruerẽt, et reliqua. Hæc χαλαζοκοπία

Sturnus. à Græcis dicitur, id eſt, grando procelloſa. Cæterum ſturnus, cuius hic Vlpianus meminit, auis eſt maculoſa, quæ Pſarus. Græcè Pſarus dicitur, magnitudine merulæ, ut inquit, Ariſtoteles, gregatim uolans ut paſſer. Sturnellus uulgò dicitur. Auis eſt docilis, ut turdus, & galerita, & monedula, Graculus. & reliquæ humanæ uocis imitatriculæ. Graculus, genus eſt monedulæ, coracias ab Ariſtotele dicitur à coruina nigritie, roſtro tamẽ rutilo, docilis etiam, & facilè manſueſcens. Huiuſmodi uidentur ad uiuarium Vincenarium innumeræ, roſtro ferè nigrãte. Et ſturni & monedulæ aues ſunt gregariæ quotannis migrantes, remigrantesq́;, nonnunquam tanta ui earum ingruente, ut frugibus & uitibus latè depopulatis ſterilitatem afferant.

Ex eodem §.

Rauca. Si raucis aut herbis ſegetes corruptæ ſint.) Rauca uermis eſt, cuius Plinius in uitijs ſegetum non meminit: ſed in XVII. de cultura talearum loquẽs, Olea, inquit, ubi quercus effoßa ſit, malè ponitur: quoniã uermes qui raucæ uocantur, in radice quercus naſcuntur, & tranſeunt. Idem in XVIII. Naſcuntur & uermiculi in radice, cum ſemẽtem imbribus ſecutis incluſerit repentinus calor humorẽ. Gignuntur & in grano cum ſpicæ in pluuijs calor inferueſcit. De herbis autem noxijs idem ita inquit, Nam lolium & tribulum & carduum lappamq́;, nõ minus quàm rubũ, inter frugũ morbos, potius quàm inter ipſius terræ peſtem

peſtem numerauerim. Lolium herba eſt, quæ Græcè æra dicitur, de qua idem alibi, Triticum enecat æra, ordeum feſtuca, quæ ægilops dicitur, lentem herba ſecuridaca. Et hæ quidem complexu necant. Aeræ granum minimum eſt in cortice aculeato, quod cum eſt in pane, celerrimè uerti gines facit. herba uulgò nota eſt, hibraia à noſtris dicta. Aegilopem Vergilius Latinè auenam appellauit in hoc uerſu, Infelix lolium & ſteriles dominantur auenæ. Plinius, Primum omnium, inquit, frumenti uitium auena eſt, & ordeum in eam degenerat, ſicut ipſa frumenti fit inſtar. Quippe cum Germaniæ populi edant eam, neq; alia pulte uiuant. Runcatio contra inutiles huiuſmodi, aut etiam noxias herbas inuenta eſt. Vnde runcare uerbum, quod Græcè βοτανίζειν dicitur, id eſt, herbas noxas uellere, & runcatio botaniſmos. Plinius libro XVIII. Poſtea pauci runcãt, quod botaniſmon uocant. Idem, Runcatio cum ſeges in articulo eſt, euulſis inutilibus herbis frugum radicem uindicat, ſegetemq; diſcernit à ceſpite. Et rurſus, Faba runcari nõ geſtit, quoniam euincit herbas, σπασμὸς à Theophraſto dicitur. Sarritio quæ à Græcis σκάλσις dicitur (ut ſarrire σκαλλεῖν) ſarculo perficitur. Vnde etiam Sarculatio dicitur, de qua idem Plinius, Sarculatio induratam hyberno rigore ſoli triſtitiam laxat teporibus uernis, nouoſq; ſoles admittit. Qui ſarriet, caueat ne frumenti radices ſuffodiat. Triticum, ordeum, ſemen, fabam bis ſarrire melius.

Lolium. Aera. Aegilops. Auena. Runcatio. Runcare. Sarritio.

Ex eodem.

Sed & ſi labes facta ſit, omnemq; fructum tulerit, damnũ coloni nõ eſſe. Et paulo pòſt, Sed & ſi uredo fructũ oliuæ corruperit.) Labes hoc in loco pro ruina & agri cõſidẽtia accipi poteſt, quæ Gæcè συνίζησις dicitur. Labes

Labes.

enim

enim à lapſu dicitur, ut inquit Seruius in illum Vergilij locum, Hinc mihi prima mali labes. Eſt autem labes agri, cum ager repentè terræmotu, aut quauis alia ratione ſub

Chaſma.

ſidet in uaſtam uoraginem, quæ Græcè chaſma dicitur, id eſt, hiatus terræ, quo uerbo Vlpianus uſus eſt ſupra, De

Chaſmaticus terræmotus.

periculo & cõmodo rei uenditæ. Vnde chaſmaticus terræmotus dictus, cum mouente terra huiuſmodi hiatus exiſtunt. Plinius libro 11. de terræmotu loquens, Hiatus uerò alias remanet oſtendens quæ ſorbuit, alias occultat ore compreſſo, rurſusq́; ita inducto ſolo, ut nulla ueſtigia extent, urbibus plerunq; deuoratis, agrorumq́; tractu hau-

Chaſmatiæ.

ſto. Ariſtoteles chaſmatiam appellat in libro De mundo, τῶν δὲ σεισμῶν, οἱ μὲν σωιζήσεις ποιοῦντες εἰς τὰ κοῖλα, χασματίαι λέγονται, *Terremotuum, inquit, hi qui ſoli conſidentias in cauernas faciunt, chaſmatiæ dicuntur.*

Locus emendatus in Luca.

Lucæ XVI. inualuit erratum, ut chaos pro chaſmate legatur, his uerbis, Et in omnibus inter nos & uos chaos magnum firmatũ eſt. ubi Græcè χάσμα μέγα ἐστήρικται, *id eſt, chaſma magnum firmatum eſt, legitur. Eſt enim error librariorum, aut eorum, qui locum emẽdare ſe putauerunt, non interpretis. Cuiuſmodi alia inoleuerunt in iiſdem libris. Simile*

Locus reſtitutus in libro Eccleſiaſtico.

eſt Eccleſiaſtici cap. VII. Noli amare mendacium aduerſus fratrem tuum. ubi interpres ſcripſerat, noli arare, μὴ ἀροτρία ψεῦδος ἐπ' ἀδελφῷ σου. *antea enim dixerat, Non ſemines mala in ſulcis iniuſtitiæ, & non metes ea in ſeptuplum. Sed ridebunt illi, qui euangelia Græca, & totum inſtrumentum nouum fidei noſtræ, id eſt, Apoſtolorum & Euangeliſtarum editionem, nullius autoritatis eſſe credunt, præiudicio illo utentes, quòd hæc noſtra traductio ab uniuerſa eccleſia occidentis recepta ſit. Quaſi uero errata etiam nominatim recepta ſint, aut quaſi hæc traductio*

ctio publico decreto Græcæ origini prælata ſit, ab ijs præſertim qui Græcè prorſus nihil ſciuerunt, id eſt, qui poſt Hieronymum, Ambroſium *&* Auguſtinum *fuerunt.* Quod *ſimile eſt, atque ſi traduces ex uite, aut arbore ductas, præſtantiores ſtirpibus ipſis eſſe contendant unde ſint enatæ.* Huiuſmodi *hominũ pertinaciam* Hieronymus *inſectari multis in locis ſolet. nec ab re id fecit.* Iniquum *eſt autem & literis incommodum, opinionem ſeculorum aliquot errore conſtanter aſſertam, facile extorqueri è manibus mordicus retinentium non poſſe.* Cum autem ille liber Sapiẽtia Solomonis *inſcriptus* Græcè *ſit mirè ſenten*tioſus, Latinè *ita corruptus eſt, ut ſæpe abſurdi ſint ſenſus & incongrui partim errore interpretis ſupra modum oſcitãtis & imperiti: partim emẽdatorum culpa: ut cap.* II. Quoniam *fumus afflatus eſt in naribus noſtris, & ſermo ſcintillæ ad commouẽdum cor noſtrum:* Ὅτι καπνὸς ἡ πνοὴ ἐν ῥισὶν ἡμῶν, καὶ ὀλίγος σπινθὴρ ἐν κινήσει καρδίας ἡμῶν, Quoniã *fumus, ſpiratio, uel anima in naribus noſtris: & modica ſcintilla in motu cordis noſtri. Sic enim uerti debuit, niſi interpres præ imperitia & ſtupore ingenij* ὁ λόγος, *id eſt, ſermo, pro* ὀλίγος, *id eſt, modicus intellexiſſet.* Quod *ſequitur,* Qui *extinctus cinis, erit corpus noſtrum. legi debet, quæ extincta, ſcintilla ſcilicet.* In eodem capite, Quoniam *deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginẽ ſimilitudinis ſuæ fecit illum,* ὅτι ὁ θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν. lego, Quoniam *deus creauit hominem ad naturam non interituram, & effigiem proprietatis ſuæ fecit illum.* Cap. III. Maledicta *creatura eorum, quoniam felix eſt ſterilis:* ἐπικατάρατος ἡ γένεσις αὐτῶν, Execrabilis *eorum genitura, quando beata ſterilis non inquinata.* Et *paulo pòſt,* Filij *adulterorũ cum*

In libro Sapientiæ.

conſummatione erunt. lego, Liberi adulterorũ imperfecti erũt, id eſt, nõ cõſummati. Error eſt emẽdatorũ, τέκνα μοιχῶν ἀτέλεστα. Et inferius, In die agnitionis allocutionis. lego, In die dijudicationis ſolamen, uel ſolatium, ἐν ἡμέρᾳ διαγνώσεως παραμύθιον. Cap. IIII. circa finẽ, Et quare minuerit illum dominus. legendum, munierit: id eſt, ſecuritate donarit, ἠσφαλίσατο. Error eſt librariorum, aut enarratorum. Cap. VII. cum multa perperam ſint uerſa, tum illud in fine abſurdiſsimè de ſapientia, Attingit ergo à fine uſq; ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, διατείνει δὲ ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας εὐρώστως, καὶ διοικεῖ τὰ πάντα χρηστῶς, Perſpirat autem ab extremo ad extremum firmiter, & adminiſtrat omnia commodè. Et in cap. ſequenti, Doctrix eſt enim diſciplinæ dei, & doctrix operum illius, μύστις γάρ ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ ἐπιστήμης. καὶ εὑρετὶς τῶν ἔργων αὐτοῦ, Initiatrix eſt enim ſcientiæ dei, & inuentrix operum eius. Vbi interpres corruptum exemplar ſecutus eſt, & permultis in locis. Illud miror in cap. I. Et hoc quod continet omnia ſcientiam habet uocis, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γνῶσιν ἔχει σοφίας, Cognitionẽ habet ſapientiæ, uel notitiam: quanquã ſunt huiuſcemodi multa temere immutata. Appetit autem tempus, cum hæc & alia huiuſmodi à pleriſq; intelligentur, propter literarum Græcarũ ſtudium. Sed ut in uiam redeam, eſt etiam chaſma cœleſte, cuius meminit Plinius

Labes. lib. II. & Seruius lib. IX. Aeneid. De labe autem Cicero lib. I. de Diuinatione ſic inquit, Delata etiam ad Senatum labes agri Priuernatis, cum ad infinitam altitudinem terra deſediſſet, Apuliaq; maximis terræmotibus conquaſſata eſſet. Quibus portentis magnæ populi Romani, pernicioſæq; ſeditiones denunciabantur. Verum quoniam uredinis Vlpianus hic meminit, et paulo pòſt infrà,

Agri

Agri terræmotu corruentis, propterea non labes hic, ſed tabes legẽdum exiſtimo ex Plinio *&* Theophraſto. Pli*nius libro* XVII. *de uitijs & morbis arborum loquens, Quædam inquit, temporum cauſæ aut locorum, propriè dicuntur morbi, quoniam protinus necant: ſicut tabes cum inuaſerit arborem aut uredo, uel flatus alicuius regionis proprius, ut eſt in* Apulia *atabulus, in* Eu*bœa olympias.* Hic enim *ſi flauerit circa brumam, exurit frigore areſaciens, ut nullis ſolibus poſtea recreari poſſint.* Hoc genere *conualles, & appoſita fluminibus laborant, præcipueq́; uitis, olea, ficus. quod cum euenerit, detegitur ſtatim in germinatione.* Quæ *uerba* Plinij *ad uerbum ferè ex quarto* Theophraſti, *de plantis tanſcripta ſunt, qui hanc tabem* ἔκπληξιν τῶν δένδρων *uocat, quaſi perculſionem aut ſtuporem arborum, cum ſtirpes areſcũt tabido morbo exucti, eo modo quo homines ægri longa tabe emaciati, deficiũt.* Id *tamen quod* Plinius *ex* Theo*phraſto dicit, exurit frigore areſaciens, ut nullis ſolibus poſtea recreari poßint, nos ita apud* Theophraſtum *legimus,* ἀποκάει δὲ τὰ δένδρα, καὶ οὕτως αὖα ποιεῖ καὶ ξηρά, ὡς μηδ' ἀφ' ὑφ' ἡλίου καὶ χρόνου πολλοῦ γίνοιτ' ἄν. διὸ καὶ καλοῦσι καυθμόν. Id *eſt,* Exurit *autem arbores, eouſque areſaciens, ut ne ſol quidem eodem modo multo tempore arida facere poßit, quare et uredo uocatur.* Qui *ſenſus cõgruentior uidetur, ſed* Plinius *in tumultuaria lectiõe aliud exẽplar ſecutus eſt. Similis uredini eſt ſideratio, quæ* Græcè σφακελισμὸς *dicitur, &* Latinè *etiam carbũculatio.* Plinius *lib.* XVII. *Sideratio tota è cœlo cõſtat, quapropter et grãdo in his cauſis intelligi debet, et carbunculatio, quod pruinarum iniuria euenit.* Hæc *enim uerno tẽpore inuitatis, et erũpere audẽtibus ſatis mollibus inſidẽs adurit lacteſcẽtes germinũ*

Tabes. Vredo. Sideratio. Carbũculatio.

Q 2 oculos,

oculos,quod in flore carbunculum uocant. Pruinæ *perni cioſior natura,quoniã lapſa perſidet, ac ne aura quidem ulla depellitur,quoniam non ſit niſi immoto aëre & ſere no.* Proprium *tamen ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccita tum uapor,cum inſitæ ac nouellæ arbores moriũtur,præ cipuè ficus & uites.* Idem *lib.* XVIII. In *hoc temporis in teruallo res ſumma uitium agitur, decretorio uuis ſidere illo, quod caniculam appellamus,unde carbunculatæ di cuntur,ut quodam uredinis carbone exuſtæ.* Non *compa rantur huic malo grandinis procellæ, nec quæq; unquam annonæ intulere caritatem: agrorum quippe mala ſunt. carbunculus autem regionum latè patentium.* Hactenus Plinius. *Columella lib.* IIII. *Sed ea tamen præcipua eſt, ſi nec nimis celeriter frondet: & primo quoq; tempore de floreſcit,nec nimis tardè miteſcit,quin etiam pruinas, & caliginem,& carbunculum facilè propulſat.* Huc *autem*

Vis maior. *pertinet,quod dicitur in lege,*Si *merces.* §. Vis *maior,in frà hoc eodem titulo,*Vis *maior, quam* Græci *appellant, non debet conductori damnoſa eſſe.* Quo *in loco libenter quæſierim ab* Accurſianis Iuriſperitis, *quid per uim ma iorem* Iuriſconſultus Caius *intelligi uoluerit.* Hæremus, *inquiunt,dic ipſe.* Agedũ *audiant* Plinium *lib.* XVIII. *de ſterilitatum cauſis loquentem his uerbis,* Ante *omnia au tem duo genera cœleſtis iniuriæ meminiſſe debemus, unũ quod tempeſtates uocamus,in quibus grandines, procel læ, cæteraq; ſimilia intelliguntur, quæ cum acciderunt,*

Horrida ſidera. *uis maior appellatur.* Hæc *ab horridis ſideribus exeunt, ueluti arcturo,orione,hœdis.* Alia *ſunt quæ ſilente cœlo, ſereniſq; noctibus fiunt, nullo ſentiente niſi cum facta ſunt.* Publica *hæc & magnæ differentiæ à prioribus, alijs rubiginem,alijs uredinem,alijs carbunculum appel*

lantibus,

lantibus,omnibus uerò ſterilitatem. Ex *his uerbis apparet uim maiorem eſſe, quam* Vlpianus *ſuprà calamitoſam tempeſtatem uocauit.* Columella *lib.* I. Nam *ubi ſedulò colitur ager,plerunque cõpendium:nunquam niſi,ſi cœli maior uis,aut prædonis inceſſit,detrimentum affert.* Quo *modo autem* Caius Græcè *appellauerit,ex antiquis exem plaribus conijcere non potui,niſi quòd thian in ſecundo uerbo legiſſe mihi uideor,id eſt,diuinam:ſed quòd ſit ſubſtantiuum uocabulum,non facilè dixerim.* Vis *diuina appellatur in titulo,* De *damno infecto.* Theophraſtus *lib.* v. *de cauſis plantarum* τὴν ἀπὸ τοῦ δαιμονίου αἰτίαν *appellat: id eſt,cauſam diuinitus demiſſam, uel ut interpres uertit, deorum numine urgentẽ, cuius exemplũ* χαλαζοκοπίαν *po nit,id eſt,grandinem pollicentem.* Dicitur *etiam à* Græcis μεγάλῃ παρουσίᾳ. Hæc *autem quatuor eſt generum.* Repen *tini enim flatus exhalante terra coorti,rurſusq́; in terram deiecti,obducta nubium cute multiformes exiſtunt.* Vagi *quippe & ruentes torrentium modo tonitrua edũt & ful gura:qui maiore illati pondere incurſuq́;,ſi latè ſiccã ruperint nubem,procellam gignunt, quæ* Ecnephias *uocatur à* Græcis, *quaſi è nube erumpens : ſin uerò depreſſo ſinu arctius rotati effregerint ſine igne, hoc eſt,ſine fulmine,ecnephian illum faciũt,qui typhon à* Græcis,*id eſt, uibratus appellatur, & à* Latinis *uertex.* Defert *hic ſecũ aliquid abreptum è nube gelida conuoluens uerſansq́;, & ruinam ſuam illo pondere aggrauans, & locum ex loco mutans rapida uertigine, præcipua nauigantium peſtis.* Qui *etiam illiſu ipſo repercuſſus,correpta ſecum in cœlum refert,ſorbetq́; in excelſum.* Quòd *ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus alto quàm procella,nec ſine fragore,turbinem uocant, proxima quæq́;*

Grãdinum IIII. genera.

Ecnephias.

Typhon. Vertex.

Turbo. Præſter. proſternentem: idem ardentior accenſusq́; dum fuerit, præſter uocatur, amburens contracta pariter & proterens. autor idem Plinius libro II. & ante eum Ariſtoteles libro III. Meteorologicôn, qui δίνην, id eſt, uertiginem appellat, quam Plinius uerticem. In libro tamen de Mundo ſtrobilon appellat, ubi genera multa ponit uentorum, quos uiolentos uocat. Proinde ex prædictis colligere poſſumus ſterilitatum cauſas alias inteſtinas, alias externas eſſe. Interiores cauſæ ſunt, quæ ex re ipſa oriũtur, & damno coloni cedunt, ut uermiculatio cum enatis uermiculis & beſtiolis ſegetes, arbores'ue infeſtantur, quod uermiculari dicitur, & à Græcis σκωληκοῦσθαι, & θηριοῦσθαι. Eadem ratio eſt herbarum exitialium, contra quas runcatio inuenta eſt: aut earũ in quas fruges ipſæ degenerant, cuiuſmodi eſt auena in ordeo, aut loliũ in tritico. Theophraſtus ἐξαιροῦσθαι uocat, quaſi loliescere, id eſt, in lolium degenerare. In eadem cauſa etiam eſt luxuria ſegetum, cum nimia pabuli ubertate laſciuiunt, quod ἐξυβρίζειν dicitur, & in arboribus ὑλομανεῖν, id eſt, ſyluescere. & itidem de alijs. Externæ cauſæ duorum ſunt generum, aut enim iniuria humana accidunt, ut ſi uiator aut prædo aliquid abſtulerit. huiuſmodi cauſæ damno coloni cedunt. aut iniuria cœleſti: & hæ rurſus bifariã diſtribuuntur. aut enim ui maiore accidunt, quæ & calamitoſa dicitur, in quo genere eſt grãdo procelloſa, turbo, uertex, & reliqua, quæ tẽpeſtatis nomine cenſentur. Sub hoc genere chaſma nunc & labem agri comprehendi uolumus, tametſi aliud genus ſit. Aut ui ſilente, & quæ nullo ſentiente obrepit, & hoc genus cum ſuperiore damno coloni cedit. In eo ſunt uredo, quæ Græcè κνυθμὸς dicitur, pruina quæ πάχνη, irroratio, uel ut Plinius appellat roratio,

Sterilitatum cauſæ. Vermiculatio. Luxuria. Syluescere.

*tio,quæ ῥοὰς,tabes quæ ἔκπληξις,carbunculatio, ſideratio,
quæ ipſa tamen tanquã genus multas ſpecies cõplectitur.
Sideratio enim tota (inquit Plinius) e cœlo conſtat. Prui=* **Sideratio.**
na eſt quæ lapſa perſidet et gelat,nec fit niſi immoto aë= **Pruina.**
*re & ſereno. Hoc genere alternis propè annis in Gallia
uites,arbores & frumenta interdum præcocia uitiantur.
Etenim pruina à perurendo dicta eſt,quaſi perurina:urit
enim germina cum ſole liquefacta eſt, ut ſæpe uidimus.
Vulgò gelu uocamus. Ariſtoteles in lib. de Mundo,* Κρύ=
σταλλος μὲν ἐστιν ἀθρόον ὕδωρ ἐξ αἰθρίας πεπηγός. πάχνη δὲ δρό=
σος πεπηγυῖα, *Gelu, inquit, eſt aqua conferta, à ſerenitate* **Gelu.**
*cœli concreta. Pruina uerò ros concretus. Gelu igitur eſt
glacies, pruina eſt quod gelu uulgò dicitur. Carbuncula=* **Carbũculatio.**
*tio & carbunculus in arboribus eſt (quantum ego conij=
cere poſſum) eiuſmodi corruptio, quam uulgari ſermone
pruinam appellamus, quæ uerno tempore adurit lacteſcẽ=
tes germinum oculos, & cum flores aduſſerit, carbũculus
tum uocatur. Apud Theophraſtum nomen eius non me=
mini me legiſſe. At uerò in uitibus cabunculatio, quæ cir=
ca Idus Auguſti in Italia accidit, uitium eſt, cum uuæ non
ſatis folijs tectæ, præferuidis ſolibus interdum retorridæ
fiunt & exuctæ, ex quo tandem aceſcunt, ut quodam
uredinis carbone exuſtæ, aciniq; tunc præcoquuntur in
callum, ut quodam in loco Plinius ait. Quod fit ad canis
ortum interlunio accidẽte. Quãquam Plinius paulo pòſt
ita inquit, Pleriq; tamen dixere rorẽ inuſtũ ſole, agri fru=
gibus rubiginis cauſam eſſe, & carbũculi uitibus. Quod
ex parte falſum eſſe arbitror, omnemq; uredinem frigore
tantùm innoxio cõſtare ſole. Id manifeſtum fiet attenden=
tibus. Nam primum omnium hoc non euenire niſi no=
ctibus, & ante ſolis ardorẽ deprehẽditur, totumq; lunari*

 ratione

ratione conſtat, & reliqua, quæ ille ſolertiſſimè indagata, proſequitur magis, quàm explicat, ut mihi quidē uidetur. nec mirū, quippe qui in his multa dixiſſe ſe affirmet à nullo antè dicta, utcūq; certè memorabilia. Hæc igitur uitia Plinius noctu contrahi exiſtimat, nō interdiu. Vnde illud ab eodē dictū eſt, *Alia ſunt quæ ſilente cœlo, ſerenisq; noctibus fiūt nullo ſentiēte, niſi cū facta ſunt. Publica hæc et magnæ differētiæ à prioribus, alijs rubiginē, alijs uredinē, alijs carbunculū appellantibus.* Et rurſus, *Cœleſtis*, inquit, *ſterilitatis alterutrū fore in cauſa, hoc eſt, pleniluniū aut interlunium, non erit dubium: & in hoc admirari mirabilem naturæ benignitatem ſuccurrit. Iam primum hāc iniuriam omnibus annis accidere non poſſe propter ſtatos ſiderū curſus: nec niſi paucis noctibus anni, idq; quando futurum ſit facile noſci. Sic quoque non ſine remedio.* Deinde remedium addit. Vnde iterum alibi de carbunculo loquens, *Non difficili remedio*, inquit, *niſi calumniari magis rerū naturam homines, quàm ſibi prodeſſe mallent.* Tum aſtruit hiſtoriam Democriti, qui primus intellexit, oſtenditq; cœli cum terris ſocietatem. Rubigo in ſegetibus eſt, quā Theophraſtus eruginem appellat, id eſt, ἐρυσίβην: quo genere, ut ipſe inquit, frumētacea præcipuè corripiuntur, & inter ea triticum præcipuè & ordeum, ἐρυσίβη δὲ σῆψίς ἐστι τοῦ ἐφισταμένου ὑγροῦ, id eſt, Eſt autem

Erugo. erugo incidētis ſegetibus humoris putrefactio. Propterea cum multum pluerit, humor ille abluitur, nec in eruginē putreſcit. Cū uerò rores permulti ſtillauerint, & ſol ſubſecutus cum tranquillitate fuerit, tunc erugo putreſcit. Ideo in locis editioribus minus fit, in cōuallibus autem plerunque, ubi uenti conſileſcunt. Cuius tamen pro parte in cauſa eſt lunaris calor, proptereaq; plenilunio, id eſt,

præualente luna mgis fit. Quæ uerba Theophraſti ex libro IIII. *de Cauſis plantarum Plinius ſupradicto loco reprehēdere uidetur. Rubigo uel erugo (niſi fallor) eſt quam nauillā noſtrates agricolæ uocāt. Spicæ enim marcidæ fiunt hoc uitio, & in puluerem fœtidū confriatiles.* Rubigo.
A rubigine rubigalia dicta, id eſt, feſti dies amoliēdæ rubigini inſtituti ab antiquis, quales ſunt ſupplicationes amburbiæ, aut ambaruales, quæ hodie propter eiuſmodi cauſas factitantur. Plinius, Rubigalia Numa conſtituit, quæ nūc agūtur ad ſeptimū Calendas Maij, quoniam tūc ferè ſegetes rubigo occupat. Rubigalia.
Roratio quam Theophraſtus rhoada, quaſi defluxum appellat, morbus eſt uitium, quem uulgò colaturā uocamus. de quo Plin. lib. XXVII. *Siderationis genus eſt in uitibus defloreſcentibus roratio. Theophraſtus lib.* IIII. *de plantis, Roratio, inquit, fit cū uitis defloreſcens irrorat. Fit autem id genus affectionis cum acini defluunt, & qui remanent paruuli ſunt. Idem Plinius alibi, Peßimum eſt inter omnia cum defloreſcentem uitem, & oleam percutit imber, quoniā ſimul defluit fructus. Propter hoc uitium floralia ab antiquis inſtituta* Roratio.
ſunt autore Plinio his uerbis, Floralia inſtituerunt anno urbis quingenteſimo ex oraculis Sibyllæ, ut omnia bene defloreſcerent. Fuerūt & Florales ludi, quæ Floralia etiā dicuntur in honorē Floræ inſtituti, qui cum omni obſcœnitate rerum uerborumq; celebrabātur. Vnde natū prouerbiū, Florales agentē ſpectari à Catone. Horū meminit Lactātius lib. I. *Valerius lib.* II. *cap.* V. *Auguſtinus lib.* II. *de Ciuitate.* Floralia.
Erucæ ſunt, quas Græci campas appellant, unde Pityocampæ, id eſt, erucæ in pinu naſcentes. inter uenenata numerātur in leg. Eiuſdem, Ad legem Corneliam de Sicarijs. ubi corruptè legitur hoc uerbū. Plinius, Erucæ. Pityocampæ.

Sunt eadem cauſa, id eſt, ex imbre naſcentes, & erucæ dirum animal, erodũtq́; frondẽ, aliæ florem, oliuarũ quoq́;, ut in Mileto: ac depaſtã arborem turpi facie relinquunt.

Sideratio. *Naſcitur hoc malũ tempore humido & lento. Sideratio apud Pliniũ morbus eſt arborũ afflatarũ ſidere, quocunq́; modo id acciderit. Peculiare autẽ nomen ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccitatũ uapor, cum inſitæ ac nouellæ arbores emoriuntur, præcipuè ficus & uites. À Græcis ſideratio aſtroboliſmos dicitur, quaſi ſideris perculſio, quã ſphaceliſmon quidam appellant, ut inquit Theophraſtus lib. v. de cauſis, qui ſideratas arbores aſtrobletas appellat, quaſi ſidere perculſas. Siderãtur autem, inquit, præcipuè plantæ nouellæ, ac ſurculi ſuæ cauſa imbecillitatis, quod accidit cũ ſiccata tellure humorẽ trahere nequeunt. quapropter plurima pereunt ſub ſidus. At maiores ætate utpote ualidiores magis reſiſtunt, & alimentũ longè trahunt. Idem ſphaceliſmũ morbũ eſſe radicis ait lib. IIII. de plantis, Ὅταν αἱ ῥίζαι μελανθῶσι, id eſt, Cum radices nigreſcunt. Siderationis nomen ad homines per ſimilitudinem translatũ eſt areſcente corpore. Vnde homines hoc modo*

Siderati. *affecti ἀστροβλῆτες, & Latine ſiderati dicuntur. Hoc etiam σφακελίζειν ab Ariſtotele, & Paulo Aeginita dicitur. Ariſtoteles, ψιλούμενα τὰ ὀστᾶ τῶν ὑμένων σφακελίζει. id eſt, Oſſa ſuis membranulis nudata ſiderantur. Aeginita, ſphacelon, id eſt, ſiderationẽ appellat partes carnis in corpore marcidas, & iam ſine ſenſu, ut in carcinomate perfecto cõtingit, id eſt, Νεκρώσεις σαρκὸς ὅταν ἀναίσθητα γίνωνται τὰ τοῦτο παθόντα μόρια. Gangrenas uerò uocat morbũ eundẽ nondum incurabilem. Plinius lib. IX. Fluuiatiliũ ſilurus caniculæ exortu ſideratur, & aliàs ſemper fulgure ſopitur, id eſt, obtorpeſcit. Nam Ariſtoteles in libris de Animalibus,*

ναρκοῦται

κεραυνοῦται ὑπὸ βροντῆς dixit. Herodotus, σφακελίσαντος δὲ σφι τοῦ μηροῦ, id eſt, Siderato & marcente femore. Sunt autem & alij morbi, corruptionesq́; arborũ & frugũ apud Theophraſtũ, & apud Pliniũ: ſed ſupradicta maximè ad rem pertinere mihi uiſa ſunt. Sideratio autẽ arborũ communis eſt omniũ. Plinius, Arborũ, inquit, cõmunes quidã morbi, quidã priuati generũ. cõmunis uermiculatio, ſideratio, & dolor membrorũ. Vermiculantur magis minus'ue quædã, omnes tamen fere. Addendũ & illud quod Theophraſtus lib. IIII. de hiſt. plantarũ ait, Affectiones quaſdã tẽporarias ἔνια τῶν καθ' ὥραν, id eſt, ſtatis anni tẽporibus euenictes, necare ſolere arbores, quas nemo morbos dixerit, ut tabẽ, & quã uredinẽ appellãt. Cæterùm quod ſtatim ſequitur, Idemq́; dicendũ eſt, ſi exercitus præteriens per laſciuiã aliquid abſtulerit, hũc intellectũ habet, non ſi aut populabundus, aut pabulabũdus exercitus ſegetem abſtulerit, id ad colonum pertinere: ſed ſi per laſciuiam, id eſt, per ludum improbiorem, & noxium aliquid damni dederit: ut ſolent petulantes uiatores. Varro lib. I. de re Ruſtica, Inter ſepta, inquit, primum eſt naturale ſepimentum, quod obſeri ſolet uirgultis aut ſpinis, quod habet radices uiuæ ſepis, ac uiatoris prætereuntis laſciui non metuet facem ardentem. Laſciuire, eſt petulanter agere, ut equi indomiti ſolent, aut qui diu in ocio fuerunt, qui aut calcitrare præter ſolitum, aut luſitare, exultareq́; ſolent. Propterea Liuius libro ſecundo ab urbe condita. Appius, inquit, Claudius & natura immitis, & efferatus hinc plebis odio, illinc patrum laudibus, non miſerijs ait, ſed licentia tantùm concitum turbarum, & laſciuire magis plebem quàm ſæuire. Id eſt, plebem nimio ocio magis petulantem ſe præbere, quàm ueram ſeditionem

Laſciuia.

Laſciuire.

ditionem

ditionem meditari, nulla ſatis digna iniuria nobilitatis concitatam. De plebe enim tanquam de equis, qui ab aurigante reguntur, locutus eſt. Idem, *Correpti à Patribus Conſules, cum quid ergo ſe facere uellent, percontarentur, decernunt ut delectum, quàm acerrimum habeant.* Ocio enim laſciuire etiam arbores dicũtur, cum nimia pabuli ubertate eluxuriant, id eſt, ἐξυβρίζειν. Arrianus laſciuiam ſic intelligi uoluit in lege, Omne delictũ, infrà, De re militari, *Per uinum autem, aut laſciuiam lapſis capitalis pœna remittenda eſt.*

Ex lege, Sed addes. §. Illud nobis.

Fiſcus. *Fiſcos autem quibus ad premendam oleam.)* De fiſco & eius deriuatis nos alibi ſatis multa diximus. Hoc autẽ in loco fiſcus pro qualo oleario ponitur, qui ceruici torcularis ſupponitur, ne fraces in lacum cum oleo defluant. uel etiam pro qualo in quo oliuæ ponũtur, cũ prelo ſupponũntur, ut amurca, id eſt, oleum craßius aliquantiſper exanietur, id eſt, exudet, & per uimina perfluat. Columella lib. XIII. *Sereno cœlo manibus deſtringi oportebit, & ſubſtratis tegetibus, aut cannis cribrari & purgari, tum diligẽter mundatã protinus in torcular deferri, & integrã in fiſcis nouis includi, prelisq́; ſubijci, ut quãtum poßit, pauliſper exprimatur.* Idem alibi, *Deinde intrita oliua nouo fiſco includitur, & prelo ſubijcitur, ut tota nocte exprimatur.* Et rurſus, de condiendis oliuis loquens, *Poſtero die cribratur, & nouo fiſco incluſa prelo ſupponitur, uehementerq́; premitur, ut exudet quantulũcuq́; habet amurcæ.* Plin. lib. XV. *fiſcinã* appellat. unde Fiſcella. fiſcella diminutiuũ Vergilio, *Fiſcellã texit hibiſco.* Trapetum. Trapetũ mola eſt olearia, ut inqt Seruius. Vergilius in II. Georgicorum, *Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.*

Ex eodem, Quòd ſi regulis olea prematur.

Vt prelum & ſuculã, & regulas, & tympanũ, & trochleas, & reliqua.) Regula & fiſcus eundẽ uſum, ut arbitror, præbẽt in olei factura. Columella eodẽ libro, Aut regulis, inquit, ſi cõſuetudo erit regionis, aut certè nouis fiſcis ſanſæ exprimi debẽt. Idẽ alibi, Suſpẽſa mola oleam frãgito, eamq́; uel in regulas, uel in nouos fiſcos adijcito, ſubiectamq́; prelo ſic premito, ne uaſa intorqueas: ſed tãtum ipſius preli põdere, quãtulũcunq; exprimi patiaris. Meminit regularũ Plin. xv. in principio. Prelũ trabs eſt, qua uua uel oliua premitur, autore Seruio, à premẽdo dictũ. Vergilius, Tum ſpiſſo uimine qualos Collaq; prelorũ. & reliqua. Noſtri hodie in torcularibus cochleis utũtur: per quarum capreolatos anfractus tollitur, demittiturq́; prelũ, aut ſuculæ, aut rotæ uerſatione. Prela etiã dicuntur inſtrumẽta preſſoria, quibus pãnarij, chartarij, & librorũ impreſſores utũtur. Plin. lib. xiii. de chartis loquẽs, Premuntur deinde prelis, & ſiccantur ſole, atq; inter ſe plagulæ iungũtur. Cochlea in torculari lignũ eſt erectũ, clauiculatim, id eſt, ſpirulatim, & capreolatim ſtriatũ, quod per mediũ prelũ ſtriatũ & ipſum, trãſactũ, uertigine ſua tollẽdo, demittẽdoq́; prelo inuentũ eſt: uulgò uiſa torcularis dicitur. unde & cochlea in ædificijs dicta, quæ ſcalæ cochlides etiã dicũtur. ob id ſic dictæ, quòd anfractuoſæ ſint in modũ cochlearis teſtæ, & quòd clauiculata & torrtili ſtructura à triclinijs in cœnacula euadant. cuiuſmodi ferè ſunt in ædificijs Gallicis ſcalæ. Eademq́; ratione cochlea dicitur hauſtoriũ organũ, quod uulgus pompã appellat, cuiuſmodi uidimus dudũ in põte Pariſienſi, cũ pilarũ fundamẽta iacerẽtur. In medio enim eius rota eſt, quæ dum

Regula. Prelum. Prela. Cochlea.

dum à calcantibus uerſatur, machina introrſus clauiculatim detornata, inter ſtrias & ſtrigles aquas exorbet ex aquario ſepto, & retrorſus emittit. Huius autem machinæ *conficiendæ ratio à* Vitruuio *in decimo deſcribitur.*

Sucula. *Sucula machina eſt tractorij generis.* Cõſtat *autem ex tereti ligno, duobus aut pluribus uectibus traiecto, utrinq; æqua extãtibus longitudine. Hæc dum uerſatur, funis, qui ductarius dicitur, circũ eam obuoluitur, onera ſenſim adducens. Huiuſmodi machina hodie uietores, id eſt, cupparij uina ex hypogeis ſubuehũt, aut in ea demittunt, turnũ eam appellãtes.*

Vectes. *Vectes autem baculi ſunt ualidi per mediam machinã traiecti, quibus manu ductis machina dum*

Vectiarij. *uerſatur, funem ductariũ aduoluit. Ab his uectibus uectiarij dicti ſunt homines, qui uectes uerſanda ſucula manu ducunt. Hæc autem machina trium generũ eſt. Vnũ genus iam dictũ, porrecta ſcilicet ſucula & iacẽs, duobus tignis incũbens ad parietem admotis: qualis etiã paßim uiſitur, cum uina, aut doliaria, aut culearia ex hypogeis educuntur. Alterũ genus eſt erectũ, ſuis fulcimentis, & ſua ueluti baſi nixum. quod non ductu brachiorũ, ut illud primum uerſatur, ſed ambientibus machinã uectiarijs, ac brachijs, & pectore cõnitentibus.* Huiuſmodi *etiam* Pariſijs *uidimus, qua lapides cædendi è nauigijs extrahebãtur. Simia*

Ergata. *(ut arbitror) à fabris appellatur. À* Vitruuio *etiã ergata dicta. Tertium genus eſt etiam erectũ quaternis tignis fibulatis cõſtans. quod genus* Pariſijs *uidimus, cum in põte ſublicio fabri ſublicas in aquã magna ui adigerẽt.* Hac *enim machina ad tollendam fiſtucam utuntur, quæ fiſtuca identidem ſublata demiſſaq;, ſublicas in alueum defigit.* Hoc *autem genus alterno brachiorum ductu, quomodo & illud primum uerſatur, eodem ueſtigio uectiarijs*

rijs

rijs inſiſtentibus. Vitruuius lib. x. de tractorijs machinationibus loquens, Cum autem funis habet caput ad ſuculam religatum, & uectes ducẽtes eam uerſant, funis inuoluendo circum ſuculã extenditur, & ita ſubleuat onera ad altitudinem, & operũ collocationes. Idem, Vectibus autẽ coacta ſucula uerſabitur, erigetq́; per ſe machinam ſine periculo. ita circà diſpoſitis funibus, aut retinaculis in palis hærentibus, ampliori modo machina collocabitur, trochleæ & ductarij funes ut ſuprà ſcriptum eſt, expediantur. Hactenus ille. Trochlea totam illam machinationem ſignificat, quæ continet rotulam, & axiculum per rotulã traiectũ, circa quem rotula uerſatur, & præterea ductarium funem, qui circa orbiculum æneum currit, qualem in puteis uidemus. A Græcis τροχίλιον dicitur. Huiuſmodi meminit Cato libro de re Ruſt. In inſtrumẽto torcularis, in quo ſuculas quinq;, funes ductarios quinq;, trochleas decem oportere eſſe tradit. Quintilianus metaphoricôs uſus eſt lib. xi. his uerbis, Iam tuſsire & expuere crebro, & ab imo pulmone pituitam trochleis adducere, etſi non utiq; uocis ſunt uitia, quia tamen propter uocem accidunt, huic loco potiſsimum ſubijciantur. Vitruuius alterius generis trochleam deſcribit multiplici machinatione inſtructam, qualem aliquando uidimus, quam & rechamum interdum appellari dicit. Sinautem, inquit, coloſsicotera amplitudinibus & ponderibus onera in operibus fuerint, non erit ſuculæ committendum. Sed quemadmodum ſucula chelonijs retinetur, ita axis includatur, habens in medio tympanum amplum, quod nonnulli rotam appellant, Græci peritheon uel peritrochium uocant. In his autem machinis trochleæ non eodem, ſed alio modo comparantur. Habent enim & in imo,

Trochlea. Rechamus.

imo, & in ſummo duplices ordines orbiculorum: ita funis ductarius traijcitur in inferioris trochleæ foramen, uti æqualia duo capita ſint. Hæc uerba apud Vitruuium ita deprauata ſunt, uix ut intelligi queant. Coloßica onera, ſunt onera magnæ molis, quales ſunt coloßi. Plinius, Nero, inquit, Princeps iuſſerat coloſſeum ſe pingi. Coloßicotera autem comparatiuum eſt Græcum, pro grandiora, uaſtiora, coloßi inſtar habentia. Chelonia utrinq; ſuculam continent, à ſimilitudine teſtudinis dicta. Chelonium enim tegumentum eſt teſtudinis animalis. Eius autem integumenti ſimilitudinem habẽt chelonia, id eſt, retinacula, quibus intra tigna ſucula retinetur. Tympanũ rota eſt, quæ à calcantibus uerſatur, qualem paßim uidemus in ea machina, qua ſaxa ſubuehuntur in magnificis ædificationibus, uerbo Græco Geranion, id eſt, grus dicitur, quo uerbo etiã lingua uulgari appellatur. In ea trochleæ ſunt in ſummo carcheſio, id eſt, in uerſatili & ſuperiore parte machinæ, & in trochlea ductarius funis, qui circum tympanum aduoluitur, & à fune dependẽtes, qui forfices dicuntur, quibus onera euehenda prehenduntur. Vitruuius, In quadris autem tignorum, quo loci ſunt diuaricata figuntur chelonia, in quæ conijciuntur ſucularum capita, ut faciles axes uerſentur. Hæ ſuculæ proxime capita habent foramina bina, ita temperata, ut uectes in ea conuenire poßint. Ad rechamum autem imum ferrei forfices religantur, quorum dentes in ſaxa forata accõmodantur. Idem alibi, Harum autem machinarũ, quæ ſuprà ſunt ſcriptæ rationes, nõ modò ad has res, ſed etiã ad onerandas, & exonerandas naues ſunt paratæ, aliæ erectæ, aliæ planæ in carcheſijs uerſatilibus collocatæ: nec minus ſine tignorũ erectionibus, in plano etiã eadẽ ratione, & temperatis

Coloſsica onera.

Coloſsicotera.

Chelonium.

Tympanum.

Geranion.

temperatis funibus, & trochleis, ſubductiones nauiũ effi= ciũt. Tympanũ etiã machina hauſtoria dicitur, quæ dum uerſatur, aquã adnexis permultis modiolis haurit, & ite= rũ circumactu defundit, qualẽ in põte Pariſiẽſi uidimus, dum pilæ intra ſepta aquaria ſubſtruerentur. à Vitruuio in decimo deſcribitur. paſſim in piſtrinis aquarijs uiden= tur. Ex iam dictis (ut arbitror) apparet quomodo intelli= genda ſint hoc in loco ſupradicta Vlpiani uerba. Inſtru= mẽtũ enim torcularis deſcribẽs fiſcos, prelũ, ſuculã, regu= las, tympanũ, trochleã enumerauit. Erãt autẽ torcularia, quæ & torcula dicebãtur, alterius etiã generis apud an= tiquos, q̃ apud nos paſſim uiderim, ut ex Vitruuio colli= gere poſſumus lib. VI. Ipſum autẽ torcular, inquit, ſi non cochleis torquetur, ſed uectibus & prelo premutur, ne mi= nus longum XL. pedes conſtituatur. ita enim erit uectia= rio ſpatium expeditũ. Latitudo eius ne minus pedũ ſenũ= denũ. nam ſic erit ad plenũ opus faciẽtibus libera uerſatio & expedita. Quo in loco corruptè trochleis pro cochleis impreſſum eſt. Torcular autem tam olearium, quàm uina= rium apud antiquos legitur. Idem, Torcular autem pro= ximum ſit culinæ: ita enim ad olearios fructus commoda erit miniſtratio. Quod autem hoc in loco ſequitur, Item æneum quo olea calida lauatur: legendum ahenũ, ex Ca= tone in enumeratione inſtrumenti uillici.

Tympanum hauſtorium.

Torcularia.

Ex lege, Sed addes. §. Si inquilinus.

Si inquilinus arcam cameratam in ædes contulerit, & ædium aditum dominus coanguſtauerit.) Camerata arca eſt arcuata & conſornicata. Camera fornix eſt, unde ca= merata uehicula, quæ Græci camarota uocant, qualia ſunt penſilia, quibus matronæ geſtantur. Huiuſmodi arcam hic Vlpianus intellexit: quales etiã hodie fiunt corio cõtectæ.

Arca camerata.
Camera.
Camarota.

Camera quam Græci camarã uocant, fornix, arcus, teſtu-
do, cognata ſunt uocabula: ſed tamẽ nonnihil inter ſe dif-
Cameratum opus. *ferentia, ſi quis ſcrupuloſius inquirat. Cameratum opus,*
Cõcameratio. *& cõcameratio ad ſimilitudinem pergularum hortẽſium*
factum eſt, quæ iunipero conflectuntur ad ambulationes
opacandas: nomen lingua noſtra à cunabulis infantium
habet, quo genere in hypogeis uinarijs ſtructuræ fieri ſo-
lent. Plinius *de cucurbitis lib.* XIX. *Vires ſine adminiculo*
ſtandi non ſunt, uelocitas pernix, leni umbra cameras, &
pergulas operiẽtes. Inde hæc duo prima genera, camera-
rium & plebeium quod humi creditur. Camerarium ge-
nus cucurbitæ uocat, quod in pergulas arrepit in hortis,
nõ quod humi ſerpit. Tranquillus *in Auguſto,* Tonitrua
& fulgura paulo infirmius expaueſcebat, ut ad omnem
maioris tempeſtatis ſuſpitionem in abditum, & cõcame-
ratum locum ſe reciperet. Varro *libro* III. *de re* Ruſtica,
Periſteron. Periſteron *fit ut teſtudo, magna camera tectus.* Et *paulo*
pòſt, Intrinſecus, *quaſi leuiſſimo marmorato toti parie-*
tes, ac cameræ oblinũtur, ne mus, aut lacerta adrepere ad
columbaria poſſit. Periſterona Varro *columbarium ap-*
pellat, ut ornithona auiarium & gallinarium: qui teſtu-
Teſtudo. *dinem & camerã pro eodem accepiſſe uidetur.* Teſtudo
ex duobus arcubus cõſtat in cẽtro ſe ſecãtibus. A Græcis
ψαλὶς *dicitur.* Quatuor *enim arcuatæ pilæ inuicẽ tranſ-*
uerſæ, & crucem configurantes, teſtudinem abſoluunt.
Hemiſphæriũ. *Huic figuræ proximũ eſt hemiſphæriũ, niſi quòd exactè*
Fornix. *ſphæricũ eſt, ut* Romæ Pantheron. Fornix *non unius eſt*
generis, ut fornices ſubeuneales in theatris, quorũ hodie
Confornicatũ opus. *ueſtigia extant aliquibus in locis.* Ab *hoc confornicatum*
opus dicitur. Accurſius *cameratam arcam, habentem plu-*
res cameras interpretãtur, ſcilicet de arca Noë *intelligi*
uoluit

uoluit Vlpianus. Adde quòd cameram Accurſius pro cubiculo intellexit, quam ſignificationem Vlpianus nunquam nouit. Dignus (credo) interpres propter quem edictum illud Iuſtiniani de ſacroſanctis Pādectis nullo commentario profanandis, antiquaretur. Admirari certè ſæpe ſoleo hominis fidutiam'ne dicam an confidentiam? in ijs rebus intrepidè enarrandis, quæ ætate eius omnibus Iuriſperitis ignotæ prorſus erant. Sexcenta ſunt huiuſmodi, quorum permulta, uel admonitione indigna nunc putamus. Puerile eſt enim iam iſta non noſſe, non ingeniorum præſtantia, ſed temporum felicitate. Cuius generis illud eſt (ut ſpecimē aliquod demus) in primo ſtatim libro Pandectarum, in titulo, De offi. Præfecti uigilum. ubi inſulam Accurſius impropriè pro domo accipi dicit. quod Accurſiana errata quædã.
ſi uerum eſt, miror quid Tranquillus in Nerone intelligi uoluerit, cum dixit, Formam ædificiorum urbis nouam excogitauit, et ut ante inſulas, ac domos porticus eſſent, de quarum ſolarijs incendia arcerentur. Et rurſus, Tunc propter immēſum numerum inſularum domus priſcorum ducum arſerunt, hoſtilibus adhuc ſpolijs adornatæ. Nimirum domus & inſulas pro eodem à Tranquillo accipi nemo ſanæ mentis dixerit. Proinde inſulæ (inquit Feſtus) dictæ propriè, quæ non coniunguntur communibus parietibus cum uicinis, circuituq́; publico, aut priuato cinguntur, à ſimilitudine uidelicet earum terrarū, quæ fluminibus ac mari immūnēt, ſuntq́; in ſalo: à Græcis οἰκία περιάμφοδος *dicitur. Ab inſula inſularius dictus, qui lingua uernacula conciergus uocatur: cuiuſmodi homines eſſe ſolent in domibus Principum, quæ inſulæ plerunque ſunt, id eſt, à priuatorum domibus diſtinctæ. Hoc uerbo inſularius Pōponius uſus eſt in lege, Si ita, De uſu & habita=*

Inſula. Inſularius.

bitatione. Eiuſdem inſcitiæ eſt, quòd Accurſius compilatis horreis, pro ruptis expoſuit, in l. Dominus, hoc eodem titulo, qui expilatam fortè hæreditatem pro effracta interpretari potuiſſet. Hos autem eius errores hodie ij demum ſequuntur inter iuris ſtudioſos, qui nefas eſſe putant alios libros quàm iuris attingere. quos ipſos ab alijs elegãtioris ſermonis amantibus tam facilè internoſcas, quàm hirſoſos & alliatos ab unguentatis & nitidis.

Ex l. In naue, eodem in tit. Locati.

Veluti cum argentum puſillatum fabro daretur ut uaſa fierent.) Quid ſi paſtillatum legam? ut informe argẽtum infectumq́; aurifici datũ eſſe intelligamus. Sunt enim Paſtilli. *paſtilli à pane per diminutionẽ dicti, autore Feſto, maſſæ cuiuſcũq; materiæ, unde paſtilli medicinales. Horatius libro 1. Serm. Paſtillos Ruffinus olet, Gorgonius hircum. Trochiſci Græcè dicuntur ab orbiculari forma. Paſtilli medicis arida ſunt medicamenta, contrita humore nõ pingui, aut uino uel aceto incocta, quæ à coctione rurſus inaruerunt, quæ cum utendum eſt, ſubinde eiuſdem generis humore diluuntur, deinde uulneribus illinuntur: non autẽ imponuntur ut emplaſtra. Plinius lib. xxxv. de Stimmi quod in argenti metallis inuenitur, Quod ibi ſubſedit, inquit, flos intelligitur, ac linteolo interpoſito in ſole ſiccatur, ut non perareſcat iterum, in mortario teritur, & in paſtillos diuiditur. Paſtilli, emplaſtra, malagmata, cognata ſunt genera in inſtrumento chirurgico: inter ſe tamen differẽtia, ut late docet Celſus lib. v. medicinæ. Vno hodie uerbo unguẽta appellantur praua loquẽdi cõſuetudine, cũ unguenta non medicamentaria ſint, ſed uoluptaria, & ad ſuaueolentiã & delitias inuẽta: ut diapaſmata quæ aridis odoribus cõſtant, ut inquit Plinius lib. xiii. & lib.* Vnguenta.

xxi. *Diapaſmata, inquit, fiunt ad ſudores coërcendos, ut à balneis inareſcãt corpora.* Vnde illud Plautinũ in Moſtel. *Non omnes poſſunt olere unguenta exotica, ſicut tu oles: ſine me alliatũ fungi fortunas meas.* Exotica unguẽta appellat ab externis gentibus importata & precioſa. Paſtillatũ igitur argẽtũ intelligere poſſumus, in paſtillos formatũ, cuiuſmodi hodie argẽtum Germani promercale afferunt, quas cendreas appellant. Ac nihilo ſecius tamen puſtulatum legendũ contenderim ex Tranquillo in Nerone his uerbis, *Exegitq; ingenti faſtidio & acerbitate nummũ aſperũ, argentum puſtulatum, aurũ obryzum, ut plerique omnem collationem palàm recuſarent.* Vbi puſtulatum argẽtum pro purgatiſsimo & excoctiſsimo poſuit, cuiuſmodi aurũ obryzũ à Græcis appellatur τὸ πολλάκις ἑψηθὲν, hoc eſt, multipliciter excoctum. Inde obryzati nummi in l. ultim. De ueteris numiſmatis poteſtate, lib. xi. Codicis, & obryzati ſolidi lib. xii. in lege unica De oblat. uotorum. licet obryciati corrupte legatur. Vnde autẽ puſtulatum dictũ ſit, non facile dixerim. Puſtulæ ſunt apud Celſum lib. v. id genus morbi quod uulgo uariolas & rubeolas uocãt, morbus in ætate puerili maximè eueniẽs, ut inquit ille, raro in medio corpore, ſæpe in eminentibus partibus. Inuenio apud Gelliũ lib. vi. Alphenũ Iuriſconſultũ Seruij Sulpitij diſcipulũ, Digeſtorum libro xxx. ſcriptũ reliquiſſe, in fœdere quod inter Romanum populũ & Carthaginienſes factũ eſt, cautũ fuiſſe ut Carthaginienſes quotannis populo Romano darent certũ põdus argenti puri puti. Vbi purum putũ Gellius intelligi uoluit expuratum excoctumq;, atque aliena omni materia carens, omnibusq; ex eo uitijs detractis emaculatũ & candefactum. quo uerbo antiquos uti ſolitos eſſe ait. Propterea

Puſtulatum argentum. Obryzũ aurũ.

Puſtulæ.

Purus putus.

pterea Plautus *in* P*ſeudolo ridicule ita inquit,*Oho *purus putus eſt ipſus noui herus polymacheroplacides: quaſi diceret ipſe eſt omnino,et nullus alius prorſus,uerus, nō ad ulterinus eſt, translatione ab argento tracta cum merum prorſus et omni parte uerū eſt. uerba ſunt lenonis in epiſtola ſymbolon militis agnoſcentis.* Idem alibi in eadem, Purus *putus ſycophanta eſt.hoc eſt,merus ſycophanta, in quo nihil probitatis ineſt,ex omni uitio concretus, qualis delator et calumniator eſſe debet.* Feſtus,Putum(*inquit*)

Putatus. *antiqui pro puro dicebant, unde putum aurum putatum dici ſolet,id eſt,expurgatum.* Meminit *&* Nonius.

Ex eadem lege.

Q*uòd ſi ſeparatim tabulis aut eronibus aut in alia cuppa clauſum uniuſcuiuſque triticum fuiſſet.)* In *antiquis ubiq; heronibus legitur: ut fortaſſe beronibus legendū ſit.*

Berones. *Sunt enim* Berones *ſacci quaſi perones à pera dicti.* Plinius *lib.* XXXI. *de templo* E*pheſiæ* D*ianæ loquens,Summa miracula epiſtylia tantæ molis attolli potuiſſe:id conſecutus eſt architectus ille beronibus arena plenis molli puluino ſuper capita columnarum exaggerato,paulatim exinaniens ab imo. Aliqui tamē peronibus apud* Plinium

Perones. *legunt, quaſi perones à pera dicātur.* Q*uo uerbo* Vitruuius *circa finē libri quinti uſus eſt his uerbis,* A*rcæ duplices relatis tabulis & catenis colligatæ in eo loco qui finitus erit cōſtituantur:& inter deſtinatas arcas creta peronibus ex ulua paluſtri factis calcetur. Alioqui pero ruſticum eſt calciamētū,ut inquit* Seruius. Vergilius *lib.* VII. Aeneid. *Crudus tegit altera pero.et* Iuuenalis *Satyra* IX. Nil *uetitum feciſſe uolet quem nō pudet alto* Per *glaciem*

Tibialia. *perone tegi.* V*nde peronatus arator* Perſio. Tibialia *ſunt laxa,quibus noſtrates ruſtici utuntur,ſic dicta (ut arbitror)*

tror) quòd peræ modo ſint informia. In uetuſto Plinio e=ronibus legitur, quare nihil hic cōſtituo. Paro genus eſt nauigij apud Feſtū, unde myoparo piraticū nauigiū. Brigātinus hodie aut Galio uocatur. Cuppæ uaſa ſunt uinaria prægrādia, ea forma (ut arbitror) qua lacus torcularis. Parones. Cuppæ.

Ex lege, Qui fideiuſſor exiſtit apud mancipem pro colono.

Manceps eſt (inquit Feſtus) quiſquis à populo aliquid emit conducit'ue, quia manu ſublata ſignificat autorem ſe emptionis eſſe. Mancipes (inquit Pædianus) erant publicanorū principes, Romani homines qui decumas quæſtus ſui cauſa redimebāt, aut publica paſcua, quorū ratio ſcriptura dicebatur. Hi enim exigenda à ſocijs ſuo periculo redimebāt, & populo repræſentabāt proſpiciētes cōmodis ſuis. Cicero in Diuinatione, Mācipes à ciuitatibus pecuniā exegerunt. Horū autē tabelliones ſcripturarij dicebantur ex Nonio & Feſto, id eſt, ij qui eorū rationes faciebāt, quales hodie ſunt, quos clericos et cōmiſſarios uocāt octauanorū & uiceſimanorum. Hi enim ephemeridas faciūt, id eſt, diurna, papyros diarias appellāt, et præterea breuiaria, id eſt, epitomas, ſummas acceptas continentes, quæ ſummaria uocāt. Scriptura tamē propriū nomē erat uectigalis, ut portoriū & decima. Cicero in Verrē, actione III. Furta quoq; iſtius permulta nominatim ad ſocios perſcripſerat, eaq; ſine portorio Syracuſis erāt exportata. Portū autē & ſcripturas eadē ſocietas habebat. Ita factum eſt ut eſſent permulta quæ ex ſocietatis literis dicere in iſtū ac proferre poſſemus. Portū & ſcripturā pro duobus uectigalibus poſuit. Idē pro lege Manilia, Nam cum hoſtiū copiæ non longe abſint, etiam ſi irruptio nulla facta ſit: tamen pecora relinquuntur, agricultura deſeritur, Manceps. Scriptura. Scripturarius. Ephemeris. Breuiarium.

mercatorum nauigatio conquieſcit. ita neq; ex portu, neque ex decumis, neq; ex ſcriptura uectigal cõſeruari poteſt. Scripturã pro eo poſuit quod ex paſcuis publicis pẽſitatur. Varro lib. II. rerum Ruſti. Itaque greges ouium longe abigũtur ex Apulia in Samnium æſtiuatum: atque ad publicanum profitentur, ne ſi inſcriptum pecus pauerit, lege cẽſoria committant mulctam. Scripturarius ager (inquit Feſtus) dicitur in quo ut pecora paſcantur certũ eſt, quòd publicanus ſcribẽdo conficit rationem cum paſtore. Scriptura huiuſmodi hodie eſt eorum mãcipum qui glandarios & paſcuos ſaltus redimũt. Mancipum fideiuſſores, prædes proprie appellãtur, ut alibi diximus. Cicero epiſt. libro II. Laodiceæ me prædes accepturũ arbitror omnis pecuniæ publicæ: ut & mihi & populo cautũ ſit ſine uecturæ periculo. Manceps ab eodem in Pretura urbana pro redemptore ſartorum tectorum accipitur, Si opus (inquit) pupillo redimeretur, ſi res abiret ab eo mancupe, quem ipſe appoſuiſſet, ſibi nullam prædam eſſe uidet. Trãquil. in Veſpaſ. pro priuato redemptore poſuit his uerbis, Non negarim iactatum à quibuſdam, Petronij patrem è regione Tranſpadana fuiſſe, mancupem operarum quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturã agrorũ quotannis commeare ſolent, id eſt, conductorem mercenariorum & operariorum ſeruorum, ut operis eorum ad quæſtum uteretur. Plinius libro x. de coruo loquens, qui populum ſalutare ſolitus erat, Hunc ſiue emulatione incitatus manceps proximæ ſutrinæ, ſiue iracũdia ſubita, ut uoluit uideri, excrementis eius poſita calceis macula, exanimauit. Mancupẽ pro magiſtro officinæ dixit, quaſi operis opificum redemptis uteretur ad quæſtum. Vel propolam uoluit intelligi, id eſt, uenditorem qui res minoris emptas

Prædes. Manceps.

ptas pluris poſtea uendit. Plinius iunior metaphoricos uſus eſt epiſt. libro 11. *Sequuntur auditores actoribus ſimiles, conducti & redempti mancipes. conuenitur à conductis & redemptis. Mancipes, inquit, id eſt, ij qui cauſidicos in cauſis agendis cōducta ad hoc corona uulgi plaudentis laudandos redemerunt. Secundum quod mancipes uocari poſſunt emiſſarij homines in creationibus antiſtitum, qui emerendorum ſuffragiorum curam ac nunnunquam etiam emercādorum ſibi depoſcere ſolent, quaſiq; creandos pontifices redimere, omnē ambiendi depeciſcēdiq; moleſtiam, atq; etiam inuidiam in ſeſe transferentes. Quorum diligentia interdum factum eſt, ut homines honorum præcupidi, ſed qui cupiditatem ante rem peractā promere uererentur, ambitus infamiam apud multitudinē interim elucrarentur : quaſi inuiti & reſtitantes ex umbratili uita ad lucem & ſolem gerendorum honorum attraherentur. Verū in tanto iam lumine ſimulatio exiſtens fallere porro nequit, præſertim cū re peracta impune prodere ſe poſſe ſciant, nec iam ſimulationis grande aliquod operæ precium eſſe intelligant. Et alioqui ſcitum eſt illud Biantis,* ἀρχὰ τὸν ἄνδρα δείξει. *cuius Ariſtoteles meminit in* v. *Ethicorum, Magiſtratus (inquit ille) aut primaria dignitas uirum qualis ſit oſtenderit.*

Ex l. Qui domum, eodem titulo.

Terram in eam aream amplius, quàm fundamenta cæmentitia locatoris erant, congeßit.) Cæmentum non calcem & arenam cōmixta ſignificat, ut Accurſius putauit, ſed lapides, ut alibi diximus. Liuius, Cæmenta non calce durata erant, ſed interlita luto, Cæmenta ſunt lapides temere cæſi, atq; etiam rudes, id eſt, uulgares, non quadrati aut ordinarij, quales ſunt quibus farturæ inter pilares du Cæmentum.

ctus fiunt. Cato de re Ruſtica, Villam ædificādam ſi locabis nouā à ſolo, faber hæc faciat oportet, parietes omnes calce & cæmētis, pilas ex lapide angulari. Erit igitur in propoſito ſenſus, ut intelligamus inferiorem partem cæmentitiam fuiſſe, cuiuſmodi parietes ſorbere humorē non ſolent, quo abundant propter calcis copiam, ut docet Vitruuius. Superiorem autē partem lateritiā uel cratitiā, id eſt, ex crudo latere nondū perarefacto. Cratitij enim parietes exuctiores cito fiunt: & ideo auidius humorem admotum imbibūt, quo tandem exputreſcūt. auctor Vitruuius his uerbis, *Cum enim linūtur, recipiētes humorē tureſcunt, deinde ſiceſcendo cōtrahuntur, & ita extenuati diſrumpunt tectoriorū ſoliditatē. Lateritij uerò antequam aſsiccati ſint, humore uitiantur.* Huiuſmodi parietes Galliæ ignoti ſunt, ut opinor. Fundamenta igitur cæmentitia pro parte inferiore parietis intelligenda ſunt, quaſi'que quadam baſi ex lapide conſtructa. Solent enim parietes ſurſum uerſus ſenſim extenuari, atq; ex leuiore materia ſubſtrui. Conductor autem in culpa fuit qui area conducta improuidentius uſus eſt, altius aggeſta humo quàm quāta eſſet cæmentitia ſtructura, quæ humori obnoxia non erat. Quod uerò ſequitur, *Parieti eius qui locauerat humore præſtituto:* legendum arbitror perſtillato, aut aliquid ſimile.

Ex l. cum in plures. §. Mādaui, eod. tit.

Excutere. *Mandaui tibi ut excuteres quāti uillam ædificare uelles, renūciaſti nubi ducentorū impēſam excutere.*) Excutere impenſam Accurſius male pro exigere interpretatur. Excutere autē præter notas ſignificatiōes has quoq; exquiſitiores habet. Accipitur enim interdum excutere pro ſcrutari, & diligēter inquirere. Tranquillus in Claudio,

Neq;

Neq; ægrũ quẽquã uiſitauit niſi explorato prius cubiculo, culcitriſq; & ſtragulis prætẽtatis & excuſsis. id eſt, diligẽter contrectatis & diuentilatis, ne gladius intus eſſet. Cicero pro Roſcio Amerino, Nihil eſt Glaucia quod metuas, nõ excutio te. ſi quid forte ferri habuiſti, nõ ſcrutor. Plautus in Aulularia, Excutedũ pallium, ne inter tunicas habeas. Plinius libro ſeptimo, A ianitore ſemper excuſſa nequid inferret cibi, deprehẽſa eſt uberibus ſuis alens eã. Hoc modo excutiũtur hodie deprehẽſi improbiores fures, quos Plautus Zonarios ſectores appellat in Trinummo. Ariſtoph. comicus βαλαντιοτόμους, id eſt, crumeniſecas uocat. Sic enim crumeniſeca Latinè dici poteſt, & crumeniſex, ut fœniſeca & fœniſex ab antiquis dicitur falcarius operarius: & crimẽ ipſum crumeniſeciũ, uel crumeniſiciũ potius, ut fœniſeciũ & fœniſiciũ, quibus uerbis Varro et Columella utuntur. Quo modo & ueniſeca & ueniſeciũ pro phlebotomia, quo nõnulli utũtur. Huiuſmodi igitur ueluti præſtigiatoribus oĩa pertẽtãtur ad interulã uſq; et diuẽtilãtur, ut ſi quis uncinus uſquã latet is decidat: quod excutere uno uerbo dicitur. Excutere etiã eſt cõmouere ſe, & ſpiritus omneis ſenſuſq; ſuos ad intelligẽtiã colligere & excitare, quod fit cũ res aliqua intellectu difficilis obijcitur nobis. Cicero in II. de Offic. Explica atq; excute intelligentiam tuam. Inde factum ut excutere ſit diligentius æſtimare & exactius aliquid expẽdere: quo modo hic accipitur. Vlpianus, Si tibi mãdauero ut excuteres uires hæreditatis. Et alibi, Si tibi mãdauero ut uires excuteres eius cui erã crediturus. Cicero pro Plãcio, Facilis eſt illa occurſatio et blãditia popularis: aſpicitur, nõ attrectatur, procul apparet, nõ excutitur, nõ in manus ſumitur: id eſt, nõ accuratè æſtimatur. Valerius lib. VII. excuſſum conſilium

Zonarius ſector.

Crumeniſeca.

Excutere.

conſilium & exploratum pro eodem ferè poſuit. Excu*tere eſt etiam nomen exigere, & debitorem appellare: in qua ſignificatione in iure perſæpe accipitur.*Paulus, Nō *prius pupillus ad magiſtratus reuerti poteſt,quàm omnes tutores excuſsi fuerint,id eſt,quàm actione tutelæ expertus ſit,an ab eis ſuum ſeruare poßit.* Inde *factum ut excutere pro ſpoliare,& pecunijs exhaurire accipiatur.* Cice*ro de Aruſpicū reſpōſis,*Nō *ignouit,mihi crede,non,niſi fortè ignotū putas,quòd te iudices dimiſerūt excuſſum & exhauſtū,ſuo iudicio abſolutū, omniū condēnatū.*Id *eſt, exhauſtū pecunijs quibus eos corrupiſti,& (ut uulgo dicitur)deplumem te reliquerūt,nihil tibi reliqui fecerunt.*

Ex l.Si uir uxori,De præſcrip.uerb.

Vt *eos fundos ſi ipſe uellat,eodē precio mulier trāſcriberet uiro.)*Tranſcribere(inquit Seruius) tradere ſignificat. Vergilius in VII.Aeneidos, Turne tot incaſſum fuſos patiere labores, Et tua Dardanijs tranſcribi ſceptra colonis? Μετατάτ]ειν Græci dicunt. Hic autem ſermo tractus eſt de pecunia:nam ſcribere eſt dare.Horatius,Scribe decem Nerio.non eſt ſatis?adde Cicutæ Nodoſi in tabulas centum. Reſcribere uero reddere.Terentius,Argentum illud denuo reſcribi iube. Hactenus Seruius. Verum reſcribere apud Horatium non ſignificat tradere,ſed iuris uerbo mutuum ſumere,ut inquit, Porphyrio. Reſcribere uero reſtituere.Donatus autem in Phorm.Quoniam ad numerationē,inquit,pecuniæ antecedit ſcriptura:ideo reſcribere dicebant pro renumerare.Terētius, Sed tranſi ſodes ad forū, atq; illud mihi argētū rurſum iube reſcribi Phormio.Phor. Quid? ego'ne?perſcripſi porro illis quibus debui. id eſt,per ſcripturā reddidi uel dedi, ut inquit Donatus.Hic enim ſermo ſumptus eſt à rationibus fœneratorum.

Tranſcribere.

Μετατάτ]ειν.

Reſcribere.

ratorum. Scribere enim eſt per menſæ ſcripturam dare. Scribere.
Tranſcribere(inquit Agretius)dicitur cum ius noſtrum Tranſcribere.
in alium trāſit, quæ ſignificatio hoc in loco quadrare ui
detur:ut ſit tranſcribere fundum,iure ceſſo tradere. Trā=
ſcribere in libris cenſualibus dici debet,cum res cenſualis
ab uno nomine in aliud trāsfertur,quod uulgò ſuper aliū
onerare dicunt. Quo modo & in rationibus, cū id quod
mihi expenſum latum eſt,in aliud nomen transfertur, &
*nomē meum ex rationibus eximitur.*Hoc modo accipitur
*in lege ultima,*Codice,*De prædijs nauicul.Hac tamē, in=*
quit,pactione ſeruata, ut ſi ad minus idoneū fuerit tranſ=
lata poſſeſsio,etiam autores tranſcripti prædij teneantur
*obnoxij.*Caius *in lege* Aliquādo,*ſuprà,* Ad Velleianum,
Si hæreditatem emerit, & æs alienum hæreditarium in ſe
*trāſcribat.*Liuius *libro* v.*de bello* Macedonico,I*nſtabat*
alia cura,quòd ciuitas fœnore laborabat, & cum multis
fœnoribus legibus conſtricta auaritia eſſet, uia fraudis
inita erat, ut in ſocios qui non tenerentur ijs legibus no=
mina tranſcriberent. Seneca, Philoſophia *te in uirum*
tranſcripſit: μετέταξέ σε ἐς ἄνδρας.

Ex eodem titulo, in l. Si apud te.

Non enim ambo pecuniam ego & fugitiuarius depo= Fugitiuarius.
*ſuimus.)*Fugitiuarij *apud antiquos fugitiuorum ſeruorū*
reprehenſores erant,qui eam operam profitebātur,ut fu=
*gitiuos inueſtigatos reducerent.*Hoc *uerbo* Varro *meta=*
phoricôs quodam modo uſus eſt libro tertio de re Ruſti=
ca, Idoneus, *inquit, ſub dio ſumendus eſt locus cochlea=*
rijs, quem totū circùm aqua claudas,ne quas ibi poſueris
ad partum,nō liberos earū,ſed ipſas quæras.Aqua inquā
fundēda ne fugitiuarius ſit parandus, id eſt, φυγαδοθήρας,
id eſt,ne ſi locus fugæ pateat cochleis,cogaris poſtea tan=
quam

quam fugitiuos ſeruos ſic cochleas fugitiuas perſequi & uti miniſterio reprehenſorũ. Ferũt *piratas hodie fugitiuarijs canibus uti ad reprehẽſionẽ remigum uinctorũ, qui ad ſcalmum damnati aufugerũt.* Fugitiuarius *autẽ ea forma dicitur qua thunnarius, de quo alibi diximus. & anataria quædam aquila apud* Plinium, *id eſt, anatum inſectatrix, quã* Ariſtoteles *neſſophonon appellat. & leporaria, quã ille lagophonon, à necandis leporibus & anatibus inditis nominibus.*

Aquila anataria.

Ex l. Apud Labeonem.

Si cũ emere argẽtũ uelles, uaſcularius ad te detulerit.) V*aſcularius eſt qui uaſa argẽtea & aurea facit. ſunt enim inter aurifices uaſcularij, cælatores, inauratores, & bractearij: id eſt, qui aurũ malleis tuſum, & ad quãuis tenuitatẽ ductile, rebus inaurandis inducũt.* Cicero *in* Verrem, *actione* v. Verres *poſtea quàm tantã multitudinẽ collegerat emblematũ, ut ne unũ quidẽ cuiquã reliquiſſet, inſtituit officinã* Syracuſis. *In regiã maximã palàm artifices oẽs cælatores ac uaſcularios cõuocari iubet, ipſe ſuos cõplures habebat.* Eò *cõducit magnã hominũ multitudinẽ, mẽſes octo continuos opus ijs nõ defuit, cũ uas nullũ fieret niſi aureũ.* Cælatores *qui ſint docet* Fabius *his uerbis libro* 11. *Cælatura eſt quæ auro, argento, ære, ferro, opera efficit.* Nã *ſculptura etiã lignum, ebur, marmor, uitrũ, gemmas: præterea ea quæ ſuprà dixi cõplectitur.* Hactenus *ille.* Toreutice *ſculpturã, uel ut aliqui loquũtur, ſcalpturã & cælaturã cõplectitur, à qua toreumata huiuſmodi opera dicũtur, aut ſculpta aut cælata ex quacũq; materia quæ in delitijs habeatur: quo uerbo* Cic. Salluſtius, & *reliqui utuntur.* Latine *tornata opera quædam dicũtur à torno inſtrumẽto quo huiuſmodi opera fiũt.* Nam *cælum ferrum*

Vaſcularius. Bractearij. Cælatura. Sculptura. Toreumata. Tornata opera

ferrum eſt cælatoris. Fabius in fine ſecundi, Neq; enim ſcientia deſiderat inſtrumẽtum, ut cælator cælum, & pi= ctor penicilla. Tornus inſtrumentũ eſt quo uaſa detornã= tur, id eſt, ſcalpuntur & ſtriatim interdum cauãtur. Hic autem non unius generis eſt, ſed diuerſis artificibus uariè accommodatus. Torni exemplũ uidemus in officina eorũ opificũ quos fulcrarios appellare poſſumus, qui ſpondas & fulcra lectorum fabricantur, & turbines pueriles, & rhõbos muliebres, quibus fila agglomerãtur. qui & cre pitacula lignea puerilia, & huiuſcemodi opera tornati= lia faciũt. Ferramẽtũ eſt manubrio incluſum, fune appẽſo obuolutũ, quod pede artificis ducitur & manu dirigitur.

Tornus.

Ferramentum.

Ex l. penultima, De pignoribus.

Fœneratus à te denaria ſexaginta rogaui te non certi ficatorẽ, ſed ſuppoſitionẽ à me accipere.) Hic locus Græ cè à Scæuola ſcriptus, ab imperito quodã ineptè tradu= ctus eſt, quo modo permulta in Pandectis loca, quæ tamen poſthac intacta præteribo, ut admonitiõe nulla indigẽtia. Sic autẽ uerti debuit: Fœneratus à te denarios uel dena= ria LX. orãdũ te duxi ne ſpõſorem à me, id eſt, βεβαιωτὴν, ſed pignus acciperes. Et quod ſequitur, Et ut ſeucro homi ni credidiſti, uel ſecuro potius dicẽdũ fuit, ut fido homini. Pignus eſt quod Græcè hypotheca, quaſi obligationi ſup poſitũ dicitur, uel quaſi ob fidẽ debiti ſuppoſitum, quod Latinè pignori opponere dicunt. Pignus enim tam de im mobili, quàm de re mobili dicitur. Terentius in Phormio ne, Ager oppoſitus eſt pignori ob decem minas, ædiculæ item ob decẽ alias. Tacitus in libro XIX. Credebatur affe ctam eius fidem præiuuiſſe domo, agriſq; pignori acce= ptis. Quo modo etiam Iuriſconſulti aliquando utuntur. Hoc Græcè ὑποθέσθαι, id eſt, ſupponere dicitur. Inde ille titulus,

Pignus.

Hypotheca.

titulus, De *rebus eorum qui ſub tutela ſunt,non alienandis uel ſupponendis:quanquam ille qui pignori opponit,*
Ὑποθεῖναι. *id eſt,mutuũ ſumẽs* ὑποθεῖναι *dicitur:hoc eſt,* ὁ δανειζόμενος.
Ὑποτίθεσθαι. *Creditor uerò & fœnerator dicitur* ὑποτίθεσθαι, *id eſt, pignori accipere.* Aeſchines, Ὑπέθεσαν αὐτῷ τοῦ ταλάντου τὰς δημοσίας προσόδους, *Publicos ei reditus talẽto oppignerarunt.* Demoſthenes κατὰ Ἀφόβου, Ποῖ οὖν τραποίμεθα; εἰς τὰ ὑποκείμενα τοῖς δανείσασιν; ἀλλὰ τῶν ὑποθεμένων ἐστίν. ὑποθεμένους & δανείσαντας *pro iiſdem dixit,id eſt,pro creditoribus pignera-*
Τίθεσθαι. *titijs.* Dicitur *etiam ab eodẽ* τίθεσθαι *pro pignus accipere.* ἐν τῷ πρὸς Νικόστρατον, Καὶ ὅτι οὐ χωρίον οὐκ ἐκ γειτόνων μοί τοῦτο οὐδεὶς ἐθέλοι οὔτε πρίασθαι οὔτε τίθεσθαι, *Quòd nullũ uicinũ mihi fundum uel emere uel pignori accipere uellet.* Et *paulum*
Pignerari. *infrà itidem,* Οὔτε ὠνεῖσθαι οὔτε τίθεσθαι. *Pignerari ex eorum imitatione eſt pignora accipere,uel etiam pignus capere.* Cicero Philip. IX. *In fuga fœda mors, in uictoria glorioſa: etenim* Mars *ipſe ex acie fortiſſimum quenq; pignerari ſolet.* Pignerari *dixit pro eo quod eſt quaſi pignus accipere & ſibi aſſerere,quaſiq; obnoxiũ ſibi debitũq; rapere.cuius dicti hic ſenſus eſt,* Fortiſſimus *enim quiſq; primus in prælio occumbere ſolet.* Tranquillus *in* Claud. Ar*matos pro concione in nomẽ ſuum iurare paſſus eſt,promiſitq; ſingulis quindena ſeſtertia: primus Cæſarum fidẽ militis etiã præmio pigneratus:id eſt, quaſi pignore obligatam obnoxiamq; ſibi & autoratam ſumens.* Liuius, Poſtea *conſcientia ſibimet exiliũ conſciſcentes, bona tantum quæ publicari poterant, pigneranda pœnæ præbebant.* Iuuenalis *per actiuũ dixit,* Cuius *& albeolos & lænam pignerat* Atreus. Atreus *autẽ pro fœneratore poni-*
Pignero. *tur.* Eſt *enim pignerari id quod uulgò per executionẽ capere dicimus:hoc eſt,pignora capere.quod* Demoſthenes

Ἅψασθαι

Ἀπαιτῇ τῶν κτημάτων dicit, dicitur & ἐνεχυράζειν καὶ κατε-νεχυράζειν. Cicero in Verrē, acti. IIII. Cum in his quidem rebus omnibus publicanus petitor ac pignerator, nō emptor neq; poſſeſſor ſoleat eſſe, tu de optimo, de iuſtißimo, de honeſtißimo genere hominum, id eſt, de aratoribus ea iura cōſtituebas quæ omnibus alijs eſſent contraria. Edixerat enim Verres ut publicani poßent iure ſuo ab aratoribus decumarum nomine quantum uellēt capere, non iudicis autoritate (ut aſſolet) pignora eorū capere. Bona uerò publicè poßidere, id eſt, quod in manū regiā ponere dicimus. Cicero Philip. XI. Itaq; non aſſentior ſolum, ſed etiā gratias ago Quinto Fuſio, dixit enim ſeuerā, grauē, reḉ; publica dignam ſententiam, iudicauit hoſtem Dolabellam, bona eius cenſuit publicè poßidenda. Quò cum addi nihil poſſet (quid enim atrocius potuit, quid ſeuerius decernere?) dixit tamen ſi quis eorum qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum.

Ἀπαιτῇ τῶν κτημάτων.

Pignerator.

Ex l. Si prior, in principio, Qui potiores in pig. hab.

Vt primā tātùm pecuniā expēſam ferat, non etiam quā poſtea credidit.) Expēſum ferre dicimus, & acceptū referre, quod & accepto ferre à Iuriſcōſultis dici ſolet, tracta à ratiocinationibus metaphora. Duæ enim partes rationū ſunt: prior accepti eſt, & poſterior expēſi, receptā uulgò dicimus & impēſam. Cic. in Ver. acti. III. Nunc ad ſociorū tabulas accepti & expenſi reuertemur. Acceptum referre, eſt ſcribere ſe accepiſſe: hoc eſt, in acceptorum paginā referre. Tranquillus in Tiberio, Nihil quicquā poſt adoptionē pro patrefamilias egit, aut ius quod adoptione amiſerat, ulla ex parte retinuit. Nam neq; donauit quicquam, neq; manumiſit, neq; hæreditatē quidē,

Expenſum ferre, & acceptum referre.

Acceptū & expenſum.

S aut

aut legata percepit ulla aliter, quàm ut peculio referret accepta: id eſt, in peculiũ aſcriberet. Cic. in 11. *Philip. Ego enim amplius ſeſter. ducenties acceptum hæreditatibus retuli. Inde acceptilatio non accepti relatio dicta. Vnde illud metaphoricè ab eodem dictum in eadẽ Philippica, Omnia deniq; quæ uidimus (quid autem mali non uidimus?) ſi rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. Id eſt, horum omnium malorum in cauſa fuiſſe ſolum Antoniũ existimabimus. Antonio, inquit, imputabimus, & ideo parẽ uicem reddẽdam ei arbitrabimur. Hoc*

Προσλογίσασθαι. *Græci* προσλογίσασθαι *in utroq; ſignificatu dicunt, &* ἀναθεῖναι. *Seneca tamen, philoſophiæ acceptũ fero quòd ſur-*

Αναθεῖναι. *rexi, dixit: pro acceptũ refero. Expẽſum ferre, eſt ſcribere ſe pecuniã dediſſe, ut inquit Aſconius, ut cũ per ſingu-*

Nomina. *la expenſi nomina ſummã quãdam expenſam aſcribimus. Nomina autẽ uocãtur in rationibus quos nunc articulos dicimus, quo uerbo Cicero in Verrinis identidem utitur, ut alibi diximus: Homo, inquit, amentiſsime tabulas cum conficeres, ſatis te elapſurũ omni ſuſpitione arbitrare, ſi quibus pecuniã credebas, ijs expenſum non ferres? neq; in tuas tabulas ullum nomen referres? Idem, Cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent, quid proderat tibi expẽſum illis non tuliſſe? Gellius lib.* XVI. *Dixi probari apud me debere pecuniam datam conſuetis modis, expẽſilatione, menſæ rationibus, chirographi exhibitione, teſtium interceſsione. Ex conſuetudine autem antiquorum hæc tracta ſunt qui tabulas conficiebant, de quibus alibi dicendum. Cicero ad Atticum lib.* 11. *Feciſti mihi gratum quòd Serapionis librum ad me miſiſti, pro eo præſentem pecuniam ſolui tibi imperaui, ne tu expenſum muneribus ferres. id eſt, ne te donaſſe eum mihi exiſtimares: uolo*

enim

enim eum emptũ mihi eſſe. Plaut. in Aul. *Bene igitur ratio accepti atq; expẽſi inter nos cõuenit, tu me amas, ego te amo, merito id fieri uterq; exiſtimat.* Id eſt, *uterq; noſtrũ ſeſe obnoxiũ alteri putat mutuis beneficijs, quod nõ faciunt qui beneficia inuicẽ exprobrant, quod enim alter expendiſſe ſe contẽdit, alter accepiſſe ſe inficiatur.* Hinc *illud* Plinianum in 11. *naturalis hiſtoriæ*, Toto quippe *mũdo & locis omnibus, omnibusq; horis omniũ uocibus fortuna ſola inuocatur, una nominatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conuicijs colitur, huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium ſola utranq; paginam facit.* Id eſt, *quicquid lucri aut damni quaſi expenſi & accepti mortales faciunt, omnia fortunæ aſcribunt.* Dicitur & *referre datũ.* Cicero pro Flacco, Cum illam, *inquit, pecuniam nominatim* Flacco *datam referant.* Referre *ad ærarium rationes & quæſtores & reliqui magiſtratus dicebantur, pro eo quod nunc computum reddere dicunt.* Cicero, Audiſtis *rationẽ tribus uerſiculis relatam.* Idem, Solus *eſt hic qui nunquã rationes ad ærarium retulerat.* Et in Piſonem, Ratione *ad ærarium retuli continuo, ſicut tua lex iubebat.* Referre *autẽ eſt rationibus aſcribere, hoc eſt, impenſam uel receptam facere, ut uulgus loquitur.* Trãquillus in Veſpaſ. *Expugnatus autem à quadam quaſi amore ſui deperiret, quum perductæ pro concubitu ſeſter. quadraginta donaſſet, admonente diſpenſatore quemadmodum ſummam rationibus referri uellet,* Veſpaſiano *inquit adamato.* Dicitur & *referre in rationes, ut referre in publicas literas, quod* Iuuenalis *referre in acta dixit, hoc eſt, regiſtrare.* Diſpũgere *rationes, eſt cõputum (ut noſtri dicunt) examinare.* Vlpianus,

Referre rationes ad ærariũ.

Referre.

Diſpungere rationes.

Diſpungere,inquit,eſt cōferre accepta & data. Idem alibi,Percontādas,inquit,atq; examinandas rationes & diſpungēdas atq; diſcutiēdas. Et iterū alibi, Vtrū ſemel an etiā ſæpius recognitio & diſpunctio cōcedēda ſit creditoribus.

Expungere rationes.

Expūctæ autē rationes dicūtur,cum ultima manus calculo & diſpunctioni impoſita eſt. Hermo. Iuriſcōſul. Reipubli. rationes ſubſcriptæ & expunctæ,aduerſus eum quidē qui adminiſtrauerit, ultra xx. aduerſus uerò hæredē ultra x. annos retractari non poſſunt. Expūgere enim eſt punctis circūducere & tollere,& quaſi rem iam confectā eximere è codice:ut expunctus miles dicitur,qui è numeris exēptus eſt,& ære dirutus. Plautus in Curcul. Miles pulchrè centuriatus eſt expuncto in manipulo. Sic apud Perſium, Pupillum'ue utinā quem proximus hæres Impello expungā. Apud Tertullianū expūgere reum & pœnæ eximere,ut contraria ponūtur,quia expungere eſt tollere,aut deſignare ut tollēdum & damnandum.

Διαγράφειν. Ὀβελίζειν. Sūma quadrãs.

Græci uocāt διαγράφειν & ὀβελίζειν. Sūma rationū quadrās dicitur, in qua nihil excurrit, & in qua nulla ſunt reliqua, id eſt,cum æqualis eſt ſumma accepti & expenſi. Cicero in Verrem, Expenſa Chryſogono ſeruo ſexcēta milia & accepta pupillo Malleolo retulit. Quo modo igitur ſexcenta eodem modo quadrarint, ut illa de Gnei Carbonis reliqua ſeſter. ſexcenta facta ſint,uos æſtimabitis.

Ex l. Reſcriptum, De Diſtra. pig.

Quia ex contractu qualiquali obligatione à debitore interpoſita.)

Qualiſqualis & ſimilia.

Qualiſqualis pro qualiſcunq; dicitur eo modo quo quiſquis pro quicunq;. Iuuenalis, Maiorū primus quiſquis fuit ille tuorū. Et quantuſquantus pro quantuſcunq; autore Donato. Terent. in Adelph. Nimium inter uos Demea ac pernimiū intereſt,tu quātuſquātus nil niſi

ſapientia

ſapientia es. Ille futilis,ſomniũ. Sic quotquot pro quotcunq;,& utut pro utcunq;,ubiubi pro ubicunq;. Terentius in Andria, Iam ubiubi erit,inuentum tibi dabo, & mecũ adductũ tuum Pamphilũ. Vbi Donatus hæc uerba adnotauit,Vbiubi,in prima parte uim ſuam tenet,in ſecunda productionem: & eſt quemadmodum utut, quaqua,undeunde,pro utcunq;,quacunq;,undecunq;.

Ex l.prima.§.Sed ſciendum,De Aedilitio edicto.

Ego puto Aediles tollendæ dubitationis gratia bis idẽ dixiſſe,ne qua dubitatio ſupereſſet.) Vbi inter bis & idẽ areola relicta eſt ſcribẽdo Græco,hanc lacunã hoc uerbo replendã cenſeo ἐκ παραλλήλου, hoc modo,bis ec parallelu idem dixiſſe,id eſt,per alternitatẽ,uel ut Gellius uertit,ex geminatione. Græci enim cum duo uerba idem ſignificãtia iunguntur,ec parallelu,id eſt,alternitate quadam poſita eſſe dicũt,quaſi geminato ſenſu,quale eſt illud ex ultimo Iliados libro, Βάσκ' ἴθι Ἶρι ταχεῖα, id eſt,Vade ĩ Iri citata. Et alibi, Βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, Vade ĩ noxie ſomne. Gellius lib. XII. ita inquit,Cæterùm quis tam obtuſo ingenio eſt, quin intelligat apud Homerũ uerba duo idem ſignificãtia,non fruſtra poſita eſſe,ut illa, Βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ, Βάσκ' ἴθι Ἶρι ταχεῖα,id eſt,Vade ĩ ſomniũ agẽs,&, I,perge Iri citata,neq; ec parallelu,id eſt,ex geminatione (ut quidã putãt) ſed hortamentũ eſſe acre iuſſæ imperatæq; celeritatis. Verg. Vade age nate dea,ſimilia ſunt δεῦτ' ἄγε,& ἀμφιπεριστρώφα. Senſus eſt igitur in hoc loco, uerba hæc edicti,Quid morbi uitij'ue cuiq; ſit,ab Aedilibus per geminationẽ appoſita eſſe tollendæ dubitationis gratia,cum idem propè ſignificẽt. Meminit horum uerborũ Gellius lib. IIII. ex monumẽtis ueterũ Iuriſconſul-

torum. Cicero libro IIII. Tuſculan. Morbum appellant, inquit, totius corporis corruptionē: ægrotationem morbum cum imbecillitate: uitium cum partes corporis inter ſe diſsident, ex quo prauitas membrorum, diſtortio, deformitas. Itaq; illa duo, morbus, ægrotatio, ex totius ualetudinis corporis cōquaſſatione & perturbatione gignūtur: uitium autē integra ualetudine ipſum ex ſe cernitur.

Ex §. Exempli.

Si ſeruus inter fanaticos nō ſemper caput iactaret, &
Fanatici. *aliqua profatus eſſet.) Fanatici olim dicti ſunt homines*
Enthei. *numine afflati, qui uerbo Græco enthei dicuntur, & θεοφορούμενοι, quòd nō ſua ſponte, ſed diuino numine ferātur, cuiuſmodi Cumæa Sibylla à Vergilio deſcribitur in ſexto, Cui talia fanti Ante fores ſubito non uultus nō color unus, Non cōptæ māſere comæ, ſed pectus anhelū: Et rabie fera corda tumēt, maiorq́; uideri, Nec mortale ſonās, afflata eſt numine, quando Iam propiore dei, & reliqua. Huiuſmodi erant Galli matris deûm Cybeles, qui propterea Corybātes dicūtur quaſi furibundi ſaltantes. Illi enim iñ ſacris ſuis uel ſacrilegijs potius caput quatiebāt, & urinātium more in caput ſe iactabāt, unde & Cybele dicta à uerbo cybiſto, quod in caput rotari ſignificat, ut petauriſtæ ſolēt. Iuuenalis Satyra II. Et crine ſenex fanaticus albo Sacrorū antiſtes. Liuius, Galli matris magnæ à Peſsinūte occurrere cum inſignibus ſuis, uaticinātes fanatico carmine deā Romanis uictoriā dare. Idem lib. IX. de bel. Maced. de bacchanalibus loquēs, Viros uelut mente captos cū iactatione fanatica corporis uaticinari. Quintilianus in XI. Frequēs etiā capitis nutus non caret uitio, adeò caput iactare, & comas excutientē rotare, fanaticū eſt. Fanatici à fanis dicti ſunt: fana autē à fando, quòd ea*

Pontifex certa uerba fando dedicat, autore Feſto. Inde
Profani dicti ſunt βέβηλοι, ἀμύητοι qui ſacris initiati non Profani.
erant, quod Verg. lib. VI. ſignificat, cum inquit, Procul ô
procul eſte profani, Cõclamat uates. Nunc laicos uoca-
mus, quaſi populares. Laicum enim uulgò attrectabile Laicum.
ſignificat, ſicut ſacrum dicitur & ſanctũ cuius tactu po-
pulo interdictũ eſt. Sic accipiuntur laici panes primi Re-
gum, cap. XXVII. ad ſacrorum differentiam, & Eze-
chielis ultimo. Profana urbis propriè accipiuntur pro ijs
partibus, quæ uſibus populi & uſui promiſcuo dedicatæ
ſunt. Propterea profanos appellaui ubiq; homines ſacris
non initiatos. Non enim libens facio, ut Græcis uerbis
utar, ubi Latina ſuppetunt idem ſignificantia. Fanaticus
autem ſeruus hoc in loco pro maniaco accipitur, quales
ſunt qui melancholici dicuntur. Aegineta lib. III. de ma-
nia & melancholia loquens, Τινὲς δὲ δοκοῦσιν ὑπό τινων μει-
ζόνων ἐφορᾶσθαι δυνάμεων, καὶ προλέγειν τὰ ἐσόμενα καθάπερ
ἐνθεάζοντες, οὓς καὶ ἐνθεαστικοὺς ἰδίως ὀνομάζουσιν, Sunt qui ui-
deantur, inquit, à maioribus quibuſdam potẽtijs regi, &
futura prædicere, inſtar eorũ qui numine afflati dicũtur,
quos etiã peculiari nomine entheaſticos appellant, id eſt,
fanaticos. Hoc idẽ bacchari paulo pòſt Vlpianus uocat,
hoc eſt, Baccharũ more lymphaticè uaticinari. Quanquã
Accurſius occupari interpretatur, diuinacior ipſe inter-
dum omnibus fanaticis. Ex quo apparet quid illa uerba
eiuſdẽ Vlpiani ſignificẽt, Et aliqua profatus eſſet. Profari Profari.
enim Latinè dixit, quod Græci prophetare dicunt, id eſt,
futura prædicere. Cæterùm Plato libro II. de Legibus,
poëtarũ genus thion, id eſt, diuinũ, & entheaſticon, id eſt, Entheaſtici.
deo plenũ diuinitus inſpiratũ uocat. Quo nomine merito
ac uerè uocitari poſſunt uates noſtri, id eſt, prophetæ, qui

aduentum lucis æternæ in mundum prædixerũt. Ii enim demum enthei & entheaſtici fuerunt, & theophorumeni, id eſt, diuino illo ſpiritu pleni, quo ad ueritatem proferendam & ducebantur & ferebantur. Quos uerò antiqui ſic uocabant, Dæmoniſtici. *dæmoniſtici dici debent, quem enim deum putabant dæmon erat, id eſt, genius deprauatus. Dicemus & mox aliqua eòdem pertinentia.*

Ex eodem loco, Superſtitioſum, iracundum.

De ſuperſtitione Cicero libro II. *de Natura deorum, Non enim, inquit, philoſophi tantùm, uerũ etiã maiores* Superſtitio. Religio. *noſtri ſuperſtitionem à religione ſeparauerunt. Nam qui totos dies precabantur, & immolabant ut ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati, quod nomẽ patuit poſtea latius. Qui autẽ omnia quæ ad cultũ deorũ pertinerẽt, diligẽter retractarent, & tanquã relegerent, ſunt dicti religioſi. Ita factũ eſt alterũ uitij nomen, alterũ* Athei. *laudis. Idem in primo, de atheis quibuſdam loquẽs, id eſt, qui deos eſſe nullos affirmabãt, atq; adeò omnẽ uim diuinam tollebant: Horum enim ſententiæ, inquit, non modò ſuperſtitionẽ tollunt, in qua ineſt timor inanis deorũ, ſed etiã religionẽ, quæ deorũ cultu pio cõtinetur. Cuius dicti meminit Auguſtinus libro* IIII. *de Ciuitate, ſi quis latius hoc perſequi fortè uelit. Fabius, Vt à diligenti, inquit, curioſus, à religione ſuperſtitio diſtat. Auguſtinus lib.* VI. *de Ciuitate, Quale autẽ illud eſt quòd Varro religioſum à ſuperſtitioſo ea diſtinctione diſcernit, ut à ſuperſtitioſo dicat timeri deos, à religioſo autem tantùm uereri ut parentes, non ut hoſtes timeri? Græci ſuperſtitionem δεισιδαιμονίαν appellãt, & deſidæmonas ſuperſtitioſos, ab inconſulta & abſurda diuinæ potentiæ formidine. Huiuſmodi*

modi meticulos, ſcrupulos nunc appellant non inepto uerbo, & inde ſuperſtitioſos ſcrupuloſos. Ineſt enim ſemper aliquid quod malè eos habeat, & tanquã lapillus, id eſt, ſcrupulus in calceo idẽtidem punctitet. Sic accipitur ab Vlpiano in l. Quæ ſub, De condit. inſtitutionum. Propterea factum ut ſuperſtitio pro inani etiã obſeruatione ponatur. Fabius in IIII. Amentis eſt enim ſuperſtitione præceptorũ cõtra naturam cauſæ trahi. Ponitur etiã à doctis ſuperſtitio pro ea quam hæreſim uocamus. Idem lib. III. de laude & uituperatione loquens, Et eſt conditoribus urbiũ infamiæ contraxiſſe aliquã perniccioſam cæteris gentẽ, qualis eſt primus Iudaicæ ſuperſtitionis autor, de Moſe loquens. Eadẽ de cauſa Tacitus libro XV. Chriſtianorũ dogma exitiabilem ſuperſtitionẽ appellat, uidelicet tẽporibus ſuis inſeruiẽs, quibus in Chriſtianos maximè ſæuitũ eſt. Cic. in Partitionibus, Cernẽda autẽ ſunt diligenter ne fallant ea nos uitia quæ uirtutem uidẽtur imitari. Nam & prudẽtiam malitia, & temperãtiam immanitas in uoluptatibus aſpernãdis, & magnitudinem animi ſuperbia in animis extollendis, & deſpiciẽtia in contẽnendis honoribus, & liberalitatẽ effuſio, & fortitudinẽ audacia imitatur, & patientiã duritia inanis, & iuſtitiam acerbitas, & religionẽ ſuperſtitio, & lenitatem mollitia animi, & illam diſputãdi prudentiam cõcertatio captatioq; uerborum, & hanc oratoriã uim inanis quædam profluentia loquendi. Quo in loco Cicero ſuperſtitionem pro deſidæmonia, id eſt, inconſulto deorum timore accepit. Hæreſis autem uerbum apud uulgus infame, opinionem firmatam de aliquo dogmate ſignificat, quales ſunt quæ ſectæ dicuntur. Cicero in præfatione Paradoxorum, Cato autem ea ſentit quæ non ſane pro- Hæreſis.

dixiſti(uerba ſunt auguralia)ut comitia diſturbares, & populū alligares, & morareris hac obnūciatione. Verebantur enim Romani aliquid agere uetantibus auſpicijs, ne male cederet ſi contra deorū monita agerent. Idem de Aruſpicum reſponſis, Quæ tanta religio eſt qua non in noſtris dubitationibus, atq; in maximis ſuperſtitionibus, unius P. Seruilij ac M. Luculli reſponſo ac uerbo liberemur? id eſt, ut nunc loquimur, qui tantus conſciētiæ ſcrupulus? Liuius libro VI. ſecundi belli Punici, Inſtructis utrinq; exercitibus in eius pugnæ caſum in qua urbs Roma præmium uictori eſſet, imber ingens grādine mixtus, ita utranq; aciem turbauit, ut uix armis retentis in caſtra ſeſe receperint. Et poſtero die eodē loco acies inſtructas eadem tempeſtas diremit. Vbi recepiſſent ſe in caſtra, mira ſerenitas cum tranquillitate oriebatur. In religionē ea res apud Pœnos uerſa eſt, οἱ δὲ καλχηδόνιοι τοῦτο ἐνθύμιον ἐποιήσαντο διαλλαμόνως, id eſt, Pœni interpretati ſunt id dijs non placere, ut pro urbe Roma capiēda confligerēt, uel ut urbs Roma armis oppugnaretur. Plaut. in Curgul. Vocat me ad cœnam, religio fuit, denegare nolui. Verba ſunt paraſiti, ſignificātis ſe(ut uulgi uerbis loquar) conſciētiam feciſſe, ſi homo ipſe paraſitus ad cœnam uocatus non iret. Cicero in I. Philippica, Cum innumerabiles, inquit, religiones in rēpub. inducerentur, id eſt, anxietates & formidines impēdentis quaſiq; aduentantis iræ diuinæ. Exoluere religione, eſt huiuſmodi ſcrupulum adimere. Liuius lib. IX. ab Vrbe cōdita de Spurio Poſthumio loquens, Caudinæ pacis autore, Dedamur per feciales nudi, uinctiq; exoluamus religione populū, ſiqua obligauimus, ne quid diuini aut humani obſtet, quo minus iuſtum piumq; de integro ineatur bellum. Et paulo poſt,

In religionem uerti.

Exoluere religione.

Nam

Nam quòd deditione noſtra negãt exolui religione populum, id iſtos magis ne dedantur, quàm quia ita res habeat dicere, quis adeò iuris fecialiũ expers eſt qui ignoret? Idem lib. 11. *Edicimus itaq;, Omnes qui in uerba iuraſtis, craſtina die iurati ad lacum* Regillum *adſitis. Cauillari tum* Tribuni, *& populũ exoluere religione, priuatum eo tempore* Quintium *fuiſſe cum ſacramento addicti ſunt.* Id eſt, *cœperunt* Tribuni *dicere nulla religione ſacramẽti obſtrictum eſſe populum qui in uerba priuati hominis iuraſſet, nec metuendum periurium ſi imperio eius non paruiſſent.*

Ex eadem lege, circa finem.

Etiam *ſi per luxuriã id factũ.*) *Sic quidẽ ubiq; legitur, ſed corruptè omnino.* Propterea *non per luxuriã, ſed plurifariã legendũ eſſe puto, hoc ſenſu,* Etiam *ſeruũ fanaticũ hoc edicto redhiberi non debere, non modo ſi ſemel, aut uno modo id fecerit, ſed etiã ſi plurifariã.* Vitiũ *enim eſſe animi fanatice uaticinari, de quo hoc edicto nihil cauetur.* Et *alioq luxuria in hoc ſenſu* Latinũ *nõ eſt, id eſt, ut crapulã ſignificet & uinoſitatẽ.* Luxuria *enim & luxus*

Luxuria. *profuſam impenſam ſignificat.* Luxuria*(inquit* Feſtus*) morũ eſt ſolutio.* Luxa *enim mẽbra dicuntur è ſuis locis mota, à quo luxurioſus in re familiari ſolutus.* Eſt *etiam luxuria & luxuries ſegetũ quã* Plinius *inter uitia frugũ ponit, id eſt, redundantia germinis.* Cic. *de* Orat. In *eius oratione(ut in herbis ruſtici ſolẽt dicere in ſumma ubertate)ineſt luxuries quædam quæ ſtylo depaſcenda eſt.* Id *eſt, ſcribendi frequentia & aſſidua meditatione reprimenda illa naturalis ubertas quæ interdum redundat.*

Ex l. ſecunda, Vel melancholici.

Melancholici. Melancholici *ſunt qui morbis melãcholiæ, id eſt, atræ bilis*

bilis uexantur, qui morbi animi ſunt non corporis. Apud Aegintã medicinæ autorem caput eſt in tertio de mania & melãcholia, ut ſuprà diximus. Melancholici igitur ut manici, qui & maniaci dicuntur, mente capti ſunt. Vnde Cicero in III. *Tuſcul. de inſania & furore loquens, Eos enim, inquit, ſanos intelligi neceſſe eſt, quorũ mens motu quaſi morbo perturbata nullo ſit. Qui cõtrà affecti ſunt, hos inſanos appellari neceſſe eſt. Et paulo pòſt, Græci autẽ maniã unde appellẽt non facile dixerim: eam tamen iſtam diſtinguemus nos melius quàm illi. Hãc enim inſaniã, quæ iuncta ſtultitiæ patet latius, à furore diſtinguimus. Græci uolunt illi quidã, ſed parũ ualent uerbo. Quẽ nos furorem, melancholiã ipſi uocãt, quaſi uerò atra bili ſolùm mens, ac non ſæpe uel iracũdia grauiore uel timore uel dolore moueatur. Quo genere Athamantem, Alcmæonem, Aiacẽ, Oreſtẽ furere dicimus. Qui ita ſit affectus, eum dominũ eſſe rerũ ſuarũ uetãt* XII. *tabulæ. Itaq; non eſt ſcriptũ ſi inſanus, ſed ſi furioſus eſſe incipit. Stultitiã enim cenſuerũt, id eſt, inconſtantiã ſanitate uacantẽ, poſſe tamẽ tueri mediocritatẽ officiorũ & uitæ cõmunẽ cultum atq; uſitatum. Furorem autem eſſe rati ſunt mentis ad omnia cæcitatem. Quod cum maius eſſe uideatur quàm inſania, tamen eiuſmodi eſt ut furor in ſapientem cadere poßit, non poßit inſania. Secũdum hæc Ciceronis uerba inſania eſt, quã Græci maniã: furor, quam ipſi melancholiam appellant. Idem alibi philoſophicè inſaniam interpretans ita inquit, Sanitatem enim animorum poſitam in tranquillitate quadam conſtantiaq; cenſebant. His enim rebus mentem uacuam appellant inſaniã, propterea in perturbato animo ſicut in corpore ſanitas eſſe non poßit. Celſus libro* III. *inſaniam Latinè appellari dicit, quam*

Furor.

Inſania.

quā Græci phreneſim uocāt, & phreneticorū uel phreniticorū potius, id eſt, inſanorū tria genera facit. Eſt autem phreneſis, ſiue ut Græci ſcribūt phrenitis, acutus morbus in febre ſuperueniēs, cū ægrotātes deſipiūt, & aliena loquūtur. Pli. lib. XXVIII. Athletæ torpentes, uenere reſtituuntur, uenere uox reuocatur, cum ea candida declinat in fuſcā, medetur & lumborū dolori, oculorū hebetatio-
De melancholicis ex Ariſtotele.
ni, mēte captis, ac melācholicis. Ariſtoteles in Probl. triceſima ſectione, multa de melācholicis ſubtiliter & lucu-lentè diſputauit, ex quo problemate nōnulla ad hūc locū attinētia aſcribēda his putauimus. In quibus autē, inquit, habitu melācholico natura conſtiterit, mox ijs multa & uaria morborū genera exoriuntur, prout alius aliā habitus intēperiem ſortitus eſt. Exēpli gratia, in quibus multa & frigida bilis eſt atra, ij ſtolidi ſunt & ignaui: in quibus permulta & calida, ij perciti & ingenioſi, amaſij, propēſi ad omnē excandeſcētiam & cupiditatē: nonnulli etiam loquaciores: multi etiam propterea quòd ille calor ſedi mentis in uicino eſt, morbis ueſaniæ implicantur, aut inſtinctu lymphatico inferueſcūt, ex quo Sibyllæ efficiūtur & Bacchæ & omnes qui diuino ſpiraculo inſtigari creduntur, cum ſcilicet id non morbo, ſed naturali intemperie accidit. Interpres uir doctiſſimus morbos ueſaniæ uocauit, quos Ariſtoteles manicos dixit: & ſpiritu lymphatico inferueſcere pro entheaſticum fieri & fanati-
Lymphati.
cum, ut ſuprà diximus. Lymphati ſunt quos Græci nympholeptos uocant, quaſi nympharum ſpiritu correptos. Vnde & lymphationes nocturnæ apud Plinium. πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τοῦ νοεροῦ τόπου τὴν θερμότητα ταύτην, νοσύμασιν ἁλίσκονται μανικοῖς ἢ ἐνθουσιασικοῖς, ὅθεν σίβυλλαι καὶ βακχίδες καὶ οἱ ἔνθεοι γίνονται πάντες.

Ex lege

Ex lege quarta, Nec guloſos nec impoſtores.

Impoſtores (inquit Accurſius) qui imponunt aliquid alicui. Impoſtores dicuntur uerſuti & fallaces homines: & impoſtura huiuſmodi fallacia, ab eo dicta, quòd adulterinas merces pro ueris ſupponat. Inde imponere pro decipere ſimpliciter accipitur. Tacitus libro XVII. Falluntur quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Sic Plinius in epiſtolis, Ne tibi optimæ indolis iuueni quorundam immēſa luxuria ſpecie frugalitatis imponat. Pollio in Galienis, Cum quidā gēmas uitreas pro ueris uendidiſſet eius uxori, atq; illa re prodita uindicari uellet, rapi quaſi ad leonē uenditorē iuſsit, deinde cauea caponē emittit: mirantibusq; cunctis rem tam ridiculā, per curionem dici iuſsit, impoſturam hic fecit & paſſus eſt, deinde negociatorem dimiſit. φενακισμὸς à Græcis impoſtura dicitur, & φενακίζειν imponere, quo uerbo Demoſthenes identidem uti ſolet. Verbum ab eo tractum quòd φενάκη adulterina coma dicitur, quem Latini uno uerbo galericulum appellant, ut Græci πιλίδιον apud Demoſthenem περὶ παραπρεσβείας. Ibi enim πιλίδιον, τὴν ἐπιτηδευτὴν κόμην intelligo. Tranquillus etiam capillamentum. Impoſtores etiam à Græcis plani dicuntur, ſed certi cuiuſdam generis impoſtores, inſigni uerſutia præditi: quo uocabulo potius quàm Latino Cicero pro Cluētio uſus eſt: Hic ille planus, inquit, improbiſsimus quæſtu iudiciario paſtus, qui illi pecuniæ quam condiderat, ſpe atque animo iam incubaret, contrahit frontem. Recordamini faciem atq; illos eius fictos ſimulatosq; uultus. queritur ſe ab Oppianico deſtitutum, & qui eſſet totus ex fraude & mendacio factus, quiq; ea uitia quæ à natura habebat, etiam

ſtudio

Marginalia: Impoſtores. — Impoſtura. — Φενακισμὸς. — Φενακίζειν. — Φενάκη. — Galericulus. — Πιλίδιον. — Capillamentū. — Plani.

ſtudio atq; artificio quodam malitiæ condiuiſſet, pulchre aſseuerat ſe ab Oppi*anico deſtitutū.* De *planis ita inquit* E*uſtathius* Homeri *interpres in* Od*yſſeam,* Ἔστι δὲ πλάνος ὁ τέχνην ἔχων τινὰ καὶ τὸ ἀποπλανᾶν τοὺς θεωμένους, ὁποῖοι Κιφισόδωρός τε καὶ Παντολέων καὶ Ματρέας, ὃς κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀθηναίου ἔλεγε πρὸς αἴνιγμα, θηρίον τι τρέφειν ὅπερ αὐτὸ ἑαυτὸ
Planus. ἐσθίει, Pl*anus eſt, inquit, qui artem quādam profitetur imponendi etiam ſpectantibus, quales fuerunt* Ciphiſſodo-
Matreas. *rus & Pantoleon &* M*atreas apud Alexandriam, qui ut autor eſt Athenæus hiſtoricus, huiuſmodi ænigma propoſitabat, Alere ſe feram quandam quæ ſemet ipſa æſitaret, ita ut nunc uſq; Matreæ fera non inuenta ſit.* F*ortaſſe, autem, inquit, aut iram aut inuidiam aut animi ægritudinem ſignificare uoluit, aut huiuſmodi aliquem affectū,* Ὡς καὶ ζητεῖσθαι μέχρι τοῦ νῦν τὸ Ματρέου θηρίον, τὸ δὲ ἴσως ἢ φθόνον δηλοῖ ἢ λύπην. H*uiuſmodi autem impoſtores in delitijs olim regum fuiſſe ex* Plinij *uerbis conijcere licet libro* XXXV. N*on fuerat, inquit,* A*pelli gratia in comitatu Alexandri cum* P*tolemæo.* Q*uo regnante* A*lexandriā ui tempeſtatis expulſus, ſubornato fraude æmulorum plano regio, inuitatus ad regis cœnam uenit: indignantiq;* P*tolemæo, & uocatores ſuos oſtendenti ut diceret à quo inuitatus eſſet, arrepto carbone extincto è foculo, imaginem in pariete deliniauit, agnoſcente uultū plani rege ex inchoato protinus.* G*ellius libro* XV. *hæc ignoraſſe uidetur, qui pro ſycophanta planum intelligēdum putauit apud* L*aberium &* C*atonem.* Q*ui etiā addubitaſſe uidetur, an uerbū* L*atinum eſſet.* I*mpoſtorē inſignem ætas patrum noſtrorū uidit* F*rancifcum* V*illionum, quo uno nomine plani diffinitio maximè intelligi poteſt.* I*udæi* C*hriſtum dominum noſtrum contumelio-*

ſiſsimo

ſiſsimo nomine planũ uocauerũt, Matthæi uicesimoſepti-mo, Domine recordati ſumus quia ſeductor ille dixit ad-huc uiuens, Poſt tres dies reſurgã. κύριε ἐμνήσθημεν ὅτι πλά-νος εἶπεν ἐκεῖνος μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. *Qui locus haud dubiè ſic uerti debuit, Domine memoria tenemus quòd impoſtor ille dixit, Poſt tres dies reſurgo. Impoſtorẽ enim uocabant quaſi præſtigias quaſdam pro miraculis ederet, & ueluti circulatorijs ſtrophis populum ludificaretur.* Matthæi locus.

Ex eodem loco.

Tamen ſi ita fatuum uel murionẽ uendiderit.) Legen-dum morionẽ. Moros Græcè ſtultus dicitur, unde morion diminutiuum, quo etiam Latini utuntur. Moriones ſunt fatui quos in delitijs Principum eſſe uidemus. Plinius in epiſtolis, Scurræ, cinædi, moriones menſis inerrabãt. Idẽ, Si quid molle à cinædo, petulans à ſcurra, ſtultũ à morio-ne profertur. Lampridius in Alexãdro, Nanos & nanas & moriones & uocales exoletos et omnia acroamata & pantomimos populo donauit. Eiuſdem generis ſunt San-niones à ſanna, id eſt, ab ore diſtorto dicti. niſi quòd ſan-nio ex mimorum genere fuiſſe uidetur. Cicero in II. dia-logo de Oratore, Atque hoc etiam animaduertendum eſt, non eſſe omnia ridicula faceta. Quid enim poteſt eſſe tam ridiculum quàm ſannio eſt? ſed ore, uultu, imitandis mori-bus, uoce, deniq; ipſo corpore uidetur. Salſum hunc poſ-ſum dicere, atque ita ut non eiuſmodi eſſe oratorem ue-lim, ſed ut mimũ. Huiuſmodi ſanniones uidemus in pom-pis quæ per urbem traduci ſolent, & in ludis theatrali-bus & in ſaltationibus chironomicis, ſcurrili ipſos geſti-culatione riſum populariter excitãtes. Moros igitur un-de morion dictus, fatuum & ſtupentem ſignificat. Vnde morari uerbum Latinum prima producta factum. Cuius Morion. Sannio. Morari.

exemplum in ſcõmate illo Neroniano apud Tranquillũ, Certè omnibus rerum uerborumq́; cõtumelijs mortuũ inſectatus eſt, modo ſtultitiæ, modo ſæuitiæ arguens. Nam & mõrari eum inter homines deſijſſe producta prima ſyllaba iocabatur, multaq́; decreta ut inſipientis atq; deliri pro irritis habuit. Mõrari pro ſtupide & fatue & delire

Matthæi locus. *agere dixit, quod Græci* μωραίνειν *dicunt. Vnde Matthæi v. Vos eſtis ſal terræ. quòd ſi ſal euanuerit, in quo con=*

Infatuati. *dietur? Qui locus ſic uerti debuit, Quòd ſi ſal infatuatus fuerit, id eſt, ſi deſipuerit, hoc eſt, ſalis & condimenti ſaporem amiſerit,* ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ. *Sequitur enim, Ad nihilum ualet ultrà, niſi ut conculcetur ab hominibus. Fatui cibi dicuntur inſipidi & inconditi. Martialis in Xenijs, Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ, O quàm ſæpe petet uina piperq́; coquus? Fatuas betas dixit ſalſi*

Fatuus. *ſaporis expertes. Fatuũ lapidem pro inſipido Hermolaus Barbarus ex Themiſthio trãſtulit, hoc eſt, nullius ſaporis, quem Græci achylon dicunt. Quemadmodũ autem inſipientem hominem dicimus trãslatione à cibis ducta, ita etiã fatuũ hominem, & ſalem fatuũ dicimus, non qui euanuit, id eſt, in nihilũ abijt, ſed qui ſapientia, aut ſapore caret.*

Ex lege, Idem Offilius.

Idem ubi neq; matutino tẽpore uidet, neq; ueſpertino, quod genus morbi Græci uocant. cluſcationem quidam eſſe putant.) Hermolaus Barbarus in emendationibus Plinianis hunc locum ita legit, Quod genus morbi Græci nyctalopas uocant. Luſcitionem cam quidam eſſe putant.

Luſcitioſus. Luſcioſus. *& reliqua. Luſcitioſi, qui & luſcioſi & nuſcitioſi dicũtur, ſunt ut quidã exiſtimant, quos Græci nyctalopas appellant, qui & mane & ueſperi exiliter admodum uidẽt, nec ferè niſi interdiu. Alij luſcioſos eos eſſe putãt, qui ue=*

ſperi

ſperi plus uident, quàm meridie, uel adhibito lumine. Luſcitioſi (inquit Feſtus) ſunt qui parum uident propter uitium oculorum, quiq; plus ueſperi uident, quàm meridie. Nonius, Luſcioſi, inquit, ad lucernã non uident. Et myopes minus uidentes uocantur à Græcis. Varro, Veſperi non uident, quos appellant luſcioſos. Plinius lib. undetriceſimo, Fimum quoq; Gallinaceorum, duntaxat rubrum luſcioſis illinendum monſtrant. Idem, Earundem auium ſanguis nyctalopas ſanat. Idem libro VIII. Caprinum iecur reſtituit ueſpertinã aciem ijs, quos nyctalopas uocant. Plautus in Mil. Mirũ eſt te lolio uictitare. Pal. Quid iam? Sce. quia luſcioſus. Pal. Verbero tu quidem cæcus, non luſcioſus. Exiſtimo tamen hunc locum ita legendum eſſe, Sed & μύωπα morboſum eſſe conſtat. Idẽ, Vbi homo neq; matutino. & reliqua. Ita ut ibi, Sed &, initiũ ſit alterius ſenſus, nec à prioribus dependentis. Myopes enim & nyctalopes cognata ſunt uocabula, & alioqui textus cohærentior erit. Ducor etiam coniectura ex Gellio ſumpta lib. IIII. ubi de edicto Aedilium loquitur. Sic enim inquit περὶ νωδοῦ, id eſt, de edentulo, De myope quoq; qui luſcioſus Latinè appellatur, diſſenſum eſt. Alij enim redhiberi omnino oportere, alij contrà, niſi id uitium morbo contractum eſſet. Quæ uerba apud Gellium, corrupta atque etiam inuerſa ſtructura leguntur. Fulgentius, Luſcioſos, inquit, dicunt, qui interdiu parum uident, Græcè myopes dicuntur. Nyctalopes igitur & myopes idem eſſe putantur, & pro ijſdem à nonnullis accipiuntur. hoc eſt, pro ijs, qui interdiu propter uiſus hebetem uim contueri nequeunt, nec niſi clauſis oculis, à conniuentibus oculis myopes nomen habentes. Nyctalopes à nocturnis, quaſi'que noctuinis oculis. Alij nyctalopes à myopibus Myopes. Nyctalopes.

 diſtingunt,

diſtingunt, eodem ad utrunq; ſignificatum etymo ſubſeruiente, ut ſint myopes, qui iam inde à principio ortus ſui, niſi admota oculis contueri nequeunt. Cuiuſmodi multos uidemus, qui res intuendas oculis propè contingunt, & limis etiã, ſemicluſisq; oculis aſpiciũt. Ariſtoteles in Problematibus, *ſectione trigeſimaprima*, διὰ τί οἱ μύωπες συνάγοντες τὰ βλέφαρα ὁρῶσιν, *Cur myopes contractis palpebris uident.* Μυωπάζειν δὲ λέγονται οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν ἐγγὺς βλέποντες, τὰ δὲ ἐξ ἀποστάσεως οὐχ ὁρῶντες. ἐναντία δὲ πάσχουσιν οἱ γηρῶντες τοῖς μυωπάζουσιν, τὰ γὰρ ἐγγὺς μὴ ὁρῶντες, τὰ πόῤῥωθεν βλέπουσι. *id eſt, Myopes autem dicũtur, qui ab ortu primo proxima quidem uident, remota uerò non uident. Senibus autem uitium huic cõtrarium accidit. ſiquidem ſenes admota non uidẽtes, longè reducta uident.* Idem, Νυκτάλωπας δὲ λέγουσι ὅταν μὲν συμβῇ τὴν μὲν ἡμέραν βλέπειν, δυομένου δὲ ἡλίου ἀμαυρότερον ὁρᾷν. νυκτὸς δὲ γενομένης οὐδ' ὅλως, N*yctalòpas dicunt cum interdiu uident, occidente uero ſole hebetius uident, ad plenam uerò noctem ne paululũ quidem.* N*yctalopia uitium ipſum eſt ut myopia. Dioſcorides tamen nyctalopa pro uitio identidem accipit.*

Ex eadem lege.

Quæſitum eſt an balbus & blæſus & atiphus, isq; qui tardius loquitur, & uarus & uaricus ſanus ſit.) Hunc locum *cum eſſem* Florentiæ *in* Piſanis Pandectis *ita legi,* An *balbus & blæſus & atypus, isq; qui tardius loquitur, & uarus & uarius.* Apud Gellium *lib.* IIII. *ſic etiam corruptè legitur.* Balbus *autẽ & atyphus uitioſi magis, quàm morboſi ſunt, ut equus mordax, aut calcitro uitioſus magis, quàm morboſus eſt.* Ariſtoteles in Probl. *ſegmẽto undecimo, tria genera huiuſmodi uitiorũ ponit,* τραυλότητα, ψελλότητα, ἰσχνοφωνίαν, *uel etiam,* ἰσχοφωνίαν, *ut apud* Herodotum

Vitia.

rodotum legimus in antiquo exemplari, id eſt, blæſitatē, balbutiem, linguæ hæſitantiā. τραυλότης, *inquit, id eſt, blæſitas, eſt* τοῦ γράμματός τινος μὴ κρατεῖν, καὶ τοῦτο οὐ τὸ τυχόν: *id eſt, literam aliquam exprimere non poſſe, eamq; non quālibet, ſed certā.* ψελλότης, *id eſt, balbuties,* τὸ ἐξαιρεῖν ἢ γράμμα ἢ συλλαβὴν, *eſt literam exterere, uel ſyllabā: id eſt, pronunciando eximere & prætermittere. Hæſitantia eſt ſyllabam ſyllabæ iungere properè non poſſe. Hæc tria uitia expreſſit Vlpianus, et aliud præterea, quod atypi nomine uocauit, quod quid ſit nondum inueni, nec inuenturū me ſpero. Exiſtimo tamen ab etymologia uocabuli eos eſſe atypos dictos, qui non ſatis expedito plectro linguæ uterentur, quaſi aërē non ferientes, uel quaſi non ſatis uerba exprimentes, conformantesúe. Sic enim uulgus dicere ſolet de ijs qui malè uerba exprimūt. Aegineta ancyloglosſum appellat uitium linguæ, aut cōgenitum, aſtricta lingua infanti naſcenti membranulis quibuſdam duriuſculis & breuioribus: aut agnatum, id eſt, accidentariū, cum ulcus ſub lingua cicatricem duriorem obduxit. Eſt autem uinculum neruoſum, quod filum uulgariter nuncupatur. Eximitur autem hoc uitium inſtrumēto chirurgico, quod ancylotomon appellant, id quod cum puero eximeretur, uidi.* Ἀγκυλόγλωσσον *(inquit ille)* πάθος ἐν τῇ γλώσσῃ, ποτὲ μὲν ἐκ φύσεως, ποτὲ δὲ ἐξ ἐπικτήτου. *Ariſtoph. in comœdia quæ Spheces, id eſt, Veſpæ inſcribitur, Traulos, id eſt, blæſos eſſe ſignificat, qui l pro r exprimunt. Cicero tamen in I. de Orat. balbū in eo ſignificatu accepit de Demoſthene loquens, Cumq; ita balbus eſſet, ut eius ipſius artis, cui ſtuderet primam literam non poſſet dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eſſe locutus putaretur: de litera ρ loquens, quæ prima eſt in rhetorica. Vari ſunt pedibus*

Τραυλότης. Blæſi. Balbi. Hæſitantes. Ancyloglosſi. Ἀγκυλόγλωσσον. Vari.

incuruis,& in ſe contractis, cuiuſmodi ſpadones & caſtratos uidemus. Vnde etiã uaræ manus. Ouidius IX. *metamorph.* Tenuiq; *à pectore uaras* In *ſtatione manus. id* Valgi. *eſt, incuruas.* Iis *contrarij ſunt ualgi, qui altrinſecus prominentes ſuras habent, & in diuerſum actas, quales cãcri habent, & lacertæ autore Ariſtotele, qui Aegyptios hu*Blæſi. *iuſmodi eſſe tradit in Proble. eadem ratione qua capillum* ῥαιβοί. *criſpum habẽt, & à calore intortum. Hi à Græcis* βλαισοὶ *dicuntur, ut illi* ῥαιβοί. *Valgos (inquit Feſtus) Aurelius intelligi uoluit, qui diuerſas ſuras habent, ſicut è contrario uari dicuntur incurua crura habẽtes. Ariſtoteles,* διὰ τί δὲ Αἰγύπτιοι καὶ Αἰθίοπες βλαισοὶ εἰσί; *Cur Aethiopes & Aegyptij blæſi ſunt cruribus? Sic enim tranſtulit interpres, qui blæſos Græcè protulit, quos Feſtus ualgos Latinè appellatos eſſe dixit. Blæſitas autem non modò uitium eſt linguæ, ſed etiam eorum uitium, qui oblæſum greſſum habent, quæ ratio eſt uocabuli apud Græcos* παρὰ τὸ βλάπτω.
Vatij. *Vatij ſunt, qui pedes extrorſus obtortos habent, ijdem ut arbitror, qui ualgi. Varro lib.* II. *de re Ruſtica, de canibus loquẽs, Sint cruribus rectis, ac potius uaris quàm uatijs: id eſt, in ſe potius, & introrſus intortis, quàm extrorſus. Plinius lib.* XI. *Vola homini tantùm, exceptis quibuſdam. Nam & hinc cognomina inuenta plauci, plãci, ſcauri, panſæ. Sicuti à cruribus uari, uatiæ, uatinij, quæ uitia* Vari & Ephelides. *& in quadrupedibus. Alioquin uari apud Celſum lib.* VI. *maculæ ſunt oris, ut lenticulæ & ephelides, unde homines uarij dicti. Idem lib.* V. *de puſtulis loquens, quæ exanthemata dicuntur Græcè, Ea, inquit, modò rubent, modò colorem cutis non excedunt, nonnunquam plures ſimiles* Varius. *uaris oriuntur. À uaris uarius homo dictus, ut lynces uariæ. Vnde iocus Ciceronis apud Quintilianum in* VI.

in Iſaia

in Iſauricum, Miror quid ſit, quòd pater tuus homo conſtantiſsimus te nobis uarium reliquit. Vbi intelligi uoluit uaris in facie diſtinctum.

Ex lege, Qui clauum.

Trebatius ait nõ eſſe morboſum os alicui olere, ueluti hircoſum ſtrabonẽ. Hoc enim ex ingluuie oris accidere.) Hic locus haud dubiè deprauatus eſt, uel mutilatus potius. Quid enim ſtraboni cum hircoſo? aut quid ingluuies ad oculos diſtortos pertinet? Hircus fœtor eſt alarum, quem Plinius alarum graueolẽtiam appellat, & aliquando uirus alarum. A' Græcis itidem tragos dicitur. Vnde tragizontes pueri ab Ariſtotele dici putantur libro VII. de hiſto. animalium, ab alarum odore, quaſi hircientes, cum pubeſcentes uenerem agnoſcere incipiunt, & uocem in ſonum aſperiorem inæquabilioremq; mutare. Neque enim, inquit, acuta præterea uox eſt, neq; grauis, neque tota æquabilis, ſed ſimilis fidibus incontentis & aſperis, ὁμοία φαινομένη ταῖς παρατονουμέναις καὶ τραχείαις χορδαῖς, ὃ τραγίζειν καλοῦσι. Alexander tamen Probl. lib. I. τραγῶντας eos uocat, metaphora (ut ipſe inquit) ab hircorũ uoce ducta propter arteriæ aſperitatẽ. Alioquin omnis graueolẽtia tragos à Græcis dicitur, unde ὑπερτραγίζειν τῇ ὀσμῇ Dioſcoridi pro admodũ olere. Idem, τὸ περὶ τῶν ὀσμῶν βρωμῶδες τράγον καλοῦσι. Et tragomáſchali dicti, qui uirus alarũ olent, id eſt, hircoſi, ut Plautus appellat. Gellius lib. XI. Quidã ſunt tã magni ſenſus Quinti Ennij, ut licet ſcripti ſint inter hircoſos, poßint tamẽ inter unguẽtatos placere. Quo in loco tamẽ metaphoricè accipitur. Fortaſſe igitur hic legendũ ueluti hircos, uel tragõ, uel ſic, ueluti hircoſũ tragõta, uel quid ſimile. Eſt autẽ Græcũ, quod imperiti Latinis literis perperã ſcripſerunt. Nihil tamen conſtituo.

Hircus. Hircientes. Ὑπερτραγίζειν. Tragomaſchali. Hircoſi.

Vix enim rationem inire poſſis, cur ab oris fœtore Iuriſconſultus ad alarum fœtorem abruptè tranſierit, quaſi
Illuuies. *exemplum ſubdendo eius, quod antè dixerat. Sed illuuie legendũ eſſe, non ingluuie, facilè coniicio. Ingluuies enim*
Ἀλυσία. *non oris eſt, ſed illuuies, quæ Græcè ἀλυσία dicitur.*

Ex lege, Quæritur, De eo qui urinam facit.

Vlpianus his uerbis morbi genus ſignificauit, quod à
Ἐνουρεῖν. *Græcis ἐνουρεῖν dicitur, id eſt, immeiere Latinè. quem qui*
Immeiere. *patiuntur, lectos permingere ſolent. Morbus eſt plerunq; puerilis, ut inquit Paulus Aegineta, χάλασις τοῦ τραχήλου τῆς κύστεως μυὸς, τοῦτο δὲ πάθος ἐργάζεται, Luxatus, inquit, ceruicis uæſicæ muſculus hoc uitium efficere ſolet.*

Ex eadem lege, Si quis habeat antiacham.

Hic locus luculento errore corruptiſſimè legitur in omnibus exemplaribus. ſic autem haud dubiè emendandus, Si quis habeat antiadas, an redhiberi poſſit, quaſi uitioſus quæritur, & ſi antiades ſunt quas exiſtimo, id eſt, inueteratos, uel etiam inueterati, & qui iam diſcuti non poſſũt
Antiades. *faucium tumores, qui antiadas habeat, uitioſus eſt. Antiades Græcè, tonſillæ Latinè dicũtur, de quibus Plinius, Tonſillæ, inquit, in homine, in ſue glandulæ. Ab Ariſtotele in 1. de hiſtor. animalium pariſthmia uocantur, quaſi iuguli iſthmon, id eſt, anguſtias obſidẽtes. Cicero in 11. de Natura deorum, Linguam autem ad radices eius hærens excipit ſtomachus, quò primum illabuntur ea quæ recepta ſunt, & oris utraque ex parte tonſillas attingens, palato terminatur. Stomachum hoc in loco Cicero propriè*
Stomachus. *pro gula & gutture accipit. Eſt enim ſtomachus, ut Galenus inquit, ςόμα τῆς γαστρὸς, id eſt, os uentriculi. Antias nomen eſt*

mẽ eſt tam particulæ, quàm morbo accõmodatum, ut uua. de qua paulò ſuperius legimus, Item ſi una in gutture in-tumuerit. Quãuis Ariſtoteles in anatome, In ore, inquit, penitiore particula eſt alia ſtaphylophoros, id eſt, uuigera, Columella nomine, uenæ inſidẽs: quæ ſi nimio humore intumuerit, ſtaphylæ, id eſt, uua uocatur & ſtrãgulat. Celſus uuàm appellat & morbum, & particulam. Alexander Probl. lib. II. κιονίδα, id eſt, columellam uel colũnellam à ſimilitudine colũnæ uocitari ait, cum ex rheumate oblonga fuerit. Vuam autem, id eſt, σαφύλω, cum in acinum intumuerit. Tonſillarum exemplum eſt apud Celſum lib. VII. Tonſillæ, quæ poſt inflammationes induruerunt. Antiades autem à Græcis appellantur: cum ſub leui tunica ſint, oportet digito circunradere & euellere. Si ne ſic quidem reſoluuntur, hamulo excipere, & ſcalpello excidere. Tum ulcus aceto eluere, & illinere uulnus medicamento, quo ſanguis ſupprimatur. Quo tamen in loco mendosè antidyades pro antiades in impreßis libris legitur. Paulus lib. III. ἔστι δὲ ἀντιὰς ὄγκος σκιῤῥώδης τῶν παρισθμίων, Antias, inquit, eſt tonſillarũ affectio, cum in tumorẽ obduruerũt. Idem lib. VII. Quemadmodum autem adenes, id eſt, glandulæ, cum indurucrunt, chœrades, id eſt, ſcrophulæ uocitantur: ita & tonſillæ inflãmatione ſupra modum adauctæ, uorandi ſpirandiq́; meatus altrinſecus inſidentes, antiades uocitatæ ſunt, καὶ τὰ παρίσθμια φλεγμήναντα, καὶ ὑπεραυξηθέντα, τῇ τε καταπόσει καὶ τῷ πνεύματι ἐξ ἐναντίας ἀλλήλων τεταγμένα ἀντιάδες ἐκλήθησαν. Diſcutere autem uerbum eſt medicinale. Tubercula enim aut diſcutiuntur, aut emittuntur. Diſcutiuntur interdum, id eſt, diſſoluuntur, diſcutiunturq́; incipientia ne ſuppurent, quod fieri ſolet, cum in aliquem locum incommodum humores in-

Vua.

Columella.

Tonſillæ.

Diſcutere.

gruunt. E*mittuntur autem ſuppurantia & iam conco-ćta, aut naturæ ſponte, aut ſcalpello, uel cautere adhibito, quod fit cum humores ad locum oportunum erumpentes, eliciuntur etiam medicamentis, & euocantur, ut ulcera prorſus exanientur, id eſt, pus & ſaniem egerant.*

Diſcuſſoria. I*nde diſcuſſoria medicamenta dicta, quæ* Græci *diaphoretica uocant. exempla apud autores ſcatent.* D*iſcutere alioqui diſijcere eſt & diſturbare.* F*abius libro* v i. N*on autem commouere tantùm commiſerationem oportet, ſed etiam diſcutere.* I*dem,* I*n diſcutiendæ tamen oratione huiuſmodi ſcenæ.*

Ex lege, Quæ bis in menſe.

Quæ bis in menſe purgatur, ſana non eſt. I*tem quæ nō purgatur.)* H*uius dicti cauſam uerbis Plinianis reddemus li.* v i i. N*aturalis hiſtoriæ, de mēſtruis muliebribus loquētis. ſic enim inquit,* E*t hoc tale tantumq; omnibus tricenis diebus malū in muliere exiſtit.* Q*uibuſdā uerò ſæpius mēſe, ſicut aliquibus nunquam, ſed tales non gignunt, quando hæc eſt generando homini materia, ſemine è maribus coaguli modò hoc in ſeſe glomerāte, quod deinde tēpore ipſo animatur, corporaturq;.* E*rgo cum grauidis fluxit, inualidi, aut non uitales partus edūtur, aut ſanioſi, ut autor eſt* N*igidius.* P*aul. duo uitia circa hoc ponit,* ἐμμήνων ἀποχὴν, *id eſt, menſtruorū retentionem, cum menſtrua ſiſtuntur, &* ὑπερκάθαρσιν, *id eſt, immodicam purgationem, cū mulier plus iuſto purgatur, quæ &* αἱμοῤῥαγία τῆς ὑστέρας *uocatur.* A*d huiuſmodi uitia medicamenta inuenta ſunt, qui peßi dicūtur, & ex lana cōfecti in muliebria indūtur.*

Ex l. Quis ſit fugitiuus, circa princip.

I*tem apud* I*ulianum relatum eſt,* F*ugitiuum ferè ab effectu animi intelligendum eſſe.)* S*ic quidē ubiq; legitur,*

præter

præterquam etiam quòd Accurſius ita agnoſcit, ut ex citatis ab eo locis apparet. Quod mihi mirum uidetur, cum nemo ſit hodie ferè, iudicio quidem non carens, qui nõ facile intelligat, non effectu animi, ſed affectu legẽdum eſſe. Fugitiuus (inquit Iuriſconſultus) ab affectu animi, id eſt, habitu animi, & propoſito intelligẽdus eſt, non autem ab effectu, id eſt, à fuga ipſa. Fuga enim, id eſt, effectus non continuo fugitiuum facit, niſi comes quoque ſit affectus. Quemadmodũ & uice uerſa affectus nõ fugitiuum facit, niſi ſequente effectu. quippe non ſolum conſilij, ſed etiam facti fugere eſt. Similis eſt error tertio abhinc paragrapho, Fugitiuum eſſe ab effectu animi cuiuſque æſtimandum. Vbi affectu proculdubio legendum eſt.

Ex eadem lege. §. Idem ait.

Si autem in hoc tantùm latuiſſet, quoad iracundia dominorum efferueſceret.) Efferueſcere ita dicitur, cum homo ira excandeſcit. Efferueſcere enim ebullire eſt. Columella lib. XII. Tertia die quàm calcaueris, conditurã effundito. Sed antequã condias, muſti aliquantulũ in ſeriam de ſeria transferto, ne in cõdiendo cum medicamẽto efferueſcat & defluat. Id eſt, ne ebulliendo circunfundatur. Cicero in II. de Oratore, Oratione autem celeri & concitata, & uerbis efferueſcẽtibus. Idem de Prouincijs conſularibus, Mithridaticos impetus, totumq́; pontum armatum, efferueſcentem in Aſiam. id eſt, feruendo erumpentem, ἐκβρασσόμενον. Legendum igitur deferueſcat, quod contrarium eſt efferueſcendi. Cicero in IIII. Tuſcul. de ira percitis loquens, Iis autem ſunt ſubtrahendi ij, in quos impetum conantur facere, dum ſe ipſi colligant, aut rogandi ſunt, orãdiq́;, ut ſi quam habẽt ulciſcẽdi uim differãt in tẽpus aliud, dũ deferueſcat ira. Deferueſcere autẽ

Efferueſcere.

Deferueſcere.

certè ſignificat ardorem animi inuita ratione excitatũ,& reliqua. **Deflagrare.** *Deferueſcere igitur dicitur, ut deflagrare.* Lucanus, *Sic deflagrare minaces Paſſus.* Et Liuius, *Spes interdum ſubibat deflagrare iras ueſtras, purgari ſuſpitiones poſſe.* Et *deflagrare ſeditionem,* Tacitus. Et **Deſæuire.** *deſæuire pro miteſcere,* Lucanus: *Nec dum deſæuiat ira Expectat.* **Exæuire.** quod Liuius *exæuire* dixit, de tempeſtate loquens, ἀντὶ τοῦ ἀφυβρίζειν. *Effferueſceret tamen defendi poteſt eodem utrobiq; ſenſu, quanquam cõtrariæ ſint ſignificationes duorũ* **Quoad.** *uerborum. Quemadmodum enim quoad uiuet, & quoad morietur, uidẽtur duæ res dici contrariæ, cum tamen idem tempus demonſtrent, ut autor eſt* Gellius, *& quoad Senatus habebitur, et quoad Senatus dimittetur: ſic etiã quoad ira dominorum effferueſceret, id eſt, quoad domini excandeſcerent, & quoad ira deferueſceret, id eſt, quoad miteſcerẽt ipſi, eodẽ ſenſu dici poſſunt. Quiri &* Cicero *efferueſcere ut* Vlpianus *pro deferueſcere uſus eſt, hoc eſt,* ἀποβράζειν *ad* Varronẽ *ſcribens,* Tibi igitur cenſeo latendũ, *dum efferueſcit hæc gratulatio. niſi ſit dum pro tantiſper dum & interim dum, cum indicatiuo.* Terẽt. in Heauton. Tantiſper *dum id quod uolo facis.* Idem, *Quid malum? ætatẽ cenſes uelle id adſimularier? Vnus eſt dies, dum argẽtum eripio: pax: nihil amplius. Quod autẽ ſequitur, Cũ dominũ animaduerteret uerberibus ſe afficere uelle, præri***Proripere.** *puit ſe ad amicum. Legẽdum proripuit, id eſt, raptim ſeſe è conſpectu eius abſtulit.* Cicero *de Aruſp. reſp.* Attamen *ignarus ille qui Conſules eſſent, exanguis atq; exæſtuans ſe ex curia repente proripuit cum quibuſdam fractis iam* **Subducere.** *atq; inanibus minis. Vſus eſt etiam* Martianus *in l. ſecunda, De captiuis, & poſtlim. reuerſis. Subducere uerò ſe eſt ſenſim, & clãculum diſcedere, ita ut nullus animaduertat.*

Terentius

Terẽtius in Eunucho, Vbi primum poterit, ſe illinc ſubducet ſciò. Idem proruere pro proripere dixit, Vix elocuta eſt hæc, foras ſimul omnes proruunt ſe. abeunt lauatum, ita ut fit domũni ubi abſunt. Significãt enim hæc uerba impetũ eundi. Idem in Adel. Syre obſecro uide, ne ille prorſus ſe irruat. Liuius in ſecũdo ſecundi Bel. Pun. Itaq; ne procul in conſpectos immitterẽtur equites, ſublatis raptim ſignis, quàm citatiſſimo poterant agmine ſeſe abripuerunt. Apuleius in VIII. Aſini, Arrepto nudo gladio per mediã ciuitatem curſu furioſo proripit ſe, proculdubio neſcio quod ſcelus geſtiens. Proruere.

Ex eadem l. §. Apud Labeonem.

Si quis in aſilum confugerit.) Aſylum ſcribendũ per y Græcum & unicum l. Aſyli meminit Liuius lib. I. ab urbe cond. Ab aſylo Aſylia dicitur pro eo iure libertatis & ueniæ, quod quis apud aras cõſequitur, quam immunitatem eccleſiæ uulgò uocant. ut in illo exemplo, ἐς τὸ θεῖον καταφεύγοντες ἀσυλίαν εἶχον. *Aedem igitur aſylam, uel ut Græci loquuntur aſylon dicere poſſumus, & ſimulachrũ aſylũ, id eſt, in qua, uel ad quod ius eſt aſyliæ cõfugientibus. Philoſt.* Καὶ ἄσυλος ἦν ἀνδριὰς τοῦ Τυβερίου, *id eſt, Ad ſtatuam Tyberij cõfugientibus ius erat aſyliæ. uel ad uerbũ, Aſylos enim erat ſtatua Tyberij. Græci enim huiuſmodi nomina cõpoſita cõmuni genere efferũt, ut diagonios linea apud Vitruuium lib. VI. quæ diagonalis à pleriſque dicitur. Et lib. V. Ab eo loco per centrum parallelos linea ducatur. Sic & perimetros & diametros. Et linea cathetos apud Cenſorinũ pro perpendiculari, quam normalem etiam ipſe uocat. Et apud eundẽ Vitruuiũ lib. IX. aquarũ expreſſio automatos, id eſt, ſpõtanea. Aſyli etiã dicũtur à Græcis homines à uiolẽtia tuti, ut ſunt ſacroſancti, quos attingere*

Aſylia.

Aſylos.

attingere ſine piaculo nõ licet, nec prehẽdere, quales erãt Tribuniplebis *apud* Romanos. Plutarchus in Proble. τῇ δὲ τιμῇ ποιοῦσιν αὐτὸν καὶ ἱερὸν καὶ ἅγιον καὶ ἄσυλον, Honore, *inquit,* Tribunũ *ſacroſanctũ* Romani *faciũt & aſylõ.* Pollux, Ἄσυλοι δὲ ἦσαν οἱ κήρυκες, καὶ ἐξῆν αὐτοῖς πανταχόσε ἀδεῶς ἰέναι, *Aſyli erant caduceatores, & licebat eis tuto quoquo uellent ire.*

Ex l. Si quis uenditor.

Si conſtantẽ, aut laborioſum, aut curacẽ, aut uigilacẽ, aut ex frugalitate ſua peculiũ acquirentẽ affirmauerit, & is ex diuerſo leuis, proteruus, deſidioſus, ſomniculoſus, piger, & tardus comeſſor inueniatur.) In aliquibus libris cõmenſor legitur, neutrũ recte. Ad intelligentiã igitur hu ius loci cõmemorandum eſſe ratus ſum id quod Donatus *in* Phormionẽ *adnotauit, Quaternos olim frumẽti modios quolibet mẽſe ſeruos à dominis ſuis accipere ſolitos, idq́;* Demenſum. *demẽſum appellatũ eſſe. Verũ à menſe an à demetiẽdo incertũ. Ex quo more Terentianũ illud manaſſe, Quod ille unciatim uix demẽſo ſuo ſuũ defraudãs genium cõparſit miſer, id illa uniuerſum arripiet, haud exiſtimãs quãto labore ſit partũ. Hactenus ille.* Plautus *in* Sticho, *Vos meminiſtis quot* Calẽdis *petere demenſum cibum, qui minus meminiſtis, quod opus ſit facto facere in ædibis.* À Græcis Σιτομέτριον. σιτομέτριον *dicitur, quaſi frumẽti menſura.* Lucæ x I I. τίς Lucæ locus. ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; *Quis putas eſt fidelis diſpẽſator & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiã ſuam, ut det illis in tẽpore tritici menſuram? Sic enim habet traductiõ uulgata. Quẽ locum ſi* Hieronymus *trãſtuliſſet, ut feciſſe falſo creditur, ſic ad uerbũ ut arbitror dixiſſet, Quiſnã eſt fidelis ille, ac prudẽs diſpenſator,*

ſator, quem conſtituet dominus ſuper familiam ſuam, uel in familia ſua, ut det illi in tempore demenſum? De futuro enim loquitur, non de præſenti, aut præterito. Conſtituet enim per futurum ſcriptum eſſe ab interprete credo, non conſtituit, ſed poſtea deprauatũ eſſe. alioquin permultis in locis Euangelij temporis error manifeſtus eſt his, qui Græcè uel tantulum intelligunt. Quo in loco inſignis eſt Lyrani hallucinatio, qui tẽpus tritici, tempus Euangelij interpretatur, quaſi Chriſtus appellatione tritici intelligẽdus ſit, cum nulla in eo loco tritici mẽtio ſit. Interpres enim non tẽpus tritici intellexit, ſed menſuram tritici in tempore. Quãquam etiam Græcè non tritici dicatur, ſed frumenti, id eſt, σιτομέτριον, non πυρομέτριον. Serui enim quolibet frumento ueſcebantur, non tritico. Diſpẽſatores igitur ſerui, id eſt, atriẽſes & primæ autoritatis, ſeruis reliquis frumentũ Calendis admetiri ſolebant, quod demenſum dicebatur. Ex qua cõſuetudine dictũ illud Euangelicum allegoricè emanauit. Frugi porrò ſerui, id eſt, parſimonia utentes, & modico cibo contenti, ex eo quod de quaternis modijs comparcere poterant, peculiũ ſibi comparabant, unde etiam interdũ à dominis ſeſe redimebant: aut aliàs arbitratu ſuo utebãtur, ut ille Terẽtianus Geta, qui munuſculũ nuptiale herilis filij uxori dediſſe dicitur. Serui autẽ nequã, id eſt, prodigi & luxurioſi, nullum aut tenue peculium habebant. luxu enim & comeſſationibus, id eſt, perpotationibus nocturnis demẽſum ſuũ, atq; omne peculium dilapidabant. Quare hic non comeſſor quod nihil ſignificat, ſed comeſſator lego. Comeſſari eſt quod Græci κωμάζειν dicunt, unde comeſſatores dicti, qui nocturnis, aut intempeſtiuis conuiuijs indulgent, qui à Græcis comaſtæ dicuntur. Plinius libro XXII. Athenis Comeſſator. Comeſſari.

comeſſa

comeſſabundi iuuenes ante meridiem conuentus ſapientum frequentabant. comeſſabundi, id eſt, comeſſatum euntes, hoc eſt, perpotatum, uel madidi & uinolenti. Curtius *lib.* VIII. *Ibat uehiculis pro copia cuiuſq; adornatus comeſſabundus exercitus, armis quæ maximè decora erant circum pendentibus.* Hoc eſt, μετ' ᾠδῆς τρυφῶν. Idē, *Si quid uictis ſaltem aduerſus comeſſantes animi fuiſſet, mille hercle uiri modò ſobrij, ſeptem dierum crapula graues in ſuo triumpho capere potuerūt.* Liuius libro x. de bello Maced. *pro eo conuiuio accepit, quod ad multam noctem agitatur poſt cœnam.* Quod *uerbo elegāter ficto ab* Hermolao Barbaro Pöcœnium *appellare poſſumus.* Demetrius *enim apud* Liuium *iam cœnatus ita ad comites inquit,* Quin *comeſſatum apud fratrem imus?* τί οὐκ ἐσκωμάζομεν εἰς ἀδελφοῦ. Vtitur *& in hac ſignificatione* Tranquillus.

Pocœnium.

Ex eadem lege.

Venditor qui optimum cocum eſſe dixerit, optimū in eo artificium præſtare debet.) Mirari *quiſpiam poſſit culinaris miniſterij tantam rationē habitam à* Iuriſconſultis *eſſe. mirari autē deſinet, qui* Liuium *lib.* IX. *de bello* Maced. *legerit, Luxuriæ, inquit, peregrinæ origo ab exercitu* Aſiatico *in urbem aducta eſt.* Inde *primum pſaltriæ, ſambuciſtriæq;, & conuiualia ludionum oblectamēta addita epulis.* Epulæ *quoq; ipſæ, & cura, & ſumptu maiori apparari cœptæ.* Tunc *cocus uiliſſimum antiquis mancipium, & æſtimatione, & uſu, in precio eſſe: & quod miniſterium fuerat, ars haberi cœpta.* Vix *tamen illa quæ conſpiciebantur, ſemina erant futuræ luxuriæ.* Plautus *in* Aulul. *Cocus ille nundinalis eſt, in nonū diem ſolet ire coctum. id eſt, uulgaris & uilis, qui non niſi nundinis cōducitur, cum plebs ex agris cōuenit. Serui igitur coci erant*

Culinaris ratio.

in precio

in precio propter eorum operas, quæ magno locabãtur, tanquam artificiales non miniſteriales. Plinius libro IX. *Adhuc,inquit,coci triumphorum precijs parantur,& equorũ piſces. nulluſq; propè iam mortalis æſtimatus plurıs, quàm qui peritiſſimè cenſum domini mergit.*

Ex leg. Si uero, eod. tit.

Sabinus ſcribit ex priore cauſa,quæ ſtatim, inquit, ut uenit id mãcipiũ,eo nomine agere poſſe cœpit.) Sic quidem legit Accurſius *aſtipulantibus exemplaribus, ſed in luto hæret,ut dicitur.* Ego *uerò ſtructuram inuerſam eſſe cenſeo,cuius generis errata multa in antiquis ſcriptoribus deprehendere licet.Sic igitur legendum cenſeo, ut ſenſus perſpicuus reddatur.* Sabinus *ſcribit ex priore cauſa(quæ ſtatim,inquit,ut uenit, id mancipium cœpit) eo nomine poſſe agere.ut ſit ſenſus,* Redhibitionis *tempus licet dicti, promiſſi'ue nomine competat, à uenditione tum demum ſubſecuta procedere. quippe cum ex eo promiſſo ante uenditionem agi non potuerit.* Cœpit *igitur non ad agere infinitiuum,ſed ad nominatiuum cauſa refertur.*

Ex l. Redhibere.

Vel ſi quid ex eo quod egerit,ad eum peruenerit, uel dolo malo uel cũlpa eius factũ ſit quò minus perueniret, hiſdem diebus reddi.) Lego *hiſdẽ de rebus reddi.* De *enim* De.
interdum pro uel propter ſignificat. Cicero *lib.* I. Epiſt. Tanta *enim magnitudo eſt tuorũ erga me meritorum, ut quoniam tu niſi perfecta re de me nõ conquieſti,ego quia non idem in cauſa tua faciam, uitam mihi acerbã eſſe putem.* De *me,inquit,id eſt,propter me.* Terentius, Quantũ *me amas de fidicina hac?* Hiſdem *igitur de rebus reddi, id eſt,propter haſdem res reddi,uel pro his rebus rectè præſtari.ut in lege,* Aliud,De *uerborum ſignifi.* Rectè *autem*

dari uel præſtari priſca eſt locutio. Cato, Rectè hæc dari fieriq́;, ſatisq́; dari domino, aut cuius erit promittito, ſatisq́; dato arbitratu domini.

Ex l. Cum autem, circa finem.

Pædius etiam illud non putat eſſe ſpectandũ, cuius contemplatione teſtator ſeruum hæredem ſcripſerit, quia etſi uenditio remanſiſſet, nihil hæc res emptori proderat.) Remanſiſſet (inquit Accurſius) id eſt, facta nõ eſſet. Ego nec Accurſij autoritate, nec exemplarium teſtimonio adduci poſſum, ut credã Vlpianum ſic ineptè locutum. Propterea non ſi uenditio remanſiſſet, ſed ſi uenditoris manſiſſet legere hic ſoleo, & intelligo ſeruus legatarius.

Ex l. Aediles, circa finem.

Sic & quãta pecunia pro eo homine ſoluta.) Emendatius in antiquis legitur & ſi quanta. Quod autẽ ſequitur, Cuius'ue pecuniæ quis eo nomine obligatus erit, nõ liberabitur: ſic reſoluitur, Vel ſi ea pecunia nõ liberabitur cuius pecuniæ obligatus erit eo nomine. Eſt autem figurata locutio frequens in edictis Prætorũ, & in priſcis formularũ conceptionibus, cum antecedens caſum relatiui ſequitur, quod tum ferè eſt, cũ relatiuũ præcedit. Cicero pro Ligario, Sed hoc non cõcedo, ut quibus rebus gloriamini in uobis, eaſdem in alijs reprehendatis. Idem in II. Epiſt. Eſt enim tibi grauis aduerſaria cõſtituta, & parata incredibilis quædã expectatio, quam tamẽ una re facilima uinces, ſi hoc ſtatueris, quarũ rerum gloriã adamaris, quibus rebus hæ laudes cõparantur, in ijs eſſe elaborandum. Liuius per accuſatiuũ, Quem cœperant exules montẽ, herbidus, aquoſusq́; eſt. Obligatus autem pecuniæ dicitur, ut obligatus furti. Gellius lib. VII. Quod cui ſeruandum datum eſt, ſi uſus eſt, ſiue quod utẽdum acceperit, ad aliam rem atq́; acceperat

Obligatus pecuniæ.

acceperat uſus eſt, furti ſe obligauit. Idem, *Qui alienum tacens lucri faciendi cauſa ſuſtulit, furti obſtringitur.* Sic *compertus criminis dicitur apud* Liuium, *Duæ ueſtales eo anno ſtupri compertæ.* Et *rurſus, Cum ſacrilegij comper-tos in uinculis Romam miſiſſet.* Et *manifeſtus criminis apud* Ciceronem. Legimus & *apud eundem* Liuiū, *quoſdā tantæ pecuniæ damnatos, quantum exoluere non poſſent.* Sic *æris confeſſos, & debiti iudicatos* Gellius *dixit libro* XIX. Sic *Græci* Ἑάλω φόνου, ἑάλω κλοπῆς. Ariſtoph. Πότερον παρανοίας εἵλω; Nunquid *delirij eum cōuincere me uis?* Sic *anquirere capitis apud* Liuium, & *arceſſere capitis apud* Ciceronem, & *apud* Salluſtium *arceſſere captæ pecuniæ.* Cæterùm *in l. Illud. §. j. infrà eodē titulo,* Vt *pecuniæ cuius nomine obligatus erit, liberetur.* Lego, *Cuius pecuniæ nomine obligatus erit, liberetur.* Alioqui *Latina conſtructio non erit, id eſt, à Iuriſcōſultorum ſtylo, & præſertim* Vlpiani *abhorrens.* Eſt *autem hic ſenſus.* Vt *ea pecunia liberetur, cuius pecuniæ nomine obligatus erit.*

Compertus ſtupri.

Cōfeſſus æris.

Ex l. Qua uulgò, eodem titulo.

Si *aduerſus ea factū erit, ſolidi ducenti præſtabuntur.*) *Solidos pro aureis accipi nemo leguleorū neſcit, adnotante id* Accurſio *lib.* IIII. *Inſtitutionum.* Appellationis *autē cauſam aliquando inquirētibus nobis* Lampridius *ſe obtulit, qui de* Alexandro *principe* Romano *loquens,* Vectigalia, *inquit, publica in id contraxit, ut qui decem aureos ſub* Heliogabalo *præſtiterāt, tertiam partem aurei præſtarent: hoc eſt, trigeſimam partem. tuncq́; primum ſemiſſes aureorū formati ſunt. tunc etiam cum ad tertiam partem aurei uectigal decidiſſet, tremiſſes, dicente* Alexandro *etiam quartarios futuros, quòd minus non poſſet. quos quidem iam formatos in moneta detinuit, expectans ut*

enim (ut arbitror) ſimplarias uenditiones eſſe, pro quibus neceſſe uenditor non habet de dupla emptori repromittere, quarum meminit Vlpianus in l. Emptori, infrà, De euictionibus. Ita enim ſimplariæ uenditiones à Pomponio dicuntur, ut ſimplariæ actiones, & duplariæ, & quadruplariæ dicebantur, quæ in ſimplum, duplum, quadruplũ dabantur. Vnde quadruplatores dicti delatorum genus, qui eo ſeſe quæſtu tolerabant, ut ea perſequerentur, quorũ ex legibus quadrupli erat actio, quorum crebra mẽtio apud antiquos. Eadẽ ratione armaturæ ſimplares, duplaresq́; à Vegetio dicũtur lib. II. de re militari: quas qui geſtabant, ſingulas & duplas cõſequebãtur annonas. Et à Modeſto de uocabulis rei militaris torquarij ſimplares duplaresq́;: quòd qui illa præmia uirtutis & decora militiæ meruiſſent, ſingulas & binas præter alios conſequebãtur annonas. Sic hodie in ſacerdotalibus collegijs ſacerdotia quædam ſimplaria dici poſſunt, & quædam duplaria: à ſimplice dupliceq́; ſtipe, uel ſportula in conceſſu eccleſiaſtico accipiẽda. Propterea ſimplarias res dictas ab antiquis quidam putant minutas, & nullius propè precij, pro quibus ſcilicet in ſimplum tantùm uenditori cauendum eſſet. Simplariæ. Quadruplatores. Simplares.

Ex l. ultima, eiuſdem tituli.

Seruus tã ueterator quàm nouitius dici poteſt. & reliqua.) Si quis hoc dictũ Venuleij cum Vlpiani dicto conferat in l. Præcipiunt, ſuprà eodẽ hoc titulo, diſcrepantia hæc duo dicta omnino inueniet. Propterea Laurẽtius Vallenſis hunc locum notans ita inquit, Quid tam contrariũ, quàm hæ duæ Iuriſconſultorum ſententiæ? quid magis abſurdum, quàm non dico inter eas non iudicaſſe, ſed eas aut ambas ſcripſiſſe, aut contrarias eſſe nõ uidiſſe? & cõplura in rebus (ut coniectura ducimur) eſſe debent, cum

in uerbis tot ſint,& tã manifeſtè contraria. Hactenus ille. Neq; uerò ignoro hoc dictũ *Laurentij ijs perſuaderi non poſſe,qui* Iuſtiniano *credunt nullas in* Pandectis *duas leges ſibi contrarias eſſe:hoc eſt(ut uerbo eius utar) nullam antinomiam.Sic enim inquit in lege priore* Cod. De ueteri iure enucleando. Quo in loco Accurſius *adnotandum cenſuit,nulla duo dicta in iure aut cõtraria,aut ſimilia eſſe.* Quod *conniuentibus oculis credi oportere legulei cenſent, nec ſine ingenti piaculo in dubium reuocari poſſe.* Propterea *ne litem noſtram faceremus (ut dicitur) uerba* Laurentij *aſcripſimus,uiri haud dubiè doctiſſimi,ac iudicij ſingularis.* Nonnulla *tamen & alia loca in* Pandectis *adnotaſſe mihi uideor,in quibus conſarcinandis* Tribonianus *dormitaſſe deprehenditur.* Libera *enim uel contra receptas opiniones rationem ſequenti ſẽtẽtia debet eſſe.* In *l.* Per ſeruum, De *uſu & habita.* Deniq; *ſi fructus deducto uſu legatus ſit,inutile eſſe legatum* Pomponius *lib.* v. *ſcribit.* In *l.* Huic *ſtipulationi,titulo ſequenti,* Ergo *& ſi fructus ſine uſu obtigerit,ſtipulatio locum habebit.* Non *uideo quo modo hæc dicta non diſſidere poſſunt.& quò magis mireris,* Vlpianus *utrobiq; loquitur, niſi fuerit error librariorum,qui* Vlpianũ *pro alio quouis prænotauerint.* Põponius *in l.* Si pœnæ, De *cond.indebiti,* Quanuis *debitum ſibi quis recipiat,tamen ſi is qui dat, non debitũ dat, repetitio competit.* Et *paulo pòſt,* Quãuis *enim debitum ſibi quis recipiat,tamen ſi is qui dat,non debitum dat,repetitio competit.* Paulus *eodem titulo in l.* Repetitio, Repetitio *nulla eſt ab eo qui ſuum recepit, tametſi ab alio quàm à uero debitore ſolutum eſt.* Vlpianus, De *contrahenda emptione, in l.* Quid *tamen,* Si *& ego me uendere aurum putarim & tu emere, cum æs eſſet,uẽditionem eſſe conſtat*

Antinomiæ in Pandectis.

ſe conſtat, quia auri aliquid habuit. Nam ſi inauratū aliquid ſit, licet ego aureum putem, ualet uenditio. Iulianus eodem titulo in l. Cum ab eo, Menſam argēto coopertam mihi ignoranti pro ſolida uendidiſti imprudens, nulla eſt emptio, pecuniaq́; eo nomine data condicetur. Et in titulo, De uerborum oblig. in l. Hoc iure, Hoc iure utimur, ut ex hac ſtipulatione, Si Lucius Titius ante Calendas Maias in Italiam non uenerit, decem dare ſpondes? non antè quicquam peti poßit, quàm exploratum ſit ante eam diē in Italiam Titiū uenire non poſſe, neq; ueniße, ſiue eo uiuo, ſiue eo mortuo id acciderit. Vlpianus in l. Stipulationes, infrà eodem titulo, Nec ſi inſulam fieri quis ſtipulatus ſit, expectandum ut tantum temporis prætereat, quanto inſula fabricari poßit. ſed ubi iam cœpit mora faciendæ inſulæ fieri, tunc agetur, diesq́; obligationi cedit. Et rurſus inferius Papinianus in l. Inſulā, Inſulam intra biennium illo loco ædificari ſpondes? ante finem biennij ſtipulatio non committitur, quanuis reus promittendi non ædificauerit, & tantum reſidui temporis ſit, quo ædificium extrui non poßit. Neque enim ſtipulationis ſtatus, cuius dies certus in exordio fuit, ex pòſt facto mutatur. Idemq́; & in ſtipulatione iudicij ſiſtendi cauſa facta placuit, ſcilicet ut ante diem ſtipulatio non committatur, ſi certum eſſe cœperit pareri ſtipulationi reſiduo tempore non poſſe. Vlpianus in l. Cum quidam, De iure fiſci, Cum quidam capitis reus emancipaſſet filium, ut hæreditatem adiret, reſcriptum eſt non uideri in fraudem fiſci factum, quod acquiſitum non eſt. Paulus infrà, in l. In fraudem, In fraudem fiſci non ſolum per donationem, ſed quocūq; modo res alienatæ reuocātur, idemq́; iuris eſt, & ſi non quæratur, æquè enim in omnibus

fraus punitur. Vlpianus *in l.* Si *filiusfa.* De *iudicijs*, Iudex *tunc litẽ ſuam facere intelligitur, cum dolo malo in fraudem legis ſententiam dixerit.* Dolo *autem malo hoc facere uidetur, ſi euidens arguatur eius uel gratia, uel inimicitia, uel etiam ſordes.* Caius *in l. ultima,* De *uarijs & extraordinarijs cognitionibus,* Si *iudex litem ſuam fecerit, nõ propriè ex maleficio obligatus uidetur: ſed quia nec ex cõtractu obligatus eſt, & utiq; peccaſſe aliquid intelligitur, licet per imprudẽtiam: ideo uidetur quaſi ex maleficio teneri in factum actione.* Niſi *iſta & huiuſmodi contraria omnino inter ſe, atq; etiam pugnantia ſint, nõ uideo cur aientia, & negantia pulchrè cõuenire nõ poſſint.* Nec *tamen ignoro nihil tam diſſonum eſſe, quod* Accurſius *interpretatione illa ariolatrice, & deſultoria (ut ita dicam) leuitate à* Martino *in* Ioannem, *& inde rurſus in* Azonem, *aut* Bulg. *ac ſubinde in alium, atq; aliũ tranſeundi, & uero in* Apollinem, *ſi aliud cõminiſci nõ queat, conſentaneum etiam & quadrans eſſe, perſuadere ijs non poßit, qui lege* Pythagorica, *ut alibi diximus, in autoritatẽ eius à præceptoribus adacti ſunt.* Sed *uideamus quid* Litẽ ſuã facere. *ſit litem ſuam facere, quandoquidem id inter* Iuriſcõſultos *non conuenit.* Cicero *lib.* II. *de* Orat. Quid *ſi quæ uitia, aut incommoda ſunt in aliquo iudice uno, aut pluribus, ea tu in aduerſarijs exprobrando, non intelligas te in iudices inuehi, mediocre peccatum eſt?* Quid *ſi cum pro altero dicas, litem tuam facias? aut læſus efferare iracũdia, cauſam relinquas, nihil'ne noceas? id eſt, ſi ita agas, ut non alienam cauſam, ſed tuam agere uidearis.* Gellius *lib.* IX. Ad *hæc ego reſcripſi, nihil amplius quàm uerba* Marci Catonis, *quibus uerbum utrunque de quo ad me ſcripſerat, decideretur.* Nam & Varro *ſatis apertè quid dici oporteret,*

oporteret, edocuit: & ego aduerſus eum qui doctus eſſe dicebatur, litem meam facere abſens nolui. id eſt, nolui rationibus cum eo cōtendere, ſed tantum autoritatem Varronis ſecutum me eſſe oſtendi, ne contentione implicarer, aut rei periculum ſuſciperem. Noſtro tempore litem ſuam facere iudices uidentur interdum, cum nimium in alterum litigatorum propenſi, non tantum diſceptatoris & arbitri partes, ſed etiam cauſidici uſurpant, ſtudium ſuum præ cupiditate prodentes. Quomodo & aduocati cum ſtudio litigatoribus ſuis placendi, in aduerſarios ſimul cōtumelioſiſſimis uerbis, ſimul graſſatorijs uultibus inuehuntur, id ſe in commentarijs habere dictitantes. Perinde quaſi fidem aduocationis implere non poſſint, niſi & inimicitias litigatorum ſuorum cauſa ſuſceperint. At enim cauſæ inſeruiendum. etiam'ne antequā cauſam pernouerint? etiam eouſq;, ut ex profeſſo inimici perſonam induant? eſt certè quatenus cauſæ id poſcere uideantur, ſed multi non tam liti, quàm litiganti ſubſeruiunt. Litem ſuam facere Græci ποιεῖν κρίσιν ἰδίαν dicunt. Liuius lib. III. ab Vrbe condita circa finem, litem in rem ſuā uertere dixit, pro eo quod eſt rem inter duos controuerſam adiudicare ſibi. quod eſt cum iudex ita cum litigatoribus agit, ut ei iure ſuo cedāt. Orare, inquit, ne peſſimum facinus peiore exemplo admitterent iudices, litem in ſuam rem uertendo. Tribonianus autem huius operis, id eſt, Pandectarum architectus, qualis uir fuerit, ex Sudæ monumentis apparebit: ſic enim ad uerbum Græcè inquit, Tribonianus natione Græcus, cum omnis religionis contemptor erat, tum uerò in primis à Chriſtiana fide abhorrēs, aſſentator & fraudulentus, ut qui Iuſtiniano Principi perſuaſerit mortem eum non oppeſiturum eſſe, atq; in cœlum cum carne aſſum-

Litem in rem ſuam uertere.

Tribonianus.

ptum iri. Quæſtor Iuſtiniani fuit, tanta ui ingenij prædi-tus, ut doctrina præſtantiſſimus euaſerit, ac nulli æuo ſuo ſecũdus. Cæterum auaritiæ cousq; indulgẽs, ut lucro uænale ius habendum ſemper duxerit. Nam & leges ferme ſordida dinundinatione antiquare identidem, ferreq; inſtituerat, ut cuiq; commodum eſſet. Hic cum diu poſt honorem adeptũ ſuperuixiſſet, morbo tandem interijt, nihil prorſus moleſtiæ à quoquam unquam paſſus. Erat enim ſermone blandus, & alioqui ſuauis: auaritiæ quoq; morbum doctrinæ præſtantia facile obumbrare poterat, τοὺς δὲ νόμους ἡμέρας ἐκ τῆς ἐπιπλεῖστον ἑκάστης, τοὺς μὲν ἀνῄρει, τοὺς δὲ ἔγραφεν ἀπεμπολῶν τοῖς δεομένοις κατὰ τὴν χρείαν ἑκατέραν. ἔτη δὲ πολλὰ ἐπιβιοὺς τῇ ἀρχῇ, ἐτελεύτησε νόσῳ, οὐδὲν ἄχαρι πρὸς οὐδενὸς παθών. ἦν γὰρ αἱμύλος, καὶ τ᾽ ἄλλα ἡδύς, καὶ τὸ φιλοχρηματίας τὸ νόσημα ἐπισκιάσαι ἱκανώτατος τῇ τῆς παιδείας περιουσίᾳ. *Idem de Iuſtiniano loquens ita inquit,* Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὀρθοδοξότατος, ἦν δὲ ἀμάθητος γραμμάτων ἁπάντων, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, ἀναλφάβητος, *Iuſtinianus Romanorum Imperator in primis orthodoxus: hic literarũ omniũ expers fuit, atq; etiã (quod aiunt) analphabetus. Analphabeti à Græcis dicuntur homines, qui ne elementarias quidem literas nouerunt, quas Fulgentius quaſi uerbo è uerbo ducto, abecedarias appellat in tertio Mythologicôn. Hic tamen eſt, qui omnia iura in pectore condita habuiſſe creditur, atq; etiam in promptuario quodam omnis antiquitatis, ne quid uſquam in iuris ciuilis uoluminibus, uel tãtulum diſcreparet. Verũ ut ad rem redeamus, Martianus in lege, Interdum, infrà De publicanis, Veterana, inquit, mancipia ſunt, quæ anno in urbe ſeruierunt. Nouitia autem intelliguntur, quæ anno nondum ſeruierunt. Mirum igitur quid ſit, quòd non ſpatio ſeruiendi æſtimandum*

[Margin: Iuſtinianus. — Analphabetus. — Literæ abecedariæ.]

mandum ueteratorem Celſus ait,ſed genere & conditione ſeruiendi. Veterator ſeruus quis ſit, nemo ignorare Veterator. *poteſt qui Comicos legerit. à Græcis niſi fallor* παλίμβολος *dicitur,&* παλίμπρατος, *qui diuturna ac multiplici, & ſæpe commutata ſeruitute aſtutus,& uafer euaſit.*Hoc *autem uerbum transfertur,& ad liberos homines.*Cicero *in* 11.*de* Finibus, *Acutum, uerſutum, ueteratorem, facilè ut excogitet quomodo occultè ſine ullo conſcio fallat.* Idem *in* Bruto,*de* Cethego *oratore loquens,*Huic de rep. *ſatis ſuppeditabat oratio: totam enim tenebat eam, penitusq; cognorat. Itaq; in Senatu cōſularem dignitatē aſſequebatur,ſed in cauſis publicis nihil, in priuatis ſatis ueterator uidebatur.*Veterator *aduocatus dici hodie poteſt, qui diu ac multum in foro uerſatus,omnes litium trahendarum anfractus, omnes ambagioſas fugitandi ludificationes,omnes prehenſiones,nexusq; lubrici litium certaminis tenet,qui in ancipiti forenſium ſalebrarum marte, belliſſimè inſidias diſponere, atq; etiam prouidere nouit. ſed is propriè (ut uno uerbo abſoluam) qui eam ſe artem ſcire,atq; exercere profitetur, qua arte cauſa inferior,ſuperior euadere,uel reclamante æquo,bonoq; poſſit.* Idq; *quod* Græci *dicūt* τὸν ἥττονα λόγον κρείττονα ποιεῖν. *quam olim profeſſionem factitaſſe ſophiſtas* Cicero *in* Bruto,*&* Gellius *in quinto meminerunt.* Veterator *in omni arte & inſtituto dicitur,qui ea aſtutia, ac ſubdola ſolertia utitur,quam lingua uernacula ruzam uocamus.* Inde Veteratorium. *ueteratorium pro ſubdolo ponitur & impoſtorio.* Cicero *in* Bruto, *de* Turio *oratore loquens*, At in inueniendis *componendisq; rebus mira accuratio, ut facile in nullo diligentiorem, maioremq; cognouerim: ſed eam ut citius ueteratoriam, quàm oratoriam diceres.*

ἑρμη

ἦν μέν τοι πανηγυρικῷ προθυμότερον ἢ ῥητορικῷ ἂν εἴποις. Idē de Iulio Cæſare, qui poſtea rempub. oppreßit, Hanc cum habeat præcipuam laudē in cōmunibus, nō uideo, cui debeat cedere. ſplendidam quandā, minimeq́; ueteratoriam rationem dicendi tenet, λαμπράν τινα ἀκακίαν τε φιλοτεχνικὴν τῆς φάσεως ἰδέαν παρακατέχων, uoce, motu, forma magnifica & generoſa quodāmodo. Idem in Prætura urbana, Nihil ab iſto uafrū, nihil ueteratoriū expectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperientur. Propterea honeſtos & probos aduocatos diu in foro uerſatos, ueteranos non ueteratores appellauerim, ut milites ueteranos, quibus op

Tyro. ponūtur tyrones, id eſt, nouicij. Idē in Diuinatione, Apuleium eſſe uideo proximū ſubſcriptorem, hominē nō ætate, ſed uſu forenſi, atq; exercitatione tyronē. id eſt, nō tam

Tyrocinium. ætate nouiciū, quàm inertia. Inde tyrocinium dictū, cum in forum primum oratores futuri deducebantur, quaſiq; oratoriæ arti initiabātur, & agendis cauſis. Huiuſmodi enim artis exercendæ auſpicamentū tyrocinium dicebatur, tuncq; oratores dicebantur tyrones. Tranquillus in Nerone, Deductus in forum tyro, populo cōgiarium, militi donatiuū propoſuit indicta decurſione. Idem in Auguſto, Decimumtertiū Conſulatū biennio pòſt ultro petijt, ut Caium & Lucium filios amplißimo præditus magiſtratu, ſuo quēq; tyrocinio deduceret in forum. πάντα τινα ὡς τὸ δικαστήριον παράγων ἐν τῇ αὐτοῦ πρωτοπορίᾳ. uel ἐν τῷ ἰδίῳ ἐγκαινίῳ. Idem in Tyber. Neronem & Druſum patribus cōmendauit, diemq́; utriusq; tyrocinij cōgiario plebi dato celebrauit. Plin. lib. VIII. Tanaquil prima texuit rectam tunicā, qua ſimul cum toga pura tyrones induūtur, nouæq; nuptæ. Togam autem puram ſumebant adoleſcentes tyrocinij die, poſita prætexta puerili. Hæc toga

Toga pura & uirilis.

quæ

quæ etiam uirilis dicebatur, in Capitolini Iouis tẽplo ſumebatur, autore Valerio lib. v. A Græcis hoc δοκιμασθῆναι εἰς ἄνδρας *dicitur* καὶ εἰς ἄνδρας ἐγγραφῆναι, *ut Iſocrates in Panathen. & ſimpliciter* δοκιμασθῆναι, *ut Demoſthenes* κατὰ Μειδίου, Εἰσέφερον ἀπὸ τῆς δόξης ὧν ὁ πατήρ μοι κατέλιπε, καὶ ὧν δίκαιον ἦν με δοκιμασθέντα κομίσασθαι, *id eſt,* εἰς ἄνδρας ταχθέντα, *id eſt, cũ in meam tutelam ueniſſem, ut Iuriſconſulti loquuntur. Aulici dicunt ex pueris aſſeclis excedere, quos uulgò pediſſequos regis appellãt. Terẽtius hoc modo ex ephebis excedere dixit, Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis Soſia, liberius fuit ei uiuendi poteſtas. Et excedere è pueris, Cicero pro Archia. Trãsfertur & ad alia tyrocinium, & pro cuiuſq; artificij rudimento ponitur. Plinius lib. VII. Valeria Emboliaria reducta eſt in ſcenã ludis pro ſalute diui Auguſti uotiuis, annum centeſimũquartum agens, quæ producta fuerat tyrocinio à Marco Pompeio Aedili plebis ante annos nonagintaunum. Tyrocinium mimæ uocauit Plinius, ut tyrocinium patroni & oratoris, tracta metaphora à tyrocinio militari. Tyrones autem milites ſunt* οἱ νεοσύλλογοι καὶ τῆς στρατιᾶς πρωτόπειροι. *Cicero I. de Orat. Fateor enim callidum quendam hunc & nulla in re tyronem ac rudem, nec peregrinũ ac hoſpitem in agendo eſſe debere,* φησὶ γὰρ ἐν οὐδενὶ πράγματι πρωτόπειρον δεῖν εἶναι ἢ ἀνάσκητον. *Idem in Salluſt. At hercle lapſus ætatis tyrocinio, poſtea ſe correxit, id eſt, inſcitia & ignorantia. Plinius de nauibus dixit per metaphoram lib. XXIIII. Zopiſſam eradi nauibus diximus cera marino ſale macerata. optima hæc à tyrocinio nauium. Tyrocinium nauium uocat, cum primum mari committuntur, & ueluti in Neptuni militiam conſcribuntur. Facere tyrocinium, & ponere rudimentum Latinè dicitur, id quod*

Ex aſſeclis excedere.

Facere tyrocinium.

uernacula

uernacula lingua caput operis facere dicũt. id eſt, initium Specimen edere. *opificij, cum opifices ſpecimen artis edentes magiſterio decorantur,* ἀποδεῖξαι τὴν ἐργασίαν. *Tyrocinium etiam Latinè dicitur, quod uulgus noſtrum deuirginationem appellat, id eſt, artis cuiuſq;, aut inſtituti auſpicatum, & induſtriæ propriæ probationem & experimentum. Tyrocinium igitur animi hoc in loco Venuleius eleganter pro ſimplicitate, & rudimento poſuit: elegantius tamen ipſe, quàm uerius locutus, his uerbis, Nouicium autem nõ tyrocinio animi, ſed cõditione ſeruitutis intelligi. Et paulo antè, Sed ueteratorem non ſpatio ſeruiendi, ſed genere & cauſa æſtimandum Celſus ait.*

Ex lege, Si ita quis, De euicti.

Sanum eſſe, furem non eſſe, ueſpertilionem non eſſe.)

Veſpertilio. *Veſpertilio (ut arbitror) uerbum eſt circũforaneum, & ex formula uænalitiorum ſumptum, pro eo fortaſſe quem alibi myopem dixit, id eſt, qui interdiu exiliter uidet, & ueſperi iuſtam aciem habet, qui luſcitioſus Latinè dicitur, ab auium (ut uidetur) ueſpertilionum ſimilitudine. Ouidius lib. IIII. Metamor. Lucemq; peroſæ Nocte uolant, ſeroq; tenent à ueſpere nomen. Vt autem ueſpillonem legatur pro ſandapilario, ſenſui non congruit. Sudas autor* Nycteris. *eſt Chærephonta quendam philoſophũ nycterida, id eſt, ueſpertilionem ob id dictum, quòd philoſophãdo expalluiſſet, & ſupra modum emaciatus eſſet. Martianus in lege, Qui decem, infrà, De ſolutionibus, Num ergo & ſi ueſpertilionem, aut aliàs turpem dederit hominem, idem ſit? Iuriſconſulti autem interdum eam licentiam ſibi permittunt, ut uerbis triuialibus & circunforaneis, aut caſtrenſibus pro legitimis, & purè Latinis utantur. Quo fit, ut difficilior ſit interdum uerborũ apud eos enarratio,*

cum

cum ea uerba apud autores nunquam reperiantur. Quid ſi uerſipellem legamus? Plinius lib. VIII. *Homines in lu=* Verſipellis. *pos uerti, rurſumq́; reſtitui ſibi, falſum eſſe cõſidẽter exi= ſtimare debemus, aut credere omnia, quæ fabuloſa tot ſe= culis cõperimus.* Vnde *tamen iſta uulgò infixa ſit fama, in tãtum ut in maledictis uerſipelles habeantur, indicabitur. & reliqua.* Meminit *etiam* Auguſt. *lib.* XVIII. *de* Ciuit.

Ex lege, Herennius, eod. tit.

Et *quæſtione mota fiſci nomine autorem laudauerat.*)

Laudare(*inq̃t* Noni.)*ſignificat nominare.*Plaut. *in* Cap. Laudare.

> Iouem *ſupremum teſtem laudo* Egio *me infidelem non futurum* Philocrati.

Quo *tamen in loco nõ teſtem laudo, ſed teſtem do uulgò legitur: ſed mendoſè, ut ex* Nonio *apparet.* Vnde *apud* Maronem *in* III. Georg.

> –Quis *aut* Euryſthea *durum,*
> Aut *illaudati neſcit* Buſiridis *aras?*

Illaudati, *id eſt, ne nominãdi quidẽ.* Laudare (*inquit* Macrobius *in* XVI. Saturnaliũ) *ſignificat priſca lingua nominare, appellareq́;. Sic in actionibus ciuilibus autor* Autor laudatur. *laudari dicitur, id eſt, nominari.* Illaudatus *ergo* Buſiris, *id eſt, illaudabilis, & nunquã nominãdus.* Hæc *ille à* Gel*lio accepta lib.*II. Noctiũ Atticarũ. Laudare *tamen quod uerbũ eſt ipſum iuris, ſi quis diligẽter aduertat, nõ modò nominare, ut* Gellius *&* Macrobius *&* Nonius *dixerũt: ſed etiã nominatim citare ſignificat, & appellare: hoc eſt, iudicio dictato interpellare.* M. Tul. *lib.* III. *de* Orat. *de* Carneade *loquens,* Huius *ego etſi multos auditores co= gnoui* Athenis, *tamẽ autores certiſſimos laudare poſſum,* μάρτυρας ἐπιγράφεσθαι δύναμαι, *& ſocerũ meũ* Scæuolã, *qui cum* Romæ *adoleſcens, &* Q. Metellũ *familiarem meum,*

qui

gligens? quis tam tui Sexte diſsimilis? qui cum res ab eo quicum contraxiſſet, receſsiſſet, & ad hæredem perueniſſet, non hæredem cum primum uidiſſet, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? ſi quid in controuerſiã ueniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur? id eſt, repoſceret debitũ, & rationẽ cũ eo iniret, & id quod controuerſum eſſet, aut domeſticis arbitris, aut forenſibus committeret. Et in 1. de Offic. *Cauendum etiam ne maior pœna quàm culpa ſit, & ne iiſdem de cauſis alij plectantur, alij ne appellẽtur quidem.* Plinius in epiſt. *Libera tãdem hendecaſsyllaborum meorũ fidem, qui ſcripta tua cõmunibus amicis ſpoponderunt. appellantur quotidie & efflagitantur, ac iam periculum eſt ne cogantur ad exhibendum formulã accipere. id eſt, ne actione dictata cogãtur exhibere ſcripta tua.* Quòd autem autor ſit uerbum iuris, & eum ſignificet à quo quis ius in re cõparauit, aut aliàs quæſiuit, ſatis ex ſuperioribus exẽplis liquet. Quibus autoritas Ciceronis accedit, qui in ulti. in Verrẽ acti. ita inquit, *Nam ſtatim L. Metellus, ut iſti ſucceſsit, ex C. Sacerdotis & Sexti Peducei inſtituto frumentũ Mamertinis impetrauit. tum illi intellexerunt ſe id quod à malo autore emiſſent, diutius obtinere nõ poſſe.* Autoritas etiã nomen eſt unum ex iis quæ dominiũ rerum perficiũt. Idẽ de Aruſp. reſpõſis, *Multæ ſunt domus in hac urbe Patres cõſcripti, atq; haud ſcio an penè cunctæ: iure optimo, ſed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure autoritatis, iure mãcipij, iure nexi.* Quo modo intelligi debet Venuleij dictum in lege ulti. De euictionibus, *Si alienã rem mihi tradideris, & eandẽ rem pro derelicto habuero, amitti autoritatem, id eſt, actionẽ pro euictione placet.* ἀπoβάλλεσϑαι τῆς κτήσεως τὴν βεβαίωσιν. Illud Ciceronis, iure autoritatis, ſignificat

Autor. (margin)

Autoritas. (margin)

X

gnificat iure uſucapionis, quam præſcriptionem uocant: quæſito ab autore cuius cauſam ſequitur, qui ab eo rem quæſiuit quouis modo legitimo & ciuili, id quod liquet ex oratione eiuſdē pro Cecinna: Lex, inquit, iubet uſum & autoritatem fundi eſſe biennium: ac utimur eodem iure in ædibus quæ in lege nō appellantur. id eſt, de quibus lex ſiluit. Vſum & autoritatem uocauit uſucapiendi cōditionē, quæ olim erat biennij in rebus ſoli: ut autor eſt Iuſtinianus in II. *Inſtitut. Et in Topicis, Item quod in re pari ualet, ualeat in hac quæ par eſt: ut quoniā uſus & autoritas fundi biēnium eſt, ſit etiam ædium. Apud Gellium autem lib.* XVI. *illa legis Attiniæ uerba, Quod ſubreptū erit, eius rei æterna autoritas eſto, hoc ſignificare cenſeo, quod in cauſa furti ceciderit, nullo tempore quāuis lōgiſſimo uſu & autoritate quæratur. Rei, inquit, furtiuæ, nō annuus uſus ſit & autoritas: aut bima trimáue dies, ſed æterna. res enim furtiuæ & ui poſſeſſæ uſucapi lege* XII. *tabul. & l. Attilia nō poſſunt, ut dicit Iuſtinianus. à Gellio tamen Attinia lex dicitur non Attilia: niſi mēdum eſt. Sic intelligēda uerba eiuſdē Ciceronis pro Cecinna, Fundus à patre relinqui poteſt: at uſucapio fundi, hoc eſt, finis ſolicitudinis ac periculorum litium, nō à patre relinquitur, ſed à legibus. Aquæ auctus, hauſtus, iter, actus, à patre: ſed rata autoritas harum rerum omnium in re ciuili ſumuntur. Ad quam ſignificationem autoritatis alluſit Plautus in Trin. his uerbis, Quòd ſi exquiratur ab ſtirpe autoritas: unde quiq; auditum dicat, niſi id appareat, famigerator cum damno ſit. Cæterùm à laudādo, id eſt, nominando autore, Laudimias quas uulgò dicimus, deductas eſſe puto. Emptor enim nominare autorē ſuū domino ſoli tenetur intra paucos dies, & ab eo rem mācipio accipere, quod*

re, quod uulgò inſæſinari dicunt. alioqui mulcta commit=
titur. Quin & alaudij appellatio ab eodē uerbo profecta Alaudium.
eſſe uidetur, quòd qui prædia eo iure habeāt, laudare au=
torem ſuum nemini tenerentur, ut qui nullum ſoli dominiū
agnoſcant nec patronū, id eſt, qui in nullius fide ſint: ſic
enim Latinè dici debet. Cicero pro Plancio, Eorūq; pre=
ces & uota de meo reditu exaudiens, Dyrrhachium quod
erat in fide mea, petere contendi. Et alibi in eādē oratio= In fide eſſe.
ne, Iter à Vibone Brunduſium terra petere cōtendi, cum
omnia illa municipia quæ ſunt à Vibone Brunduſium, in
fide mea iudices eſſent. Moris autem fuit apud antiquos,
ut prouinciales & ſocij populi Rom. in clientelā ſeſe da=
rent proceribus Romanis, quos patronos ſibi adoptabāt
non modo publicè, ſed etiam priuatim, iiq; ut clientes eo= Clientes.
rum dicerētur, id eſt, πελάτης, *& fœminæ* πελάτιδες, *inter ſe*
uero hoſpites. Ferebat autem id huiuſmodi neceſſitudo, ut
clientes perpetuò patronorum ſuorum patrocinio caput
ac fortunas ſuas tuerentur, uiciſſimq; ipſi patronos ſuos
omni obſeruantia atq; obſequio colerēt & uenerarētur.
Plutarchus in Romulo, Ἑτέρους δὲ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ τῶν πολ=
λῶν διῄρει, πάτρωνας ὀνομάζων, ὅπερ ἐστὶ προστάτας. ἐκείνους δὲ κλίεν=
τας, ὅπερ ἐστὶ πελάτας. *Cicero in Diuinat. Clariſſimi uiri no=*
ſtræ ciuitatis tēporibus optimis hoc ſibi ampliſſimū pul-
cherrimūq; ducebāt, ab hoſpitibus cliētibusq; ſuis, ab ex=
teris nationibus quæ in amicitia populi Roma. ditioneq;
eſſent, iniurias propulſare, eorūq; fortunas defendere. M.
Catonem illum ſapientem, clariſſimum uirum & prudē=
tiſſimū, cum multis graues inimicitias geſſiſſe accepimus,
propter Hiſpanorum, apud quos Conſul fuerat, iniurias.
Hoc ius neceſſitudinis nō perſonale, ſed gētiliū erat, et ad
agnatos & gentiles tranſiens. Idē, Scit hoc Caius Mar=

cellus, ſcit is quẽ adeſſe uideo Lentulus Marcellinus, quorum fide & præſidio Siculi maximè utūtur, quòd omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta eſt. Idem in Verrem act. v. *Itaque nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni. Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. Quam in te tantam uirtutem eſſe aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illuſtrem tam ſplendidæ prouinciæ abducere, & auferre à certiſsimis antiquiſsimisq́; patronis? tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, nō modo totius Siciliæ, ſed unius tenuiſsimi Siculi clientelam tueri potes?* Idem Philip. II. *Vexauit Puteolanos, quòd Caium Caßium, quòd Brutos patronos adoptaſſent.* Dicebantur

In fidem ſe cōferre.

autem illi cōferre ſe in fidem ac clientelam patronorum: patroni autem cliētis in fidem recipere. Idem pro Roſcio Amerino, *Nam cum multos ueteres à maioribus Roſcij patronos hoſpitesq́; haberent, omnes eos colere atq; obſeruare deſiterunt, ac ſe in Chryſogoni fidem ac cliētelam contulerunt.*

Clientelæ.

Hoc in loco de priuata clientela locutus eſt, id eſt, unius familiæ, non de publica, ut ſuperioribus exēplis. Gellius huius neceſsitudinis meminit lib. v. *Maſſurius, inquit, Sabinus in lib. Iuris ciui. III. antiquiorem locum hoſpiti tribuit quàm clienti. cuius uerba hæc ſunt, In officijs apud maiores ita obſeruatum eſt. primùm tutelæ: deinde hoſpiti: deinde clienti: tum cognato: poſtea affini.* Idem ex oratione Cat. *Aduerſus cognatos pro cliente teſtantur: teſtimonium aduerſus clientem nemo dicit. Patrem primùm: poſtea patronum proximum nomen habere.* Hunc morem clientelarū uetuſtiſsimum Gallis fuiſſe autor eſt Cæſar lib. VI. de bel. Gallico his uerbis, *In Gallia non ſolum in omnibus ciuitatibus atq; in omnibus pagis partibusq́;, ſed penè etiam ſingulis domibus factiones ſunt.*

ſunt. E*arum factionum ſunt principes qui ſummam autoritatem eorum iudicio habere exiſtimantur, quorum ad arbitrium iudiciumq́; ſumma omnium rerum conſiliorumq́; redeat.* I*dq́; eius rei cauſa inſtitutum eſſe uidetur, ne quis ex plebe contra potentiorem auxilij egeret. ſuos enim opprimi quiſq; & circunueniri non patitur.* N*eque aliter ſi faciat, ullam inter ſuos habet autoritatẽ.* H*æc eadem ratio eſt in ſumma totius* G*alliæ, nanq; omnes ciuitates in partes diuiſæ ſunt duas.* C*um* C*æſar in* G*alliam uenit alterius factionis principes erant* H*edui, alterius* S*equani.* H*i cum per ſe minus ualerent, quòd ſumma autoritas antiquitus erat in* H*eduis, magnæq́; eorum erãt clientelæ,* G*ermanos atque* A*riouiſtum ſibi adiunxerant, eosq́; ad ſe magnis iacturis pollicitationibusq́; perduxerant.* P*rælijs uerò compluribus factis ſecundis, atque omni nobilitate* H*eduorum interfecta, tantum potẽtia anteceſſerant, ut magnam partem clientium ab* H*eduis ad ſe traducerent, obſidesq́; ab ijs principum filios acciperent, & publicè iurare cogerent nihil ſe contra* S*equanos conſilij inituros.* E*t paulo pòſt,* A*duẽtu, inquit,* C*æſaris facta cõmutatione rerũ, obſidibus* H*eduis redditis, ueteribus cliẽtelis reſtitutis, nouis per* C*æſarem cõparatis: quòd ij qui ſe ad eorum amicitiam aggregauerant, meliore conditione atque imperio æquiore ſe uti uidebant, reliquis rebus eorum gratia dignitateq́; amplificata,* S*equani principatum dimiſerant.* E*t rurſus,* H*i autem qui propter ueteres inimicitias nullo modo cum* H*eduis coniungi poterant, ſe* R*hemis in clientelã dederunt.* H*os illi diligẽter tuebãtur, ita & nouã & repente collectã autoritatẽ tenebant.* H*is uerbis accurate perpẽſis, ac ne perpẽſis quidẽ, ſed tantùm animaduerſis, nemo eſt (ut arbitror) qui nõ hanc noſtram*

ſeudorum conſuetudinem ab illa clientium obſeruãtia in patronos, & fide patronorum in clientes, oriundam eſſe iudicet. Itaq; *quos uaſallos uocant, cliẽtes* Latinè *appellare ſoleo : & cliẽtelam, obſeruãtiam ipſam & obſequiũ: quod homagium dicũt, clientaris officij ſpõſionem agnitionemq́;.* In *uſibus ſeudorũ apparet clientelam & beneficium olim hoc uocatũ fuiſſe : & res beneficiarias uocatas, quæ hoc iure poßidẽtur. & abnegare beneficium eos qui non agnoſcunt.*

Beneficium ipſum abnegare.

quanquam clientela interdum clientium multitudinem ſignificat, ut famulitium famulorum & miniſterium miniſtrorũ. ut in lege Deniq;, De pignoribus. *& equitium equorum armentum. & cuſtodia eos qui cuſtodiuntur, id eſt, reorum multitudinẽ. & ſodalitiũ ſodalium cœtum. & comitatus comitum, id eſt, aſſectatorum. & operæ operarios apud Suetoniũ, & apud Ciceronẽ homines redẽptos et conductos. Sicut apud* Græcos θεραπεία *obſequium ſignificat, & clientiũ turbam,* ἑταιρεία *ſodales & ſodalitatẽ: ſic* δουλεία, ἰατρεία, πρεσβεία ϗ πενεστεία τὸ πλῆθος *ſignificant.*

In fide eſſe.

In *fide autẽ alicuius eſſe, id eſt, quod ſeudum tenere ab aliquo dicunt.* Fides *enim auxilium & tuitionẽ ſignificat.* Cæſ.*lib.*11.*de bel.*Gallico, Cæſar *honoris* Diuitiaci *atq;* Heduorum *cauſa ſeſe eos in fidẽ re-*

In fidẽ recipere.

cepturum & conſeruaturum dixit : id eſt (ut uulgi uerbo dicam) in ſaluam gardiam. Cicero *in* Piſonẽ, E*umq́; ſeruis ſymphoniacis & alijs muneribus acceptis timentem multumq́; dubitantem confirmaſti, &* Theßalonicam *fide tua uenire iußiſti.* Id *eſt, ſub tua aſſecurantia, ut uulgò dicimus.* Inde *illa locutio,* Deorum *hominumq́; fidem implorare, id eſt, auxilium, ut ſolent ij quibus aliqua fit iniuria, aut aliqua uis infertur.* Verba *autem ad eam rem pertinentia ſunt hæc,* Inijcere *manum prædio clientela-*

rio,

rio, id eſt, ſæſire feudum. Et emancipare prædium, ut alibi diximus, pro eo quod eſt à clientela ſeſe eximere, & ut uulgò dicunt, deponere fidem, & alium in locum ſuum ſubſtituere. Patronus mancipio dare fundum dici poteſt, & in fidem ſuam clientem accipere: id eſt, in patrociniũ & tutelam. Cliens autem mancipio accipere, & fidẽ patroni ſequi, & in fidem ſe conferre, & clientelam exhibere, uel obſequium præſtare, & huiuſmodi alia, & alienato prædio obſequium exuere, uel clientelam. Mancipio fundum dare. *Is autem qui patronum agnoſcere non uult, controuerſiam ſui facere dici poteſt, & clientelæ ſe eximere, & cliẽtelam beneficiariamq́; conditionem inficiari. quod ſi temere faciat, in fraudem, id eſt, pœnam incidiſſe dicitur, id eſt, prædium commiſiſſe.* Cõtrouerſiam ſui facere. *Committere autem uulgò confiſcare dicunt.* Committere. *Cicero in Verrem, actione III. Eſt in eo teſtamento quo ille hæres eſſet, ſcriptũ, ut ſtatuas in palæſtra deberet ponere: facimus ut palæſtritæ negent eſſe poſitas, petãt hæreditatẽ, quòd eam palæſtræ cõmiſiſſe dicant. Paulus, De negocijs geſtis, Si periculũ erat, ne prædia in publicũ cõmitterentur. Inde commiſſa in titulo, De publicanis. Sunt & illa uerba, Catalogum rerum clientelarium ſubclientelariumq́; exhibere, id eſt, enumeramẽtũ, ut etiam uulgò dicitur, annuum patrono offerre, aut quintũ quenq; ſubquintumq́; nummum precij. Iuſta obſequia exhibere, dare manus ſupplices atq; obſequiales, oſculum obſequioſe porrigere, in uerba iurare, ſacramento adigi. At uerò patronus obſequia admittere dici debet, et oſculo in fidẽ recipere. Et uerba præire, & iureiurando diſcinctũ clientẽ adigere, manus iniectionem remittere. Manũ iniectã tollere, in fidẽ ſuſcipere: quod ſine fraude ſua aliorũq́; fiat; id eſt, ſaluo ſuo alienoq́; iure. Liuius lib. I. Fecialis regem*

*interrogauit,*Rex *facis'ne me tu regium nuncium, populiq;* Romani *Quiritiũ uaſa comitesq; meos?* Rex *reſpondit,* Quod *ſine fraude mea populiq;* Romani *Quiritium fiat, facio.* Dicitur *& apocham admiſſæ clientelæ dare, et cliens antapocham exhibitæ, quod aduotamentum lingua uernacula dicitur: id eſt, agniti patroni teſtificatio, et rerum clientelarum enumeratio.* Quod *uulgò tolerantiam appellant, precariũ clientelare* Latinè *dici poteſt. ut cum dicimus patronũ clienti indulſiſſe, ut precario poßideret, uel clientem precarium obtinuiſſe, uel annũ, uel quinquẽnale, uel aliud quantulumcunque, quod minoribus uiginti annis neceſſario datur, ab ijsq; ſuo iure poſtulatur.* Iuriſconſulti *precarij uerbo utentes, precario rogare dicũt, & precario concedere.* Non *me latet precariũ eſſe, quod quandoque reuocari poteſt: id eſt, quod nec ſtatutũ tempus, nec certum uſum habet, ſed aliud uerbum non habemus quo magis id ſignificare poßimus. ſunt enim precaria quædam ad certum tempus cõceſſa: unde interdictum de precario natum.* Prædia *autem olim quædam penſitantia dicebantur, quædam immunia.* Penſitationum *tria erant genera, ut inquit* Aſconius*, canon, obligatio, indictio, de quibus alibi diximus.* Quæ *immunia prorſus erãt, id eſt, ut nũc loquimur, alaudialia, ea optimo iure prædia dicebantur.* Cicero *de lege* Agr. Optimo *enim iure ea ſunt profectò prædia, quæ optima cõditione ſunt.* Libera *meliore conditione ſunt quàm ſerua. capite hoc omnia quæ ſeruiebant, nõ ſeruient.* Soluta *meliore in cauſa ſunt quàm obligata. eodem capite legis tuæ ſubſignata omnia: ſi modo* Syllana *ſunt, liberantur.* Immunia *meliore conditione ſunt, quàm illa quæ penſitant.* Ego Tuſculanis *pro aqua crebra uectigal pendam, qui mancipio fundum accepi, ſi à* Sylla

Quod ſine fraude ſua, aliorũq; fiat.

Precarium.

Penſitare.

Optimo iure prædia.

à Sylla mihi datus eſſet, Rulli lege nõ pendere. Qui uerò rerũ prædialiũ periti erãt, ij prædiatores uocabãtur, quo nomine hodie appellari poſſunt homines in iure prædiatorio periti. Cicero pro Cornelio Balbo, Etenim Quintus Scæuola ille Augur cũ de iure prædiatorio conſuleretur, homo Iuriſperitiſsimus cõſultores ſuos nonnunquam ad Furium & Caſellium prædiatores reijciebat. Idem ad Attic. lib. XII. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis XXV. ſpopõdiſſe dicit Flauius, & ſi reus locuples eſt, & Apuleius prædiator liberalis: tamẽ uelim des operam ut inueſtiges ex conſponſorum tabulis ſit'ne ita. Libera indictio uel arbitraria dici poteſt de ijs, qui uulgò taleabiles ad uoluntatem dicuntur. Eſt enim libera domino indictio in huiuſmodi obnoxios uel aſcriptitios homines, ut arbitratu ſuo inducere quantumuis collationem ei liceat. Prædiatores.

Ex l. Cum quidam. §. Fiſcus. in tit. De uſuris.

Fiſcus ex ſuis contractibus uſuras nõ dat, ſed ipſe accipit, ut ſolet à fornicarijs qui tardius pecuniam inferunt.) Fornicarij ſunt opifices & propolæ & inſtitores qui tabernas è fiſco conducunt ſub fornicibus, ut ibi merces ſuas uænales habeant, cuiuſmodi eſſe ſolent in porticibus fori uænalium, id eſt, macelli, quas fallas appellant. Fornices autem arcus erant in memoriam rerum à triumphalibus uiris geſtarum extructi, quaſi monumenta uictoriarum. Cicero libro II. de Oratore, Etiam illa ridentur quæ minuendi aut augendi cauſa ad incredibilem admirationem efferuntur, uelut tu Craſſe in concione, ita ſibijpſi magnum uideri Memmium, ut in forum deſcendens caput ad fornicem Fabij demitteret. Fornicarij. Fornices.

Ex l. Seia, ſuprà, eodem titul.

Niſi ſua quaq; die uſuræ ſoluerentur. & infrà, Non tamen in ampliorem quantitatem uſurarũ conueniri poſſit, quàm eius penſionis nomine quæ egreſſa eſt diẽ præſtitutum.) Senſus expoſcit ut etiam refragrantibus exemplaribus, non quaq; die ſed quæq;. nec quàm penſionis, ſed præterquam penſionis legatur.

Ex l. Si bene collocatæ, eod. tit.

Dummodo non acerbum ſe exactorẽ nec contumelioſum præbeat, ſed moderatum & cum efficacia benignum & cum inſtantia humanum. nam inter inſolertiam incurioſam & diligẽtiam nõ ambitioſam multũ intereſt.) Sic quidem legit Accurſius: qui etiam hæc uerba interpretãdo ineptire mihi uidetur. Ego uero locũ hunc mendoſum eſſe, ſicq́; emẽdandum cenſeo. Nam inter inſolentiam curioſam, & diligentiã non ambitioſam multũ intereſt, niſi
Solers. *legamus iniurioſam inſolentiam, id eſt, ἐφυβριστικὴν. Solers eſt acer & induſtrius, cui opponitur non inſolers, ſed iners. Ideoq́; non inſolertia, quod Latinum non eſt, ſed*
Inſolentia. *inſolentia lego. Eſt autẽ inſolentia, cũ eo genere peccamus quod uſitatũ non eſt. ut cum inſolentem hominẽ dicimus, ſignificãtes præferocẽ & ultra modũ uſitatum ela-*
Ἀλαζόνες. *tum. Græci ἀλαζόνα uocant. Cicero in ſecũdo de Oratore, Tum ſi erũt honeſtiora atq; grauiora, tamen nõ eſſe tanti ulla merita, quanta inſolentia hominis quantũq́; faſtidium. Inſolentiam pro faſtu inaudito aut inſolito poſuit. Et pro Cluentio, Iam inſolentiam noratis hominis, noratis animos eius ac ſpiritus Tribunitios. Quod odium dij immortales? quæ ſuperbia? quanta ignorantia ſui? quàm intolerabilis arrogãtia? Idem in Bruto, Inſulſitatem enim & inſolentiã tanquã inſaniã quandã oratiõis odit. ſanitatem*

tatem autẽ & integritatem, quaſi religionẽ & uerecundiã oratoris probat. Et in Oratore perfecto, *Gorgias autem auidior eſt eius generis, & ijs feſtiuitatibus (ſic enim ipſe cenſet) inſolentius abutitur.* Inſolentius *non pro elatius aut faſtidioſius dixit, ſed pro immoderatius & præter modũ ſolitum. Sic inſolentẽ exactorem* Vlpianus *intellexit durũ & acerbum, & omnino nihil remittentem.* Curioſus *eſt qui à* Græcis *periergos dicitur, à nimia & inuſitata cura agendarum rerũ, propter quod in uitio ponitur periergia, id eſt, anxietas, & ueluti diligentiæ redundantia.* Ambitioſus *aucupator eſt gratiæ, id eſt, philotimos.* Cicero *pro* Cluentio, *Hoc in reo qui abſoluit, ambitioſus: qui diſtulit, cautus: qui condẽnauit, conſtans exiſtimatur.* Idẽ *pro* Murena, *Quibus* Lucius Lucullus *tantum laudis impertit, quantũ neq; ambitioſus* Imperator, *neq; inuidus tribuere alteri in communicanda gloria ſolet.* Trãquillus *in* Auguſto, *Neq; poſt bella ciuilia in cõcione, aut per edictũ ullos militum commilitones appellabat, ambitioſius id eſſe exiſtimans quàm aut ratio militaris, aut temporũ quies, aut ſua maieſtas poſtularet.* Ambitioſus *in his exemplis pro gratiæ præcupido ponitur, & affectantius blandiente ad emerendum fauorem.* Ambitio *enim præter notum ſignificatũ, obſequium glorioſum ſignificat.* Trãquillus *in* Othone, *Nullo officij aut ambitionis in quẽquam genere omiſſo.* Ambitus *etiã pro aucupatione gratiæ & uitioſa emerẽdæ famæ cupiditate à* Quintiliano *ponitur libro* IIII. *Eſt enim, inquit, nonnunquam prauis iudicibus hic ambitus, aduerſus amicos, aut pro ijs quibuſcũ ſimultates gerunt, pronũciandi, faciendiq; iniuſtè, ne feciſſe uideantur.* Idem lib. XII. *Summouendum uerò eſt utrunq; ambitus genus, uel potẽtibus contra*

Curioſus.
Periergos.
Ambitioſus.
Ambitioſus.

contra humiles uenditandi operam ſuã: uel illud etiã ia-
ctantius minores utiq; cõtra dignitatẽ attollẽdi. non enim
fortuna cauſas uel iuſtas uel improbas facit. Ambitioſa
decreta, infrà, De decretis ab ordine faciendis, non ea in-
telligenda ſunt, quæ per largitionẽ facta ſunt, ut Accur-
ſius intellexiſſe uidetur, ſed quæ per gratiam. Tria enim
ſunt quæ iudicia corrũpere ſolent, ambitio, odiũ, & ſor-
des, id eſt, auaritia. Quintilianus in IIII. Sed præcipua
in hoc dicentis autoritas, ſi omnis in ſubeundo negocio
ſuſpitio ſordium aut odiorũ aut ambitionis abſuerit. Pli-
nius in III. epiſt. Etenim tum maximè fauor & ambi-
tio dominatur, cum ſub aliqua ſpecie ſeueritatis deliteſce-
re poteſt. Tranquillus in Domit. Plerunq; & in foro pro
tribunali extra ordinẽ ambitioſas Centumuirorũ ſenten-
tias recidit. nummarios iudices cum ſuo quenq; conſilio
notauit. Liuius, Conſul cum ſatis ambitioſe partẽ utrãq;
fouendo incerta reſpondiſſet, & reliqua. Idem libro IX.
de bello Maced. Carminaq; à militibus in Imperatorem
dicta, ut facilè appareret in iudicem indulgentẽ ambitio-
ſumq; ea dici, triũphũq; magis militari fauore quàm po-
Sordes. pulari celebrem. De ſordibus iudicum Cicero Philippi-
ca I. Vt enim quiſq; ſordidiſſimus uidebitur, ita liben-
tiſſime ſeueritate iudicandi ſordes ſuas eluet, laborabitq;
ut honeſtis decurijs potius dignus uideatur, quàm in tur-
pes iure coniectus. Idem in III. Nihil humile de Tarqui-
nio, nihil ſordidum accepimus. At uerò huius domi inter
ciues illius appendebatur aurum, numerabatur pecunia
unà in domo, omnes quorũ intererat totum imperiũ rei-
Δωροδοκία. publicæ nundinabantur. Sordes δωροδοκίαν Græci uocãt,
Δωροδόκοι. & ſordidos iudices δωροδόκους. À recentioribus etiã qui-
buſdam fures huiuſmodi iudices dicũtur, imitatione Græ-
corum

corum qui κλίπας appellant, ut à Lampridio in Alexandro, & Vopiſco in Aurelio. Iudicia autē obſcœna, id eſt, ſtupris & adulterijs corrupta, cōſtuprata à Cicerone luculento uerbo uocantur. Sic enim ad Atticum inquit libro I. Etenim poſt profectionē tuam primus (ut opinor) introitus fuit in cauſam fabulæ Clodianæ. In qua ego nactus (ut mihi uidebar) locū reſecandæ libidinis & coërcendæ iuuentutis, uehemens fui, & omnes profudi uires animi atq; ingenij mei, nō odio adductus alicuius, ſed ſpe non corrigendæ ſed ſanandæ ciuitatis, afflicta republica empto conſtupratoq; iudicio. Ambire alioqui eſt magiſtratum uel honorē petere, allegatis ob id amicis: Latinè etiam prehenſare uocatur. À Græcis itidem φιλοζωμεῖν, φιλοφρονεῖν, σπουδαρχεῖν, μνᾶσθαι, ἀρχαιρεσιάζειν, ἀξιοῦσθαί q; dicitur, id eſt, manibus rogando prehendere, ut candidati ſolebant: id eſt, qui magiſtratuum petitores ſe profitebātur in comitijs. Tranquillus in Cæſare, Sed cū editis iam comitijs ratio eius haberi nō poſſet, niſi priuatus introiſſet urbem, ambiētiq; ut legibus ſolueretur, multi contradicerent, & reliqua. Sic Salluſtius, Singulos, inquit, è Senatu ambiendo effecerunt. id eſt, prehenſando blanditijs exorando. Et ambitus huiuſmodi contentio gratioſa & blanda dicitur. Tacitus, Patres odio delatoris ut curia eijceretur, contra Agrippinæ ambitum peruicere. Ambitio autē duplex erat. Vna, lege uetita, unde leges de ambitu latæ, cū tributim pecuniæ diuiſorum miniſterio diſtribuerentur: hoc eſt, τῶν ὄχλων δωρισμός. Altera non uetita, quæ ſine largitione fiebat. Cicero in Salluſt. Cedo ſi fuerim in honoribus petendis nimis ambitioſus. non hanc dico popularem ambitionē, cuius me principem profiteor: ſed illam pernicioſam contra leges: cuius primos ordines Salluſtius

Κλίπης.

Conſtuprata iudicia.

Prehenſare.

Φιλοζωμεῖν, Φιλοφρονεῖν, &c.

Ambitio duplex.

Ambitioſum. Κατισπουδασμένον.

Salluſtius ducit. Ambitioſum etiã enixum dicunt & affectatum, quod Græci κατισπουδασμένον dicunt, id eſt, ingenti ſtudio factum. Tacitus libro duodecimo, de Othone loquens, Funus eius maturatum. ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. Spartia. in Adria. Aurum coronariũ in prouincijs minuit, & quidem difficultatibus ærarij ambitioſe ac diligẽter expoſitis. Tractum id à Græcis, qui φιλοτίμως dicunt ἀντὶ τοῦ ὑπερμέτρως, ἐπιμελῶς, id eſt, enixè præter modũ. Sic enim ambientes agere ſolent. In propoſito igitur diligentia non ambitioſa eſt iuſta & accurata, nec nimia nec affectata aut famæ aucupatrix. Nimiam & ambitioſam diligentiã notans Cicero in libro de claris Orat. ita inquit, Caluus cum literis eruditior quàm Curio, tum etiã accuratius quoddam dicendi & exquiſitius afferebat genus. Quod quanquã ſcienter eleganterq́; tractabat, nimium tamẽ inquirens in ſeſe, atq; ipſe ſeſe obſeruans metuensq́; ne uitioſum colligeret, etiam uerum ſanguinem deperdebat. Itaq; eius oratio nimia religione attenuata doctis & acutè audientibus erat illuſtris: à multitudine autem & à foro cui nata eloquentia eſt, deuorabatur. Nimia religione, inquit, id eſt, anxia & nimia diligentia ac cura, nunquam ſatis ſibi faciẽte, ὑπερμέτρῳ ἐπιμελείᾳ. Eodẽ etiam pertinet dictũ illud Plinij de Apelle loquẽtis lib. XXXV. Aliam etiã, inquit, gloriã uſurpauit, cum Protogenis opus immenſi laboris ac curæ ſupra modum anxiæ, miraretur. Dixit enim ſibi omnia cũ illo paria eſſe, aut illi meliora. ſed uno præſtare, quòd manũ ille de tabula neſciret tollere: memorabili præcepto, nocere ſæpe nimiã diligentiam.

Φιλοτίμως.

Ex l. Et in contraria, eodem tit.

Si mutuatus ſum pecuniam, ut creditorem tuum abſoluam.)

ſoluam.) Non impropriè hic ponitur abſoluere, ut credidit Accurſius, ſed elegantiſſimè. Terentius in Adel. Ibo ad forum ut hunc abſoluam. id eſt, reddito precio dimittam. Nam ueluti ligati ſunt quibus debetur aliquid, ut inquit Donatus. Idem in eadẽ, Obſecro hercle hominem impuriſſimum quamprimum abſoluitote, ne ſi iritatus fiet, aliquà ad patrẽ hoc permanet. de lenone loquẽs qui xx. minas aſſiduè flagitabat ab Aeſchino. Simile eſt liberare & dimittere creditorẽ, quod lingua uernacula expedire appellat. Vlpianus, Si filiusfa. accepit mutuam pecuniam, ut eum liberaret, qui ſi peteret, exceptione nõ ſummoueretur, Senatuſconſ. ceſſabit exceptio. À Græcis hoc ſumptũ. Ariſtoteles in VIII. Ethic. Οὐχ ὁμοίως δὲ καὶ συναλλάξαι καὶ διαλυόμενος ἐγκαλέσει: id eſt, Niſi autẽ ut contraxerit, ita diſſoluatur uel dimittatur, expoſtulabit. de creditore loquens qui in diem debitorẽ ſibi obligauit. Idem, γίνεται οὖν τὰ ἐγκλήματα μάλιστα ὅταν μὴ κατὰ τὴν αὐτὴν συναλλάξωσι καὶ διαλύωνται. Demoſthenes πρὸς Ἀπατούριον, τὸν μὲν τρόπον τοῦτον ἀπήλλαξε τοὺς χρήστας Ἀπατούριος, Hac ratione ſuos creditores liberauit Apaturius. Et κατὰ τιμοκράτους, Ἀπαλλάξαι τὸν κατήγορον, Id eſt, accuſatorẽ corrumpere, id eſt, διαφθεῖραι. Et hic identidem Paulus, Si mulier pacta ſit, ut ex fructibus fundi quẽ dedit in dotẽ creditor mulieris dimittatur, an ualeat pactũ? Liuius li. VI. ſecũdi belli Punici, Nõ ad Romã obſidendã, ſed ad Capuæ liberãdã obſidionẽ Annibalẽ ire. id eſt, ad Capuam obſidiõe liberãdã.

Absoluere creditorem.

Liberare creditorem.

Ex l. Nihil intereſt, De nauti. fœnore.

Quod in ſingulos dies in ſtipulatũ deductum eſt, ad finem centeſimæ nõ ultra duplum debetur.) Hic textus inuerſus eſt ab Accurſio & alijs, qui centeſimam uſurã ſortem æquare credebãt, quæ opinio iandiu exploſa eſt Hermolai

molai Barbari diligentia. Sic igitur hunc locum lego, Ad finem non ultra duplum centeſimæ debetur. Hoc ſenſu, non poſſe traiectitiam pecuniã ultra duas centeſimas mereri. Duæ autem centeſimæ poterant deberi pro duobus commeatibus. id eſt, pro pecuniæ traiectu, & merciũ retro importatione ex ea pecunia comparatarum, ut in lege prima huius tituli. Propterea Pollux libro VIII. *fœnus nauticum duorũ generum ponit, Heteroplum & Amphoteroplum. Heteroplum eſt cum commeatus tantùm periculum fœnerator ſuſcepit. Amphoteroplum cum remeatus quoq;. Centeſimæ autem duorum generum erant. aliquæ enim perpetuo fœnore ducebãtur, et duodenos quotannis nummos merebant, quos Plinius ad Traianũ duodenos aſſes appellat, his uerbis, Pecuniæ publicæ uereor ne ocioſæ iaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rariſsima occaſio eſt, nec inueniũtur qui uelint debere reipub. præſertim duodenis aſsibus quanti à priuatis mutuantur. Alteræ centeſimæ cum renouatione fœnoris anniuerſaria ducebantur, quas uſuras uſurarum appellant. Cicero uerbo Græco Anatociſmon appellat. ſic enim ſcribit quadam ad Atticum epiſtola libro* V. *Interim cum in edicto translatitio centeſimas me obſeruaturum haberem cum anatociſmo anniuerſario, ille ex ſyngrapha poſtulat ſibi ius dici. Idem, Clamare omnes qui aderant nihil impudentius Scaptio, qui centeſimis cũ anatociſmo contentus non eſſet. Idem, Senatuſconſultum modo factum eſt poſtquam tu es profectus in creditorum cauſa, ut centeſimæ perpetuo fœnore ducerentur. Hoc quid interſit, ſi tuos digitos noui, certè habes ſubductũ. Perpetuo fœnore dixit pro uno & eodem, ſine anatociſmo. Anatociſmus enim uſuræ eſt anniuerſaria renouatio, ut*

Heteroplum. Amphoteroplum. Centeſimæ duplices.

Anatociſmus.

tio, ut

tio,ut Cicero ipſe docet in ſexto ad eundẽ,his uerbis, Ma*gnam ego pecuniam confeceram ut ſoluerent, centeſimis ſexennij ductis cum renouatione ſingulorum annorum. Centeſimas quidem opinãtur ex eo dictas, quòd quolibet menſe centeſimum nummum mereant,id eſt, duodenos aſſes annuos:cui opinioni facile aſſentior.* Centeſimæ.

Ex l.Quinquaginta,De probationib.

Ab utroque ergo eius rei probatio exigenda eſt.) Le*go ab utro,interrogatiue.*

Ex l.Cum de ætate,eodem titulo.

E*t durum & iniquum eſt cum de ſtatu ætatis alicuius quæritur,& diuerſæ profeßiones proferuntur, ei potißimum ſtare quæ noceat.*) *Accurſius & qui eũ ſecuti ſunt, profeßionẽ depoſitionẽ teſtium interpretantur,ignorantia latinitatis lapſi,& hic & in lege,*E*tiam, & lege ultima,infrà eodẽ hoc titulo.Profiteri eſt publicè & apud acta aliquid ultro denũciare, quod uulgo inſinuare uocãt. Curtius lib.*IX.*Alexãder priuſquam ſecerneret quos erat retenturus, edixit ut omnes milites æs alienũ profiterentur.graue eſſe pleriſq; cõpererat, & quanquam ipſorum luxu cõtractũ erat, diſſoluere tamen ipſe decreuerat.* I*dẽ,* R*ex ſatis gnarus menſas totis caſtris poni iußit, & decẽ milia talentorum proferri,tum demum fide facta profeßio eſt.*F*iebat etiam profeßio in cenſu peragendo.* V*lpianus,* V*itia priorum cẽſuum editis nouis profeßionibus euaneſcunt.*À *Græcis* ἀπογράφεσθαι *dicitur,& profeßio* ἀπογραφή. Profiteri. Ἀπογράφεσθαι. Ἀπογραφή.

L*ucæ* II. Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου, καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν,*Hæc profeßio prima facta eſt, & reliqua.profiteri etiam merces dicimus,hoc eſt, uectigales facere, & publicanis nõ ſubducere.* V*nde merces improfeſſæ à* M*ar* Merces profeſſæ & improfeſſæ.

Y *tiano*

tiano dicuntur in l. Interdum, infrà, De publicanis, Quarum nomine negociatores uectigal non penderunt, id eſt, ἀτελώνητοι. Antiqui porrò liberos natos ſibi profitebãtur apud acta. Iuuenalis Satyra IX. Tollis enim & libris actorum ſpargere gaudes Argumenta uiri, foribus ſuſpende coronas, Iam pater es. Capitolinus in Marco philoſopho, Inter hæc liberales cauſas ita muniuit, ut primus iuberet apud præfectos ærarij Saturni unũquenq; ciuiũ natos profiteri, intra tertiũ diem nomine impoſito. Per prouincias tabellariorũ publicorũ uſum inſtituit, apud quos idem de originibus fieret quod Romæ apud præfectos ærarij: ut ſi fortè aliquis in prouincia natus cauſam liberalem diceret, inde ferret. Atq; hanc totam legem de aſſertionibus firmauit. Idẽ in Gord. Nam illud ſatis conſtat quòd filium Gordianum nomine Antonini ſigno illuſtrauit, cũ apud præfectũ ærarij more Romano profeſſus filium, publicis actis nomen eius inſereret. Scæuola in l. ultima, infrà, Mulier grauida & à marito repudiata, enixa filium abſenti marito, ut ſpurium in actis profeſſa eſt. Fiebat autem profeßio addito die & Cõſule, propterea profeßione ætas facile probari poterat. ut in lege prima, Codice, Si minor ſe maiorẽ dixerit. quod mirum eſt Accurſio hoc in loco excidiſſe. Eadem latinitatis ignorantia, aut etiam fœdiore lapſus eſt idem l. ſeq. ubi hæc uerba, Morem ei geri, pro morem iudiciorum ſeruari interpretatur, quo modo etiã interpretatus eſt in l. Quod ſi poſſeſſor, ſuprà, De rei uendic. palmarium ſibi eſſe ratus hoc uerbum enarrauiſſe, quod Placẽtinus ſe non intellexiſſe faſſus eſt. Cicero in II. de Oratore, Quæ eſt enim alia cauſa niſi quòd nobis & horum adoleſcentium ſtudio qui te attentißime audierũt, morem gerere uoluiſti. Morem gerere Cicero pro obſequi

[Margin notes: Ἀτελώνητοι. — Profeſſio liberorum natorũ. — Morem gerere.]

obſequi dixit. Dicitur & morigerari. Idem in Orat. perfecto, Voluptati autem aurium morigerari debet oratio. Ipſe ad Atticum libr. XIII. ſic Græcè dixit, Ad id autem quod uolumus ἀφίδρυμα, nihil aptius uidetur quàm lucus quem ego noram. Sed celebritatem tum nullam habebat, nunc maximam. In hoc τοῦ τύφου μου πρὸς θεῶν τροπωφόρησον. In hac mea inſolentia & faſtum obſecro te per deos mihi morigerare. hoc eſt, indulge & patientiam accommoda, τὴν χάριν ταύτην χάρισαί μοι. Sunt & alia huiuſmodi non pauca, ut alibi diximus, omnia fuſtuario digna ſi quidem hoc tempore dicta eſſent, ut in lege Teſtium, infrà, De teſtibus, circa principium, An ad ea quæ interrogaueris extempore ueriſimilia reſponderit. Vbi hoc uerbum extẽpore, id eſt, confeſtim & in præſentia, idem Accurſius non intellexit.

Morigerari. Extempore.

Ex l. Qui teſtamentum, eodem tit.

Titio centũ do lego, quæ ideo ei nõ caui, quòd omnem fortunam & ſubſtantiam, ſi quam à matre ſuſceperat, in ſinu meo habui ſine ulla cautione.) In ſinu meo dixit, pro in occulto & penitus apud me & in poteſtate mea. Simile illud Ciceronis in III. Tuſcul. Tantùm iſtos admonebo, ſi maximè uerum ſit ad corpus omnia referre ſapientẽ: ſiue (ut honeſtius dicã) nihil facere niſi quod expediat, ſiue omnia referre ad utilitatẽ ſuã, quoniã hæc plauſibilia nõ ſunt, ut in ſinu gaudeãt, glorioſe loqui deſinãt, id eſt, ſecũ & cum ſuis gaudeãt, nec gaudiũ ſuũ in uulgus edant, & palàm faciãt. Sic intelligo illud ſcite dictũ ab eodẽ ad Q. fratrẽ, Mihi crede in ſinu eſt, neq; ego diſcingor. Ac ſi diceret, in poteſtate habeo, neq; periculum eſt, ut imprudenti mihi uel immemori excidat, & ita in poteſtate mea eſſe deſinat. Vel in ſinu, hoc eſt, in occulto: neq; pĩculũ eſt

In ſinu habere.

ut indicio meo mihi excidat, qui noui tacēda ſilere & continere. Plin. in Panegyr. An ſenatū populumq; Romanū, exercitus, prouincias, ſocios tranſmiſſurus uni, ſucceſſorē ex ſinu uxoris accipias? ſummæq; poteſtatis hæredē tantùm intra domū tuā quæras? Ex ſinu uxoris, id eſt, ex familiaritate penitiſsima & intima amicitia. Cic. ad Attic. lib. 11. Itaq; in ſinu aut in familiaritate adoleſcentis, & cū eo (ut res indicat) ſæpe cōgreſſus, rem in eū locū deduxit, ut diceret ſibi certū eſſe cū ſuis in Pōpeiū impetū facere. Plinius in eodē Panegyr. Geſtus Conſulatus nō in hoc urbis

Sinus. ocio & intimo ſinu pacis, ſed iuxta barbaras gētes. Sinū hic pro ſecuritate poſuit. Alibi, Confugit in ſinū tuū concuſſa reſpub. ruensq; imperiū ſuper Imperatorem, Imperatoris tibi uoce delatū eſt. id eſt, in præſidiū. Quod autē dicit hic Iuriſconſultus, Quæ mihi pertulit, hūc habet intellectum, quæ apud me eſſe ſiuit, nec à me repetijt.

Ex l. Si arbiter, eodem titulo.

Poteſt enim memoria nō teneri intra annū puta factū, cum interim nemo ſit eorū qui meminerit quibus Conſulibus id uiderit.) Neceſſe eſt (niſi fallor) ut hæc particula nō, expungatur, & affirmatiue legatur. aut ut teneri non intra annū, legatur. poteſt enim hoc memoria teneri. Nā præterquā quòd ſenſus id expoſcit, particula etiā interim quæ hic aduerſatiua eſt, nos ita credere cogit, ut ſit ſenſus, Poteſt enim fieri ut multi meminerint nō ante annū id factū, nec tamen meminerint certū diem aut Conſulē quo

Interim. Cōſule id factum ſit. Interim autē pro tamen hoc in loco accipitur, ut apud Ciceronem pro Sylla, Quod flagitium Lentulus non cū Antonio cōcepit? quod ſine eodē illo Catilina facinus admiſit? cū interim Sylla cū iiſdem illis, non modo noctem ſolitudinemq; non quæreret, ſed ne mediocri

eri quidem ſermone & congreſſu cõiungeretur. Quod ſi=mile eſt ac ſi diceret, Et tamen Sylla tũ cum illis non con=iunctus erat. Et paulo pòſt, Et hoc infinite ſimiliter ſur=ſum uerſum accideret, cum memoria operis facti non ex=taret. Lego uel repugnantibus exemplaribus, Et hoc infi=nite ſimiliter ſurſum uerſus acciderit, tum memoriam ope ris facti nõ extare. Sic enim ſenſus explicitus elucebit. Nec uerba duo ſubaudiri neceſſe erit, ut Accurſius ineptule cẽ=ſuit. Pandectarũ enim libris à Iuſtiniano ad Accurſiũ per multa ignorantiæ ſecula, per alios atq; alios exemplariũ traduces deinceps propagatis, & (quod ſuper omnia eſt) manibus Latinè neſcientium, nihil magnopere mirãdum, multas mendorum labes inoleuiſſe: partim ita indelebiles, ut quò magis attingantur, eò illuſtriores fiãt: partim faci=le eluibiles, quæ potiſsima pars eſt, niſi fortè autoritate Ac curſij agnoſcentis ſacroſanctæ factæ eſſe credantur. Cuius ego ut iuriſperiti autoritatem ſequi, non ut literatoris ſo leo. Simile eſt in lege penultima, infrà, tit. proximo, Si res geſta ſine literarum quoq; conſignatione ueritate factum ſuum præbeat. Vbi probet legendum eſſe, mirum eſt Ac=curſium non uidiſſe. Sunt & alia huiuſmodi quæ ſcientes præterimus: ſatis eſt enim ſpecimen eorum dediſſe.

Ex l. Teſtiũ, De teſtib. circa princip.

An honeſtæ & inculpatæ uitæ, an uerò quis notatus et reprehenſibilis.) Inculpatus uerbum eſt ſignificantius, quàm uulgo eſſe putetur. Quemadmodũ illaudatus quod ei è regione opponitur. Gellius lib. 11. de illo loco Vergi=liano loquens, Aut illaudati neſcit Buſyridis aras: Sed e=nim, inquit, q in omni re atq; omni tẽpore laude omni ua cat, is illaudatus eſt, iſq; omniũ peſsimus deterrimuſq; eſt. Sicuti omnis culpæ priuatio inculpatum facit. Inculpatus autem Illaudatus. Inculpatus.

autē inſtar eſt abſolutæ uirtutis: illaudatus quoq; finis eſt extremæ malitiæ. Itaq; *Homerus non uirtutibus appellandis,ſed uitijs detrahēdis laudare ampliter ſolet.* Hoc enim *eſt* μάντις ἀμύμων Iliados I. *Inculpabilis auſpex,* ἄψογος. *E*adē *ratione* V*ergilius dixit inamabilē paludem.*Ex *hoc Gellij dicto apparet inculpatū teſtem à* C*alliſtrato dictū eſſe exploratæ fidei,ac nulla unquam incōſtantia teſtimonij labefactatæ,& moribus probatiſſimis, & integræ famæ.* Hoc *nomine propriè uocari poſſunt heroës illi quos nouem probos appellant, ab eo indito nomine quòd clariſſimam illam fortitudinis gloriam nulla uſquam indignitate temeraſſe & delibaſſe creduntur.* Quanquam *uerbo* Homerico *amymones ſignificantius dicantur,hoc eſt,qui nihil unquam riſu & ſubſannatione dignum admiſerunt.* οἱ μὴ ἔχοντες τι τῆς μωμήσεως ἄξιον, ἤγουν τοῦ γέλωτος τῶν μυκτήρων οὐχ, διότι ἀμύμονες. Ac *ſi dicas, in quos nihil obtrectatoribus aut cauillatoribus licet.* Inculpati *etiam* Latinè *dici debēt equites ſplēdidioris nominis,quos equites ſine opprobrio appellamus,ſignificantes eos perpetuo ac conſtanti militiæ tenore nullum prorſus in ſeſe dedecus admiſiſſe.*

Inculpati heroës nouem.

Amymones.

Ex eadem l.paulo pòſt.

Qui & *cuius dignitatis,& cuius æſtimationis.*)Lego, Qui *et cuius dignitatis & cuius exiſtimatiōis ſint,& qui ſimpliciter uiſi ſunt dicere ueritatem.* V*trū unū eundemq́; præmeditatum ſermonē attulerint, an ad ea quæ interrogaueris,ex tempore ueriſimilia reſponderint.* Quo *in loco* Accurſius *ignorantia latinitatis fœde hallucinatus eſt.* Sic *enim ipſe legit,* An *ad ea quæ interrogaueris extēpore,ueriſimilia reſpōderint, cum certo certius ſit poſt uerbū interrogaueris ſubdiſtinguēdū eſſe,& inde inferēdum uno ſpiritu,extempore ueriſimilia reſpōderint.* Accurſius *enim*

enim de tempore ſuper quo interrogãtur teſtes intellexit, cum ſit ſenſus prorſus alius. Extempore *enim à Iuriſconſulto aduerbialiter poſitum eſt pro in præſentia, & illico & impræmeditate, quod à* Græcis *per imitationem Latini acceperũt, qui* ἐκ καιροῦ *dicunt, &* ἐπὶ καιροῦ, *hoc eſt,* ἐκ τοῦ παραχρῆμα. *Aeſtimare igitur debet iudex an unum & eundem ſermonem teſtes & domi præmeditatũ attulerint, an ad ea quæ necopinato interrogati ſunt, extẽpore, id eſt, derepente ueriſimilia reſponderint, quod indicium eſt puri ac ſynceri teſtimonij. Debet enim (ut aiunt) è re naſci teſtimonium, nõ autem uelut è cõmentario proferri. Quintilianus in x. Maximus uerò ſtudiorũ fructus eſt, et uelut præmiũ quoddam longi laboris extempore dicendi facultas. Eant igitur barbariei uindices, qui linguæ Latinæ cognitionẽ nihil ad ſtudium iuris ciuilis conferre, atq; etiam obeſſe deprædicare non erubeſcunt: perinde quaſi qui à Ciccrone & Quintiliano, & reliquis eiuſdem aut proximæ claßis ſcriptoribus Iuriſconſultorũ intelligẽtiã petat, is à nymphis uinũ poſcat (ut dicitur) aut aquã à Libero. Videlicet ipſi ignari, iuris huius conditores latinitatis & elegãtiæ cõſultos nedum iuris fuiſſe. Verùm hoc illud eſt potius, Habet amatores multos antiqua illa linguæ Latinæ puritas, ſed paucos ex profeſſo: quemadmodum & libertas in tyrannide. Quotus enim quiſque eorum etiam qui non modo elegantiam deteſtari ſolent, ſed etiam qui grammaticæ contemptum profitentur, non in cenſendo ſcribendoq́; caperata fronte barbariem illam enixè excutere uidetur, & ueluti trochleis decimum quodq; uerbum non deterrimum ex intima mẽte ducere (Ac ſi quod ſorte fortuna probum & elegans ore exciderit, protinus attentionem quaſiq; plauſum præſtigiæ petere? Sed*

Extempore.

Ἐκ καιροῦ.

Ἐπὶ καιροῦ.

ſcilicet quod aſſequi ſe poſſe deſperant, fugitare etiã auerſariq; uideri uolũt. Attendant igitur tandẽ (*Si mens tamẽ diu potatis erroribus ebria aliquid eos ſanum conſiderare permittit, ut diuus inquit Auguſtinus*) Animaduertant Accurſium (*quem ipſi ſibi Ciceronis & Quintiliani, & omnium antiquorum inſtar eſſe uoluerunt*) *non ſatis lotis manibus ad tractandam iuris interpretandi materiam acceßiſſe, tametſi in principio ſtatim* Pandectarũ *deterrente eũ* Caio: *ut mirũ nõ ſit tã maculoſos* Iuriſcõſultorũ *libros nũc eſſe, qui ſordidis manibus tandiu cõtrectati ſint. Cæterùm exiſtimationis hic nõ æſtimationis legendũ eſt.* Libra*riorũ enim errore factũ eſt, ut ubiq; in iure hæc uerba con-*

Aeſtimatio. *fuſa ſint, cũ multũ ſignificatione differãt.* Aeſtimatio *cõſideratio eſt & perpenſio: exiſtimatio iudicium & arbitra-*

Exiſtimatio. *tus.* Exiſtimatio *ab æſtimatione proficiſcitur. rebus enim æſtimatis, id eſt, perpenſis & excußis, poſtea iudicamus & arbitramur. Sed iã exiſtimatio pro fama uſurpari cœpit: quemadmodũ &* opinio, *ut* Græcè δόξα. *Fama ſiquidẽ ex uulgi iudicio naſcitur.* Propterea *exiſtimatum hominẽ* Gellius *appellat qui in primis cenſetur.* Nam *quos* Euri-

Οἱ δοκοῦντες. pides τοὺς δοκοῦντας *uocauit in* Hecuba, *ille exiſtimatos*

Οἱ ἀδοξοῦντες. *uertit.* Contrà *inexiſtimatos* τοὺς ἀδοξοῦντας. *Cice. in* II. *de* Oratore, *de exordio loquens,* Ex *ijs autem, inquit, apud quos agetur, ſententias duci decebit, ut beneuolos, bene exiſtimantes efficiamus: id eſt, bene de reo iudicãtes.* Exiſtimator *eſt opinator &* δοξαστής. *Cice. in* Orat. *perfecto,* Illud *tamen meminerimus, ita nos potius acturos, ut omnia quaſi exiſtimatores uideamus loqui, non ut magiſtri.* Et *in* Bruto, Exiſtimator *doctus & intelligẽs.* Et *exiſtimatio eſt opinio,* ὑπόληψις, *quod tacitum eſt iudicium.* δοξαστικὸς *exiſtimator qui ui præditus eſt opinandi.* Ariſt. *in* VI.

in VI. Ethic. καθάπερ ἐπὶ τοῦ δοξαστικοῦ δύο ἐστὶν εἴδη δεινότης καὶ φρόνησις, *æſtimator autẽ eſt iudex. In ſecundo de Finibus, Quia te habeo æquiſsimũ eorum, quæ mihi cõmunia tecum ſunt, æſtimatorem & iudicem. Curtius, Immodicus æſtimator ſui, celebrare quæ geſſerat cœpit. eſt enim æſtimare,* τιμᾶν, διακρίνειν, σταθμᾶσθαι, καταθεωρεῖν. *Sunt enim huiuſmodi non pauca lubrici erroris, quæ apud autores Latinos inſcitia librariorum emendatorumq́; mutuo ſuccedentia inueniuntur: quorũ tamen aliqua nõ facilè à quolibet deprehenduntur, ut hoc æſtimo pro exiſtimo, & uiceuerſa, hoc pro illo, centũ in locis iuris. Cicero in Verrẽ, actione* III. *in fine, Craſsi, inquit, & Antonij, ut opinor, ad cauſam non accederent, neq; in alterius impudentia ſui pudoris æſtimationem amitterent. ubi exiſtimationem legendum.* Et *itidem in* IIII. *Sic iudico & indico.* Iudicare. *Quintilianus in ſecundo, de genere orationis loquens, Nam mihi aliam quandam uidetur habere naturam ſermo uulgaris, aliam uiri eloquentis oratio. Cui ſi res iudicare modo ſatis eſſet, nihil ultra uerborum proprietatem elaboraret. Quo in loco indicare legendum, pro eo quod eſt ſimpliciter rem enunciare, non figurate aut ornate dicere. Græcè* ἀπαγγέλλειν *&* ἑρμηνεύειν. *Apud eundẽ anguſtius pro auguſtius, ſic enim, inquit, de claris pictoribus loquens, Nam Zeuſis plus membris corporis dedit, id amplius atq; auguſtius ratus, atq; ut exiſtimant Homerũ ſecutus, cui ualidiſsima quæq; forma etiam in fœminis placet. Sed anguſtius pro auguſtius uulgo in impreſsis legitur. Auguſtius autem magnificentius ſignificat, & plenius maieſtatis,* ἀξιωματικώτερον, σεμνότερον, σεβαστότερον, ἱερώτερον, ἀξιοπρεπέστερον, σεβασμιώτερον, θεοπρεπέστερον. *unde Auguſti Imperatores dicti. Direptus pro diremptus.* Auguſtius.

Cicero in Officijs circa finem, Quò magis reprehenden-dos Calliphonem & Dinomachũ puto, qui ſe direpturos controuerſiam putauerunt. Dirempturos enim legi debet à uerbo dirimo. Et in l. penul. De iure dotium, Si direpto matrimonio petitur, ex cauſa & perſona id tribuendum puto. dirempto legi debet. Liuius lib. IIII. ab Vrbe cond. Decemuiros connubium diremiſſe ne incerta prole auſpi-

Vendico. *cia turbarētur,* καταλύσαι. *Vendicare pro uenditare. Cice-ro in Lælio, Quanquam à multis ipſa uirtus cōtemnitur, & uendicatio quædã atq; oſtentatio eſſe dicitur. Vendi-tatio legi debet. Sic apud Quintilianũ in XII. uendicandi pro uenditandi. Summouendũ uero eſt, inquit, utrũq; am-bitus genus uel potentibus cōtra humiles uenditandi ope-ram ſuam, uel illud etiam iactantius minores utiq; contra dignitatem attollendi. Eſt autem uenditare oſtētare, tracta ab inſtitoribus metaphora, qui merces ſuas oſtentare præ-cupidè ſolent. Et uenditare ſeſe alicui, eſt per aſſentationẽ operam ſuam ultro ſpondere, quaſiq; uænalem oſtentare.*

Ἐνδέκνυσθαι. *Græci hoc* ἐνδέκνυσθαι *dicunt. Demoſthenes* περὶ παραπρε-σβείας, ὅτοι δ᾽ ἐχαρίζοντο πάντα ἐνδεικνύμενοι καὶ ὑπερχολα-κεύοντες ἐκεῖνον. *Cicero ad Atticum, Sermo hominũ à Phi-lotimo ad me ſcribitur. Is enim me ab optimatibus ait cō-ſcindi. Quibus optimatibus dij boni? qui nunc quo modo occurrũt? Quo modo autem ſe uenditant Cæſari? Vbi ta-men uendicant corrupte legitur. Id eſt, ſeſe in clientelam Cæſari dedunt, & in eius partes adiungũt,* ἑαυτοὺς προσνέ-μουσι τῷ καίσαρι. ἑαυτοὺς παραδιδόασι χρῆσθαι ὅτι βούλοιτο. *Hoc autem uerbum mirum eſt apud omnes ferme autores &*

Detineri. *ubiq; deprauatum eſſe. Detineri etiam, id eſt, diſtringi,*

Περισπᾶσθαι. *quod Græci* περισπᾶσθαι *dicunt. In Philip. XI. Nos alio bel-lo detineri putat. ubi diſtineri legendum. Liuius libro I.*

ſecundi

ſecundi belli Punici, Oppida ad omnia tuenda obeundaq́; multimoda arte detineri cœpti ſunt. pro diſtineri. Apud Tacitum corruptius legitur, Interim Galbam duæ ſententiæ detinebant, ἀνθεῖλκον δύο γνῶμαι. *Diſtinere, occupare & diſtringere, unde diſtentus pro occupato. Cicero de Natura Deorum circa finem. Et ad Atticum diſtentiſſimus pro occupatiſſimo, quod etiam à diſtendo deriuari poteſt. Liuius, Diſtendit ea res Samnitium animos. Et in* III. *ab Vrbe condita, Reliquo exercitu haud procul mœnibus inſcribi confidunt: ut diſtenderent hoſtium copias,* ἐφ᾽ ᾧ περὶ πάντας διασπάσῃ τῶν ὑπεναντίων. *Deduco pro diduco, in l. Idem, ſuprà, De rei uendicatione, Si plumbũ cũ argẽto mixtũ ſit: quia deduci poßit, nec cõmunicabitur, nec cõmuni diuidũdo agetur: ſed ſi deduci nõ poßit. ubi diduci utrobiq; legendũ, pro dirimi, diſtingui. Quintilianus libro* III. *circa finem, Nec diſcentẽ per ambages fatigabit, nec corpus orationis in parua momenta deducet. pro diducet,* διαστελεῖ. *Cicero in Academ. Situs earum rerum & interualla aut contrahimus aut deducimus. pro diducimus. Eſt enim diducere diſtinguere, diuidere. Quintilianus in* XI. *Argumenta diducet in digitos, & propoſitionum & partitionum captabit leporem. Idem de pronunciatione, Stare diductum, uel rigidum, uel ſupinum, uel incuruum, uitioſum eſt. Diductum, id eſt, diuaricatis diſtentisq́; cruribus,* διαβεβηκότα, διεσχισμένον. *Et quis pro ecquis, & quod pro ecquod, & quid pro ecquid, ſexcentis in locis apud Ciceronem. ut, & quemnam pro ecquemnam. Ecquis interrogatiuum eſt pro nunquis. Perſtringere aciem uel oculos, & præſtringere, quidam idem ſignificare putant, quæ identidem apud autores ſuccidanea inuicem aut errore aut*

Diſtinere & Diſtentus.

Diſtendere.

Diduco.

Ecquis.

Præſtringere.

aut opinionum uarietate legimus. Malim tamen præſtringere dici. Vnde præſtigiæ & præſtigiatores dicti. Eſt enim præſtringere, obtenebrare, caliginem offundere: ut ſol præſtringit oculos obtuentium. περιαστράπτειν, καταλάμπειν, δυσωπεῖν. *Et præſtigiatores, qui celeritate luſitandi, & ludibria illa oculorũ factitandi præſtringunt uiſum intuentium, ut miracula facere credantur.* Cicero *in* 1. *de Diuinatione, Quorum utrunq; præſtringere aciem mentis ſolet.* Et *ad* Brutum, *Qui ſplendore falſi honoris obiecto, aciem boni ingenij præſtringi poſſe cõfidunt.* ἀμβλύνεσθαι.

Perſtringere. *& acies gladij præſtricta,* ἀπεστομωμένη. Perſtringere *uerò eſt leuiter attingere,* προσάπτεσθαι, προσψαύειν, *& metaphoricôs pro leui dolore afficere,* καθάπτεσθαί τινος. Cicero *circa finem* Bruti, Conſulatusq́; *meus qui illũ leuiter perſtrinxerat. id eſt, dolore nonnullo affecerat.* Proinde *pro*

Offundo. *perinde.* Effundo *pro* offundo. Cicero *de* Finibus *lib.* III. Obſcuratur *enim & effunditur luce ſolis lumen lucernæ.* Vbi *offunditur ſcribi debuit, pro circũfunditur & obruitur,* περικαλύπτεται. Et *lib.* I. *de* Natura Deorũ, Multis *etiã ſenſi mirabile uideri eam nobis potiſsimum probatam eſſe philoſophiam, quæ lucem eriperet, & quaſi noctem quãdam rebus effunderet.* De Academica *loquens, ubi itidem offunderet ſcribi debuit.* Et *inſigni errore ſexcuplex &*

Seſcuplex. *ſexcuplum per x pro s ſeſcuplex & ſeſcuplum, id eſt, hemiolium uel ſeſquialterũ. de quibus alibi fortaße dicemus.* Conſenſus *iudicum, pro conſeſſu.* Leniter *pro leuiter, id eſt, remiſſe, quod* Græci ὑφέμα *dicũt.* Leue *pro non arduo.* Curtius, Rupes *leuiore ſubmiſſa faſtigio: id eſt, ſenſim ſeſe attollente. ubi etiam lene legi poteſt.* Sic Plinius Iunior, Leuiter *& ſenſim conſurgentem cliuum, dixit,* ἠσυχῆ προσάντη. Confirmatio *pro* conformatio. Cicero *libro* 1. *de*

Natura

Natura Deorum, *Quæ compoſitio membrorũ, quæ confirmatio lineamentorũ, quæ figura, quæ ſpecies humana poteſt eſſe pulchrior?* Conformatio legi debet, ὑποτυπώσεις. *ut apud* Quintilianũ, *Confirmationes uerborum pro cõformationes.* Et *confirmatio orationis pro cõformatione. & aliàs perſæpe.* Energia *pro enargia apud eundem in* Energia. *octauo,* Itaq;, *inquit, energia cuius in præceptis narrationis feci mentionem, inter ornamenta ponamus. Cuius uirtus eſt res de quibus loquimur, clare atq; ut cerni uideantur enunciare.* Enargia *per a ſcribi debet, id eſt, euiden-* Enargia. *tia & rerum repræſentatio, &, ut* Cicero *inquit, illuſtratio.* Energia *enim per e in ſecũda ſyllaba efficientiam ſignificat. Sic apud* Ciceronem *in* Acad. *Eosq́; qui perſuadere uellent eſſe aliquid quod cõprehendi & percipi poſſet, inſcienter facere dicebant, propterea quòd nihil eſſet clarius energia ut Græci appellant, perſpicuitatẽ aut euidentiam nominemus.* Enargia *per a legi debet.* Inimicũ *pro mimico apud* Plinium *in* VII. *epiſt. ad* Montanum, Mimicum. *Maximè tamen (inquit) hic me titulus admonuit quàm eſſent inimica & inepta quæ interdum in cœnam, in has ſordes abijcerentur.* Quo *in loco ex antiquis codicibus mimica legimus, id eſt, hiſtrionica.* Aduocamentum *pro* Auocamẽtum. *auocamento, apud eundem ad* Geminũ *lib.* IX. *qui tamen in antiquis octauus inſcribitur,* Ero *ergo ſuſpenſus pro homine amiciſsimo, dum admittere aduocamenta & cicatricem pati poſsit.* Vbi *auocamenta ſine d legendum, haud dubiè pro ſolatijs quæ mentem à mœrore & animi ægritudine auocãt,* περιαγωγὰς ἀπὸ τῶν λυπῶν ἀσχολούσας. Lactantius *libro de* Opificio dei, Traducitur *autẽ mens cogitatione cæca, & ſibi auocamenta inuenit, ne ſaluberrimam quietem corporis interrumpat. Auocamenta animæ appellat*

appellat ea uiſa quibus in ſomnum corpus delabitur. Sic apud Quintilianũ lib. x. Namq; illa ipſa quæ delectant, neceſſe eſt auocẽt ab intẽtione operis deſtinati: neq; enim ſe bona fide in multa ſimul intendere animus totũ poteſt. Vbi aduocẽt per d corrupte uulgo legitur. Et in hac ipſa lege. §. ultimo, Et multo minus milites aduocandi ſunt à ſignis. auocãdi ſine d legendum eſt, ἀθελητέοι. Adijcio & addico (de quibus alibi dictũ eſt) errore librariorũ identidem mutuo ſuccidanea ſunt, ut proprius & propius, ſie quẽter in his libris. Quædã non erroris ſed iudicij ſunt, ut fiſtuca & feſtuca pro eodẽ: de quibus alibi dictũ. Vindico & uendico. exuccũ pro exucto. demẽſum pro dimẽſo, cuius meminit Nonius. monimẽtũ pro monumẽto. autor & author uel autor. ſimilare pro ſimulare. perducere puellã
Προάγειν. *pro producere, id eſt, προάγειν. & perductor pro produ-*
Perductor. Productor. *ctore, id eſt, amantiũ internuncio & adminiſtro libidinis. qui Græce προαγωγὸς & προαγωγεὺς dicitur. Sunt & alia huiuſmodi multa, ſed iſta nunc in mentem uenerunt.*

Ex eadem lege. §. Idem diuus.

Quæ crimina obiecerit.) Hic locus haud dubiè in omnibus libris mutilatus eſt. Sic autẽ emendari poſſe uidetur, ut unũ uerbũ incuria librariorũ ablatũ reſtituatur, & aliud in locũ ſuũ reponatur hoc modo, Noſti quæ crimina obiecerit apud me Alexãder Apro. quem quia non probabat, & reliqua. remiſi ad prouinciæ præſidem.

Ex lege, Inuiti, eodem titulo.

Item is qui exercitui præbendam conduxerit.) Sic in omnibus libris legitur hic locus. Fortaſſe autẽ ſic reſtitui poteſt, Item is qui exercitui quæ opus ſunt præbenda cõduxerit. Liuius lib. III. ſecundi belli Punici, Prodeundum igitur in cõcionem Fuluio Prætori eſſe, indicandasq; po-

pulo

pulo publicas neceſsitates, exhortãdosq́; qui redempturis auxiſſent patrimonia, ut reip. ex qua creuiſſent tẽpus accõmodarent, cõducerentq́; ex lege præbẽda quæ ad exercitum Hiſpaniæ opus eſſent. Fortaſſe etiã *ſic*, Item is qui *exercitui præbendam annonam conduxerit.*

Ex eodem titulo, circa finem.

Produci teſtis non poteſt, qui antè in eum reum teſtimoniũ dixit.) Accurſius locũ *implicitum interpretatione ſua implicatiorem reddidit.* Exiſtimo *autem locũ aut mutilatum eſſe, aut inuerſum: ſicq́; legi debere,* Produci *teſtis non poteſt in reum, qui antè in eum teſtimonium dixit.*

Ex l. Plurimũ, De iur. & fact. ignor.

Sed Caſsius ignorantiã Sabinũ ita accipiendam exiſtimaſſe refert, non deperditi & ſecuri hominis.) Exiſtimo *non deperditi legendũ eſſe, ſed deſidia præditi & ſecuri hominis. Securus eſt diſſolutus ſine ulla cura, quem ſupinum* Iuriſcõſulti *uocare ſolent, id eſt, ſocordem & deſidẽ. quo modo & Græci* ὕπτιον, τοῦτ' ἔστιν τὸν ἄπρακτον. Quintilianus *de* Tautologia *loquens lib.* VIII. *Hæc enim quãquam nõ magnopere ſummis autoribus uitata, interim uitium uideri poteſt, in quod ſæpe incidit etiam* Cicero, *ſecurus tam paruæ obſeruationis. id eſt, negligens & contemptor,* ἀφροντιστῶν. Lucanus *in* I. *Pharſaliæ, de leone loquẽs,* Per *ferrũ tãti ſecurus uulneris exit.* Prouerbiorũ *decimoquinto,* Omnes *dies pauperis mali ſecura mens, quaſi iuge cõuiuium.* Quem *locũ* Lyranus *ineptè interpretatus eſt ignorantia huius Latini uocabuli.* His *enim uerbis beata illa ſecuritas ſignificatur, quã* Democritus Euthymiam *appellauit: id eſt, animi rectam, placidamq́; conſtitutionẽ, malorum impendentium cura uacantem.* Cicero *libro* v. *de* Finibus, Democriti *autem ſecuritas, quæ eſt animi*

Securus. Euthymia.

animi tanquam tranquillitas, quam appellãt Euthymiam, eò ſeparãda fuit ab hac diſputatione, quia iſta animi trã- quillitas eſt ipſa beata uita. Idem in v. Tuſcul. Qui autem

Securitas. *illam maximè optatã ſecuritatem (ſecuritatẽ autem nunc appello uacuitatem ægritudinis, in qua uita beata poſita eſt) habere quiſquam poßit, cui aut adſit, aut adeſſe poſ- ſit multitudo malorum? Securitati diſſolutæ opponitur aliud uitium curioſitas, quã Græci periergiam appellant. Quintilianus in VIII. de ornatu loquens, Eſt etiam quæ periergia uocatur, ſuperuacua ut ſic dixerim operoſitas, ut à diligenti curioſus, à religione ſuperſtitio diſtat. Hæc eſt quæ paulo pòſt in l. Nec ſupinã, curioſitas delatoria*

Delatores. *uocatur. Delatorũ enim appellatione intelliguntur ſyco- phantæ, id eſt, criminatores, cuius appellationis rationem Plutarchus in Solone exequitur. Et quadruplatores, quo-*

Quadruplatores. *rum Feſtus & Pædianus meminerunt. Quadruplatores dicti ſunt criminũ publicorũ delatores, qui pro delationis præmio quartã partem in bonis delatorũ conſequebãtur. Et ut aliqui dicunt, eorũ reorum accuſatores qui conuicti quadrupli dãnari ſolebãt, ut aleæ, aut pecuniæ grauiori- bus uſuris fœneratæ quàm quibus per leges licebat. Vnde quadruplari uerbum Plauto in Perſa, Neq; quadruplari me uolo (inquit Paraſitus) Neque enim decet ſine meo periculo ire aliena ereptũ bona, neq; illi qui faciunt mihi placẽt. Quadruplari pro quadruplaturã exercere dixit.* ἐργολαβεῖν, ἐνδεικνύναι. *Cicero in Verrem, act. III. Quid id ad Verrem? Quis detulit? nemo. niſi fortè exiſtimatis ei quadruplatores ad fretum præſto fuiſſe. Capitolinus in Marco Philoſopho, Calũnijs quadruplatorũ interceßit, appoſita falſis delatoribus nota. Delationes quibus fiſcus augeretur cõtempſit. Delatoria igitur curioſitas à Iuriſ- conſulto*

cõſulto prouerbialiter dicta eſt à quadruplatorũ improbi tate, de quibus illud Plauti in Trinummo, de famigeratori bus loquens dici poteſt, Quod quiſq; in animo habet, aut habiturus eſt ſciunt, id quod in aurem rex reginæ dixerit ſciũt, quod Iuno fabulata ſit cũ Ioue, quæ neq; futura ne que facta ſunt, tamẽ illi ſciũt. Quadruplatorũ appellatio ne ſignificari poſſunt homines, qui delationibus faciẽdis confiſcationes à Principibus impetrant, ut homines in terdũ inſontes fortunis omnibus euertant, cuiuſmodi pa trum noſtrorum memoria multi extiterunt, noſtra etiam nonnulli. Quanquàm ſectores illi propriè appellari poſ ſunt, cuius uocabuli meminit Aſconius. Res autẽ ipſa ſe ctio appellatur. Cicero in Antoniana ſecunda, Et eius ui ri nomine me inſectari audes, cuius me amicum, te ſectorẽ eſſe fateare? Ad Antonium loquẽs, qui Pompeij bona ſe ctione inuaſerat. Idem, Expectantibus omnibus quiſnam eſſet tã impius, tã demẽs, tam dijs, hominibusq; hoſtis, qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere: inuentus eſt ne mo præter Antonium. Et rurſus, Tantus igitur te ſtupor oppreßit, uel ut uerius dicam, tantus furor, ut primũ cum ſector ſis iſto loco natus, deinde cum Pompeij ſector, non te execrandum populo Rom. non deteſtabilẽ, non omnes tibi deos, omnes homines & eſſe inimicos, & futuros ſcias? Hoc tamẽ principatu ſectiõis nomẽ penè obſoleuit, nõ quòd deſint qui ſectores eſſe uelint, ſed Princeps non dum experiri uoluit quantũ ſibi in fortunas priuatorũ li ceat. Legibus enim omnia adhuc permiſit. Qua modera tione nõ tã legibus ſolutũ ſe eſſe docuit, quod alij gloriari ſolẽt, quàm legibus teneri Principis innocentiã nõ poſſe.

Sectores. Sectio.

Ex lege, Quæſitum, De ſponſalib.

Quæſitum eſt apud Iulianum, an ſponſalia ſint ante

duodecim annos, ſi fuerint nuptiæ collatæ.) Accurſius collatas nuptias pro reuera celebratis malè intelligi uoluit. Collatæ enim nuptiæ in duodecimum annum ſignificantur, id eſt, dilatæ, reiectæq́;. Dicimus enim conferre rem in arbitrium alicuius, & conferre in aliquod tempus. Huius ſignificationis exemplum eſt in l. Si res, in principio, infrà, De iure dotium.

Ex l. In eo iure. §. ulti. De ritu nupt.

Si ab hoſtibus patronus captus eſſe proponatur, uereor ne poßit iſta cōnubium habere nubendo, quemadmodum haberet, ſi mortuus eſſet.) Huiuſmodi eſt iſta locutio, ut uix dicere poßis affirmatiua nec'ne ſit. Cui ſimilis eſt illa in l. Non ſolum. §. Sed uideamus, infrà eodem hoc titulo, Non finita iam tutela & nupta puella alij, uereor ne longum ſit adoptionē mariti impediri, quaſi propter hoc interponatur, ut ratio tutelæ reddēdæ cohibeatur. Animaduertere igitur debemus quædam eſſe uerba, quæ idem ſine negatione, ac cū negatione polleāt, ut uereor, timeo, metuo, caueo: & ſiqua ſunt eiuſdē ſignificationis. uereor ne ueniat, uereor ut ueniat: timeo ne moriar, & timeo ut moriar: caue facias, & caue ne facias. Terentius, Sed pater adeſt, caue te eſſe triſtem ſentiat. Vt enim interdū duæ negationes non plus quàm una pollent, ut ſi dicas, nunquā mihi nec obfuiſti, nec profuiſti: ſic interdum una negatio duarum negationū inſtar eſt, duntaxat adiuuante ui uerbi. Cicero ad Q. Fratrem, Quòd enim abfuiſti, uereor ne ſatis diligenter in Senatu actum ſit de literis meis. id eſt, ne non ſatis. Idem in Acad. Anaxagoras niuem nigram dixit eſſe. ferres me ſi ego idem dicerem? tu ne ſi dubitarem quidē. Idē ad Atticū, Si manet, uereor ne exercitū firmū habere poßit. id eſt, opinor eum exercitum firmū non habiturum.

De uſu negationis.

biturum. Quod fortaſſe ſic reſoluitur, uereor ut ne habere poßit. quo modo loquendi Cicero ipſe uti ſolet: ut in Bru*to,*E*go tamē ita de unoquoq; dicam,uti ne elici poßit quē exiſtimem oratorē, quem declamatorē fuiſſe.* Et in III. de Orat. *Omnis mea cura ſolet in hoc uerſari ſi poſſum,ut ef ficiā aliquid dicendo: ſin minus ut ne quid mali.* Ex more Terentiano *ſumptū,qui ait,* Vt *ne quid nimis.* Hunc autē *loquendi modum uideo noſtræ aut proximæ memoriæ cla rißimos ſcriptores ſequi. Hermolaus in quadā orat:* Vt *ſol licita ſit admodū uniuerſa ciuitas, ne lætitiā incredibilem ſuam oratione cōſequi ualeamus. id eſt, ne non ualeamus.* Sic Vlpian*us,* V*ereor ne poßit iſta connubiū habere nu= bendo. id eſt, ne non poßit, ut ipſe alibi dixit in* l. Si ego. §. j. *infrà* De iure dotiū. Et Triphon*ius,* V*ereor ne lon= gum ſit adoptionē mariti eius impediri. id eſt, opinor non eſſe longū, id eſt, incommodū.* Hoc etiam per ut particulā Cicero *enunciare ſolet: ut ad* Atticum, Q*ui cū impuden= tißimè poſtulauerit, tamen conceditur, & tamen uereor, ut ipſis cōtentus ſit.* Et *pro* Q*uintio, Si ueretur, ut res iu dicio facto parata ſit. In quibus locis multi exiſtimarent deeſſe negationem, cum nihil deſit.* T*erentius,* Dies *mihi hic ut ſatis ſit, uereor ad agendum.* Politian*us in* Herod. V*eritus omnibus ut ſatiū libenter* I*mperatorem* Pertinacē *milites reciperent. id eſt, non reciperent.* E*ſt etiam alio= quin inuenire, cum una negatio in oratione deeſſe uide= tur.* Cicero *in* III. de Legibus, Q*uæ res cum ſapiētißimè conſtituta eſſet à maioribus noſtris, nihil habui non modò multum, quod putarem nouandum in legibus.* Non modò *multum, pro non modò non multū.* Et de perfecto Orato*re,* N*ā ſic ut in epularum apparatu à magnificentia rece dēs non ſe parcum ſolum, ſed etiam elegantem dici uolet.*

Non ſolum, pro non ſolum non, dixit. Idem pro Publio Sextio, Cum illi ſoli eſſent, præter illum flagitioſum Tribunumplebis duo reipub. turbines, qui non modo præcipitanti patriæ ſubuenirent, ſed etiã nimus tardè concidiſſe mœrerent. Et de reditu ſuo ad populum, Tribunitijs ſuperiores illi rogationibus nulla autoritate Senatus ſunt reſtituti. Marius uerò nõ modò à Senatu, ſed etiam oppreſſo Senatu eſt reſtitutus. id eſt, nõ modò non à Senatu. Et in IIII. Tuſcul. Iis enim malis inſidentibus non modò beati, ſed ne ſani quidẽ eſſe poßimus. Liuius, Aſdrubaliq́; non modò in Italiam traducẽdi exercitus, ſed ne manendi quidem ſatis tutò in Hiſpania ſpem reliquit. Plinius in epiſt. Multa in urbe noſtra, iuxtaq́; urbẽ, non oculis modò, ſed ne auribus quidẽ nouimus. Quæ exẽpla et ſimilia mirum eſt Laurentiũ Vallenſem nõ animaduertiſſe. Is enim lib. III. Elegantiarũ, ut ſcite pauca de hac re, & ſubtiliter diſſeruiſſe mihi uidetur, ita ſi eius doctrinã ſequi uelimus, hæc loca tueri non poterimus. In cauſa eſt (ut arbitror) quòd Laurẽtius ad normam Latinæ proprietatis ea redigere uoluit, quæ Græcorum imitatione uſurpata ſunt.

Τὸ οὐχ ὅπως. Græci enim τῷ οὐχ ὅπως, ἀντὶ τοῦ οὐ μόνον οὐχὶ ſubinde utuntur. Demoſthenes, Ἐνόμιζον μὲν ἀφ' ὧν ἐπολιτευόμην, οὐχ ὅπως μηδὲν ἀδικῶν τοιαῦτα πείσεσθαι, ἀλλὰ καὶ μέτρια ἐξαμαρτὼν συγγνώμης τεύξεσθαι, ἀντὶ τοῦ οὐ μόνον οὐχὶ πείσεσθαι. Simile eſt οὐχ ὅτι & μὴ ὅτι crebra apud oratores & elegantiores ſcriptores.

οὐχ ὅτι, μὴ ὅτι. Plato, ἐγὼ δὲ ἀνθρώπῳ, μὴ ὅτι δὴ θεῷ: id eſt, nõ ſolum hoc non dixerim de deo. Et μὴ ὅτι, μὴ ὅτι δὴ, quæ itidem pro non ſolum non accipiuntur. Hoc etiam per nedum Latinè dici ſolet. Salluſtius, Quippe ſecundæ res ſapientium animos fatigant, nedum illi corruptißimis moribus uictoriæ temperarent. Apud Liuiũ in VIII. ſecundi bel. Punici, hoc modo

do Fabius *loquitur aduerſus* Scipionem *in* Africam *traie-ēturū*, Me Dictatorem *cum uigerem adhuc uiribus,& in curſu maximārū rerum eſſem, recuſantem nemo audiuit, quò minus inſectāte me magiſtro equitū (quod fando nunquam auditū fuerat) imperiū æquaretur meum: nedū ego perfunctus honoribus certamina mihi cū adoleſcente floreutiſsimo proponā. id eſt, non modo nunc non proponā.* Idem, *Attonitus repētino malo uix quid obijceretur, intelligere potui, nedum ſatis ſciā quomodo me tuear.* Cicero *pro* Plancio, Ego *uerò ne immortalitatem quidem contra rempublicā accipiendā putarem, nedū emori cum pernicie reip. uellem. ubi alius etiā non indoctus nollē (ut arbitror) dixiſſet.* Et *pro* Cluētio, Nec Metellus, *nec* Popilius *clariſsimi uiri uim* Tribunitiā *ſuſtinere ualuerunt, nedum his tēporibus, his moribus, ſine ueſtra ſapiētia, ac ſine iudiciorū remedijs ſalui eſſe poßimus.* Lucianus, καὶ πάνυ ἀπαλὸς τὼ πόδε, καὶ οὐδ᾽ ἑστάναι χαμαί, οὐχ᾽ ὅπως βαδίζειν ἐδύνατο. Cicero in Acad. *Anaxagoras nigrā niuem eſſe dixit, ferres me ſi idē dicerem? tu ne ſi dubitarem quidem.* Vnam negationem Cicero *duarum uice poſuit.* Interdum *cōtrà duas pro una poſitas inuenimus.* Idem *lib.* III. *de* Finibus, Sed *quanquā negent* Stoici *nec uirtutes nec uitia creſcere, at tamen utrunq; eorum fundi quodammodo, ac dilatari putant.* Et *in* v. Tuſcul. Itaq; *ne ſi iucundiſsimis nos ſomnis uſuros putemus,* Endymionis *ſomnum nolimus dari.* Et *in* Acad. Quod *bonū quale ſit, negat omnino* Epicurus *ſine uoluptatibus ſenſum mouentibus, nec ſuſpicari.* Et *pro lege* Manilia, Erat *enim metus iniectus ijs natiōibus, quas nunquam populus* Romanus, *neque laceſſendas bellò, neque tentandas putauit,* οὐ λεπόωντε οὐχ ἡγήσατο. In *his enim locutionibus* Cicero *Græcos imitari uoluit: ut pro* Cornelio,

lio, Verſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi in maximis noſtris malis atq; diſcordijs, neminem unquã alterius rationis,atq; partis non re,non uerbo, non uultu denique offendit. Hæc de negationis uſu dicenda hoc in loco habui, ut multis fortaſſe non ſatis animaduerſa, ſic omnibus neceſſaria.

Ex l.Si extraneus,De iure dotium.

Nec enim quiſquam iudex proprijs auribus audiet mulierem,& reliqua.)Legẽdum propitijs, licet exemplaria refragentur.

Ex l.Quemadmodum.§.primo.

Igitur hanc dotem periculo mulieris eſſe dico,quandiu dominus uel pater ratam promiſſionem uel traditionẽ habuerit.)Aut deeſt negatio, ut legatur non habuerit, aut quoad legi debet,non quandiu:uel quoaddum,quod eiuſdem ſignificationis eſt. ut ſit, quoaddum dominus ratam promiſſionem habuerit.Et paulo poſt,Hoc ita incerti conditione conſecuturum,ut promiſſione liberetur.In quibuſdam exemplaribus hoc idẽ legitur,& neutrobi rectè.Propterea non hoc ita,ſed hoc item:quod ſignificat itidem,id eſt,eodem modo.Cicero in Verrẽ,actione ultima,Sed non item mihi licet,quod ijs qui nobili genere nati ſunt, quibus omnia populi Romani beneficia dormientibus deferuntur.id eſt,non itidem,non eodem modo.

Quoaddum.

Ex l.Tali.§.Socer,eodem titulo.

Hanc pecuniam generum petere debere, & exactam acceptã legatis referri.)Accurſius referri aſſimilari interpretatur,quia ut de cæteris legatis detrahitur Falcidia,ita & de iſta.Ego Accurſiũ exiſtimo lõgè ab huius uerbi intellectu abfuiſſe,referreq; actiuè legendum cenſeo, non referri. Sciendũ igitur hũc morem antiquis Romanis fuiſſe, ut

Tabulæ domeſticæ Romanis.

ut unuſquiſq; domeſticā rationem ſibi totius uitæ ſuæ per dies ſingulos ſcriberet, in quo appareret quid quiſque de reditibus ſuis, quid de arte fœnore lucro'ue ſepoſuiſſet, quo'ue die, & quid itē ſumptus feciſſet. Sed poſtquam aſſignandis literis reorū, ex ſuis quiſq; tabulis dānari cœpit, poſterioribus ſeculis, & ad memoriā uſq; Aſconij qui huius dicti autor eſt, uetus hæc conſuetudo ceſſauit. Cicero in Verrem, act. II. Habeo & iſtius & patris eius accepti tabulas omneis, quas diligētiſſimè legi atq; digeſſi: patris quoad uixit, tuas quoad ais te confeciſſe. Accepti tabulas uocat rationes, in quas acceptæ pecuniæ referebantur. In huiuſmodi tabulis capita multa erant, quæ nomina à Cicerone identidem dicuntur, utputa artificij, negociationis, fœnoris, aduentitiorum, ut legatorum, hæreditatum, & huiuſmodi. Simulatq; igitur aliquam pecuniam acceperant, in caput hoc aut illud, id eſt, huic, aut illi nomini acceptam referebant. Tranquillus in Tyberio, Neq; hæreditatem quidē aut legata percepit ulla aliter, quàm ut peculio referret accepta, de Tyberio loquens, qui ſe Auguſto in adoptionem dederat. Cicero in II. Philippic. Ego enim amplius ſeſtertiūm ducenties acceptum hæreditatibus retuli. Idem in Verrem, Vnum oſtende ſignum in tabulis aut tuis aut patris tui emptum eſſe, uiciſti. de tabulis expenſi loquens. erant enim binæ tabulæ, ut alibi docuimus. Cicero ad Atticum, Feciſti mihi gratum, quòd Serapionis librum ad me miſiſti. pro eo præſentem pecuniam ſolui tibi imperaui, ne tu expenſum muneribus ferres. id eſt, ne donaſſe exiſtimares. Has autem tabulas edere interdum cogebantur rei præſertim repetundarum. Quod idem Cicero apertè oſtendit his uerbis in II. in Verrem action. Nouum & ridiculum eſt quod

 hic

hic nobis reſpondit, cum ab eo tabulas poſtularemus, uſq; ad M. Terentium & C. Caßium Conſules feciſſe, poſtea deſtitiſſe. Quod etiam alibi liquido declaratur, præterquam etiam quòd Aſconius id adnotauit. Itaq; de homine negligenti et parum ſcribente, prouerbialiter dicebatur, Ne tabulas quidem conficere. Idem in II. de Orat. Hic Sulpitius, me quidẽ, inquit, Antoni rectè mones: ſed ne te quidẽ multum ſcriptitaſſe arbitror. Tum ille, Quaſi uerò, inquit, non ea præcipiam alijs quæ mihijpſi deſunt: ſed tamen ne tabulas quidem conficere exiſtimor. Verum & in hoc ex re familiari mea; & in illo ex eo quod dico quantulum id cunq; eſt quod faciam, iudicari poteſt. De huiuſmodi tabulis intelligendum illud in lege, Qui cõcubinam. §. ij. De legatis iij. Id legatum putat Labeo quod acceptũ in tabulis ſuis ex ea hæreditate teſtator retuliſſet. Hæ autem tabulæ ſi ſingulorum dierum ratione obſeruatæ fierent, diaria uocabantur, & Græcè ephemerides; ut in illo exemplo cuiuſdã neotericorũ ſed doctiſsimi, Multa ſunt in diario tuo nomina quæ tu neſcis. Calendarium autem ab obſeruatiõe ſingulorum menſium, cuius exempla ſunt tam apud Iuriſcõſultos quàm apud alios. Quoniam uerò fœneratores diligentius faciebant huiuſmodi tabulas, ideo factum eſt ut calendarium in iure pro negociatione nominũ faciendorũ accipiatur. Vlpianus, Calendarij quoq; curatio & quæſtura in aliqua ciuitate inter honores non habetur, ſed perſonale munus eſt. Africanus, Itaque ipſæ pecuniæ ſi adhuc calẽdario, id eſt, nominibus faciendis, deſtinatæ eſſent, fidei commiſſo cedere ſolent. Aduerſaria autem dicuntur tumultuariæ quædam tabulæ, quæ ante tabularum confectionem perſcribebantur, ne memoria rerum excideret, ut ex ijs poſtea tabulæ iuſtæ & æternæ

Diarium.

Calendarium.

Aduerſaria.

æternæ fierent. Cicero pro Roſcio, Nimium cito ait me indagare de tabulis, non habere ſe hoc nomen accepti, in codicem accepti & expenſi relatū confitetur, ſed in aduerſarijs patere contendit. Vſque eo'ne te diligis & magnificè circūſpicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, ſed ex aduerſarijs petas? ſuum codicē teſtis loco recitare arrogantiæ eſt, ſuarum perſcriptionum & liturarum aduerſaria proferre, non amentia eſt? Et rurſus, Quid eſt quòd negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt quòd diligenter cōficiamus tabulas? qua de cauſa? quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ: hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſanctæ: hæc parui temporis memoriã, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc ſunt coniecta, illæ in ordinem confectæ. Itaq; aduerſaria in iudicium protulit nemo, codicem protulit, tabulas recitauit. Inde illud cuiuſdam recentiorū, Ita dum mea partim ſubrepta, partim ſubdole deſignata cognoſco, pauca tumultuariè in aduerſarijs magis quàm in codice ſcripſi. Aduerſaria igitur ſunt libri, in quibus res conijciuntur, quaſiq; ſtipantur. Codex uerò in quo digeruntur & ordine conſcribuntur. Similis fuit apud eoſdem diligentia cōficiendarum ephemeridum, in quibus quaſi annales domeſtici, id eſt, priuatarum rerum ſuarum ſcribebãtur. Cicero pro Quintio, Diſcedens in memoriam redijt Quintius, quò die Romã in Galliam profectus eſt. ad Ephemeridem reuertitur. inuenitur dies profectionis pridie Calendas Februarij. Nonis ſi Romæ fuit, cauſæ nihil dicimus, quin tibi uadimoniū promiſerit. Ephemeridem igitur adibant antiqui cum quid quaq; die feciſſent, meminiſſe opus erat. Diurnum Latinè dicitur. Iuuenalis Satyra VI. Et cedens longi relegit tranſacta diurni. Vnde & Codex.

Ephemeris mathematica apud Plinium lib. XXIX. *Epi-* Epinyctis. *nyctis autem cõmentarius eſt rerum nocturnarum, quod nocturnum dici poteſt, ut diurnũ. Tabularũ uerò priuatarum inſtar habebant commentarij Principis, de quibus alibi diximus. Erant & tabulæ publicæ, quarum meminit Tacitus his uerbis lib.* XIII. *Dein curam tabularũ publicarum à Quæſtoribus ad Tribunos tranſtulit, uariè habita ac ſæpe mutata eius rei forma. Meminit & Cicero in Verrem, Hæ in ærario ſeruabãtur, ut alibi dictum eſt. Vt ad rem ueniamus, cui filiæ nomine ſocer centum legauit, ſi ea acceperit, accepta referre debet legatis. id eſt, in legatorũ cauſam imputare, tametſi doti acceſſerint. Hoc enim ferre referreq́; acceptũ ſignificat præter notam illam ſignificationem iuris ſtudioſis. unde acceptilatio nata.*

Ex lege Cum. §. Si fundo, cod. tit.

Nec diuortio ſecuto præſenti die quod in numero eſt, reſtituatur, ſed ſtatuto tempore ſolui debeat.) *Lego quod in numerato, licet nullo exemplari aſtipulante. Plinius lib.* XXXI. *Claudius Iſidorus teſtamento ſuo dixit, quãuis multa ciuili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſeruorum quatuor milia, iuga boum tria milia ſexcenta. reliqui pecoris ducenta quinquaginta milia. In numerato pondo ſexcenta milia. Vnde metaphoricôs in numerato pro in promptu dicitur. Quintilianus in* VI. *Illa potius urbana eſſe dixerim, quæ ſunt generis eiuſdẽ, quæ ridicula dicuntur, & tamen ridicula non ſunt. De actore facilè dicente extempore dictum eſt ingenium eum in numerato habere.* In numerato habere. *In numerato, id eſt, promptum & ad manum, ἐν τῷ παραυτίκα, ἐν τῷ παραχρῆμα, hoc eſt, præſentiſſimũ & ad expedienda extempore dicenda ſolertiſſimum. Sunt & alia minutula errata in titul. proximis, ut in lege tertia,*

De

De donationibus inter uirum & uxorem. §. Qui in eiuſdem, Prohibentur ſibi donare. ſibi pro ipſi corruptè legitur. Et eſt rectus caſus pluralis. Et in §. Ab uxoris, Si modò uir & ſocer in eiuſdem ſunt poteſtate. ſenſus poſcit ut ſi non legatur, hoc modo, ſi nõ uir & ſocer, id eſt, niſi. ſed hæc & huiuſmodi uix digna ſunt quæ attingantur.

Ex lege, Si mulier, De donat. inter uirum.

Si mulier acceptam à marito pecuniã in ſportulas pro cognato ſuo ordini erogauerit, an donatio ualeat.) Sportæ, ſportulæ, ſportellæ (inquit Aſconius) ut fiſci, fiſcinæ, fiſcellæ, ſpartea, ſunt utenſilia ad maioris interdũ ſummæ pecunias capiendas, à ſparto herba uocabula deducta ex qua cõtexebantur: cuius meminit Plinius lib. XXIIII. Sic σπυρὶς καὶ σπυρίδιον *Græcè. Sportula inde dicta eſt obſoniũ* Sportula.
quod diuites Romani ſalutatoribus dabant ſecreto ipſi cœnantes. In limine autem domus ſportulæ conſtituebãtur. Iuuenalis, Nunc ſportula primo Limine parua ſedet turbæ rapienda togatæ. Ille tamen faciem prius inſpicit, & trepidat ne Suppoſitus uenias, ac falſo nomine poſcas. Recta cœna ſportulæ oppoſita erat. Liberaliores enim Recta cœna.
diuites, ciuilioresq́; ſalutatoribus ſuis legitimum conuiuium exhibebant, quæ recta cœna dicebatur. Sordidi autem & maligniores rectæ cœnæ loco ſportulam tantum præbebant. Tranquillus in Domit. Multa etiam in conuiuiorum uſu nouauit, ſportulas publicas ſuſtulit reuocata cœnarum rectarum conſuetudine. Idem in Auguſto, Conuiuabatur aßiduè, nec unquam niſi recta. Et in Veſpaſiano, Sed & conuiuabatur aßiduè, ac ſæpius rectè ac dapſilè, ut macellarios adiuuaret. Interdum nummi ſportulæ loco cedebant. Idem Iuuenalis,

Sed

Sed cum ſummus honos finito computet anno,
Sportula quid referat, quantum rationibus addat,
Quid facient comites, q̃bus hinc toga calceus hinc eſt?

Centum quadrantes erant, quorũ crebra mentio eſt apud Martialem. Sportula olim pauperibus tantùm dabatur, poſtea diuites etiam ſportulam captare & expoſcere cœperunt. Idem, Iubet à præcone uocari Ipſos Troiugenas, nam uexant limen & ipſi Nobiſcum, da Prætori, da deinde Tribuno. Marcellus autem hic de ſportulis alterius generis intellexit, de quibus Plinius ad Traianum ſcribens ita, inquit, Qui uirilem togam ſumunt, uel nuptias faciunt, uel ineunt magiſtratum, uel opus publicum dedicant, ſolent totam bulen atq; etiam è plebe non exiguum numerũ uocare, binosq; denarios uel ſingulos dare. quod an celebrandũ & quatenus putes rogo ſcribas. Ipſe enim (ſicut arbitror) præſertim ex ſolennibus cauſis concedendũ iuſsiſti inuitationes. Et Traianus ad Plinium, Merito uereris ne in malam ſpeciem incidat inuitatio, quæ & in numero modum excedit, & quaſi per corpora, non uiritim ſingulos ex notitia ad ſolẽnes ſportulas cõtrahit, πρὸς τὰ νενομισμένα πρωτανεῖα συγκαλεῖ. Non abſimile ſportulis eſt honòrarium decurionatus, quod pro ingreſſu in bulen à buleutis, id eſt, decurionibus dabatur. Cuius idem Plinius meminit ad eundem, & nos alibi (ut arbitror) diximus. εἴσβολος à Græcis dicitur. De ſportulis huiuſmodi Papinianus in lege, Spurij, in titulo, De decurionibus, Minores, inquit xxv. annis Decuriones facti ſportulas Decurionum accipiũt, ſed interim ſuffragiũ inter cæteros ferre non poſſunt. Sportulæ noſtro tempore ſunt in domibus principũ id genus erogationis, quod liberatas uocãt lingua uernacula, quas etiã in antiquis noſtris

ſtris ſcriptis liberationes uocari uideo. Quod genus olim multũ celebrabatur in aula Principũ noſtrorũ, ut ex antiquis monumentis apparet. id eſt, ex libris diſpenſationis regiæ, quos ſtatus domus appellant. Quod uerò buccã ad curiam dicũt, Latinè rectã cœnam appellare ſoleo, quam etiam rectã abſolutè, ut antiqui, ſic nos appellare poſſumus. Tranquillus in Auguſto, Conuiuabatur aſsiduè, nec unquã niſi recta, non ſine magno hominũ ordinumq; delectu. Ex quibus uerbis apparet cur recta cœna dicta ſit, id eſt, iuſto ordine diſcũbentium exhibita tanquã rectum iuſtumq; conuiuiũ: nõ ut ſportula, quæ clientulis obijciebatur tanquã abiectis, & in nullo honore à diuitibus habitis. Dicere igitur poſſumus rectæ ius habere in aula admiſsionales, id eſt, cambellanos, cubicularios, ſtructores, ferculiferos, & omnes ab epulis, pincernas (ſi id Latinũ uocabulũ eſſe poteſt, παρὰ τὸ πινεῖν κιρνᾶν confictũ) & qui ad cyathos ſtantes dicũtur, archimagiros, architriclinos, diſpenſatores, honorarios ephebos, & omne deniq; aulicum miniſterium, quos officiarios domus uocamus.

Ex lege, Sed ſi uir uxori. §. Si uir.

Si uir uxori munus immodicũ in Calendis Martijs, aut natali die dediſſet.) Calendæ Martiæ fœminis ſolennes erant. in ijs enim munera ijs miſsitari ſolebãt. Vnde fœmineæ Calendæ à Satyrico dicũtur, En cui uiridem umbellam, cui ſuccina mittas Grandia, natalis quoties redit, aut madidum uer Incipit, & ſtrata poſitus longaq; cathedra Munera fœmineis tractas ſecreta Calendis. Ita enim Calendæ Martiæ fœminis dicatæ erant, ut Saturnalia uiris, quæ menſe Decembri agitabãtur. Tranquillus in Veſpaſiano, Sicut Saturnalibus dabat uiris apophoreta, ita & Calendis Martijs fœminis. & tamen ne ſic quidẽ priſtinæ Calendæ Martiæ.

cupiditatis infamia caruit. Apud Plautum in Milite Periplectomenus ſenex inter flagitationes uxorias & hanc narrat, Verũ priuſquã galli cantent, quæ me ſomno ſuſcitet, dicat da mi uir quod Calendis mittã cum Martiæ uenerint. Macrobius lib. 1. Saturnaliũ de Calendis Martijs loquens, Hoc menſe ſeruis cœnas apponebant matronæ, ut domini Saturnalibus. illæ ut principio anni ad promptum obſequium honore ſeruos inuitarent, hi quia gratiam perfecti operis exoluerent. Quo in loco Macrobius de tempore priſcorum Romanorum loquitur, qui decem tantùm menſes habebant.

Ex eadem lege.

Non uidetur mulier facta locupletior, ſi aut in encænio, aut in unguẽtis.) In antiquo legimus obxenio. propter quod obſonio legendum puto. De xenijs alibi dictũ eſt. Encænia dedicationes fanorum uel aliarũ rerum dicuntur. ut Ioannis x. Ἐγένετο δὲ ἐγκαίνια, *Facta autem ſunt encænia Hieroſolymis.*

Ex lege penultima, eiuſdem tituli.

Die nuptiarũ priuſquã ad eum tranſiret, & priuſquã aqua & ignis acciperetur, id eſt, nuptiæ celebrarẽtur obtulit decem aureos dono.) Aqua & igni (inquit Feſtus) tam interdici ſolet dãnatis, quàm accipiunt nouæ nuptæ: uidelicet quia hæ duæ res humanã maximè uitam continent. Itaq; funus proſecuti redeuntes, ignem ſupergrediebãtur aqua aſperſi: quod purgationis genus uocabãt ſuffitionem. De aqua & igni Lactantius lib. 11. Inſtitut. ita inquit, Alterũ enim quaſi maſculum elementum eſt, alterum quaſi fœmininum: alterum actiuum, alterũ patibile. Ideoq; à ueteribus inſtitutum eſt, ut ſacramento ignis & aquæ nuptiarũ fœdera ſanciantur, quòd fœtus animantiũ

calore

calore & humore corporentur atq; animentur ad uitam. Cũ enim cõſtet omne animal ex anima & corpore: materia corporis in humore eſt, animæ in calore. quod ex auiũ fœtibus datur ſciri, quos craſſi humoris plenos, niſi opifex calor fouerit, nec humor poteſt corporari, nec corpus animari. Exulibus quoq; ignis & aqua interdici ſolebat. *adhuc enim uidebatur nefas, quãuis malos tamen homines ſupplicio capitis afficere.* Interdicto igitur uſu carũ rerũ, *quibus uita cõſtat hominum, perinde habebatur, ac ſi eſſet qui eam ſententiã exceperat morte mulctatus. Adeò iſta duo elementa prima ſunt habita, ut nec ortũ hominis, nec ſine ijs uitã crediderint poſſe cõſtare.* Hactenus ille. Eodẽ pertinet Ciceronianũ illud prouerbium in Læl. *Amicitia, inquit, res plurimas cõtinet: quocũq; te ueteris præſto eſt. nullo loco excluditur: nunquã intẽpeſtiua, nunquã moleſta eſt.* Itaq; *non aqua, non igni (ut aiunt) pluribus locis utimur quàm amicitia.* Accurſius malè de face nuptiali intellexit. T*æda enim nuptialis erat, quæ nouæ nuptæ præferebatur. & ſeruus qui eam præferebat*, Daduchus Græcè, Latinè *prælucens appellatur.* Apuleius in Aſino, T*ædaſq; nuptiales quibus præluxerãt ibidẽ extinctas relinquũt.* Trãquillus in Auguſto, Tonãti Ioui ædem cõſecrauit, *liberatus periculo, cũ expeditione Cantabrica per nocturnũ iter lecticã eius fulgur perſtrinxiſſet, ſeruumq; prælucentem exanimaſſet.* Inde illud metaphoricôs à Cicerone in Salluſt. dictũ; Ego *meis maioribus uirtute mea præluxi, ut ſi prius noti non fuerint, à me accipiant initiũ memoriæ ſuæ.* Et in Lælio, *Bona ſpe prælucet in poſterum.* Plautus etiam *lucere facem nouæ nuptæ dixit*, id eſt, *præferre.* Vergilius, Nec *coniugis unquam* Prætendi *tædas, aut hæc in fœdera ueni.*

Aqua & igni interdicere.

Prælucere.

ET HAEC HACTENVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX COPIOSISSIMVS EORVM OMNIVM,

quæ in prioribus Budæi Annotationibus explicata reperiuntur. In quo ſciendum b, literam numero præpoſitam, barbaram dictionem ſignificare.

A

A Abſoluendi nota 121
A, ſalutaris litera 124
Abacus in triclinijs 499
Abacus logiſtarum ibidem
Abalienationis genera 98
Abdicare ſe magiſtratu 83
Abecedariæ literæ 682
Abiudicare 86
Abiurare ibidem
Abnoctare non licet conſiliarijs Parlamenti 286
Abortio 429
Abrogare 238
Abſoluere creditorem 703
Abſtinere publico 383
Academia 347
Accedere ad cauſam 137
Acceptilatio 641
Acceptũ & expenſum 309
Acceptum referre ibidem
Accerſo 189
Accipere nomen 271
Accipitrariũ aucupiũ 584
Accipitrũ differentiæ 584
Accurſiana errata 584
Accurſiana ignorantia 87
Accurſiani 277
Accurſius idolum 178
Accuſationẽ exarmare 458
Accuſationes reorũ in Senatu 221
Acere 564
Achilleum uotum 524
Achylos 658
Acidum uinum 564
Ἀκοντὶ 348
Ἀκρέμονες 406
Ἀκριβὴς 517
Acribodicæi 14
Ἀκριβοδίκαιον 12
Ἀκριβοδίκαιος 14
Ἀκρίτως 112
Acrochiriſtæ 350
Acta 380. 122

Actio

Actio ex ſponſo 95
Actio ex teſtamento 185
Actio in bonũ & æquũ con cepta 10
Actio legis 188
Actione prima 133
Actionem dare 130
Actuariæ naues 488
Actuarij 243
Addicere 569
Addicere nummo 572
Addicti 569
Addictorum lex dura 571
Adijcio 718
Adigere in uerba 469
Adigi in uerba principis 285
Adigere ſacramento 469
Adminiculum 409
Admitti ad cauſam dicendam 135
Adoleſcentũ inſtitutio 234
Adoptare 186
Oἱ ἀδόξαντες 712
Adrianus 30
Aduentitium munus 309
Aduentitij accipitres 385
Aduerſaria 728
Adultera 545
Adulterorum liberi 609
Aduocatus 3
Aduocatus ueterator 682
Aediles curules 148
Aedilium cura 81
Aediliũ curulium ordo 148
Aegilops 607
Aegyptiorũ opibus ſuffarcinati 38
Aegrotatio 646
Aequus animus 18
Aequum bonum 15
Aequum bonum impetrare ibidem
Aequi boni facio ibidem
Aequi & boni reſponſores 35
Aequi tractatio 270
Ex Aequo & bono ſtatuere 12
Aequitas 9
Aequitas animi 18
Aes circunforaneum 506
Aes militare 302
Aere diruti 341
Aera 607
Aerarium 295
Aerariũ Athenienſiũ 297
Aerariũ in ædeSaturni 296
Aerarium ſanctius 50
Aerarij homines 295
Aerarij quæſtores ibidem
In Aerarios relati 206

Ex Aerarijs eximere ibidē
Aerarius 205
Aerati 303
Aeſtimatio 712
Aeſtimationem inire 432
Aeterna lex 174
Aether 182
Affectus non mouebãtur ab oratoribus coram Areopagitis 249
Afferre manus 217
Agamemnonis dolor 295
Αγκυλόγλωσσος 661
Agendi & loquendi præcepta coniungēda ſunt 45
Agere ſummo iure 13
Agere ſuo iure 414
Agitatores 354
Ad Agnatos & gentiles deducendus. 141
Agones ſtephanitæ 356
Agonothetæ 358
Αγοραῖος 579
Αγορανόμοι 500
Αγγαρος 65
Ahena tria 516
Αιτήματα 48
Αιτία τοῦ δαίμονος 613
Αιχμάλωτος 101
Alaudæ 407
Αλαζών 698
Alaudium 691
Alba linea 454
Album iudicium 337
Album Prætoris ibidem
In Albo proponere 188
Albarium 499
Albarium opus 498
Alcumiſtæ, dicti Logiſtæ 499
Alexander Chriſtum & Abrahamum coluit 30
Alexandri Imperatoris conſilium 255
Αλλακτικός 62
Allacticon 543
Allecti 195
Allegare 18
Allegatio 18
Αλυσία 664
Altercari 131
Altercatio ibidem
Αμαχεὶ 348
Ambigere 396
Ambire 15
Ambitio duplex 701
Ambitioſum 702
Ambitioſus 699
Ambitus ibidem
Αμβλύνεται 716
Amittere 139
Amittere è manibus ibidē

Amphictyno

Amphictyon 269
Amphictyones 56
Ἀμφιπποι 355
Amphoteroplum 704
Ampliare 220
Ampliati qui ſint 123
Ampliatio 3:6
Amplificatio 249
Amplißimus ordo 253
Amplius pronunciare 336
Amußis 454
Amymones 710
Ἀμύμων ibidem
Ἀμωτίζειν 488
Ἀναφρίνδην 713
Ἀναδεδεγμένοι 360
Ἀναδέχεσθαι 165.420
Ἀναδέχεσθαι δίκην 110
Analphabeti 60.682
Ἀναγορεύειν 568
Analogia 60
Analogia Geometrica 58
Analogum ius 19
Anancophagia 358
Anantapodoton 154
Ἀναπόδεικτον ἀξίωμα 47
Ἀνασκευάζεσθαι τὴν τράπεζαν 509
Anatarij accipitres 186
Ἀνατιθέναι 642
Anatociſmus 704
Ancones 453
Ancylotomon 661
Ancylogloſſum ibidem
Ἀνδράποδον 101
Ἀνεύθυνος 240
Ἀνιατρολόγητος 461
Anima quibuſdam pro ſale 169
Animaduertere 323
Animaduerſum in milites ſortito 341
Animi dotes 289
Animæ principatus 52
Animus æquus 18
Anni prætextæ 222
Annis cedens 565
Annua, bima, trima dic 475
Anniculi accipitres 585
Annulus equeſtris ordinis inſigne 197
Annulorum ius 198
Annulorũ ius donare 203
Annulus aureus 197
Ἀνάγκων 413
Anquirere 135
Anteambulones atrati 495
Antecategoria 232
Ἀντέγκλημα ibidem
Ἀντιστρέφειν 83
Antiades 662
Ἀντικατηγορία 232

Anticipatio 51
Antidoron 458
Antigrapharij 297
Antigraphei ratio ibidem
Ἀντιγραφεὺς ibidem
Antigraphum ibidem
Antinomiæ in Pandectis 678
Antinomiæ ſolutio 88
Ἀντιπαραγραφὴ 119
Ἀντιπεπονθὸς ius 62
Ἀντιπελαργεῖν 50
Ἀνθυπογράφεσθαι 119
Ἀντιπολιτεύεσθαι 371
Ἀντιπράττειν ibidem
Antiquarij 162
Antiquari Senatuſconſul. 238
Antiquitatis effigies in libris iuris 21
Antiſtites 28
Antiſtites Parlamenti 260
Antonius, qui & M. Philoſophus 233
Antonius Pius imperator 30
Anypeuthyni 240
Ἀπαγγέλλειν 713
Apalæſtri 346
Ἀπαλλάττεσθαι 575
Ἀπαλλάττειν 576
Ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν δίκην 111
Ἀπαρτίζειν 515
Ἀπαρτιλογία ibidem
Apatores 186
Ἀπεζωσμένη 340
Aphe 348
Ἀφὴ ibidem
Ἀφέμενοι 340
Ἀφοπλίζω 488
Aphorme 508
Ἀφορίζειν 136
Ἀφοσιώσεως ἢ ὁσίας ἕνεκα 578
Ἀφοσιοῦσθαι ibidem
Ἀφροντιστεῖν 719
Ἀποβράζειν 668
Apocarteros 198
Ἀποδεδειγμένοι 360
Ἀποδεικνύειν 359
Ἀποκρύπτειν 569
Apolecti 287
Ἀπομισθοῦν 492
Ἀποζῆν 367
Appellare 688
Appellare de defectu iuris 256
Appellatiões à iudicibus ad Senatum 230
Appetere 367
Apponere ſibi præuaricatorem 137

Ἄπρακτος 719
Apud acta 122
Aqua & igni interdicere 735
Aquila anataria 638
C. Aquilij laus 17
Aquulam in uinum infũdere 429
Arbitrari ex æquo & bono 12
Arbitrium 40
Arbuſtiua uitis 406
Arca camerata 625
In Arcem relati 206
Arceſſo 9
Ἀρχαιρεσιάζειν 701
Archigrammateus 185
Archimimi 343
Architectari 464
Architectonicæ quædam artes 462
Architectonicus ibidem
Architectus 454. 464
Architectura 460
Ardearij accipitres 586
Areopagita ſubticentior 251
Areopagitæ 247
Areopagitæ noctu iudicabant 250
Areopagitarũ conſiliũ 171
Areopagitarum integritas 250
Areopagitarum iudicia memoratu digna 248
Areopagus, curia Martis 246
Arenatum 498
Areſta uno R 268
Argentaria coactio 297
Argentarij 508
Argentarij in foro tabernas habebant 505
Argumēta firmiſſima 199
Argyritæ agones 356
Argyrognomones 508
Argyropractæ 509
Arithmetica proportio 61
Ἀριθμὸς πλήρης 515
Ariſtocratici 57
Ariſtoteles Alexandri præceptor 44
Ariſtotelis laus 179
Arma, pro inſignibus 145
Armilla 191
Arrectaria 592
Arrectarij 539
Arreſta barb. 268
Artes 23
Artis omnis duæ partes 462
Articuli Græci uis 153

Aſcriptitij 146
Aſcriptitij Dij 195
Aſinus ad lyram 444
Aſoti 599
Aſotia ibidem
Aſpendius citthariſtes 522
Aſſa uox 385
Aſſamenta 591
Ex Aſſeclis excedere b.685
Aſſectari prætextatum 222
Aſſeres 592
Aſſes ibidem
Aßiduus 482
Aßignatio 313
Ἀστροβλῆτες 618
Aſtroblætæ ibidem
Aſtroboliſmos ibidem
Aſyli ius 319
Aſylia 669
Aſylos ibidem
Aſylon ſimulachrũ ibidẽ
Aſylum iuris 319
Ate 168
Ἀτελώνητοι 706
Athei 648
Athenienſiũ conſiliũ 248
Athletæ 347
Athletarum uictus 352
Athletica ars 350
Athletica habitudo 353
Athlothetæ 358
Atocia 429
Attributa pecunia 302
Aucupium accipitrarium 584
Autor 689
Autor laudatur 687
Autoramentum 339
Autorare ibidem
Autorati ibidem
Autores in incertum euentum 196
Autoritas 189
Autoritas imminuta 197
Autoritas pro uſucapione 690
Autoritas Senatus 196. 219.253
Auena 607
De Auguratus iure 392
Auguſta legibus tenetur 183
Auguſtius 713
Auitium 301
Aula interior 170
Aulicum & interius conſilium 365
Aulicũ inſtrumentũ 300
In Aulicos q indignos promouent 334
Aulœdi 87
Auocamentum 476.717
Aurelia lex 302

Aurum

Aurum 541
Auſpicari 367
Auſpicia magiſtratibus data 392
Aut certe 159
Autolici 167
Axioma 47
Axiomata 280
Αξιωματικότερον 713
Axes 591
Αυτοσχέδιον 502
Αυτόπιστοι 51

B

Βαλαντιοτόμοι 635
Balbi 661
Banni b. 40
Bannum b. ibidem
Barbara uocabula à legu-leis recepta 17
Baſtardelli b.596
Bellum 40
Bellum commiſſum 426
Beneficium clientelæ abnegare 694
Beneficiũ & pœna dei Democriti 169
Berones 630
Beſſarion 186
Bigæ 600
Bigena uitanda 451
Bilis atra & frigida 654
Blæſi 661
Βλαστὸς 406
Bolos 582
Bona fide 10.579
Bona ex edicto poßidere 110
Bona prædia 113
Boni conſulere 372
Ex Bono & æquo arbitrari 12
Bonum & æquum 50
Βουλαὶ 247
Βουλευταὶ 310
Βουλὴ ibidem
Borderelli b.301
Bos 542
Βραβεῖον 358
Brabeutæ ibidem
Bractearij 638
Brauium 358
Breues 301
Breuia ibidem
Breuiare 369
Breuiarium 489.631
Breuiariũ principale 300
Breuis & breue 489
Britanniæ comes 263
Budæus literis ſibi ſoli operam dedit 281
Budæus cur ſæpe diuagetur à propoſito 535

Budæi in caſtigandis Pādectis conſilium 41
Budæum ab alijs mutuaſſe ſententias 278
Quid Budæum ad ſcribendum impulit 42
Bulæ Athenienſium 247
Buleutæ 310
Bulla 221

C

C,nota cōdēnationis 121
C,triſtis litera 125
Cacœthe 171
Κακουργεῖν 372
Cadere cauſa 115
Cadere formula ibidem
Cadmea uictoria 262
Caduceum 191
Caduceator ibidem
Cælatura 638
Cæli cū terra ſocietas 617
Cæli filij 143
Cæmentum 423.633
Cærimoniarū magiſtri 360
Cæſa & ruta recipere 590
Cæſar 160
Cæterum 375
Καινοτομεῖν 359
Calamitas 600.605
Calamitoſus ibidem
Calamitoſa tempeſtas 613
Calamitoſum ordeum 600
Calcar aureum 198
Calceus lunatus ibidem
Calculus 376
Calculum porrigere 126
Calculū permittere ibidē
Caldariæ cellæ 516
Calendæ Martiæ 733
Calendarium 728
Calices diatreti 430
Camarota 625
Camera ibidem
Camerarium cucurbitæ genus 626
Camerata area 625
Cameratum opus 626
Campeſtres accipitres 585
Canabis 487
Canales 592
Cancellarius 264.286
Cācellarius in Frācia 278
Cancellarius qualis eſſe debeat 286
Cancellarij appellatio 285
Cancellarij domus 288
Cancellarij eruditio ibidē
Cancellarij partes 283
Cācellariatus interregnum 286
Candidus 371
Candidati principis 303

Candidati quæſtores ibidē
Canonarij 300
Canonibus ſoluere 184
Capere magiſtratum 315
Capere pignora 213
Capillamentum 655
Caput 110
Capitis iudiciū primū apud Areopagitas 248
Capite cenſi 483
Capitalis iudex, *Prætor* 245
Carbunculus 615
Carbunculatio 611.615
Cardo 593
Cardinem cauſæ ponere 129
Carruca 599
Caſtellum 592
In Caſtoris templo pecuniæ deponebantur 506
Caſtrenſis ordo 147
Caſtrenſis ſeueritas 341
Caſtrenſia uerba 686
Caſus legis b. 40
Καταδεδικασμένος 569
Κατάδικοι 206
Catadromus 596
Καταλείπειν τὴν δίκην 111
Κατάλυμα 413
Καταλύειν 714
Catamidiare 510
Κατάπλους 304
Κατάρχεσθαι 367
Κατασκευαί 404
Κατεσκευασμένον 702
Καταθορυβεῖν 713
Κάτετος 455
Καθίζειν 126
Catonis dictum 523
Catonis filij 158
Catonis eloquium ibidem
Cauſa indicta dānari 112
Cauſæ maiores 243
Cauſam conſtituere 128
Cauſam dicere 240
In Cauſidicos 16.
Cauſificationes iudiciales 74
Cautelæ 17
Καυθμός 614
Cautum eſſe prædibus, prædijsq; 113
Cedens annis 565
Cedere foro 505.506
Cedere honori, oneri 513
Cedere interceſſioni 157
Cedere legibus 512
Cedere patria, urbe ibidē
Cedere uita ibidem
Celetizontes 355
Celeres ibidem

Celeuma calcantium apud Hieremiam 385
Celeuſma ibidem
Celeuſtes ibidem
Cellæ caldariæ 516
Cellula ſtudiaria 433
Cenotaphium 190
Cenſendi breuitas 219
Cenſendi poteſtatem facere 127
Cenſere 126.211
Cenſeri 49
Cenſores 200.205
Cenſores ſenatu mouebantur à Senatoribus 204
Cenſorũ animaduerſio 206
Cenſoria iudicia 205
Cenſoria ſubſcriptio 204
Cenſus equeſtris 197
Cenſus Senatorius 201
Centenariæ Curiæ 254
Centenariæ Curiæ ſummũ tribunal 258
Centeſimæ 705
Centeſimæ duplices 704
Centum Senatores Rom. 192
Centumuiralis 149
Centumuiralis Curia 246
Centũuirale iudiciũ 192
Centumuirales cauſæ 243
Centumuiralia iudicia 243.244
Centumuiri 149
Centumuiri aucti numero 244
Centumuiris Prætor præſidebat ibidem
Centuriata lex 75
Centurio 147
Κεραμέως πλοῦτος 381
Cernere hæreditatem 140
Ceroma 348
Ceromatiſtæ ibidem
Certamina ſacra 356
Ceryx, cerycia 199
Ceſpitium 388
Ceſsio quomodo fiebat 98
Chærephontis pallor 686
Χέρωσις 102
Charitas humana 53
Chartophylax 320
Chaſma 608
Chaſmatiæ ibidem
Chaſmaticus terræmotus ibidem
Χαῦνος 478
Chelonium 624
Chiliarchi 147
Chiliaſtæ 476
Chironia ulcera 171
Chironomi 344

Chironomia

Chironomia *ibidem*
Choragium 472
Choragia, choragus *ibidẽ*
Χρεωκοπεῖν 509
Χρηματίζειν 84
Χρέωσις 101
Chryſomalli 204
Χρεῶν τῷ νόμῳ 189
Cicero iuris peritiſsimus 22
Ciceronis laus 23
Ciceronis locus 403.411
Ciceronis locus emendatus 154
Ciceronis propoſitũ de iure ciuili in artem redigendo 23
Ciconariæ leges 50
Ciconia *ibidem*
L. Cincinnati dictatura 520
Κίονες 421
Cippi 422
Circuli geometres 48
Circunducere edictum 139.249
Circũforaneum æs 506
Circũforanea uerba 686
Ciſium 599
Citare leges 364
Citare perſonaliter b. 115
Cithariſta 344
Citharœdi 36.344
Ciuis 180
Ciuium inter ſe æqualitas *ibidem*
Κλάδος 406
Clandeſtina commercia 57
Infra Claſſem 482
Claſſes 254.390
Claſsiarij 386
Claſsicus 482
Claſsici *ibidem*
Claſsici autores 483
Claſsici teſtes *ibidem*
Clauus 198
Clementia, in quibus cognitionibus iuris ſit 232
Cleopatræ ſponſio 95
Κλέπτης 263
Clientelæ 692
Clientes 691
Coactio argentaria 297
Coactores *ibidem*
Coaſſatio 591
Coaxatio 538.591
Cochlea 621
Cocus 672
Codex 729
Codicis libri à Græcis 245

Codonophori 495
Cœna recta 731
Cœna recta & ſportula 322
Cœnaculum 434
Cœnacula 412
Cœnacularius ibidem
Cœnaculariam facere ibidē
Cœnationes ibidem
Coëmptione in manum mariti uenire 302
Coëpulones 298
Cogere in ordinem 329
Cogere ſenatum 212
Cogitatio ſpuria 186
Cognitio ſumma 246
Cognitor 370
Coliphium 353
Collatinus 90
Collatæ nuptiæ 722
Collatio 300
Collecta ibidem
Collegium 203
Collybus 485
Collybiſtæ 486.508
Colophonem imponere & addere 365.266
Coloßica onera 624
Coloßicotera ibidem
Columella 663
Columnæ 421
Columnæ partes 422
Comeſſari 671
Comeſſator ibidem
Comitatus 392
Comitia centuriata 85.177
Comitia magna 177
Commentarienſes 381
Commentarij legum multiplices 261
Cōmentarij recentiorū Iuriſconſultorum 555
Commentarioli 380
Commentarium ibidem
Commentarius 379
Commercia 57
Cōmercia uoluntaria ibidē
Cōmiſeratio oratoria 249
Committere 426.695
Committere mulctam 389
Committere ſe publico 383
Commiſſum bellum 426
Commißiones ibidem
Communis prudentia 52
Communis ſenſus ibidem
Communia inter amicos omnia 55
Commutatio armorū Glauci & Diomedis 541
Commutatio Græcorū 539
Cōparatio à lance ad animi iudicium 282

Comparatio Leſbiæ ſtructuræ & Decreti 11
Compendium ſcribendi iuris 530
Comperendinare 120. 336
Comperēdinatus reus 122
Comperendinatus Verres 124
Comperendinati unde dicti ſint 122
Comperendinatio 121
Comperta 496
Compertus ſtupri, criminis, &c. 675
Concameratio 537
Cōceptis uerbis iurare, peierare 468
Conceptiuæ feriæ 157
Concertata res 127
Conchyliarij 489
Conchytæ ibidem
Conciergus b. 627
Concio legitima & conuocata 208
Concipere 467
Concipere iuſiurandum ibidem
Concratitius paries 534
Conditio arbitraria 40
Conducere 491
Conductor 490
Confarreatio 102
Confectæ res 127
Conferre 722
Conferre pedem 135
Confeſſus æris 675
Confiſcare 298
Confiſio 376
Confornicatum opus 626
Confratriæ b. 298
Κοινάμα 500
Conniuentes 527
Conſcripti patres 195
Conſentes 194
Conſilia 17
Conſilium aulicum & interius 267
Conſilium magnum ibidē
Conſilium ſanctius 287
Conſilium ſtrictum 267
Conſiſtens uinum 192
De Cōſtituenda ratione iuris ciuilis 26
Conſtituere diſceptationem 134
Conſtituere cauſam 128
Conſtituere iudicium 130
Cōſtituere iudiciū & quæſtionem 127
Conſtitutio Philippi regis 267
Cōſtitutio Philippina 265

Conſtitutio

Conſtitutio Philippi Pulchri 259
Cõſtituere ſtatũ cauſæ 128
Conſtuprata iudicia 701
Conſuetudo 184
Conſuetudo laudabilis 67
Conſuetudines 277
Conſul 147.311.384
Conſul iuſſu Tribuniplebis in carcerem duci poterat 314
Conſulis imperium 313
Pro Conſule eſſe 315
De Conſulis relatione 224
Conſules uidebant ne quid reſpublica detrimenti caperet 311
Conſulum munera 245
Conſulibus permiſſa reſpublica & commiſſa 311
Conſularis 384
Conſularis cognitio 246
Conſulares qui ſint 192
Conſulares leges 85
Conſummare 371
Contabulatio 592
In Contemptores Latinitatis digreſſio 442
Contentioſa res 129
Contignatio 537
Continens cauſæ 127
Contrarotulatores b. 297
Controuerſa res 129
Controuerſia declamatoria 269
Cõtrouerſiã ſui facere 695
Conturbare 495
Conturbare fortunas 496
Conturbare rationes 493
Conuadari 109
Conuenire 254
Conuentus Amphyctionum duodecim 269
Cõuentus triũ ordinũ 293
Cordax 346
Coria 537
Corinthum nauigare 344
Cornicum oculos configere 77.188
Cornicarij accipitres 586
Coronæ 100.436
Corona à D.Paulo promiſſa 353
Sub Corona uænire 100
Corpora medicorum 48
Corpora phyſicorum unde ibidem
L.Craſſus 158
Crater 589
Cratitij parietes 534.634
Κραῦρος 478
Creta 139

Creui hæreditatem 485
Cridæ b. 109
Criminales cauſæ non differendæ 231
Κρίνεσθαι 240
Τὸ κρινόμενον 130
Κρίσιν ἰδίαν ποιεῖν 681
Critæ 357
Critici ibidem
Critolai libra 42
Κρουνοί 589
Κρουνίζειν ibidem
Crumeniſeca 635
Κρύβδην ψηφίζεσθαι 251
Κρύσταλλος 615
Κτῆσις 102
Κτῆμα 101
Cubitum 456
Cubitus 459
Culinaris ratio 672
Culpare 375
Cunctatores 527
Cupedinarium forum 292
Cupedipetæ 458
Cuppæ 631
Curia ampliſsima 253
Curia Pariſienſis 230
Curia non ſtataria, ſed indictiua 262
Curiæ 149
Curiæ centenariæ 254
Curiæ ingrediēdæ ius 523
Curiæ princeps 286
Curiæ ſeminarium 408
Curiata lex 75
Curioſus 699
Curules 149
Cuſtodes 297
Cybiſteres 488
Cybiſtena ſaltationis genus 489
Cynomyia 523
Cynoſarges 348

D

Dæmoniſtici 648
Damnum 61
Dare actionem 130
Dare in mancipatum 98
Dare iudicium 130
Dare nomen 271
Dare per ſcriptum b. 139
Daſypodes 399
De præpoſitio 673
Decedere ſuo iure 414
Decemuiri 82.150
Decempeda 455
Decempedator 456
Deceſsio populi 67
Decernere ut legibus quæratur 134
Decernere quæſtionem 134.135

Deceſſores

Deceſſores ex prouincijs 306
Dechetum b. 479
Decimare 494
Decimatæ legiones 341
Decoctum argentum 512
Decoctores 509
Decollare 141
Decoquere 509.510.511
Decretum 268
Decuriæ 310
Decuriæ & claſſes 264
Decuriæ iudicũ 220.244
Decurrere 597
Decurſorium ibidem
Deducere ad agnatos & gẽtiles 141
Deferre in ærarium 382
Deferueſcere 667
Deflagrare 668
Defuncti abſolutè 576
Defuncti fato 575
Defunctoriè agere 577
Defunctoriè ſuſcipere 578
Defunctus pro cadauere 576
Defungi 575
Dei prouidentia mundũ regi 248
Δεισιδαιμονία 648
Delatores 720
Delio natatore opus habere 435
Demagogi 421
Demarati filius 75
Demenſum 670
Demetrius 351
Democriti Dij 169
Demoſthenis orationes 165
Demoſthenis ſynãche 543
Denunciare teſtibus 140
Deos eſſe Epicurus inuenit 51
Deprecatio 232
Deprehendi 373
Deprehenſus ibidem
Deſaiſire b. 68
Deſæuire 668
Deſcendere in cauſam 137
Deſcribere 40
Deſerere uadimonium 109
Deſignare 358
Deſignati conſules 360
Deſignatores 358
Deſpondere animum 370
Δεσποτεία 102
Deſpoticon ius 64
Deſultores 354
Deſultoria leuitas 355
Detineri 714
Detrimentũ à tritura 478
Deueſtire b. 102

Deuorata

Deuorata uerba 473
Deus qui fias 604
Δεξιοῦσθαι 701
Δεύτερον 338
Diabolares 484
Diabolus, eiusq; lapſus 168
Διαμαρτυρεῖν 368
Diaconi, nõ diacones 490
Diaconidicæ 29
Διακόπτειν 337
Διαδικασίαι 131
Διαγράφειν 644
Διαλαμβάνειν 337
Dialecticæ laus 140
Δίαλμαι 426
Διάλογοι 377
Διαλύειν 337
Διανεμητικὸν 62
Diapaſmata 628
Διαπορεῖαι 137
Διαφθεῖραι 703
Diarium 324.380.728
Διαπτυῦν 430
Diatretum ibidem
Diaulodromi 350.457
Diaulus 350.456
Dica 111
Δικαιολογεῖσθαι 364
Dicæodotes 299
Δικαιολογικός 129
Δίκαιον 518
Τὸ Δίκαιον 11
Δίκαιον καὶ ἄξιον 57
Δίκαιος 521
Δίκη 29
Dicam impingere 111
Dicam ſcribere 189
Dicarum mucrones 167
Δικασπόλοι 29
Δικασταὶ ibidem
Dicaſtes 61
Dicere dictatorem 272
Dicere pro teſtimonio 133
Dicendi peritia 160
Dixi oratorum 125
Dictare actionem 111
Dictator 147.228
Dictatorem dicere 272
Dictatura 311
Diduco 715
Diecula 476
Diem diffundere 336
Diem eximi 220
Diem tolli ibidem
Dies 475
Dies conſtituta 139
Dies tollenda 220
Dies magni 255
Dies ſtati, pro ordinarijs 139
Diffinire 25
Diffinitio 24

Diffuſus dies 336
Diffundere diem ibidem
Digitus 418
Dignatio 376
Digreßio, quæ in mores præſentes inuehit 522
Digreßio in Latinitatis cõtemptores 443
Dij minorum gentiũ 1,4
Dij maiorum gẽtium ibid.
διιστάναι 337
Dijudicata res 127
Dimidium plus toto 156
Dinundinatio 59
Dionyſiaci artifices 242
Diplinthij parietes 536
Dipondius 98
Dirimi auſpicia 337
Diruptus 341
Dirutus 164
Diſcedere in diuerſa 235
Diſceptare 255
Diſceptationes liberæ & legitimæ 252
Diſceptationem conſtituere 127
Diſceßionẽ facere 209.210
Diſcoboli 347.349
Δίσκος 426
Diſcutere 663
Diſcuſſoria 666
Diſpenſare b. 40
Diſpungere rationes 643
Diſpunctio ibidem
Diſputationum fontes 22
Diſquiſitio 135
Diſsimulitudo nulla in genere 54
Diſſolutiones contradictorum 132
Diſtinere 715
Diſtentus ibidem
Diſtributiuum ius 57.62
De Diuidẽdis ſentẽtijs 236
Diuiduum 34
Diuidere ſententiam 237
Δοκεῖν 49
δοκιμασθῆναι εἰς ἄνδρας 685
δόκιμον 518
Οἱ δοκοῦντες 712
Dodrans 459
δόγμα 260
Dolichodromi 350
Dolichos 457
Dolichus 350
Dolones 432
Domanium b. 298
Domi ſe continere, exilij loco 508
Domus Tribunorum apertæ 218
Dominij præfatio 79

Dorodoci

Dorodoci 458
Δωροδόκος 700
Dorodacia 458
Δωροδοκία 700
Doron 458
Dorophagi ibidem
Dotes animi 289
Δοξαστικὸς 612
Δοξαστὴς ibidem
Δουλεία 684
Δρόμος 426
Dulciarij piſtores 470
Duodecim 161
Duodecim tab. laus 22
Δυσνομία 168
In Dyſnomiã Frãciæ 167

E

Ἐκ κοινοῦ 711
Ἐκ παραλλήλου 645
Ἐκβολὰς 429
Ἐκβολία ibidem
In Eccleſiaſti locus reſtitutus 608
Ἔκκριτοι 330
Ἐκκρούειν τὸ πρᾶγμα τῷ χρόνῳ 221
Ἐχέγγυον 482
Echemythi 527
Echemythia 528
Echinus 485
Echinus parturiẽs cunctatur 464
Ecnephias 613
Ἐκφωνεῖν 226
Ἐκπλήξις 615
Ἐκπλήξις τῶν δεινῶν 611
Ecquis 715
Ἐκρύσεις 429
Ἐκπτωσμοὶ ibidem
Edere 139.382
Edere ludos 471
Edere nomina 271
Edere petitionem b. 189
Edere ſpecimen 686
Edictum Iuſtiniani contra enarratores 279
Edictum prætorium 185
Ex Edicto poßidere 110
Edictus ſenatus 208
Edilitas 500
Efferueſcere 667
Effluctio 429
Ἐγκύκλιοι 330
Ἔγκριτοι ibidem
Ἐγκύκλιον 579
Ἐγγεγραμμένοι 196
Ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπόλει 206
Ἐγγυᾶσθαι 110
Εἰκαῖον, τὸ τυχὸν 578
Εἰσφέρειν 83
Eijcere 429

Eiectitius ibidem
Elephantis intelligentia 49
Eleuare 132
Eleuare teſtimonia 131
Elogium 134
Cum Elogio mittere ibidẽ
Eloquentiæ munera 444
Eloquentia pulſa Lacedæmone 250
Eloquentiam requiri in Iuriſconſulto 44
Emancipare 102
Emancipatio 97
Ἐμβαίνειν 25
Ἐμβάλλειν 363
Embatæ 487
Ἐμβάται ibidem
Emblema 436
Emboliſmos 362
Emmelia 346
Emplaſtra 628
Emptio mancupi 98
Ἐνάρχεσθαι 367
Enargia 717
Enyclios diſciplina 20
Encyclopædia 461.544
Encyclopædia quid 20
Ἐνδεικνύναι 720
Ἐνδείκνυσθαι 714
Ἐνδιδόναι 513
Energia 717
Enhortius 308
Enneacrunos ſons 389
Ennoæ 51
Ἐνόχλειν 372
Enoplia 346
Ἐνουρεῖν 662
Entheaſtici 647
Enthei 646
Enunciatum 47
Ἐπακτὸς ὅρκος 468
Ἐπαναγαγεῖν ψῆφον 126
Ἐπαμφοτερίζειν 396
Ἐπηρεάζειν 372
Ephebium 351
Ephelides 662
Ephemeris 380.631
Ἐπὶ καιροῦ 711
Epibatæ 356.487
Ἐπιβατεύειν 386
Ἐπιβολαί 51
Epicaia b.12
Epicaizare b.12
Ἐπιδημεῖν 383
Ἐπιδημίαν 304
Ἐπιεικής 450
Τὸ ἐπιεικὲς [illegible]
Ἐπιεικίζω 12
Epijcia 12.14
Ἐπινίκια 284
Epinyctis 630
Ἐπισκευάσαι 404

Epiſtomion

Epiſtomion 593
Epiſtomizo 594
Ἐπιτρέφειν τὴν ψῆφον 126
Epitome 489
Epitoma 490
Epulum funebre 493
Epulones 298
Equa ſola grauida coitum patitur 597
Eques b. 40
Equeſtris cenſus 197
Equeſtris ordo annulo inſignitus 197
Ex Equeſtri ordine ad Senatorium tranſitus 197
Equi deſultorij 355
Equorum genera 418
Equites 197
Equitium 301
Ἔρανος 300
Eraſi 301
Ἐρήμη δίκη 112
Ἐρήμην καταδικασθῆναι ibidem
Eremoditium 111
Ergaſtulum 570
Ergata 622
Ἐργολαβεῖν 720
Ἐργολαβοῦντες 492
Ἑρμηνεύειν 713
Erratum in ſententia 155
Erucæ 617
Erugo 616
Ἐρυσίβη ibidem
Eſſedum 599
Ἑταιρείαν 694
Ἐτεταγμένοι 330
Ethici ſtatuarij 343
Ethologi 343
Ethopæi 343
Ethopæia 343
Ethos ibidem
Euangelia 284
Euocare 503
Euocatio ibidem
Euocatio militaris 501
Euocatio ſacrorum 191
Eunomi 166
Eunomia ibidem
Eunomia duplex 170
Euthymia 719
Ex bona fide 10
Ex iure manũ cõſertũ 104
Ex tempore 707
Ἐξαίρετος 420
Exæuire 668
Examinare computum b. 643
Exarmare 488
Exarmare accuſationẽ 488
Exautorare 340
Exautorationis exemplum 340

Excedere ex aſſectis b.685
Excipere notis 382
Exceptores ibidem
Excidere formula 116
Excurrere 514
Excurrens ſumma 513
Excurſio oratoria 514
Excutere 634. 635
Ἔχειν τὸ δίκαιον 138
Exemplare b. 40
Exemplum collationatum b. ibidem
Exemplum 373
Exemplum recognitum 46
Exercitatio artẽ iuuat 462
Exercitatio pancratiaſtica 425
Ἐξερεῦσαι 614
Exhædra 351
Exhædræ 433
Exhæreſemi dies 363
Ἐξηγεῖσθαι 470
Ἐξηγγυημένοι 112
Exilium 507
Eximere actionem 221
Eximere de reis 138
Eximere ex ærarijs ibid.
Eximere noxæ ibidem
Eximere notæ ibidem
Eximere numero 330
Ἐξημιωμένοι 206
Existimatio 712
Ἐξίστασθαι 513
Exoluere religione 651
Exorari de iniuſtis 526
Ἐξορχεῖν 569
Exotica unguenta 629
Ἐξουσίαν 415
Expeculiatus 342
Expenſæ 98
Expenſum ferre 641
Experiri intra parietes 14
Explorator Græcorum Romam miſſus 87
Expolitionum genera 498
Exprobrare 366
Expungere 644
Expũgere rationes ibidẽ
Exſcribere 40
Extempore 711
Extra lapidem primũ 311
Extraordinarij b. 195
Extricatus 430
Ἐξυβρίζειν 614. 620
Εὐγένεια 180
Εὐγνωμοσύνη 18
Εὐλάβεια ὑπὲρ μέτρον 702
Εὔθρυπτον 478
Εὐθυδοξία 119
Εὐθύνας διδόναι 240
Εὐθύνεσθαι ibidem
Ἐξημιωμένοι 295

Facere

F

Facere ad ſtomachū 367
Facere gratiā canonis 184
Facere litem ſuam 680
Facere petitionem b. 189
Facere recte atq; ordi. 306
Facere tyrocinium 686
Facio æqui boni 15
Faceſcere 370
Fanatici 646
Farcturæ 536
Fas 28
Faſces 326
Faſces ſubmittere 327
Faſces ſubmittere populo 66
Faſti dies 572
Faſtorum libri 76
Fatuus 658
Fauorabilis iudex b. 40
Ferales præcones 495
Fercula 600
Feriæ conceptitiæ 157
Feriæ Latinæ ibidem
Ferramentum 639
Ferre ad populum 83
Ferre iudicem 94
Feſtuca 538. 718
Feudum b. 694
Feudum clientelæ 692
Fides 440
Fides labefactata 480
Fidem fallere 339
Fidem ſuam liberare 481
Fidem alicuius ſequi ibidē
Fidem tueri ibidem
In Fidem ſe conferre 692
In Fidem recipere 694
Fide bona 579
Fide optima 579
Fide ſua eſſe iubere 481
In Fide eſſe 691. 694
Fidei commiſſarius 92
Fidei cōmiſſarius hæres 517
Fidentia 376
Fidutia 91
Fidutiæ actio 95
Fidutiæ exemplum ibid.
Fidutiam accipere ibidem
Fidutiam committere 96
Fidutiarius hæres 92
Fidutiaria hæreditas 97
Fidutiaria mancipatio 96
Fidutiaria opera 91
Fidutiaria poſſeßio ibid.
Fidutiariæ tutelæ 97
Figurare 188
Finātiarū generales b. 297
Finita lis quādo dicatur 119
Firmamentum 129
Firmißima argumēta ibid.
Fiſcella 620

Fiſcellæ 298
Fiſcinæ ibidem
Fiſcus 298.620
Fiſci 298
Fiſtuca 538.718
Fiſtucatio 538
Fiſtulæ applumbatæ 594
Cn. Flauius 76
Florales agētem ſpectari à Catone 617
Floralia ibidem
Fodico 374
Formula 136
Formula cadere 115
Formularij 137
Formulam intendere 111
Fornacarius 427
Fornicarij 697
Fornices ibidem
Forum 130.245
Forum cupedinarium 292
Forum ſuarium ibidem
Foro cedere 505.506
Fortuna 145
Fortunæ 110
Fragrare 370
Francia olim Gallia comata 16
Franciæ pares 256
Fraterculus Gigantum 143
Friuola 477
Friuolarij 478
Frontati lapides 537
Frugi bonæ 450
Ad Frugem bonam ſe recipere, euadere, redire 451
Frumentariæ teſſeræ 393
Fugax pomum 564
Fugiens uinum 565
Fugientes literæ ibidē
Fugitiuarius 637
Fumoſæ imagines 142
Funebria iuſta 332
Funerum cæremoniæ 144
Furioſi 142
Furnire ad ſententiā b.133
Furor 653

G

Galericulus 655
Galli olim elegantiæ ſtudioſi 441
Galli Senatoria dignitate donati 233
Gallorum mos improbandus 380
Gallia comata, nunc Francia 191
Galliæ ciuitates 693
Galli fratres Romanorum 233
Gallicus Hercules 441
Γέσωμα 435

Gelu

Gelu 615
Gemini 398
Gemini an uno concubitu concipiantur ibidem
Gemmæ ſugientes 565
Generales finãtiarũ b. 297
Generoſitas quid ſit 180
Genius regni 60
Gentiles 25.141.146
Ad Gentiles deducẽdus 141
Gentilitas ibidem
Gentilitia inſignia 145
Gentilitatis ius 141
Gentium ius 51
Gentiũ ius primariũ ibidẽ
Genus 24
Geodetæ 452
Geometræ ibidem
Γέροντες 239
Γερουσία ibidem
Geranion 624
Gerundia in dum 278
Geruſia, uirtutis præmium 239
Geſtationes 418
Geſtatorium ibidem
Geſtatoria penſilia 600
Gigantum fraterculus 143
Gigantũ theomachia 528
Γιγνόμενον 118
Gladiatorum genera 355
Glandem frugibus ueteres prætuliſſe 46
Glauci & Diomedis cõmutatio 541
Gliſcere 372
Gloria in uirtute 290
Gnomon 452
Gnomonice ars 455
Gnoſſus urbs 275
Graculus 606
Græcæ literæ, earumq́; laus 554
Grando 613
Grandinum quatuor genera ibidem
Graphis 459
Gratia 152
Gratiã canonis facere 184
Grauari 371
Greſſus 458
Γρυτάρια 478
Grytopolæ ibidem
Gubernator 385
Guerra b. 40
Gymnaſia 347
Gynæcocratia 64
Gymnici 342.347
Gymnici agones 347
Gynæcocratumeni 65
Gynæcocratumeni populi ibidem

H

Habere rationem ab aliquo b. 15
Hæreditas iuſta 520
Hæredium ibidem
Hæres 520
Hæreſis 649
Hæſitantes 661
Αἱμοῤῥαγία 666
Halteres 349
Haltici 347
Ἀφαιρεῖν τῶν κτημάτων 640
Harmoſtæ 316
Haſta 29
Hedui Galli fratres Rom. 233
Helciarij 385
Heliocaminus 417
Hemiſphærium 626
Herbarum fidei derogatum eſſe 559
Herbenaca 191
Herculanea pars 494
Hercules Gallicus 441
Hercules & Iphicles gemini 398
Hermodori legislatoris exilium 75
Herniosus 342
Hetarius 308
Heteroplum 704
Hexapeda 456
Ἱκνούμενος καιρὸς 517
Ἱκνούμενος μέγεθος ibidem
Hieronicæ 356
Hieronymi non eſt noui teſtamenti tralatio 150
Ἱερότερος 713
Hippodromus 596
Hippopotamus 50
Hircientes 663
Hircoſi ibidem
Hircus ibidem
Hirudo nõ linquẽs cutẽ 167
Hiſtorice 37
Hiſtriones 342
Hodie 476
Holoſericati 180
Homagium b. 694
Homeri præſtantia 548
Homeri autoritas 545
Homeri poëſes 547
De Homero doctiorum ſententiæ ibidem
Homines ærarij 295
Homines præeſſe animantibus omnibus 59
Homines tres in omni arte conſiderandi 463
Homognius 308
Homologare 252
Ὁμολογεῖν ibidem

Honori cedere 513
Honorum gradus & captura 527
Honorarium 309
Honorarius tumulus 190
Honorariũ decurionũ 309
Horæ 477
Ὁρμᾶσθαι 367
Hortator 385
Hortus 520
Ὀπιον 30
Ὀστᾶ καὶ κηδεία 332
Hoſpitalia 308
Hoſpitalis deus ibidem
Hoſpitalis teſſera ibidem
Hoſpites 691
Hoſpitia priuata 308
Humanitas & humanæ literæ 444
In Humanitatis oblocutores 546
Humipetæ accipitres 585
Ὕλη 187
Hylæ ibidem
Ὑλομανεῖν 614
Ὑπαγορεύειν 227
Ὑπάρχον 518
Hyparxis 563
Ὑπείκειν 513
Hypæthrion 410
Hypæthron ibidem
Ὑπερθεματίζειν 587
Ὑπεκχωρεῖν 513
Ὑπεκφεύγειν ibidem
Ὑπέγγυα 114
Ὑπερῷον 412
Ὑπερπαγίζειν 663
Hypætræ ambulatiões 350
Hypocauſlum 516
Hypocriſis 342
Hyocritæ ibidem
Hypogea 537
Ὑπωπιάζειν 335
Ὑπώπιον 333
Hypopion ibidem
Hypoſtaſis 563
Hypotheca 639
Hypotheſis 48
Ὑπωθεῖσθαι 640
Ὑπωσθεῖναι ibidem
Ὑπωτήθεσθαι ibidem

I

Iactus 582
Ianus bifrons 325
Iatronices 80
Ichnographia 460
Iconicæ imagines 344
Iconici pictores 343
Igniculi ad naturã dati 55
Ilias malorum 34
Illaudatus 709
Illotis manibus 72

Illotis

Illotis pedibus ibidem
Illuuies 664
Imagines 142
Imagines ſubitæ 145
Imagines fumoſæ 141
Imagines maiorum in funeribus 144
Imbricamentum 435
Imbricatum 536
Immeiere 664
Imminuta autoritas 197
Immoderatio 376
Impedata uitis 409
Imperatores anniuerſarij 26
Imperij munera 246
De Imperio legis & hominis 391
Imponere 369
Impoſtores 655
Impoſtura ibidem
Imputare 368
In cœlo eſſe 603
In rem præſentem uenire 40.108
In re præſenti conſtituere 108
Inceſſere 359
Incruſtatio materiaria 591
Inculpatus 710
Inculpati heroẽs nouẽ 710
Incumbere in eandem cauſam 137
Indago 269
Indicere iuſtitium 519
Indicia & auſpicia magiſtratibus data 392
Indicta cauſa dãnari 112
Indictionales 300
Indictus ſenatus 208
Indiuiduum 34
Inducere 238
Inducere ſentẽtiam aut decretum ibidem
Induciæ 40
Indulgere 374
Infantes Iuriſcõſulti taxãtur 45
Infatuati 658
Inferior cauſa 133
Infeſtare 372
Infinitio 376
Informationes 52
Infra triduum b. 40
Infulæ 532
Ingenui 202
Inijcere manum 216
Iniectio manus 216
Iniectionem manus recipere 332
Inire æſtimationem 432
Inire nexum 570

Iniurius

Iniurius 64.374
Iniuria 64
Iniuſtus 56
Inquæſtæ 254
Inquirere 135
Inquiſitionū conſiliū 264
Inquiſitor 135
Inſæſinare b. 358
Inſania 653
Inſanitas 376
Inſatiabilis 377
Inſcientia 376
Inſignia gentilitia 145
Inſignitus 99
Inſinuare 365
Inſinuare donationem 17
Inſolens exactor 698
Inſolentia ibidem
Inſpurcare 429
Inſtituere 66
Inſtitutum antiquum 324
Inſtituta 66
Inſtitutū memorabile 243
Inſtitutum quid 66
Inſtitutio adoleſcētiæ 234
Inſtrumentū aulicum 300
Inſula 627
Inſularius ibidem
Intercalaris 140
Intercalare 362
Intercalarius menſis ibidē
Intercalatio 363
Intercedere Senatuſconſul. Tribuni poterant 217
Interceßio 217
Interdicere aqua & igni 735
Interdictum unde ui 94
Intergerinus 539
Interim 708
Interpretis officium 152
Interpretatio legum 172
Interregnum Cancellariatus 286
Interſcalmium 385
Interſtitia uerſuum 74
Intertalliare b. 479
Intertrigo ibidem
Intertrimentum 478
Intertritura ibidem
Inteſtinum opus 436.591
Intolerans 377
Intolerantia ibidem
Inualetudo 376
Inuidentia ibidem
Ioannis locus 153
Ioues humani 181.529
Ira 131
Ire ad iudicem 61
Ire in conſilium 127
Iſonomia 59
Iſthmus 419

Iucundus 146
Iudicare 713
Iudicatura 588
Iudicatum facere 133
Iudicatio 587
Iudex, ius animatum 61
Iudex æquus, iniquus 39
Iudicis deſcriptio ex Ariſtotele 11
Iudicis natura noſcenda eſt 15
Iudicis perſona 70
Iudicem tibi fero 94
Iudices 197.245
Iudices à Senatu petebantur 230
Iudices inſenſi 27
Iudices ex legis præſcripto iudicare oportebat 230
Iudiciũ, pecuniæ certæ 116
Iudicum Decuriæ 244
Iudicium non præcipitandum 282
Iudicia publica 251
Iugum 471
Iupiter Xenius 308
Iurare cõceptis uerbis 468
Iurare in leges principis 25
Iure meo, tuo, ſuo 413
Iure optimo prædia 696
Iura in quibus conſtituenda 176
Iuri non omnia tribuenda 38
Iuridiciales prouinciæ 260
Iuris ciuilis partes 24
Iuris definitio 28
Iuris diuiſio 37
Iuris diuiſio ex Ariſtotele 56
Iuris & iuſtitiæ imago 18
Iuris lauta ſupellex 46
Iuris non iuſtitiæ conſulti 16
Iuris perdiſcendi facilitas 21
Iuriſcõſulti omnibus ſui copiam faciebant 164
Iuriſconſulti XXXVII. Pandectas conſarcinarunt 47
Iuriſconſulti reſpondentes de iure 28
Iuriſconſultis opus eſt proprietate uerborum 44
Iuriſperitus & orator Seruius 160
Iuriſprudentia olim nõ fuit quæſtuaria 19
Iuriſprudentia quid 20
Ius 9.414

Ius

Ius annulorum 198
Ius bellicum 55
Ius ciuile 56
Ius ciuile opes figulinæ 38
Ius ciuile facile adultera=ri 27
Ius datum omnibus 55
Ius diſtributiuum 57
Ius gentium 51
Ius gentiũ & humanũ 55
Ius gentium primariũ 51
Ius inter uirum & uxorem 64
Ius moribus inſtitutum 12
Ius moribus receptũ 362
Ius natura conſtitutum 54
Ius naturale ex Cicerone 49
Ius pacis 55
Ius patriciale 256
Ius ſummum 11
Ius ſuum obtinere 256
Iuſiurandũ cõcipere 467
Iuſſum 176
Iuſta 314.517
Iuſta facere 332
Iuſta funebria ibidem
Iuſta habitudo 517
Iuſta hæreditas 520
Iuſta magnitudo 517
Iuſta peragere 332
Iuſti dies 518
Iuſtitia 35
Iuſtitia duplex 68
Iuſtitia, finis legis 184
Iuſtitiæ imago 70
Iuſtitium 519
Iuſtitium indicere ibidem
Iuſtitiũ remittere ibidem
Iuſtinianus quis fuerit 682
Iuſtus 55
Iuſtum exilium 517
Iuſtum, plenum 517
Iuſtum munus 518
Iuſtum prælium 517
Iuſtus filius 516
Iuuenalis locus 496

L

Labefactata fides 480
Labes 607.610
Labor præmio decoratur 22
Labra 589
Lacedæmoniorũ politia 65
Lacedæmonij Lycurgi leges emendarunt 38
Lacunarij accipitres 586
Lacunæ in Pandectis 28
Lacus 431.593
Lacuſtres accipitres 586
Λαγχάνειν λάχος 111
Laicum 647

Lanachus

Lamachus 526
Λαμαδινεάδης 372
Laniſtæ 356
Lapicidinæ 378
Extra Lapidē primū 311
Lapidicinæ 378
Lapis ordinarius 423
Lapis quadratus 422
Laſciuia 619
Laſciuire ibidem
Later 536
Laterculus coctilis ibidem
Lateritij parietes 535
Laticlauium 198
Latinæ feriæ 157
Latinarum præfectus 156
Latomi 378
Latomiæ ibidem
Latumiæ ibidem
In Latumias mittere 379
Latuſclauus 198
Laudare 687
Laudare autorem ibidem
Laudatum 175
Laudatores redempti 171
Laudicœni 158
Laudimiæ b. 690
Laudum b. 40
Laurentius Valla 39
Laurentij error 50
Lautia 301.307
Λαύτεα 301
Legatus 91
Legati principis 316
Lege agere 188
Leges Conſulares 84
Leges de cœlo delapſæ 37
Leges quid doceant 21
Leges ſacroſanctæ 31
Leges Tribunitiæ 84
Legibus querere 135
Legibus ſoluere 183
Legiones decimatæ 341
Legis caput dicitur lex 50
Legis definitiones 165
Legis promulgatio 33
Legis actio 188
Legis uerba captare 27
Legis uirtus 176
Legislatio 179
Legitima cogitatio 187
Legitima iudicia 252
Legitimi dies 138.477
Legulei 137
Legulei carpuntur 160
Legulei taxantur à Plinio 37
Leguleorū autoritas 85
Legum ferendarū mos 84
Legum interpretatio 172
Legum præſtantia 170
Leporarij accipitres 585

Lepos

Lepos 441
Lepus tute es, &c. 400
Lepus ſuperfœtat 397
Leſbij fabri 11
Leſbia ſtructura 11
Leſſũ, eiulatio funebris 161
Leucoma 338
Lex 391
Lex Aurelia 302
Lex Centuriata 75
Lex Curiata ibidem
Lex de Senatu habẽdo 11
Lex æterna 174
Lex memorabilis 294
Lex mens & ratio 170
Lex naturæ 174
Lex officium principis 183
Lex, princeps eſt principi 183
Lex, recta ratio 55
Lex ſumma 174
Lex una eſſe debet 33
Lex unde dicta 167
Libella 424
A Libellis miniſtri 318
Libellis præfectorum numerus 324
Libellorum magiſtri ibidẽ
Libellorum magiſtri octo ibidem
Libellorum præfecti 319
Libellus 318
Libellus ferentarius 458
Liberare creditorem 708
Liberare fidem 481
Liberatæ & liberationes 322
Liberi tenentur parẽtes alere 56
Libertas 90
Libertas dicendi in Senatu 215
Libertate dare 94
Libertini 262
Libertinorũ allectio 204
Libitina 494
Libitinarij ibidem
Libitinam exercere 572
Libra in emptionibus mancupi 98
Libralis ibidem
Libripens 97
Librorum Iuris multitudinem obeſſe 173
Licinia lex 22
Lictores 326
Limenarchæ 451
Λιμὴν ibidem
Limina imperij ibidẽ
Limitanei 452
Literæ abecedariæ 682
Literæ Græcæ 554

Literas humanas laudat 444.446
Litem in rem ſuam uertere 681
Litem ſuam facere 680
Lites, procuratorum pabulum 282
Litium materies 261
Litium miſeriæ 167
Litium ſeries 242
Λωβῆ 335
Locare 490
Locare ſepulturam faciendam 491
Locator 490
Locumtenens b. 91
Locupletes 481
Locus apoſtoli enarratus 354
Locus Ciceronis reſtitutus 295.512
Locus ex quinquageſimo libro Digeſtorum reſtitutus 408
Λογισμὸς κοινὸς 51
Logodædali uerborum finditores 58
Lolieſcere 614
Lolium 607
Loquendi & agẽdi præcepta cõiungenda ſunt 44
Lucæ locus 150.153.415.670
Lucæ locus emendatus 608
Luciferi lapſus 169
Lucrum 61
Luctus publici forma 199
Ludi 471
Ludij 342
Ludicrorum genera 342
Ludiones ibidem
Ludos edere 471
Ludus pro gladiatura 64
Lunatus calceus 198
Luſcioſus 658
Luſcitioſus ibidem
Luſtrum 465
Luxa 652
Luxuria 614.652
Lyceum 347
Lycurgi leges à Lacedæmonijs emendatæ 38
Lymphati 654
Lymphationes ibidem

M

Macedonia, ſeminarium triumphorum 407
Macellum 292
Macellum, conturbator eſt 496
Ex Macello uiuere ibidẽ
Machærophori 180

Machinarij

Machinarij 452
Magadium 471
Magas ibidem
Magis 470
Magiſter equitum 147
Magiſtri cærimoniarũ 360
Magiſtratus 188.390
Magiſtratus ſacroſancti 31
Magiſtratus cauſam dice=
bāt finito magiſtratu 391
Magiſtratus uel ignominiā
accipit, uel decus 288
Magiſtratu ſe abdicare 83
De Magiſtratibus 525
Magmata 470
Magma 470
Magna comitia 178
Maieſtas 200
Maieſtas læſa 196
Maieſtas populi 196.253
Maior uis 612
Maiorum gentium ſenato=
res 192
Malagmata 629
Malleoli 406
Malorum Ilias 34
Manceps 113.491.631.632
Mancipare 96.97.101
In Mancipatum dare 98
Mancipatio 97
Mancipatio fidutiaria 96
Mancipi res 98
Mancipi emptio 98
Mancipium 101
Mancipio accipere 101
Mancipio dare 100
Mancipio fundũ dare 695
Mācipio promittere 100
Mādati iudiciũ & eius uio-
latores 338
M. Manlius 273
Ad Manticā res redijt 342
Manum afferre 217
Manum inijcere 216
Manus iniectionem recipe=
re 332
Manibus illotis 72
Marci locus 396.413
Maria claudi 401
Mariti mancipium 103
Marmoratum 498
Mars cum Venere illaque=
atus 65
Maſtigonomi 358
Maſtigophori 358
Maſtos 594
Matæotechni 36
Materfamiliâs 103
Materia conſequentiæ &
importantiæ b. 139
Mathematicum naturæ ſpe
cimen 289

Matreas 636
Matrix 338
Matrices urbes 305
Matrona 103
Matthæi locus 415.417. 657
Maurica b. 345
Medianus 504
Medianum 434
Mediaſtinus 384
Medicinæ finis 464
Medicinæ uocabula repo= ſita 543
Melancholici 652
Memorabile factum 233
Menia columna 329
Menſarij 508
Menſularij 508
Menſurarũ nomina 457
Μήνυτρα 284
Meo iure 413
Ὅτι, μηότι 724
Mergi 406
Μεσόδικοι 61
Meſonauta 384
Μεταπάττειν 636
Μεταύειον 122
Μεθίστασθαι 513
Μεθοδικὴ αἵρεσις 79
Methodus 79
Methodici medici 79
Μέτοικοι 196
Metropolis 305
Μιαιφόνος 82
Michaël numen ſodalitium 204
Miles 40.147.198
Militum improbitas 601
Militiæ genera tria 501
Milium 457
Miluarij accipitres 584
Mimi 343
Mimicum 717
Miniſterialis hoſpitij 257
Miniſtri à libellis 318
Minorum gentium ſenato= res 193
Minos 275
Minos à Ioue inſtitutus 275
Minutarij 300
Miſanthropos 449
Miſanthropia 75
Miſocali 20
Μισθοῦμαι 492
Μισθοῦν 492
Mithrati b. 511
Mitte me in latumias 379
Mittere ad nomen 271
Mittere cum elogio 134
Mittere in conſilium 125
Modella 460

Modulus

Modulus aquarius 418
Molæ aſinariæ & truſatiles 427
Moletrina 428
Monadis arithmeticorū 48
Monarchia 170
Monarchiæ tempora 86
Μωρολόγοι 658
Morari 657
Morbus 665
Mos 66
Mos Gallorum improbandus 380
Mos legum ferendarū 84
Morem gerere 707
Mores 66
Moribus agere 68
Moribus receptum ius 362
Morigerari 707
Morion 657
Mortarium 499
Μόχλευμα 407
Μοχλεύειν τὰ κλήματα 407
Moſes 649
Mucidum uinum 567
Mulctam certare 388
Mulctam dicere ibidē
Mulier ſola grauida coitū patitur 397
Mulieres imperātes uiris 64
Muliebria 241
Multijugis 375
Mundus 54
Munerare 374
Muricati greſſus 417
Murices ibidem
Mutuli 595
Μυᾶσθαι 701
Myoparo 631
Myopes 659

N

N,L, ampliādi ſignū 121
Natalibus reſtituere 202
Natalium reſtitutio ibid.
Natura 48
Naturæ lex 174
Naturale ius 56
Naturale ius ex Cicero. 49
Naucleri 386
Nauicularij ibidem
Nauiculariā facere ibid.
Nauiculatores ibidem
Nauigandi tempus 401
Neceſſitas cauſatiua b. 40
Neceſſitas præciſa ibidem
Νεκροφόροι 495
Necrophori ibidem
Nefaſti 475
Negationis uſus 722
Νεοσύλλογοι 685
Nequam 338
Nequitia 338

Neruus 570
Nexus, uel nexum 98
Nexi 570
Nexum transferendi domi- nij genus 571
Nexum inire 570
Ad Nihilum ponere b. 238
Niceteria 285
Νικητήρια ibidem
Nidularij accipitres 585
Nobiles carpuntur 180
Nobilium uita 334
Nobilitas generis 180
Nocte iudicabant Areopa- gitæ 250
Νόημα 63
Nomarchæ 318
Nomarchiæ 137
Nomen 496
Ad Nomen mittere 271
Ad Nomen reſpondere ibi.
Nomen accipere ibidem
Nomen dare ibidem
Nomina 301
Nomina edere 642
Nomi 317
Nomi mutabiles, ut nomiſ- mata 38
Νόμιμον 65
Νόμιμος ἐκκλησία 208

Nomiſma à nomo Græce 63
Nomophylax 283
Nomophylaces 277
Nomophylacia 261
Nomothetica 463
Non credere ſe publico. 383
Non ideo, quid ſignificet 466
Non liquere 123
Norma 423. 452
Norma plumbea Leſbiorũ 423
Normalis angulus 453
Νόθον ἀντικισμὸν 186
Nothus ibidem
Νόθος ibidem
Νόθος λογισμὸς 87
Notha cogitatio ibidẽ
Notha ratiocinatio ibidẽ
Nothia 186
Notiones 51
Notis excipere 382
Notis ſcribere ibidem
Nouemuiri 247
Nouus homo 142
Nulla b. 617
Numerabãtur ſẽtẽtiæ 234
In Numerato habere 730
Nunus 544

Numus à nomo Græcè 63
Numus unde dictus 544
Numariæ teſſeræ 394
Numo addicere 572
Numarij 458
Nuncupare, & nuncupatũ teſtamentum 226
Nuncupata uoluntas 227
Nuptiæ collatæ 722
Nutrix 405
Nutricia 284
Nyctalopes 659
Nycteris 886

O

Obærati 303
Ὀβελίζειν 644
Obire uadimonium 110
Oblationales 300
Obligatus pecuniæ 674
Obliterare 238
Obryzum aurum 629
Obſtringere religione 650
Obtendere 365
Obtinere ius ſuum 138
Obnunciatio augurum 218
De Obnunciatione 392
Obſeruantia cliẽtelaris 693
Obſtruere luminibus 411
Occidere 235
Oeconomia 181
Oeconomicum 64
Offundo 716
Officina æquitatis 287
Officium principis 183
Οἰκέτης 450
Οἰκία περιάμφοδος 627
Οἰνοχόος 257
Oleaſter 357
Oligarchici 57
Olympias 466
Olympionicæ 356
Omnis creatura 396
Operæprecium 531
Ὀφλόντες 206. 295
Opinari 62
Opiſtodomos 297
Optima fide 579
Opulentia 180
Opus inteſtinum 436. 591
Orandi poteſtas Athenis reciſa 250
Orari de iuſtis 526
Oratio pro Ligario 160
Orationis uis 160
In Oratore quid requiratur 37
Oratoribus non licuit affectus mouere 249
Oratoriam artem nõ requiri in Iuriſcon 46
Orcheſtra 197. 344
Ordo 328

Ordo ampliſſimus 199.253
Ordo caſtrenſis 147
In Ordinem redigere 329
Ordines Romæ tres 197. 328
Ordinum trium conuentus 286
Ordinarij dies b.139
Ordinarij ſilices 423
Orgyia 457
Orthographia 460
Orthoſtatæ 592
Orti ex ſeſe 143
Ortyagometra 306
Oſculandi ſenatus conſuetudo principibus ſuis 233
Oſtraciſmos 180
Οὐχ ὅπως 724

P

Πάχνη 614
Pactum nudum 34
Palæſtra 345. 348
Palæſtrici ibidem
Palæſtritæ 348
Palatio 538
πάλη 427
πάλιν 338
Palmus 458
Palmus duplex 439
Paludamentum 191.505
Palus 408
Paludatus 505
Pambaſilia 181
Panceltion 286
Pancratiaſtæ 350.425
παγκρατιάζειν 425
Pancration 350.424
παγκράτιον πένταθλον 425
Pandectæ Piſanæ 175
Pandectæ Tyronis Ciceronis liberti 47
Pandectarum lectio 39
Pandectarũ inſcriptio 46
Pandectarum laus ibidem
Panætolion 286
Panionion ibidem
Panis fragmento uendere b. 572
Panthera 583
Pantomimi 343
Papinianus iuris aſylũ 29. 319
Papiniani mors 319
Paracatabole 92
παραδειγματίζεσθαι 511
Paradromidæ 351
παραγραφῆς δίκη 119
Paraſanga 457
παρασκευάζειν 359
παραστάς 406
παρατύχον 502

Paratitla

Paratitla 32.279
Παράτιμμα 479
Παρέκβασις 514
Παρεγγεγραμμένοι 195
Παρδοφέρδιν. 83
Παρεμβάλλειν 363
Παρεμβολὴ ibidem
Parentare 332
Parentatio ibidem
Parentem necare 176
Pares Franciæ 256.257
Intra Parietes experiri 14
Parietum formæ 533
Pariſienſis Curia 230
Pariſthmia 419
Παρίσωμα 565
Parlamentum 255.264
Parlamentū Toloſanū 263
Parlamentaris Curiæ cōparatio cū Areopago. 252
Paro 631
Parricida 82
Parricidij lex 174
Parricidij Quæſtores 82
Partim 147
Partus immaturus 430
Partus uitalis 430
Paſſus 458
Paſtilli 628
Paſtillatum argētum 629
Pater patriæ 313
Inter Patrem & filiū nullū eſt ius 182
Patres 256
Patres conſcripti 195
Patricij 193.256
Patriciatus 193
Patriciale ius 256
Πατρίκιος 193
Patricum, ſiue paternum Ius 64
Πατροκτόνος 82
Patronus 370
Πατροφόνος 82
Paulicus 465
Pauperum teſtimonio parū fidei adhiberi 484
Pax 152
Pecunia attributa 302
Pedamen 408
Pedamentum ibidem
Pedarij ſenatores 209
Pedata uitis 409
Pedibus illotis 72
Pedibus in ſententiam ire 235
Pegaſarij curſores 457
Peierare conceptis uerbis 468
Πέδιν 441
Pelargici nomi 50
Πέλαργος ibidem

Πελάται 691
Pellacæ 103
Pellex quæ ſit ibidem
Πελόπιδες 691
Penſitare 696
Penſitationum genera tria 299
Pentadoros 459
Pentathli 350. 425
Pentathlon 350
Πέπισμαι 440
Perdicarij accipitres 584
Perductor 718
Peregrini accipitres 584
Perfungi 577
Perfunctoria Budæi opera, non plena 42
Perfunctoriè 577
Peremptam obligationẽ nõ renaſci 118
Perendie 122
Perendinus dies 122
Pergula 436
περίδειπνον 493
Periergus 699
περιγράφειν 379
Periodo uictor 356
Peripatetici 347
Periſcelide donati 204
περιωπᾶσθαι 714
Periſſochoregia 473
Periſteron 626
Permutatio Glauci & Diomedis 541
Perones 630
Peronatus arator ibidem
Peritheon 623
Perpendiculum 423
Perpendicularis 453
Perpetuum edictum 185
Perſarũ reges tyranni 181
Perſona 140
Perſonã alienã ferre ibidẽ
Perſonaliter citare 113
Perſuadere 439
Perſuaſio 440
Pes 458
Petere 304
Petitiones 48
Peteſſo 374
Petorritum 599
Petrus Crinitus 178
Petri locus 155
πῆχυς 459
Phalereius 352
Φενάκη 655
Φενακίζειν ibidem
Φενακισμός ibidem
Φερέγγιον 482
Φιλαλήθεια 281
Philalethia 281
Φιλαρχαῖοι 162

Φιλεπιακὸς

Φιλεπιεικὸς 15
Philepijcia 281
Φιλεπιείκεια ibidem
Phillinæ agones 357
Philippi regis iudiciũ 282
Philius 308
Φιλοπραγμῶοι cauſidici 20
Φιλόδικοι cauſidici 20
Philoxenus 378
Philoſophari 20
Philoſophi Iuriſconſulti ibidem
Philoſophi mercenariã operam ſpernunt ibidem
Philoſophi profeßio ibidẽ
Philoſophia ibidẽ, & 544
Φιλοφρονεῖσθαι 701
Φιλοτιμεῖσθαι ibidem
Φιλοτίμως 702
Phonaſci 346
Phonaſcia ibidem
Φράτορες 298
Phratriæ ibidem
Phratrius ibidem
Φρέαρ ibidem
Phtoria 429
Φυγανδοθῆρας 637
Φυγοδικεῖν 111
Φυτευτήριον 405
Picarij accipitres 584
Pignero 640
Pignerari ibidem
Pignerator 641
Pignus 639
Pignoris capio 213
Pignora capere & auferre ibidem
Pilæ 421. 595
Pileus 100
Pileati ſerui ibidem
Pilenta 600
Pilotium b. 538
πιλίδιον 635
Piſanæ Pandectæ 175
πισις 440
Piſtores dulciarij 470
Piſtrinum 427
Pitho 441
Pitiocampæ 617
Placitum 268
Plana area 537
Plani 635
Planta 405
Plantanimantes 396
Plantarium 405
Planus 635
Platea 581
Plato 275
πλατύσημος ἰδῆς 199
Plauti iocus 582
Plebis quiſquiliæ 483
Plebiſcitum 78. 84

Plebiſcita

Plebiſcita 252
Πλεονεκτιάζειν 587
Pleonexia 156
Plethrum 456
Plinius hallucinatus 399
Plinij locus 429.493.588
Plinij locus emendatus. 126.476
Plinij Iunioris locus, ex epiſtola quæ uulgo non extat 234
Plinij ſententia in leguleos 37
Plumbum 210
Πλωϊδὸι 589
Plutarchi opus 547
Πλῦτον κεραμέως 38
Ποασμὸς 607
Pocœnium 672
Pœna & beneficiū dij Democriti 169
Pœnales prouocationes ad Senatum factæ 233
Poëtica autoritas 545
Poëticæ laudes 549
Ποιεῖν 359
Ποιεῖν κρίσιν ἰδίαν 681
Πολιτεία 392
Polliceri 531
Pollicitatio ibidem
Pollinctor 492
Pollinctum 493
Pollinctre 492
Politicon 53
Pollucere 493
Pollucere patrimonia 493
Pollucibilis cœna ibidem
Pollucibiliter 492
Polluctor 493
Polluctum 493
Polupoſus 342
Polygamorum pœnæ 510
Pomum fugax 564
Ponere ad nihilum b. 238
Ponere cardinē cauſæ 129
Pontifices 30
Pontificium ius ibidem
Populus ſciſcere ſolebat 253
Populi eſt iubere 219
Populi maieſtas 196.253
Populi poteſtas 219
In Populi locum ſucceſsit princeps 231
Porrigere calculum 126
Porthmus 419
Porthoticō iuris genus 60
Portus 631
Poſitio 48
Poſsidere bona ex edicto 110
Poſſeſsio fidutiaria 91

Poſtæ b. 557
Poſtulationibus uacare 321
Poteſtatiua b. 40
Pothen 472
Præceptum Catonis 392
Præcidere 136
Præcipere 371
Prædes 632
Prædes hodie ſpōſores 114
Prædes pro bonis prædijs ibidem
Prædeſtinata 359
Prædia bona 113
Prædia optimo iure 696
Prædibus & prædijs cautū eſſe 113
Prædiatores 697
Præfectorum libellis numerus 324
Præfectus Latinarum 156
Præfecti ærarij 297
Præfecti fiſci 298
Præfecti militum 147
Præfecti ratiociniorum 195.294
Præfecti ſcriniorum 319
Præfectus urbis 157
Præfectura 273
Præfurnium 516
Præire 468
Præire de ſcripto 469
Præire uerba iuriſiur. 469
Prælucere 735
Prænotiones 52
Præs 114
Præs litis 91
Præſcriptio, à Cicerone autoritas 689
Præſtare 163
Præſtare fidē, culpam 164
Præſter 614
Præſtigiæ 716
Præſtigiatores ibidem
Præſtitutum 331
Præſtringere 715
Præſumere 371
Præſumptiones 51
Prætendere 365
Prætexere 366
Prætextæ anni 222
Prætexta puerilis 685
Prætextatus ſermo 222
Prætextatæ puellæ ibidem
Prætextati 221
Prætextati filij cū Senatoribus in Curiā ibāt 221
Prætextati mores 222
Prætor 274.471
Prætor Centumuiris præſidebat 244
Prætor iudex capitalis 245
Prætor iudex quæſtion. ib.

Prætorium

Prætorium 274.293.598
Prætorium edictum 185
Prætoris autoritas 118
Prætoris iuriſdictio 245
Prætoris uerba, do, dico, addico 294
Prætorij 273
Prætoriani cõſilij acta 325
Præuaricatorem ſibi apponere 137
Pragmaticorum impoſturæ 166
Pragmaticis lites pabulum præbẽt, & rationes ſuas in ſpolia conijciunt 282
Precarium 696
πράττειν 588
Prehendere 213
Prehenſare 701
Prehenſio Senatoris 214
Prelum 621
Premere teſtimonio 132
Prima actione 133
Primores Regiæ miniſt. 257
Princeps curiæ 286
Princeps Traianus equitati ſe ſubmiſit 275
Princeps in populi locum ſucceßit 231
Princeps legibus ſolutus 179.181
Princeps ſenatus 196
Princeps tanquã deus 179
Principis officium 183
In Principis uerba adigi 285
Principi princeps eſt lex 183
Principes dei miniſtri 182
Principatus animæ 52
Priſcianomaſtigæ 553
Priuum 177
Priuata ratio 299
Priuilegium 85.177
Priuilegio præditi 266
προάγειν 718
προβάλλεσθαι 364
πρόβουλοι 276
Probuli ibidem
Procellæ 613
Proconſul 312
Proconſulare imperium & ius 312
Proconſulis ſtatus in prouincia 314
πρόκριτοι 330
Procurator 370
Prodigi 142
Prodire in medium 383
Prodire in publicũ ibidem
Productor 718
πρόεδροι 277

Profani

Profani 647
Profari ibidem
Proferre 136.564
Profeßio liberorum 706
Profiteri 705
Profiteri donationē b. 40
Prohedri 277
Proiecta 436
Proiecturæ ibidem
Prolepſis 51
Proletarij 483
Proloquium 47
Fromittere calculum 126
Promittere uadimoniū 109
Pronea 175
Pronunciandi tria genera 336
Pronunciatum 47
Fronunciare 226
Pronunciare amplius 120
προοδοποιεῖν 470
προωρισμένα 359
προφάσεως ἕνεκα 578
προπηλακισμὸς 335
Propola 632
Propolæ 300
Proponere calculum 126
Proportio 57
Propoſitum 40
πρωράτης 385
Proreta ibidem
πρωρεὺς ibidem
Proripere 668
Proruere 669
Πρὸς ἀφοσίωσιν 578
Proſcenium in ſcena 344
Proſcriptorum bona quomodo uænibant 500
Proſcripti 40
Proſcriptio ibidem
Προσλογίζεσθαι 642
Protecta 436
Protectum ibidem
Protegere ibidem
Προτοπάτεσθαι 364
Πρωτόπαροι 685
Prouerbium 73.304.399.428.447.449.484
Prouidentia 175
Prouinciæ conſulares & prouinciales 314
Prouinciæ iuridiciales 261
Prouinciolæ 316
Prouincialium poſtulata cō ſulibus edebantur 224
Prouocare 366
Prouocare ad populū 310
Prouocatio à magiſtratibus ad populum 233
Prouocatio ad mille paſſus 310
Prouocationes pœnales fa-
ctæ

ctæ 233
Prouocatores 271
Proxenia 309
Προύργου ποιεῖν 532
Prudentia 166
Prudentia cõmunis 52
Prudentia indiſerta potior loquaci ſtultitia 44
Pruina 615
Pſarus 606
Ψάθυρον 478
Pſeudocatones 529
Pſeudourbana ædificia 598
Pſychagogos 441.450
Ψήφισμα 268
Ψηφίζεσθαι κρύβδην 251
Ψηφίζεσθαι παραχὸν 503
Publicum 283
Publica iudicia 251
Publico abſtinere 283
Publico ſe committere ibidem
Publicola 66
Publicani 383
Pugilice aut athletice uale= re 353
Pugillatus 349
Pulpitum 344
Citra Pulueris tactũ 348
In Puluerem & ſolem 351
Punitus eſt 376
Pupillum fraudare 339
Purpurarij urinatores 489
Purus putus 325
Pura toga 684
Puſtulæ 325
Puſtulatum argentũ 629
Putatus 630
Pyctæ 347
Pyctacia 301
Pyctacium 338
Πυκτοὶ 589
Πυγμὴ 426
Pylæ 270
Πυλαγόρας ibidem
Pyræ 284
Πυρκαϊὰ ibidem
Πυρομέτριον 671
Pyrrhicha 346
Pyrrhicharij ibidem
Pyrrhichiſtæ ibidem
Pythagorica autoritas 35

Q

Quadrans ſumma 514. 644
Quadratus lapis 423
Quadringenta 197
Quadruplatores 677.720
Quærere 134.230
Quæſitor 125.134.304
Quæſitor à quærẽdo 245
Quæſtio 127.154

Quæſtio

Quæſtio decreta 134
Quæſtionẽ decernere 134. 135
Quæſtiones perpetuæ 157
Quæſtor 304
Quæſtoris prouincialis neceſsitudo cũ Prætore aut Conſule 293
Quæſtores ibidem
Quæſtores ærarij 295
Quæſtores candidati 303
Quæſtores parricidij 82
Quæſtores urbani 294
Quæſtorũ uaria genera 293
Quæſtorium ibidem
Quæſtura ibidem
Qualitas procedẽdi b.140
Qualiſqualis, & ſimilia 644
Quanti plurimo, nõ quanti plurimi 575
Quantuſquantus 644
Quaſſati milites 341
Quieſcere 375
Quinquertium 350
Quintij cuiuſdã ſimilitudo 556
Quintiliani locus de iure 45
Quiquertiones 350
Quiritare 371
Quiritari ibidem
Quiſquis, pro quicũq; 644
Quoad 668
Quoaddum 726
Quotare b.136

R

Ratiarius 487
Ratio animata 183
Ratio humana 54
Ratio priuata 299
Ratio recta 55
Rationem alicuius habere 271.315
Rationem inire 452
Rationem magiſtratus geſti repoſcere 240
Ratiõe præſtamus beluis 54
Rationes diſpungere 643
Rationes referre ad ærariũ 296.643
Rationales 195
Ratiocinatio nota 187
Ratiociniorum præfecti 195.294
Rauca 606
Receptitius ſeruus 420
Receptum 361
Receptores b.114
Receptores particulares b.297
Recipere 362.419
Recipere manus inictio=

nem 332
Recipere ſe ad frugem bonam 451
Rechamus 623
Recitare ex ſcripto 226
Recitare ſententiam 225
Recognitũ exemplum 40
Recredentia b. 90
Recta cœna 731
Recte atque ordine facere 306
Rectores prouinciarũ 316
Recuperatores 120
Recuſare 130
Redemptor 491
Redigere in ordinem 168
Redimere 491
Refellere teſtimonia 131
Referre 643
Referre ad Senatum 84
Referre in cõmẽtariũ 382
Referre rationes ad ærariũ 296.643
Refractarius 374
Refragari 371
Refutare 132
Regalia 284
Reges Galliæ 181
Regeſtum 360
Regiæ miniſtri primores 257
Regiſtrum b.380
Regula 621
Regum ſceptrum 22
Relati in ærarios 206
Relatio 40
De Relatione Cõſulis 224
Relatores 264
Relegare 235
Religio 648.650
In Religionẽ uerti 651
Religione obſtringere 650
Religione exoluere 651
Remiges 385
Remittere ceſſationẽ ſacrorum 520
Remittere iuſtitium ibidem
Rentæ b.96
Rentam cõſtituere b.98
Renuncio 369.566.567
Renunciare hoſpitium 308
Renunciatores 265
Reorũ accuſatio in ſenatu 219
Repedo 374
Repercuſsio 39
Repetere 438
Repetita conſuetudo 439
Repetita die 438
Replicatio 119
Reprehendere 132
Repræſentatio rei imaginaria

naria 108
Repræſentationes b.190
Requeſta b.318
Requeſtæ 254
Requeſtorũ magiſtri b.319
Res & cauſa ad exemplum pertinens 139
Res concertata 127
Res mancipi 98
Res nec mancipi 99
Reſcribere 636
Reſortiri 255
Reſpõdere ad nomina 272
Reſpondere de iure 163
Reſtipulor 93
Retinere ius 138
Retorquitio b.40
Retortio ibidem
Reuocare teſtes 134
ῥαβδοῦχος 360
Rhadamanthus 276
Rhabduchi 359
ῥάβοι 663
Rheda 599
ῥοὰς 614
Ridica 408
Rigor iuris ſeruatus b.10
Riuularij accipitres 584
Rogare 83
De Rogandis ſentẽtijs 211
Roratio 615.617
Rubigalia 617
Rubigo ibidem
Ad Rubricas ſe transferre 36
Runcare 607
Runcatio ibidem
Ruta & cæſa 590

S

Sacelli 298
Sacci ibidem
Sacculi ibidem
Sacerdotes & epiſcopi Curia eiecti 264
Sacerdotes iuris 28
Sacerdotes ueterũ ibidem
Sacerdotalis auaritia 495
In Sacerdotio indignos 169
Sacramentum 106.501
Sacramentũ, & ſponſio pœnales lites 106
Sacramento adigere 469
Sacramento iuſto contendere 106
Sacramento rogare 285
Sacrarium ſanctius 31
Sacriſlitium 520
Sacroſancta poteſtas 31
Sacroſanctæ eccleſiæ 31
Sacroſanctæ leges 31
Sacroſancti magiſtratus 31

Sæſina b.102
Sæſire, pro mancip. b. ibidē
Sæſire ſuapte ſponte b. 333
Sagati 504
Sagmina 190
Sagum 504
Sales oratorij 249
Salientes 589
Saltabundus b.583
Saltationis antiquæ ſpecies 346
Saluare b.132
Saluationes b.ibidem
Saluo more maiorum 67
Salluſtius 162
Salutaris litera A, 124
Sanctæ leges 31
Sanctum 30.190
Sanctius ærarium 30
Sanctius conſilium 287
Sanctius ſacrarium 31
Sanctiſsima ciuilis ſcientia 31
Sanctiones 30
Sandapilarij 495
Sane cum ſuperlatiuo 160
Sanequam 375
Σανιδώματα 592
Sannio 657
Sapientes ſeptem 157
Sapientia ex ratiõe nata 54
Sapientia ciuilis res ſanctiſsima eſt 19
Sapientiæ liber Latine mẽdoſus 609
Sarcire 401
Sarculatio 607
Sarritio ibidem
Sartatecta 401
Sartatectaq́; 403
Sartè 401
Sartum & tectum 403
Satis non conuenit ſuperlatiuo 160
Satrapia 318
Saturni ædis ærarium habebat 296
Satyrica 346
Saxa 456
Q. Scæuola 158
Scæuola quid in iure egerit 25
Σκάλισις 607
Σκάλλειν ibidem
Scalmus 385
Scenæ inſeruiendum 290
Scenica ars probroſa 361
Scenici 342
Scenographia 460
Sceptrum 29
Schedia 487
Schedion ibidem

Schœnus

Schœnus 457
Scholaſtica prælectio in ius ciuile 27
Sciamathia 351
Σκιαθήρας 582
Sciatheras ibidem
Sciographia 461
Scire 84
Sciſcere ibidem
Scitum 176
Σκωληκώδης 614
Scriba 33
Scribere 637
Scribere notis 382
Scrinia 319
Scrinia duorum generum fuerunt 319
Scriniorum magiſtri 319
De *Scripto, & ex ſcripto recitare* 226
Scriptura 631
Scripturarius ibidem
Scripturientiũ ambitio 26
Scripturientiũ inſania 173
Scripturientium culpa deleta iuſtitia 16
Scripturientium libido 30
Scrupuli 649
Scrupuloſi ibidem
Sculptura 638
Σεβασιότερον 714
Sectæ 649
Sectores 721
Sectio 721
Sectiones 100
Secundaria breuiaria 301
Securiclæ 596
Securiclatus ibidem
Securus 719
Securitas 719
Sella curulis 418
Semina 405
Seminarium 404
Seminarium curiæ 408
Seminariũ triumphorũ 407
Semiſſes 676
Σεμνότερον 713
Senaculum 241
Senatores maiorũ minorũq; gentium 192
Senatores Rom*æ centũ ibi.*
Senatorum lectio 200
Senatorum numerus 112
De *Senatorio iure* 234
Senatus 200
Senatus eſt cenſere 219
Senatus ex XII.*tabul.* 219
Senatus cẽſere ſolebat 253
Senatus legitimus & indictus 207
Senatus muliebris 241
Senatus Pariſienſis 192

Senatus populus 223
Senatus per quos haberi poterat 157
Sernata aucta poteſtas 315
Senatus autoritas 196.253
Senatus autoritas in futurū accōmodabatur 196
Senatus autoritas quādo primū inclinari cœpit 229
Senatus coactio 212
Senatus cognitio legi certæ non fuit aſtricta 231
Senatus cōuocādi ratio 104
Senatus dimiſsio 238
Senatus legendi ratio 207
Senatus ordinis nomē 246
Senatus priſci maieſtas 228
Senatus Ro.inſtitutio 192
De Senatus cognitione memorabile 230
Senatui non licebat de ciue Romano ſtatuere 224
Senatui quando adēpta poteſtas 229
Senatū conſulendi ius 207
Senatum non iudicaſſe reos 227
Ad Senatū à iudicibus appellationes 230
In Senatu nō omnibus data poteſtas dicēdæ ſentētiæ 209
Senatuſconſ. 222
Senatuſcōſul. ſtatim ad Aediles ibidem
Senatuſconſ. forma 227
Senatuſconſ. antiquabantur interdum 238
Senatuſcōſult. per diſceſſ. 208
Senatuſcōſulti legitimi locus & tempus 208
Senatuſconſulta 241
Senatuſcon. ad ærarium deferebantur 223
Senatuſcō. duo uno die non fiebant 212
Senatuſcōſulta tacita 241
Senſus communis 52
Sententiam diuidere 238
In Sententiam ire 210
In Sententiā ire pedib. 235
Sententiæ à quibus recitabantur 225
Sententiæ ex breuiculo recitandæ 226
Sentētiæ numerabātur 234
Sententiæ non numero, ſed pondere ualebant 259
Sententiæ rogandæ 211
Sententiæ tabellares 245
Sententiæ tabellariæ 121

De Sentent

De Sentẽtijs diuidẽdis 236
Septa aquaria 536
Septem ſapientes 157
Septuaginta interpret. & diſcipuli 150
Sequi fidem alicuius 481
Sequior 338
Serendi gerenda multa 406
Sermointerior et exter. 280
Sermocinor 376
Serui pileati 100
Seruimus legibus 170
Seruius Sulpitius 28
Seruij Sulpitij laus 15
Seruitus 55
Seruus ad limina 452
Seruus receptitius 420
Seſcuplus 716
Seueritas caſtrenſis 341
Sexuiri 247
Sibyllina carmina 34
Sicarij 247
Sicinnis 346
Siderati 616
Sideratio 611.615.618
Sigilla 594
Simia fabrilis b.623
Simplares 677
Simplariæ uẽditiones 356
Sinus 708
In Sinu habere 707
Siphunculi 589
Sirij 556
Σιτηρέσια 394
Σιτώνης ibidem
Socium lædere 339
Societas humana 53
Solarium 417
In Solem & puluerẽ 351
Solers 698
Solidarij 300
Solidus 676
Solonis prudentia 176
Solonis Reſp. 169
Soluere canonibus 184
Soluere legibus ibidem
Sophi 157
Σοφοκλῆς 158
Σοφὸς ibidem
Sordes iudicum 700
Sordidi 458
Sortes iudiciorum 255
Sortito animaduerſum in milites 341
Spaceliſmus 618
Spartea 298
Specimen edere 686
Spectatio 486
Spectatores ibidem
Specularia 409
Specus 595
Sperma 406

Σφακελισμὸς 618
Σφακελίζειν 618
Sphæriſtæ 516
Spæriſterium 515
Sphæriſtici 516
Spithama 459
Σπογγεῖς 489
Spongiatores 489
Ex Sponſo actio 95
Sponſio 93.94.95.
Sponſio Cleopatræ 95
Sportæ 298
Sportellæ ibidem, & 322
Sportula 731
Sportulæ 298
Σπυδαρχεῖν 701
Spurcare 428
Spurcum uinum ibidem
Spurius 186
Spurij uerſus ibidem
Spuria cogitatio ibidem
Stabulari 581
Stabulatio ibidem
Stadium 456
Stadiodromi 349
Stathmus 457
Στάθμη 454
Σταθμᾶσθαι 713
Staticulum 599
Statuere ex æquo & bo. 12
Status 519
Status duplex 128
Stationarij milites 452
Statumen 409
Στέγαι 537
Stelæ 427
Στῆλαι ibidem
Στηλιτευτικοὶ λόγοι 422
Stemmata 143
Stephanitæ agones 356
Sterilitatum cauſæ 614
Stylus 136
Stipendiarij milites 98
Stipis ponderandæ penſatores 98
Stipulatio 93
Stipulatio disiũctiua b. 40
Stipulatio in diem concepta 118
Stipulationes alternat. 40
Stitiſſe 335
Στοιχισμὸς 581
Stolidi 169
Stolones 405
Stomachus 664
Stricti iuris uocabulum 13
Structilis 423
Structiles canales 422
Structura ibidem
Structuræ genera 423
Sturnus 606
Suada 441.449

Suadæ

Suadæ medulla 450
Suadela 441
Suadere 439
Suarium forum 292
Subdialia 410
Subdiualia ibidem
Subducere 668
Subeuocatio 503
Subitæ imagines 145
Subleuare 132
Sublimipetæ accipitr. 584
Sublinere os 77
Submittere 415
Subrecta uitis 409
Subſcribere 137.369
Subſcriptor 370
Subſcriptio ibidem
Subſellia 386
Subſidiarij 268
Subſtantia 372
Succenturiati 268
Succeſſores prouinciar. 306
Sucula 622
Sudor 81
Sugilare 365
Suggillare 335
Suggillare pudorem 333
Suggillata 333
Suggrundia ibidem
Suitas b. 35
Sullaturire ibidem
Sulpitij laus 160
Summa cognitio 246
Summa excurrens 513
Summa lex 174
Summa quadrans 644
Summa quæſtio 128
Summum ius 13
Summo iure agere 13
Summũ tribunal curiæ centenariæ 258
Summittere faſces 327
Suo iure 413
Suo iure agere 414
Superfœtatio 395
Superior cauſa 133
Superſtitio 648
Suppeditatus 376
Supplicationes 284.520
Supplicationes amburbiæ 617
Supprædes 114
Suſcudes 596
Suſpectus iudex b. 40
Sycophantiæ pœna 63
Συγκαταθετικός 369

Συμβολή 300
Symphoniaci ſerui 385
Συνάγειν δικαστὰς 126
Synãche Demoſthenis 543
Σύνδικος 269
Συνέχον 129
Συνίζησις 607
Συρφετὸν 484

T

Tabellariæ ſentẽtiæ 121
Tabellares ſententiæ 245
Tabes 611
Tablina 144
Tabulæ domeſticæ Romanis 726
Tabulæ iudicum 121
Tabulæ ternæ iudicũ 126
Tabulas conficere 728
Tabularis ſententia 251
Tacita Senatuſc. 241
Tactio 376
Τάγμα 329
Talea 406
Talio per analogiam 62
Talionis ius 62
Talionis pœna ex leg. XII. tabularum 63
Talos 276
Ταρεὺς 492
Τάττειν τὴν ἀξίαν 587
Τάξεις 197
Taxis 328
Tectorium 498.500
Tectorij induratio 499
Temere 375
Tempeſtates 613
Tempore plus petere 118
Tergemini 394
Terræ filij 143
Terræ pondus 169
Terræ progenies 143
Tertullianus de legiſperitis 38
Teſſera hoſpitalis 308
Teſſeram confringere 308
Teſſeræ frumentariæ 393
Teſſeræ numariæ ibidem
Teſta 536
Teſtaceus ibidem
Teſtes aſsidui 483
Teſtes claſsici ibidem
Teſtes exceptione maiores 483
Teſtibus denunciare 140
Teſtimonium denũciat reus ibidem
Teſtimonia eleuare 131
Pro Teſtimonio dicere 134
Teſtudo 400.626
Tetradoros 459
Tetragonum 455
Tettigometra 306

θ litera

Θ litera 125
Thema 40
Thematici 356
Τὸ θυλακὸν 390
Themis 28
Themiſtes oracula ibidem
Θεμιδεύειν 29
Thenſæ 600
Theodorus Gaza 162
Theomachi 528
Theophorumeni 646
Θεοφορούμενοι ibidem
Thera 583
Θεραπεία 694
Θηρεῦσαι 614
Thermopylæ 270
Theſaurarij b. 298
Theſis 47
Theſmophylaces 29
Theſmothetæ 247
Theſſalus medicus 80
Theta nigrum 125
Θορυβεῖν 503
Θορωσκὸν 478
Throchiſci 629
Thymelici 344
Θυνάζειν 421
Thynnarij 420
Thynnoſcopi 420
Thynnoſcopia 421
Tibialia 630
Tigris 122
Τιμᾶν 713
Timanthis pictoris exemplum 291
Τιμᾶσθαι 588
Timemata 390
Τιμήματα 482
Timonion 449
Timotheus tibicen 474
Τίγεσθαι 640
Τιτρᾶν 430
Toga 221.504
Toga pura & uirilis 684
Tolerare 367
Toloſanū Parlamentū 263
Tonſillæ 663
Torcularia 625
Toreumata 430.437.638
Tornata opera 638
Tornus 639
Torquati 203
Torques ibidem
Tractare 128
Tractatus ibidem
Traducere 515

Tragizontes pueri 663
Tragomaſchali ibidem
Traiani memorabile uerbũ 275
In Tralatione noui teſta-menti errata 151
Tranſcribere 636
Translatitius 372
Translatitium 578
Trans latitium edictũ 209
Translatiuè 578
Translatiuum ibidem
Tranſuectio 331
Tranſuerſaria 592
Tranſuerſarij 539
Trapetum 620
Τραυλότης 661
Tremiſſes 676
Tretum 430
Treuga b. 40
Τρίβολος 416
Tribonianus 153.681
Tribuere ius ſuum unic. 53
Tribulus 416
Tribunalis forma 387
Tribunalia 387
Tribunalia & Centumuiralia 244
Tribunus 147
Tribunus ſacroſanctus 85.218
Tribuni 147
Tribuni ærarij 297.302
Tribuni ærati 303
Tribuni ad Patricios 78
Tribuni militum 146
Tribunorum domus apertæ 218
Tribuni pleb. 215.272
Tribuni plebis ſacroſancti 31
Tribuni pleb. mulctam dicebant 389
Tribunitia interceßio 217
Tribunitia poteſtas 87
Tribunitia poteſtas ſacroſancta 32
Tribunitiæ leges 85
Tribunitium auxilium & prouocatio 217
Tribus Romæ XXXV. 149
Tributum 302
Tricari 376
Trinabola 489
Τρίστιχον 537
Triumuiri capitales 245
Trochlea 623
Τροχίλιον 623
Τρόφια 284
Trulla 499
Trulliſſatio ibidem
Tubulus 416

Tubus

Tubus ibidem
Tueri fidem 481
Tumulus honorarius 190
Tumultus 501
Tumultus inſignia 502
Tumultus iuſtus Gall. ibidẽ
Tumultuari 503
Tumultuarium 502
Tunica 198
Tunica laticlauis 198
Tuo iure 413
Turbo 614
Tyancus 474
τυγχάνειν τῶν δικαίων 138
Tympanum 624
Tympanum hauſtoriũ 625
Typhon 613
Tyro 684
Tyrocinium ibidem
Tyrocinium facere 687

V

Vacare poſtulationibus 321
Vacuare b. 139
Vadari 109
Vadari, pro citare perſonaliter 113
Vadimonium 109
ire, deſerere 109
Vadimonio obſtricti homines 112
Vadimonia Veneria 109
Vades 113
Vænire ſub corona 100
Vagi 613
Valere 374
Valgi 662
Vappa 564
Vari 661
Varius homo 662
Varri 580
Vas 109.114
Vaſalli b. 694
Vaſcularius 638
Vatij 662
Vbiubi 645
Vectabula muliebria 600
Vectiarij 622
Vectes 622
Vectigalis fundus factus 98
Vectigalia comparare 96
Vectores 386
Vehicula geſtatoria 599
Vehicula oneraria ibidem
Vehicula ſacra 600
Velamentum 5[illegible]

Venditatores 300
Venditio ſub redimendi lege facta 96
Venus cũ Marte illaqueata 65
Veneris uſus 654
Venire ad rationem b. 15
Venire in rem præſentem 40.107
Verba exoleta fugiẽda 162
In Verba principis adigi 285
Verbenaca 191
Veritas 521
Vermiculare 619
Vermiculari 614
Vermiculatum opus 437
Vermiculatio 614
Verſipellis 687
Verſurã facere 479.484
Verſuram ſoluere 480
Verſus XII.tabularũ 161
Verſus ſpurij 186
Vertex 613
Vertere ſolum 507
Verti in religionem 651
Verum pro iuſto 521
Veſpertilio 686
Veſpillones 495
Veterator 683
Veterator aduocatus 683
Veteratorium ibidem
Veutam facere b. 40.108
Via 79
Vibex 333
Vicarius 91
Victus athletarum 352
Videãt Cõſules ne qd Reſp. detrimenti capiat 311
Viere 431
Vietor ibidem
Vietores 622
Vietus 431
Vilis 146
Villa 268
Villa ruſtica 598
Villa urbana 597
Villæ partes 598
Villanus 146
Vindicare in gleba 104
Vindiciæ 88
Vindiciæ à uindicando 90
Vindiciæ pro recredentia ibidem
Vindiciæ ſecundũ libertatẽ poſtulatæ dataq́; 88
Vindicta liberatus 89
Vindicius 89
Vino aquã infundere 429
Vinum acidum 564
Vinum conſiſtens 565
Vinum doliare 573

Vinum fugiens 564
Vinum mucidum ibidem
Vinum pendens 573
Violenta cõmercia 57
Virginij filia 88
Virilis toga 684
Virtus 181
Vis diuina 613
Vis maior 612
Viſceratio 458
Viſceratores 458
Viſcere 369
Viſendus ibidem
Vitia hominum quo modo mulctentur 21
Vitilia 431
Vitiorum tria genera 660
Vitis arbuſtiua 406
Vitis pedata 409
Vitis ſubrecta 409
Vitruuij architectura 434
Viuiradices 404
Vlna 458
Vmbilicus terræ 270
Vmbratilis pugna 351
Vna lex eſſe debet 33
Vnguenta 628
Vniones 430
Vocationem & prehenſio
ſimplicium 168
Volumina legũ multa 172
Voluntaria cõmercia 57
Votum Achilleum 524
Vox aſſa 385
Vredo 611.615
Vrinari 489
Vrinator inſignis 488
Vrinatores 489
Vſia 563
Vſucapio, à Cicerone autoritas 689
Vſuræ centeſimæ 705
Vſus negationis 722
Vtilitas à iuſtitia 69
Vtilitas à natura ſeiũcta 55
Vua 665
Vxor materfamilias 103
Vxor nõ materfamilias ibi.
Vxor quibus modis habebatur ibidem

X

Xenia 307
Xenius Iupiter 308
Xyſtici 350
Xyſtos 350
Xyſtum 351

Z

